M. T. C.
ORATI.
TOM. I.

Digitized by Google

M
e : 33.
es
M. e. 33

eeek.g.

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM TOMVS PRIMVS.

*

VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM LVGDVNI,
1547.

AEMILIVS FERRETTVS IOANNI

Saluiato, ampliſsimo S. R. E. Cardinali.

VOLVISSEM *equidē, ampliſſime Domine, publicæ utilitati per meipſum conſulens, Commentarios edere in Pandectas Iuris ciuilis, quos multo labore meo, multorum annorum euigilatis cogitationibus cōpoſui: illos enim & ſtudijs meis cōuenire uidebā, & ſummā poſſe afferre utilitatem hominibus exiſtimabā, uel multiplici uariarū rerū traditione, ſine qua Pandectæ neq; intelligi poſſunt, neq; cōmodè ulla ratione explicari: uel utilitate, cōmodoq; fori, ac iudiciorum. Verùm cùm mihi nunquā ipſe planè in eo opere ſatisfecerim, ſemperq; aliquid ſe offerat meditāti, quod dubitationem aliquam moueat, currētemq; remoretur, ac retineat; interim dum illos diligenter & accuratè perpurgo, nolebam tamen, quantū facere poſſem, non aliqua in re niti, ut prodeſſem hominibus. Cùm autē olim, dum apud te eſſem in conſilio, aſſeſſoriſq; munere fungerer, aucoritatis nominiſq; tui commendatione peruenerit in manus meas uetuſtiſsimus codex Ciceronis Actionum in Verrem, & Orationum Philippicarum, iu-*

*dicio tuo,& nõnullorũ,qui apud te tunc docti
uiri agebãt, cùm antiquiſsimæ ſcriptionis,tum
lectionis emendatiſsimæ: continui equidẽ illum
diu, propediẽ exiturũ ſperãs exẽplar Florenti-
num,tunc ſatis per ſe celebre, & deſideratum:
ſed factum poſtea deſiderabilius,& in maxi
ma poſitum expectatione, quòd percrebruerat
unà prodituras notas quaſdã Petri Victorij,
hominis Græcè & Latinè peritiſsimi, & in
obſeruando præcipuè genere dictionis Cicero-
nianæ maximè,ut fertur,exercitati. Quod tã-
dẽ cùm ſuperioribus diebꝰ excuſum cõtuliſſem
cum hoc meo non tam illuſtri,ſed multò, quan
tum ego iudicare poſſum, caſtigatiore, rediijt
idem ardor animo,ſubijt idem deſiderium,do-
nec ſummam laborum & uigiliarum mearũ
emittere tutò poſſem, nõnihil cõferre in publi-
cum,& his libellis inuulgandis adiuuare ſtu-
dia Ciceronem amantium. Quamobrem rem
detuli ad Sebaſtianum Gryphium ,typogra-
phum ualde nobilem,neq; indoctũ:qui à prin-
cipio diffiſus, quicquam poſſe inueniri abſolu-
tius codicibus Florẽtinis, cunctanter & lentè
id ſuſcipiebat. Sed collatis poſtea exẽplaribus
ſuaſu impulſuq; meo,cùm infinitis propè men-
dis manifeſtiſsimis illud Florentinum ſcatere
deprehendiſſet : cœpit mutato conſilio conten-
dere precibus, ut ſibi per me alterũ hoc, mul-
tò emendatius,cudere liceret. Itaq; ut in com-*

mune

mune aliquid conferrem, dum iis maiora molimur, & amico meritiſsimo de bonis omnibus rogāti ſatisfacerē, librū tradidi, tibiq; nūcupari iuſsi, ut eſſet teſtimoniū ſempiternum perpetuæ meæ in te obſeruantiæ, quæ me penè puero, magno merito tuo incœpta, ad ſummum ſimul cum ætate creuit: & fidem faceret omnibus, hoc etiam tibi debere bonas literas. Niſi enim tu fuiſſes, codex iſte, indignus certè qui periret, fortaſſe periiſſet: præſertim ſequuta paulò poſt eius indicium direptione urbis Romæ, plurimisq; euerſis, incenſisq; tabulariis ac bibliothecis, in quibus hic quoq; incognitus delitеſcebat. Spero autem non ſolùm hoc me aſſequutum in te appellando (ut ne uidear immemor, quàm ſit ingenuum, & honeſti plenum pudoris, fateri per quem aliquid inueneris) ſed euenturum præterea, ut multa quæ domi contines excitato ſemel ſtudio nō mediocris huius laudis, atq; gloriæ, aliquando te iubente referantur ad communem ſtudioſorum utilitatem. Quanquā enim dignitas, nobilitasq;, & animi uigor tui ſumma quæq; cogitare & appetere te propè cogant uel repugnantem, quamobrem noluiſti tu quidem hactenus, ſperant uerò tui ciues, poſſe te quandoq; patriæ ferè cadenti decus auitum reſtituere: non eſt tamen abs te negligendum, de māſuetis, & otioſis his curis, & ciuibus tuis in ore eſſe, & orbi Chri-

ſtiano uniuerſo: quod melius quàm tu cõſequi nemo poteſt, magno fructu omnium, nullo labore tuo. Nam cùm ijs rebus abundes, quibus fortunati homines exiſtimantur, & libros habeas quàm emendatiſsimos, ab omnibusq; cupidis literarum colare pari ſtudio, propter amplitudinem & ſingulares animi, ingenijq; dotes tui, qui diſpungendorum exemplariũ onus haud grauatè ſuſcipient, uideo fore breui, ſi modò parumper attẽdens theſauros bibliothecæ tuæ excuſoribus patefacias, ut nullus ſit ferè ſcriptor Græcus aut Latinus, qui legi nequeat planè reſtitutus & integer. Interim uerò rogo Deum, ut ad clauum te per benignitatem eius accedente, bene & innocenter regi diſcant Chriſtiani: utq; eccleſiæ dignitas in eum locum per prudentiam & integritatem tuam reſtituatur, unde multorum improbitate, prauisq; cupiditatibus turpiter deiecta eſt.

Leoni

LEONI X. PONTIFICI MAX. ANDREAS NAVGERIVS.

MAGNA *quædam res eſt, & , ut nihil fortaſſe præſtantius, ita longè difficilius quiddam, quàm homines opinantur, eloquentia excellere. Vni eſt id homini à natura datum, ut ea, quæ mente concipimus, cõmunicare inter nos, ac dicendo animi ſenſa eloqui poßimus. hac una re maximè à cæteris nos animãtibus natura ſeiũxit. hæc iam inde ab initio humani generis egregias nobis ſemper utilitates attulit. atq; hæc cùm æquè omnibus conceſſa ſit, unũ quempiam è multis eſſe, quem magna cæteri cum admiratione dicentem audiant, cui maximis ita plerunq; de rebus aſſentiãtur, ut illi potius, quàm ſibi ipſis credendum putent: qui clamores, qui lacymas, qui riſus, cùm uelit, moueat, atq; omnes adeò animorũ motus quaſi habenis quibuſdã regat: qui deniq; ita loquatur, ut tantũ propè reliquæ hominũ multitudini præſtare uideatur, quãtum homines ipſi beſtijs antecellunt: profectò id fieri neceſſe eſt, quòd is & longè præſtãtiora quædam, quàm alij omnes, cogitatione, atque animo complectatur, & ea, quæ cogitarit, admirabili ac diuina quadam dicendi ratione explicare,*

ac proferre poſsit. At hoc, ſi quis id rectè conſideret, eiuſmodi eſt, ut eo omnia, quæ in hominum cognitionẽ cadere poſſunt, cõprehendantur. Quid enim illi, qui & res omnes, de quib⁹ poſsit accidere, ut aliquando ad loquẽdum ſit, optimè omniũ teneat (quod ei, qui perfectè eloquẽs eſſe uoluerit neceſſariũ eſt) et ornatiſsimis, ac grauiſsimis eas uerbis illuſtrare, atq; omni lumine orationis queat, deeſſe dicẽdum eſt? id uerò quàm arduum, ac magnũ ſit, uel ex eo facillimè cognoſci poteſt, quòd cùm nemo ferè unquam fuerit, qui non hanc ſibi eloquẽtiæ gloriã ſummopere appetendam duxerit: permulti uerò acerrimo ingenio homines, nihil aliud ſummo ſtudio tota uita egerint: perpauci tamẽ tot ætatibus inuẽti ſunt, qui ita ꝓbati ſint, ut non multa illis deeſſe uiderentur. Et certè ſingulas quaſq; artes egregiè aliquẽ nouiſſe, permagnũ eſt: nedum ut plurima ab uno quopiam comprehendi poſsint. Sed ut ea quis etiã ingenij felicitate fuerit, ut omniũ ſit maximarum rerum ſcientiã conſecutus: tum uerò quoties illi dicendum ſit, ſuo quicq; loco collocare, quanta prudentiæ eſt? Iam res ipſas eo orationis genere, ijs uerbis ornare, eaq; ipſa uerba tam cõpoſitè, tam concinnè, tam aptè inter ſe connectere, ut nihil illuſtrius, nihil auditu iucundius eſſe poſsit: id uerò longè omnium difficillimũ haberi debet. Profectò cùm multa etiã

in

in oratore alia requirantur, ab hac una re tamen eloquentia inditum nomen eſt. Quid de actione dicam? huic primas, huic ſecūdas, huic tertias tribuiſſe Demoſthenes dicitur. hac una ſi careat, ut cætera illi omnia cumulatiſſimè conceſſa ſint, nihil eſt, quod magnū ab ſe quippiam effici poſſe orator putet. At eiuſmodi ea eſt, ut ſi cui à natura negata ſit, paruum ſit, & exile quiddã, quod ab arte tradatur. Sed et multò minus memoria aut procreari, aut inſeri arte ulla poteſt. ratio certè quædam, qua ea adiuuetur, reperta eſt. ſed hæc nulla ſit, niſi idipſum prius natura bonum in ingenijs noſtris extiterit. at hæc in oratore quaſi fundamentū quoddam eſt: quo ſublato cætera omnia collabi neceſſe ſit. Quamobrem cùm ex his eloquentia rebus conſtet, quas partim maximo uiri ingenio ſumma ſibi induſtria ac labore parare tamen poſſunt, partim, niſi à natura contigerint, nulla ipſi nobis fingere ratione poſſumus: nihil dicendi laude difficilius, nihil perfecto oratore inuentu rarius exiſtimandum eſt. Sed quò plures huic laudi propoſitæ difficultates ſunt, eò magis & ut eam adipiſcātur eniti omnes decet, & ſi quis adeptus fuerit, admirabilior, & quaſi quidam inter homines deus haberi debet. Quid enim ex omnibus humanis rebus ad deorum propius poteſtatem accedit, quàm poſſe & inimicos, cùm uelis, lædere, &

amicis adiumento eſſe, & repugnantes tuam in ſententiam adducere, & conſentientes confirmare, conſolari, hortari, ad miſericordiam, ad odium, ad quemcunque animi motum, quos uolueris, uel inuitos impellere? hæc ea nimirum ſunt, quæ non fieri humana ui, ſed diuinum eſſe quiddam homines arbitrentur. Atque in hac quidem re ſunt qui omnium maximè Græcos homines admirentur, ac longè illos noſtrorum ingenijs anteponant. Et profectò, quod in omni ei ſtudiorum genere nõ minus contigit, ſummorum ſemper oratorum copia Græcia redundauit. Et Romanis quanquã multos fuiſſe legimus, qui plurimum dicendo potuerint, qui nihil non eloquẽtia aſſecuti ſint: & complures ex his tamen nihil omnino literis mandauerunt, & eorum qui aliquid ſcripſerunt, præter unius Ciceronis nihil cuiuſquã extat, quod proferre poßimus. Sed & in tanto hoc tamen eloquentiæ naufragio, magnæ ob id ſaltem dijs immortalibus à nobis gratiæ haberi debent, quòd hunc potißimum ſupereſſe uoluerunt. Tantum enim uno ego in Cicerone ponendum arbitror, ut huius unius dicendi facultate, non æquatam modò cum Græcorum omnium eloquentia Latinæ orationis copiam, ſed & longè factam ſuperiorem putem. Tria ſunt, quæ ab optimo effici oratore debeant: docendus, delectandus, permouendus auditor

tor, hinc tria etiam nata ſunt dicendi genera, tenue, mediũ, graue. ad docendũ tenue accõmodatũ eſt: medio delectatio paritur: ꝑmouemur graui. Qui unũ aliquod horũ genus aſſequi potuerũt, magni habiti oratores ſunt: qui omnia, maximi. Ac fuerũt quidem è Græcis aliqui, qui ſubtili quodam & ſententiarũ, & uerborũ genere eo acumine atq; elegantia dicerent, ut nihil illis limatius, nihil enucleatius eſſe poſſet. Expolitum alij ac ſuaue dicendi genus ſecuti, & audientium animos maximè delectarunt, & celebre ſibi inter oratores nomen peperere. uberiores nonnulli, & ampliore quadam orationis uſi dignitate, cùm magnã uim hominũ mentibus admouerent, magnã ipſi eloquentiæ gloriã conſecuti ſunt. Cùm uerò non eodẽ modo omnia dicenda ſint, ſed uniuſcuiuſq; rei ſit certa & propria quaſi quædã uox: qui idẽ, cùm res poſceret, ſubmiſſè humilia, media tẽperatè, amplè grandia poſſet dicere, nemo fortaſſe ex his præter Demoſthenẽ inuentus eſt. At niſi his omnibus generibus ita oratio diſtincta ſit, ut id ſemper, quod maximè deceat cõſeruetur: nõ eſt, quòd exactã ſe quiſquã & abſolutã eloquentiã adeptum arbitretur. His ita omnibus generibus noſter præſtitit: ut ne ex ijs quidẽ, qui in ſingulis floruerunt, in eo ipſo genere ſit illi aliquis cõferẽdus. nemo hoc in paruis preſſior, in tẽperatis ornatior, in magnis ſublimior:

nemo Iudicem acutius docuit: delectauit iucundius, incitauit ardentius. Quæ ut in Demoſthene etiam paria fuerint, ſunt tamen qui exiſtiment longè illius orationem iucundius his ſalibus, quibus maximè abundat Cicero, potuiſſe condiri: ſunt qui commiſerationes deſiderent: quibus ille, ut Athenienſiū lege ſit uti prohibitus, magnū tamen quiddam eſt, quod illi deſit. Qua in re ita omnibus præſtare Cicero exiſtimatus eſt, ut in ijs etiā cauſis, quas unà cū illo Q. Hortēſius, aut alij ea tēpeſtate ſummi oratores agerēt, extremus tamen perorandi locus eorū ipſorū conceſſu huic ſemper relinqueretur. iam in epiſtolis, cùm amborū extent, tantus in noſtro lepos, tāta urbanitas, ea ſuauitas, is candor, tam purus ſermo, ea cùm de Rep. loquitur, grauitas, ut mirū ſit quanto interuallo uincamus. Quid? ubertas ingenij, plurimarū ac præclariſsimarū rerū cognitio cōferri poteſt? illius Græco tātùm ſermone complures modò orationes & epiſtolas quaſdā legimus. hic & Græcè homo Romanus eo ornatu plura ſcripſit, tā præclarè nonnunquam cùm res tulit, locutus dicitur, ut ipſi etiam Græci huiuſce facultatis peritiſsimi homines, non minus ſuæ illi linguæ elegantiam concederent, quàm hanc etiam ſibi laudem eripi moleſtè ferrent: & omnibus Latinæ eloquentiæ partibus unus ſatiſfecit: neque ullum non poſteris monimentorum genus reliquit

liquit

liquit. Orationes in omni genere plurimas, magna epiſtolarum uolumina edidit. Sed & à Muſis etiam non alienus fuit: quin & Latinos omnes, qui ante ſe fuerāt, poëtas facillimè ſuperauit: & multò etiā fortaſſe progredi longius potuit, niſi maioris cuiuſdam gloriæ ad ſe illum ſplendor rapuiſſet. Ad hæc, ne ea quæ magno ſibi ipſe labore atq; acerrimo ſtudio pe periſſet, inuidere iuuentuti uideretur, de arte etiam dicendi ſibi ſcribendū exiſtimauit: quibus in libris cùm peruulgata rhetorum præcepta negligens, aliud quoddam ad eloquentiam eſſe iter diceret, uel ex eo id uerum eſſe, quod ab ſe diceretur, oſtendit, quòd de ijs ipſis rebus (quod nulli unquam dicendi magiſtri potuiſſent) elegantiſſimè locutus eſt, & in eloquentiæ præceptis tradendis nullam non eloquentiæ uim adhibuit. Neq; uerò his finibus abundantis ingenij flumen tenuit: ſed longè effuſius latius, in omnes propè philoſophiæ ſinus delatus eſt, & in auitā tādem poſſeſſionē, ex qua eam nullo iure deiectam eſſe, ſæpiſſimè conqueſtus fuerat, eloquentiam reſtituit, atq; ex anguſtis extractā finibus, paterno in regno collocauit: & id eſſe propriū oratoris docuit, de unaquaq; re propoſita poſſe & ornatè, & aptè dicere. Sed nulla profectò ex re magis cognoſci præſtantia oratorum poteſt, quàm ex eo, quod ab ijs dicendo efficitur. ac rectè mihi id quidem

dict

dictum uidetur, ut in fidibus ex eo, qui reddatur, ſono, illius qui pulſet ſcientiam perſpici: ſic eloquẽtiæ uim, ex his maximè motibus, qui in audientiũ animis cernuntur, intelligi. Neq; uerò dici poteſt, non multa Demoſthenẽ effeciſſe dicendo: amens ſim ſi è maximis, atq; omnium illi ſummorum hominum conſenſu tributis laudibus, quicquam coner detrahere: cùm præſertim ipſe etiam illũ Cicero longè omnibus anteponat, & quoties dicturus eſſet, è tota Græcia ad eum audiendum ſolitos fieri concurſus affirmet. ſed tamen cùm maximè floreret Demoſthenes, & prælatum etiam illi Demadem legimus: & Phocionis ſeu quædam acerrima dicẽdi uis, ſeu populo cognita uitæ integritas, ita eum ſæpe peruertit, ut ipſe etiam ſuorum illum uerborum ſecurim ſit ſolitus appellare. Ciceronis ætate, quãquam nulla unquam aut plures, aut præſtãtiores oratores tulit, neq; pari tamen dicendi facultate quiſquam inuentus eſt, neque tã probata uitæ ſanctitas in ullo fuit: ut ea magis, quàm illius oratione, homines mouerentur. huius accuſationis impetu perterritus, à verris patrocinio, cùm & eũ maximè defenſum uellet, & nihil eſſet quod non aſſequi dicendo poſſe crederetur, Hortenſius deſtitit. hic grauiſſimam illam M. Catonis autoritatem, & dicendi ſeueritatem, quo nemo omni uirtute præſtantior unquã fuit, ſiquando ſibi obſtitit, ora-

tionis

tionis copia, & feſtina quadam comitate ſemper cluſit. ac ne omnia conquirere ambitioſius uidear, ut toties permotos iudices, toties Senatum, toties populũ prætermittam, ut oppreſſam Catilinæ audaciã, uniuerſam in Antonij odiũ concitatam ciuitatem ſileam: quanta uis illius orationis fuerit, quàm facilè ad ea, quæ uellet, homines attraxerit, uel id unũ nobis eſſe argumento poteſt, quòd cùm præclaro illo ſtatim ab ſe inito Conſulatu, lege Agraria ab ſeditioſis Tribb. pleb. propoſita magnos in Rep. concitari motus intueretur: & in concionem Tribunos uocare, & ipſo etiam diſceptatore populo, cuius obſiſtere commodis putabatur, uti non dubitauit: atq; hic ita locutus eſt, ita eorum quæ ad pertractandos hominum animos neceſſaria eſſent, nihil prætermiſit, ut nemo unquã tanta populi uoluntate populare quicquam ſuaſerit, quanta hic maximè omniũ gratam, ac iucundam populo legẽ euertit. Non immeritò igitur & cũ uiueret, regnare in iudicijs dictus eſt, & poſt mortem ad hodiernũ diem ſic apud omnes gentes illius nomen uiget, ſic in dies augeſcit, ut nulla id unquam obliuio obſcuratura, nulla eius laudibus allatura finem æternitas uideatur. hic ipſam illam abſolutæ eloquentiæ ſpeciẽ, quam ſuo ipſe in Oratore quærit, quã uix animo intuemur, quam in nullo Antonius uiderat, oratorum omnium unus expreſſit. huic quò

ſimilior aliquis, eò eloquẽtior haberi debet. huius ſcriptis ne cogitare quidem ornatiora poſſumus. utinam quæ eorũ multa aut iniuria temporis, aut aſsidua tot ſæpe bellis Italiæ uaſtatione perierunt, ea peruenire omnia ad manus noſtras potuiſſent. longè opulentior Romana lingua, longè inſtructior Latinæ eloquentiæ ſupellex eſſet. Sed ut multa intercepta ſint, bene id cecidit, quod ex ijs, quas ſcripſit, orationibus, in quibus omnis dicendi uis, omnis eloquentiæ ornatus explicatur, paucas admodum deſideramus. quãquam & in his id queri poſſumus, quòd quas non Antonij proſcriptio, nõ belli furor, non tot annorum ſpatiũ eripere nobis potuit, has ita proximorũ ſeculorũ inſcitia, quaſi rubigo quadam, fœdauit, ut in ſuum eas nitorem reſtituere immenſi cuiuſdã operis eſſe uideatur. Nos quidẽ, quantũ in nobis fuit, quantum uetera nobis exẽplaria adiumento eſſe potuerunt, quam potuimus opem efferre conati ſumus: neq; quicquã à nobis fieri potuiſſe exiſtimauimus, quod magis ijs, qui eloquentiæ ſtudio tenentur, prodeſſet, quàm ſi ipſæ hæ Ciceronis Orationes, hoc eſt ipſius fontes eloquẽtiæ, unde haurire abundè poſſent, perpurgati à nobis eſſent. Quæ in re, tantum tamen abeſt, ut nihil prætermiſſum eſſe affirmare uelimus, ut iacta tantum fundamenta à nobis eſſe: opus ipſum, ſi multi hoc exẽplo pari in id ſtudio ac

labore

labore incubuerint, tum demũ poſſe fortaſſe aliquando perfici exiſtimemus. Atque has nos quidẽ orationes, ob id præcipuè, Leo Pontifex Maxime, ut alia prætermiſſã omnia, ſub tuo nomine exire uoluimus: quòd te quamuis in ea amplitudine collocatũ, ut nemo mortaliũ propius deum attingat, maximis ſemper occupationibus diſtineri neceſſe ſit: & his tamen maximè delectari, & nunquam intermittere literarũ ſtudia audimus: neq; quenquã à te pluris fieri, quàm qui aliquo optimarũ artium genere cæteris antecellat. Et huius quidem rei id iam inde ab initio ampliſſimæ huius dignitatis tuæ indicio omnibus eſſe potuit, quòd Petrum Bembum, & Iacobum Sadoletum, uiros uti ſummæ inter ſe beneuolentia coniunctiſſimos, ita tum moribus, tum omni literarum genere & quàm ſimillimos, & noſtræ ætatis omniũ ornatiſſimos, à ſecretis habere uoluiſti. iam tum magna mihi oblata ſpes eſt, fore, ut omnes tuo auxilio bonæ artes reuiuiſcerent, cùm tibi eos qui in his excellerent, adiungendos, atq; omni dignitate honeſtandos putares. Sed nõ hoc uno nobis tuus hac in re animus perſpectus eſt: permultis ſe ille alijs quotidie ſignis oſtendit: & præclariſſimorum ſemper ingeniorum parens plurimos tibi Roma omni doctrina præſtanteis uiros ſufficit, & ijs non inferiores ex omnibus eò terris, ut in communem quãdam nationum omnium,

ac totius terrarum orbis patriam permulti con fluunt. quippe eo iam inde ab initio nata fato Roma eſt, ut quod ubiq; terrarũ egregij exortum eſſet, una ſuſciperet. hos tu omnes ita amplecteris, ita omni beneuolentia proſequeris, ut cum nullo hominũ genere libentius uiuas, nulli ad te aditus faciliores ſint, nulli tua magis liberalitas pateat. Ex his ego, et plurimis illis, quæ in te elucent, uirtutibus, in eam opinionem adductus ſum, ut ob id ab Deo te Optimo Maximo & terris datũ, & toti Chriſtianæ Reip. præpoſitum arbitrer: ut tu is ſis, cuius ductu in antiquam illam tum imperij, tum omnium & uirtutum, & bonarum artium amplitudinem Roma reſtituatur. Sed agẽdum id profectò ex his tibi prius eſt, quo urgemur magis: cui niſi occurſum fuerit, magnæ eſſe nobis calamitati poteſt. Nimia iam audacia Chriſtiani in nos nominis hoſtes efferuntur: nimis proterue nobis inſultant, dum multos iam annos omnes eorum iniurias toleramus, in maximum contemptum uenimus: neq; quicquam eſt, quod ſibi in nos licere non putent. quas illi per hoſce annos regiones, quos agros non ſæpius deuaſtarunt? quos non ſinus penetrarunt? quibus ex oris prædam non abegerunt? quam nobis ignominiam non inuſſerunt? quin etiam (fœdum dij immortales facinus) florentiſſimam illam, & literarum, & uirtutum omnium parentem Græciam nobis

bis

bis tacentibus, atq; adeò propè tradẽtibus immaniſſimæ gentes occuparunt. nos ſocios, atque amiciſſimos nobis reges ante oculos propè noſtros opprimi, ac regnis exui paſſi ſumus. noſtra tum ſcilicet res non agebatur? nihil eorum ad nos calamitas pertinebat? ſatis erat ſuos quẽq; fines tueri? nihil præterea curandũ erat? Nimirum noſtra hac negligentia id factum eſt, ut magnæ illis breui tempore uires additæ, magna nobis auxilia detracta ſint: neque ſuis illi uiribus, ſed noſtra ſecordia creuerunt. Nos, nos inquam, in nos eos aluimus: nos ita auximus, ut multa iam ab illis meritò, niſi prouiſum fuerit, timeri poſſint. Sed prouidendũ profectò eſt: neq; quicquam iam, quod turpe nobis futurũ ſit, ferre debemus. tuumq́; adeò hoc eſſe munus, hoc tibi onus incumbere omnes exiſtimant. neque tamen (quanquam ne hoc quidem præter te alius quiſquam potuit) à te id ſolùm poſtulatur, ut à finibus eos noſtris auertas: ut exultãtes ac temere in nos irruentes reprimas. maius quiddam eſt, quod tuæ à te magnitudini deberi uideatur. niſi ultro illato illis bello & omnis antè ſuſcepta nobis labes eorum ſanguine eluatur, & illi penitus, ne ſe aliquando in noſtram perniciem efferre poſſint, excidantur, ſatisfieri tantæ de te omnium expectationi nullo pacto poteſt. neque uerò factu id difficillimum futurum eſt, ſi

 te aut

te autore ſublatis, ſi quæ intercedunt, ſimultatibus, Chriſtiani inter ſe reges conſpirauerint, & in communem hoſtem communi conſenſu ſuſcipiendũ ſibi bellum eſſe exiſtimarint. quid enim his uiribus opponi poterit? uerendum credo nobis erit, ne paucis illis peditũ cohortibus, ne inermibus illis, ut innumerabiles ſint, equitibus hoſtium, tot (ut alios omittam) inuicta Hiſpanorum, tot Heluetiorum legiones, inſtructiſſimus ille Gallorũ, ille Italorum equitatus pares eſſe non poſſint? ne primũ quidem impetum, ne clamorem illi quidem noſtri exercitus ferre poterunt. Agis tu quidem dies noctes'que unum hoc omniũ maximè: neq; quicquã omittis, quod ad conciliandos inter ſe, atq; in hoſtem inflammandos Chriſtianorũ animos fieri oporteat: atq; eò iã tuis monitis & hortatibus adducta res eſt, ut potẽtiſſimi iam reges ueterum iniuriarum obliti, & amicitiam ineant, & ad colloquia ueniant: ut & communibus unà de rebus conſilium capiant, & quæ ad Chriſtianæ Reip. ſalutem, ac dignitatem pertinere uiſa fuerint, conſtituantur. Sed & reliquum tamen quiddam adhuc eſt, quod tibi agendũ ſit: quæ propè omnes iam præ ſe ferunt, ea quanta fieri celeritate poterit, maturanda ſunt. neſcio quis iam diu Chriſtianorum mentes torpor inuaſit: qui, ut optimè tua autoritate animati ſint, diutius tamen procraſtinantur, quàm opus ſit: ac mult

ac multas quotidie bene gerendæ rei opportunitates prætermittũt. hunc dũ penitus ſomnum excutias, hanc dum tollas ſegnitiem, nulla ſit res, quæ ab eo te, quod tã præclarè cœpiſti, deterrere poſſit. hoc unũ cùm effeceris, tũ denique quod tandiu machinaris, quod tantopere moliris, quod tecũ ſemper cogitas, effeceris. Erit, erit profectò dies illa, cùm te longiſſimè prolatis finibus, deuictis omnibus, quæ Chriſtiano unquam nomini infenſæ fuerint, nationibus, cũ inſigni laurea redeuntẽ intueri liceat, cùm tota te Italia, totus terrarũ orbis ut quendam ad leuanda noſtra incommoda è cœlo delapſum deũ ueneretur: cùm tibi obuiam cunctis ex oppidis omnium generum, omnium ætatũ multitudo ſe omnis effundat: tibi patriã, tibi penates, tibi ſalutem ac uitam deniq;, depulſo crudeliſſimorum hoſtium metu, acceptam referat: cùm ipſi etiam ſe tibi agri noua quadam rerum omnium ubertate lætiores oſtendant: tum tu maximis omnium plauſibus regum medius Romam inuectus, pulcherrimum ac iuſtiſſimum triumphum ages: tum demũ pace terris omnibus per te parta frui nobis licebit: tum denique omni & bello & belli timore ſublato, alumnæ pacis, atq; otij literæ uberrimo ſe prouentu efferent: tum plurima inter hoſtium ſpolia tot illa à ueteribus illis Græcis monimenta ſcriptis tradita, quæ nũc in miſera & diuturna hac Græ-

cia ſeruitute oppreſſa deliteſcunt, per te ex tenebris extracta circunſpicientur. quin & Latina fortaſſe pleraque belli hinc impetu nobis ablata recipientur, aut certè pacatis iam rebus alicunde emergent, atq; ex omnibus ad te partibus deferentur. tum & alia plurima, & Ciceronis fortaſſe tum ea, quæ deſiderantur, in lucem prodibunt: tum hæc, quæ manca & mutilata legimus, integra & emendata reperientur. neq; uerò in antiquorum ſcriptis emendandis diutius teneri quenquam neceſſe erit: ſed in maxima optimorum librorum copia, maximo ac tutiſsimo otio exiſtent fortaſſe, qui maiora conentur: & ipſam etiam antiquitatem prouocare ſcriptis audeant. profectò aut nunquam poſthac futurum eſt, aut tua id hæc ætas uidebit. Interea hos labores noſtros, qui tam corruptis ueterum libris & neceſſariò ſuſcipiendi, & maximè utiles habendi ſunt, ne contemne: & ea, quæ ut futura credamus, maximam tu ipſe nobis ſpem attuliſti, quæ ſemper meditaris, quæ animo ſemper agitas, quæ immortalem tibi apud omnes gentes gloriam paritura ſunt, quæ profectò tibi debentur, uti nulla interpoſita mora, quàm celerrimè fiant, appropera.

ORAT

ORATIONVM PRIMI TOMI INDEX.

Pro P.Quintio.Oratio I. *pagina* 26
Pro Sex.Roſcio Amerino.Oratio II. 70
Pro Q.Roſcio Comœdo.Oratio III 138
Accuſationis in C.Verrem liber primus, qui Diuinatio dicitur.Oratio IIII. 162
Accuſationis in C. Verrem liber ſecundus. Oratio V. 192
Accuſationis in C.Verrem liber tertius.Oratio VI. 217
Accuſationis in C.Verrem liber quartus. Oratio VII. 300
Accuſationis in C.Verrem liber quintus. Oratio VIII. 401
Accuſationis in C.Verrem liber ſextus.Oratio IX. 535
Accuſationis in C. Verrem liber ſeptimus. Oratio X. 617
Pro M.Fonteio.Oratio mutilata XI 726
Pro A.Cecinna.Oratio XII. 747

T. LIVIVS HISTORIA-RVM LIB. CXX.

M. Cicero ſub aduentum Triumuirorum urbe ceſſerat, pro certo habens, id quod erat, nō magis Antonio eripi ſe, quàm Cæſari Caßiū, & Brutum poſſe. Primò in Tuſculanum fugerat: inde tranſuerſis itineribus in Formianum, ut ab Caieta nauim conſcenſurus, proficiſcitur. unde aliquoties in altum prouectum, cùm modò uenti aduerſi retuliſſent, modò ipſe iactationem nauis cæco uoluente fluctu pati non poſſet: tædium tandem eum & fugæ, & uitæ cepit. Regreſſus ad ſuperiorē uillam, quæ paulò plus mille paßibus à mari abeſt, Moriar, inquit, in patria ſæpe ſeruata. Satis conſtat, ſeruos fortiter fideliterq; paratos fuiſſe ad dimicādum: ipſum deponi lecticam, & quietos pati, quod ſors iniqua cogeret, iußiſſe. Prominenti ex lectica, præbentiq; immotam ceruicem caput præciſum eſt. Nec ſatis ſtolidæ crudelitati militum fuit: manus quoque, ſcripſiſſe aliquid in Antonium exproperantes, præciderunt. Ita relatum caput ad Antonium: iuſſuq; eius inter duas manus in roſtris poſitum: ubi ille Conſul, ubi ſæpe Conſularis, ubi eo ipſo anno aduerſum Antonium, quanta nulla unquam humana uox, cum admiratione eloquētiæ, auditus fuerat. uix attollētes lacrymis oculos

los homines intueri trucidata membra eius poterant. Vixit tres & ſexaginta annos: ut, ſi uis abfuiſſet, ne immatura quidē mors uideri poſſit. Ingenium & operibus, & præmijs operarum felix. Ipſe fortunæ diu proſperæ, & in longo tenore felicitatis, magnis interim ictus uulneribus, exilio, ruina partium, pro quibus ſteterat, filiæ morte, exitu tam triſti, atque acerbo, omnium aduerſorum nihil ut uiro dignum erat tulit, præter mortem: quæ uerè æſtimanti minus indigna uideri potuit: quod à uictore inimico crudelius paſſus erat, quàm quòd eiuſdem fortunæ compoſito feciſſet. Si quis tamen uirtutibus uitia penſarit, uir magnus ac memorabilis fuit: & in cuius laudes ſequendas Cicerone laudatore opus fuerit.

M. T. CICERONIS PRO P. QVINTIO.

ORATIO I.

QVAE *res in ciuitate duæ plurimum poſſunt, hæ contra nos ambæ faciũt in hoc tẽpore, ſumma gratia, & eloquentia: quarũ alteram C. Aquili uereor, alteram metuo. Eloquentia Q. Hortenſij ne me dicendo impediat, non nihil cõmoueor: gratia Sex. Næuij ne P. Quintio noceat, id uerò non mediocriter pertimeſco. Neq; hoc tantopere querendum uideretur, hæc ſumma in illis eſſe, ſi in nobis eſſent ſaltem mediocria. Verùm ita ſe res habet, ut ego, qui neque uſu ſatis, & ingenio parum poſſum, cum patrono diſertiſſimo comparer: P. Quintius, cui tenues opes, nullæ facultates, exiguæ amicorum copiæ ſunt, cum aduerſario gratioſiſſimo contendat. Illud quoque nobis accedit incommodum, quòd M. Iunius, qui hanc cauſam Aquili aliquoties apud te egit, homo & in alijs cauſis exercitatus, & in hac multũ & ſæpe uerſatus, hoc tempore abeſt, noua legatione impeditus: & ad me uen-*

tum

tum eſt: qui ut ſumma haberem cætera, temporis quidem certè uix ſatis habui, ut rem tantã, tot controuerſijs implicatam, poſſem cognoſcere. ita, quod mihi conſueuit in cæteris cauſis eſſe adiumento, id quoq; in hac cauſa deficit. Nam quò minus ingenio poſſum, ſubſidio mihi diligentiam comparaui: quæ quanta ſit, niſi tempus, & ſpatium datum ſit, intelligi non poteſt. Quæ quò plura ſunt C. Aquili, eò te, & hos, qui tibi in conſilio adſunt, meliori mente noſtra uerba audire oportebit: ut multis incommodis ueritas debilitata, tandem æquitate talium uirorum recreetur. Quòd ſi tu iudex nullo præſidio fuiſſe uidebere contra uim & gratiam ſolitudini, atq; inopiæ: ſi apud hoc conſilium ex opibus, non ex ueritate cauſa pendetur, profectò nihil eſt iam ſanctum, atq; ſyncerum in ciuitate: nihil, quòd humilitatem cuiuſquã grauitas & uirtus iudicis conſoletur. Certè, aut apud te, & eos, qui tibi adſunt, ueritas ualebit: aut ex hoc loco repulſa ui & gratia, locum, ubi conſiſtat, reperire non poterit. Non eò dico C. Aquili, quò mihi ueniat in dubium tua fides, & conſtantia, aut quò non in his, quos tibi aduocaſti, uiris electiſsimis ciuitatis, ſpem ſummã habere P. Quintius debeat. Quid ergo eſt? Primùm magnitudo periculi ſummo timore hominem afficit, quòd uno iudicio de fortunis omnibus decernit: idq; dum cogitat,

non

non minus ſæpe ei uenit in mentem poteſtatis, quàm æquitatis tuæ: propterea quòd omnes quorũ in alterius manu uita poſita eſt, ſæpius illud cogitãt, quid poßit is, cuius in ditione ac poteſtate ſunt, quàm quid debeat facere. Deinde habet aduerſariũ P. Quintius uerbo Sex. Næuium, re uera huiuſce ætatis homines diſertißimos, fortißimos, ornatißimos noſtræ ciuitatis: qui communi ſtudio, ſummis opibus Sex. Næuium defendunt: ſi id eſt defendere, cupiditati alterius obtemperare, quos is facilius, quẽ uelit, iniquo iudicio opprimere poßit. Nã quid hoc iniquius, aut indigni⁹ C. Aquili dici, aut cõmemorari poteſt, quàm me, qui caput alterius, famam, fortunasq; defendam, priore loco cauſam dicere? cùm præſertim Q. Hortenſius, qui hoc iudicio partes accuſatoris obtinet, contra me ſit dicturus: cui ſummã copiam facultatemq; dicendi natura largita eſt. Ita fit, ut ego, qui tela depellere, & uulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cùm etiam telum aduerſarius nullum iecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cùm & uitandi illorũ impetus poteſtas adempta nobis erit: & ſiqua in re, id quod parati ſunt facere, falſum crimẽ, quaſi uenenatum aliquod telum, iecerint, medicinæ faciendæ locus non erit. Id accidit Prætoris iniquitate, & iniuria: primùm, quòd contra omnium conſuetudinem, iudicium prius de

probro

probro, quàm de re, maluit fieri: deinde, quòd ita conſtituit idipſum iudicium, ut reus, antequàm uerbũ accuſatoris audiuiſſet, cauſam dicere cogeretur. quod eorum gratia & potentia factũ eſt, qui quaſi ſua res, aut honos agatur, ita diligenter Sex. Næuij ſtudio & cupiditati morem gerunt: & in eiuſmodi rebus opes ſuas experiuntur, in quibus, quò plus propter uirtutem nobilitatemq́; poſſunt, eò minus, quantum poßint, debent oſtendere. Cùm tot, tantisq́; difficultatibus affectus, atq; afflictus, in tuam C. Aquili fidem, ueritatem, miſericordiam, P. Quintius cõfugerit: cùm adhuc ei propter uim aduerſariorũ non ius par, non agendi poteſtas eadem, nõ magiſtratus æquus reperiri potuerit: cùm ei ſummam per iniuriã omnia inimica atq; infeſta fuerint: te C. Aquili, uosq́; qui in conſilio adeſtis, orat atq; obſecrat, ut multis iniurijs iactatam, atque agitatam æquitatẽ, in hoc tandem loco cõſiſtere, & cõfirmari patiamini. Id quò facilius facere poßitis, dabo operam, ut à principio, res quemadmodum geſta & contracta ſit, cognoſcatis. C. Quintius fuit P. Quintij huius frater, ſanè cæterarum rerum paterfamiliâs & prudens, & attentus: una in re paulò minus cõſideratus, qui ſocietatẽ cum Sex. Næuio fecerit, uiro bono, ueruntamen non ita inſtituto, ut iura ſocietatis, & officia certi patrisfamiliâs noſſe poſſet: non quò ei deeſſet

ingenium:nam neq; parũ facetus ſcurra Sex. Næuius,neque inhumanus præco eſt unquam exiſtimatus.Quid ergo eſt?cùm ei natura nihil melius,quàm uocẽ dediſſet,pater nihil præter libertatem reliquiſſet:uocem in quæſtũ contulit:libertate uſus eſt,quò impunius dicax eſſet. Quare quòd ſocium tibi eum uelles adiungere,nihil erat,niſi ut in tua pecunia condiſceret,qui pecuniæ fructus eſſet : tamen inductus conſuetudine,ac familiaritate Quintius fecit, ut dixi,ſocietatẽ earum rerum,quæ in Gallia cõparabantur.Erat ei pecuaria res ampla,& ruſtica ſanè bene culta,& fructuoſa.Tollitur ab atrijs Licinijs,atq; à præconum conſeſſu in Galliam Næuius,& trans Alpes uſq; tranſfertur:fit magna mutatio loci,non ingenij.Nã qui ab aduleſcentulo quæſtum ſibi inſtituiſſet ſine impendio,poſteaquàm neſcio quid impendit,& in commune contulit,mediocri quæſtu contentus eſſe non poterat.Nec mirum,ſi is qui uocem uænalem habuerat,ea quæ uoce quæſiuerat,magno ſibi quæſtui fore putabat.Itaque hercule haud mediocriter de communi quicquid poterat,ad ſe in priuatam domum ſeuocabat.Qua in re ita diligens erat,quaſi ij,qui magna fide ſocietatem gererent,arbitrium pro ſocio condemnari ſolerent.Verùm his de rebus non neceſſe habeo dicere ea, quæ me P.Quintius cupit commemorare:tametſi cauſa poſtu-

lat: tamen quia poſtulat, non flagitat, præteribo. Cùm annos iam cõplures ſocietas eſſet, & cùm ſæpe ſuſpectus Quintio Næuius fuiſſet, neq; ita commodè poſſet rationem reddere earum rerum, quas libidine, non ratione geſſerat: moritur in Gallia Quintius, cùm adeſſet Næuius, & moritur repentinò. hæredem teſtamẽto reliquit hunc P. Quintium: ut ad quem ſummus mœror morte ſua ueniebat, ad eundẽ ſummus honos quoq; perueniret. Quo mortuo, nec ita multò pòſt, in Galliam proficiſcitur Quintius: ibi cum iſto Næuio familiariter uiuit: annum ferè unà ſunt, cùm & de ſocietate inter ſe multa communicarent, & de tota illa ratione atq; re Gallicana: neq; interea uerbum ullum interpoſuit Næuius, aut ſocietatem ſibi quippiam debere, aut priuatim Quintium debuiſſe. Cùm æris alieni aliquantulum eſſet relictum, quibus nominibus pecuniã Romæ curari oporteret: auctionẽ in Gallia P. hic Quintius Narbone ſe facturum eſſe proſcribit, earum rerum, quæ ipſius erant priuatæ. Ibi tum uir optimus Sex. Næuius hominem multis uerbis deterret, ne auctionetur, eum non ita commodè poſſe eo tempore, quæ proſcripſiſſet, uendere: Romæ ſibi numorum facultatem eſſe, quam, ſi ſaperet, communem exiſtimaret, pro fraterna illa neceßitudine, & pro ipſius affinitate: nam P. Quintij conſobrinam habet in matrimonio

monio Næuius, & ex ea liberos. Quia, quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Næuius: credidit Quintius, eum qui orationem bonorum imitaretur, facta quoq; imitaturum: auctionem uelle facere deſiſtit, Romã proficiſcitur: decedit ex Gallia Romã ſimul Næuius. Cùm pecuniã C. Quintius P. Scapulæ debuiſſet, per te C. Aquili decîdit P. Quintius, quod liberis eius diſſolueret. Hoc eò per te agebatur, quod propter ærariam ratione non ſatis erat in tabulis inſpexiſſe, quantum deberetur, niſi à Quæſtoribus quæſiſſet, quantũ ſolueretur. Decîdis, ſtatuisq; propter neceßitudinẽ, quæ tibi cum Scapulis eſt, quid ijs ad denariũ ſolueretur. Hæc omnia Quintius agebat autore, & conſuaſore Næuio: nec mirum, ſi eius utebatur conſilio, cuius auxiliũ ſibi paratum putabat. Non modò enim pollicitus erat in Gallia: ſed Romæ quotidie, ſimulatq; ſibi hic annuiſſet, numeraturũ ſe dicebat. Quintius porrò iſtum poſſe facere, uidebat: debere, intelligebat: mentiri, quia cauſa cur mentiretur non erat, non putabat: quaſi domi numos haberet, ita conſtituit Scapulis ſe daturum. Næuium certiorem facit, rogat ut curet, quod dixiſſet. Tum iſte uir optimus (uereor ne ſe derideri putet, quòd iterum iam dico optimus) qui hunc in ſummas anguſtias adductum putaret, ut eum ſuis conditionibus in ipſo articulo tempo-

ris

is adſtringeret, aſſem ſeſe negat daturũ, niſi rius de rebus rationibusq; ſocietatis omnius decidiſſet, & ſciſſet ſibi cum Quintio controuerſiæ nihil futurum. Poſterius, inquit, iſta uidebimus, Quintius: nunc hoc uelim cures (ſi tibi uidetur) quod dixiſti. Negat ſe alia ratione facturum: quod promiſiſſet, non plus ſuæ referre, quàm ſi cùm auctionem uenderet, domini iuſſu quippiam promiſiſſet. Deſtitutione illa perculſus Quintius, à Scapulis paucos dies aufert: in Galliam mittit, ut ea quæ proſcripſerat, uænirent: deteriore tempore abſens auctionatur: Scapulis difficiliore conditione diſſolui. tunc appellat ultro Nauium, ut quoniam ſuſpicaretur aliqua de re fore controuerſiam, uideret ut quàm primùm & quàm minima cum moleſtia tota res tranſigeretur. Dat iſte arbitrum M. Trebellium: nos communem neceſſarium, qui iſtius domi erat educatus, & quo utebatur iſte plurimùm, propinquum noſtrum Sex. Alphenũ. Res conuenire nullo modo poterat: propterea quòd hic mediocrem iacturam facere cupiebat: iſte mediocri præda contentus non erat. Itaq; ex eo tempore res eſſe in uadimonium cœpit. Cùm uadimonia ſæpe dilata eſſent, & cùm aliquantum temporis in ea re eſſet conſumpum, neq; quicquàm perfectũ eſſet: uenit ad uadimoniũ Nauius. Obſecro te C. Aquili, uosq; qui adeſtis

in conſilio, ut diligenter attēdatis, ut ſingulare genus fraudis, & nouā rationem inſidiarū cognoſcere poßitis. Ait ſe auctionatum eſſe in Gallia: quod ſibi uideretur, ſe uēdidiſſe: curaſſe, nequid ſibi ſocietas deberet: ſe iam neq; uadari amplius, neq; uadimonium promittere: ſi quid agere ſecum uelit Quintius, nō recuſare. Hic, cùm rem Gallicanam cuperet reuiſere, hominem in præſentia non uadatur: ita ſine uadimonio diſceditur. Deinde Romæ dies XXX. *ferè Quintius commoratur: cùm cæteris quæ habebat uadimonia, differt, ut expeditus in Galliam proficiſci poßet: proficiſcitur: Roma egreditur ante diē* IIII. *Calend. Februarij Scipione & Norbano* COSS. *quæſo ut cum diem memoriæ mandetis. L. Albius Sex. filius Quirina, uir bonus & cumprimis honeſtus unà profectus eſt. Cùm ueniſſent ad Vada Volaterrana quæ nominātur, uident perfamiliarem Næuij, qui ex Gallia pueros uenales iſti adducebat, L. Publicium: qui, ut Romam uenit, narrat Næuio, quo in loco uiderit Quintiū: quod niſi ex Publicio narratū Næuio eſſet, non tam citò res in contentionē ueniſſet. Tum Næuius ipſe pueros circum amicos dimittit: ipſe ſuos neceſſarios ab atrijs Licinijs, & à faucibus macelli corrogat, ut ad tabulā Seſtiam ſibi adſint hora ſecunda poſtridie: ueniunt frequentes, teſtificātur iſti P. Quintiū non ſtitiſſe,*

&

& ſe ſtitiſſe: tabulæ maximè ſignis hominũ obilium conſignantur: diſcedunt. postulat à Burrieno Prætore Næuius, ut ex edicto bona oßidere liceat: iußit bona proſcribi eius, quium familiaritas fuerat, ſocietas erat, affinitas liberis iſtius uiuis duelli nullo modo porat. Quæ ex re intelligi facilè potuit, nullum ſe officiũ tam ſanctum atq; ſolẽne, quod non uaritia comminuere, atq; uiolare ſoleat. Etnim ſi ueritate, amicitia, fide ſocietas, pietate ropinquitas colitur: neceſſe eſt, iſte qui amium, ſociũ, affinem, fama ac fortunis ſpoliare onatus eſt, uanũ ſe, & perfidioſum, & impiũ ſſe fateatur. Libellos Sex. Alphenus procuator P. Quintij, familiaris & propinquus Sex. Næuij deijcit: ſeruulũ unum, quẽ iſte prebenderat, abducit: denũtiat ſeſe procuratorem ſſe: iſtum æquũ eſſe famæ, fortuniſq; P. Quinij conſulere, & aduentũ eius expectare. Quod i facere nolit, atq; inhibuerit eiuſmodi rationibus illum ad ſuas conditiones perducere, ſeſe nihil precari, & ſi quid agere uelit, iudicio defendere. Hæc dũ Romæ gerũtur, Quintius interea contra ius, & conſuedutinẽ, edicto Prætoris de ſaltu, agroq; cõmuni à ſeruis cõmunibus ui detruditur. Exiſtima C. Aquili, id modo, & ratione omnia Romæ Næuiũ feciſſe, ſi hoc, quod per literas iſtius in Gallia geſtum eſt, recte atq; ordine factũ uidetur. Expulſus,

atq; eiectus è prædio Quintius, accepta inſigni iniuria: cõfugit ad C.Flaccũ Imperatorẽ, qui tum erat in prouincia: quẽ, ut ipſius dignitas poſcit, honoris gratia nomino. Is eam rem quàm uehementer uindicãdam putarit, ex decretis eius poteritis cognoſcere. Alphenus interea Romæ cũ iſto gladiatore uetulo quotidie pugnabat: utebatur populo ſanè ſuo, propterea quòd iſte caput petere nõ deſinebat. Iſte poſtulat ut procurator iudicatũ ſolui ſatiſdaret. negat Alphenus æquũ eſſe procuratorẽ ſatiſdare, quòd reus ſatiſdare non deberet, ſi ipſe adeſſet. appellantur Tribuni: à quibus cùm eſſet certũ auxiliũ petitum, ita tamen diſceditur, ut Idibus Septembribus P. Quintium ſiſti Sex. Alphenus promitteret. Venit Romã Quintius: uadimonium ſiſtit. iſte homo acerrimus bonorũ poſſeſſor, expulſor, ereptor, annum & ſex menſes nihil petit: quieſcit: conditionibus hunc, quoad poteſt, producit: à Cn. Dolabella deniq; Prætore poſtulat, ut ſibi Quintius iudicatũ ſolui ſatiſdet ex formula, Quod ab eo petat: quoniã eius ex edicto Prætoris Romani bona dies XXX. poſſeſſa ſint. Non recuſabat Quintius quin ita ſatiſdare iuberet, ſi bona poſſeſſa eſſent ex edicto. decernit: quàm æquum nihil dico: unũ hoc dico, nouũ: et hoc ipſum tacuiſſe mallẽ, quoniã utrunq; quiuis intelligere potuiſſet. iubet P. Quintiũ ſponſionẽ cum Sex.

Næuio

*Næuio facere, ſi bona ſua ex edictio P. Burrie-
Prætoris dies XXX. poſſeſſa eſſent. Recuſa-
ant qui aderãt tum Quintio: demonſtrabãt
re iudiciũ fieri oportere, ut aut uterq; inter
, aut neuter ſatiſdaret: nõ neceſſe eſſe famam
terius in iudiciũ uenire. clamabat porrò ipſe
uintius, ſeſe idcirco nolle ſatiſdare, ne uidere
r iudicaſſe bona ſua ex edictio poſſeſſa eſſe:
onſionem porrò ſi iſtiuſmodi faceret, ſe (id
od nũc euenit) de capite ſuo priore loco cau-
m eſſe dicturũ. Dolabella (quemadmodũ ſo-
nt homines nobiles: ſeu rectè, ſeu perperam
cere cœperũt, ita in utroq; excellũt, ut nemo
oſtro loco natus aſſequi poſſet) iniuriã facere
rtiſsimè perſeuerat, aut ſatiſdare, aut ſpon-
onẽ iubet facere, et interea recuſantes noſtros
duocatos acerrimè ſubmoueri. Conturbatus
nè diſcedit Quintius: neq; mirum, cui hac
ptio tã miſera, tamq; iniqua daretur, ut aut
ſe ſe capitis dãnaret, ſi ſatiſdediſſet, aut cau-
m capitis, ſi ſponſionẽ feciſſet, priore loco di-
ret. Cùm in altera re cauſæ nihil eſſet, quin
cus iudicaret ipſe de ſe: quod iudiciũ grauiſ-
mũ eſt: in altera ſpes eſſet ad talẽ tamen ui-
m iudicem ueniẽdi, unde eò plus opis aufer-
t, quò minus attuliſſet gratiæ: ſponſionẽ fa-
ere maluit: fecit: te iudicem, C. Aquili, ſum-
ſit: ex ſponſo egit. in hoc ſumma iudicij, cau-
iq; tota conſiſtit. Iudiciũ eſſe, C. Aquili, non*

e 3 de

de re pecuniaria, ſed de fama, fortuniſq; P. Quintij uides: cùm maiores ita conſtituerint, ut qui pro capite diceret, is poſteriore loco diceret: nos inaudita criminatione accuſatorum, priore loco cauſam dicere intelligis: eos porrò qui defendere conſuerunt, uides accuſare: & ea ingenia conuerti ad perniciem, quæ antea uerſabantur in ſalute, atq; auxilio ferendo. Illud etiam reſtuerat, quod heſterno die fecerunt, ut te in ius adducerent, ut nobis tempus quandiu diceremus, præſtitueres: quam rem facilè à Prætore impetraſſent, niſi tu, quod eſſet tuum ius, & officium, parteſq;, docuiſſes. Neq; nobis adhuc, præter te, quiſquam fuit, ubi noſtrum ius cõtra illos obtineremus: neque illis unquã ſatis fuit illud obtinere, quod probari omnibus poſſet: ita ſine iniuria potentiam leuem atque inopem eſſe arbitrantur. Verùm quoniam tibi inſtat Hortenſius, ut eas in conſilium: à me poſtulat, ne dicendo tempus abſumam: queritur priore patrono cauſam defendente, nunquam perorari potuiſſe: non patiar iſtam manere ſuſpicionem, nos rem iudicari nolle. Nec illud mihi arrogabo, me poſſe cauſam cõmodius demonſtrare, quàm antea demonſtrata ſit: neq; tamẽ tam multa uerba faciã, propterea quòd & ab illo qui antè dixit, informata iã cauſa eſt: & à me, qui neq; excogitare, neq; pronuntiare multa poſſum, bre-

nitas poſtulatur, quæ mihimetipſi amiciſsima eſt. Faciam, quod te ſæpe animaduerti facere Hortenſi: totam cauſæ meæ dictionē certas in partes diuidā. Tu id ſemper facis, quia ſemper potes: ego in hac cauſa faciam, propterea quòd in hac uideor poſſe facere. quod tibi natura dat ut ſemper poſsis, id mihi cauſa dat ut hodie poſsim. Certos mihi fines, terminosq; conſtituam, extra quos egredi non poſsim, ſi maximè uelim: ut & mihi ſit propoſitum de quo dicam: & Hortenſius habeat expoſita, ad quæ reſpondeat: & tu C. Aquili iam antè animo proſpicere poſsis, quibus de rebus auditurus ſis. Negamus te bona P. Quintij, Sexte Naui, poſſediſſe ex edicto Prætoris. In eo ſponſio facta eſt. Oſtēdam primùm cauſam nō fuiſſe, cur à Prætore poſtulares, ut bona P. Quintij poſsideres: deinde, ex edicto te poſsidere nō potuiſſe: poſtremò, non poſſediſſe. Quæſo C. Aquili, uosq; qui eſtis in cōſilio, ut qd pollicitus ſim, diligēter memoriæ mandetis. etenim rē facilius totā accipietis, ſi hæc memineritis: & me facilè ueſtra exiſtimatiōe reuocabitis, ſi extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipſe circūdedi. Nego fuiſſe cauſam cur poſtularet: nego ex edicto poſsidere potuiſſe: nego poſſediſſe. hac tria cū docuero, perorabo. Nō fuit cauſa cur poſtulares. Quî hoc intelligi poteſt? quia Sex. Nauio neq; ex ſocietatis

ratiõe, neq; priuatim quicquã debuit Quinti'. Quis huic rei teſtis eſt? idẽ, qui acerrimus aduerſarius. In hac re te, te inquã, teſtẽ Naui citabo: annũ, & eò diutius, poſt mortẽ C. Quintij fuit in Gallia tecũ ſimul Quintius: doce te petijſſe ab eo iſtã, neſcio quã, innumerabilẽ pecuniã: doce aliquando mentionẽ feciſſe, dixiſſe deberi: debuiſſe concedã. Moritur C. Quintius, qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit: hæres eius P. Quintius in Galliam ad te ipſum uenit in agrũ communẽ, eò deniq;, ubi non modò res erat, ſed ratio quoq; omnis, & omnes literæ. Quis tam diſſolutus in re familiari fuiſſet? quis tam negligẽs? quis tam tui Sexte diſsimilis? qui, cùm res ab eo, quicum contraxiſſet, receſsiſſet, & ad hæredẽ perueniſſet, non hæredẽ cùm primùm uidiſſet, certiorẽ faceret? appellaret? rationẽ afferret? ſi quid in controuerſiã ueniret, aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur? Ita' ne eſt? Quod uiri optimi faciũt, ſi qui ſuos ꝓpinquos ac neceſſarios charos & honeſtos eſſe, atq; haberi uolũt: id Sex. Nauius nõ faceret? qui uſq; eò feruet, ferturq; auaritia, ut de ſuis cõmodis nolit aliquã partẽ amittere, ne quã partẽ huic propinquo ſuo ullius ornamenti relinquat? & is pecuniam, ſi qua deberetur, non peteret: qui, quia quod debitũ nunquam eſt, id datũ nõ eſt, non pecuniã modò, uerùm etiã hominis pro-

pinqui ſanguinem, uitamq́; eripere conatur? Huic tu moleſtus eſſe uidelicet noluiſti, quem nunc reſpirare liberè non ſinis? quem nunc interficere nefariè cupis, eum tum pudenter appellare nolebas? Ita credo, hominem propinquum, tui obſeruantem, uirum bonum, prudentem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare: ſæpe, ut fit, cùm ipſe te confirmaſſes, cùm ſtatuiſſes de pecunia mentionē facere, cùm paratus, meditatusq́; ueniſſes, homo timidus, uirginali uerecundia, ſubitò ipſe te retinebas, excidebat repentè oratio: cùm cuperes appellare, non audebas, ne inuitus audiret. id erat profectò. credamus hoc, Sex. Nauiū, cuius caput oppugnet, eius auribus peperciſſe. Si debuiſſet Sexte, petiſſes ſtatim: ſi non ſtatim, paulò quidem poſt: ſi non paulò, at aliquando: ſex quidem illis menſibus profectò: anno uertente ſine controuerſia: anno & ſex menſibus uerò, cùm tibi quotidie poteſtas hominis fuiſſet admonendi, uerbū nullum facis: biennio iam confecto ferè, appellas. quis tam perditus, ac profuſus nepos, nō adeſa iam, ſed abūdanti etiā pecunia ſic diſſolutus fuiſſet, ut fuit Sex. Neuius? Cùm hominem nomino, ſatis mihi uideor dicere. Debuit tibi C. Quintius: nunquam petiſti. mortuus eſt ille: res ad hæredem uenit: cùm eum quotidie uideres, poſt biennium deniq; appellas. dubitabitur utrum

ſit probabilius, Sex. Næuium ſtatim, ſi quid deberetur, petiturum fuiſſe: an'ne appellaturũ quidem biennio? Appellandi tẽpus non erat? at tecum anno plus uixit. In Gallia agi nõ potuit? at & in prouincia ius dicebatur, & Romæ iudicia fiebant. Reſtat, ut aut ſumma negligentia tibi obſtiterit, aut unica liberalitas. ſi negligentiam dices, mirabimur: ſi bonitatem, ridebimus: neq; præterea quid poßis dicere, inuenio. Satis eſt argumenti, nihil eſſe debitum Næuio, quòd tandiu nihil petiuit. quid ſi hoc ipſum quod nunc facit, oſtendo teſtimonio eſſe, nihil deberi? quid enim nũc agit Sex. Næuius? qua de re controuerſia eſt? quod eſt hoc iudicium, in quo iam biennium uerſamur? quid negotij geritur, in quo ille tot & tales uiros defatigat? pecuniam petit. nunc deniq;? ueruntamen petit, audiamus. de rationibus & controuerſiis ſocietatis uult dijudicari. ſerò. uerùm aliquando tamen. concedamus. Non, inquit, id ago C. Aquili, neq; in eo nunc laboro: pecunia mea tot annos utitur P. Quintius. utatur ſanè: non peto. quid igitur pugnas? an, quod ſæpe multis in locis dixiſti, ne in ciuitate ſit? ne locum ſuum, quem adhuc honeſtißimè defendit, obtineat? ne numeretur inter uiuos? decernat de uita, & ornamẽtis ſuis omnibus? apud iudicem cauſam priore loco dicat? & eam cùm orarit, tum deniq; uocẽ accuſato-

ris audiat? quid? hoc quò pertinet? ut ocius ad tuum peruenias? at, ſi id uelles, iampridem actum eſſe poterat. ut honeſtiore iudicio conflictere? at ſine ſummo ſcelere P. Quintium propinquum tuum iugulare non potes. ut facilius iudicium ſit? at neq; C. Aquilius de capite alterius libẽter iudicat: & Q. Hortenſius cõtra caput non didicit dicere. Quid à nobis autem C. Aquili refertur? pecuniam petit: negamus deberi. iudicium fiat ſtatim: non recuſamus. num quid præterea? ſi uetetur, ut res iudicio facto parata ſit, iudicatum ſolui ſatis accipiat: quibus à me uerbis ſatis accipiet, iiſdem ipſe, quod peto, ſatisdet, actum iam poteſt eſſe C. Aquili: iã tu potes diſcedere liberatus moleſtia, propè dicam, non minore, quàm Quintius. Quid agimus Hortenſi? quid de hac conditione dicimus? poſſumus aliquãdo depoſitis armis, ſine periculo fortunarũ, de re pecuniaria diſceptare? poſſumus ita rẽ noſtrã perſequi, ut hominis propinqui caput incolume eſſe patiamur? poſſumus petitoris perſonã capere, accuſatoris deponere? Imò, inquit, abs te ſatis accipiã: ego autem tibi nõ ſatiſdabo. Quis tãdem nobis iſta iura tam æqua deſcribit? quis hoc ſtatuit, quod æquũ ſit in Quintium, id iniquũ eſſe in Næuium? Quintij bona, inquit, ex edicto Prætoris poſſeſſa ſunt. ergo id ut confitear, poſtulas: ut, quod nunquam

factum eſſe iudicio defendimus, id perinde quaſi factum ſit, noſtro iudicio confirmemus? inueniri ratio C. Aquili non poteſt, ut ad ſuum quiſque quàm primùm ſine cuiuſquam dedecore, infamia, pernicieq; perueniat? Profectò, ſi quid deberetur, peteret, non omnia iudicia fieri mallet, quàm unum illud, unde hac omnia naſcuntur. Qui inter tot annos ne appellarit quidem Quintium, cùm poteſtas eſſet agendi quotidie: qui quo tempore primùm malè agere cœpit, in uadimonijs differendis tempus omne cõſumpſerit: qui poſtea quoq; uadimonium miſſum fecerit, hunc per inſidias ui de agro communi deiecerit: qui, cùm de re agendi nullo recuſante poteſtas fuiſſet, ſponſionem de probro facere maluerit: qui, cùm reuocetur ad id iudicium, unde hac nata ſunt omnia, conditionem æquiſſimam repudiet: fateatur ſe nõ pecuniam, ſed uitam & ſanguinem petere: is non hoc palàm dicit? mihi ſi quid deberetur, peterem, atq; adeò iampridem abſtuliſſem: nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioſo iudicio, nihil tam copioſa aduocatione uterer, ſi petendum eſſet: extorquendum eſt inuito atque ingratis, quod non debet: eripiendum atque exprimendum eſt: de fortunis omnibus P. Quintius deturbandus eſt: potentes, diſerti, nobiles omnes aduocandi ſunt: adhibenda uis eſt ueritati: mina iactentur: pericula intendantur: formidines opponantur:

ur: ut ijs rebus aliquando uictus & perterri-
us ipſe cedat. Quæ mehercule omnia, cùm, qui
ntrà pugnent, uideo, & cùm illum conſeſ-
m conſidero, adeſſe atq; impendêre uidentur,
eq; uitari ullo modo poſſe: cùm autem ad te C.
Aquili oculos, animumq́; retuli: quò maiore
natu, ſtudioq́; aguntur, eò leuiora infirmio-
tq; exiſtimo. Nihil igitur debuit, ut tu ipſe
radicas. Quid ſi debuiſſet? continuó'ne cauſa
iſſet, cur à Pratore poſtulares, ut bona poſſi-
eres? non opinor id quidem neq; ius eſſe, neque
uiquam expedire. Quid igitur demonſtrat?
adimonium ſibi ait eſſe deſertum. Antequàm
loceo id factum non eſſe: libet mihi C. Aquili
x officij ratione, atq; ex omnium conſuetudine
rem ipſam, & factum ſimul Sext. Næuij con-
ſiderare. Ad uadimonium non uenerat, ut ais,
s, quicum tibi affinitas, ſocietas, omnes denique
auſæ, & neceſſitudines ueteres intercedebant:
lico'ne ad Pratorem ire conuênit? continuó'ne
uerum fuit poſtulare, ut ex edicto bona poſſi-
dere liceret? ad hæc extrema & inimiciſſima
ura tam cupidè decurrebas, ut tibi nihil in po-
lerum, quod grauius atque crudelius facere
poſſes, reſeruares? nam quid homini poteſt tur-
pius, quid uerò miſerius, aut acerbius uſu ue-
nire? quod tantum euenire dedecus? quæ tanta
calamitas inueniri poteſt? Pecuniam ſi cui-
piam fortuna ademit, aut ſi alicuius eripuit

iniuria: tamen dum exiſtimatio eſt integra, facilè conſolatur honeſtas egeſtatem. At nonnemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem ſuis utitur: alterius opes, id quod miſerrimum eſt, nō expectat: hoc tamen in miſerijs adiumento & ſolatio ſubleuatur. Cuius uerò bona uenierunt, cuius non modò illa ampliſsima fortuna, ſed etiā uictus, ueſtitusq; neceſſarius ſub præcone cum dedecore ſubiectus eſt, is non modò ex numero uiuorum exturbatur, ſed, ſi fieri poteſt, infra etiam mortuos mandatur. Etenim mors honeſta ſæpe uitam quoque turpem exornat: uita turpis ne morti quidem honeſtæ locum relinquit. Ergo hercule, cuius bona ex edicto poſsidentur, huius omnis fama & exiſtimatio cum bonis ſimul poſsidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certè tacitè, obſcureq; conceditur: cui magiſtri fiunt & domini conſtituuntur, qui, qua lege, & qua cōditione pereat, pronuntiēt: de quo homine præconis uox prædicat, & pretium cōficit, huic acerbiſsimū uiuo uidentiq; fun⁹ ducitur: ſi funus id habendum ſit, quò non amici conueniunt ad exequias cohoneſtādas, ſed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias uitæ lacerandas, & diſtrahendas. Itaq; maiores noſtri rarò id accidere uoluerunt: Prætores ut conſideratè fieret, comparauerunt: uiri boni cùm pa

lam

làm fraudantur, cùm experiundi poteſtas non eſt, timidè tamen, & pedetentim iſtuc deſcendunt, ui ac neceſsitate coacti, inuiti, multis uadimonijs deſertis, ſæpe illuſi, ac deſtituti. Conſiderant enim quid & quantum ſit, alterius bona proſcribere. Iugulare ciuem, ne iure quidem quiſquam bonus uult. mauult enim commemorare, ſe, cùm poſſet perdere, peperciſſe: quàm cùm parcere potuerit, perdidiſſe. Hæc in homines alieniſsimos, denique inimiciſsimos, uiri boni faciunt, & hominum exiſtimationis, & communis humanitatis cauſa, ut cùm ipſi nihil alteri ſcientes incommodarint, nihil ipſis iure incommodi cadere poſsit. Ad uadimonium non uenit. quis? propinquus. ſi res iſta grauiſsima ſua ſponte uideretur: tamen eius atrocitas neceſsitudinis nomine leuaretur. Ad uadimonium non uenit. quis? ſocius. etiam grauius aliquid ei deberes concedere, quicum te aut uoluntas congregaſſet, aut fortuna coniunxiſſet. Ad uadimonium non uenit. quis? is qui tibi præſto ſemper fuit. ergo in eum qui ſemel hoc commiſit, ut tibi præſto non eſſet, omnia tela conieciſti, quæ parata ſunt in eos, qui permulta malè agendi cauſa fraudandiq; fecerunt. Si de prædijs tuis ageretur Sex. Næui, ſi in paruula re captionis aliquid uererere, nòn ſtatim ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquẽ, qui conſuluntur, concurriſſes? cũ ius amicitiæ, ſocieta

ſocietatis, affinitatis ageretur: cùm officij rationem atq; existimationis duci conueniret: eo tempore tu non modò aut C. Aquilium, aut L. Lucullum, ſed ne ipſe quidem te conſuluiſti: ſed ne ipſe quidem ad te retuliſti, ne hæc quidē tecum locutus es, Horæ duæ fuerunt, Quintius ad uadimonium non uenit, quid ago? Si mehercule hæc tecum duo uerba feciſſes, Quid ago? reſpiraſſet cupiditas, atq; auaritia paululum: aliquid loci rationi & conſilio dediſſes: tu te collegiſſes: non in eam turpitudinem ueniſſes, ut hoc tibi eſſet apud tales uiros confitendum, qua tibi uadimonium non ſit obitum, eadem te hora conſilium cepiſſe, hominis propinqui fortunas funditus euertere. Ego pro te nunc hoc cōſulto poſt tempus in aliena re, quod tu in tua re, cùm tempus erat, conſulere oblitus es: quæro abs te C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle, uadimonium mihi non obijt quidam ſocius & affinis meus, quicum mihi neceſſitudo uetus, controuerſia de re pecuniaria recens, intercedit: poſtulo'ne à Prætore, ut eius bona mihi poſſidere liceat? an cùm Romæ domus eius, uxor, liberi ſint, domum potius denuntiē? quid eſt quod hac tandem de re uobis poſſit uideri? profectò ſi rectè ueſtram bonitatem atq; prudentiam cognoui, non multùm me fallit, ſi conſulamini, quid ſitis reſponſuri: primùm expectare: deinde ſi latitare, ac diutius ludificare ui

re ui

re uideatur, amicos conuenire, quærere quis procurator ſit, domum denuntiare: dici uix poteſt quàm multa ſint, quæ reſpōdeatis antè fieri oportere, quàm ad hanc rationem extremam neceſſariam deuenire. Quid ad hæc Næuius? uidet ſcilicet noſtram amentiã, qui in uita ſua rationem ſummi officij deſideremus, & inſtituta bonorum uirorum requiramus. Quid mihi, inquit, cum iſta ſumma ſanctimonia ac diligentia? uiderint, inquit iſta officia uiri boni: de me autem ita conſiderent, non quid habeã, ſed quibus rebus inuenerim quærãt, & quemadmodum natus, & quo pacto educatus ſim. Memini: uetus eſt de ſcurra, multò facilius di uitem, quàm patremfamiliâs fieri poſſe. Hæc ille, ſi uerbis non audet, re quidem uera palàm loquitur. Etenim ſi uult uirorum bonorum inſtituto uiuere, multa oportet diſcat, atque dediſcat: quorum illi ætati utrunq; difficile eſt. Non dubitaui, inquit, cùm uadimonium deſertum eſſet, bona proſcribere. improbè: uerùm quoniã tu id tibi arrogas, & concedi poſtulas, concedamus. quid ſi nunquam deſeruit? ſi iſta cauſa abs te tota per ſummam fraudem & malitiam ficta eſt? ſi uadimonium omnino tibi cum P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at etiam ſi deſertum uadimonium eſſet, tamen in iſta poſtulatione & proſcriptione bonorum improbiſsimus reperiebare,

num malitioſum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & praclarum putas. audacem? cupidū? perfidioſum? uulgaria & obſoleta ſunt: res autem noua & inaudita. quid ergo eſt? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quàm natura fert, aut leuioribus, quàm cauſa poſtulat. Ais eſſe uadimonium deſertum: quæſiuit à te ſtatim, ut Romam rediijt, Quintius, quo die uadimonium iſtuc factum eſſe diceres: reſpondiſti ſtatim, Nonis Februarij. diſcedens in memoriā rediijt Quintius, quo die Roma in Galliā profectus ſit: ad ephemeridē reuertitur: inuenitur dies profectionis, pridie Cal. Februarij. Nonis Februarij ſi Romæ fuit: cauſæ nihil dicimus, quin tibi uadimoniū promiſerit. quid? hoc inueniri quî poteſt? profectus eſt unà L. Albius homo in primis honeſtus: dicet teſtimonium. proſecuti ſunt familiares & Albium & Quintium: dicēt hi quoq; teſtimonium. literæ P. Quintij, teſtes tot, quibus omnibus cauſa iuſtiſsima eſt, cur ſcire potuerint: nulla, cur mentiantur, cum adſtipulatore tuo comparabuntur. & in hac eiuſmodi cauſa P. Quintius laborabit? & diutius in tāto metu miſer, periculoq; uerſabitur? & uehementius eum gratia aduerſarij perterrebit, quàm fides iudicis conſolabitur? uixit enim ſemper incultè, atq; horridè: natura triſti, ac recōdita fuit: non ad ſolariū, non in campo, non in conui-

uijs

uijs uerſatus eſt: id egit, ut amicos obſeruantia, rem parſimonia retineret: antiquã officij rationẽ dilexit, cuius ſplendor omnis his moribus obſoleuit. At ſi in cauſa pari diſcedere inferior uideretur, tamẽ eſſet non mediocriter cõquerendum: nũc in cauſa ſuperiore, ne ut par quidem ſit, poſtulat: inferiorem eſſe ſe patitur, duntaxat uſq; eò, ne cum bonis, fama, fortuniſq; omnibus Sex. Neuij cupiditati, crudelitatiq; dedatur. Docui, quòd primùm pollicitus ſum C. Aquili, cauſam omnino, cur poſtularet, non fuiſſe: quòd neque pecunia debebatur: & ſi maximè deberetur, cõmiſſum nihil eſſe, quare ad iſtam rationem perueniretur. Attende nunc, ex edicto Prætoris, bona P. Quintij poßideri nullo modo potuiſſe. Recita edictum: QVI FRAVDATIONIS CAVSA LATITARIT. *Non eſt is Quintius: niſi latitat, qui ad negotiũ ſuum relicto procuratore proficiſcitur.* CVI HAERES NON EXTABIT. *Ne is quidem.* QVI EXILII CAVSA SOLVM VERTERIT. *Quo tempore exiſtimas oportuiſſe Naui abſentem Quintium defendi? aut quomodo? tum, cùm poſtulabas, ut bona poßideres nemo affuit: neque enim quiſquam diuinare poterat te poſtulaturum: neque quenquam attinebat id recuſare, quod Prætor non modò fieri, ſed ex edicto ſuo fieri iubebat. qui locus igitur abſentis defendendi procuratori primus*

datus eſt? cùm proſcribebas? ergo affuit: non paſſus eſt: libellos deiecit Sext. Alphenus, qui primus erat officij gradus, ſeruatus eſt à procuratore ſumma cum diligentia. uideamus quæ deinde ſint conſecuta. Hominem P. Quintij deprehendis in publico, conaris abducere: non patitur Alphenus, ui tibi ademit, curat ut domum reducatur ad Quintium: hic quoque ſummè conſtat procuratoris diligētis officium. Debere tibi dicis Quintium, procurator negat: uadari uis, promittit: in ius uocas, ſequitur: iudicium poſtulas, non recuſat. quid aliud ſit abſentem defendi, ego non intelligo. At quis erat procurator? credo aliquem eiectum hominem, egentem, litigioſum, improbum, qui poſſet ſcurræ diuitis quotidianum conuicium ſuſtinere. nihil minus. Eques Rom. locuples, ſui negotij bene gerens, denique is, quem quoties Nauius in Galliam profectus eſt, procuratorem Romæ reliquit. & audes Sex. Naui negare abſentem defenſum eſſe Quintium, cùm eum defenderit idem, qui te ſolebat? & cùm is iudicium acciperet pro Quintio, cui tu & rem & famam tuam commendare proficiſcens & concredere ſolebas: conaris hoc dicere, neminem extitiſſe, qui Quintium iudicio defenderet? Poſtulabam, inquit, ut ſatiſdaret. iniuria poſtulabas: ita uidebare. recuſabat Alphenus. ita: uerùm Prætor decernebat. Tribuni

nei igitur appellabantur. Hic te,inquit,teneo: non eſt iſtud iudicium pati,neque iudicio defendere,cùm auxilium à Tribunis petas. Hoc ego,cùm attendo qua prudentia ſit Hortenſius, dicturum eſſe eum non arbitror: cùm autem antea dixiſſe audio, & cauſam ipſam conſidero,quid aliud dicere poſſit,non reperio.fatetur enim libellos Alphenũ deieciſſe,uadimonium promiſiſſe,iudicium quin acciperet in ea ipſa uerba,quæ Næuius edebat,non recuſaſſe: ita tamen, more & inſtituto per eum magiſtratũ,qui auxilij cauſa conſtitutus eſt. Aut hæc facta nõ ſint,neceſſe eſt:aut C. Aquilius talis uir iuratus hoc ius in ciuitate conſtituat: cuius procurator nõ omnia iudicia acceperit, quæ quiſq; in uerba poſtularit,cuius procurator à Prætore ad Tribunos appellare auſus ſit: eum non defendi:eius bona rectè poßideri poſſe:ei miſero,abſenti,ignaro fortunarum ſuarum,omnia uitæ ornamenta per ſummum dedecus & ignominiam diripi conuenire. Quod ſi probari nemini poteſt, illud certè probari omnibus neceſſe eſt,defenſum eſſe iudicio abſentem Quintium. Quod cùm ita eſt,ex edicto bona poſſeſſa non ſunt. At enim Tribb.pleb. ne audierunt quidem:fateor,ſi ita eſt,procuratorem decreto Prætoris Rom.oportuiſſe parêre. Quid ſi M. Brutus interceſſurum ſe dixit palam,niſi quid inter ipſum Alphenum &

Næuiū conueniret? uidetur'ne interceßiſſe appellatio Tribunorū, non mora, ſed auxilij cauſa? quid deinde fit? Alphenus, ut omnes intelligere poſſent iudicio defendi Quintium, neque ſubeſſe poſſet aliena aut ipſius officio, aut huius exiſtimatione ſuſpicio, uiros bonos complures aduocat: teſtatur iſto audiente, ſe pro communi neceßitudine id primùm petere, ne quid atrocius in P. Quintium abſentem ſine cauſa facere conetur, ſin autem inimicißimè, atq; infeſtißimè contendere perſeueret, ſe paratum eſſe omni recta atq; honeſta ratione defendere, quod petat, non deberi: ſe iudicio id, quod edat, accipere. Eius rei conditioniſq́; tabellas obſignauerunt uiri boni complures: res in dubium uenire non poteſt: fit rebus omnibus integris, neq; proſcriptis, neque poſſeßis bonis, ut Alphenus promittat Næuio ſiſti Quintium: uenit ad uadimonium Quintius: iacet res in controuerſijs iſto calumniante biennium, uſque dum inueniretur, qua ratione res ab uſitata conſuetudine recederet, & in hoc ſingulare iudiciū cauſa omnis concluderetur. Quod officium, Aquili commemorari procuratoris poteſt, quod ab Alpheno præteritū eſſe uideatur? Quid affertur, quare P. Quintius abſens negatur eſſe defenſus? an uerò id, quod Hortenſium, quia nuper iniecit, & quia Næuius ſemper id clamitat, dictur ū arbitror, non fuiſſe

Næ-

Næuio parem certationem cum Alpheno, illo tempore, illis dominantibus? Quod ſi uelim confiteri, illud opinor concedent, non procuratorem P. Quintij neminẽ fuiſſe, ſed gratioſum fuiſſe. Mihi autẽ ad uincendum ſatis eſt, fuiſſe procuratorem quicum experiri poſſet. Qualis is fuerit, ſi modò abſentem defendebat per ius & magiſtratum, nihil ad rem arbitror pertinere. Erat, inquit, illarum partium. Quid ni? qui apud te eſſet educatus, quem tu à puero ſic inſtituiſſes, ut nobili ne gladiatori quidem cederet: ſicut tu ſemper ſummè concupiſti: idem uolebat Alphenus: ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris: itaque is intercedebat. Tu cõtra Burrieni, qui iniuriã decernebat: omniũ deniq; illorum, qui tum & poterant per uim & ſcelus plurimũ: & quod poterant, id audebant. An omnes tu iſtos uincere uolebas: qui nunc, tu ut uincas, tantopere laborãt? aude id dicere, nõ palam, ſed his ipſis, quos aduocaſti: tametſi nolo eam rem commemorando renouare, cuius omnino rei memoriã omnẽ tolli funditus ac deleri arbitror oportere. Vnum illud dico: ſi propter partium ſtudium potẽs erat Alphenus, potentiſſimus Næuius: ſi fretus gratia poſtulabat aliquid iniquius Alphenus, multò iniquiora Næuius impetrabat. Neq; enim inter ſtudiũ ueſtrũ quicquã, ut opinor, interfuit: ingenio, uetuſtate, artificio, tu

facilè uiciſti. Vt alia omittam, hoc ſatis eſt: Alphenus cum his, & propter eos perijt, quos diligebat: tu poſtquàm, qui tibi erant amici, non poterant uincere, ut amici tibi eſſent quì uincebant, effeciſti. Quòd ſi tum par tibi ius cum Alpheno fuiſſe non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat: quia magiſtratus aliquis reperiebatur, apud quẽ Alpheni cauſa conſiſteret: quid hoc tẽpore Quintio ſtatuendum eſt? cui neque magiſtratus adhuc æquus inuentus eſt, neq; iudiciũ redditum eſt uſitatum: non conditio, non ſponſio, non deniq; ulla unquam interceſsit poſtulatio, mitto æqua, uerùm ante hoc tempus ne fando quidẽ audita. De re pecuniaria cupio contendere: non licet. At ea controuerſia eſt: nihil ad me attinet: cauſam capitis dicas oportet. Accuſa, ubi ita neceſſe eſt: non, inquit, niſi tu antè nouo modo priore loco dixeris: dicendum neceſſario eſt, præſtituenda hora ad arbitrium noſtrum: iudex ipſe arceſſetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij, qui ſplendorem noſtrum & gratiam negligat? pro me pugnabit L. Philippus eloquentia, grauitate, honore, florentiſsimus ciuitatis: dicet Hortenſius excellens ingenio, nobilitate, exiſtimatione: aderunt autem homines nobiliſsimi ac potentiſsimi, quorum frequentiam, & conſeſſum non modò P. Quintius, qui de capite de-

cernit

*cernit,ſed quiuis qui extra periculum ſit,per-
horreſcat.Hæc eſt iniqua certatio,non illa,quã
tu contra Alphenum uelitabaris : huic ne ubi
conſiſteret quidem contra locum reliquiſti.
Quare aut doceas oportet Alphenũ negaſſe
ſe procuratorem eſſe,non deieciſſe libellos,iu-
dicium accipere noluiſſe : aut,cùm hæc facta
ſint,ex edicto te bona P. Quintij non poſſediſſe
concedas.Etenim ſi ex edicto poſſediſti,quæ-
ro,cur bona non uenierint ? cur cæteri ſponſo-
res,& creditores non cõuenerint?nemo'ne fuit
cui deberet Quintius ? fuerunt, & complures
fuerũt,propterea quòd C.frater aliquantulum
æris alieni reliquerat. Quid ergo eſt? Homines
erant ab hoc omnes alieniſsimi,& ijs debeba-
tur:neq; tamen quiſquam inuentus eſt tam in-
ſignitè improbus,qui uiolare P. Quintij exiſti
mationem abſentis auderet.unus fuit, affinis,
ſocius,neceſſarius Sex.Næuius : qui cùm ipſe
ultro deberet,quaſi eximio præmio ſceleris ex-
poſito cupidiſsimè contenderet,ut per ſe affli-
ctum atq; euerſum propinquum ſuum non mo-
dò honeſtè partis bonis,uerùm etiam commu-
ni luce priuaret.Vbi erant cæteri creditores?
deniq; hoc tempore ubi ſunt?quis eſt,qui frau-
dationis cauſa latuiſſe dicat?quis qui abſentem
defenſum neget eſſe Quintiũ?nemo inuenitur.
At contrà omnes, quibus cum ratio huic aut
eſt,aut fuit,adſunt,defendunt,fides huius mul-*

tis locis cognita, ne perfidia Sex. Nævij derogetur, laborāt. In huiuſmodi ſponſionem teſtes dare oportebat ex eo numero, qui hæc dicerēt: Vadimoniū mihi deſeruit: me fraudauit: à me nominis eius quod inficiatus eſſet, diem petiuit: ego experiri non potui, latitauit, procuratorem nullum reliquit, horum nihil dicitur. Parantur teſtes, qui hæc dicant: uerùm opinor uiderimus, cùm dixerint. unum tamen hoc cogitent, ita ſe graues eſſe, ut ſi ueritatem uolent retinere, grauitatem poßint obtinere: ſi eam neglexerint, ita leues ſint, ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium, ſed ad uerum probandum, autoritatem adiuuare. Ego hæc duo quæro: primùm, qua ratione Næuius ſuſceptum negotium non tranſegerit: hoc eſt, cur bona, quæ ex edicto poßidebat non uendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus alijs ad iſtam rationem nemo acceſſerit: ut neceſſariò confiteare, neq; eorum tam temerarium quenquam fuiſſe, neque te ipſum, id quod turpißimè ſuſcepiſſes, perſeuerare & tranſigere potuiſſe. Quid ſi tu ipſe, Sex. Næui, ſtatuiſti bona P. Quintij ex edicto poſſeſſa non eſſe? opinor, tuū teſtimonium, quod in aliena re leue eſſet, id in tua, quoniam contra te eſt, grauißimum debet eſſe. Emiſti bona Sex. Alpheni, L. Sylla Dictatore uendente: ſocium tibi in huius bonis edidiſti Quintium. Plura non dico. cum eo tu

uoluntariam ſocietatem coibas, qui te in hæreditaria ſocietate fraudarat? & cum iudicio tuo comprobabas, quem ſpoliatum fama fortuniſq; omnibus arbitrabare? Diffidebā mehercule C. Aquili ſatis animo certo & confirmato me poſſe in hac cauſa conſiſtere: ſic cogitabam, cùm cōtrà dicturus eſſet Hortenſius, & cùm eſſet attentè auditurus Philippus, fore uti permultis in rebus timore prolaberer. Dicebam huic Q. Roſcio, cuius ſoror eſt cum P. Quintio, cùm à me peteret, & ſummè contenderet, ut propinquum ſuum defenderem, mihi perdifficile eſſe contra tales oratores non modò tantàm cauſam perorare, ſed omnino uerbum facere conari. cùm cupidius inſtaret, homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore duriſſimo eſſe, qui præſente eo geſtum agere conaretur: qui uerò cum ipſo contenderent, eos, etiam ſi quid antea recti aut uenuſti habere uiſi ſunt, id amittere: ne quid mihi eiuſmodi accideret, cùm contra talem artificem dicturus eſſem, me uereri. Tum mihi Roſcius & alia multa confirmandi mei cauſa dixit: & mehercule, ſi nihil diceret, tacito ipſo officio & ſtudio, quod habebat erga propinquum ſuum, quemuis cōmoueret. Etenim cùm artifex eiuſmodi ſit, ut ſolus dignus uideatur eſſe, qui in ſcena ſpectetur, tū uir eiuſmodi eſt, ut ſolus dignus uideatur, qui eò non accedat.

Verum

Veruntamen, quid ſi, inquit, habes eiuſmodi cauſam, ut hoc tibi planum ſit faciendum, neminem eſſe, qui poßit biduo, ad ſummum triduo, ſeptingenta millia paſſuum ambulare: tamen ne uereris, ut poßis hæc contra Hortenſiũ cõtendere? minime inquã. Sed quid id ad rem? Nimirum, inquit, in eo cauſa cõſiſtit. Quomodo? Docet me eiuſmodi rem, & factum ſimul Sex. Næuij: quod ſi ſolum proferretur, ſatis eſſe deberet. Quid abs te C. Aquili, et à uobis, qui adeſtis in conſilio, quæſo, ut diligẽter attendatis, profectò intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnaſſe & audaciam: hinc ueritatem & pudorẽ quo ad potuerit, reſtitiſſe. Bona poſtulas, ut ex edicto poßidere liceat. quo die? te ipſum Næui uolo audire: uolo inauditum facinus ipſius, qui id commiſit, uoce conuinci. Dic Næui diẽ. Ante V. *Cal. intercalares. Bene agis. quàm longè eſt hinc in ſaltum ueſtrum Gallicanum? Næui te rogo.* D C C. *millia paſſuum. Optimè. De ſaltu deijcitur Quintius. quo die? poſſumus hoc quoq; ex te audire? Quid taces? dic inquã diem. pudet dicere: intelligo: uerùm & ſerò, & nequicquã pudet. deijcitur de ſaltu, C. Aquili, pridie Calen. intercalares. biduo pòſt, aut, ut ſtatim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo* D C C. *millia paſſuũ conficiuntur. O rem incredibilem: ò cupiditatem inconſideratam: ò nuntium uolucrem. Adminiſtri*

& ſatellites Sex. Nauij Roma trans alpes in Sebuſianos biduo ueniunt. O hominem fortunatũ, qui eiuſmodi nuntios ſeu potius Pegaſos habeat. Hic ego ſi Craſsi omnes cum Antonijs exiſtant, ſi tu L. Philippe, qui inter illos florebas, hanc cauſam uoles cum Hortẽſio dicere, tamen ſuperior ſim neceſſe eſt. Non enim, quemadmodum putatis, omnia ſunt in eloquẽtia. eſt quædam tamen ita perſpicua ueritas, ut eam infirmare nulla res poſsit. An antequam poſtulaſti, ut bona poſsideres, miſiſti, qui curarent ut dominus de ſuo fundo à ſua familia ui deijceretur? Vtrumlibet elige: alterũ incredibile eſt, alterum nefarium: & ante hoc tempus utrunque inauditum. Septingenta millia paſſuũ uis eſſe decurſa biduo? dic: negas? antè igitur miſiſti. malo. Si enim illud diceres, improbè mentiri uiderere: cùm hoc cõfiteris, id te admiſiſſe concedis, quod ne mendacio quidem tegere poſsis. Hoc conſilium Aquilio & talibus uiris tam cupidum, tam audax, tam temerarium probabitur? Quid hæc amentia? quid hæc feſtinatio? quid hæc immaturitas tanta ſignificat? non uim? non ſcelus? nõ latrocinium? nõ deniq; omnia potius quàm ius, quàm officium, quàm pudorem? Mittis iniuſſu Prætoris. quo cõſilio iuſſurũ ſciebas? quid? cùm iuſsiſſet, tum mittere non'ne poteras? Poſtulaturus eras. Quando? poſt dies XXX. nempe ſi te nihil impediret

diret, ſi uoluntas eadem maneret, ſi ualeres, deniq; ſi uiueres: Prætor iuſsiſſet. opinor, ſi uellet, ſi ualeret, ſi ius diceret, ſi nemo recuſaret, qui ex ipſius decreto & ſatiſdaret, & iudiciũ accipere uellet. Nam per deos immortales ſi Alphenus procurator P. Quintij tibi tum ſatiſdaret, & iudiciũ accipere uellet, deniq; omnia quæ poſtulares, facere uoluiſſet, quid ageres? reuocares eum quem in Galliam miſeras? At hic quidem iam de fundo expulſus, iam à ſuis dijs penatibus præceps eiectus, iam (quod indigniſsimum eſt) ſuorum ſeruorum manibus, nuntio atq; imperio tuo uiolatus eſſet. Corrigeres hæc ſcilicet tu poſtea. De cuiuſquam uita dicere audes, qui hoc concedas neceſſe eſt, ita cæcum cupiditate & auaritia fuiſſe, ut cùm poſtea quid futurum eſſet ignorares: accidere autem multa poſſent: ſpem maleficij præſentis in incerto reliqui temporis euentu collocares? Atq; hæc perinde loquor, quaſi ipſo illo tempore, cùm te Prætor iuſsiſſet ex edicto poſsidere, ſi in poſſeſsionem miſiſſes, debueris aut potueris P. Quintium de poſſeſsione deturbare. Omnia ſunt C. Aquili eiuſmodi, quiuis ut perſpicere poſsit, in hac cauſa improbitatem & gratiam cum inopia, & ueritate contendere. Prætor te quemadmodum poſsidere iuſsit? opinor ex edicto. Sponſio quæ in uerba facta eſt? Si ex edicto Pr. bona P. Quintij poſſeſſa non

ſunt

ſunt? Redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet poſsidere? num quid eſt cauſæ C. Aquili, quin, ſi longè aliter poſſedit, quàm Prætor edixit, iſte ex edicto non poſſederit, ego ſponſione uicerim? nihil opinor. cognoſcamus edictum. QVI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERIT. De te loquitur Næui, quēadmodum tu putas. ais enim te ex edicto ueniſſe. tibi, quid facias, definit: te inſtituit, tibi præcepta dat. EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE. Quomodo? QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT, ID IBIDEM CVSTODIANT: QVOD NON POTERVNT, ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT. Quid tum? DOMINVM, inquit, INVITVM DETRVDERE NON PLACET. Eum ipſum, qui fraudandi cauſa latitet: eum ipſum, quem iudicio nemo defendat: eum ipſum, qui cum omnibus creditoribus ſuis malè agat, inuitum de prædio detrudi uetat. Proficiſcēti tibi in poſſeſsionem Prætor ipſe Sex. Næui palàm dicit, Ita poſsideto, ut tecum ſimul poſsideat Quintius: ita poſsideto, ut Quintio uis ne afferatur. Quid? tu id quemadmodum obſeruas? mitto illud dicere, eum qui non latitarit, cui Romæ domus, uxor, liberi, procurator eſſet, eū qui tibi uadimonium nō deſeruiſſet, hæc omnia

mitto

mitto, illud dico, dominum expulſum eſſe de prædio, domino à familia ſua manus allàtas eſſe ante ſuos lares familiares. hoc dico. Nauiũ ne appellaſſe quidem Quintiũ, cùm ſimul eſſet, experiri poſſet quotidie. deinde quòd omnia iudicia difficillima cum ſumma ſua inuidia, maximo'que periculo P. Quintij fieri mallet, quàm illud pecuniarium iudiciũ, quod uno die tranſigi poſſet: ex quo uno hæc omnia nata, & profecta eſſe concedit. Quo in loco conditionem tuli, ſi uellet pecuniam petere, P. Quintium iudicatum ſolui ſatisdaturum, dum ipſe, ſi quid peteret, pari conditione uteretur. Oſtendi quàm multa antè fieri cõuenerit, quàm hominis propinqui bona poßideri poſtularentur: præſertim cùm Romæ domus eius, uxor, liberi eſſent, & procurator æquè utriuſque neceſſarius. Docui cùm deſertum eſſe dicat uadimonium, omnino uadimonium nullum fuiſſe: quo die hunc ſibi promiſiſſe dicat, eo die ne Romæ quidem eum fuiſſe. id teſtibus me pollicitus ſum planũ facturum, qui & ſcire deberent, & cauſam, cur mentirentur, non haberent. Ex edicto autẽ non potuiſſe bona poßideri, demonſtraui: quod neq; fraudandi cauſa latitaſſet, neque exilij cauſa ſolum uertiſſe diceretur. Reliquum eſt, ut eum nemo iudicio defenderit, quod contrà copioſiſſimè defenſum eſſe contendi, non ab homine alieno, neq; ab aliquo calumniatore atque improbo

probo, ſed ab Equite Rom. propinquo & neceſſario ſuo, quē ipſe Sex. Nauius procuratorē relinquere antea conſueſſet: neq; eum, ſi Tribunos appellarit, idcirco minus iudicium pati paratū fuiſſe: neq; potentia procuratoris Næuio ius ereptum: cōtra iſtum potentia ſua tum tantūmodo ſuperiorem fuiſſe, nunc nobis uix reſpirandi poteſtatem dare. Quæſiui qua cauſa fuiſſet, cur bona non ueniſſent, cùm ex edicto poßiderentur. deinde illud quoq; requiſiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tum idem fecerit, neque nunc contradicat, omnesq́; pro P. Quintio pugnent: præſertim cùm in tali iudicio teſtimonia creditorū exiſtimentur ad rem maximè pertinere. Poſtea ſum uſus aduerſarij teſtimonio, qui ſibi eum nuper edidit ſocium: quem, quomodo nunc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum demonſtrat fuiſſe. Tum illā incredibilē celeritatem, ceu potius audaciam protuli: confirmaui neceſſe eſſe aut biduo DCC. *millia paſſuū eſſe decurſa, aut Sex. Næuiū diebus compluribus antè in poſſeßionem miſiſſe, quàm poſtularet, uti ei liceret bona poßidere. Poſtea recitaui edictū quod apertè dominū de prædio detrudi uetaret: in quo conſtitit Næuiū ex edicto non poſſediſſe, cum cōfiteretur ex prædio ui detruſum eſſe Quintium. Omnia autē bona poſſeſſa non eſſe conſtitui: quòd bonorum poſſeßio ſpe-*

ſtetur nõ in aliqua parte,ſed in uniuerſis, quæ teneri,ac poßideri poßint.Dixi Romæ domum fuiſſe,quò iſte ne aſpirarit quidẽ:ſeruos cõplures,ex quibus iſte poſſederit neminẽ, ne attigerit quidẽ:unũ fuiſſe,quẽ attingere conatus ſit: prohibitũ fuiſſe,quieuiſſe.In ipſa Gallia cognoſtis in prædia priuata Quintij Sex . Næuium non ueniſſe.Deniq; ex ipſo ſaltu,quem per uim expulſo ſocio poſſedit, ſeruos priuatos Quintij non omnes eiectos eſſe.Ex quo , & ex cæteris dictis, factis,cogitatisq́; Sex.Næuij,quiuis poteſt intelligere iſtũ nihil aliud egiſſe,neq; nunc agere, niſi uti per uim, per iniuriam, per iniquitatem iudicij,totum agrum qui communis eſt, ſuum facere poßit . Nunc cauſa perorata, res ipſa,& periculi magnitudo C. Aquili cogere uidetur,ut te , atq; eos, qui tibi in conſilio ſunt,obſecret,obteſteturq́; P.Quintius per ſenectutem,ac ſolitudinem ſuam,nihil aliud , niſi ut ueſtræ naturæ , bonitatiq́; obſequamini: ut cùm ueritas cum hoc faciat,plus huius inopia poßit ad miſericordiam , quàm illius opes ad crudelitatem.Quo die ad te iudicem uenimus, eodẽ die illorũ minas, quas antè horrebamus, negligere cœpimus. Si cauſa cum cauſa contenderet , nos noſtram perfacilè cuiuis probaturos ſtatuebamus:quòd uitæ ratio cum ratione uitæ decerneret , idcirco nobis etiã magis te iudice opus eſſe arbitrati ſumus. Ea res enim

nunc

nunc in diſcrimen uerſatur, utrum'ne poſſis ſe contra luxuriam ac licentiam ruſticana illa atq; inculta parſimonia defendere, an deformata atq; ornamẽtis omnibus ſpoliata, nuda, cupiditati petulantiæq; addicatur. Non comparat ſe tecum gratia P. Quintius Sex. Næui, nõ opibus, non facultate contendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. Fatetur ſe non belle dicere, non ad uoluntatem loqui poſſe, nõ ab afflicta amicitia transfugere, atq; ad florentem aliam deuolare, non profuſis ſumptibus uiuere, non ornare magnifice ſplendideq; conuiuium, non habere domũ clauſam pudori & ſanctimoniæ, patentem atque adeò expoſitam cupiditati & uoluptatibus: contrà ſibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino ſemper horridam atque aridam cordi fuiſſe. Iſta ſuperiora eſſe, ac plurimum poſſe his moribus ſentit. Quid ergo eſt? non uſque eò tamen, ut in capite, fortunis'que hominum honeſtiſſimorum dominentur ij, qui relicta bonorum uirorum diſciplina, & quæſtum & ſumptum Gallonij ſequi maluerunt: atque etiam, quod in illo nõ fuit, cum audacia, perfidiaq; uixerũt. Si licet uiuere eum, quem Sex. Næuius non uult: ſi eſt homini honeſto locus in ciuitate inuito Næuio: ſi fas eſt reſpirare P. Quintiũ contra nutũ, ditionemq; Næuij: ſi quæ pudore ornamenta ſibi peperit, ea poteſt con-

tra petulantiā te defendēte obtinere:ſpes eſt & hunc miſerum atq; infelicem aliquando tandē poſſe conſiſtere:ſin & poterit Næuius id quod libet,& ei libebit quod non licet : quid agendum eſt?qui Deus appellādus eſt?cuius hominis fides imploranda eſt ? qui deniq; queſtus, qui mœror dignus inueniri in calamitate tanta poteſt? Miſerū eſt exturbari fortunis omnibus:miſerius eſt,iniuria.acerbum eſt ab aliquo circūueniri : acerbius,à propinquo.calamitoſum eſt bonis euerti:calamitoſius,cum dedecore.funeſtum eſt à forti atq; honeſto uiro iugulari:funeſtius,ab eo cuius uox in præconio quæſtum præſtitit. indignū eſt à pari uinci aut ſuperiore:indignius , ab inferiore atq; humiliore.luctuoſum eſt tradi alteri cum bonis:luctuoſius,inimico.horribile eſt cauſam capitis dicere:horribilius,priore loco dicere.Omnia circūſpexit Quintius,omnia periclitatus eſt C. Aquili: nō Prætorē modò,à quo ius impetraret, inuenire non potuit , atq; adeò ne unde arbitratu quidē ſuo poſtularet:ſed ne amicos quidem Sex.Næuij,quorum ſæpe & diu ad pedes iacuit ſtratus,obſecrans per deos immortales, ut aut ſecum iure contenderent, aut iniuriam ſine ignominia ſibi imponerent.Deniq; ipſius inimici uultum ſuperbiſſimum ſubijt , ipſius Sex. Næuij lacrymans manum apprehendit, in propinquorum bonis proſcribendis exercitatam

tatam

tatem: obſecrauit per fratris ſui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipſius coniugem & liberos, quibus propior P. Quintio nemo eſt, ut aliquando miſericordiam caperet aliquam, ſi non propinquitatis, at ætatis ſuæ: ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet: ut ſecum aliquid integra ſua fama, qualibet, dummodo tolerabili conditione tranſigeret. Ab ipſo repudiatus, ab amicis eius non ſubleuatus, ab omni magiſtratu agitatus atq; perterritus; quem præter te appellet, habet neminem: tibi ſe, tibi ſuas omneis opes fortunasq; commendat: tibi committit exiſtimationem ac ſpem reliquæ uitæ. Multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs, non turpis ad te, ſed miſer confugit. è fundo ornatiſſimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cùm illum in ſuis paternis bonis dominari uideret, ipſe filiæ nubili dotem conficere non poſſet, nihil alienum tamen uita ſuperiore commiſit. Itaque te hoc obſecrat C. Aquili, ut quam exiſtimationem, quam honeſtatem in iudicium tuum propè acta iam ætate, decurſaq; attulit, eam liceat ei ſecum ex hoc loco efferre: ne is, de cuius officio nemo unquam dubitauit, ſexageſimo denique anno dedecore, macula, turpiſſimaq; ignominia notetur: ne ornamentis eius omnibus Sex. Næuius pro ſpolijs abutatur: ne per te ferat, quò mi-

Digitized by Google

minus quæ exiſtimatio P. Quintium uſq; ad ſenectutem perduxit, eadem uſque ad rogum proſequatur.

PRO SEX. ROSCIO AMERINO.

ORATIO SECVNDA.

CREDO *ego uos Iud. mirari quid ſit, quòd cùm tot ſummi oratores, hominés que nobiliſsimi ſedeant, ego potiſsimùm ſurrexerim, qui neq; ætate, neq; ingenio, neque autoritate ſim cum ijs, qui ſedeant comparandus. Omnes enim hi, quos uidetis adeſſe in hac cauſa, iniuriam nouo ſcelere conflatam putant oportere defendi: defendere ipſi propter iniquitatem temporum non audent. ita fit, ut adſint, propterea quòd officium ſequuntur: taceant autem idcirco, quia periculum metuunt. Quid ergo? audaciſsimus ego ex omnibus? minimè. at tanto officioſior, quàm cæteri? ne iſtius quidem laudis ita ſum cupidus, ut alijs eam præreptam uelim. Quæ me igitur res præter cæteros impulit, ut cauſam Sex. Roſcij reciperem: quia ſi quis iſtorum dixiſſet, quos uidetis adeſſe, in quibus ſumma autoritas eſt, atque amplitudo, ſi uerbum de Rep. feciſſet, id quod in hac cauſa fieri neceſſe*

neceſſe eſt, multò plura dixiſſe, quàm dixiſſet, putaretur: ego etiamſi omnia, quæ dicenda ſunt, liberè dixero, nequaquam tamen ſimiliter oratio mea exire, atque in uulgus emanare poterit. Deinde, quòd cæterorum neque dictum obſcurum poteſt eſſe propter nobilitatem & amplitudinem, neque temere dicto concedi propter ætatem & prudentiam. Ego ſi quid liberius dixero, uel occultum eſſe propterea, quòd nondum ad Rempublicam acceſsi, uel ignoſci adoleſcentiæ meæ poterit: tametſi non modò ignoſcendi ratio, uerùm etiam cognoſcendi conſuetudo iam de ciuitate ſublata eſt. Accedit illa quoq; cauſa, quòd à cæteris forſitan ita petitum ſit, ut dicerent, ut utrumuis ſaluo officio ſe facere poſſe arbitrarentur: à me autẽ ij contenderunt, qui apud me & amicitia, & beneficijs, & dignitate plurimum poſſunt: quorum ego neq; beneuolentiam erga me ignorare, nec autoritatem aſpernari, nec uoluntatem negligere debeam. His de cauſis ego huic cauſæ patronus extiti, non electus unus, qui maximo ingenio, ſed relictus ex omnibus, qui minimo periculo poſſem dicere: neq; uti ſatis firmo præſidio defenſus Sex. Roſcius, uerùm uti ne omnino deſertus eſſet. Forſitan quæratis, qui iſte terror ſit, & quæ tanta formido, quæ tot ac tales uiros impediat, quo minus pro capite & fortunis alterius, quẽ-

admodum conſueuerunt, cauſam uelint dicere. quod adhuc uos ignorare non mirum eſt, propterea quòd cõſultò ab accuſatoribus, eius rei, quæ cõflauit hoc iudiciũ, mentio facta non eſt. Quæ res ea eſt? bona patris huiuſce Sex. Roſcij, quæ ſunt ſexagies, quæ de uiro clariſſimo & fortiſſimo L. Sylla, quẽ honoris cauſa nomino, duobus millibus numûm ſeſe dicit emiſſe adoleſcens uel potẽtiſſimus hoc tempore noſtræ ciuitatis L. Cornelius Chryſogonus. Is à uobis Iudices hoc poſtulat, ut quoniam in alienam pecuniam tam plenam atq; præclaram nullo iure inuaſerit, quoniamq; ei pecuniæ uita Sex. Roſcij obſtare atque officere uideatur: deleatis ex animo ſuo ſuſpicionẽ omnem, metumq; tollatis. ſeſe hoc incolumi nõ arbitratur huius innocentis patrimoniũ tam amplum & copioſum poſſe obtinere: dãnato & eiecto, ſperat ſe poſſe quod adeptus eſt per ſcelus, id per luxuriã effundere atq; cõſumere. Hunc ſibi ex animo ſcrupulum, qui ſe dies noctesq; ſtimulat ac pũgit, ut euellatis poſtulat: ut ad hãc ſuam prædam tam nefariam adiutores uos profiteamini. Si uobis æqua & honeſta poſtulatio uidetur Iudices, ego contrà breuem poſtulationem affero, & quomodo mihi perſuadeo, aliquãto æquiorem. Primum à Chryſogono peto, ut pecunia fortunisq; noſtris contentus ſit: ſanguinẽ & uitã ne petat. Deinde à uobis Iudices,

ces,ut audaciũ ſceleri reſiſtatis,innocentiũ calamitatẽ leuetis,& in cauſa Sex.Roſcij, periculũ,quod in omnes intẽditur,ꝓpulſetis. Quòd ſi aut cauſa criminis, aut facti ſuſpicio, aut qualibet denique uel minima res reperietur, quamobrẽ uideantur illi nonnihil tamẽ in deferendo nomine ſecuti:poſtremò ſi præter eam prędã,quam dixi,quicquam aliud cauſæ inueneritis:non recuſamus,quin illorum libidini Sex. Roſcij uita dedatur. ſin aliud agitur nihil,niſi ut ijs ne quid deſit, quibus ſatis nihil eſt:ſi hoc ſolùm hoc tempore pugnatur, ut ad illam opimã,præclaramq; prædam damnatio Sex.Roſcij uelut cumulus accedat: non'ne cùm multa indigna,tum uel hoc indigniſſimũ eſt, uos idoneos habitos,per quorũ ſententias,iuſq; iurandum id aſſequantur,quod antea ipſi ſcelere & ferro aſſequi cõſueuerunt? qui ex ciuitate in Senatũ propter dignitatem ex Senatu in hoc conſiliũ delecti eſtis propter ſeueritatẽ, ab his hoc poſtulare homines ſicarios atque gladiatores,nõ modò ut ſupplicia uitẽt,quæ à uobis pro maleficijs ſuis metuere atq; horrere debent,uerùm etiam ut ſpolijs Sex. Roſcij hoc iudicio ornati auctiq; diſcedant? His de rebus tantis,tamq; atrocibus neq; ſatis me commodè dicere,neque ſatis grauiter conqueri, neque ſatis liberè uociferari poſſe intelligo. Nam cõmoditati ingenium, grauitati ætas, libertati

tempora ſunt impedimento. Huc accedit ſummus timor, quem mihi natura, pudorq́; meus attribuit, & ueſtra dignitas, & uis aduerſariorum, & Sex Roſcij pericula. Quapropter uos oro atque obſecro Iudices, ut attentè, bonaq́; cum uenia uerba mea audiatis. Fide, ſapientiaq́; ueſtra fretus plus oneris ſuſtuli, quàm ferre me poſſe intelligo: hoc onus ſi uos aliqua ex parte alleuabitis, feram ut potero, ſtudio & induſtria Iudices: ſin à uobis (id quod non ſpero) deſerar, tamen animo non deficiam, & id quod ſuſcepi, quoad potero, perferam: quòd ſi perferre non potero, opprimi me onere officij malo, quàm id quod mihi cum fide ſemel impoſitum eſt, aut propter perfidiam abijcere, aut propter infirmitatem animi deponere. Te quoque magnopere M. Fanni quaſo, ut qualem te iam antea Populo Rom. præbuiſti, cùm huic idem quæſtioni Iudex præeſſes, talem te & nobis & P. R. hoc tempore impertias. Quanta multitudo hominum conuenerit ad hoc iudicium, uides: quæ ſit omnium mortalium expectatio, quæ cupiditas, ut acria ac ſeuera iudicia fiant, intelligis. Longo interuallo iudicium inter ſicarios hoc primum committitur, cùm interea cædes indigniſſimæ, maximæ'que factæ ſint. Omnes hanc quæſtionem te Prætore de manifeſtis maleficijs, quotidiano'que

ſang

ſanguine haud remiſsius ſperant futuram. Quæ uociferatione in cæteris iudicijs accuſatores uti conſueuerunt, ea nos hoc tempore utimur, qui cauſam dicimus. Petimus abs te M. Fanni, à uobisq; Iudices, ut quàm acerrimè maleficia uindicetis, ut quàm fortiſsimè hominibus audaciſsimis reſiſtatis: ut hoc cogitetis, niſi in hac cauſa, qui ueſter animus ſit, oſtendetis, eò prorumpere hominum cupiditatem, & ſcelus, & audaciam, ut non modò clàm, uerùm etiam hîc in foro, ante tribunal tuum M. Fanni, ante pedes ueſtros Iudices, inter ipſa ſubſellia cædes futuræ ſint. Etenim quid aliud hoc iudicio tentatur, niſi ut id fieri liceat? Accuſant ij, qui in fortunas huius inuaſerunt: cauſam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerunt. Accuſant ij, quibus occîdi patrem Sex. Roſcij, bono fuit: cauſam dicit is, cui non modò luctum mors patris attulit, uerùm etiam egeſtatem. Accuſant ij, qui hunc ipſum iugulare ſummè cupierunt: cauſam dicit is, qui etiam ad hoc ipſum iudicium cum præſidio uenit, ne hîc ibidem ante oculos ueſtros trucidetur. Denique accuſant ij, quos populus poſcit: cauſam dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria cæde reſtat. Atque ut facilius intelligere poſsitis Iudices, ea quæ facta ſunt, indigniora eſſe, quàm hæc ſunt quæ dicimus, ab initio,

res quemadmodũ geſta ſit, nobis exponemus: quò facilius & huius hominis innocentiſſimi miſerias, & illorũ audaciam cognoſcere poſſitis, & Reip. calamitatem. Sex. Roſcius pater huiuſce, municeps Amerinus fuit, cùm genere & nobilitate & pecunia non modò ſui municipij, uerùm etiam huius uicinitatis facilè primus, tum gratia atq; hoſpitijs florens hominum nobiliſſimorum. Nam cum Metellis, Seruilijs, Scipionibus, erat ei non modò hoſpitium, uerùm etiam domeſticus uſus & conſuetudo: quas (ut æquum eſt) familias honeſtatis, amplitudinis'que gratia nomino. Itaque ex ſuis omnibus commodis hoc ſolùm filio reliquit: nam patrimonium domeſtici prædones ui ereptum poſſident: fama, & uita innocentis ab hoſpitibus, amicis'que paternis defenditur. Hic cùm omni tempore nobilitatis fautor fuiſſet, tum hoc tumultu proximo, cùm omnium nobilium dignitas & ſalus in diſcrimen ueniret, præter cæteros in ea uicinitate eam partem, cauſamq; opera, ſtudio, autoritate defendit. Etenim rectum putabat, pro eorum honeſtate ſe pugnare, propter quos ipſe honeſtiſſimus inter ſuos numerabatur. Poſteaquam uictoria conſtituta eſt, ab armisq; receſſimus, cùm proſcriberentur homines, atque ex omni regione caperentur ij, qui aduerſarij fuiſſe putabantur, erat ille Romæ frequens atque in foro, & in

ore

ore omnium quotidie uerſabatur: magis ut exultare uictoria nobilitatis uideretur, quàm timere, ne quid ex ea calamitatis ſibi accideret. Erant ei ueteres inimicitiæ cum duobus Roſciis Amerinis, quorum alterum ſedere in accuſatorum ſubſelliis uideo, alterum tria huiuſce prædia poſſidere audio: quas inimicitias ſi tam cauere potuiſſet, quàm metuere ſolebat, uiueret. Neque enim Iud. iniuria metuebat. nam duo iſti ſunt T. Roſcii, quorum alteri Capitoni cognomen eſt: iſte, qui adeſt, Magnus uocatur, homines eiuſmodi: alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur: hic autem nuper ſe ad eum laniſtam contulit, qui, cùm ante hanc pugnam tiro eſſet ſcientia, facilè ipſum magiſtrum ſcelere, audaciaq; ſuperauit. Nam cùm hic Sext. Roſcius eſſet Ameriæ, T. autem iſte Roſcius Romæ: cùm hic filius aſſiduus in prædiis eſſet, cumq; ſe uoluntate patris rei familiari, uitæq; ruſticæ dediſſet: iſte autem frequens Romæ eſſet: occiditur ad balneas Palatinas rediens à cœna Sex. Roſcius. Spero ex hoc ipſo non eſſe obſcurum, ad quem ſuſpicio maleficii pertineat. Verum, id quod adhuc eſt ſuſpicioſum, niſi perſpicuum res ipſa fecerit, hunc affinem culpa iudicatote. Occiſo Sext. Roſcio primus Ameriam nuntiat Manlius Glaucia quidam, homo tenuis, libertinus, cliens & familiaris

iſtius

iſtius T. Roſcij: & nuntiat domum, non filij, ſed T. Capitonis inimici. Et cùm poſt horam primam noctis occiſus eſſet, primo diluculo nuntius hic Ameriam uenit: decem horis nocturnis ſex & quinquaginta millia paſſuum ciſijs peruolauit: non modò ut exoptatum inimico nuntium primus afferret, ſed etiam cruorem inimici quàm recentiſsimum, telum'que paulò antè è corpore extractum oſtenderet. Quatriduo, quo hæc geſta ſunt, res ad Chryſogonum in caſtra L. Syllæ Volaterras defertur: magnitudo pecuniæ demonſtratur: bonitas prædiorum, (nam fundos decem, & tres reliquit, qui Tyberim ferè omnes tangunt) huius inopia & ſolitudo commemoratur. demonſtrant, cùm pater huiuſce Sex. Roſcius homo tam ſplendidus & gratioſus, nullo negotio ſit occiſus, perfacilè hunc hominem incautum, & ruſticum, & Romæ ignotum de medio tolli poſſe. ad eam rem operam ſuam pollicentur. Ne diutius uos teneam Iud. ſocietas coitur. Cùm iam proſcriptionis mentio nulla fieret, & cùm etiam qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos ſeſe periculis arbitrarentur: hominis ſtudioſiſsimi nobilitatis manceps fit Chryſogonus: tria prædia uel nobiliſsima Capitoni propria traduntur, quæ hodie poſsidet: in reliquas omnes fortunas iſte T. Roſcius nomine Chryſogoni, quemadmodum

dum ipſe dicit, impetum facit. Hæc bona ſexagies HS, *emuntur duobus millibus nummûm. Hæc omnia Iud. imprudente L. Sylla facta eſſe certò ſcio. Neq; enim mirum, cùm eodem tempore & ea quæ præterita ſunt, & ea quæ uidentur inſtare, præparet: cùm & pacis conſtituendæ rationem, & belli gerendi poteſtatem ſolus habeat: cùm omnes in unum ſpectēt, unus omnia gubernet: cùm tot tantisq́; negotijs diſtentus ſit, ut reſpirare liberè non poßit: ſi aliquid non animaduertat, cùm præſertim tam multi occupationem eius obſeruent, tempusq́; aucupentur, ut ſimul atq; ille deſpexerit, aliquid huiuſcemodi moliantur. Huc accedit, quòd quamuis ille felix ſit, ſicut eſt, tamen in tanta felicitate nemo poteſt eſſe in magna familia, qui neminem neq; ſeruum, neque libertum improbum habeat. Interea iſte T. Roſcius uir optimus, procurator Chryſogoni, Ameriam uenit, in prædia huius inuadit: hunc miſerum, luctu perditum, qui nondum etiam paterno funeri iuſta ſoluiſſet, nudum eijcit domo, atq; focis patrijs, dijsq́; penatibus præcipitem Iudices exturbat: ipſe amplißimæ pecuniæ fit dominus. Qui in ſua re fuiſſet egentißimus, erat (ut fit) inſolens in aliena. Multa palàm domum ſuam auferebat, plura clàm de medio remouebat: non pauca ſuis adiutoribus largè, effuſe'que donabat: reliqua*

conſt

conſtituta auctione uendebat. Quod Amerinis uſque eò uiſum eſt indignum, ut urbe tota fletus gemitusq́; fieret. Etenim multa ſimul ante oculos uerſabantur: mors hominis florentiſsimi Sex. Roſcij crudeliſsima: filij autem eius egeſtas indigniſsima, cui de tanto patrimonio prædo iſte nefarius ne iter quidem ad ſepulcrum patrium reliquiſſet: bonorũ emptio, flagitioſa poſſeſsio, furta, rapinæ, donationes. Nemo erat, qui non ardere omnia mallet, quàm uidere in Sex. Roſcij uiri optimi atque honeſtiſsimi bonis iactantem ſe, ac dominantem T. Roſcium. Itaq; Decurionum decretum ſtatim fit, ut Decem primi proficiſcantur ad L. Syllam, doceantq́ue eum, qui uir Sex. Roſcius fuerit: conquerantur de iſtorum ſcelere, & iniurijs: orent, ut & illius mortui famam, & filij innocentis fortunas conſeruatas uelit. Atque ipſum decretum quæſo cognoſcite. DECRETVM DECVRIONVM. *Legati in caſtra ueniunt. intelligitur Iud. id quod iam antè dixi, imprudente L. Sylla ſcelera hæc, & flagitia fieri. nam ſtatim Chryſogonus & ipſe ad eos accedit, & homines nobiles allegat ijs, qui peterent, ne ad Syllam adirent, & omnia Chryſogonum quæ uellent, eſſe facturum pollicerentur. Vſque adeo autem ille pertimuerat, ut mori mallet, quàm de his rebus Syllam doceri. Homines antiqui,*

qui

qui ex ſua natura cæteros fingerent, cùm ille confirmaret ſeſe nomen Sex. Roſcij de tabulis exempturum, prædia uacua filio traditurum: cumq́; id ita futurum T. Roſcius Capito qui in X. Legatis erat, appromitteret, crediderunt: Ameriam re inorata reuerterunt. Ac primò rem differre quotidie, ac procraſtinare iſti cœperunt: deinde aliquanto lentius, nihil agere, atque deludere: poſtremò (id quod facilè intellectum eſt) inſidias uitæ huiuſce Sex. Roſcij parare, neque ſeſe arbitrari poſſe diutius alienam pecuniam domino incolumi obtinere. Quod is ſimulatq; ſenſit, de amicorum, cognatorumq́; ſententia Romam confugit, & ſeſe ad Cæciliam Nepotis filiam, quam honoris cauſa nomino, contulit, qua pater uſus erat plurimum: in qua muliere Iud. etiam nunc, id quod omnes ſemper exiſtimauerunt, quaſi exempli cauſa ueſtigia antiqui officij remanent. Ea Sex. Roſcium inopem, eiectum domo, atque expulſum ex ſuis bonis, fugientem latronum tela & minas recepit domum, hoſpitiq́ue oppreſſo iam deſperatoq́; ab omnibus opitulata eſt. Eius uirtute, fide, diligentia factum eſt, ut hic potius uiuus in reos, quàm occiſus in proſcriptos referretur. Nam poſtquam illi intellexerunt ſumma diligentia uitam Sex. Roſcij cuſtodiri, neque ſibi ullam cædis faciendæ poteſtatem dari: conſi-

f lium

lium ceperunt plenum ſceleris, & audaciæ, ut nomen huius de parricidio deferrent: ut ad eam rem aliquem accuſatorem ueterem compararent, qui de ea re poſſet dicere aliquid, in qua re nulla ſubeſſet ſuſpicio: denique ut, quoniam crimine non poterant, tempore ipſo pugnarent: ita loqui homines, quod iudicia tandiu facta non eſſent, condemnari eum oportere, qui primus in iudicium adductus eſſet: huic autem patronos propter Cryſogoni gratiam defuturos: de bonorum uenditione, & de iſta ſocietate uerbum eſſe facturum neminem: ipſo nomine parricidij, & atrocitate criminis fore, ut hic nullo negotio tolleretur, cùm ab nullo defenſus eſſet. Hoc conſilio, atque adeò hac amentia impulſi, quem ipſi, cùm cuperent, non potuerunt occidere, eum iugulandum uobis tradiderunt. Quid primũ querar? aut unde potiſſimùm exordiar Iudices? aut quod, aut à quibus auxilium petam? Deorum'ne immortalium? populi'ne Romani? ueſtram'ne, qui ſummam poteſtatem habetis, hoc tempore fidem implorem? Pater occiſus nefariè, domus obſeſſa: ab inimicis bona adempta, poſſeſſa, direpta: filij uita infeſta, ſæpe ferro atque inſidijs appetita. quid ab his tot maleficijs ſceleris abeſſe uidetur? tamen hæc alijs nefarijs cumulant, atq; adaugent: crimen incredibile confingunt: teſtes in hunc & accuſatores huiuſce

pecu

pecunia comparant: hanc conditionem miſero ferunt, ut optet utrum malit ceruices Roſcio dare, an inſutus in culeum ſupplicium parricidarum, per ſummum dedecus uitam amittere. Patronos huic defuturos putauerunt: deſunt: qui liberè dicat, qui cum fide defendat, id quod in hac cauſa eſt ſatis, quoniam quidem ſuſcepi, non deeſt profectò Iudices. Et forſitan in ſuſcipienda cauſa temere impulſus adoleſcentia fecerim: quoniam quidem ſemel ſuſcepi, licet hercules undique omnes in me terrores, minæ periculaq; impendeant omnia, ſuccurram atq; ſubibo. Certum eſt, deliberatumq́; quæ ad cauſam pertinere arbitror, omnia non modò dicere, uerùm etiam libenter, audacter, libere'que dicere. Nulla res tanta exiſtat Iudices, ut poſſit uim mihi maiorem adhibere metus, quàm fides. Etenim quis tam diſſoluto animo eſt, qui hæc cùm uideat, tacere ac negligere poſſit? patrem meum, cùm proſcriptus non eſſet, iugulaſtis, occiſum in proſcriptorum numerum retuliſtis: me domo mea per uim expuliſtis, patrimonium meum poſſidetis. Quid uultis amplius? etiam'ne ad ſubſellia, cum ferro atq; telis ueniſtis, ut hîc aut iuguletis, aut condemnetis Sex. Roſcium? Hominem longè audaciſſimum nuper habuimus in ciuitate C. Fimbriam, &, quod inter omnes cõſtat, niſi inter eos qui ipſi quoq; inſaniũt, in-

ſaniſſimum. is cùm curaſſet in funere C. Marij, ut Q. Scæuola uulneraretur, uir ſanctiſſimus atque ornatiſſimus noſtræ ciuitatis: de cuius laude neque hîc locus eſt ut multa dicantur, neque plura tamen dici poſſunt, quàm populus Romanus memoria retinet: diem Scæuolæ dixit, poſteaquam comperit eum poſſe uiuere. cùm ab eo quæreretur, quid tandem accuſaturus eſſet eum, quem pro dignitate ne laudare quidem quiſquam ſatis commodè poſſet: aiunt hominem (ut erat furioſus) reſpondiſſe, quòd non totum telum corpore recepiſſet. quo populus Romanus nihil uidit indignius, niſi eiuſdem uiri mortem: quæ tantum potuit, ut omnes ciues ſuos perdiderit, & afflixerit: quos quia ſeruare per compoſitionem uolebat, ipſe ab ijs interemptus eſt. Eſt'ne hoc illi dicto, atque facto Fimbriæ non ſimillimum? accuſatis Sex. Roſcium. quid ita? quia de manibus ueſtris effugit: quia ſe occîdi paſſus non eſt. Illud quia in Scæuola factum eſt, magis indignũ uidetur: hoc, quia fit à Chryſogono, num eſt ferendũ? Nam per deos immortales, quid eſt in hac cauſa, quod defenſionis indigeat? qui locus ingenium patroni requirit, aut oratoris eloquẽtiam magnopere deſiderat? Totam cauſam Iudices explicemus, atque ante oculos expoſitam conſideremus. ita facillimè, quæ res totum iudicium cõtineat, & quibus

quibus de rebus nos dicere oporteat, & quid nos ſequi conueniat, intelligetis. Tres ſunt res, quantum ego exiſtimare poſſum, quæ obſtant hoc tempore Sex. Roſcio: crimen aduerſariorũ, & audacia, & potentia. Criminis confictionem accuſator Erucius ſuſcepit: audaciæ partes Roſcij ſibi popoſcerunt: Chryſogonus autem, is, qui plurimum poteſt, potentia pugnat. De hiſce omnibus rebus me dicere oportere intelligo. Quid igitur eſt? non eodem modo de omnibus: ideo quòd prima illa res ad meum officium pertinet: duas autem reliquas uobis Populus Romanus impoſuit. ego crimen oportet diluam: uos & audaciæ reſiſtere, & hominum eiuſmodi pernicioſam atq; intolerandam potentiam primo quôque tempore extinguere, atque opprimere debetis. Occidiſſe patrem Sex. Roſcius arguitur. Sceleſtum, dij immortales, ac nefarium facinus, atque eiuſmodi, quo uno maleficio ſcelera omnia complexa eſſe uideantur. Etenim ſi (id quod præclarè à ſapientibus dicitur) uultu ſæpe læditur pietas: quod ſupplicium ſatis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipſum, ſi res poſtularet, iura diuina atque humana cogebant? In hoc tanto, tam atroci, tam ſingulari maleficio, quod ita rarò extitit, ut ſiquando auditum ſit, portenti ac prodigij ſimile numeretur, quibus tandem te C. Eruci

argumentis accuſatorem cenſes uti oportere? non'ne & audaciam eius, qui in crimen uocetur, ſingularem oſtendere, & mores feros, immanemq́; naturam, & uitam uitijs, flagitijsq́; omnibus deditam, & denique omnia ad perniciem profligata atque perdita? quorum tu nihil in Sex. Roſcium, ne obijciendi quidem cauſa contuliſti. Patrem occîdit Sex. Roſcius. Qui homo? Adoleſcentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus uidelicet ſicarius, homo audax, & ſæpe in cæde uerſatus? at hoc ab accuſatore ne dici quidem audiſtis. Luxuries igitur hominem nimirum, & æris alieni magnitudo, & indomitæ animi cupiditates ad hoc ſcelus impulerunt. De luxuria purgauit Erucius, cùm dixit hunc ne in conuiuio quidem ullo ferè interfuiſſe. nihil autem unquam debuit. cupiditates porrò quæ poſſunt eſſe in eo, qui (ut ipſe accuſator obiecit) ruri ſemper habitarit, & in agro colendo uixerit? quæ uita maximè diſiuncta à cupiditate & cum officio coniuncta. Quæ res igitur tantum iſtum furorem Sex. Roſcio obiecit? Patri, inquit, non placebat. Patri non placebat? quam ob cauſam? Neceſſe eſt enim eam quoque iuſtam, & magnam, & perſpicuam fuiſſe. Nam ut illud incredibile eſt, mortem oblatam eſſe patri à filio ſine plurimis, & maximis

ximis

ximis cauſis: ſic hoc uerisimile nõ eſt, odio fuiſſe parenti filiũ ſine cauſis multis, & magnis, & neceſſarijs. Rurſus igitur eôdem reuertamur, & quæramus, quæ tanta uitia fuerint in unico filio, quare is patri diſpliceret. at perſpicuum eſt, nullum fuiſſe. Pater igitur amens, qui odiſſet eum ſine cauſa, quem procrearat. at is quidem fuit omnium conſtantiſſimus. Ergo illud iam perſpicuũ profectò eſt, ſi neq; amens pater, neq; perditus filius fuerit: neq; odij cauſam patri, neq; ſceleris filio fuiſſe. Neſcio, inquit, quæ cauſa odij fuerit: fuiſſe odium intelligo: quia antea, cùm duos filios haberet, illum alterum qui mortuus eſt, ſecum omni tempore uolebat eſſe: hunc in prædia ruſtica relegarat. Quod Erucio accidebat in mala, nugatoriaq; accuſatione, idem mihi uſu uenit in cauſa optima. Ille quomodo crimen commentitium confirmaret, non inueniebat: ego res tam leues qua ratione infirmem ac diluam, reperire non poſſum. Quid ais Eruci? tot prædia, tam pulchra, tam fructuoſa Sex. Roſcius filio ſuo relegationis, ac ſupplicij gratia colenda ac tuenda tradiderat? quid hoc? Patres familiâs, qui liberos habẽt, præſertim homines illius ordinis, ex municipijs ruſticanis, non'ne optatiſſimũ ſibi putant eſſe, filios ſuos rei familiari maximè ſeruire, & in prædijs colendis operæ plurimum, ſtudijq; cõſumere? An amãdarat hũc ſic, ut eſſet

in agro, ac tantummodo aleretur ad uillam? ut commodis omnibus careret? quid ſi conſtat, hunc non modò colendis prædijs præfuiſſe, ſed certis fundis patre uiuo frui ſolitum eſſe? tamen'ne hac attenta uita, & ruſticana, relegatio atque amandatio appellabitur? Vides Æruci quantum diſtet argumentatio tua ab re ipſa, atque à ueritate. Quod conſuetudine patres faciunt, id quaſi nouum reprehendis: quod beneuolentia fit, id odio factum criminaris: quod honoris cauſa pater filio ſuo conceßit, id eum ſupplicij cauſa feciſſe dicis. Neque hæc tu non intelligis: ſed uſque eò, quid arguas, non habes, ut non modò tibi contra nos dicendum putes, uerùm etiam contra rerum naturam, contraq́; conſuetudinem hominum, contraq́; opiniones omnium. At enim cùm duos filios haberet, alterum à ſe non dimittebat, alterum ruri eſſe patiebatur. Quæſo Æruci, ut hoc in bonam partem accipias: non enim exprobrandi cauſa, ſed commonendi gratia dicam. Si tibi fortuna non dedit, ut patre certo naſcerere, ex quo intelligere poſſes, qui animus patrius in liberos eſſet: at natura certe dedit, ut humanitatis nõ parum haberes. Eò acceßit ſtudium doctrinæ, ut ne à literis quidem alienus eſſes. Ecquid tandem tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus) ſenex ille Cæcilianus minoris facere Eutychum filium ruſticum, quàm illum alterum

Cher

Chereſtratū? (nam, ut opinor, hoc nomine eſt) alterum in urbe ſecum honoris cauſa habere? alterum rus ſupplicij cauſa relegaſſe? Quid ad iſtas ineptias abis, inquies? quaſi uerò mihi difficile ſit quamuis multos nominatim proferre (ne longius abeam) uel tribuleis, uel uicinos meos, qui ſuos liberos, quos plurimi faciūt, agricolas aſsiduos eſſe cupiunt. Verùm homines notos ſumere odioſum eſt, cùm & illud incertum ſit, uelint'ne hi ſeſe nominari: & nemo nobis magis notus futurus ſit, quàm eſt hic Eutychus. & certè ad rem nihil interſit, utrū hunc ego comicum adoleſcentem, an aliquem ex agro Veiente nominem. Etenim hæc conficta arbitror à poëtis eſſe, ut effictos noſtros mores in alienis perſonis, expreſſamq; imaginem noſtrā uitæ quotidianæ uideremus. Age nunc, refer animum ſis ad ueritatem, & conſidera non modò in Vmbria, atque in ea uicinitate, ſed in his ueteribus municipijs, quæ ſtudia à patribus familiâs maximè laudentur: iam profectò te intelliges inopia criminum ſummam laudem Sex. Roſcio uitio, & culpæ dediſſe. At non modò hoc patrum uoluntate liberi faciunt: ſed permultos & ego noui, & (niſi me fallit animus) unuſquiſque ueſtrum, qui & ipſi incenſi ſunt ſtudio, quod ad agrum colendum attinet: uitam'que hanc ruſticam, quam tu probro & crimini putas eſſe oportere

tere, & honeſtiſsimam & ſuauiſsimam eſſe arbitrantur. Quid cenſes hunc ipſum Sex. Roſcium, quo ſtudio, & qua intelligentia eſſe in ruſticis rebus? ut ex his propinquis eius hominibus honeſtiſsimis audio, non tu in iſto artificio accuſatorio callidior es, quàm hic in ſuo. Verùm, ut opinor, quoniã ita Chryſogono uidetur, qui huic nullum prædium reliquit, & artificium obliuiſcatur, & ſtudium deponat, licebit. quod tametſi miſerum, & indignum eſt, feret tamen æquo animo Iudices, ſi per uos uitam, & famam poteſt obtinere. hoc uerò eſt, quod ferri non poteſt, ſi & in hanc calamitatem uenit propter prædiorum bonitatem & multitudinem: &, quòd ea ſtudioſè coluit, id erit ei maximè fraudi: ut parum miſeria ſit, quòd alijs coluit, non ſibi, niſi etiã, quòd omnino coluit, crimini fuerit. Næ tu Eruci accuſator eſſes ridiculus, ſi illis temporibus natus eſſes, cùm ab aratro arceſſebantur, qui Conſules fierent. Etenim, qui præeſſe agro colendo flagitium putes, profectò illum Atilium, quem ſua manu ſpargentem ſemen, qui miſsi erant conuenerunt, hominem turpiſsimum, atq; inhoneſtiſsimum iudicares. At hercule maiores noſtri longè aliter & de illo, & de cæteris talibus uiris exiſtimabant. Itaque ex minima, tenuiſsimaq; Repub. maximam, & florentiſſimam nobis reliquerunt. Suos enim agros ſtudioſè

dioſè colebant,non alienos cupidè appetebant: quibus rebus, & agris, & urbibus, & nationibus, Rempub. atque hoc imperium, & Pop.Rom.nomen auxerunt. Neque ego hæc eò profero, quò conferenda ſint cum hiſce,de quibus nunc quærimus: ſed ut illud intelligatur, cùm apud maiores noſtros ſummi uiri, clariſſimiq; homines, qui omni tempore ad gubernacula Reip. ſedere debebant, tamen in agris quoque colendis aliquãtum operæ, temporiſq; conſumpſerint: ignoſci oportere ei homini, qui ſe fateatur eſſe ruſticum, cùm ruri aßiduus ſemper uixerit: cùm præſertim nihil eſſet, quod aut patri gratius, aut ſibi iucundius, aut re uera honeſtius facere poſſet. Odiũ igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor oſtenditur Eruci,quòd hunc ruri eſſe patiebatur.nunquid eſt aliud? Imò uerò,inquit, eſt.nam iſtum exhæredare in animo habebat. Audio: nunc dicis aliquid,quod ad rem pertineat:nam illa, opinor,tu quoque concedis leuia eſſe, atque inepta.conuiuia cum patre nõ inibat:quippe qui ne in oppidum quidem,niſi perrarò,ueniret.domum ſuam iſtum non ferè quiſquam uocabat: nec mirum,qui neq; in urbe uiueret,neq; rure uocaturus eſſet. Verùm hæc quoq; tu intelligis eſſe nugatoria. Illud quod cœpimꝰ, uideamus, quo certius argumentũ odij reperiri nullo modo poteſt. Exhæredare pater filium cogitabat.

Mitto

Mitto quærere, qua de cauſa: quæro, quî ſcias. tametſi te dicere, atque enumerare cauſas omneis oportebat: & id erat certi accuſatoris officium, qui tanti ſceleris argueret, explicare omnia uitia, atque peccata filij, quibus incenſus parens potuerit animum inducere, ut naturam ipſam uinceret, ut amorem illum penitus inſitum eijceret ex animo, ut denique patrem eſſe ſeſe obliuiſceretur: quæ ſine magnis huiuſce peccatis accidere potuiſſe non arbitror. Verùm concedo tibi, ut ea prætereas, quæ cùm taces, nulla eſſe concedis: illum quidem, uoluiſſe exhæredare, certè tu planum facere debes. quid ergo affers, quare id factum putemus? uerè nihil potes dicere. finge aliquid ſaltem commodè: ut ne planè uidearis id facere, quod apertè facis, huius miſeri fortunis, & horum uirorum talium dignitati illudere. Exhæredare filium uoluit. quam ob cauſam? neſcio. exhæredauit'ne? non. quis prohibuit? cogitabat. cogitabat? cui dixit? nemini. Quid eſt aliud, iudicio, ac legibus, ac maieſtate ueſtra abuti ad quæſtum, atque ad libidinem, niſi hoc modo accuſare, atq; id obijcere, quod planum facere nō modò non poßis, uerùm ne coneris quidem? Nemo noſtrum eſt Eruci, quin ſciat tibi inimicitias cum Sex. Roſcio nullas eſſe: uident omnes, qua de cauſa huic inimicus uenias: ſciunt huiuſce pecunia te adductum eſſe. Quid

ergo

ergo eſt? ita tamen quæſtus te cupidum eſſe oportebat, ut horum exiſtimationem, & legem Rhemmiam putares aliquid ualere oportere. Accuſatores multos eſſe in ciuitate utile eſt, ut metu contineatur audacia: ueruntamen hoc ita eſt utile, ut ne planè illudamur ab accuſatoribus. Innocens eſt quiſpiam: ueruntamen quanquam abeſt à culpa, ſuſpicione tamen non caret: tametſi miſerum eſt, tamen ei, qui hunc accuſet, poſsim aliquo modo ignoſcere. cùm enim aliquid habeat, quod poſsit criminosè, ac ſuſpiciosè dicere, apertè ludificari, & calumniari ſciens non uideatur. Quare facilè omnes patimur, eſſe quamplurimos accuſatores, quòd innocens ſi accuſatus ſit, abſolui poteſt: nocens, niſi accuſatus fuerit, condemnari non poteſt. Vtilius eſt autem abſolui innocentem, quàm nocentem cauſam non dicere. Anſeribus cibaria publicè locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut ſignificent ſi fures uenerint. at fures internoſcere non poſſunt: ſignificant tamen, ſi qui noctu in Capitolium uenerint: & quia id eſt ſuſpicioſum, tametſi beſtiæ ſunt, tamen in eam partem potius peccant, quæ eſt cautior. Quod ſi luce quoque canes latrent, cùm deos ſalutatum aliqui uenerint: opinor, ijs crura ſuffringantur, quòd acres ſint etiam tum, cùm ſuſpicio nulla ſit. Simillima eſt accuſatorum ratio. Alij ueſtrum anſeres

ſunt

ſunt,qui tantummodo clamant,nocere non poſſunt:alij canes,qui & latrare,et mordere poſſunt.Cibaria uobis præberi uidemus : uos autem maximè debetis in eos impetum facere, qui merentur. hoc populo gratiſsimum eſt. deinde,ſi uoletis, etiam tum, cùm ueriſimile erit aliquem commiſiſſe,in ſuſpicione latratote.id quoque concedi poteſt.Sin autem ſic agetis, ut arguatis aliquem patrem occidiſſe, neque dicere poſsitis aut quare , aut quomodo, ac tantummodo ſine ſuſpicione latrabitis : crura quidem uobis nemo ſuffringet:ſed, ſi ego hos bene noui , literam illam , cui uos uſque eò inimici eſtis,ut etiam eas omneis oderitis,ita uehemẽter ad caput affigent,ut poſtea neminem aliũ, niſi fortunas ueſtras , accuſare poſsitis. Quid mihi ad defendendum dediſti bone accuſator? quid hiſce autem ad ſuſpicandum ? Ne exhæredaretur ueritus eſt.audio. ſed qua de cauſa uereri debuerit, nemo dicit. Habebat pater in animo.planum fac.nihil eſt:non, quicum deliberarit,quem certiorem fecerit, unde iſtud uobis ſuſpicari in mentem uenerit.Cùm hoc modo accuſas Eruci , non'ne hoc palàm dicis ? ego quid acceperim,ſcio:quid dicam,neſcio : unum illud ſpectaui, quòd Chryſogonus aiebat, neminem iſti patronum futurum : de bonorum emptione, deq; ea ſocietate neminem eſſe, qui uerbum facere hoc tempore auderet.hac te opinio

nio

nio falſa in iſtam fraudem impulit.nō mehercule uerbum feciſſes,ſi tibi quenquam reſponſurum putaſſes.Operæpretium erat,ſi animaduertiſtis Iudices,negligentiũ eius in accuſando conſiderare.Credo cùm uidiſſet,qui homines in hiſce ſubſellijs ſederent, quæſiſſe, num ille, aut ille defenſurus eſſet : de me ne ſuſpicatum quidem,quòd antea cauſam publicam nullam dixerim. poſteaquam inuênit neminem eorum, qui poſſunt,& ſolent,ita negligens eſſe cœpit. ut cùm in mentem ueniret ei, reſideret, deinde ſpatiaretur,nonnunquam etiam puerum uocaret,credo cui cœnam imperaret:prorſus ut ueſtro conſeſſu,& hoc conuentu pro ſumma ſolitudine abuteretur.Perorauit aliquando : aſſedit : ſurrexi ego , reſpirare uiſus eſt,quòd non alius potius diceret.cœpi dicere. uſque eò animaduerti Iudices eum iocari, atque alias res agere,antequam Chryſogonũ nominaui:quem ſimul atq; attigi,ſtatim homo ſe erexit:mirari uiſus eſt.intellexi quid eum pupugiſſet.iterum, ac tertiò nominaui . poſtea homines curſare ultro & citro non deſtiterunt,credo qui Chryſogono nuntiarent,eſſe aliquem in ciuitate, qui contra uoluntatem eius dicere auderet : aliter cauſam agi , atque ille exiſtimaret : aperiri bonorum emptionem,uexari peſsimè ſocietatem,gratiam,potentiamq; eius negligi : Iudices diligenter attendere:populo rem indignam uideri

uideri. Quæ quoniam te feſellerũt Eruci, quoniamq́; uides uerſa eſſe omnia: cauſam pro Sex. Roſcio ſi non cõmodè, at liberè dici: quem dedi putabas, defendi intelligis: quos tradituros ſperabas, uides iudicare: reſtitue nobis aliquando ueterem tuam illam calliditatem, atque prudentiam: confitere huc ea ſpe ueniſſe, quòd putares hîc latrocinium, nõ iudicium futurum. De parricidio cauſa dicitur: ratio ab accuſatore reddita non eſt, quam ob cauſam patrẽ filius occiderit. Quod in minimis noxis, & in his leuioribus peccatis, quæ magis crebra, & iam propè quotidiana ſunt, id maximè & primùm quæritur, quæ cauſa maleficij fuerit: id Erucius in parricidio quæri non putat oportere: in quo ſcelere Iudices, etiam cùm multæ cauſæ conueniſſe unum in locum, atque inter ſe congruere uidentur: tamen non temere creditur, neq; leui coniectura res penditur, neq; teſtis incertus auditur, neque accuſatoris ingenio res iudicatur. cùm multa antea commiſſa maleficia, tum uita hominis perditiſsima, tum ſingularis audacia oſtendatur neceſſe eſt: neq; audacia ſolum, ſed ſummus furor atq; amẽtia. Hæc cùm ſint omnia, tamen extent oportet expreſſa ſceleris ueſtigia, ubi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium ſit admiſſum: quæ niſi multa & manifeſta ſunt, profectò res tam ſceleſta, tam atrox, tam nefaria

cred

credi non poteſt. Magna eſt enim uis humanitatis: multum ualet communio ſanguinis: reclamitat iſtiuſmodi ſuſpicionibus ipſa natura: portentum atque monſtrum certiſsimum eſt, eſſe aliquẽ humana ſpecie & figura, qui tantum immanitate beſtias uicerit, ut propter quos hanc ſuauiſsimã lucẽ aſpexerit, eos indigniſſimè luce priuarit: cùm etiam feras inter ſeſe partus, atque educatio, & natura ipſa conciliet. Non ita multis antè annis aiunt T. Clœlium quendã Tarracinẽſem hominẽ nõ obſcurum, cùm cœnatus cubitum in idem conclaue cum duobus adoleſcentibus filijs iſſet, inuentũ eſſe manè iugulatũ. cùm neque ſeruus quiſquã reperiretur, neq; liber, ad quẽ ea ſuſpicio pertineret: id ætatis autẽ duo filij propter cubantes ne ſenſiſſe quidem ſe dicerent: nomina filiorum de parricidio delata ſunt. Quid magis poterat eſſe ſuſpicioſum? neutrum'ne ſenſiſſe? auſum autem eſſe quẽquam ſe in id conclaue cõmittere, eo potiſsimùm tẽpore, cùm ibidẽ eſſent duo adoleſcentes filij, qui & ſentire, & defendere facilè poſſent? erat porrò nemo in quem ea ſuſpicio conueniret: tamen cùm planum iudicibus eſſet factũ, aperto oſtio dormiẽtes eos repertos eſſe, iudicio abſoluti adoleſcẽtes, & ſuſpicione omni liberati ſunt. Nemo enim putabat quenquam eſſe, qui cùm omnia diuina atq; humana iura ſcelere nefario polluiſſet, ſomnũ ſtatim

capere potuiſſet: propterea quòd qui tantũ facinus cõmiſerunt, non modò ſine cura quieſcere, ſed ne ſpirare quidẽ ſine metu poſſunt. videtis'ne, quos nobis poëtæ tradiderũt patris ulciſcendi cauſa ſupplicium de matre ſumpſiſſe, cùm præſertim deorum immortalium iuſsis atque oraculis id feciſſe dicantur, tamen ut eos agitent furiæ, neque conſiſtere uſquam patiantur? quòd ne pij quidem ſine ſcelere eſſe potuerunt. Sic ſe res habet Iudices: magnam uim, magnam neceſsitatem, magnam poſsidet religionem paternus maternusq́; ſanguis: ex quo ſiqua macula concepta eſt, non modò erui non poteſt, uerùm uſque eò permanat ad animum, ut ſummus furor atq; amẽtia cõſequatur. Nolite enim putare, quẽadmodũ in fabulis ſæpenumero uidetis, eos qui aliquid impiè, ſceleratèq́; commiſerint, agitari, & perterreri furiarum tedis ardentibus. ſua quenque fraus, & ſuus terror maximè uexat: ſuum quenq; ſcelus agitat, amentiaq́; afficit: ſuæ malæ cogitationes cõſcientiæq́; animi terrent. Hæ ſunt impijs aſsiduæ, domeſticæq́; furiæ, quæ dies noctesq́; parẽtum pœnas à cõſceleratiſsimis filijs repetant. Hæc magnitudo maleficij facit, ut niſi penè manifeſtum parricidium proferatur, credibile non ſit, niſi turpis adoleſcẽtia, niſi omnibus flagitijs uita inquinata, niſi ſumptus effuſi cum probro atque dedecore, niſi prorupta

audacia

*audacia, niſi tanta temeritas, ut nō procul ab-
horreat ab inſania. Accedat huc oportet odiū
parētis, animaduerſionis paternæ metus, ami-
ci improbi, ſerui conſcij, tempus idoneum, lo-
cus opportunè captus ad eam rem: penè dicā,
reſperſas manus ſanguine paterno Iudices ui-
deant oportet, ſi tantum facinus, tam imma-
ne, tam acerbum, credituri ſunt. Quare hoc,
quò minus eſt credibile, niſi oſtenditur, eò ma-
gis eſt, ſi conuincitur, uindicandum. Itaque
cùm multis ex rebus intelligi poteſt, maiores
noſtros non modò armis plus quàm cæteras
nationes, uerùm etiam conſilio, ſapientiaq; po-
tuiſſe, tum ex hac re uel maximè, quòd in im-
pios ſingulare ſupplicium inuenerunt. Quæ
in re quantum prudentia præſtiterint ijs, qui
apud cæteros ſapientiſsimi fuiſſe dicuntur, cō-
ſiderate. Prudentiſsima ciuitas Athenien-
ſium, dum ea rerum potita eſt, fuiſſe traditur:
eius porrò ciuitatis ſapientiſsimum Solonem
dicunt fuiſſe, eum, qui leges, quibus hodie quo-
que utuntur, ſcripſerit. Is cùm interrogaretur,
cur nullum ſupplicium cōſtituiſſet in eum, qui
parentem necaſſet, reſpondit, ſe id neminem fa
cturum putaſſe. Sapienter feciſſe dicitur, cùm
de eo nihil ſanxerit, quod antea commiſſum
non erat, ne nō tam prohibere, quàm admone-
re uideretur. Quantò maiores noſtri ſapiētius!
qui cùm intelligerēt, nihil eſſe tā ſanctū, quod*

non aliquãdo uiolaret audacia, ſupplicium in parricidas ſingulare excogitauerunt: ut quos natura ipſa retinere in officio non potuiſſet, ij magnitudine pœnæ maleficio ſummouerẽtur. inſui uoluerunt in culeum uiuos, atque ita in flumen deijci. O ſingularem ſapientiam Iudices, non'ne uidentur hunc hominem ex rerum natura ſuſtuliſſe & eripuiſſe, cui repentè cœlum, ſolem, aquam, terramq́; ademerunt? ut qui eum necaſſet, unde ipſe natus eſſet, careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata eſſe dicuntur. Noluerunt feris corpus obijcere, ne beſtijs quoq;, quæ tantum ſcelus attigiſſent, immanioribus uteremur: non ſic nudos in flumen deijcere, ne cùm delati eſſent in mare, ipſum pollverent, quo cætera, quæ uiolata ſunt expiari putantur. Denique nihil tam uile, neq; tam uulgare eſt, cuius partem ullam reliquerint. Etenim quid tam eſt commune, quàm ſpiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? Ita uiuunt, dum poſſunt, ut ducere animam de cœlo non queant: ita moriuntur, ut eorum oſſa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, ut nunquam abluantur: ita poſtremò eijciuntur, ut ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant. Tanti maleficij crimen, cui maleficio tam inſigne ſupplicium eſt conſtitutum, probare te Eruci cẽſes poſſe talibus uiris, ſi ne cauſam quidem maleficij protuleris? Si hunc

apud

apud bonorum emptores ipſos accuſares, eiq́; iudicio Chryſogonus praeeſſet: tamen diligentius, paratiusq́; ueniſſes. Verum, quid agatur, non uides: an, apud quos agatur? Agitur de parricidio: quod ſine multis cauſis ſuſcipi non poteſt. Apud homines autem prudentiſſimos agitur: qui intelligunt neminem ne minimum quidem maleficiũ ſine cauſa admittere. Eſto, cauſam proferre non potes: tametſi ſtatim uiciſſe debeo, tamen de meo iure decedam: & tibi, quod in alia cauſa non concederem, in hac concedam, fretus huius innocentia. Non quaero abs te, quare patrem Sex. Roſcius occiderit: quaero, quomodo occiderit. Ita quaero abs te C. Eruci, quomodo? & ſic tecum agam, ut in eo loco uel reſpondendi, uel interpellandi tibi poteſtatem faciam, uel etiam, ſi quid uoles, interrogandi. Quomodo occidit? ipſe percuſſit? an alijs occidendum dedit? Si ipſum arguis, Romae non fuit: ſi per alios feciſſe dicis, quaero, ſeruos'ne, an liberos? quos homines? indidem'ne Ameria? an hoſce ex urbe ſicarios? Si Ameria: qui ſunt hi? cur non nominantur? ſi Romae: unde eos nouerat Roſcius, qui Romam multis annis non uenit, neque unquam plus triduo fuit? ubi eos cõuẽnit? qui cũ locutus eſt? quomodo perſuaſit? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit? unde, aut quantũ dedit? nõ'ne his ueſtigijs ad caput maleficij perueniri ſolet?

let? Et ſimul tibi in mentem ueniat facito, quemadmodum uitam huiuſce depinxeris: hunc hominem ferum, atque agreſtem fuiſſe: nunquam cum homine quoquam collocutum eſſe: nunquam in oppido conſtitiſſe. Qua in re prætereo illud quod mihi maximo argumento ad huius innocentiam poterat eſſe, in ruſticis moribus, in uictu arido, in hac horrida incultaq; uita iſtiuſmodi maleficia gigni non ſolere. Vt non omnem frugem, neque arborem in omni agro reperire poßis, ſic non omne facinus in omni uita naſcitur. In urbe luxuries creatur: ex luxuria exiſtat auaritia neceſſe eſt, ex auaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera, ac maleficia gignuntur. Vita autem hæc ruſtica, quam tu agreſtem uocas, parſimoniæ, diligentiæ, iuſtitiæ magiſtra eſt. Verùm hæc miſſa facio. Illud quæro: is homo, qui, ut tute dicis, nunquam inter homines fuerit, per quos homines hoc tantum facinus, tam occultum, abſens præſertim, cõficere potuerit? Multa ſunt falſa Iudices, quæ tamen argui ſuſpicioſè poſſunt: in his rebus, ſi ſuſpicio reperta erit, culpam ineſſe concedam. Romæ Sex. Roſcius occiditur, cùm in agro Amerino eſſet filius. literas credo miſit alicui ſicario, qui Romæ nouerat neminem. arceßiuit aliquem. at quando? nuntium miſit. quem? aut ad quẽ? pretio, gratia, ſpe, promißis induxit aliquem?

nihil

nihil horum ne confingi quidem poteſt: & tamen cauſa de parricidio dicitur. Reliquum eſt, ut per ſeruos id admiſerit. O dij immortales, rẽ miſeram, & calamitoſam, quod in tali crimine, innocenti ſaluti ſolet eſſe, ut ſeruos in quæſtionem polliceatur, id Sex. Roſcio facere non licet: uos qui hunc accuſatis, omnes eius ſeruos habetis: unus puer uictus quotidiani adminiſter ex tanta familia Sex. Roſcio relictus non eſt. Te nunc appello P. Scipio, te Metelle: uobis aduocatis, uobis agentibus, aliquoties duos ſeruos paternos in quæſtionem ab aduerſarijs Sex. Roſcius poſtulauit. Meminiſti'ne te T. Roſci recuſare? quid? ij ſerui ubi ſunt? Chryſogonum Iudices ſectãtur: apud eum ſunt in honore, & in pretio: etiam nunc ut ex his quæratur, ego poſtulo, hic orat atq; obſecrat. quid facitis? cur recuſatis? Dubitate etiam nunc Iudices, ſi poteſtis, à quo ſit Sex. Roſcius occiſus: ab eo'ne, qui propter illius mortem in egeſtate & inſidijs uerſatur, cui ne quærendi quidẽ de morte patris poteſtas permittitur? an ab ijs, qui quæſtionẽ fugitant, bona poßident, in cæde atq; ex cæde uiuũt. Omnia Iudices in hac cauſa ſunt miſera atque indigna: tamen hoc nihil neque acerbius, neque iniquius proferri poteſt: mortis paternæ de ſeruis paternis quæſtionem habere filio non licet: ne tandiu quidem dominus erit in ſuos, dum ex ijs de patris

morte quæratur. Veniam, neq; ita multò poſt, ad hunc locum: nam hoc totum ad Roſcios pertinet: de quorum audacia tum me dicturum pollicitus ſum, cùm Erucij crimina diluiſſem. Nunc Eruci ad te uenio: cõueniat mihi tecum neceſſe eſt, ſi ad hunc maleficiũ iſtud pertinet, aut ipſum ſua manu feciſſe, id quod negas: aut per aliquos liberos, aut ſeruos. liberos'ne? quos neque ut conuenire potuerit, neque qua ratione inducere, neque ubi, neque per quos, neque qua ſpe, aut quo pretio, potes oſtendere. Ego contrà oſtendo, non modò nihil eorum feciſſe Sex. Roſcium, ſed ne potuiſſe quidem facere: quòd neq; Romæ multis annis fuerit, neque de prædijs unquam temere diſceſſerit. Reſtare tibi uidebatur ſeruorum nomen, quò, quaſi in portum reiectus à cæteris ſuſpicionibus, confugere poſſes: ubi ſcopulum offendis eiuſmodi, ut nõ modò ab hoc crimen reſilire uideas, uerùm omnem ſuſpicionem in uoſmetipſos recidere intelligas. Quid eſt ergo, quò tandem accuſator inopia argumentorum confugerit? eiuſmodi tempus erat, inquit, ut homines uulgò impunè occiderentur: quare tu hoc propter multitudinem ſicariorum, nullo negotio facere potuiſti. Interim mihi uideris Eruci una mercede duas res aſſequi uelle: nos iudicio perfundere: accuſare autem eos ipſos, à quibus mercedem accepiſti. Quid ais? uulgò occidebantur? per

quos?

*quos? & à quibus? non'ne cogitas, te à ſecto-
ribus huc adductum eſſe? quid poſtea? neſci-
mus per iſta tempora eoſdem ferè ſectores
fuiſſe collorum, & bonorum? Ii denique qui
tum armati dies noctesq; concurſabant, qui
Romæ erãt aßidui, qui omni tempore in præ-
da & ſanguine uerſabantur, Sexto Roſcio
temporis illius acerbitatẽ, iniquitatemq; obij-
cient? & illam ſicariorum multitudinem, in
qua ipſi duces ac principes erant, huic crimi-
ni putabunt fore: qui non modò Romæ nõ fuit,
ſed omnino quid Romæ ageretur, neſciret, pro-
pterea quòd ruri aßiduus, quẽadmodum tute
confiteris, fuit. Vereor, ne aut moleſtus ſim uo-
bis Iudices, aut ne ingenijs ueſtris uidear diffi-
dere, ſi de tam perſpicuis rebus diutius diffe-
ram. Erucij criminatio tota, ut arbitror, diſſo-
luta eſt: niſi fortè expectatis, ut illa diluã, quæ
de peculatu, ac de eiuſmodi rebus commenti-
tijs, inaudita nobis ante hoc tempus, ac noua,
obiecit, quæ mihi iſte uiſus eſt ex alia oratio-
ne declamare, quam in alium reum cõmenta-
retur: ita neq; ad crimẽ parricidij, neq; ad eum
qui cauſam dicit, pertinebunt. de quibus quo-
niam uerbo arguit, uerbo ſatis eſt negare. Si
quid eſt, quod ad teſtes reſeruet: ibi nos quoq;,
ut in ipſa cauſa paratiores reperiet, quàm pu-
tabat. Venio nunc eò, quò me nõ cupiditas du-
cit, ſed fides. Nã ſi mihi libêret accuſare, ac-*

cuſarẽ alios potius, ex quibus poſſem creſcere: quod certum eſt nõ facere, dum utrumuis licebit. Is enim mihi uidetur ampliſsimus, qui ſua uirtute in altiorẽ locũ peruenit, non qui aſcendit per alterius incõmodum & calamitatem. Deſinamus aliquando ea ſcrutari, quæ ſunt inania: quæramus ubi maleficium & eſt, & inueniri poteſt: iam intelliges Eruci certũ crimen quàm multis ſuſpicionibus coarguatur. tametſi neq; omnia dicam, & leuiter unumquodq; tangam: neq; enim id facerem, niſi neceſſe eſſet. Et id erit ſigni, me inuitum facere, quòd nõ proſequar lõgius, quàm ſalus huius, & mea fides poſtulabit. Cauſam tu nullam reperiebas in Sex. Roſcio. At ego in T. Roſcio reperio. tecum enim mihi res eſt T. Roſci, quoniam iſtic ſedes, ac te palàm aduerſarium eſſe profiteris. De Capitone pòſt uiderimus, ſi quẽadmodum paratum eſſe audio, teſtis prodierit: tũ alias quoq; ſuas palmas cognoſcet, de quibus me ne audiſſe quidẽ ſuſpicatur. L. Caſsius ille, quem Po. Ro. uериſsimũ & ſapientiſsimum iudicẽ putabat, identidẽ in cauſis quærere ſolebat, Cui bono fuiſſet. Sic uita hominũ eſt, ut ad maleficium nemo conetur ſine ſpe, atq; emolumento accedere. Hunc quæſitorem, ac iudicem fugiebant, atq; horrebant ij, quibus periculum creabatur: ideo quòd tametſi ueritatis erat amicus, tamẽ natura nõ tam propẽſus ad

miſericor

miſericordiam, quàm implicatus ad ſeucritatem uidebatur. Ego quãquã præeſt huic quæſtioni uir & contra audaciam fortiſsimus, & ab innocentia clementiſsimus: tamen facilè me paterer uel illo ipſo acerrimo iudice quærente: uel apud Caßianos iudices, quorum etiam nũc ij quibus cauſa dicenda eſt, nomen ipſum reformidant, pro Sex. Roſcio dicere. In hac enim cauſa cùm uiderent illos ampliſsimam pecuniam poßidere, hunc in ſumma mendicitate eſſe, illud quidem non quærerent, Cui bono fuiſſet: ſed eò perſpicuum crimen, & ſuſpicionem potius ad prædam adiungerent, quàm ad egeſtatem. Quid ſi accedit eôdem, ut tenuis antea fueris? quid ſi, ut auarus? quid ſi, ut audax? quid ſi, ut illius, qui occiſus eſt, inimiciſsimus? num quærenda cauſa, quæ te ad tantum facinus adduxerit? Quid ergo horũ negari poteſt? Tenuitas hominis eiuſmodi eſt, ut diſsimulari non queat: atq; eò magis eluceat, quò magis occultatur. Auaritiã præfers, qui ſocietatem coieris de municipis, cognatiq; fortunis cũ alieniſsimo. Quàm ſis audax (ut alia obliuiſcar) hinc omnes intelligere potuerunt, quòd ex tota ſocietate, hoc eſt, ex tot ſicarijs, ſolus tu inuentus es, qui cũ accuſatoribus ſederes, atque os tuum non modò oſtenderes, ſed etiam offerres. Inimicitias tibi fuiſſe cum Sex. Roſcio, & magnas rei familiaris controuerſias, concedas neceſſe

neceſſe eſt. Reſtat iudices, ut hoc dubitemus, uter potius Sex. Roſcium occiderit: is, ad quem morte eius diuitiæ uenerint, an is, ad quem mendicitas: is, qui antea tenuis fuerit, an is, qui poſtea factus ſit egentiſsimus: is, qui ardens auaritia feratur infeſtus in ſuos, an is, qui ſemper ita uixerit, ut quæſtum noſſet nullum, fructum autem eum ſolum, quem labore peperiſſet: is, qui omnium ſectorum audaciſsimus ſit, an is, qui propter fori iudiciorumq; inſolentiam, non modò ſubſellia, uerùm etiam urbem ipſam reformidat: poſtremò Iudices, id quod ad rem mea ſententia maximè pertinet, utrum inimicus potius, an filius. Hac tu Eruci tot & tanta ſi nactus eſſes in reo, quandiu diceres? quo te modo iactares? tempus hercule te citius, quàm oratio deficeret. Etenim in ſingulis rebus huiuſmodi materies eſt, ut dies ſingulos poſsis conſumere. Neque ego non poſſum: non enim mihi tantum derogo, tametſi nihil arrogo, ut te copioſius quàm me putem poſſe dicere: uerùm ego forſitan propter multitudinem patronorum in grege annumerer: te pugna Cannenſis accuſatorem ſat bonum fecit. Multos cæſos non ad Thraſimenum lacum, ſed ad Seruilium uidimus. quis ibi nõ eſt uulneratus ferro Phrygio? non neceſſe eſt omneis commemorare, Curtios, Marios, deniq; Mamercos, quos iam ætas à prælijs auocabat:

poſtr

poſtremò Priamum ipſum, ſenem Antiſtium: quem non modò ætas, ſed etiam leges pugnare prohibebant. Iam, quos nemo propter ignobilitatem nominat, ſexcenti ſunt, qui inter ſicarios & de ueneficijs accuſabant. qui omnes (quod ad me attinet) uellem uiuerent. Nihil enim mali eſt, canes ibi quàm plurimos eſſe, ubi permulti obſeruandi, multáque ſeruanda ſunt. Verùm, ut fit, multa ſæpe imprudentibus Imperatoribus uis belli, ac turba molitur. dum is in alijs rebus erat occupatus, qui ſummam rerum adminiſtrabat, erant interea qui ſuis uulneribus mederentur: qui tanquam ſi offuſa Reipublicæ ſempiterna nox eſſet, ita ruebant in tenebris, omniaq́; miſcebant. à quibus miror, ne quod iudiciorum eſſet ueſtigium, non ſubſellia quoque eſſe combuſta. nam & accuſatores, & iudices ſuſtulerunt. Hoc commodi eſt, quòd ita uixerunt, ut teſtes omnes, ſi cuperent, interficere non poſſent. nam dum hominum genus erit, qui accuſet eos, non deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. Verùm, ut cœpi dicere, & Erucius hæc ſi haberet in cauſa, quæ commemoraui, poſſet ea quamuis diu dicere: & ego Iudices poſſum: ſed in animo eſt (quemadmodum antè dixi) leuiter tranſire, ac tantummodo perſtringere unamquanque rem: ut omnes intelligant, me non ſtudio accuſare, ſed officio defendere. Vi-

deo igitur cauſas eſſe permultas, quæ iſtũ impellerent: uideamus nunc ecqua facultas ſuſcipiendi maleficij fuerit. Vbi occiſus eſt Sext. Roſcius? Romæ. Quid tu Roſci, ubi tunc eras? Romæ, uerùm quid ad rẽ? & alij multi. quaſi nunc id agatur, quis ex tanta multitudine occiderit: ac non hoc quæratur, cum, qui Romæ ſit occiſus, utrum uerìſimilius ſit ab eo eſſe occiſum, qui aßiduus eo tempore Romæ fuerit: an ab eo qui multis annis Romam omnino nõ acceſſerit. Agè nunc, cæteras facultates quoque conſideremus. erat tum multitudo ſicariorum, id quod commemorauit Erucius: & homines impunè occidebantur. quid? ea multitudo quæ erat? opinor, aut eorum qui in bonis erant occupati, aut eorũ qui ab ijs conducebantur, ut aliquem occiderent. Si eos putas, qui alienum appetebant, tu es in eo numero, qui noſtra pecunia diues es: ſin eos, quos, qui leuiore nomine appellant, percuſſores uocant, quare in cuius fide ſint, & clientela: mihi crede, aliquem de ſocietate tua reperies. & quicquid tu contrà dixeris, id cum defenſione noſtra contendito: ita facillimè cauſa Sex. Roſcij cum tua conferetur. Dices, Quid poſtea, ſi Romæ aßiduus fui? reſpondebo, At ego omnino non fui. Fateor me ſectorem eſſe: uerùm & alij multi. at ego (ut tute arguis) agricola, & ruſticus. Non continuò, ſi me in gregem ſicariorum contuli, ſum

ſicar

ſicarius. at ego profectò, qui ne noui quidem quenquam ſicarium, longè abſum ab eiuſmodi crimine. Permulta ſunt, quæ dici poſſunt, quare intelligatur ſummam tibi facultatẽ fuiſſe maleficij ſuſcipiendi: quæ non modò idcirco prætereo, quòd te ipſum non libenter accuſo: uerùm eò magis etiam, quòd ſi de illis cædibus uelim commemorare, quæ tum factæ ſunt iſta eadem ratione, qua Sex. Roſcius occiſus eſt, uereor ne ad plures oratio mea pertinere uideatur. Videamus nunc ſtrictim, ſicut cætera, quæ poſt mortem Sext. Roſcij abs te T. Roſci facta ſunt: quæ ita aperta & manifeſta ſunt, ut mediusfidius Iudices inuitus ea dicã. uereor enim cuiuſquemodi es Roſci, ne ita hunc uideâr uoluiſſe ſeruare, ut tibi omnino non pepercerim. Cùm hoc uereor, & cupio tibi aliqua ex parte (quod ſalua fide poſſim) parcere, rurſus immuto uoluntatem meam. uenit enim mihi in mentem oris tui. Téne, cùm cæteri ſocij tui fugerẽt, ac ſe occultarent, ut hoc iudicium non de illorum præda, ſed de huius maleficio fieri uideretur, potiſſimùm tibi partes iſtas depopoſciſſe ut in iudicio uerſarere, & ſederes cum accuſatore? qua in re nihil aliud aſſequêris, niſi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoſcatur, & impudentia. Occiſo Sex. Roſcio, qui primus Ameriã nuntiat? Mallius Glaucia, quẽ iã antea nominaui, tuus cliens & familiaris.

quid

quid attinuit eum potiſſimum nuntiare, quòd, ſi nullũ iam antè conſilium de morte ac de bonis eius inieras, nullamq́; ſocietatem neq; ſceleris, neq; præmij cum homine ullo coieras, ad te minimè omnium pertinebat? Sua ſponte Mallius nuntiat? quid quaſo eius intererat? an cùm Ameriam non huiuſce rei cauſa ueniſſet, caſu accidit, ut id quod Romæ audierat, primus nuntiaret? cuius rei cauſa uenerat Ameriam? non poſſum, inquit, diuinare. eò rem iam adducam, ut nihil diuinatione opus ſit. Qua ratione Roſcio Capitoni primùm nuntiauit? cùm Ameriæ Sex. Roſcij domus, uxor, liberíque eſſent, cùm tot propinqui cognatíque optimè conuenientes: qua ratione factum eſt, ut iſte tuus cliens ſceleris tui nuntius T. Roſcio Capitoni potiſſimùm nuntiaret? Occiſus eſt à cœna rediens: nondum lucebat, cùm Ameriæ ſcitum eſt. quid hic incredibilis curſus? quid hæc tanta celeritas, feſtinatioq́; ſignificat? non quæro, quis percuſſerit. nihil eſt Glaucia quod metuas: non excutio te, ſi quid fortè ferri habuiſti, non ſcrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniam cuius cõſilio occiſus ſit, inuenio: cuius manu ſit percuſſus, non laboro. Vnum hoc ſumo, quod mihi apertum tuum ſcelus, reſq́; manifeſta dat. ubi, aut unde audiuit Glaucia? quî tam citò ſciuit? fac audiſſe ſtatim. quæ res eum nocte una tantum itineris

contendere coëgit? quæ neceßitas eũ tanta premebat: ut, ſi ſua ſponte iter Ameriam faceret, id temporis Roma proficiſceretur, nullam partem noctis requieſceret? Etiamne in tam perſpicuis rebus argumentatio quærenda, aut cõiectura capienda ſit? non'ne uobis hæc, quæ audiſtis, cernere oculis uidemini Iudices? non illum miſerum, ignarum caſus ſui, redeuntem à cœna uidetis? non poſitas inſidias? non impetũ repentinum? non uerſatur ante oculos uobis in cæde Glaucia? non adeſt iſte T. Roſcius? non ſuis manibus in curru collocat Automedontem illum ſui ſceleris acerbißimi, nefariaq́; uictoriæ nuntium? non orat, ut eam noctem peruigilet? ut honoris ſui cauſa laboret? ut Capitoni quàm primum nuntiet? Quid erat, quod Capitonem primum ſcire uoluerit? neſcio: niſi hoc uideo, Capitonem in his bonis eſſe ſocium: de tribus & decẽ fundis tres nobilißimos fundos eum uideo poßidere. Audio præterea non hanc ſuſpicionem nunc primùm in Capitonem conferri, multas eſſe infameis palmas, hanc primam eſſe tamen lemniſcatam, quæ Romæ deferatur: nullum modum eſſe hominis occidendi, quo ille non aliquot occiderit, multos ferro, multos ueneno. Habeo etiam dicere, quem contra morem maiorum, minorem annis LX. de ponte in Tyberim deiecerit: quæ ſi prodierit, atq; adeò cùm prodierit (ſcio enim proditurum

turum eſſe) audiet: ueniat modo, explicet ſuum uolumen illud: quod ei planum facere poſſum Erucium conſcripſiſſe: quod aiunt illum Sex. Roſcio intentaſſe, & minitatum eſſe, ſe omnia illa pro teſtimonio eſſe dicturum. O praeclarum teſtem Iudices: ò grauitatem dignam expectatione: ò uitam honeſtam, atque eiuſmodi, ut libentibus animis ad eius teſtimonium ueſtrum iuſiurandum accommodetis. Profectò non tam perſpicuè iſtorum maleficia uideremus, niſi ipſos caecos redderet cupiditas, & auaritia, & audacia. Alter ex ipſa caede uolucrem nuntium Ameriam ad ſocium, atque ad magiſtrum ſuum miſit: ut ſi diſsimulare omnes cuperent ſe ſcire ad quem maleficium pertineret, tamen ipſe apertum ſuum ſcelus ante omnium oculos poneret. alter (ſi dijs immortalibus placet) teſtimonium etiã in Sex. Roſcium dicturus eſt. quaſi uerò id nunc agatur, utrum id quod dixerit, credendum: an quod fecerit, uindicandum ſit. Itaq; more maiorum comparatum eſt, ut in minimis rebus homines ampliſsimi teſtimonium de ſua re non dicerent. Aphricanus, qui ſuo cognomine declarat tertiam partem orbis terrarum ſe ſubegiſſe, tamen ſi ſua res ageretur, teſtimonium non diceret. nam illud in talem uirum non audeo dicere, ſi diceret, non crederetur. Videte nunc, quàm uerſa mutata in peiorem partem ſint

omnia

omnia. cùm de bonis & de cæde agatur, teſtimoniũ dicturus eſt is, qui & ſector eſt, & ſicarius, hoc eſt, qui & illorum ipſorum bonorum, de quibus agitur, emptor atq; poſſeſſor eſt: & eum hominẽ occidendũ curauit, de cuius morte quæritur. Quid tu uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi auſculta: uide ne tibi deſis: tua quoque res permagna agitur. multa ſcelerate, multa audacter, multa improbè feciſti: unum ſtultiſsimè, profectò tua ſponte, non de Erucij ſententia: nihil opus fuit te iſti credere. neq; enim accuſatore muto, neq; teſte quiſquã utitur eo, qui de accuſatoris ſubſellio ſurgit. Huc accedit, quòd paulò occultior atque tectior ueſtra iſta cupiditas eſſet. nunc quid eſt, quod quiſquam ex uobis audire deſideret, cùm quæ facitis, eiuſmodi ſint, ut ea dedita opera à uobis contra uoſmetipſos facere uideamini. Age nunc, illa uideamus Iudices quæ ſtatim cõſecuta ſunt. ad Volaterras in caſtra L. Syllæ mors Sext. Roſcij quatriduo, quo is occiſus eſt, Chryſogono nuntiatur. quæritur etiam nunc, quis eum nuntium miſerit? non'ne perſpicuum eſt, eundem qui Ameriam? Curat Chryſogonus, ut eius bona ueneant ſtatim, qui non norat hominem aut rem. at quî ei uenit in mẽtem prædia concupiſcere hominis ignoti, quẽ omnino nunquam uiderat? Soletis, cùm aliquid huiuſcemodi auditis Iudices, cõtinuò dicere, Ne-

ceſſe eſt aliquem dixiſſe municipem, aut uicinum: ij plerunque indicant: per eos plerique produntur. Hîc nihil eſt quod ſuſpicionem hanc puteɫis. non enim ego ita diſputabo: uerisſimile eſt Roſcios iſtam rem ad Chryſogonum detuliſſe: erat enim eis cum Chryſogono iam antea amicitia. Nam cùm multos ueteres à maioribus Roſcij patronos, hoſpitesq; haberent, omnes eos colere atq; obſeruare deſtiterunt, ac ſe in Chryſogoni fidem, & clientelam contulerunt. Hæc poſſum omnia uerè dicere: ſed in hac cauſa coniectura nihil opus eſt: ipſos certò ſcio non negare, ad hæc bona Chryſogonum acceſsiſſe impulſu ſuo. Si eum, qui indicij partem acceperit, oculis cernetis: poteritiſne dubitare Iudices, qui indicarit? Qui ſunt igitur in iſtis bonis, quibus partem Chryſogonus dederit? duo Roſcij. num quiſquam præterea? nemo eſt Iudices. num ergo dubium eſt, quin ij obtulerint hanc prædam Chryſogono, qui ab eo partem prædæ tulerunt? Age, nunc ex ipſius Chryſogoni iudicio Roſciorum factum conſideremus. Si nihil in iſta pugna Roſcij, quod operæpretium eſſet, fecerant, quam ob cauſam à Chryſogono tantis præmijs donabantur? ſi nihil aliud fecerunt, niſi rem detulerunt, non'ne ſatis fuit his gratias agi? denique, ut perliberaliter ageretur, honoris aliquid haberi? cur tria prædia tantæ pecuniæ ſtatim

ſtatim Capitoni dantur? cur, quæ reliqua ſunt, iſte Roſcius omnia cum Chryſogono communiter poßidet? non'ne perſpicuum eſt Iudices has manubias Roſcijs Chryſogonum re cognita conceßiſſe? Venit in decem primis Legatus in caſtra Capito: totam uitam, naturam, moresq; hominis ex ipſa legatione cognoſcite. niſi intellexeritis Iudices, nullum eſſe officium, nullum ius tam ſanctum atque integrum, quod non eiuſce uis atq; perfidia uiolarit, & imminuerit, uirũ optimum eſſe eum iudicatote. Impedimento eſt, quò minus de his rebus Sylla doceatur: cæterorum Legatorum conſilia, & uoluntatem Chryſogono enuntiat: monet, ut prouideat, ne palàm res agatur: oſtendit, ſi ſublata ſit uenditio bonorum, illum pecuniam grandem amiſſurum, ſeſe capitis periculũ aditurum: illum acuere, hos qui ſimul erant mißi, fallere: illum identidem monere, ut caueret, hiſce inſidioſè ſpem falſam oſtendere: cum illo contra hos inire conſilia, horum conſilia illi enuntiare: cum illo partem ſuam depaciſci, hiſce aliqua fretus hora ſemper omneis aditus ad Syllam intercludere. Poſtremò iſto hortatore, autore, interceſſore ad Syllam Legati non adierunt: iſtius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipſis cognoſcere poteritis, ſi accuſator uoluerit teſtimonium eis denuntiare, pro re certa ſpem falſam domum re-

tulerunt. In priuatis rebus ſiquis rem mandatam non modò malicioſius geßiſſet ſui quæſtus aut commodi cauſa, uerùm etiam negligentius, eum maiores ſummum adr.iſiſſe dedecus exiſtimabant. Itaq; mandati conſtitutũ eſt iudicium, non minus turpe, quàm furti. credo propterea, quod quibus in rebus ipſi intereſſe non poſſumus, in his opera noſtra uicaria fides amicorum ſupponitur: quam qui lædit, oppugnat omnium commune præſidium: & quantum in ipſo eſt, diſturbat uitæ ſocietatem. Nõ enim poſſumus omnia per nos agere: alius in alia eſt re magis utilis. Idcirco amicitiæ cõparantur, ut commune commodum mutuis officijs gubernetur. Quid recipis mandatum, ſi aut neglecturus, aut ad tuum commodum cõuerſurus es? cur mihi te offers, ac meis commodis officio ſimulato officis, & obſtas? recede de medio: per alium tranſigam. Suſcipis onus officij, quod te putas ſuſtinere poſſe: quod minimè uidetur graue ijs, qui minimè ipſi leues ſunt. Ergo idcirco turpis hæc culpa eſt, quòd res ſanctißimas uiolat, amicitiam, & fidem. nam neque mandat quiſquam ferè, niſi amico: neque credit, niſi ei, quem fidelem putat. Perditißimi eſt igitur hominis, ſimul & amicitiam diſſoluere, & fallere eum, qui læſus non eſſet, niſi credidiſſet. Ita'ne eſt? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit, turpißimo iudicio

dicio condemnetur neceſſe eſt: in re tanta, cùm is, cui fama mortui, fortunæ uiui commendatæ ſunt atque concreditæ, ignominia mortuum affecerit, is inter honeſtos homines, atq; adeò inter uiuos numerabitur? In minimis, priuatisq́; rebus etiam negligentia in crimen mandati, iudicijq́; infamiam reuocatur, propterea, quòd ſi rectè fiat, illum negligere oporteat, qui mãdarit, non illum, qui mandatum receperit: in re tanta, quæ publicè geſta, atque commiſſa ſit, qui non negligentia priuatum aliquod commodum læſerit, ſed perfidia legationis ipſius cæremoniam polluerit, maculaq́; affecerit: qua is tandem pœna afficietur? aut quo iudicio damnabitur? Si hanc ei rem priuatim Sex. Roſcius mandauiſſet, ut cum Chryſogono trãſigeret, atque decideret, inq́; eam rem fidem ſuam, ſi quid opus eſſe putaret, interponeret: ille, qui ſeſe facturum recepiſſet, nonne ſi ex eo negotio tantulum in rem ſuam conuertiſſet, damnatus per arbitrũ & rem reſtitueret, & honeſtatem omnem amitteret? Nunc non hanc ei rem Sex. Roſcius mãdauit: ſed, id quod multo grauius eſt, ipſe Sex. Roſcius cum fama, uita, bonisq́; omnibus à Decurionibus publicè Roſcio mandatus eſt: & ex eo T. Roſcius non paulum neſcio quid in rem ſuam conuertit: ſed hunc funditus euertit bonis: ipſe tria prædia ſibi depactus eſt: uoluntatem Decurionũ,

ac municipum omnium tantidem, quãti fidem ſuam, fecit. Videte iam porrò cætera Iudices, ut intelligatis fingi maleficium nullum poſſe, quo iſte ſeſe non contaminarit. In rebus minoribus ſocium fallere turpiſsimum eſt, æqueq́; turpe, atque illud de quo antè dixi: neque iniuria, propterea quod auxilium ſibi ſe putat adiunxiſſe, qui cum altero rem communicauit. Ad cuius igitur fidem cõfugiet, cùm per eius fidem læditur, cui ſe cõmiſerit? Atqui ea ſunt animaduertenda peccata maximè, quæ difficillimè præcauẽtur. tecti eſſe ad alienos poſſumus: intimi multa apertiora uideant neceſſe eſt: ſocium uerò cauere quî poſſumus? quem etiam ſi metuimus, ius officij lædimus. Rectè igitur maiores eum, qui ſocium fefelliſſet, in uirorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. At uerò T. Roſcius nõ unum rei pecuniariæ ſocium fefellit (quod, tametſi graue eſt, tamen aliquo modo poſſe ferri uidetur) uerùm nouem homines honeſtiſsimos, eiuſdem muneris, legationis, officij, mandatorumq́; ſocios induxit, decepit, deſtituit, aduerſarijs tradidit, omni fraude & perfidia fefellit. qui de eius ſcelere ſuſpicari nihil potuerunt, ſocium officij metuere non debuerunt: eius malitiam non uiderunt, orationi uanæ crediderunt. Itaq; nunc illi homines honeſtiſsimi propter iſtius inſidias parum putãtur cauti, prouidiq́; fuiſſe.

Iſte

Iſte, qui initio proditor fuit, deinde perfuga: qui primò ſociorum conſilia aduerſarijs enuntiauit, deinde ſocietatem cum ipſis aduerſarijs coijt: terret etiam nos, ac minatur, tribus prædijs, hoc eſt, præmijs ſceleris ornatus. In eiuſmodi uita Iudices, in his tot tantisq; flagitijs hoc quoq; maleficium, de quo iudicium eſt, reperietis. Etenim quærere ita debetis: ubi multa auarè, multa audacter, multa improbè, multa perfidiosè facta uidetis, ibi ſcelus quoq; latêre inter illa tot flagitia putatote. tametſi hoc quidem minimè latet, quod ita promptum & propoſitum eſt, ut non ex illis maleficijs, quæ in illo conſtat eſſe, hoc intelligatur: uerùm ex hoc etiam ſi quod illorum fortè dubitatur, cõuincatur. Quid tandem quæſo Iudices? num aut ille laniſta omnino iam à gladijs receſsiſſe uidetur, aut is diſcipulus magiſtro tantulum de arte concedere? Par eſt auaritia, ſimilis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia. Etenim quoniam fidem magiſtri cognoſtis, cognoſcite nunc diſcipuli æquitatem. Dixi iam antea ſæpenumero, poſtulatos eſſe ab iſtis duos ſeruos in quæſtionem, tu ſemper T. Roſci recuſaſti. quæro abs te, ij'ne, qui poſtulabãt, indigni erant, qui impetrarent? an iſte non commouebat, pro quo poſtulabant? an res ipſa tibi iniqua uidebatur? Poſtulabant homines nobiliſsimi, atque integerrimi noſtræ ciuitatis.

quos iam antea nominaui: qui ita uixerunt, taleſq; à pop. Romano putantur, ut quicquid dicerent, nemo eſſet, qui non æquum putaret. Poſtulabant autem pro homine miſerrimo atque infeliciſsimo, qui uel ipſe ſeſe in cruciatum dari cuperet, dum de patris morte quæreretur. Res porrò abs te eiuſmodi poſtulabatur, ut nihil intereſſet, utrum eam rem recuſares, an de maleficio conſitērere. Quæ cùm ita ſint, quæro abs te, quam ob cauſam recuſaris. Cùm occiditur Sex. Roſcius, ibidem fuerunt. Seruos ipſos, quod ad me attinet, neque arguo, neque purgo. quòd à uobis hoc pugnari uideo, ne in quæſtionem dentur, ſuſpicioſum eſt: quòd uerò apud uos ipſos in honore tanto ſunt, profectò neceſſe eſt ſciant aliquid, quod ſi dixerint, pernicioſum nobis futurum ſit. In dominos quæri de ſeruis iniquũ eſt. An'ne quæritur? Sex. enim Roſcius reus eſt. Neque enim, cùm de hoc quæritur, uos dominos eſſe dicitis. Cum Chryſogono ſunt. Ita credo, literis eorum, & urbanitate Chryſogonus ducitur, ut inter ſuos omnium deliciarum atque omnium artium puerulos ex tot elegantiſsimis familijs lectos, uelit hos uerſari, homines penè operarios ex Amerina diſciplina patrisfamiliæ ruſticani. Non eſt ita profectò Iudices: non eſt uériſimile, ut Chryſogonus horũ literas adamarit, aut humanitatem: non, ut rei familiaris negotio diligentiam cognorit eorum

rum, & fidem. Eſt quiddam, quod occultatur: quod quò ſtudioſius ab ipſis opprimitur & abſconditur, eò magis eminet, & apparet. Quid igitur? Chryſogonus ſui maleficij occultandi cauſa quæſtionem de his haberi non uult? minimè Iudices: non in omneis arbitror omnia conuenire. Ego in Chryſogono, quod ad me attinet, nihil eiuſmodi ſuſpicor: neque hoc mihi nunc primùm in mentem uenit dicere. Meminiſtis me ita diſtribuiſſe initio cauſam: in crimen, cuius tota argumentatio permiſſa Erucio eſt: & in audaciam, cuius partes Roſcijs impoſitæ ſunt. quicquid maleficij, ſceleris, cædis erit, proprium id Roſciorum eſſe debebit: nimiam gratiam, potentiamq́; Chryſogoni dicimus & nobis obſtare, & perferri nullo modo poſſe: & à uobis, quoniam poteſtas data eſt, non modò infirmari, uerum etiam uindicari oportere. Ego ſic exiſtimo: qui quæri uelit ex ijs, quos conſtat, cùm cædes facta ſit, affuiſſe, eum cupere uerum inuenire, qui recuſet, eum profectò, tametſi uerbo non audeat, tamen re ipſa de maleficio ſuo confiteri. Dixi initio Iudices, nolle me plura de iſtorum ſcelere dicere, quàm cauſa poſtularet, ac neceſſitas ipſa cogeret. Nam & multæ res afferri poſſunt, & unaquæq; earum multis cum argumentis dici poteſt. Verùm ego, quod inuitus ac neceſſariò facio, neq; diu,

neq;

neque diligenter facere poſſum: quæ præteriri nullo modo poterant, ea leuiter Iudices attigi: quæ poſita ſunt in ſuſpicionibus, de quibus ſi cœpero dicere, pluribus uerbis ſit diſſerendum, ea ueſtris ingenijs cōiecturæq; committo. Venio nunc ad illud nomen aureum Chryſogoni, ſub quo nomine tota ſocietas ſtatuitur: de quo Iudices neque quomodo dicam, neque quomodo taceam, reperire poſſum. Si enim taceo, uel maximam partem relinquo: ſin autem dico, uereor ne non ille ſolus (id quod ad me nihil attinet) ſed alij quoque plures læſos ſe eſſe putent. tametſi ita ſe res habet, ut mihi in communem cauſam ſectorum dicendum nihil magnopere uideatur. Hæc enim cauſa noua profectò & ſingularis eſt: bonorum Sex. Roſcij emptor eſt Chryſogonus. Primùm hoc uideamus, eius hominis bona qua ratione uanierunt, aut quomodo uanire potuerunt. Atque hoc non ita quæram Iudices, ut id dicam eſſe indignum, hominis innocentis bona uæniſſe. Si enim hæc audientur, ac liberè dicentur: non fuit tantus homo Sex. Roſcius in ciuitate, ut de eo potiſſimum cōqueramur. Verùm hoc ego quæro, quî potuerunt iſta ipſa lege, quæ de proſcriptione eſt, ſiue Valeria eſt, ſiue Cornelia (non enim noui, nec ſcio) uerùm iſta ipſa lege bona Sex. Roſcij uanire quî potuerunt? Scriptum enim ita dicunt eſſe, ut eorum

bona

bona uaneant, qui proſcripti ſunt: quo in numero Sex. Roſcius nõ eſt: aut eorum, qui in aduerſariorum præſidijs occiſi ſunt. Dum præſidia ulla fuerunt, in Syllæ præſidijs fuit: poſteaquam ab armis receſſerunt, in ſummo otio rediens à cœna Romæ occiſus eſt. Si lege, bona quoque lege uaniſſe fateor: ſin autem conſtat contra omneis non modò ueteres leges, uerùm etiam nouas occiſum eſſe, bona quo iure, aut quomodo, aut qua lege uænierint, quæro. In quem hoc dicam, quæris Eruci? nõ in eum quẽ tu, & putas. Nam Syllam & oratio mea ab initio, & ipſius eximia uirtus omni tempore purgauit. Ego hæc omnia Chryſogonũ feciſſe dico, ut ementiretur, ut malum ciuem Roſcium fuiſſe fingeret, ut eum apud aduerſarios occiſum eſſe diceret, ut hiſce de rebus à Legatis Amerinorum doceri L. Syllam paſſus nõ ſit. Deniq; etiam illud ſuſpicor, omnino hæc bona non uaniſſe: id quod poſtea, ſi per uos Iudices licitum erit, aperietur. Opinor enim eſſe in lege, quam ad diem proſcriptiones, uenditionesq; fiant: nimirũ ad Calend. Iunias. Aliquot poſt menſes, & homo occiſus eſt, & bona uaniſſe dicuntur. Profectò aut hæc bona in tabulas publicas nullas redierunt, nosq; ab iſto nebulone facetius eludimur, quàm putamus: aut ſi redierunt, tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione ſunt. Nam lege quidem bona uænire non

potu

potuiſſe conſtat. Intelligo me ante tempus Iudices hæc ſcrutari, & propemodum errare, qui cùm capiti Sex. Roſcij mederi debeam, reduuiam curem. Non enim laborat de pecunia, nõ ullius rationem ſui commodi ducit: facilè egeſtatem ſuam ſe laturum putat, ſi hac indigna ſuſpicione, & ficto crimine liberatus ſit. Verùm quæſo à uobis Iudices, ut hæc pauca, quæ reſtant, ita audiatis, ut partim me dicere pro me ipſo putetis, partim pro Sex. Roſcio. Quæ enim mihi ipſi indigna & intolerabilia uidentur, quæq; ad omneis, niſi prouideamus, arbitror pertinere: ea pro me ipſo, ex animi ſenſu, ac dolore pronuntio. Quæ ad huius uitæ caſum, cauſamq; pertineant, & quid hic pro ſe dici uelit, & qua conditione contentus ſit, iam in extrema oratione noſtra Iudices audietis. Ego hæc à Chryſogono mea ſponte remoto Sex. Roſcio quæro. Primùm, quare ciuis optimi bona uænierint? Deinde quare hominis eius, qui neque apud aduerſarios occiſus eſt, bona uænierint, cùm in eos ſolos lex ſcripta ſit? Deinde quare aliquantò poſt eam diem uænierint, quæ dies in lege præfinita eſt? Deinde cur tantulo uænierint? Quæ omnia ſi quemadmodum ſolent liberti nequam & improbi facere, in patronum ſuum uoluerit conferre, nihil egerit. nemo eſt enim qui neſciat, propter magnitudinem rerum multa multos partim

conniu

conniuente, partim imprudente L. Sylla commiſiſſe. Placet igitur in his rebus aliquid imprudentia præteriri? non placet Iudices: ſed neceſſe eſt. Etenim ſi Iupiter Optimus Maximus, cuius nutu & arbitrio cœlum, terra, mariaq; reguntur, ſæpe uentis uehementioribus, aut immoderatis tempeſtatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit, urbes deleuit, fruges perdidit, quorum nihil perniciȳ cauſa diuino conſilio, ſed ui ipſa, & magnitudine rerum factum putamus: at contrà, commoda quibus utimur, lucem'que qua fruimur, ſpiritum'que quem ducimus, ab eo nobis dari atque impertiri uidemus, quid miramur L. Syllam, cùm ſolus Rempublicam regeret, orbemq; terrarum gubernaret, imperiȳ'que maieſtatem, quam armis receperat, legibus confirmaret, aliqua animaduertere non potuiſſe? niſi hoc mirum eſt, quod uis diuina aſſequi non poſſit, ſi id mens humana adepta non ſit. Verùm ut hæc miſſa faciam, quæ iam facta ſunt, ex ȳs quæ nunc maximè fiunt, non'ne quiuis poteſt intelligere, omnium architectum, & machinatorem unum eſſe Chryſogonum, qui Sex. Roſcȳ nomen deferendum curauit? hoc iudicium, cuius honoris cauſa accuſare ſe dixit Erucius

Deſunt non pauca.

aptam, & ratione diſpoſitam ſe habere exi-

ſtim

ſtimant, qui in Salentinis, aut in Brutijs habent, unde uix ter in anno audire nuntium poſſunt. Alter tibi deſcendit de palatio, & adibus ſuis: habet animi relaxandi cauſa rus amœnum & ſuburbanũ, plura præterea prædia, neq; tamen ullum, niſi præclarũ & propinquum: domus referta uaſis Corinthijs, & Deliacis: in quibus eſt authepſa illa, quã tanto pretio nuper mercatus eſt, ut qui prætereuntes pretium enumerari audiebant, fundum uenire arbitrarentur. Quid præterea cælati argenti? quid ſtragulæ ueſtis? quid pictarum tabularum? quid ſignorum? quid marmoris apud illum putatis eſſe? tantum ſcilicet, quantum è multis ſplendidisq; familijs in turba & rapinis coaceruari una in domo potuit. Familiam uerò quantam, & quàm uarijs cum artificijs habeat, quid ego dicam? Mitto haſce arteis uulgareis, coquos, pictores, lecticarios: animi & aurium cauſa tot homines habet, ut quotidiano cantu uocum, & neruorũ, & tibiarum, nocturnisq; cõuiuijs tota uicinitas perſonet. In hac uita Iudices quos ſumptus quotidianos, quas effuſiones fieri putatis? quæ uerò conuiuia? honeſta credo in eiuſmodi domo: ſi domus hæc habenda eſt potius, quàm officina nequitiæ, & diuerſorium flagitiorũ omniũ. Ipſe uerò quemadmodum compoſito & delibuto capillo paſſim per forum uolitet cum magna cateruæ

togat

togatorum uidetis Iudices: ut omnes deſpiciat, ut hominem præ ſe neminem putet, ut ſe ſolum beatum, ſolum potentem putet. Quæ uerò efficiat, & quæ conetur, ſi uelim commemorare, uereor Iudices, ne quis imperitior exiſtimet me cauſam nobilitatis, uictoriamq́; uoluiſſe lædere: tametſi meo iure poſſum, ſi quid in hac parte mihi non placeat uituperare. Non enim uereor ne quis alienum me animum habuiſſe à cauſa nobilitatis exiſtimet. Sciunt ij, qui me norunt, me pro illa tenui, infirmáque parte, poſteaquàm id quod maximè uolui, fieri non potuit, ut componeretur: id maximè defendiſſe, ut ij uincerent, qui uicerunt. Quis enim erat, qui non uideret humilitatem cum dignitate de amplitudine contendere? Quo in certamine perditi ciuis erat, non ſe ad eos iungere, quibus incolumibus, & domi dignitas, & foris autoritas retineretur. Quæ perfecta eſſe, & ſuum cuique honorem & gradum redditum, gaudeo Iudices, uehementerq́; lætor: eaq́; omnia deorum uoluntate, ſtudio Populi Romani, conſilio, & imperio, & felicitate L. Syllæ geſta eſſe intelligo. Quòd animaduerſum eſt in eos, qui contra omni ratione pugnarunt, non debeo reprehendere: quòd uiris fortibus, quorum opera eximia in rebus gerendis extitit, honos habitus eſt, laudo. quæ ut fierent, idcir-

eo pugnatum eſſe arbitror: me'que in eo ſtudio partium fuiſſe confiteor. Sin autem id actum eſt, & idcirco arma ſumpta ſunt, ut homines poſtremi pecunijs alienis locupletarentur, & in fortunas uniuſcuiuſque impetum facerent, & id non modò re prohibere non licet, ſed ne uerbis quidem uituperare. tum uerò in iſto bello non recreatus, neque reſtitutus, ſed ſubactus oppreſſusq́; populus Ro. eſt. Verùm longè aliter eſt. nihil horum eſt Iudices: non modò non lædetur cauſa nobilitatis, ſi iſtis hominibus reſiſtetis: uerùm etiam ornabitur. Etenim qui hæc uituperare uolunt, Chryſogonum tantum poſſe queruntur: qui laudare uolunt, conceſſum ei non eſſe commemorant. Ac iam nihil eſt, quòd quiſquam aut tam ſtultus, aut tam improbus ſit, qui dicat, Vellem quidem liceret, hoc dixiſſem: dicas licet. hoc feciſſem: facias licet: nemo prohibet. hoc decreuiſſem: decerne, modò rectè: omnes approbabunt. hoc iudicaſſem: laudabunt omnes, ſi rectè & ordinè iudicaris. Dum neceſſe erat, resq́; ipſa cogebat, unus omnia poterat: qui poſteaquàm magiſtratus creauit, legesq́; conſtituit, ſua cuiq; procuratio, autoritasq́; eſt reſtituta. Quam ſi retinere uolunt ij, qui recuperarũt, in perpetuũ poterunt obtinere: ſin has cædes, & rapinas, & hos tãtos, tamq́; profuſos ſumptus aut facient, aut approbabũt:

nolo

nolo in eos grauius quicquam, ne hominis quidem cauſa dicere: unum hoc dico, noſtri iſti nobiles, niſi uigilantes, & boni, & fortes, & miſericordes erunt, ijs hominibus, in quibus hæc erunt, ornamenta ſua concedant neceſſe eſt. Quapropter deſinant aliquando dicere, malè aliquem locutum eſſe, ſi quis uerè ac liberè locutus ſit: deſinant ſuam cauſam cum Chryſogono communicare: deſinant, ſi ille læſus ſit, de ſe aliquid detractum arbitrari: uideant ne turpe, miſerumq; ſit, eos qui equeſtrem ſplendorem pati non potuerunt, ſerui nequiſsimi dominationem ferre poſſe. Quæ quidem dominatio Iudices in alijs rebus antea uerſabatur: nunc uerò quam uiam muniret, quod iter affectet, uidetis: ad fidē, ad iuſiurandum, ad iudicia ueſtra, ad id, quod ſolum propè in ciuitate ſyncerum, ſanctumq; reſtat. Hic'ne etiam ſeſe putat aliquid poſſe Chryſogonus? hic etiā potens eſſe uult? O rē miſeram atq; acerbā. Neq; mehercules? hoc indignè fero, quòd uerear, ne quid poſsit: uerùm quod auſus eſt, quòd ſperauit ſeſe apud tales uiros aliquid ad perniciem poſſe innocentis, id ipſum queror. Idcirco'ne experrecta nobilitas armis atq; ferro Rempub. recuperauit, ut ad libidinē ſuam liberti, ſeruulíq; nobiliū, bona, fortunas ueſtras, noſtraſq; uexare poſſent? Si id actum eſt, fateor me erraſſe, qui hoc maluerim: fateor

inſaniſſe, qui cum illis ſenſerim: tametſi inermis Iudices ſenſi. Sin autem uictoria nobilium ornamento atque emolumento Reipu. populoq; Romano debet eſſe, tum uerò optimo & nobiliſsimo cuiq; meam orationē gratiſsimam eſſe oportet. Quòd ſi quis eſt, qui & ſe, & cauſam lædi putet, cùm Chryſogonus uituperetur: is cauſam ignorat, ſe ipſum propè non nouit. Cauſa enim ſplēdidior fiet, ſi nequiſsimo cuiq; reſiſtetur. Ille improbiſsimus Chryſogoni fautor, qui ſibi cum illo rationem cōmunicatam putat, læditur, cùm ab hoc ſplendore cauſæ ſeparatur. Verùm hæc omnis oratio (ut iam antè dixi) mea eſt: quã me uis Reſpubl. & dolor meus, & iſtorum iniuria coëgit. Sed Roſcius horum nihil indignum putat: neminem accuſat: nihil de ſuo patrimonio queritur: putat homo imperitus morum, agricolà & ruſticus, iſta omnia, quæ uos per Syllam geſta eſſe dicitis, more, lege, iure gentiū facta: culpa liberatus, & crimine nefario ſolutus cupit à uobis diſcedere. ſi hac indigna ſuſpicione careat, animo æquo ſe carere ſuis omnibus cōmodis dicit: rogat, oratq; te Chryſogone, ſi nihil de patris fortunis ampliſsimis in ſuam rem conuertit, ſi nulla in re te fraudauit, ſi tibi optima fide ſua omnia conceſsit, adnumerauit, appendit, ſi ueſtitum, quo ipſe tectus erat, anulumq; dedit, os ſuum tibi tradidit, ſi ex omnibus rebus ſe

ipſum

ipſum nudum, neq; præterea quicquam, excepit, ut ſibi per te liceat innocenti amicorũ opibus uitam in egeſtate degere. Prædia mea tu poßides, ego aliena miſericordia uiuo: concedo, & quòd animus æquus eſt, & quia neceſſe eſt, mea domus tibi patet, mihi clauſa eſt: fero. familia mea maxima uteris, ego ſeruum habeo nullum: patior, & ferendum puto. Quid uis amplius? quid inſequeris? quid oppugnas? qua in re tuam uoluntatẽ lædi à me putas? ubi tuis cõmodis officio? quid tibi obſto? Si ſpoliorum cauſa uis hominẽ occidere, ſpoliaſti. Quid quæris amplius? Si inimicitiarũ: quæ ſunt tibi inimicitiæ cum eo, cuius àntea prædia poſſediſti, quàm ipſum cognoſti? Sin metuis: ab eo'ne aliquid metuis, quem uides ipſum ab ſeſe tam atrocem iniuriã propulſare nõ poſſe? Sin quòd bona, quæ Roſcij fuerunt, tua facta ſunt, idcirco hunc illius filiũ ſtudes perdere: non'ne oſtendis id te uereri, quod præter cæteros tu metuere non debeas, nequando liberis proſcriptorum bona patria reddantur? Facis iniuriam Chryſogone, ſi maiorem ſpem emptionis tuæ in huius exitio ponis, quàm in his rebus, quas L. Sylla geßit. Quòd ſi tibi cauſa nulla eſt cur hunc miſerum tanta calamitate affici uelis, ſi tibi omnia ſua præter animam tradidit, nec ſibi quicquam paternum, ne monumenti quidem cauſa reſeruauit: per deos immortales quæ

iſta tanta crudelitas eſt? quæ tam fera, immaniſq; natura? quis unquam prædo fuit tam nefarius? quis pirata tam barbarus? ut cùm integram prædã ſine ſanguine habere poſſet, cruenta ſpolia detrahere mallet? Scis hūc nihil habere, nihil audere, nihil poſſe, nihil unquam contra rem tuam cogitaſſe: & tamen oppugnas eum, quem neq; metuere potes, neq; odiſſe debes, nec quicquam habere iam reliqui uides, quod ei detrahere poßis: niſi hoc indignum putas, quòd ueſtitum ſedere in iudicio uides: quem tu è patrimonio tanquam è naufragio nudum expuliſti: quaſi uerò neſcias hunc & ali & ueſtiri à Cæcilia Balearici filia, Nepotis ſorore, ſpectatiſsima fœmina: quæ cùm patrẽ clariſsimum, ampliſsimos patruos, ornatiſsimum fratrẽ haberet: tamen, cùm eſſet mulier, uirtute perfecit, ut quanto honore ipſa ex illorũ dignitate afficeretur, non minora illis ornamẽta ex ſua laude redderet. An quòd diligẽter defenditur, id tibi indignũ facinus uidetur? Mihi crede, ſi pro patris eius hoſpitijs, & gratia uellent omnes huius hoſpites adeſſe, & auderẽt liberè defendere, ſatis copioſè defenderetur: ſi autem pro magnitudine iniuriæ, proq; eo, quod ſumma Reip. in huius periculo tẽtatur, hæc omnes uindicarent, conſiſtere mehercule uobis iſto in loco non liceret. Nunc ita defenditur, non ſanè ut moleſtè ferre aduerſarij

uerſarij debeant,neque ut ſe potentia ſuperari putent. Quæ domi gerenda ſunt,ea per Cæciliam tranſiguntur:fori,iudicijq́; rationē Meſſala,ut uidetis Iudices,ſuſcepit: qui ſi iam ſatis ætatis, atque roboris haberet, ipſe pro Sex. Roſcio diceret.quoniã ad dicendũ impedimēto eſt ætas,& pudor,qui ornat ætatem, cauſam mihi tradidit,quē ſua cauſa cupere,ac debere intelligebat: ipſe aßiduitate,cōſilio,autoritate,diligētia perfecit,ut Sex. Roſcij uita erepta de manibus ſectorũ,ſententijs iudicũ permitteretur. Nimirum Iud.pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit:hæc acta res eſt, uti nobiles reſtituerentur in ciuitatem, qui hoc facerent,quod facere Meſſalam uidetis:qui caput innocentis defenderent: qui iniuriæ reſiſterent: qui quantum poſſent,in ſalute alterius, quàm in exitio mallent oſtendere. Quod ſi omnes qui eodem loco nati ſunt,facerent,& Reſpu.ex illis, & ipſi ex inuidia minus laborarent. Verùm ſi à Chryſogono Iudices non impetramus, ut pecunia noſtra cōtentus ſit, uitam ne petat: ſi ille adduci non poteſt,ut cùm ademerit nobis omnia, quæ noſtra erãt propria,ne lucem quoq; hanc,quæ cōmunis eſt,eripere cupiat: ſi non ſatis habet auaritiam ſuam pecunia explere, niſi etiam crudelitate ſanguinis perlitus ſit: unum perfugium Iudices,una ſpes reliqua eſt Sex. Roſcio,

eadem quæ Reipubl. ueſtra priſtina bonitas, & miſericordia: quæ ſi manet, ſalui etiam nunc eſſe poſſumus: ſin ea crudelitas, quæ hoc tempore in Rep. uerſata eſt, ueſtros quoq; animos (id quod fieri profectò non poteſt) duriores, acerbioresq; reddidit: actum eſt Iudices: inter feras ſatius eſt ætatem degere, quàm in hac tanta immanitate uerſari. Ad eam'ne rem nos reſeruati eſtis? ad eam'ne rem delecti, ut eos condemnaretis, quos ſectores, ac ſicarij iugulare non potuiſſent? Solent hoc boni Imperatores facere, cùm prœliũ cõmittunt, ut in eo loco, quo fugam hoſtium fore arbitrentur, milites collocent: in quos, ſi qui ex acie fugerint, de improuiſo incidant. Nimirum ſimiliter arbitrantur iſti bonorum emptores, uos hîc tales uiros ſedere, qui excipiatis eos, qui de ſuis manibus effugerint. Dij prohibeant Iudices, ut hoc, quod maiores conſilium publicum uocari uoluerunt, præſidium ſectorum exiſtimetur. An uerò Iudices uos non intelligitis, nihil aliud agi, niſi ut proſcriptorum liberi quauis ratione, tollantur? & eius rei initium in ueſtro iureiurando, atq; in Sex. Roſcij periculo quæri? Dubium eſt ad quem maleficiũ pertineat? cùm uideatis ex altera parte ſectorẽ, inimicũ, ſicarium, eundemq; accuſatorẽ hoc tempore: ex altera parte egentẽ, probatum ſuis filium, in quo non modò culpa nulla, ſed ne ſuſpicio

quidem

quidē potuit cōſiſtere? Nunquid hîc aliud uidetis obſtare Roſcio, niſi quòd patris bona uænierunt? Quòd ſi id uos ſuſcipitis, & eadem in re operam ueſtram profitemini: ſi idcirco ſedetis, ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uænierunt: cauete per deos immortales Iudices, ne noua, & multò crudelior per uos proſcriptio inſtaurata eſſe uideatur. Illam priorem, quæ facta eſt in eos, qui arma capere potuerunt, tamen Senatus ſuſcipere noluit, ne quid acrius, quàm more maiorū comparatum eſt, publico conſilio factum uideretur. Hanc uerò, quæ ad eorum liberos, atq; infantiū puerorum incunabula pertinet, niſi hoc iudicio à uobis reijcitis, & aſpernamini, uidete per deos immortales, quem in locū Remp. peruenturam putetis. Homines ſapientes, & iſta autoritate & poteſtate præditos, qua uos eſtis, ex quibus rebus maximè Reſp. laborat, ijs maximè mederi cōuenit. Veſtrum nemo eſt, quin intelligat Pop. Rom. qui quondam in hoſtes leniſſimus exiſtimabatur, hoc tempore domeſtica crudelitate laborare. Hanc tollite ex ciuitate Iud. hanc pati nolite diutius in hac Repub. uerſari, quæ non modò id habet in ſe mali, quòd tot ciues atrociſſimè ſuſtulit, uerùm etiā hominibus leniſſimis ademit miſericordiam conſuetudine incōmodorū. Nam cùm omnibus horis aliquid atrociter fieri uidemus, aut audimus, etiā qui

natura mitiſſimi ſumus, aſsiduitate moleſtiarum ſenſum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Deſit fortaſſe quippiam.

PRO Q. ROSCIO COMOEDO.

ORATIO TERTIA.

Multa quæ deſunt quærenda.

malitiam naturæ, crederetur is ſcilicet uir optimus, & ſingulari fide præditus, qui ſuo iudicio, ſuis tabulis teſtibus uti conatur. Solent ferè dicere qui per tabulas homines honeſti pecuniam expẽſam tulerunt. Ego'ne talẽ uirũ corrumpere potui, ut mea cauſa falſum in codicẽ referret? Expecto quàm mox Charea hac oratione utatur: Ego'ne hanc manũ plenam perfidiæ, & hos digitos meos impellere potui, ut falſum perſcriberent nomen? Quòd ſi ille ſuas proferet tabulas, proferet ſuas quoq; Roſcius, erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius nõ erit. cur potius illius, quàm huius credetur? ſcripſiſſet ille, ſi non iuſſu huius expenſum tuliſſet? nõ ſcripſiſſet hic, quod ſibi expẽſum ferri iuſsiſſet? Nam quẽadmodum turpe eſt ſcribere, quod nõ debeatur: ſic improbum eſt non referre, quod debeas. æquè enim tabulæ condemnãtur eius, qui uerum nõ retulit: & eius, qui falſum perſcripſit. Sed ego copia, & facultate cauſa

cauſæ confiſus, uide quò progrediar. Si tabulas C. Fannius accepti, & expenſi profert ſuas in ſuam rem, ſuo arbitratu ſcriptas: quo minus ſecundum illum iudicetis, non recuſo. Quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, ut quodcunque retuliſſet, id ratum haberet? ratum habebit Roſcius, profer. quod tibi fuerit perſuaſum, huic erit perſuaſum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum. Paulò antè à M. Perpenna P. Saturi tabulas poſcebamus: nunc tuas C. Fanni Chærea ſolius flagitamus, & quò minus ſecundum eas lis detur, non recuſamus. Quid ita non profers? non conficit tabulas? imò diligentiſſimè. non refert parua nomina in codices? imò omneis ſummas. leue, & tenue hoc nomen? HS. CCCIↃↃↃ *ſunt. quomodo tibi tanta pecunia extraordinaria iacet? quomodo* HS. CCCIↃↃↃ. *in codice accepti & expenſi non ſunt? Prò dij immortales, eſſe'ne quenquam tanta audacia præditũ, qui quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicẽ iniuratus referre noluit, id iurare in litem non dubitet? quod ſibi probare non poſſit, id perſuadere alteri conetur? Nimium citò ait me indagare de tabulis: non habere ſe hoc nomen in codice accepti, & expenſi relatum confitetur, ſed in aduerſarijs patêre contendit. Vſque eò'ne te diligis, & magnificè circunſpicis, ut pecuniam non ex*

tuis tabulis, ſed aduerſarijs petas? ſuum codicem teſtis loco recitare arrogantiæ eſt: ſuarum perſcriptionum, & liturarum aduerſaria proferre non amentia eſt? Quòd ſi eãdem uim, diligentiam, autoritatemq; habent aduerſaria, quam tabulæ, quid attinet codicem inſtituere? cõſcribere? ordinẽ conſeruare? memoriæ tradere literarum uetuſtatem? Sed ſi, quòd aduerſarijs nihil credimus, idcirco codicem ſcribere inſtituimus: quod etiam apud omneis leue & infirmũ eſt, id apud iudicem graue & ſanctum eſſe ducetur? Quid eſt, quòd negligenter ſcribamus aduerſaria? quid eſt, quòd diligenter cõficiamus tabulas? qua de cauſa? quia hæc ſunt menſtrua, illæ ſunt æterna: hæc delentur ſtatim, illæ ſeruantur ſanctè: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ exiſtimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc ſunt coniecta, illæ in ordinẽ confectæ. itaq; aduerſaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitauit. Tu C. Piſo tali fide, uirtute, grauitate, autoritate ornatus, ex aduerſarijs pecuniam petere non auderes. Ego quæ clara ſunt conſuetudine, diutius dicere nõ debeo, illud uerò, quod ad rem uehementer pertinet, quæro: quàm pridem hoc nomen Fanni in aduerſaria retuliſti? Erubeſcit: quid reſpondeat neſcit: quid fingat extemplò, non habet. Sunt duo menſes iam, dices. tamen in codicem acceptum & expenſum

referri

referri debuit. Amplius ſunt ſex menſes. cur tandiu iacet hoc nomen in aduerſarijs? Quid ſi tandem amplius triennium eſt? quomodo, cùm omnes qui tabulas conficiant, menſtruas penè rationes in tabulas transferant, tu hoc nomen triennium amplius in aduerſarijs iacêre pateris? Vtrum cætera nomina in codicem accepti & expenſi digeſta habes, an non? Si non, quomodo tabulas conficis? ſi etiam, quamobrem, cùm cætera nomina in ordinem referebas, hoc nomen triennio amplius, quod erat in primis magnum, in aduerſarijs relinquebas? Nolebas ſciri, debere tibi Roſciũ. cur ſcribebas? Rogatus eras ne referres. cur in aduerſarijs ſcriptũ habebas? Sed hæc quanquam firma eſſe uideo, tamẽ ipſe mihi ſatisfacere non poſſum, niſi à C. Fannio ipſo teſtimoniũ ſumo, hanc pecuniã ei non deberi. Magnum eſt, quod conor: difficile eſt, quod polliceor: niſi eundem & aduerſarium, & teſtem habuerit Roſcius, nolo uincat. Pecunia tibi debebatur certa, quæ nunc petitur per iudicem, in qua legitimæ partis ſponſio facta eſt. hîc tu ſi amplius HS. numo petiſti, quàm tibi debitum eſt, cauſam perdidiſti: propterea quòd aliud eſt iudicium, aliud eſt arbitrium. Iudicium eſt pecuniæ certæ, arbitrium incertæ. Ad iudicium hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus: ad arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil,

hil, neq; tantum quantum poſtulauimus, conſequamur. Eius rei ipſa uerba formulæ teſtimonio ſunt. Quid eſt in iudicio directum, aſperum, ſimplex. Si peteret HS. I Ɔ Ɔ Ɔ. *dari: hic, niſi planum facit* HS. I Ɔ Ɔ Ɔ. *ad libellam ſibi deberi, cauſam perdit. Quid eſt in arbitrio? mite, moderatum, quantum æquius & melius ſit dari. Ille tamẽ confitetur, plus ſe petere, quàm debeatur: ſed ſatis ſuperq; habere dicit, quod ſibi ab arbitro tribuatur. Itaq; alter cauſæ confidit, alter diffidit. Quæ cũ ita ſint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipſis* HS. I Ɔ Ɔ Ɔ. *de tuarum tabularũ fide compromiſſum feceris, arbitrum ſumpſeris, quantũ æquius & melius ſit dari, repromitti' que ſi peteres? Quis in hanc rem fuit arbiter? utinam is quidem Romæ eſſet. Romæ eſt. Iã utinã adeſſet in iudicio, adeſt. utinam ſederet in conſilio C. Piſonis. ipſe C. Piſo eſt. eundẽ' ne tu arbitrũ, & iudicẽ ſumebas? eidem & infinitã largitionẽ remittebas, & eundẽ in anguſtiſsimã formulam ſponſionis concludebas? Quis unquam ad arbitrum, quantum petit, tantum abſtulit? nemo. Quantum enim æquius eſſet ſibi dari, petit. De quo nomine ad arbitrum adiſti, de eo ad iudicem uenisti. Cæteri cùm ad iudicem cauſam labefactari animaduertunt, ad arbitrum confugiunt: hic ab arbitro ad iudicem uenire eſt auſus: qui cùm de hac pecunia, de tabularum fi-*

de arbitrum ſumſit, iudicauit ſibi pecuniam non deberi. Iam duæ partes cauſæ ſunt confe-ctæ: adnumeraſſe ſeſe negat: expenſum tuliſſe non dicit, cùm tabulas non recitat. Reliquum eſt ut ſtipulatum ſe eſſe dicat: præterea enim quemadmodum certam pecuniam petere poſ-ſit, non reperio. Stipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo præſente? quis ſpopondiſſe me di-xit? nemo. Hic ego ſi finem faciam dicendi, ſa-tis fidei & diligentiæ meæ, ſatis cauſæ & con-trouerſiæ, ſatis formulæ & ſponſioni, ſatis etiã iudici feciſſe uidear, cur ſecundum Roſcium iu-dicari debeat. Pecunia petita eſt certa, cum ter-tia parte ſponſio facta eſt. Hæc pecunia neceſ-ſe eſt, aut data, aut expenſa lata, aut ſtipula-ta ſit. Datam non eſſe, Fannius confitetur: expenſam latam non eſſe, codices Fannij con-firmant: ſtipulatam non eſſe, taciturnitas te-ſtium concedit. Quid ergo eſt? quòd & res cius eſt, cui & pecunia leuiſſima, & exiſti-matio ſanctiſſima fuit ſemper: & iudex eſt is, quem nos non minus bene de nobis exiſti-mare, quàm ſecundum nos iudicare uelimus: & aduocatio ea eſt, quam propter eximium ſplendorem, ut iudicem unum, uereri debea-mus: perinde ac ſi in hanc formulã omnia iu-dicia legitima, omnia arbitria honoraria, o-mnia officia domeſtica concluſa & compre-henſa ſint, perinde dicemus. Illa ſuperior fuit

oratio neceſſaria, hæc erit uolũtaria: illa ad iudicem: hæc ad C. Piſonem: illa pro reo, hæc pro Roſcio: illa uictoriæ, hæc bonæ exiſtimationis cauſa comparata. Pecuniam petis Fanni à Roſcio: quã? dic audacter & apertè. utrum quæ tibi ex ſocietate debeatur: an, quæ ex liberalitate huius promiſſa ſit, & oſtentata? quorum alterum eſt grauius & odioſius: alterũ leuius & facilius. Quæ ex ſocietate debeatur? quid ais? hoc iam nec leuiter ferendum eſt, neq; negligenter defendendum. Siqua enim ſunt priuata iudicia ſummæ exiſtimationis, & penè dicam capitis, tria hæc ſunt, fiduciæ, tutelæ, ſocietatis. æquè enim perfidioſum & nefariũ eſt, fidem frangere, quæ continet uitam: & pupillum fraudare, qui in tutelam peruênit: & ſocium fallere, qui ſe in negotio coniunxit. Quæ cùm ita ſunt, qui ſit qui ſociũ fraudarit & fefellerit, conſideremus: dabit enim nobis iam tacitè uita acta in alterutram partem firmum, & graue teſtimonium. Q. Roſcius? quid ais? non'ne, ut ignis in aquam coniectus continuò reſtinguitur & refrigeratur: ſic referuens falſum crimen in puriſſimam & caſtiſſimam uitam collatum ſtatim concidit, & extinguitur? Roſcius ſocium fraudauit? Poteſt hoc homini huic hærere peccatum? qui mediusfidius (audacter dico) plus fidei, quàm artis: plus ueritatis, quàm diſciplinæ poſſidet in ſe: quem po-

pulus

pulus Romanus meliorem uirum, quàm hiſtrio nem eſſe arbitratur: qui ita digniſsimus eſt ſcena propter artificium, ut digniſsimus ſit curia, propter abſtinentiam. Sed quid ego ineptus de Roſcio apud Piſonem dico? ignotum hominem ſcilicet pluribus uerbis commendo. eſt'ne quiſquam omnium mortalium, de quo melius exiſtimes tu: eſt'ne quiſquā qui tibi purior, humanior, officioſior, liberaliorq́; uideatur? Quid? tu Saturi, qui contra hunc uenis, exiſtimas aliter? non'ne quotieſcunq; in cauſa in nomen huius incidiſti, toties hunc & uirum bonum eſſe dixiſti, & honoris cauſa appellaſti? quod nemo niſi aut honeſtiſsimo, aut amiciſsimo facere conſueuit. Qua in re mihi ridiculè es uiſus eſſe inconſtans, qui eundem & læderes, & laudares: & uirum optimum, & hominē improbiſsimum eſſe diceres: eundem tu & honoris cauſa appellabas, & uirum primarium eſſe dicebas, & ſocium fraudaſſe arguebas. Sed, ut opinor, laudem ueritati tribuebas, crimen gratiæ concedebas: de hoc, ut exiſtimabas, prædicabas: Chareæ arbitratu cauſam agebas. Fraudauit Roſcius. eſt hoc quidē auribus, animiſq́; hominum abſurdum. Quid ſi tandem aliquem timidum, dementem, diuitem, inertem nactus eſſet, qui experiri non poſſet? tamen incredibile eſſet. Veruntamen, quem fraudarit, uideamus. C. Fannium Chaream Roſcius fraudauit. Oro,

k aiq;

atq; obſecro uos: qui noſtis, uitam inter ſe utriuſq; conferte: qui non noſtis, faciẽ utriuſq; conſiderate: non'ne ipſum caput, & ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiam, & clamitare calliditatẽ uidentur? non'ne ab imis unguibus uſq; ad uerticem ſummũ (ſiquam coniecturam affert hominibus tacita corporis figura) ex fraude, fallacijs, mendacijs conſtare totus uidetur: qui idcirco capite, & ſupercilijs ſemper eſt raſis, ne ullum pilum uiri boni habere dicatur. cuius perſonam praclarè Roſcius in ſcena tractare conſueuit: neq; tamen pro beneficio ei par gratia refertur. Nam Ballionẽ illum improbiſſimum & periuriſsimum lenonẽm cùm agit, agit Chæream. perſona illa lutulenta, impura, inuiſa: in huius moribus, natura, uitaq́; eſt expreſſa. Qui quamobrem Roſcium ſimilem ſui in fraude & malitia exiſtimarit, nihil uidetur: niſi fortè, quòd praclarè hunc imitari ſe in perſona lenonis animaduertit. Quamobrem etiam, atq; etiam conſidera C. Piſo, quis quem fraudaſſe dicatur. Roſcius Fannium. Quid eſt hoc? probus improbum, pudens impudentem, periurum caſtus, callidum imperitus, liberalis auidum. incredibile eſt. quemadmodum ſi Fannius Roſcium fraudaſſe diceretur, utrunque ex utriuſq; perſona uериſimile uideretur, & Fannium per malitiam feciſſe, & Roſcium per imprudentiam deceptũ eſſe: ſic cùm Roſcius Fannium

nium

nium fraudaſſe arguatur, utrunque incredibile eſt, & Roſcium quicquã per auaritiam appetiſſe, & Fannium quicquã per ſe bonitate amiſiſſe. Principia ſunt huiuſmodi: ſpectemus reliqua HS. IↃↃↃ. *Q. Roſcius fraudauit Fannium. qua de cauſa? ſubridet Saturius ueterator, ut ſibi uidetur. ait propter ipſa* HS. IↃↃↃ. *Video: ſed tamen cur ipſa* HS. IↃↃↃ. *tam uehementer concupierit, quæro. Nam tibi M. Perpenna, C. Piſo, certè tanti non fuiſſet, ut ſocium fraudaretis. Roſcio cur tanti fuerit, cauſam requiro: egebat? imò locuples erat. debebat? imò in ſuis numis uerſabatur. auarus erat? imò etiam, antequam locuples, ſemper liberaliſsimus, munificentiſsimusq́; fuit. Pro deûm, hominumq́; fidem, qui* HS. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. *quæſtus facere noluit (nam certè* HS. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. *merere & potuit, & debuit, ſi poteſt Dionyſia* HS. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. *merere) is per ſummam fraudem, & malitiã, & perfidiam,* HS. IↃↃↃ. *appetijt? & illa fuit pecunia immanis, hæc paruula: illa honeſta, hæc ſordida: illa iucunda: hæc acerba: illa propria, hæc in cauſa, & in iudicio collocata. Decem his annis proximis* HS. *ſexagies honeſtiſſimè conſequi potuit: noluit: laborem quæſtus recepit, quæſtum laboris reiecit: populo Romano adhuc ſeruire non deſtitit, ſibi ſeruire iam pridem deſtitit. Hoc tu nunquam Fan-*

ni faceres? ſed ſi hos quaſtus recipere poſſes, non eodem tempore & geſtum & animam ageres? Dic nunc te ab Roſcio HS. I Ↄ Ↄ Ↄ. *circunſcriptum eſſe, qui tantas, & tam infinitas pecunias non propter inertiam laboris, ſed propter magnificentiam liberalitatis repudiarit. Quid ergo nunc illa dicam, quæ uobis in mentem uenire certò ſcio? fraudabat te in ſocietate Roſcius. ſunt iura, ſunt formulæ de omnibus rebus conſtitutæ, nequis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare poßit. expreſſæ ſunt enim ex uniuſcuiuſq; damno, dolore, incommodo, calamitate, iniuria, publicæ à Prætore formulæ, ad quas priuata lis accommodatur. Quæ cùm ita ſint, cur non arbitrium pro ſocio adegeris Q. Roſcium, quæro formulam non noras? notißima erat. iudicio graui experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatem ueterem? cur ergo lædis? propter integritatem hominis? cur igitur inſimulas? propter magnitudinem criminis? ita'ne uerò, quem per arbitrum circumuenire non poſſes, cuius de ea re proprium non erat iudicium, nunc per iudicem condemnabis, cuius de ea re nullum eſt arbitrium? quin tu hoc crimen aut obÿce, ubi licet agere: aut tacere noli, ubi non oportet. tametſi iam hoc tuo teſtimonio crimen ſublatum eſt. Nam quo tu tempore illa formula uti noluiſti, nihil hunc in ſocietatem fraudis feciſſe oſtendiſti.*

diſti. Fecit pactionem. Num tabulas habet, an non? ſi non habet, quemadmodum pactio eſt? ſi habet, cur non nominas? Dic nunc Roſcium abs te petiſſe, ut familiarem ſuũ ſumeres arbitrum: nõ petijt. Dic pactionem feciſſe, ut abſolueretur: nõ pepigit. Quære quare ſit abſolutus: quòd erat ſumma innocentia, & integritate. Quid enim factum eſt? ueniſti domũ ultro Roſcij: ſatisfeciſti: quod temere commiſiſti, in iudicium ut denuntiaret, rogaſti ut ignoſceret: te affuturũ negaſti: debere tibi ex ſocietate nihil, clamitaſti iudici. hic denũtiauit: abſolutus eſt. tamen fraudis, ac furti mentionẽ facere audes? Perſtat in impudentia: pactionẽ enim, inquit, mecũ fecerat: idcirco uidelicet ne condemnaretur. Quid erat cauſa, cur metueret, ne cõdemnaretur? res erat manifeſta, furtum erat apertum. Cuius rei furtum factum erat? Exorditur magna cum expectatione ueteris hiſtrionis exponere ſocietatem. Panurgus, inquit, fuit Fannij, is fuit ei cũ Roſcio cõmunis. hîc primùm queſtus eſt non leuiter Saturius, cõmunem factum eſſe gratis cũ Roſcio, qui pretio proprius fuiſſet Fannij. Largitus eſt ſcilicet homo liberalis, & diſſolutus, & bonitate affluens Fannius Roſcio. Sic puto. Quoniã ille hîc conſtitit paulisper, mihi quoq; neceſſe eſt paulum cõmorari. Panurgum tu Saturi proprium Fannij dicis fuiſſe: at ego totum Roſcij fuiſſe contendo. quid

erat enim Fannij? corpus. Quid Roſcij? diſciplina. Facies non erat, ars erat pretioſa. Æx qua parte erat Fannij, non erat HS. IↃↃↃ *. ex qua parte erat Roſcij, amplius erat* HS. CCCIↃↃↃ. *Nemo enim illũ ex trunco corporis ſpectabat, ſed ex artificio comico æſtimabat. Nã illa mẽbra merere per ſe non amplius poterant duodecim æris: diſciplina, quæ erat, ab hoc tradita, locabat ſe non minus* HS. CCCIↃↃↃ. *O ſocietatem captioſam, & indignam, ubi alter* HS. IↃↃↃ, *alter* CCCIↃↃↃ *quod ſit, in ſocietatem affert. niſi idcirco moleſtè pateris, quòd* HS. IↃↃↃ. *tu ex arca proferebas,* HS. CCCIↃↃↃ *ex diſciplina & artificio Roſcius promebat. Quam enim rem, & expectationem, quod ſtudiũ, & quem fauorem ſecum in ſcenam attulit Panurgus? quòd Roſcij fuit diſcipulus. qui diligebant hunc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illum probabant: qui deniq; huius nomen audierant, illum eruditum, & perfectum exiſtimabant. Sic eſt uulgus: ex ueritate pauca, ex opinione multa æſtimat. Quid ſciret ille, perpauci animaduertebant: ubi didiciſſet, omnes quærebant. nihil ab hoc prauum, & peruerſum produci poſſe arbitrabantur. ſi ueniret ab Statilio, tametſi artificio Roſcium ſuperaret, aſpicere nemo poſſet. nemo enim ſicut ex improbo patre probum filium naſci, ſic ex peßimo hiſtrione bonum comœdum fieri*

poſſe

poſſe exiſtimaret. quia ueniebat à Roſcio, plus etiam ſcire, quàm ſciebat, uidebatur. Quod item nuper in Erote Comœdo uſuuenit, qui poſteaquàm è ſcena nō modò ſibilis, ſed etiam conuicio explodebatur, ſicut in aram, confugit in huius domum, diſciplinam, patrociniū, nomen. itaque perbreui tempore qui ne in nouiſsimis quidem erat hiſtrionibus, ad primos peruênit Comœdos. Quæ res extulit eum? una commendatio huius. qui tamen Panurgum illum, non ſolùm ut Roſcij diſcipulus fuiſſe diceretur, domum recepit: ſed etiam ſummo cum labore, ſtomacho, miſeriaq; erudijt. Iam quo quiſque eſt ſolertior & ingenioſior, hoc docet iracundius, & laborioſius. Quod enim ipſe celeriter arripuit, id cum tardè percipi uidet, diſcruciatur. Paulò longius oratio mea prouecta eſt hac de cauſa, ut conditionem ſocietatis diligenter cognoſceretis. quæ deinde ſunt conſecuta? Panurgum, inquit, hunc ſeruum communem Q. Flauius Tarquinienſis quidam interfecit. in hanc rem, inquit, me cognitorem dediſti: lite conteſtata, iudicio damni iniuria conſtituto, tu ſine me cum Flauio decidiſti. Vtrum pro dimidia parte? an pro tota ſocietate? planius dicam, utrum pro me? an pro me, & pro te? Pro me? potui. exemplo multorum licitum eſt: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum: exige, &

aufer quod debetur: ſuam quiſque partem iuris poßideat & perſequatur. At enim tu tuũ negotium geßiſti bene. gere & tu tuum bene. Magno tuam dimidiam partẽ decidiſti. magno & tu tuã partem decîde. HS. CCCIↃↃↃ tu abſtuliſti: ſi ſit hoc uerò, HS. CCCIↃↃↃ tu quoque aufer. ſed hanc deciſionem Roſcij oratione, & opinione augere licet: re, & ueritate mediocrem, & tenuem eſſe inuenietis. Accepit enim agrum temporibus ijs, cùm iacerent pretia prædiorũ: qui ager neq; uillam habuit, neque ex ulla parte fuit cultus: qui nunc multo pluris eſt, quàm tunc fuit: neque id eſt mirum: tum enim propter Reipublicæ calamitates omnium poſſeßiones erant incertæ, nunc deûm immortalium benignitate omniũ fortunæ ſunt certæ: tum erat ager incultus ſine tecto, nunc eſt cultißimus cum optima uilla. Veruntamẽ, quoniam natura tam maleuolus es, nunquam iſta te moleſtia, & cura liberabo. Præclarè ſuum negotiũ geßit Roſcius, fundum fructuoſißimum abſtulit. quid ad te? tuam partem dimidiam quemadmodum uis, decîde. Vertit hîc rationem, & id quod probare non poteſt, fingere conatur. de tota re, inquit, decidiſti. ergo huc uniuerſa cauſa deducitur, utrum Roſcius cum Flauio de ſua parte, an de tota ſocietate fecerit pactionem. Nam ego Roſcium ſi quid communi nomine pepigit, confiteor præſtare

debere

debere ſocietati. Societatis, non ſuas lites redemit, cum fundum à Flauio accepit. Quid ita? ſatis non dedit, amplius à ſe neminem petiturum. qui de ſua parte decidit, reliquis integram relinquit actionem: qui pro ſocijs tranſigit, ſatiſdat, neminem eorum poſtea petiturum. Quid ita? Flauio ſibi cauere non uenit in mentem? neſciebat uidelicet Panurgum fuiſſe in ſocietate? ſciebat. neſciebat Fannium Roſcio eſſe ſocium? præclarè. nam iſte cum eo litem conteſtatam habebat. Cur igitur decidit, & non reſtipulatur, neminem amplius petiturum? cur de fundo decidit, & iudicio nõ abſoluitur? cur tam imperitè facit, ut nec Roſcium ſtipulatione alliget, neque à Fannio iudicio ſe abſoluat? Eſt hoc primum, & ex cõditione iuris, & ex conſuetudine cautionis grauiſſimum, & firmiſſimum argumentum: quod ego pluribus uerbis amplecterer, ſi nõ alia certiora & clariora teſtimonia in cauſa haberem. Et ne fortè me hoc fruſtra pollicitum eſſe prædices, te, te inquam Fanni ab tuis ſubſellijs contra te teſtem ſuſcitabo. Criminatio tua quæ eſt? Roſciũ cum Flauio pro ſocietate deciſſe. Quo tempore? ab hinc annis XV. Defenſio mea quæ eſt? Roſcium pro ſua parte cum Flauio tranſegiſſe. repromittis tu ab hinc triennium Roſcio. quid? recita iſtam reſtipulationẽ clarius. Attende quæſo Piſo: Fannium inuitum, & huc atque

illuc tergiuerſantem teſtimonium cõtra ſe dicere cogo. Quid enim reſtipulatio clamat? QVOD A FLAVIO ABSTVLERO, PARTEM DIMIDIAM INDE ROSCIO ME SOLVTVRVM SPONDEO. *Tua uox eſt Fanni. quid tu auferre potes à Flauio, ſi Flauius nihil debet? quid hic porrò nunc reſtipulatur, quod iampridem ipſe exegit? quid uerò Flauius tibi daturus eſt, qui Roſcio omne quod debuit diſſolunt? cur in re tam ueteri, in negotio tam confecto, in ſocietate diſſoluta, noua hæc reſtipulatio interponitur? Quis eſt huius reſtipulationis ſcriptor? teſtis? arbiter? quis? tu Piſo. Tu enim Q. Roſcium pro opera, labore, quòd cognitor fuiſſet, quòd uadimonia obiſſet, rogaſti ut Fannio daret* HS. CCCIↃↃ Ↄ, *hac conditione, ut ſi quid ille exegiſſet à Flauio, partem eius dimidiam Roſcio diſſolueret. Satis'ne iſta ſtipulatio dicere tibi uidetur apertè, Roſcium pro ſe decidiſſe? Etenim forſitan hoc tibi ueniat in mentem, repromiſiſſe Fannio Roſcium, ſi quid à Flauio exegiſſet, eius partem dimidiam: ſed omnino exegiſſe nihil. quid? tu non exitum exactionis, ſed initium repromiſsionis ſpectare debes: neq; ſi ille perſequi noluit, non, quod in ſe fuit, iudicauit, Roſcium ſuas, non ſocietatis lites redemiſſe? Quid ſi tandem planum facio poſt deciſionem ueterem Roſcij, poſt repromiſsionem*

recens

recentem hanc Fannij, HS. CCCIↃↃↃ Fannium à Q. Flauio Panurgi nomine abſtuliſſe? tamen diutius illudere uiri optimi exiſtimationi Q. Roſcij audebit? Paulò antè quærebam, id quod uehementer ad rem pertinebat, qua de cauſa Flauius, cùm de tota lite faceret pactionem, neque ſatis acciperet à Roſcio, neque iudicio abſolueretur à Fannio. nunc uerò (id quod mirum, & incredibile eſt) requiro, quamobrem cùm de tota re decidiſſet cum Roſcio, HS. CCCIↃↃↃ. ſeparatim Fannio diſſoluit? Hoc loco Saturi quid pares reſpondere, ſcire cupio. utrum omnino Fannium à Flauio HS. CCCIↃↃↃ non abſtuliſſe? an alio nomine, & alia de cauſa abſtuliſſe? Si alia de cauſa: quæ ratio tibi cum eo interceſſerat? nulla. addictus erat tibi? non. fruſtra tempus contero. Omnino, inquit, CCCIↃↃↃ à Flauio non abſtulit, neque Panurgi nomine, neque cuiuſquam. Si planum facio poſt hanc recentem ſtipulationem Roſcij, HS. CCCIↃↃↃ. à Flauio te abſtuliſſe, nunquid cauſa eſt, quin ab iudicio abeas turpiſſimè uictus? Quo teſte igitur hoc planum faciam? uenerat, ut opinor, hæc res in iudicium? certè. quis erat petitor? Fannius. quis reus? Flauius. quis iudex? Cluuius. Ex his unus mihi teſtis eſt producendus, qui pecuniam datam dicat. quis eſt ex his grauiſſimus?? ſine controuerſia, qui omniũ iudicio

dicio comprobatus eſt iudex. Quem igitur ex his tribus a me teſtem expectabis? petitorem? Fannius eſt: contra ſe nunquam teſtimonium dicet. reum? Flauius eſt: is iampridem eſt mortuus: ſi uiueret, uerba eius audiretis. Iudicem? Cluuius eſt. quid is dicit? HS.CCCIↃↃↃ. *Panurgi nomine Flauium Fannio diſſoluiſſe. quẽ tu ſi ex cenſu ſpectas, Eques Rom. eſt: ſi ex uita, homo clariſsimus eſt: ſi ex te, iudicem ſumpſiſti: ſi ex ueritate, id quod ſcire potuit, & debuit, dixit. Nega, nega nunc, Equiti Rom. homini honeſto, iudici tuo, credi oportere. Circunſpicit, aſtuat, negat nos Cluuij teſtimoniũ recitaturos. recitabim⁹. erras: inani et tenui ſpe te conſolaris. Recita teſtimonium T. Manilij & C. Luſcij Ocrea, duorum Senatorum, hominum ornatiſsimorum, qui ex Cluuio audierunt. Vtrum dicis, Luſcio & Manilio, an & Cluuio non eſſe credendum? Planius, atque apertius dicam: utrum Luſcius, & Manilius nihil de* HS.CCCIↃↃↃ. *ex Cluuio audierunt? an Cluuius falſum Luſcio, & Manilio dixit? Hoc ego loco, ſoluto & quieto ſum animo: &, quorſum recidit reſponſum tuum, non magnopere laboro. Firmiſsimis enim, & ſanctiſsimis teſtimonijs uirorum optimorum cauſa Roſcij communita eſt. Si iam tibi deliberatum eſt, quibus abroges fidem iuriſiurandi: reſponde. Manilio, & Luſcio negas eſſe credendum?*

dic

dic, aude, eſt tuæ contumaciæ, arrogantiæ, uitaq́; uniuerſæ uox. Quid expectas, quàm mox ego Luſcium, & Manilium dicam ordine eſſe Senatores, ætate grandes natu, natura ſanctos & religioſos, copijs rei familiaris locupletes, & pecunioſos? non faciam: nihil mihi detraham, cùm illis exactæ ætatis ſeueriſſimè fructum, quem meruerunt, retribuam: magis mea adoleſcētia indiget illorum bona exiſtimatione, quàm illorum ſeueriſſima ſenectus deſiderat meam laudem. Tibi uerò Piſo diu deliberandum, & concoquendum eſt, utrum potius Chareæ iniurato in ſua lite, an Manilio & Luſcio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquum eſt, ut Cluuium falſum dixiſſe Luſcio, & Manilio contendat. quod ſi faciat, qua impudentia eſt, eum'ne teſtem improbabit, quē iudicem probarit? ei negabit credi oportere, cui ipſe crediderit? eius teſtis ad iudicem fidem infirmabit, cuius propter fidem & religionem iudicis teſtes comparabat? quem ego ſi ferrem iudicem, refugere non deberet: cùm teſtem producam, reprehendere audebit? Dixit enim, inquit, iniuratus Luſcio, & Manilio. ſi diceret iuratus, crederes? At quid intereſt inter periurum, & mendacem? qui mentiri ſolet, peierare conſueuit: quem ego ut mentiatur, inducere poſſum, ut peieret, exorare facile potero. nam qui ſemel à ueritate deflexit, hic

non

non maiore religione ad periurium, quàm ad mendacium perduci conſueuit. Quis enim deprecatione deorum, non conſcientiæ fide commouetur? Propterea, quæ pœna ab dijs immortalibus periuro, hæc eadem mendaci conſtituta eſt. Non enim ex pactione uerborum, quibus iuſiurandum comprehenditur, ſed ex perfidia & malitia, per quam inſidiæ tenduntur alicui, dij immortales hominibus iraſci, & ſuccenſere conſuerunt. At ego hoc ex contrario contendo. leuior eſſet autoritas Cluuij, ſi diceret iuratus, quàm nunc eſt: cùm dicit iniuratus. tum enim forſitan improbis nimis cupidus uideretur, qui qua de re iudex fuiſſet, teſtis eſſet: nunc omnibus inimicis neceſſe eſt caſtißimus, & conſtantißimus eſſe uideatur, qui id quod ſcit, familiaribus ſuis dicit. Dic nunc, ſi potes, ſi res, ſi cauſa patitur, Cluuium eſſe mentitum. Mentitus eſt Cluuius? Ipſa mihi ueritas manum iniecit, & pauliſper conſiſtere, & commorari cogit. unde hoc totum ductum, & conflatum mendacium eſt? Roſcius eſt uidelicet homo callidus, & uerſutus. hoc initio cogitare cœpit: quoniam Fannius à me petit HS. CCCIↃↃↃ. *petam à C. Cluuio equite Romano, ornatißimo homine, ut mea cauſa mentiatur: dicat deciſionem factã eſſe, quæ facta non eſt:* HS. CCCIↃↃↃ *à Flauio data eſſe Fannio, quæ data non ſunt. Eſt hoc*

hoc principium improbi animi, miſeri ingenij, nullius conſilij. Quid deinde? poſteaquam ſe præclarè confirmauit, uenit ad Cluuium, quem hominem? leuem? imò grauiſſimum. mobilem? imò cōſtantiſſimum. familiarem? imò alieniſſimū. Hunc poſteaquàm ſalutauit, rogare cœpit, blandè & concinnè ſcilicet: Mentire mea cauſa, uiris optimis tuis familiaribus præſentibus: dic Flauiū cum Fannio de Panurgo decidiſſe, qui nihil tranſegit: dic HS.CCCIↃↃↃ. *dediſſe, qui aſſem nullum dedit. Quid ille reſpondit? ego uerò cupidè, & libenter mentiar tua cauſa, & ſiquādo me uis peierare, ut paululum tu cōpendij facias, paratū fore ſcito. non fuit cauſa, cur tantum laborem caperes, & ad me uenires: per nuntiū hoc, quod erat tam leue, trāſigere potuiſti. Prò deûm hominūq; fidem, hoc aut Roſcius unquam à Cluuio petijſſet, ſi* HS. *millies in iudicium haberet? aut Cluuius Roſcio petenti conceſſiſſet, ſi uniuerſæ prædæ particeps eſſet? uix mediusfidius tu Fanni à Ballione, aut aliquo eius ſimili hoc poſtulare auderes, & impetrare poſſes: quòd cùm eſt ueritate falſum, tum ratione quoq; eſt incredibile. Obliuiſcor enim Roſciū, & Cluuium uiros eſſe primarios: improbos temporis cauſa eſſe fingo. falſum ſubornauit teſtem Roſcius cluuium: cur tam ſero? cur, cùm altera penſio ſoluenda eſſet, non tum? cùm prima? nā iam antea* HS.IↃↃↃ

diſſol

diſſoluerat. Deinde ſi iam perſuaſum erat Cluuio, ut mentiretur: cur potius HS. CCCIↃↃↃ. *quàm* CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. *data dixit Fannio à Flauio, cùm ex reſtipulatione pars eius dimidia Roſcij eſſet? Iam intelligis C. Piſo, ſibi ſoli, ſocietati nihil Roſcium petiſſe. Hoc cùm ſentit Saturius eſſe apertum, reſiſtere, & repugnare contra ueritatem non audet: aliud fraudis, & inſidiarum in eodem ueſtigio diuerticulum reperit: petiſſe, inquit, ſuam partem Roſcium à Flauio confiteor: uacuam, & integram reliquiſſe Fannij concedo: ſed quod ſibi exegit, id commune ſocietatis factum eſſe contendo: quo nihil captioſius, neque indignius poteſt dici. Quæro enim, potuerit'ne Roſcius ex ſocietate ſuā partem petere, nec'ne? Si non potuit: quemadmodum abſtulit? ſi potuit: quemadmodum nō ſibi exegit? Nam quod ſibi petitur, certè alteri non exigitur. An ita eſt? ſi, quod uniuerſæ ſocietatis fuiſſet, petiſſet: quod cùm exactum eſſet, æqualiter omnes partirentur: nunc cùm petierit, quod ſuæ partis eſſet: non quod abſtulit, ſoli ſibi exegit? Quid intereſt inter eum, qui per ſe litigat, & qui cognitorem dat? qui per ſe litem conteſtatur, ſibi ſoli petit: alteri nemo poteſt, niſi qui cognitor eſt factus. Ita'ne uero? cognitor ſi fuiſſet tuus, quod uiciſſet iudicio, ferres tuum. ſuo nomine petijt: quod abſtulit, ſibi, non tibi exegit.*

Quod

Quòd ſi quiſquam petere poteſt alteri, qui cognitor nõ eſt factus: quæro, quid ita, cùm Panurgus eſſet interfectus, & lis conteſtata cum Flauio dani iniuria eſſet, tu in eam litẽ cognitor Roſcij ſis factus? cùm præſertim ex tua oratione, quodcunque tibi peteres, huic peteres: quodcunq; tibi exigeres, id in ſocietatẽ recideret. Quòd ſi ad Roſcium nihil perueniret, quod tu à Flauio abſtuliſſes, niſi te in ſuam litem dediſſet cognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roſcius pro ſua parte exegit: quoniam tuus cognitor non eſt factus. Quid enim huic rei reſpondere poteris Fanni? cùm de ſua parte Roſcius tranſegit cum Flauio, actionem tibi tuã reliquit, an non? Si non reliquit, quemadmodum HS. CCCIↃↃↃ. *ab eo poſtea exegiſti? ſi reliquit, quid ab hoc petis, quod per te perſequi & petere debes? Simillima enim, & maximè gemina ſocietas hæreditatis eſt. quemadmodum ſocius in ſocietate habet partem, ſic hæres in hæreditate habet partem: ut hæres ſibi ſoli, nõ cohæredibus petit: ſic ſocius ſibi ſoli, non ſocijs petit: & quemadmodum uterq; pro ſua parte petit, ſic pro ſua parte diſſoluit: hæres ex ſua parte, qua hæreditatem adijt: ſocius ex ea, qua ſocietatem coijt. Quemadmodum ſuam partem Roſcius ſuo nomine condonare potuit Flauio, ut eam tu non peteres: ſic cùm exegit ſuam partem, & tibi*

integrã petitionẽ reliquit, tecũ partiri non debet: niſi fortè tu peruerſo more, quod huius eſt, ab alio extorquere non potes, huic eripere potes. Perſtat in ſentẽtia Saturius, quodcũq; ſibi petat ſocius, id ſocietatis fieri. quod ſi ita eſt: quæ (malùm) ſtultitia fuit, ut Roſcius ex iuriſperitorum conſilio, & autoritate reſtipularetur à Fannio diligenter, ut quod is exegiſſet à Flauio, dimidiam partem ſibi diſſolueret: ſiquidem ſine cautione, & repromiſſione, nihilominus id Fannius ſocietati, hoc eſt, Roſcio debebat?

Deſiderantur non pauca.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER I. QVI DIVINATIO DICITVR.

ORATIO IIII.

SI QVIS *ueſtrum Iudices, aut eorum, qui adſunt, fortè miratur, me, qui tot annos in cauſis, iudicijsq; publicis ita ſim uerſatus, ut defenderim multos, læſerim neminem, ſubitò nunc mutata uoluntate ad accuſandum deſcendere: is ſi mei conſilij cauſam, rationemq; cognouerit*

cognouerit, unà & id quod facio probabit, & in hac cauſa profectò neminẽ mihi eſſe præponendum actorem putabit. Cùm Quæſtor in Sicilia fuiſſem Iudices, itaq; ex ea prouincia deceſsiſſem, ut Siculis omnibus iucundam, diuturnamq; memoriã Quæſturæ, nominisq; mei relinquerem: factum eſt, uti cum ſummum in ueteribus patronis multis, tum nonnullum etiam in me præſidium ſuis fortunis conſtitutum eſſe arbitrarentur. qui nunc populati, atque uexati, cuncti ad me publice ſæpe uenerunt, ut ſuarum fortunarum omnium cauſam, defenſionemq; ſuſciperem: me ſæpe eſſe pollicitum, ſæpe oſtendiſſe dicebant, ſiquod tẽpus accidiſſet, quo tempore aliquid à me requirerent, cõmodis eorum me non defuturum: ueniſſe tempus aiebant, non iam ut commoda ſua, ſed ut uitam, ſalutemq; totius prouinciæ defenderem: ſeſe iam ne deos quidem in ſuis urbibus, ad quos confugerent, habere: quòd eorum ſimulacra ſanctiſsima C. Verres ex delubris religioſiſsimis ſuſtuliſſet: quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in ſupplicijs, auaritia in rapinis, ſuperbia in contumelijs efficere potuiſſet, eas omnes ſeſe hoc uno Prætore per triennium pertuliſſe: rogare, & orare, ne illos ſupplices aſpernarer, quos me incolumi nemini ſupplices eſſe oporteret. Tuli grauiter, & acerbè Iudices, in eum me locum adductũ, ut

aut eos homines ſpes falleret,qui opem à me, atq; auxiliũ petiſſent:aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adoleſcẽtia dediſſem,tẽpore atq; officio coactus ad accuſandum traducerer.Dicebam habere eos actorem Q. Cæciliũ, qui præſertim Quæſtor in eadem prouincia poſt me Quæſtorem fuiſſet,quo ego adiumẽto ſperabam hanc à me moleſtiã poſſe dimoueri, id mihi erat aduerſarium maximè: nam illi multò mihi hoc facilius remiſiſſent, ſi iſtũ nõ noſſent,aut ſi iſte apud eos Quæſtor nõ fuiſſet.Adductus ſum Iudices officio,fide, miſericordia,multorũ bonorũ exẽplo, ueteri cõſuetudine,inſtitutoq; maiorũ, ut onus hoc laboris atq; officij,nõ ex meo, ſed ex meorũ neceſſariorum tempore mihi ſuſcipiendum putarẽ. Quo in negotio tamen illa me res Iudices conſolatur , quòd hæc quæ uidetur eſſe accuſatio mea,non potius accuſatio, quàm defenſio eſt exiſtimanda. Defendo enim multos mortales, multas ciuitates,prouinciam Siciliam totam. Quamobrẽ ſi mihi unus eſt accuſandus, propemodum manere in inſtituto meo uideor, & non omnino à defendendis hominibus ,ſubleuandisq; diſcedere.Quòd ſi hanc cauſam tam idoneam,tam illuſtrem, tam grauem non haberem:ſi aut hoc a me Siculi non petiſſent,aut mihi cum Siculis cauſa tantæ neceſsitudinis non intercederet, & hoc quod facio,me Reip.

cauſa

cauſa facere profiterer: ut homo ſingulari cupiditate, audacia, ſcelere praditus, cuius furta, atque flagitia non in Sicilia ſolùm, ſed in Achaia, Aſia, Cilicia, Pamphylia, Romæ deniq; ante oculos omnium maxima, turpiſſimaq́; noſſemus, me agente in iudicium uocaretur: quis tandem eſſet, qui meum factũ, aut conſilium poſſet reprehendere? Quid eſt, prò deûm hominumq́; fidem, in quo ego Reipub. plus hoc tempore prodeſſe poſſim? Quid eſt, quod aut Pop. Ro. gratius eſſe debeat? aut ſociis, exterisq́; natiõibus optatius eſſe poſſit? aut ſaluti, fortunisq́; omniũ magis accõmodatum ſit? Populatæ, uexatæ, funditus euerſæ prouinciæ: ſocij, ſtipendiarijq́; Pop. Ro. afflicti, miſeri, iam non ſalutis ſpem, ſed exitij ſolatium quærunt. Qui iudicia manere apud ordinem Senatorium uolunt, queruntur accuſatores ſe idoneos non habere: qui accuſare poſſunt, iudiciorum ſeueritatem deſiderant, Populus Rom interea, tametſi multis incommodis, difficultatibusq́; affectus eſt, tamen nihil aquè in Repub. atq; illam ueterem iudiciorum uim, grauitatemq́; requirit. Iudiciorum deſiderio Tribunitia poteſtas efflagitata eſt: iudiciorum leuitate ordo quoq; alius ad res iudicandas poſtulatur: iudicum culpa atq; dedecore etiam Cenſorium nomen, quod aſperius antea populo uideri ſolebat, id nunc poſcitur: id iam populare.

atq; plauſibile factum eſt. In hac libidine hominum nocentiſsimorũ, in Pop. Rom. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offenſione, cùm hoc unum his tot incõmodis remedium eſſe arbitrarer, ut homines idonei, atq; integri cauſam Reip. legumq; ſuſciperent: fateor me ſalutis omniũ cauſa ad eam partem acceſsiſſe Reip. ſubleuãdæ, quæ maximè laboraret. Nunc quoniã quibus rebus adductus ad cauſam acceſſerim, demõſtraui, dicendum neceſſariò eſt de contentione noſtra, ut in conſtituendo accuſatore, quod ſequi poſsitis, habeatis. Ego ſic intelligo Iudices: cùm de pecunijs repetundis nomen cuiuſpiam deferatur, ſi certamen inter aliquos ſit, cui potiſsimùm delatio detur, hæc duo in primis ſpectari oportere: quem maximè uelint actorem eſſe ij, quibus factæ eſſe dicantur iniuriæ: & quem minimè uelit is, qui eas iniurias feciſſe arguatur. In hac cauſa Iudices tametſi utrunq; eſſe arbitror perſpicuum, tamen de utroq; dicam, & de eo prius, quod apud uos plurimum debet ualere, hoc eſt de uoluntate eorum, quibus iniuriæ factæ ſunt: quorum cauſa iudicium de pecunijs repetundis eſt conſtitutum. Siciliam prouinciam C. Verres per triennium depopulatus eſſe, Siculorum ciuitates uaſtaſſe, domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur. Adſunt, queruntur Siculi uniuerſi: ad meam fidem, quam

habent

habent ſpectatam iam & diu cognitam, confugiunt: auxilium ſibi per me à uobis, atq; à Pop. Ro. legibus petunt: me defenſorem calamitatum ſuarum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſæ totius eſſe uoluerunt. Vtrum Q. Cæcili hoc dices, me non Siculorum rogatu ad cauſam accedere? an optimorũ fideliſsimorũq; ſociorũ uoluntatẽ apud hos grauem eſſe non oportere? Si id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicum eſſe ſimulas, maxime exiſtimari uult, Siculos hoc à me non petiſſe: primùm cauſam inimici tui ſubleuabis, de quo non præiudicium, ſed planè iudicium iam factum putatur: quòd ita percrebruit, Siculos omnes actorẽ ſuæ cauſæ cõtra illius iniurias quæſiſſe. Hoc ſi tu inimicus eius factum negabis, quod ipſe, cui maximè hæc res obſtat, negare non audet: uideto ne nimium familiariter inimicitias exercere uideare. Deinde ſunt teſtes uiri clariſsimi noſtræ ciuitatis, quos omnes à me nominari nõ eſt neceſſe: eos qui adſunt appellabo, quos ſi mẽtirer, teſtes eſſe impudẽtiæ meæ minimè uellem. Scit is, qui eſt in conſilio, C. Marcellus: ſcit is, quem adeſſe uideo, Cn. Lentulus Marcellinus: quorum fide, atque præſidio Siculi maximè utuntur: quòd omnino Marcellorum nomini tota illa prouincia adiuncta eſt. Hi ſciunt hoc non modò à me petitum eſſe, ſed ita

ſæpe, & ita uehementer eſſe petitum, ut aut cauſa mihi ſuſcipienda fuerit, aut officium neceßitudinis repudiãdum. Sed quid ego his teſtibus utor? quaſi res dubia, aut obſcura ſit. Adſunt homines ex tota prouincia nobilißimi, qui præſentes uos orant, atq; obſecrant Iudices, ut in actore cauſæ ſuæ deligendo, ueſtrũ iudicium à ſuo iudicio ne diſcrepet. Omniũ ciuitatum totius Siciliæ legationes adſunt, præter duas ciuitates: quarum duarum ſi adeſſent, duo crimina uel maxima minuerentur, quæ cum his ciuitatibus C. Verri cõmunicata ſunt. At enim cur à me potißimũ hoc præſidiũ petiuerunt? Si eſſet dubium, petiſſent à me præſidium, nec'ne, dicerẽ cur petiſſem. Nunc uerò, cùm id ita perſpicuum ſit, ut oculis iudicare poßitis: neſcio cur hoc mihi detrimẽto eſſe debeat, ſi id mihi obÿciatur, me potißimùm eſſe delectum. Verùm id mihi non ſumo Iudices, & hoc non modò in oratione mea non pono, ſed ne in opinione quidem cuiuſquã relinquo, me omnibus patronis eſſe præpoſitum. Non ita eſt, ſed uniuſcuiuſq; temporis, ualetudinis, facultatis ad agẽdum, ducta ratio eſt. Mea fuit ſemper hæc in hac re uoluntas, & ſententia, quemuis ut hoc mallent de his qui eſſent idonei, ſuſcipere, quàm me: me ut mallent, quàm neminem. Reliquum eſt iam, ut illud quæramus, cùm hoc conſtet Siculos à me petiſſe,

ecquid

ecquid hanc rem apud uos, animosq́; ueſtros ualere oporteat: ecquid autoritatis apud uos in ſuo iure repetundo ſocij Pop. Rom. ſupplices ueſtri habere debeant. De quo quid ego plura commemorem? quaſi uerò dubium ſit, quin tota lex de pecunijs repetundis ſociorum cauſa conſtituta ſit. Nam ciuibus cùm ſunt erepta pecuniæ, ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur. Hæc lex ſocialis eſt: hoc ius nationum exterarum eſt: hanc habent arcem minus aliquantò nunc quidem munitam, quàm antea: ueruntamen, ſiqua reliqua ſpes eſt, quæ ſociorum animos conſolari poſſit, ea tota in hac lege poſita eſt: cuius legis non modò à Popu. Roma. ſed etiam ab ultimis nationibus iampridem ſeueri cuſtodes requiruntur. Quis igitur eſt, qui neget oportere eorum arbitratu lege agi, quorum cauſa lex ſit conſtituta? Sicilia tota ſi una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, ſedibus, delubris fuit, quod in unaquaq; re beneficio Senatus, Populiq́; Romani iuris habui, id mihi tu C. Verres eripuiſti, atque abſtuliſti: quo nomine abs te ſeſtertium millies ex lege repeto. Si uniuerſa, ut dixi, prouincia loqui poſſet, hac uoce uteretur, quoniã id nõ poterat, harum rerum actorem, quem idoneum eſſe arbitrata eſt, ipſa delegit. In huiuſmodi re quiſquam tam impudens re-

 perietur,

perictur, qui ad alienã cauſam inuitis ijs, quorum negotium eſt, accedere, aut aſpirare audeat? Si tibi Q. Cæcili hoc Siculi dicerent: te non nouimus: neſcimus qui ſis: nunquã te antea uidimus: ſine nos per eum noſtras fortunas defendere, cuius fides eſt nobis cognita: non'ne id dicerent, quod cuiuis probare deberent? nunc hoc dicunt: utrunque ſe noſſe: alterum ſe cupere defenſorem eſſe fortunarum ſuarum: alterum planè nolle. Cur nolint, etiamſi tacerent, ſatis dicunt. uerum non tacent. tamen his inuitiſsimis te offeres? tamen in aliena cauſa loquêre? tamen eos defendes, qui ſe ab omnibus deſertos potius, quàm abs te defenſos eſſe malunt? tamẽ his operam tuam pollicebere, qui te neq; uelle ſua cauſa, nec ſi cupias, poſſe arbitrantur? Cur eorum ſpem exiguam reliquarum fortunarũ, quam habent in legis, & iudicij ſeueritate poſitam, ui extorquere conaris? cur te interponis inuitiſsimis his, quibus maximè lex conſultum eſſe uult? cur de quibus in prouincia non optimè es meritus, eos nunc planè fortunis omnibus conaris euertere? cur his non modò perſequẽdi iuris ſui, ſed etiam deplorandæ calamitatis adimis poteſtatem? Nam te actore quem eorum affuturum putas? quos intelligis non ut per te alium, ſed ut per aliquem te ipſum ulciſcantur, laborare? At enim ſolum id eſt, ut me Siculi maximè uelint: alterũ

illud

illud credo obſcurum eſt, à quo Verres minimè ſe accuſari uelit. Ecquis unquam tam palàm de honore, tam uehementer de ſalute ſua cõtendit, quàm ille, atq; illius amici, ut ne hæc mihi delatio detur? Sunt multa, quæ Verres in me eſſe arbitratur, quæ ſcit in te Q. Cæcili non eſſe, quæ cuiuſmodi in utroq; noſtrũ ſunt, paulò pòſt commemorabo. Nunc tantum id dicam, quod tacitus tu mihi aſſentiare: nullam rem in me eſſe, quam ille contẽnat: nullam in te, quam pertimeſcat. Itaq; magnus ille defenſor, & amicus eius tibi Hortẽſius ſuffragatur, me oppugnat: apertè ab iudicibus petit, ut tu mihi anteponare: & ait hoc ſe honeſtè, ſinè ulla inuidia, ac ſine ulla offenſione contendere. Non enim, inquit, illud peto, quod ſoleo, cùm uehemẽtius cõtendi, impetrare: reus ut abſoluatur, nõ peto: ſed ut ab hoc potius, quàm ab illo accuſetur, id peto. Da mihi hoc: cõcede, quod facile eſt, quod honeſtum, quod non inuidioſum: quod cùm dederis, ſine ullo tuo periculo, ſine infamia illud dederis, ut is abſoluatur, cuius ego cauſa laboro. Et ait idem, ut aliquis metus adiunctus ſit ad gratiam, certos eſſe in conſilio, quibus oſtẽdi tabellas uelit: id eſſe perfacile. nõ enim ſingulos ferre ſententias, ſed uniuerſos conſtituere: ceratam unicuique tabellam dari cera legitima, nõ illa infami ac nefaria. Atq; is non tam propter Verrẽ laborat, quàm quòd

cum

eum minimè res tota delectat. uidet enim ſi à pueris nobilibus, quos adhuc eluſit, ſi à quadruplatoribus, quos non ſine cauſa contempſit ſemper, ac pro nihilo putauit, accuſandi uoluntas ad uiros fortes, ſpectatosq; homines tranſlata ſit, ſe in iudicijs dominari non poſſe. Huic ego homini iam antè denuntio, ſi à me cauſam hanc uos agi uolueritis, rationem illi defendendi totam eſſe mutandam, & ita tamen mutandam, ut meliore & honeſtiore conditione ſit, quàm qua ipſe eſſe uult: ut imitetur homines eos, quos ipſe uidit ampliſsimos, L. Craſſum & M. Antonium, qui nihil ſe arbitrabantur ad iudicia, cauſasq; amicorum præter fidem, & ingenium afferre oportere. nihil erit, quòd me agente arbitretur iudicium ſine magno multorum periculo poſſe corrumpi. Ego in hoc iudicio mihi Siculorum cauſam receptam, populi Ro. ſuſceptam eſſe arbitror: ut mihi non unus homo improbus opprimendus ſit, id quod Siculi petiuerunt: ſed omnino improbitas, id quod Pop. Rom. iandiu flagitat, extinguenda, atque delenda ſit. In quo ego quid eniti, aut quid efficere poſsim, malo in aliorum ſpe relinquere, quàm in oratione mea ponere. Tu uerò Cæcili quid potes? quo tempore, aut qua in re non modò ſpecimen cæteris aliquod dediſti, ſed tute tui periculum feciſti? In mentem tibi non uenit, quid negotij ſit cauſam publicam ſuſtinere?

re? uitam alterius totam explicare? atque eam non modò in animis iudicum, ſed etiam in oculis, conſpectuq; omnium exponere? ſociorum ſalutem, commoda prouinciarũ, uim legum, grauitatem iudiciorum defendere? Cognoſce ex me, quoniam hoc primum tempus diſcendi nactus es, quàm multa eſſe oporteat in eo, qui alterum accuſet: ex quibus ſi unum aliquod in te cognoueris, ego iam tibi ipſe iſtuc quod expetis mea uoluntate concedam. Primùm integritatem, atq; innocentiam ſingularem. nihil eſt enim, quod minus ferendum ſit, quàm rationem ab altero uitæ repoſcere eum, qui non poßit ſuæ reddere. Hìc ego de te plura non dicam: unum illud credo omnes animaduertere, te adhuc ab nullis niſi à Siculis potuiſſe cognoſci: Siculos hoc dicere, cùm eidem ſint irati, cui tu te inimicum eſſe dicis, ſeſe tamen te actore ad iudicium non affuturos. Quare negent, ex me non audies: hos patere id ſuſpicari, quod neceſſe eſt. Illi quidem (ut eſt hominum genus nimis acutum & ſuſpicioſum) non te ex Sicilia literas in Verrem deportare uelle arbitrantur: ſed cùm iiſdem literis illius Præturæ & tua Quæſtura conſignata ſit, aſportare te uelle ex Sicilia literas ſuſpicantur. Deinde accuſatorem firmum, uerumq; eſſe oportet. Eum ego ſi te putem cupere eſſe, facilè intelligo eſſe non poſſe. Nec ea dico, quæ ſi dicam,

cam, tamen infirmare non poſsis: te antequàm de Sicilia deceſſeris, in gratiam rediſſe cum Verre: Potamonem ſcribam, & familiarem tuum retentum eſſe à Verre in prouincia, cùm tu decederes: M. Cæcilium fratrem tuum lectiſsimum, atque ornatiſsimum adoleſcentem non modò non adeſſe, neque tecum tuas iniurias perſequi: ſed eſſe cum Verre: cum illo familiariſsimè, atque amiciſsimè uiuere. Sunt hæc & alia in te falſi accuſatoris ſigna permulta: quibus ego nunc non utor. hoc dico, te, ſi maximè cupias, tamen uerum accuſatorem eſſe non poſſe. Video enim permulta eſſe crimina, quorum tibi ſocietas cum Verre eiuſmodi eſt, ut ea in accuſando attingere non audeas. Queritur Sicilia tota, C. Verrem ab aratoribus cùm frumentum ſibi in cellam imperauiſſet, & cùm eſſet tritici modius HS. V. *pro frumento in modios ſingulos, duodenos ſeſtertios exegiſſe. Magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, iniuria non ferenda. ego hoc uno crimine illum condemnem neceſſe eſt. Tu Cæcili quid facies? Vtrum hoc tantum crimen prætermittes? an obijcies? Si obijcies: id'ne alteri crimini dabis, quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipſe feciſti? audebis ita accuſare alterũ, ut quò minus tute cõdẽnere recuſare non poſsis? Si prætermittes: qualis erit iſta tua accuſatio, quæ domeſtici periculi metu,*

cer

certiſſimi & maximi criminis non modò ſuſpicionem, uerùm etiam mentionem ipſam pertimeſcat? Emptum eſt ex S. C. *frumentum ab Siculis Prætore Verre, pro quo frumento pecunia omnis ſoluta non eſt. graue eſt hoc crimen in Verrem, graue me agente, te accuſante nullum. eras enim tu Quæſtor: pecuniam publicã tu tractabas: ex qua etiamſi cuperet Prætor, tamen nequa deductio fieret, magna ex parte tua poteſtas erat. Huius quoque igitur criminis, te accuſante, mentio nulla fiet. Silebitur toto iudicio de maximis, & notiſſimis illius furtis & iniurijs. Mihi crede Cæcili, non poteſt in accuſando ſocios uerè defendere is, qui cum reo criminum ſocietate coniunctus eſt. Mancipes à ciuitatibus pro frumento pecuniam exegerunt. Quid? hoc Verre Prætore factum eſt ſolum? non, ſed etiam Quæſtore Cæcilio. Quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuiſti prohibere ne fieret, & debuiſti? an totum id relinques? Ergo id omnino Verres in iudicio ſuo nõ audiet, quod cùm faciebat, quemadmodum defenſurus eſſet, non reperiebat. Atq; ego hæc quæ in medio poſita ſunt, commemoro. Sunt alia magis occulta furta: quæ ille, ut iſtius credo animos, atq; impetus retardaret, cum Quæſtore ſuo benigniſſimè communicauit. Hæc tu ſcis ad me eſſe delata: quæ ſi uelim proferre, facilè omnes intelligent, uobis*

inter

inter uos non modò uoluntatem fuiſſe coniunctam, ſed ne prædam quidem adhuc eſſe diuiſam. Quapropter ſi tibi iudicium poſtulas dari, quòd tecum unà feceris, concedo, ſi id lege permittitur: ſin autem de accuſatione dicimus, concedas oportet ijs, qui nullo ſuo peccato impediuntur, quò minus alterius peccata demonſtrare poſsint. Ac uide, quantum interfuturum ſit inter meam, atq; tuam accuſationem. Ego etiam quæ tu ſine Verre commiſiſti, Verri crimini daturus ſum, quòd te non prohibuerit, cùm ſummam ipſe haberet poteſtatem: tu contrà, ne quæ ille quidem fecit, obijcies, nequa ex parte coniunctus cum eo reperiare. Quid illa Cæcili? contemnenda'ne tibi uidentur eſſe, ſine quibus cauſa ſuſtineri, præſertim tanta, nullo modo poteſt? aliqua facultas agendi, aliqua dicendi conſuetudo, aliqua in foro, iudicijs, legibus, aut ratio, aut exercitatio? Intelligo quam ſcopuloſo, difficiliq; in loco uerſer. nam cum omnis arrogantia odioſa eſt, tum illa ingenij, atq; eloquẽtiæ multò moleſtiſsima. Quamobrem nihil dico de meo ingenio, neque eſt quod poſsim dicere: neq;, ſi eſſet, dicerem. aut enim id mihi ſatis eſt, quod eſt de me opinionis, quicquid eſt: aut ſi id parum eſt, ego maius id commemorando facere non poſſum. De te Cæcili iã mehercule hoc extra hanc contentionem, certamenq; noſtrum familiariter tecum loquar.

Tu

Tu ipſe quemadmodum exiſtimes uide etiam atq; etiam: & tu te collige: & qui ſis, & quid facere poßis, cōſidera. Putas'ne te poſſe de maximis, acerbißimisq́; rebus, cùm cauſam ſociorum, fortunasq́; prouinciæ, ius Populi Romani, grauitatem iudicij legumq́; ſuſceperis, tot res, tam graues, tam uarias, uoce, memoria, conſilio, ingenio, ſuſtinere? Putas'ne te poſſe, quæ C. Verres in Quæſtura, quæ in legatione, quæ in Prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Aſia Pamphyliaq; patrarit, ea quemadmodum locis, temporibusq́; diuiſa ſint, ſic criminibus, & oratione diſtinguere? Putas'ne id poſſe, id quod in eiuſmodi reo maximè neceſſarium eſt, facere, ut quæ ille libidinoſè, quæ nefariè, quæ crudeliter feceris, ea æquè acerba, & indigna uideantur eſſe ijs, qui audient, atq; illis uiſa ſunt, qui ſenſerunt? Magna ſunt ea, quæ dico, mihi crede, noli hæc contemnere: dicenda, demonſtranda, explicanda ſunt omnia: cauſa non ſolum exponenda, ſed etiam grauiter, copioſeq́; agenda eſt: perficiendum eſt, ſi quid agere aut perficere uis, ut homines te non ſolùm audiant, uerumetiam libenter, ſtudioſéque audiant. In quo ſi te multum natura adiuuaret, ſi optimis à pueritia diſciplinis atq; artibus ſtuduiſſes, & in his elaboraſſes, ſi literas Græcas Athenis, non Lilybæi, Latinas Romæ, non in Sicilia didiciſſes: tamen eſſet ma-

gnum tantã cauſam tam expectatam, & diligentia conſequi, & memoria complecti, & oratione exponere, & uoce, & uiribus ſuſtinere. Fortaſſe dices quid? ergo hæc in te ſunt omnia? utinam quidem eſſent: ueruntamen ut eſſe poſſet, magno ſtudio mihi à pueritia eſt elaboratum. Quòd ſi ego hæc propter magnitudinem rerum ac difficultatem aſſequi non potui, qui in omni uita nihil aliud egi: quàm longè tu te ab his rebus abeſſe arbitrare, quas non modò antea nunquam cogitaſti, ſed ne nunc quidem, cùm in eas ingrederis, quæ & quantæ ſint, ſuſpicari potes? Ego, qui, ſicut omnes ſciũt, in foro iudicijs'que ita uerſer, ut eiuſdem ætatis aut nemo, aut pauci plures cauſas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorum negotijs datur, in his ſtudijs laboribusq́; conſumam, quò paratior ad uſum forenſem, prõptiorq́; eſſe poſſim: tamen ita deos mihi uelim propitios, ut cùm illius temporis mihi uenit in mentem, quo die citato reo mihi dicendum ſit, non ſolùm commoueor animo, ſed etiã toto corpore perhorreſco: iam nunc mente, & cogitatione proſpicio, quæ tum ſtudia hominũ, qui concurſus futuri ſint, quãtam expectationem magnitudo iudicij ſit allatura, quantam auditorum multitudinem C. Verris infamia concitatura, quantam deniq; audientiam orationi meæ improbitas illius factura ſit. Quæ

cùm

cùm cogito, iam nunc timeo, quidnam pro offenſione hominum, qui illi inimici inſenſiq́; ſunt, & expectatione omniũ, & magnitudine rerum dignum eloqui poſsim. Tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras: & ſi quid ex uetere aliqua oratione, IOVEM *ego Optimum Maximum: aut,* VELLEM, *ſi fieri potuiſſet Iudices: aut aliquid eiuſmodi ediſcere potueris, præclarè te paratum in iudicium uenturum arbitraris. Ac ſi tibi nemo reſponſurus eſſet, tamen ipſam cauſam, ut ego arbitror, demonſtrare non poſſes. Nunc ne illud quidem cogitas, tibi cum homine diſertiſſimo, & ad dicendum paratiſsimo futurum eſſe certamen: quicum modò diſſerendum, modò omni oratione pugnandum, certandumq́; ſit? Cuius ego ingenium ita laudo, ut non pertimeſcam: ita probo, ut me ab eo delectari facilius, quàm decipi putem poſſe. Nunquam ille me opprimet conſilio: nunquam ullo artificio peruertet: nunquam ingenio me ſuo labefactare, atq; infirmare conabitur: noui omnes hominis petitiones, rationesq́; dicendi: ſæpe in iiſdem, ſæpe in contrariis cauſis uerſati ſumus. Ita contra me ille dicet, quamuis ſit ingenioſus, ut nonnullũ etiam de ſuo ingenio iudiciũ fieri arbitretur. Te uerò Cæcili quemadmodũ ſit eluſurus, quàm omni ratione iactaturus, uidere iam uideor: quoties ille tibi poteſtatem,*

optionemq; facturus ſit, ut eligas utrum uelis, factum eſſe, nec'ne: uerum eſſe, an falſum: utrũ dixeris, id cõtra te futurũ. qui tibi æſtus, qui error, quæ tenebræ dij immortales erunt, homini minimè malo? Quid, cùm accuſationis tuæ mẽbra diuidere cœperit, & in digitis ſuis ſingulas partes cauſæ conſtituere? quid cùm unumquodque tranſigere, expedire, abſoluere? Ipſe profectò metuere incipies, ne innocenti periculum faceſſeris. Quid cùm commiſerari, conqueri, & ex illius inuidia deonerare aliquid, & in te traijcere cœperit? commemorare Quæſtoris cum Prætore neceſſitudinem conſtitutam? morem maiorum? ſortis religionem? poteris'ne eius orationis ſubire inuidiam? Vide modò, etiam atque etiam conſidera: mihi enim uidetur periculum fore, ne ille non modò uerbis te obruat, ſed geſtu ipſo, ac motu corporis præſtringat aciem ingenij tui, te'que ab inſtitutis tuis, cogitationibus'que abducat. Atque huiuſce rei iudicium iam continuò uideo futurum. Si enim mihi hodie reſpondere ad hæc, quæ dico, potueris: ſi ab iſto libro, quem tibi magiſter ludi neſcio quis ex alienis orationibus compoſitum dedit, uerbo uno diſceſſeris: poſſe te, & illi quoque iudicio non deeſſe, & cauſæ, atque officio tuo ſatisfacere arbitrabor. ſin mecum in hac proluſione nihil fueris, quem te in ipſa pugna cum acerri-

mo

mo aduerſario fore putemus? Esto: ipſe nihil eſt, nihil poteſt: at uenit paratus cũ ſubſcriptoribus exercitatis, & diſertis. eſt tamen hoc aliquid: tametſi non eſt ſatis. omnibus enim rebus is, qui princeps in agendo eſt, ornatiſsimus, & paratiſsimus eſſe debet. Veruntamẽ L. Apuleium eſſe uideo proximum ſubſcriptorem, hominem non ætate, ſed uſu forenſi, atque exercitatione tironem Deinde (ut opinor) habet Allienum, hunc tamen à ſubſellijs: qui quid in dicendo poſsit, nunquàm ſatis attendi in clamando quidem uideo eum eſſe bene robuſtum, atq; exercitatum. in hoc ſpes tuæ ſunt omnes: hic, ſi tu eris actor conſtitutus, totum iudicium ſuſtinebit. Ac ne is quidem tantum contendet in dicẽdo quantum poteſt: ſed conſulet laudi, & exiſtimationi tuæ: & ex eo, quod ipſe poteſt in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tandem aliquid eſſe uideare. Vt in actoribus Græcis fieri uidemus, ſæpe illum qui eſt ſecundarum, aut tertiarum partium, cùm poſsit aliquanto clarius dicere quàm ipſe primarum, multum ſummittere, ut ille princeps quàm maximè excellat: ſic faciet Allienus, tibi ſeruiet, tibi lenocinabitur, minus aliquãto cõtendet, quàm poteſt. Iam hoc conſiderate, cuiuſmodi accuſatores in tanto iudicio ſimus habituri: cùm & ipſe Allienus ex ea facultate, ſi quam habet, aliquantum detracturus ſit: & Cæcilius tum

deniq; ſe aliquid futurum putet, ſi Allienus minus uehemens fuerit, & ſibi primas in dicendo partes conceſſerit. Quartũ quem ſit habiturus, non uideo, niſi quem fortè ex illo grege oratorum, qui ſubſcriptionem ſibi poſtularunt, cuicũq; uos delationem dediſſetis. ex quibus alieniſſimis hominibus, ita paratus uenis, ut tibi hoſpes aliquis ſit recipiendus. Quibus ego non ſum tantum honorem habiturus, ut ad ea quæ dixerint, certo loco, aut ſingulatim unicuiq; reſpondeam. ſic breuiter, quoniam non conſultò ſed caſu in eorum mentionem incidi, quaſi præteriens ſatisfaciam uniuerſis. Tanta'ne uobis inopia uideor eſſe amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, ſed de populo ſubſcriptor addatur? uobis autem tanta inopia reorum eſt, ut mihi cauſam præripere conemini potius, quàm aliquos à columna Menia ueſtri ordinis reos reperiatis? Cuſtodem, inquit, Tullio me apponite. Quid? mihi quàm multis cuſtodibus opus erit, ſi te ſemel ad meas capſas admiſero? qui non ſolum ne quid enunties, ſed etiam ne quid auferas, cuſtodiendus ſis. Sed de iſto cuſtode toto ſic uobis breuiſſimè reſpondebo: non eſſe hos tales uiros commiſſuros, ut ad cauſam tantam à me ſuſceptam, mihi creditam, quiſquam ſubſcriptor me inuito aſpirare poſſit. Etenim fides mea cuſtodem repudiat, diligentia ſpeculator

latorem reformidat. Verùm, ut ad te Cæcili redeam, quàm multa te deficiant uides: quàm multa ſint in te, quæ reus nocens in accuſatore ſuo cupiat eſſe, profectò iam intelligis. Quid ad hæc dici poteſt? non enim quæro quid tu dicturus ſis: uideo mihi non te, ſed hunc librum eſſe reſponſurum, quem monitor tuus hic tenet: qui ſi te rectè monere uolet, ſuadebit tibi, ut hinc diſcedas, neque mihi uerbum ullum reſpondeas. Quid enim dices? an id quod dictitas, iniuriam tibi feciſſe Verrem? arbitror. neque enim eſſet ueriſimile, cùm omnibus Siculis faceret iniurias, te illi unum eximium, cui conſuleret, fuiſſe. Sed cæteri Siculi ultorem ſuarum iniuriarum inuenerũt: tu dum tuas iniurias per te, id quod non potes, perſequi conaris, id agis, ut cæterorum quoque iniuriæ ſint impunitæ, atque inultæ: & hoc te præterit, non id ſolum ſpectari ſolere, qui debeat, ſed etiam illud, qui poſſit ulciſci. in quo utrunque ſit, eum ſuperiorem eſſe: in quo alterum, in eo non quid is uelit, ſed quid facere poſſit, quæri ſolere. Quòd ſi ei potiſſimum cenſes permitti oportere accuſandi poteſtatem, cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: utrum tandem cenſes hos Iudices grauius ferre oportere, te ab illo eſſe læſum, an prouinciam Siciliam eſſe uexatam, ac perditam? Opinor concedis, multo hoc & eſſe grauius, & ab omnibus ferri gra-

nius oportere. Concede igitur, ut tibi anteponatur in accuſando prouincia: nam prouincia accuſat, cùm is agit cauſam, quem ſibi illa defenſorem ſui iuris, ultorem iniuriarum, actorem totius cauſæ adoptauit. At eam tibi C. Verres fecit iniuriam, quæ cæterorũ quoq; animos poſſet alieno incommodo commouere. minimè: nam id quoq; ad rem pertinere arbitror, qualis iniuria dicatur, quæ cauſa inimicitiarũ proferatur. Cognoſcite ex me: nam iſte eam profectò, niſi planè nihil ſapit, nunquam proferet. Agonis eſt quædam Lilybætana, liberta Veneris Erycinæ, quæ mulier ante hunc Quæſtorem copioſa planè & locuples fuit. Ab hac præfectus Antonij quidam ſymphoniacos ſeruos abducebat per iniuriam, quibus ſe in claſſe uti uelle dicebat. Tum illa, ut mos in Sicilia eſt omnium Venereorũ, & eorum qui à Venere ſe liberauerunt, ut præfecto illi religionem Veneris, nomenq́; obijceret, dixit & ſe, & omnia ſua Veneris eſſe. Vbi hoc Quæſtori Cæcilio uiro optimo, & homini æquiſsimo nũtiatum eſt: uocari ad ſe Agonidem iubet: iudiciũ dat ſtatim, ſi pateret eam ſe, & ſua Veneris eſſe dixiſſe. iudicant Recuperatores id, quod neceſſe erat. neq; enim cuiquam dubium, quin illa dixiſſet. iſte in poſſeſsionem bonorum mulieris mittit: ipſam Veneri in ſeruitutẽ adiudicat: deinde bona uendit: pecuniam redigit.

Ita

Ita dũ pauca mãcipia Veneris nomine Agonis ac religione retinere uult, fortunas omnes, libertatemq́; ſuam iſtius iniuria perdidit. Lilybæum Verres uenit poſtea: rem cognoſcit: factum improbat: cogit Quæſtorem ſuum pecuniam, quã ex Agonidis bonis redegiſſet, eam mulieri omnem annumerare, & reddere. Eſt adhuc, id quod uos omnes admirari uideo, non Verres, ſed Q. Mutius. quid enim facere potuit elegantius ad hominum exiſtimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem? uehementius ad Quæſtoris libidinem coërcendam? Summè hæc omnia mihi uidentur eſſe laudanda. Sed repentè è ueſtigio ex homine, tanquã aliquo Circæo poculo, factus eſt Verres: redit ad ſe, atq; ad mores ſuos. nam ex illa pecunia magnam partem ad ſe auertit, mulieri reddidit quantulum uiſum eſt. Hic tu ſi læſum te à Verre eſſe dices, patiar, & concedam: ſi iniuriam tibi factam quereris, defendam, & negabo. Deinde de iniuria, quæ tibi facta ſit, neminem noſtrum grauiorem uindicem eſſe oportet, quàm te ipſum, cui facta dicitur. Si tu cum illo poſtea in gratiam rediſti, ſi domi illius aliquoties fuiſti, ſi ille apud te poſtea cœnauit: utrum te perfidioſum, an præuaricatorem exiſtimari mauis? uideo eſſe neceſſe alterutrum. Sed ego tecum in eo non pugnabo, quò minus utrum uelis eligas. Quid, ſi

ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo facta ſit, cauſa remanet? quid habes, quod poßis dicere, quamobrem non modò mihi, ſed cuiquam anteponare? niſi fortè illud, quod dicturum te eſſe audio, Quæſtorem illius fuiſſe. quæ cauſa grauis eſſet, ſi certares mecum, uter noſtrum illi amicior eſſe deberet, in contentione ſuſcipiendarum inimicitiarũ ridiculum eſt putare cauſam neceßitudinis ad inferendum periculum iuſtam uideri oportere. Etenim ſi plurimas à tuo Prætore iniurias accepiſſes, tamen eas ferendo maiorem laudem, quam ulciſcendo mereere. Cùm uerò nullum illius in uita rectius factum ſit, quàm id, quod tu iniuriã appellas: hi ſtatuent hanc cauſam, quam ne in alio quidem probarẽt, in te iuſtam ad neceßitudinem uiolandam uideri? qui ſi ſummam iniuriam ab illo accepiſti, tamen quoniam Quæſtor eius fuiſti, nõ potes eum ſine ulla uituperatione accuſare. ſi uerò nulla tibi facta eſt iniuria, ſine ſcelere eum accuſare non potes. Quare cum incertum ſit de iniuria: quenquã eſſe horum putas, qui non malit te ſine uituperatione, quàm cum ſcelere diſcedere? At uide, quid differat inter meam opinionem ac tuam. tu cùm omnibus rebus inferior ſis, hac una in re te mihi anteferri putas oportere, quòd Quæſtor illius fueris: ego, ſi ſuperior cæteris rebus eſſes, te hãc unam ob cauſam accuſatorem repudiari puta-

rem

rem oportere. Sic enim à maioribus noſtris accepimus, Prætorem Quæſtori ſuo parentis loco eſſe oportere: nullā neq; iuſtiorē, neq; grauiorē cauſam neceſſitudinis poſſe reperiri, quàm coniunctionē ſortis, quàm prouinciæ, quàm officij, quàm publicā muneris ſocietatē. Quāobrem ſi iure eum poſſis accuſare, tamen cùm is tibi parentis numero fuiſſet, id piè facere non poſſes: cùm uerò neq; iniuriā acceperis, et Prætori tuo periculum crees: fatearis neceſſe eſt, te illi iniuſtum, impiumq́; bellum inferre conari. Etenim iſta Quæſtura ad eam rem ualet, ut elaborandum tibi in ratione reddēda ſit, quamobrē eum cui Quæſtor fueris, accuſes: non, ut ob eā ipſam cauſam poſtulandū ſit, ut tibi potiſſimùm accuſatio detur. Neq; ferè unquā uenit in cōtentionem de accuſando, qui Quæſtor fuiſſes, quin repudiaretur. Itaq; neq; L. Philoni in C. Seruilium nominis deferendi poteſtas eſt data, neq; M. Aurelio Scauro in L. Flaccum, neque Cn. Pompeio in T. Albutiū: quorū nemo propter indignitatem repudiatus eſt: ſed ne libido uiolandæ neceſſitudinis autoritate iudicū cōprobaretur. Atq; ille Cn. Pōpeius ita cum C. Iulio contendit, ut tu mecū: Quæſtor enim Albutij fuerat, ut tu Verris. Iulius hoc ſecum autoritatis ad accuſandū afferebat, quòd, ut hoc tēpore nos ab Siculis, ſic tū ille ab Sardis rogatus ad cauſam acceſſerat. Sēper hæc cauſa plurimi

plurimum ualuit: ſemper hæc ratio accuſandi fuit honeſtiſsima, pro ſocijs, pro ſalute prouinciæ, pro exterarum nationũ commodis inimicitias ſuſcipere, ad periculum accedere, operam, ſtudiũ, laborem interponere. Etenim ſi probabilis eſt eorũ cauſa, qui iniurias ſuas perſequi uolunt, qua in re dolori ſuo, non Reip. cõmodis ſeruiunt: quantò illa cauſa honeſtior, quæ non ſolum probabilis uideri, ſed etiã grata eſſe debet, nulla priuatim accepta iniuria, ſociorum atq; amicorum pop. Rom. dolore atq; iniurijs cõmoueri? Nuper cùm in P. Gabinium uir fortiſsimus, & innocentiſsimus L. Piſo delationem nominis poſtularet, & cõtrà Q. Cæcilius peteret, isq́; ſe ueteres inimicitias iamdiu ſuſceptas perſequi diceret: cùm autoritas, & dignitas Piſonis ualebat plurimũ, tum illa erat cauſa iuſtiſsima, quòd eum ſibi Achæi patronũ adoptarant. Etenim cùm lex ipſa de pecunijs repetundis ſociorum, atq; amicorũ pop. Rom. cauſa parata ſit, iniquum eſt, nõ eum legis, iudicijq́; actorem idoneum maximè putari, quem actorem cauſæ ſuæ ſocij, defenſoremq́; fortunarũ ſuarum potiſsimũ eſſe noluerũt. An quod ad commemorandum eſt honeſtius, id ad probandum non multò uideri debet æquius? Vtra igitur eſt ſplendidior? utra illuſtrior cõmemoratio? accuſaui eum, quicum Quæſtor fueram, quicum me ſors, conſuetudoq́; maiorũ, quicum

quicum me deorũ hominumq́; iudicium cõiunxerat: an, accuſaui rogatu ſociorum atq; amicorũ? delectus ſum ab uniuerſa prouincia, qui eius iura, fortunasq́; defendere. Dubitare quiſquam poteſt, quin honeſtius ſit, eorum cauſa, apud quos Quæſtor fueris, quàm eum, cuius Quæſtor fueris, accuſare? Clariſsimi uiri noſtræ ciuitatis temporibus optimis, hoc ſibi ampliſsimũ, pulcherrimumq́; ducebant, ab hoſpitibus, clientibusq́; ſuis, ab exteris nationibus, quæ in amicitiã pop. Rom. ditionemq́; eſſent, iniurias propulſare, eorumq́; fortunas defendere. M. Catonem illum ſapientem, clariſsimũ uirũ, & prudentiſsimũ, cum multis graues inimicias geſsiſſe accepimus propter Hiſpanorum, apud quos Conſul fuerat, iniurias. Nuper Cn. Domitiũ ſcimus Decio Syllano diem dixiſſe propter unius hominis Egritomari paterni amici, atq; hoſpitis iniurias. Neq; enim magis animos hominum nocentium res unquam ulla cõmouit, quàm hæc maiorum cõſuetudo longo interuallo repetita, atq; relata. ſociorum querimonia delatæ ad hominem non inertiſsimum: ſuſcepta ab eo, qui uidebatur eorum fortunas fide, diligentiaq́; ſua poſſe defendere. Hoc timent homines, hoc laborant, hoc inſtitui, atq; adeò inſtitutũ referri, ac renouari moleſte ferunt. putant fore, uti, ſi paulatim hæc conſuetudo ſerpere, ac prodire cœperit, per homines honeſtiſſ

neſtiſſimos, uiroſq; fortiſſimos, non imperitos adoleſcentulos, aut illiuſmodi quadruplatores, leges, iudiciaq; adminiſtrentur. Cuius conſuetudinis, atq; inſtituti patres maioreſq; noſtros non pœnitebat tum, cùm P. Lentulus, is, qui princeps Senatus fuit, accuſabat M. Aquilium, ſubſcriptore C. Rutilio Rufo, aut cùm P. Africanus homo uirtute, fortuna, gloria, rebus geſtis ampliſſimus, poſtea quàm bis Conſul, & Cenſor fuerat, L. Cottam in iudiciũ uocabat. Iure tum florebat populi Romani nomẽ: iure autoritas huius imperij, ciuitatiſq; maieſtas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nunc homine paruis opibus, ac facultatibus prædito ſimulant ſeſe mirari, cùm moleſtè ferant: Quid ſibi iſte uult? accuſatorem'ne ſe exiſtimari, qui antea defendere cõſueuerat? nunc præſertim, ea iam ætate, cùm Aedilitatem petat? Ego uerò, & ætatis non modò meæ, ſed multo etiam ſuperioris, & honoris ampliſſimi puto eſſe, & accuſare improbos, & miſeros calamitoſoſq; defendere. Et profectò aut hoc remedium eſt ægrotæ, ac propè deſperatæ Reip. iudicijſq; corruptis, ac contaminatis paucorum uitio, ac turpitudine, homines ad legum defenſionem, iudiciorumq; autoritatem quàm honeſtiſſimos & integerrimos diligentiſſimoſq; accedere: aut, ſi ne hoc quidem prodeſſe poterit, profectò nulla unquã

medic

medicina his tot incommodis reperietur. Nulla ſalus Reip. maior eſt, quàm eos, qui alterũ accuſant, nõ minus de laude, de honore, de fama ſua, quàm illos, qui accuſantur, de capite ac fortunis ſuis pertimeſcere. Itaq; ſemper ij diligentiſsimè, laborioſiſsimeq; accuſarũt, qui ſe ipſos in diſcrimen exiſtimationis uenire arbitrati ſunt. Quamobrem hoc ſtatuere Iudices debetis, Q. Cæcilium, de quo nulla unquam opinio fuerit, nullaq́; in hoc ipſo iudicio expectatio futura ſit, qui neq;, ut antè collectam famam conſeruet, neq;, uti reliqui temporis ſpem cõfirmet, laborat, non nimis hanc cauſam ſeuerè, nõ nimis accuratè, non nimis diligenter actur ũ. habet enim nihil, quod in offenſione deperdat: ut turpiſsimè, flagitioſiſsimeq́; diſcedat, nihil de ſuis ueteribus ornamentis requiret. A nobis multos obſides habet pop. Rom. quos ut incolumes conſeruare, tueri, confirmare, ac recuperare poſſimus, omni ratione erit dimicandum: habet honorẽ, quem petimus: habet ſpem, quã propoſitã nobis habemus: habet exiſtimationẽ multo ſudore, labore, uigilijsq́; collectam: ut ſi in hac cauſa noſtrum officium, ac diligentiam probauerimus, hæc quæ dixi, retinere per pop. Rom. incolumia ac ſalua poßimus: ſi tantulum offenſum, titubatumq́; ſit, ut ea quæ ſingulatim, ac diu collecta ſunt, uno tẽpore uniuerſa perdamus. Quapropter Iudices ueſtrum

eſt

eſt deligere,quem exiſtimetis facillimè poſſe magnitudinem cauſæ,ac iudicij ſuſtinere fide, diligentia,conſilio,autoritate. Vos ſi mihi Q. Cæcilium antepoſueritis,ego me dignitate ſuperatum non arbitrabor: Populus Rom.ne tam honeſtam,tam ſeueram,diligentemq; accuſationem neq; uobis placuiſſe,neq; ordini ueſtro placere arbitretur,prouidete.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER II.

ORATIO V.

QVOD *erat optandum maximè Iudices, & quod unum ad inuidiam ueſtri ordinis, infamiamq; iudiciorum ſedandam, maximè pertinebat: id non humano conſilio,ſed propè diuinitus datum,atque oblatum uobis ſummo Reipub.tempore uidetur. Inueterauit enim iam opinio pernicioſa Reip.uobisq; periculoſa, quæ nõ modò Romæ, ſed & apud exteras nationes omnium ſermone percrebruit, his iudicijs, quæ nunc ſint, pecunioſum hominem, quamuis ſit nocens,neminem poſſe damnari. Nunc in ipſo diſcrimine ordinis, iudiciorumq; ueſtrorum, cùm ſint parati, qui concionibus & legibus hanc inuidiam Senatus inflammare conentur,*

*reus in iudicium adductus eſt C. Verres, homo
uita atq; factis, omnium iam opinione dãna-
tus: pecuniæ magnitudine, ſua ſpe, ac prædica-
tione abſolutus. Huic ego cauſæ Iudices cum
ſumma uoluntate, & expectatione pop. Rom.
actor acceßi, non ut augerem inuidiam ordi-
nis, ſed ut infamiæ cõmuni ſuccurrerẽ. adduxi
enim hominẽ, in quo recõciliare exiſtimationẽ
iudiciorũ amiſſam, redire in gratiã cum pop.
Roma. ſatisfacere exteris nationibus poſſetis:
depeculatorẽ ærarij, uexatorẽ Aſiæ, atq; Pã-
phyliæ, prædonẽ iuris urbani, labẽ atq; perni-
ciem prouinciæ Siciliæ. De quo ſi uos ſeuerè,
religioſeq; iudicaueritis, autoritas ea, quæ in
uobis remanere debet, hærebit: ſin iſtius ingen-
tes diuitiæ iudiciorũ religionẽ, ueritatẽq; per-
fregerint: ego hoc tamẽ aſſequar, ut iudiciũ po-
tius Reipublicæ, quàm aut reus iudicibus, aut
accuſator reo defuiſſe uideatur. Equidem ut de
me confitear Iud. cùm multæ mihi à C. Verre
inſidiæ terra, mariq; factæ ſint, quas partim
mea diligentia deuitarim, partim amicorum
ſtudio, officioq; repulerim: nunquam tamẽ ne-
que tantum periculum mihi adire uiſus ſum,
neq; tantopere pertimui, ut nunc in ipſo iudi-
cio. Neq; tantum me expectatio accuſationis
meæ, cõcurſusq; tãtæ multitudinis, quibus ego
rebus uehementißimè perturbor, commouet,
quantũ iſtius inſidiæ nefariæ, quas uno tẽpore*

mihi, nobis, M. Glabrioni Prætori, ſocijs, exteris nationibus, ordini, nomini deniq; Senatorio facere conatur. qui ita dictitat, ijs eſſe metuendũ, qui quod ipſis ſolis ſatis eſſet, ſurripuiſſent: ſe tãtũ rapuiſſe, ut id multis ſatis eſſe poſſit: nihil eſſe tam ſanctũ, quod non uiolari, nihil tam munitũ, quod non expugnari pecunia poßit. Quòd ſi quàm audax eſt ad conandum, tam eſſet obſcurus in agẽdo, fortaſſe aliqua in re nos aliquando fefelliſſet: uerùm hoc adhuc percommodè cadit, quòd cum incredibili eius audacia ſingularis ſtultitia cõiuncta eſt. Nam ut apertus in corripiendis pecunijs fuit, ſic in ſpe corrũpendi iudicij perſpicua ſua cõſilia, conatusq; omnibus fecit. Semel ait ſe in uita pertimuiſſe, tum cùm primùm reus à me factus eſt: quòd, cùm è prouincia recens eſſet, inuidiaq; & infamia non recenti, ſed uetere ac diuturna flagraret, tum ad iudicium corrumpẽdum tẽpus alienũ offenderet. Itaq; cùm ego diem in Siciliã inquirendi perexiguã poſtulauiſſem, inuenit iſte qui ſibi in Achaïã biduo breuiorem diem poſtularet: non ut idem conficeret diligentia, & induſtria ſua, quod ego meo labore, & uigilijs cõſecutus ſum. Etenim ille Achaicus inquiſitor ne Brunduſiũ quidẽ peruènit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus ſic obij, ut omnium populorũ, priuatorumq; literas iniuriasq; cognoſcerẽ: ut perſpicuum

tuum cuiuis eſſe poſsit, hominē ab iſto quaſitum eſſe, nō qui reum ſuum adduceret, ſed qui meum tēpus obſideret. Nunc homo audaciſsimus, atq; amentiſsimus hoc cogitat: intelligit me ita paratū atq; inſtructū in iudiciū uenire, ut non modò in auribus ueſtris, ſed in oculis omnium ſua furta, atq; flagitia defixurus ſim. Videt, Senatores multos eſſe teſtes audaciæ ſuæ: uidet multos equites Romanos, frequentes præterea ciues, atq; ſocios, quibus ipſe inſignes iniurias fecerit: uidet etiā tot graues ab amiciſsimis ciuitatibus legatiōes cum publicis autoritatibus, ac teſtimonijs conueniſſe. Quæ cùm ita ſint, uſq; eò de omnibus bonis malè exiſtimat: uſque eò Senatoria iudicia perdita, profligataq; eſſe arbitratur, ut hoc palàm dictitet, non ſine cauſa cupidū pecuniæ fuiſſe, quoniam tantum in pecunia præſidium experiatur eſſe: ſeſe (id quod difficillimum fuerit) tempus ipſum emiſſe iudicij ſui, quò cætera facilius emere poſſet: ut quoniā criminū uim ſubterfugere nullo modo poterat, procellā temporis deuitaret. Quòd ſi non modò in cauſa, uerùm in aliquo honeſto præſidio, aut in alicuius eloquētia, aut gratia ſpem aliquā collocaſſet, profectò non hæc omnia colligeret, atq; aucuparetur: nō uſq; eò deſpiceret, contēneretq; ordinem Senatoriū, ut arbitratu eius deligeretur ex Senatu, q reus fieret: qui, dū hic quæ opus eſſent,

 compa

*compara
ret, cauſam interea ante eum diceret. Quibus ego rebus quid iſte ſperet, & quò animum intendat, facilè perſpicio: quamobrem uerò ſe confidat aliquid perficere poſſe hoc Prætore, & hoc conſilio, intelligere non poſſum: unum illud intelligo, quod Prætor in reiectione iudicum iudicauit, ea ſpe iſtum fuiſſe præditum, ut omnem rationem ſalutis in pecunia poneret: hoc erepto præſidio, ut nullam ſibi rem adiumento fore arbitraretur. Etenim quod eſt ingenium tantum? quæ tanta facultas dicendi & copia, quæ iſtius uitam tot uitijs flagitijsq; conuictã, iampridem omniũ uoluntate iudicioq; damnatã, aliqua ex parte poßit defendere? Cuius ut adoleſcẽtiæ maculas ignominiasq; prætereã, Quæſtura primus gradus honoris quid aliud habet in ſe, niſi Cn. Carbonẽ ſpoliatum à Quæſtore ſuo pecunia publica? nudatum, & proditum Conſulem? deſertum exercitum? relictam prouinciam? ſortis neceßitudinem, religionemq; uiolatam? cuius legatio exitium fuit Aſiæ totius & Pamphyliæ: quibus in prouincijs multas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus eſt, cùm in Cn. Dolabellam ſcelus ſuum illud priſtinum renouauit & inſtaurauit Quæſtorium, cùm eum, cui legatus, & pro Quæſtore fuiſſet, & in inuidiã ſuis maleficijs adduxit, & in ipſis periculis non ſolùm deſeruit, ſed etiam oppugnauit,*

gnauit, ac prodidit. cuius Pratura urbana ædium ſacrarum fuit, publicorumq́; operum depopulatio: ſimul in iure dicendo bonorum poſſeßionumq́; contra omnium inſtituta addictio, & condonatio. Iam uerò omnium uitiorũ ſuorum plurima & maxima conſtituit monimenta & indicia in prouincia Sicilia: quam iſte per triennium ita uexauit, ac perdidit, ut ea reſtitui in antiquum ſtatum nullo modo poßit: uix autem per multos annos, innocentesq́ue Prætores aliqua ex pate recreari aliquando poſſe uideatur. Hoc Prætore Siculi neque ſuas leges, neque noſtra Senatuſconſulta, neq; communia iura tenuerunt: tantum quiſq; habet in Sicilia, quãtum hominis auarißimi, & libidinoſißimi aut imprudentiã ſubterfugit, aut ſatietati ſuperfuit. Nulla res per triennium, niſi ad nutum iſtius iudicata eſt: nulla res tam patria cuiuſquam atq; auita fuit, quæ non ab eo, imperio iſtius abiudicaretur. Innumerabiles pecuniæ ex aratorum bonis nouo nefarióque inſtituto coactæ: ſocij fidelißimi in hoſtiũ numero exiſtimati: ciues Romani ſeruilem in modũ cruciati, & necati: homines nocentißimi propter pecuniam iudicio liberati, honeſtißimi atque integerrimi abſentes rei facti, indicta cauſa damnati & eiecti: portus munitißimi, maxima tutißimaq́; urbes piratis prædonibusq́; patefactæ: nautæ, mi-

 litesq́;

liteſq́; Siculorum, ſocij noſtri atq; amici fame necati: claſſes optimæ, atque opportuniſſimæ cum magna ignominia Pop. Rom. amiſſæ, & perditæ. Idē iſte Prætor monimēta antiquiſſima partim Regū locupletiſſimorū, quæ illi ornamēto urbibus eſſe uoluerūt, partim etiā noſtrorū Imperatorū, quæ uictores ciuitatib⁹ Siculis aut dederūt, aut tradiderūt, ſpoliauit, nudauitq́; omnia. Neq; hoc ſolùm in ſtatuis publicis, ornamentisq́; fecit: ſed etiam delubra omnia ſanctiſſimis religionibus cōſecrata depeculatus eſt: deum deniq; nullum Siculis, qui ei paulò magis affabrè, atque antiquo artificio factus uideretur, reliquit. In ſtupris uerò & flagitijs nefarias eius libidines commemorare, pudore deterreor: ſimul illorū calamitatē commemorando augere nolo, quibus liberos, cōiugesq́; ſuas integras ab iſtius petulātia cōſeruare non licitum eſt. At enim hæc ita cōmiſſa ſunt ab iſto, ut non cognita ſint ab omnibus. Hominem eſſe arbitror neminem, qui nomen iſtius audierit, quin facta quoq; eius nefaria commemorare poſſit: ut mihi magis timēdum ſit, ne multa crimina prætermittere, quàm ne qua in iſtum fingere exiſtimer. Neque enim mihi uidetur hæc multitudo, quæ ad audiendum conuênit, cognoſcere ex me cauſam uoluiſſe, ſed ea, quæ ſcit, mecum recognoſcere. Quæ cùm ita ſint, iſte homo amens ac perdi-

tus alia mecum ratione pugnat : non id agit, ut alicuius eloquentiam mihi opponat : non gratia, non autoritate cuiuſquam, non potẽtia nititur : ſimulat, his de rebus confidere: ſed uideo quid agat, neq; agit occultiſsimè : proponit inania mihi nobilitatis, hoc eſt, hominum arrogantiũ nomina, qui nõ tam me impediũt, quòd nobiles ſunt, quàm adiuuant, quòd noti ſunt: ſimulat ſe eorum præſidio confidere, cùm interea aliud quiddam iandiu machinetur. Quam ſpem nunc habeat in manibus, & quid moliatur, breuiter iam Iudices exponam: ſed prius ut ab initio res ab eo conſtituta ſit, quæſo cognoſcite. Vt primum è prouincia rediјt, redemptio eſt huius iudicij facta grandi pecunia: manſit in conditione, atq; pacto uſque ad eum finẽ, dum Iudices reiecti ſunt. poſteaquàm reiectio iudicũ facta eſt, quòd & in ſortitione iſtius ſpem fortuna populi Romani, & in reijciendis iudicibus mea diligentia iſtorũ impudentiã uicerat, renuntiata eſt tota conditio. Præclarè ſe res habebat : libelli nominum ueſtrorum, conſilijq; huius in manibus erant omnium, nulla nota, nullus color, nullæ ſordes uidebantur his ſententijs allini poſſe : cùm iſte repentè ex alacri atque læto, ſic erat humilis, atq; demiſſus, ut non modò populo Romano, ſed etiam ſibi ipſe condemnatus uideretur. Ecce autem repentè, his diebus paucis, co-

mitijs Conſularibus factis, eadem illa uetera conſilia pecunia maiore repetuntur, eademq; ueſtræ famæ, fortunisq; omnium inſidiæ per eoſdem homines comparantur. Quæ res primò Iudices pertenui nobis argumēto indicioq; patefacta eſt: pòſt aperto ſuſpicionis introitu ad omnia intima iſtorum conſilia ſine ullo errore peruénimus. Nam ut Hortenſius COS. *deſignatus domū reducebatur è campo cum maxima frequentia à multitudine: fit obuiā caſu ei multitudini C. Curio: quem ego hominem honoris potius, quàm contumeliæ cauſa nominatum uolo. Etenim ea dicam, quæ ille, ſi commemorari noluiſſet, non tanto in cōuentu, tam apertè, palamq; dixiſſet. quæ tamen à me pedetētim, cauteq; dicentur: ut & amicitiæ noſtræ, & dignitatis illius habita ratio eſſe intelligatur. Videt ad ipſum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, & ei uoce maxima uictoriā gratulatur: ipſi Hortenſio, qui Conſul erat factus, propinquis, neceſſarijsq; eius, qui tum aderant, uerbum nullum facit: cum hoc conſiſtit, hunc amplexatur, hunc iubet ſine cura eſſe. Renuntio, inquit, tibi, te hodiernis comitijs eſſe abſolutū. Quod cùm tam multi homines honeſtiſsimi audiſſent, ſtatim ad me defertur: imò uerò, ut quiſque me uiderat, narrabat. alijs illud indignum, alijs ridiculum uidebatur: ridiculum*

ijs,

ijs,qui iſtius cauſam in teſtium fide,in criminum ratione, in iudicum poteſtate, non in comitijs Conſularibus poſitam arbitrabantur: indignum ijs,qui altius perſpiciebant, & hãc gratulationem ad iudicium corrumpendum ſpectare arbitrabantur. Etenim ſic ratiocinabantur,ſic honeſtiſsimi homines inter ſe, & mecum loquebantur, apertè iam & perſpicuè nulla eſſe iudicia: qui reus pridie iam ipſe ſe condemnatum putabat, is,poſteaquàm defenſor eius Conſul eſt factus, abſoluitur. Quid igitur?quòd tota Sicilia, quòd omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publicæ, priuatæq; literæ Romæ ſunt,nihil'ne id ualebit?nihil, inuito COS. *deſignato? Quid Iudices? non crimina,non teſtes, non æſtimationem Pop. Rom.ſequentur?num omnia in unius poteſtate,ac moderatione uertentur? Verè loquar Iudices, uehementer me hæc res commouebat. optimus enim quiſque ita loquebatur. Iſte quidem tibi eripietur: ſed nos non tenebimus iudicia diutius:etenim quis poterit Verre abſoluto de transferendis iudicijs recuſare? Erat omnibus moleſtum: neq; eos tam iſtius perditi ſubita lætitia, quàm hominis ampliſsimi noua gratulatio commouebat. Cupiebam diſsimulare me id moleſtè ferre:cupiebã animi dolorem uultu tegere, & taciturnitate celare.ecce autem illis ipſis diebus, cùm Prætores*

res deſignati ſortirentur, & M. Metello obtigiſſet, ut is de pecunijs repetundis quæreret: nuntiatur mihi, tantam iſti gratulationẽ eſſe factam, ut is quoq; domum pueros mitteret, qui uxori ſuæ nuntiarent. Sanè ne hæc quidem res mihi placebat: neq; tantopere quid in hac ſorte metuendum mihi eſſet, intelligebã. unum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam, fiſcos complures cum pecunia Siculienſi à quodam Senatore ad Equitem Romanum eſſe translatos: ex his quaſi x. fiſcos ad Senatorem illum relictos eſſe comitiorum nomine: diuiſores omnium tribuum noctu ad iſtum uocatos. Ex quibus quidam qui ſe omnia mea cauſa facere debere arbitrabatur, eadem illa nocte ad me uenit: demonſtrat qua iſte oratione uſus eſſet: commemoraſſe iſtum quàm liberaliter eos tractaſſet etiã antea, cùm ipſe Præturam petiſſet, & proximis Conſularibus, Prætorijsq; comitijs: deinde eſſe pollicitum, quantum uellent pecuniæ, ſi me Aedilitate deieciſſent: hoc alios negaſſe audere, alios reſpondiſſe, non putare id perfici poſſe: inuentum tamen eſſe fortem amicum ex eadem familia Q. Verrem Romilia, ex optima diuiſorum diſciplina, patris iſtius diſcipulum atque amicum, qui HS. quingentis milibus depoſitis, id ſe perfecturũ polliceretur: & fuiſſe tamen nonnullos, qui ſe unà facturos eſſe

dicerent

dicerent. quæ cùm ita eſſent, ſanè beneuolo animo me, ut magnopere cauerem, præmonebat. Solicitabar rebus maximis uno, atque eo perexiguo tempore: urgebant comitia: & his ipſis oppugnabar grandi pecunia. inſtabat iudicium: ei quoque negotio fiſci Sicilienſes minabantur. agere quæ ad iudicium pertinebãt liberè, comitiorum metu deterrebar: petitioni toto animo ſeruire propter iudicium nõ licebat. minari deniq; diuiſoribus ratio non erat, propterea quòd eos intelligere uidebam, me hoc iudicio diſtrictum atq; obligatum futurum. Atq; hoc ipſo tempore Siculis denuntiatum eſſe audio, primum ab Hortenſio, domum ad illum ut uenirent: Siculos ſanè in eo liberos fuiſſe, qui, quamobrem accerſerentur, cùm intelligerent, non ueniſſent. Interea comitia noſtra, quorum iſte ſe, ut cæterorum hoc anno comitiorum, dominum eſſe arbitrabatur, haberi cœpta ſunt. curſare iſte homo potens, cum filio blando, & gratioſo circum tribus: paternos amicos, hoc eſt, diuiſores appellare omnes, & conuenire. Quod cùm eſſet intellectũ, & animaduerſum: fecit animo libentiſſimo Pop. Rom. ut cuius diuitiæ me de fide deducere nõ potuiſſent, ne eiuſdem pecunijs de honore deijcerer. Poſtea quàm illa petitionis magna cura liberatus ſum, animo cœpi multo magis uacuo ac ſoluto, nihil aliud, niſi de iudicio, agere, & cogitare. Reper

perio Iudices hæc ab iſtis conſilia inita, & cõſtituta, ut quacunq; opus eſſet ratione, res ita duceretur, ut apud M. Metellum Prætorem cauſa diceretur: in eo eſſe hæc commoda: primùm M. Metellum amiciſsimum, deinde Hortenſiũ COS. *non ſolum, ſed etiam Q. Metellum: qui quàm iſti ſit amicus attendite. dedit enim prærogatiuam ſuæ uoluntatis eiuſmodi, ut iſti pro prærogatiuis iam reddidiſſe uideatur. An me taciturum tantis de rebus exiſtimauiſtis? & in tanto Reip. exiſtimationisq; meæ periculo cuiquam conſulturum potius, quàm officio, & dignitati meæ? Accerſit alter* COS. *deſignatus Siculos: ueniunt nonnulli, propterea quòd L. Metellus eſſet Prætor in Sicilia: cum ijs ita loquitur, ſe Conſulem eſſe, fratrem ſuum alterũ Siciliam prouinciam obtinere, alterum eſſe quæſiturum de pecunijs repetũdis: Verri ne noceri poſsit multis rationibus eſſe prouiſum. Quid eſt quæſo Metelle iudicium corrumpere, ſi hoc non eſt? teſtes, præſertim Siculos, timidos homines, & afflictos, non ſolùm autoritate deterrere, ſed etiam Conſulari metu, & duorum Prætorum poteſtate? Quid faceres pro homine innocente, & propinquo, cùm propter hominem perditiſsimum atq; alieniſsimum de officio, ac dignitate decedis, & committis, ut quod ille dictitat, alicui qui te ignorat, uerum eſſe uideatur?*

tur? Nam hoc Verrem dicere aiebant, te non ſato, ut cæteros ex ueſtra familia, ſed opera ſua Conſulem factum. Duo igitur C O S. *& quæſitor erunt ex illius uoluntate. Non ſolùm effugiemus, inquit, hominem in quærendo nimium diligentem, nimium ſeruientem populi exiſtimationi, M. Glabrionem: ſed accedet nobis etiam illud: iudex eſt M. Cæſonius Collega noſtri accuſatoris, homo in rebus iudicandis ſpectatus, & cognitus: quem minimè expediat eſſe in eo conſilio, quod conemur aliqua ratione corrūpere: propterea quòd iam antea, cùm iudex in Iuniano conſilio fuiſſet, turpiſſimum illud facinus non ſolùm grauiter tulit, ſed etiam in medium protulit. hunc iudicem ex Cal. Ian. non habebimus. Q. Manlium, & Q. Cornificium duos ſeueriſſimos, atq; integerrimos iudices, quòd Tribb. Pl. tum erunt, iudices non habebimus. P. Sulpitius iudex triſtis, & integer magiſtratum ineat neceſſe eſt Nonis Decembr. M. Crepereius ex acerrima illa Equeſtri familia & diſciplina, L. Caßius ex familia tum ad cæteras res, tum ad iudicandum ſeueriſſima, Cn. Tremellius homo ſumma religione, & diligentia: tres hi homines ueteres Tribb. militares ſunt deſignati, ex Cal. Ian. non iudicabunt. Subſortiemur etiā in M. Metelli locum: quoniam is huic ipſi quæſtioni præfuturus eſt. Ita ſecundum Cal. Ian. & Prætore,*

re, & propè toto conſilio commutato, magnas accuſatoris minas, magnamq́; iudicij expectationem ad noſtrum arbitrium, libidinemq́; eludemus. Nonæ ſunt hodie Sextiles: hora nona conuenire cœpiſtis: hunc diem iam ne numerant quidem. Decem dies ſunt ante ludos uotiuos, quos Cn. Pompeius facturus eſt. hi ludi dies quindecim auferent: deinde continuò Romani conſequentur. Ita propè XL. *diebus interpoſitis, tum deniq; ſe ad ea, quæ à nobis dicta erunt, reſponſuros eſſe arbitrantur: deinde ſe ducturos & dicendo & excuſando facilè ad ludos Victoriæ: cum his plebeios eſſe coniunctos: ſecundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum futuri ſunt. ita defeſſa, ac refrigerata accuſatione, rem integram ad M. Metellum Prætorem eſſe uenturam. quem ego hominem, ſi eius fidei diffiſus eſſem, iudicem non retinuiſſem. Nunc tamen eo animo ſum, ut eo iudice, quàm Prætore, hanc rem tranſigi malim, & iurato ſuam; quàm iniurato aliorum tabellas committere. Nunc ego Iudices iam uos conſulo, quid mihi faciendum putetis: id enim conſilij mihi profectò taciti dabitis, quod egomet mihi neceſſariò capiendum intelligo. Si utar ad dicẽdum meo legitimo tempore: mei laboris, induſtriæ, diligentiæq́; capiam fructum, & ex accuſatione perficiam, ut nemo unquam poſt hominum memoriam paratior,*

nig

uigilãtior, compoſitior ad iudicium ueniſſe uideatur. ſed in hac laude induſtriæ meæ reus ne elabatur ſummum periculum eſt. Quid eſt igitur, quod fieri poſſit? non obſcurum, opinor, neque abſconditum fructum iſtum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alia tẽpora reſeruemus: nũc hominem tabulis, teſtibus, priuatis publicisq́; literis, autoritatibusq́; accuſemus. Res omnis mihi tecum erit Hortenſi. dicam apertè: ſi te mecum dicendo, ac diluendis criminibus in hac cauſa contendere putarem, ego quoq; in accuſando, atq; in explicãdis criminibus operam conſumerem: nunc quoniam pugnare contra me inſtituiſti, non tam ex tua natura, quàm ex iſtius tempore, & cauſa malitiosè: neceſſe eſt iſtiuſmodi rationi aliquo conſilio obſiſtere. Tua ratio eſt, ut ſecundum binos ludos mihi reſpondere incipias: mea, ut ante primos ludos comperendinẽ. ita fiet ut tua iſta ratio exiſtimetur aſtuta, meum conſilium neceſſarium. Verùm illud quod inſtitueram dicere, mihi rem tecũ eſſe, huiuſmodi eſt. Ego cùm hanc cauſam Siculorum rogatu recepiſſem, idq́; mihi amplum, & præclarum exiſtimaſſem, eos uelle meæ fidei, diligentiæq́; periculum facere, qui innocentiæ, abſtinentiæq́; feciſſent: tum ſuſcepto negotio maius mihi quiddã propoſui, in quo meam in Rempub. uoluntatem Pop. Rom. perſpicere poſſet. Nam illud mihi

nequa

nequaquam dignum induſtria, conatuq; meo uidebatur, iſtum à me in iudicium iam omniū iudicio condemnatum uocari, niſi iſta tua intolerabilis potentia, & ea cupiditas, qua per hoſce annos in quibuſdam iudicijs uſus es, etiā in iſtius hominis deſperati cauſa interponeretur. Nunc uerò, quoniam hæc te omnis dominatio, regnum'que iudiciorum tantopere delectat: et ſunt homines, quos libidinis, infamiæq; ſuæ neq; pudeat, neq; tædeat, qui quaſi de induſtria in odium, offenſionemq; po. Rom. irruere uideantur: hoc me profiteor ſuſcepiſſe, magnum fortaſſe onus, & mihi periculoſum, ueruntamen dignum in quo omnes neruos ætatis, induſtriæq; meæ contenderem. Quoniam totus ordo paucorum improbitate, & audacia premitur, & urgetur infamia iudiciorum: profiteor huic generi hominum me inimicum, accuſatorem, odioſum, aſsiduum, acerbum aduerſarium. hoc mihi ſumo: hoc mihi depoſco: quod agam in magiſtratu, quod & agam ex eo loco, ex quo me Populus Romanus ex Cal. Ianua. ſecum agere de Republica ac de hominibus improbis uoluit. hoc munus Aedilitatis meæ pop. Ro. ampliſsimum, pulcherrimumq; polliceor. moneo, prædico, antè denuntio, qui aut deponere, aut recipere, aut accipere, aut polliceri, aut ſequeſtres, aut interpretes corrumpendi iudicij ſolent eſſe, quiq; ad hanc rem aut po-

tent

tentiam, aut impudentiam ſuam profeßi ſunt, abſtineant in hoc iudicio manus, animosq́; ab hoc ſcelere nefario. Erit tum Cōſul Hortenſius cum ſummo imperio, & poteſtate: ego autem Aedilis, hoc eſt, paulò amplius, quam priuatus. Tamen hæc huiuſmodi res eſt, quam me acturum eſſe polliceor, ita pop. Ro. grata, atq; iucunda, ut ipſe COS. *in hac cauſa præ me minus etiam, ſi fieri poßit, quàm priuatus eſſe ui deatur. omnia non modò commemorabuntur, ſed etiam expoſitis certis rebus agentur, quæ intra decem annos, poſteaquàm iudicia ad Senatum translata ſunt, in rebus iudicandis nefariè, flagitioſeq́; facta ſunt. Cognoſcet ex me Po. Ro. quid ſit, quamobrem, cùm Equeſter ordo iudicaret annos propè quinquaginta continuos, nulla iudice Equite Rom. iudicante, ne tenuißima quidem ſuſpicio acceptæ pecuniæ ob rem iudicandam conſtituta ſit: quid ſit, quòd iudicijs ad Senatorium ordinem trāslatis, ſublataq́; po. Rom. in unumquenq; noſtrorum poteſtate, Q. Calidius damnatus dixerit, minoris* HS XXX M. *Prætorium hominem honeſtè non poſſe damnari: quid ſit, quòd P. Septimio Senatore damnato, Q. Hortenſio Prætore, de pecunijs repetundis, lis æſtimata ſit eo nomine, quòd ille ob rem iudicandam pecuniam accepiſſet: quòd in C. Herennio, quòd in C. Popilio Senatoribus qui ambo peculatus dānati ſunt:*

quòd in M. Attilio, qui de maieſtate damnatus eſt, hoc planum factum eſt, eos pecuniã ob rem iudicandam accepiſſe: quòd inuenti ſunt Senatores, qui C. Verre Pr. urbano ſortiẽte, exirent in eum reum, quem incognita cauſa condemnarent: quòd inuẽtus eſt Senator, qui cùm iudex eſſet, in eodem iudicio ab reo pecuniam acciperet, quã iudicibus diuideret, & ab accuſatore, ut reum damnaret. Iam uerò quomodo illam labem, ignominiam, calamitatemq́; totius ordinis conquerar? hoc factum eſſe in hac ciuitate, cùm Senatorius ordo iudicaret, ut diſcoloribus ſignis iuratorum hominum ſententiæ notarentur? hæc omnia me diligenter, ſeuereq́; acturum eſſe polliceor. Quo me tandẽ animo fore putatis, ſiquid in hoc ipſo iudicio intellexero ſimili aliqua ratione eſſe uiolatum atq; commiſſum? cùm præſertim planũ facere multis teſtibus poſſim, C. Verrem in Sicilia multis audientibus ſæpe dixiſſe, ſe habere hominem potentem, cuius fiducia prouinciam ſpoliaret: neq; ſibi ſoli pecuniam quærere, ſed ita triennium illud Præturæ Siciliẽſis diſtributum habere, ut ſecũ præclarè agi diceret, ſi unius anni quæſtum in rem ſuam conuerteret: alterum patronis & defenſoribus ſuis traderet: tertium illum uberrimum, quæſtuoſiſſimumq́; annum totum iudicibus reſeruaret. Ex quo mihi uenit in mentem illud dicere, quod apud M. Glabrionem

onem nuper cùm in reijciendis iudicibus commemoraſſem, intellexi uehementer po. Ro. commoueri: me arbitrari fore, uti nationes exteræ Legatos ad po. Rom. mitterent, ut lex de pecunijs repetundis, iudiciũq́; tolleretur ſi enim iudicia nulla ſint, tantũ unumquenq; ablaturum putant, quantũ ſibi, ac liberis ſuis ſatis eſſe arbitrentur: nunc quòd eiuſmodi iudicia ſint, tantum unumquenq; auferre, quantum ſibi, patronis, aduocatis, Prætoribus, iudicibus ſatis futurum ſit: hoc profectò infinitum eſſe: ſe auariſſimi hominis cupiditati ſatisfacere poſſe, nocentiſſimæ uictoriæ non poſſe. O commemorandà iudicia; præclaramq́; exiſtimationem noſtri ordinis, cùm ſocij pop. Rom. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolũt, quæ à maioribus noſtris ſociorum cauſa comparata ſunt. An iſte unquam de ſe bonã ſpem habuiſſet, niſi de uobis malam opinionẽ animo imbibiſſet? Quo maiore etiam, ſi fieri poteſt, apud nos odio eſſe debet, quàm eſt apud populum Romanum, cùm in auaritia, ſcelere, periurio uos ſui ſimiles eſſe arbitretur. Cui loco per deos immortales Iudices conſulite, ac prouidete. moneo, prædicoq́; id quod intelligo, tempus opportuniſſimum uobis hoc diuinitus datum eſſe, ut odio, inuidia, infamia, turpitudine totum ordinem liberetis. nulla in iudicijs ſeueritas, nulla religio, nulla denique iam exiſtimantur eſſe iudicia, itaq; à

pop. Rom. cõtemnimur, deſpicimur, graui diuturnaq; iam flagramus infamia. Neq; enim ullam aliam ob cauſam populus Romanus Tribunitiam poteſtatem tanto ſtudio requiſiuit: quam cùm poſcebat, uerbo illã poſcere uidebatur, re uera iudicia poſcebat. Neq; hoc Q. Catulum hominem ſapientiſſimum, atq; ampliſſimum fugit, qui Cn. Pompeio uiro fortiſſimo, & clariſſimo de Tribunitia poteſtate referente, cùm eſſet ſententiam rogatus, hoc initio eſt ſumma cum autoritate uſus: Patres conſcriptos iudicia malè, & flagitioſè tueri: quòd ſi in rebus iudicandis pop. Rom. exiſtimationi ſatisfacere uoluiſſent, non tantopere homines fuiſſe Tribunitiam poteſtatem diſideraturos. Ipſe deniq; Cn. Pompeius, cùm primùm cõcionem ad urbem COS. *deſignatus habuit, ubi (id quod maximè expectari uidebatur) oſtendit ſe Tribunitiam poteſtatem reſtituturũ, factus eſt in eo ſtrepitus, & grata concionis admurmuratio. Idem in eadem concione cùm dixiſſet, populatas uexatasq; eſſe prouincias, iudicia autem turpia, & flagitioſa fieri, ei rei ſe prouidere, ac conſulere uelle: tum uerò non ſtrepitu, ſed maximo clamore ſuam populus Ro. ſignificauit uoluntatem. Nuncantem homines in ſpeculis ſunt: obſeruant quemadmodum ſe unuſquiſq; ueſtrum gerat in retinenda religione, conſeruandisq; legibus: uident adhuc*

poſt

poſt legem Tribunitiam unum Senatorem uel tenuiſsimum eſſe damnatum. quod tametſi non reprehendunt, tamen magnopere quod laudent non habent. Nulla eſt enim laus, ibi eſſe integrum, ubi nemo eſt, qui aut poſsit, aut conetur corrumpere. Hoc eſt iudicium, in quo uos de reo, populus Rom. de uobis iucabit: in hoc homine ſtatuetur, poſsit' ne Senatoribus iudicantibus homo nocentiſsimus, pecunioſiſsimusq́; damnari. Deinde eſt huiuſmodi reus, in quo homine nihil ſit, præter ſumma peccata, maximamq́; pecuniam: ut ſi liberatus ſit, nulla alia ſuſpicio, niſi ea quæ turpiſsima eſt reſidere poſsit. non gratia, non cognatione, non alijs rectè factis, non denique aliquo mediocri uitio tot tantaq́; eius uitia ſubleuata eſſe exiſtimabuntur. Poſtremò ego cauſam ſic agam iudices: eiuſmodi res, ita notas, ita teſtatas, ita magnas, ita manifeſtas proferam, ut nemo à uobis, ut iſtum abſoluatis, per gratiã conetur contendere. Habeo autẽ certam uiam, atq; rationem, qua omnes illorum conatus inueſtigare, & conſequi poſsim. Ita res à me agetur, ut in eorum conſilijs omnibus nõ modò aures hominum, ſed etiam oculi populi Rom. intereſſe uideantur. Vos aliquot iam per annos conceptam huic ordini turpitudinem, atq; infamiam delere, ac tollere poteſtis. Conſtat inter omnes, poſt hac conſtituta iudicia, quibus nunc utimur,

nullum hoc ſplendore, atq; hac dignitate conſilium fuiſſe. Hic ſi quid erit offenſum, omnes homines nō iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non poteſt, ſed alium omnino ordinem ad res iudicandas quærendum arbitrabūtur. Quapropter primùm ab dijs immortalibus, quod ſperare mihi uideor, hoc idē Iudices peto, ut in hoc iudicio nemo improbus, præter eum, qui iampridem inuentus eſt, reperiatur: deinde, ſi plures improbi fuerint, hoc uobis, hoc populo Romano Iudices cōfirmo, uitam mehercule mihi prius, quàm uim, perſeuerantiamq; ad illorum improbitatem perſequendam defuturam. Verùm quod ego laboribus, periculis, inimicitijsq; meis tum, cùm admiſſum erit, dedecus ſeuerè me perſecuturū eſſe polliceor, id ne accidat, tu tua ſapientia, autoritate, diligentia M. Glabrio potes prouidere. ſuſcipe cauſam iudiciorū: ſuſcipe cauſam ſeueritatis, integritatis, fidei, religionis: ſuſcipe cauſam Senatus, ut is hoc iudicio probatus, cum populo Ro. & in laude, & in gratia eſſe poßit. Cogita qui ſis, quo loco, quid dare populo Romano, quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paternæ legis Aciliæ ueniat in mētem, qua lege populus Rom. de pecunijs repetundis optimis iudicijs, ſeuerißimisq; iudicibus uſus eſt. Circunſtant te ſummæ autoritates, quæ te obliuiſci laudis domeſticæ non ſinant,

quæ

quæ te dies noctesq; commoneant, fortiſsimum tibi patrem, ſapientiſsimum auum, grauiſsimum ſocerum fuiſſe. Quare ſi Glabrionis patris uim & acrimoniam ceperis ad reſiſtendum hominibus audaciſsimis, ſi aut Scæuolæ prudentiam ad proſpiciẽdas inſidias, quæ tuæ, atq; horum famæ cõparantur, ſi ſoceri Scauri conſtantiam, ut ne quis te de uera & certa poſsit ſententia dimouere: intelliget populus Rom. integerrimo atque honeſtiſsimo Prætore, delectoq; conſilio, nocenti reo magnitudinem pecuniæ plus habuiſſe momẽti ad ſuſpicionem criminis, quàm ad rationem ſalutis. Mihi certum eſt non committere, ut in hac cauſa Prætor nobis, conſiliumq; mutetur: non patiar rem in id tempus adduci, ut Siculi, quos adhuc ſerui deſignatorum COSS. *non mouerunt, cùm eos nouo exemplo uniuerſos arceſſerent, eos tum lictores Conſulum uocent: ut homines miſeri, antea ſocij atque amici populi Romani, nunc ſerui ac ſupplices, non modò ius ſuum, fortunas'que omnes eorum imperio amittant, uerùm etiam deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeant. Non ſinam profectò cauſa à me perorata,* XL. *diebus interpoſitis, tum nobis denique reſpondeant, cum accuſatio noſtra in obliuionem diuturnitate adducta ſit: non committam ut tum res iudicetur, cùm hæc frequentia totius Italiæ Roma diſceſſerit, quæ*

*conuênit uno tempore undique, comitiorum, iudiciorum, cenſendiq́; cauſa. huius iudicij, & laudis frúctum, & offenſionis periculum, ueſtrum: laborem, ſolicitudinemq́; noſtram: ſcientiam quid agatur, memoriamq́; quid à quoque dictum ſit, omnium puto eſſe oportere. Faciam hoc non nouum, ſed ab ijs qui nunc principes noſtræ ciuitatis ſunt, antè factum, ut teſtibus utar ſtatim: illud à me nouum Iudices cognoſcetis, quòd ita teſtes conſtituam, ut crimen totum explicem: ubi id interrogando, argumentis, atque oratione firmauero, tum teſtes ad crimen accommodem: ut nihil inter illam uſitatam accuſationem, atque hanc nouam interſit, niſi quòd in illa tunc, cùm omnia dicta ſunt, teſtes dantur: hîc in ſingulas res dabuntur: ut illis quoque eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicendiq́; ſit. Si quis erit, qui perpetuam orationem, accuſationemq́; deſideret: altera actione audiet. Nunc id quod facimus, ea ratione facimus, ut malitiæ illorum conſilio noſtro occurramus, * neceſſariò fieri intelligant. Hæc prima actionis erit accuſatio. Dicimus C. Verrem, cùm multa libidinosè, multa crudeliter in ciues Rom. atque in ſocios, multa in deos, hominesq́; nefariè fecerit, tum præterea quadringenties ſeſtertium ex Sicilia contra leges abſtuliſſe. hoc teſtibus, hoc tabulis, priuatis publicisq́; autoritatibus ita nobis*

bis planum faciemus , ut hoc ſtatuatis,etiamſi ſpatium ad dicendum noſtro commodo,uacuosq; dies habuiſſemus, tamen oratione longa nihil opus fuiſſe.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER III.

ORATIO VI.

NEMINEM ueſtrū ignorare arbitror Iudices,hunc per hoſce dies ſermonem uulgi,atque hanc opinionem po.Rom.fuiſſe, C.Verrem altera actione reſponſurum non fuiſſe, neq; ad iudicium affuturum. Quæ fama non idcirco ſolùm emanarat,quòd iſte certè ſtatuerat ac deliberauerat non adeſſe:uerùm etiam,quòd nemo quenquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui tam nefarijs criminibus , tam multis teſtibus euictus , ora iudicum aſpicere,aut os ſuum pop. Ro.oſtendere auderet.Eſt idem Verres,qui fuit ſemper,ut ad audendum proiectus,ſic paratus ad audiendum.præſto eſt:reſpondet:defenditur: ne hoc quidē ſibi reliqui fecit,ut in rebus turpiſsimis,cùm manifeſtò teneatur : ſi reticeat,et abſit,tamen impudentiæ ſuæ pudentem exitum quæſiſſe uideatur. Patior Iudices , & non

moleſtè fero,me laboris mei,uos uirtutis ueſtræ fructum eſſe laturos. Nam ſi iſte id feciſſet, quod primò ſtatuerat , ut non adeſſet : minus aliquanto, quàm mihi opus eſſet, cognoſceretur,quid ego in hac accuſatione comparanda, conſtituendaq; elaboraſſem : ueſtra uerò laus tenuis planè,atq; obſcura Iudices eſſet.Neque enim hoc à uobis pop.Rom. expectat:neque eo poteſt eſſe contentus,ſi condemnatus ſit is, qui adeſſe noluerit,& ſi fortes fueritis in eo,quem nemo ſit auſus defendere : imò uerò adſit, reſpondeat,ſummis opibus,ſummo ſtudio potentiſſimorum hominum defendatur : certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate:ueſtra integritas cum iſtius pecunia:teſtiũ conſtantia cum illius patronorũ minis,atq; potentia:tum demum illa uicta uidebuntur, cùm in contentionem,certamenq; uenerint. Abſens ſi iſte eſſet damnatus,non tam ipſi ſibi cõſuluiſſe,quàm inuidiſſe ueſtræ laudi uideretur.Neq; enim ſalus ulla maior Reip.hoc tempore reperiri poteſt,quàm pop.Rom.intelligere,diligenter reiectis ab accuſatore iudicibus,ſocios, leges,Remp.Senatorio cõſilio maximè poſſe defendi:neque tanta fortunis omniũ pernicies poteſt accedere, quàm opinione pop.Rom.rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari.Itaque mihi uideor magnam, & maximè ægram, & propè depoſitam

tam Reip. partem ſuſcepiſſe: neque in eo magis mea, quàm ueſtræ laudi, exiſtimationiq́; ſeruiſſe. Acceſsi enim ad inuidiam iudiciorū leuandam, uituperationemq́; tollendam: ut cùm hæc res pro uoluntate pop. Rom. eſſet iudicata, aliqua ex parte mea diligentia conſtituta autoritas iudiciorum uideretur. Poſtremò ut eſſet hoc iudicatum: ut finis aliquando iudiciariæ controuerſiæ conſtitueretur: etenim ſine dubio Iudices in hac cauſa ea res in diſcrimen adducitur. Reus eſt enim nocentiſsimus: qui ſi condemnatur, deſinent homines dicere, his iudicijs pecuniam plurimum poſſe: ſin abſoluitur, deſinemus nos de iudicijs transferendis recuſare: tametſi de abſolutione iſtius neque ipſe iam ſperat, nec pop. Rom. metuit. De impudentia ſingulari, quòd adeſt, quòd reſpondet, ſunt qui mirentur: mihi pro cætera eius audacia, atque amentia ne hoc quidem mirandum uidetur. multa enim & in deos, & in homines impiè, nefarieq́; commiſit: quorum ſcelerum pœnis agitatur, & à mente, conſilioq́; deducitur. Agunt eum præcipitem pœnæ ciuium Romanorū, quos partim ſecuri percuſsit, partim in uinculis necauit, partim implorantes iura libertatis, & ciuitatis in crucem ſuſtulit. Rapiunt eum ad ſupplicium dij patrij, quòd iſte inuentus eſt, qui è complexu parētum abreptos filios ad necem duceret, &

parent

parentes pretium pro ſepultura liberûm poſceret. Religiones uerò, cæremoniaq́; omnium ſacrorum, fanorumq́; uiolatæ, ſimulacraq́; deorum, quæ nō modò ex ſuis templis ablata ſunt, ſed etiam iacent in tenebris ab iſto retruſa atque abdita, conſiſtere eius animum ſine furore, atque amentia non ſinunt. Neque iſte mihi uidetur ſe ad damnationem offerre ſolùm, neque hoc auaritiæ ſupplicio communi, qui tot ſceleribus ſe obſtrinxerit, contentus eſſe: ſingularem quandam pœnam iſtius immanis, atque importunæ naturæ deſiderat. nō id ſolùm quæritur, ut iſto damnato bona reſtituantur ijs, quibus erepta ſunt: ſed & religiones deorum immortalium expiandæ, & ciuium Romanorum cruciatus, multorumq́; innocentium ſanguis, iſtius ſupplicio luendus eſt. Non enim furem, ſed ereptorem: non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ: non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum, religionumq́;: non ſicarium, ſed crudeliſsimum carnificem ciuium, ſociorumq́; in ueſtrum iudicium adduximus: ut ego hunc unum eiuſmodi reum, poſt hominum memoriam fuiſſe arbitrer, cui damnari expediret. Nam quis hoc non intelligit, iſtum abſolutum dijs, hominibusq́; inuitis, tamen ex manibus pop. Rom. eripi nullo modo poſſe? quis hoc non perſpicit, præclarè nobiſcum actum iri, ſi pop. Rom. iſtius unius ſupplicio contentus erit? ac

non

non ſic ſtatuerit, non iſtum maius in ſeſe ſcelus concepiſſe, cùm fana ſpoliarit, cùm tot homines innocentes necarit, cùm ciues Rom. morte, cruciatu, cruce affecerit: cùm prædonum duces accepta pecunia dimiſerit: quàm eos, ſi qui iſtum tot, tantis, tam nefarijs ſceleribus coopertum iurati ſententia ſua liberarent? Non eſt, nõ eſt in hoc homine cuiquam peccandi locus Iudices: non is eſt reus, non id tempus, non id cõſilium (metuo nequid arrogantius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem eſt is, cui reus tam nocens, tam perditus, tam uictus, aut occultè ſurripi, aut impunè eripi poßit. His ego iudicibus non probabo C. Verrem contra leges pecunias cepiſſe? ſuſtinebunt tales uiri ſe tot Senatoribus, tot equitibus Rom. tot ciuitatibus, tot hominibus honeſtißimis ex tam illuſtri prouincia, tot populorum, priuatorumq; literis non credidiſſe? tantæ pop. Rom. uoluntati reſtitiſſe? ſuſtineant: reperiemus, ſi iſtum uiuum ad aliud iudicium perducere potuerimus, quibus probemus iſtum in Quæſtura pecuniam publicam Cn. Carboni COS. *datam auertiſſe: quibus perſuadeamus iſtum alieno nomine à Quæſtoribus urbanis, quod priore actione didiciſtis, pecuniam abſtuliſſe. Erunt qui in eo quoque audaciam eius reprehendant, quòd aliquot nominibus de capite, quantum cõmodum fuerit, frumẽti decumani detraxerit.*

Erunt

Erunt etiã fortaſſe Iudices, qui illum eius peculatum uel acerrimè uindicandum putent, quòd iſte M. Marcelli, & P. Africani monimenta, quæ nomine illorum, re uera pop. Ro. & erantque habebantur, ex fanis religioſiſſimis, ex urbibus ſociorum atque amicorum non dubitauerit auferre. Emerſerit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hoſtium, quos accepta pecunia liberauit: uideat quid de illis reſpondeat, quos in eorum locum ſubditos domi ſuæ reſeruauit: quærat non ſolùm, quemadmodum noſtro crimini, uerum etiã quo pacto ſuæ confeſſioni poſſit mederi: meminerit ſe priore actione clamore pop. Rom. infeſto, atq; inimico excitatum confeſſum eſſe, duces à ſe prædonum ſecuri non eſſe percuſſos: ſe iam tum eſſe ueritum, ne ſibi crimini daretur, eos ab ſe pecunia liberatos: fateatur id quod negari non poteſt, ſe priuatum hominem prædonum duces uiuos atque incolumes domi ſuæ, poſteaquàm Romam redierit, uſquedum per me licuerit, tenuiſſe: hoc in illo maieſtatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit, ego oportuiſſe concedam. Ex hoc quoque euaſerit: proficiſcar eò, quò me iampridem uocat populus Romanus, de iure enim libertatis & ciuitatis ſuum putat eſſe iudicium: & rectè putat. Confringat iſte ſanè ui ſua conſilia Senatoria, quæſtiones omnium perrumpat, euolet ex ueſtra ſeueritate: mihi

credite, arctioribus apud populum Romanum laqueis tenebitur. credet iis Equitibus Rom. populus Romanus, qui ad uos antea producti teſtes, ipſis inſpectantibus ab iſto ciuem Romanum, qui cognitores homines honeſtos daret, ſublatum eſſe in crucem dixerunt. credent omnes V. & XXX. tribus homini grauiſſimo, atque ornatiſſimo M. Antonio, qui ſe præſente ciuem Rom. ſecuri percuſſum eſſe dixit. audietur à populo Rom. uir primarius Eques Rom. L. Flauius, qui ſuum familiarem Herennium negotiatorem ex Africa, cùm eum Syracuſis amplius centum ciues Rom. cognoſcerent, lacrymanteſq; defenderent, pro teſtimonio dixit ſecuri eſſe percuſſum. probabit fidem, & autoritatem, & religionem ſuam L. Suetius, homo omnibus ornamentis praditus, qui iuratus apud uos dixit, multos ciues Romanos in latumiis iſtius imperio crudeliſſimè per uim morte eſſe multatos. Hanc ego cauſam cùm agam beneficio pop. Rom. de loco ſuperiore, nō uereor ne aut iſtum uis ulla ex populi Romani ſuffragiis eripere, aut à me ullum munus Aedilitatis amplius aut gratius populo Romano eſſe poſſit. Quapropter omnes in hoc iudicio conentur omnia: nihil eſt iam, quod in hac cauſa peccare Iudices quiſquam, niſi ueſtro periculo, poſſit. Mea quidem ratio cùm in præteritis eſt rebus cognita, tum in reliquis explorata atque

prouiſa

prouiſa eſt. Ego meum ſtudium in Rempublicã iam illo tempore oſtendi, cùm longo interuallo ueterem conſuetudinem retuli, & rogatu ſociorum atque amicorum populi Rom. meorum autem neceſſariorũ, nomen hominis audaciſsimi detuli. Quod meum factum lectiſsimi uiri atque ornatiſsimi, quo in numero è uobis complures fuere, ita probarunt, ut ei, qui iſtius Quæſtor fuiſſet, & ab iſto læſus inimicitias iuſtas perſequeretur, non modò deferendi nominis, ſed ne ſubſcribendi quidem, cùm id poſtularet, facerent poteſtatem. In Siciliam ſum inquirendi cauſa profectus: quo in negotio induſtriam meam celeritas reditionis, diligentiã multitudo literarũ & teſtium declarauit: pudorem uerò ac religionem, quòd cùm ueniſſem Senator ad ſocios populi Rom. qui in ea prouincia Quæſtor fuiſſem, ad hoſpites meos ac neceſſarios cauſæ cõmunis defenſor diuerti potius, quàm ad eos, qui à me auxilium petiuiſſent. Nemini meus aduẽtus labori aut ſumptui neq; publicè neq; priuatim fuit. Vim in inquirendo tantam habui, quãtam mihi lex dabat, non quantam habere poteram iſtorum ſtudio, quos iſte uexarat. Romam ut ex Sicilia rediÿ, cùm iſte, atq; iſtius amici homines lauti, & urbani ſermones huiuſcemodi diſsipaſſent, quò animos teſtiũ retardarent, me magna pecunia à uera accuſatione eſſe deductum: tametſi pro-

bab

babatur nemini, quòd, & ex Sicilia teſtes erãt ij, qui Quæſtorẽ me in prouincia cognouerant, & hinc homines maximè illuſtres, qui ut ipſi noti ſunt, ſic noſtrum unumquenq; optimè norunt: tamẽ uſq; eò timui, ne quis de mea fide, atq; integritate dubitaret, donec ad reijciẽdos Iudices uenimus. Sciebã in reijciẽdis iudicibus nõnullos memoria noſtra pactionis ſuſpicionẽ non uitaſſe, cùm in ipſa accuſatione eorũ induſtria, ac diligentia probaretur. Ita reieci Iudices, ut hoc conſtet, poſt hunc ſtatũ Reipub. quo nunc utimur, ſimili ſplẽdore & dignitate cõſiliũ nullum fuiſſe. quam iſte laudẽ cõmunem ait ſibi eſſe mecũ: qui cùm P. Galbam Iudicẽ reieciſſet, M. Lucretium retinuit: & cùm eius patronus ex eo quæreret, cùm ſuos familiariſſimos Sex. Peduceum, Q. Conſidiũ, Q. Iunium reijci paſſus eſſet, reſpondit, quòd eos in iudicando nimium ſui iuris, ſententiaq́; cognoſceret. Itaq; iudicibus reiectis ſperabã iam onus meum uobiſcum eſſe commune: putabam non ſolùm notis, ſed etiam ignotis probatam meam fidem eſſe & diligentiam, quod me non fefellit. Nam comitijs meis, cùm iſte infinita largitione contra me uteretur, po. Rom. indicauit iſtius pecuniam, quæ apud me contra fidem meam nihil potuiſſet, apud ſe contra honorem meum nihil poſſe debere. Quo quidem die primum Iudices citati in hunc reum conſediſtis,

quis tam inimicus huic ordini fuit, quis tam nouarum rerum, iudiciorum, iudicumq; cupidus, qui non conſpectu, conſeſſusq; ueſtro commoueretur? Cùm in eo ueſtra mihi dignitas fructum diligentiæ referret, id ſum aſſecutus, ut una hora, qua cœpi dicere, reo audaci, pecunioſo, profuſo, perdito, ſpem iudicij corrumpendi præciderem: ut primo die teſtium tanto numero citato pop. Rom. iudicaret, ipſo abſoluto Rempu. ſtare non poſſe: ut aliter dies amicis iſtius, & defenſoribus non modò ſpem uictoriæ, ſed etiam uoluntatem defenſionis auferret: ut tertius dies ſic hominem proſterneret, ut morbo ſimulato non quid reſponderet, ſed quemadmodum non reſponderet, deliberaret: deinde reliquis diebus, his criminibus, his teſtibus, & urbanis, & prouincialibus ſic obrutus, atque oppreſſus eſt, ut his ludorum diebus interpoſitis, nemo iſtum comperendinatum, ſed condemnatum iudicaret. Quapropter ego, quod ad me attinet Iudices, uici: non enim ſpolia C. Verris, ſed exiſtimationem pop. Rom. concupiui. Meum fuit cum cauſa accedere ad accuſandum. quæ cauſa fuit iuſtior, quàm à tam illuſtri prouincia defenſorem conſtitui, & deligi? Reipublicæ conſulere: quid iam Reipubl. honeſtius, quàm in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem, cuius damnatione totus ordo cum Pop. Roma.

&

& in laude & in gratia poſsit eſſe? oſtendere ac perſuadere hominē nocentē adductum eſſe: quis eſt in pop.Ro.qui hoc nō ex priore actione abſtulerit? omniū antè dānatorum ſcelera, furta, flagitia, ſi in unum locū cōferantur, uix cū huius parua parte æquari, conferriq; poſſe? Vos, quod ad ueſtrā famā, exiſtimationē, ſalutemq; communem pertinet Iudices, proſpicite, atq; conſulite: ſplendor ueſter facit, ut peccare ſine ſummo Reip. detrimēto, ac periculo non poſsitis. Non enim poteſt ſperare pop. Rom. eſſe alios in Senatu, qui rectè poſsint iudicare, uos ſi non potueritis: neceſſe eſt, cùm de toto ordine deſperarit, aliud genus hominū, atq; aliā rationem iudiciorū requirat. Hoc ſi uobis ideo leuius uidetur, quòd putatis onus eſſe graue, & incommodum iudicare: intelligere debetis primùm intereſſe, utrum id onus uoſmetipſi reieceritis: an quòd probare po. Ro. fidē ueſtrā & religionem non potueritis, eò uobis iudicandi poteſtas erepta ſit: deinde etiam illud cogitare, quanto periculo uenturi ſimus ad eos iudices, quos propter odium ueſtri pop. Ro. de uobis uoluerit iudicare. Verùm uobis dicam id quod intellexi Iudices: homines ſcitote eſſe quoſdā, quos tantum odium ueſtri ordinis teneat, ut hoc palàm iam dictitent, ſe iſtum, quem ſciant hominum eſſe improbiſsimum, hoc uno nomine abſolui uelle, ut ab Senatu iudicia

per ignominiam, turpitudinemq́; auferantur. Hæc me Iudices pluribus uerbis uobiſcũ agere coëgit nõ timor meus de ueſtra fide, ſed ſpes illorum noua, quæ cùm Verrem à porta ſubitò ad iudicium retraxiſſet, nõnulli ſuſpicati ſunt non ſine cauſa illius cõſilium tam repentè eſſe mutatum. Nunc ne nouo querimoniæ genere uti poßit Hortenſius, & ea dicere opprimi reum, de quo nihil dicat accuſator: nihil eſſe tam periculoſum fortunis innocentiũ, quàm tacere aduerſarios: & ne aliter, quàm ego uelim, meũ laudet ingeniũ, cùm dicat, me, ſi multa dixiſſem ſubleuaturum fuiſſe eum, quẽ contra dicerem: quia non dixerim, perdidiſſe: morem illi gerã: utar oratione perpetua, non quoniã hoc ſit neceſſe, uerum ut experiar, utrũ ille ferat moleſtius me tunc tacuiſſe, an nunc dicere. Hic tu fortaſſe eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam: niſi omni tempore, quod mihi lege conceſſum eſt, abuſus ero, querêre: deûm atque hominum fidẽ implorabis, circũueniri C. Verrem, quod accuſator nolit tandiu, quandiu liceat, dicere. Quod mihi lex mea cauſa det, eo mihi nõ uti nõ licebit? Nã accuſandi mihi tẽpus mea cauſa datum eſt, ut poſſem oratione mea crimina, cauſamq́; explicare: hoc ſi non utor, non tibi iniuriam facio, ſed de meo iure aliquid, & cõmodo detraho. Cauſam enim, inquit, cognoſci

oportet

oportet: ea re quidem, quod aliter condemnari reus, quamuis ſit nocens, non poteſt. id igitur tu moleſtè tuliſti, à me aliquid factũ eſſe, quò minus iſte condemnari poſſet? Nam cauſa cognita poſſunt multi abſolui, incognita quidem condemnari nemo poteſt. adimo enim comperendinatum: quod habet lex in ſe moleſtiſſimum, bis ut cauſa dicatur: quod aut mea cauſa potius eſt conſtitutum, quàm tua, aut nihilo tua potius, quàm mea. Nam ſi bis dicere eſt commodum: certe utriuſq; commune eſt: ſi eum qui poſterius dixit, opus eſt redargui, accuſatoris cauſa, ut bis ageretur, conſtitutum eſt. Verùm, ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus: antea uel iudicari primò poterat, uel amplius pronuntiari. Vtrã igitur putas legem molliorem? opinor illam ueterem, qua uel citò abſolui, uel tardè condemnari licebat. Ego tibi illã Aciliã legẽ reſtituo, qua lege multi ſemel accuſati, ſemel dicta cauſa, ſemel auditis teſtibus condemnati ſunt, nequaquam tam manifeſtis, neq; tantis criminibus, quantis tu conuinceris. puta te non hac tam atroci, ſed illa lege mitiſſima cauſam dicere. accuſabo: reſpondebis. teſtibus editis, ita mittam in conſilium, ut etiam ſi lex ampliandi faciat poteſtatem, tamen iſti turpe ſibi exiſtiment non primò iudicare. Verùm ſi cauſam cognoſci opus eſt, parum'ne cognita eſt? diſſimulamus

ſimulamus Hortẽſi, quod ſæpe experti in dicendo ſumus. quis nos magnopere attendit unquam, in hoc quidem genere cauſarũ, ubi aliquid ereptũ aut ablatũ à quopiã dicitur? nõ'ne aut in tabulis, aut in teſtibus omnis expectatio iudicum eſt? Dixi prima actione me planum eſſe facturũ, C. Verrẽ HS. quadringenties contra legem abſtuliſſe. Quid? hoc planius egiſſem, ſi ita narraſſem: Dio quidã fuit Haleſinus: qui, cũ eius filio Prætore Sacerdote hæreditas à propinquo permagna ueniſſet, nihil habuit neq; negotij, neq; controuerſiæ. Verres ſimulac tetigit prouinciã, ſtatim Meſſanã literas dedit: Dionẽ euocauit: calũniatores ex ſinu ſuo appoſuit, qui illã hæreditatẽ Veneri Erycinæ cõmiſſam eſſe dicerent: hac de re oſtendit ſe ipſum cogniturũ. Poßum deinceps totam rẽ explicare: deinde ad extremũ id, quod accidit, dicere, Dionẽ HS. decies centena millia numeraſſe, ut cauſam certißimã obtineret: præterea greges equarũ eius iſtum abigẽdos curaſſe: argenti, ueſtisq; ſtragulæ quod fuerit curaſſe auferendũ. Hæc neq; cum ego dicerẽ, neq; cùm tu negares, magni momenti noſtra eſſet oratio. Quo tẽpore igitur aures Iudex erigeret, animũq; attẽderet? cùm Dio ipſe prodiret, cùm cæteri, qui tum in Sicilia negotijs Dionis interfuiſſent: cùm per eos ipſos dies, per quos cauſam Dio diceret, reperiretur pecunias ſumpſiſſe

pſiſſe

pſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe, prædia uendidiſſe: cùm tabulæ uirorum bonorum proferrentur: cùm, qui pecuniam Dioni dederunt, dicerent ſe iam tum audiſſe eò numos ſumi, ut Verri darentur: cùm amici, hoſpites, patroni Dionis, homines honeſtiſsimi hæc eadem ſe audiſſe dicerent. Opinor, cùm hæc fierent, tum uos audiretis, ſicut audiſtis: tum cauſa agi uideretur, ſic à me ſunt acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus nullum eſſet, in quo quiſquam ueſtrum perpetuam accuſationem requireret. Nego ego eſſe quicquam à teſtibus dictum, quod aut ueſtrum cuipiam eſſet obſcurum, aut cuiuſquam oratoris eloquentiam quæreret. Etenim ſic meipſum egiſſe memoria tenetis, ut in teſtibus interrogandis omnia crimina proponerem, & explicarem: ut cùm rem totam in medio propoſuiſſem, tum denique teſtem interrogarem. Itaq; non modò uos, quibus eſt iudicandum, noſtra crimina tenetis: ſed etiam popu. Rom. totam accuſationem, cauſamq; cognouit. tametſi ita de meo facto loquor, quaſi ego illud mea uoluntate potius, quàm ueſtra iniuria adductus fecerim. Interpoſuiſtis accuſatorem, qui, cùm ego mihi C. & X. *dies ſolos in Siciliam poſtulaſſem,* C. & VIII. *ſibi in Achaiam poſtularet: menſes mihi tres cùm eripuiſſetis ad agendum maximè appoſitos: reliquũ omne tempus*

huius animi me uobis remiſſurum putaſtis: ut cùm horis noſtris nos eſſemus uſi, tu binis ludis interpoſitis quadrageſimo pòſt die reſponderes: déinde ita tẽpus duceretur, ut à M. Glabrione Pr. & magna parte horum iudicũ, ad Prætorem alium, Iudiceſq; alios ueniremus. Hæc ſi ego non uidiſſem, ſi me non omnes noti, ignotiq; monuiſſent, id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tẽpus reijceretur: credo ſi meis horis in accuſando uti uoluiſſem, uererer, ne mihi crimina non ſuppeterẽt, ne oratio deeſſet, ne nox uireſq; deficerent, ne, quẽ nemo prima actione defendere auſus eſſet, eum ego bis accuſare non poſſem. Ego meum conſilium tum iudicibus, tum pop. Ro. probaui. Nemo eſt, qui alia ratione iſtorũ iniuriæ, atq; impudentiæ potuiſſe obſiſti arbitretur. Etenim qua ſtultitia fuiſſem, ſi, quam diem qui iſtũ eripiendũ redemerunt, in cautione uiderunt, cùm ita cauerent, Si poſt Cal. Ianua. in conſilium iretur: in eam diem ego, cùm potuiſſem uitare, incidiſſem? Nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniã in animo eſt cauſam omnem exponere, habenda ratio eſt diligenter. Itaq; primum illum actum iſtius uitæ turpiſſimum & flagitioſiſſimum prætermittam: nihil à me de pueritia ſuæ flagitijs, peccatiſq; audiet: nihil ex illa impura adoleſcentia ſua: quæ qualis fuerit, aut meminiſtis, aut

ex

ex iſto, quem ſui ſimillimum produxit, recognoſcere poteſtis. Omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu uidebuntur: neq; ſolũ, quid iſtum audire, uerùm etiam, quid me deceat dicere, conſiderabo. Vos quæſo date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquam partem de iſtius impudentia reticere poſsim. Omne illud tempus, quod fuit antequã iſte ad magiſtratus, remq; publicam acceſsit, habeat per me ſolutum, ac liberum. ſileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorum, productorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ res patris eius, ætas ipſius pertulit, prætereantur: lucretur indicia ueteris infamiæ: patiatur eius uita reliqua me hanc tantam iacturam criminum facere. Quæſtor Cn. Papirio Conſuli fuiſti ab hinc annos quatuordecim: ex ea die ad hanc diem quæ feciſti, in iudiciũ uoco. Hora nulla uacua à furto, ſcelere, crudelitate, flagitio reperietur. Hi ſunt anni cõſumpti in Quæſtura, & legatione Aſiatica, & Prætura urbana, & Prætura Sicilienſi. Quare hæc eadem erit quadripartita diſtributio totius accuſationis meæ. Quæſtor ex S.C. prouinciam ſortitus es: obtigit tibi Conſularis, ut cum COS. *Cn. Carbone eſſes, eamq; prouinciã obtineres. Erat tum diſſenſio ciuium, de qua nihil ſum dicturus quid ſentire debueris: unum hoc dico, in eiuſmodi tempore, ac ſorte ſta-*

tuere te debuiſſe, utrum malles ſentire, atque defendere. Carbo grauiter ferebat ſibi Quæſtorem obtigiſſe hominẽ ſingulari luxuria, atque inertia: ueruntamen ornabat eum beneficijs, officijsq́; omnibus. Ne diutius teneam: pecunia attributa numerata eſt: profectus eſt Quæſtor in prouinciã: uenit in Galliam expectatus ad exercitũ Conſularẽ cum pecunia: ſimulac primum ei occaſio uiſa eſt (cognoſcite hominis principium magiſtratuũ gerendorũ, & Reip. adminiſtrãdæ) auerſa pecunia publica Quæſtor Conſulẽ, exercitum, prouinciamq́; deſeruit. Video quid egerim: erigit ſe: ſperat ſibi auram poſſe aliquã afflari in hoc crimine uoluntatis, aſſenſionisq́; eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio ſit: quibus illam relictionem proditionemq́; Conſulis ſui gratam ſperat fore. quaſi uerò id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut ſtudio partium fecerit: ac non apertiſſimè Conſulẽ, exercitum, prouinciamq́; compilarit, & propter imprudentiſſimũ furtũ aufugerit. Eſt enim obſcurum & eiuſmodi factum eius, ut poſſit aliquis ſuſpicari, C. Verrem, quòd ferre nouos homines non potuerit, ad nobilitatem, hoc eſt, ad ſuos tranſiſſe: nihil feciſſe propter pecuniam. Videamus rationes quemadmodum retulerit: iam ipſe oſtendet, quam ob rem Cn. Carbonem reliquerit: iam ſe ipſe indicabit. Primùm breuitatem cognoſcite.

ACCEPI

ACCEPI, *inquit*, VICIES DVCENTA TRIGINTAQVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVII. NVMOS: DEDI STIPENDIO, FRVMENTO, LEGATIS, PROQVAESTORIBVS, COHORTI PRAETORIAE, HS. MILLE SEXCENTA TRIGINTAQVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVII. NVMOS. RELIQVI ARIMINI HS. SEXCENTA MILLIA. *Hoc eſt rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu Hortenſi, aut quiſquam hominum retulit? quid hoc eſt? quæ impudentia? quæ audacia? quod exemplum ex tot hominum rationibus relatis huiuſmodi eſt? illa tamen* HS. *ſexcenta millia, quæ ne falsò quidem potuit, quibus data eſſent, deſcribere, quæ ſe Arimini ſcribit reliquiſſe, quæ ipſa* HS. *ſexcenta millia reliqua facta ſunt, neque Carbo attigit, neque Sylla uidit, neque in ærarium relata ſunt. Oppidum ſibi elegit Ariminum, quod tum, cùm iſte rationes referebat, oppreſſum, direptumq́; erat. non ſuſpicabatur id, quod nunc ſentiet, ſatis multos ex illa calamitate Ariminenſiũ teſtes nobis in hãc rem reliquos eſſe. Recita denuo.* P. LENTVLO, L. TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS, RES RATIONVM RELATVRVM. *Recita.* EX S.C.

ut hoc pacto rationem referre liceret, eò Syllanus repentè factus eſt, non ut honos & dignitas nobilitati reſtitueretur. Quòd ſi illinc inanis profugiſſes, tamen iſta tua fuga nefaria, proditio Conſulis tui ſcelerata iudicaretur. Malus ciuis, improbus Conſul, ſeditioſus homo Cn. Carbo fuit: fuerit alijs: tibi quando eſſe cœpit? poſteaquàm tibi pecuniam, rem frumentariam, rationes omnes ſuas, exercitumq; commiſit. Nam ſi tibi antea diſplicuiſſet, idem feciſſes, quod anno pòſt M. Piſo. Quaſtor cùm L. Scipioni Conſuli obtigiſſet, non attigit pecuniam: non ad exercitum profectus eſt: quod de Rep. ſenſit, ita ſenſit, ut nec fidem ſuam, nec morem maiorum, nec neceßitudinem ſortis læderet. Etenim ſi hæc perturbare omnia, et permiſcere uolumus: totã uitam periculoſam, inuidioſam, infeſtamq; reddemus, ſi nullam religionẽ ſors habebit, nullam ſocietatẽ coniunctio ſecundæ dubiæq; fortunæ, nullam autoritatem mores atq; inſtituta maiorum. Omnium eſt cõmunis inimicus, qui fuit hoſtis ſuorum. Nemo unquam ſapiens proditori credendum putauit. Ipſe Sylla, cui aduentus iſtius gratißimus eſſe debuit, ab ſe hominem, atque ab exercitu ſuo remouit: Beneuenti eſſe iußit apud eos, quos ſuis partibus amicißimos eſſe intelligebat: ubi iſte ſummæ rei, cauſæq; nocere nihil poſſet: ei poſtea præmia tamen liberaliter tribuit:

bona

bona quadam proſcriptorum in agro Beneuentano diripienda conceßit: habuit honorem, ut proditori,nõ,ut amico,fidem. Nunc quamuis ſint homines, qui mortuum Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, non quid illi accidere uoluerunt, ſed quid ipſis in tali re metuendũ ſit,cogitare.commune eſt hoc malum,communis metus, commune periculum.Nullæ ſunt occultiores inſidiæ, quàm eæ,quæ latent in ſimulatione officij, aut in aliquo neceßitudinis nomine.nam eum, qui palàm eſt aduerſarius,facilè cauendo uitare poßis: hoc uerò occultum, inteſtinum, ac domeſticum malum, non modò non exiſtit,uerùm etiã opprimit,antequã perſpicere, atque explorare potueris. Ita'ne uero? tu cùm Quæſtor ad exercitum miſſus ſis, cuſtos non ſolùm pecuniæ,ſed etiam Cõſulis, particeps omnium rerum conſiliorumq; fueris,habitus ſis in liberûm loco,ſicut mos maiorum ferebat,repentè relinquas? deſeras? ad aduerſarios tranſeas? O ſcelus,ò portentum in ultimas terras exportandum.Non enim poteſt ea natura, quæ tantum facinus commiſerit, hoc uno ſcelere eſſe contenta: neceſſe eſt ſemper aliquid eiuſmodi moliatur: neceſſe eſt in ſimili audacia,perfidiaq; uerſetur. Itaque idem iſte,quem Cn. Dolabella poſtea C. Malleolo occiſo pro Quæſtore habuit (haud ſcio, an maior etiam hæc neceßitudo fuerit, quàm illa Carbonis: ac

plus

plus iudicium uoluntatis ualere, quàm ſortis debeat) idem in Cn.Dolabellã, qui in Cn.Carbonem fuit. Nam quæ in ipſum ualebant crimina, cõtulit in illum: cauſamq; illius omnem ad inimicos, accuſatoresq; detulit. Ipſe in eum cui legatus, cui pro Quæſtore fuerat, inimiciſſimum, atq; improbiſſimum teſtimonium dixit. ille miſer cùm eſſet, tum proditione iſtius nefaria, tum improbo & falſo eiuſdem teſtimonio: tum multò etiã maxima parte iſtius furtorum ac flagitiorum inuidia conflagrauit. quid hoc homine faciatis? aut ad quam ſpem tam perfidioſum, tam importunum animal reſeruetis? qui in Cn.Carbone ſortem, in Cn. Dolabella uoluntatem neglexerit, ac uiolarit, eos'que ambos non ſolùm deſeruerit, ſed etiam prodiderit, atq; oppugnarit. Nolite quæſo Iudices breuitate orationis meæ potius, quàm rerum ipſarum magnitudine crimina ponderare: mihi enim properandum neceſſariò eſt, ut omnia uobis, quæ mihi conſtituta ſunt, poſſim exponere. Quamobrem Quæſtura iſtius demonſtrata, primiq; magiſtratus & furto, & ſcelere perſpecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Syllanarum proſcriptionum, ac rapinarum prætermittam: neq; ego iſtum ſibi ullam ex communi calamitate defenſionem ſinam ſumere: ſuis eum certis, proprijsq; criminibus accuſabo. Quamobrem hoc omni tempore Syll

re Syll

re Syllano ex accuſatione circunſcripto, legationem eius præclaram cognoſcite. Poſteaquam Cn. Dolabellæ prouincia Cilicia conſtituta eſt, ò dij immortales, quanta iſte cupiditate, quibus allegationibus illam ſibi legationem expugnauit! id quod Cn. Dolabellæ principium maximæ calamitatis fuit. Nam ut iſte profectus eſt, quacūq; iter fecit, eiuſmodi fuit, non ut legatus po. Ro. ſed ut quædam calamitas peruadere uideretur. In Achaia (prætermittam minora omnia, quorum ſimile forſitan alius quoq; aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, niſi ſingulare, niſi quod, ſi in alium reū diceretur, incredibile uideretur) magiſtratum Sicyonium numos popoſcit. ne ſit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij. cùm ille non daret: animaduertit. improbum, ſed non inauditū. genus animaduerſionis uidete: quæretis, ex quo genere hominem iſtum iudicetis. ignem ex lignis uiridibus, atq; humidis in loco anguſto fieri iuſsit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, po. Ro. ſocium, atq; amicum, fumo excruciatum ſemiuiuū reliquit. Iam quæ iſte ſigna, quas tabulas pictas, ex Achaia ſuſtulerit, non dicam hoc loco: eſt alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonſtrandam ſeruatus. Athenis audiſtis ex æde Mineruæ grāde auri pondus ablatum. dictum hoc eſt in Cn. Dolabellæ iudicio. dictum? etiam æſtimatum. Huius con-

ſilij non modò participem C. Verrem, ſed principem fuiſſe reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religioſiſſimo noctu clàm ſuſtulit ſigna pulcherrima, atq; antiquiſſima, eaq́; in onerariam nauem ſuam coïjcienda curauit. Poſtridie cùm ſpoliatum fanum uiderent ij, qui Delum incolebant, grauiter ferebant: eſt enim tanta apud eos eius ſani religio atq; antiquitas, ut in eo loco ipſum Apollinem natum eſſe arbitrentur. uerbum tamen facere non audebãt, ne fortè ea res ad Dolabellam ipſum pertineret. Tum ſubitò tempeſtates coortæ ſunt maximæ Iudices, ut non modò proficiſci, cùm cuperet, Dolabella non poſſet, ſed uix in oppido conſiſteret: ita magni fluctus eijciebantur. Hîc nauis illa prædonis iſtius, onuſta ſignis religioſis, expulſa atque eiecta fluctu, frangitur: in littore ſigna illa Apollinis reperiuntur: iuſſu Dolabellæ reponuntur: tempeſtas ſedatur: Dolabella Delo proficiſcitur. Non dubito, quin, tametſi nullus in te ſenſus humanitatis, nulla ratio unquam fuit religionis, nunc tamen in metu, periculóque tuo tuorum tibi ſcelerum ueniat in mentem. Poteſt'ne tibi ulla ſpes ſalutis commoda oſtendi, cùm recordaris, in deos immortales quàm impius, quàm ſceleratus, quàm nefarius fueris? Apollinem'ne tu Delium ſpoliare auſus es? illi'ne tu templo, tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo

gioſo

gioſo manus impias ac ſacrilegas afferre conatus es? Si in pueritia non his artibus & diſciplinis inſtitutus eras, ut ea quæ literis mandata ſunt, diſceres atq; cognoſceres: ne poſtea quidem, cùm in ea ipſa loca veniſti, potuiſti accipere id, quod eſt proditum memoriæ, ac literis? Latonam ex longo errore, & fuga grauidam, & iam ad pariendum uicinam temporibus exactis fugiſſe Delum, atque ibi Apollinem, Dianamq; peperiſſe. Qua ex opinione hominum illa inſula eorum deorum ſacra putatur: tantaq; eius autoritas religionis & eſt, & ſemper fuit, ut ne Perſæ quidem, cùm bellum toti Græciæ, dijs hominibusq; indixiſſent, & mille numero nauium claſſem ad Delum appuliſſent, quicquam conarentur aut uiolare, aut attingere. Hoc tu fanum depopulari homo improbiſsime, atque amentiſsime audebas? fuit illa cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem? & ſi tum hæc non cogitabas, ne nunc quidem recordaris, nullum eſſe tantũ malum, quod non tibi pro ſceleribus tuis iandiu debeatur? In Aſiam uerò poſtquàm uenit, quid ego aduentus iſtius, prandia, cœnas, equos, muneraq; commemorem? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus ſum. Chio per uim ſigna pulcherrima dico abſtuliſſe, itẽ Erythris, & Halicarnaſſo. Tenedo (præterco pecuniam, quam eripuit) Tenem ipſum,

qui apud Tenedios ſanctiſsimus Deus habetur, qui urbem illam dicitur cõdidiſſe, cuius ex nomine Tenedus nominatur: hunc ipſum inquam Tenem, pulcherrimè factũ, quem quondam in comitio uidiſtis, abſtulit magno cum gemitu ciuitatis. Illa uerò expugnatio fani antiquiſsimi, & nobiliſsimi Iunonis Samiæ, quã luctuoſa Samijs fuit? quàm acerba toti Aſiæ? quàm clara apud omnes? quàm nemini ueſtrũ inaudita? de qua expugnatione cùm Legati ad C. Nerone͂ in Aſiam Samo ueniſſent, reſponſum tulerunt, eiuſmodi querimonias, quæ ad Legatum po. Ro. pertinerent, non ad Prætorem, ſed Romam deferri oportere. Quas iſte tabulas illinc, quæ ſigna ſuſtulit? quæ cognoui egomet apud iſtum in ædibus nuper, cùm obſignandi gratia ueniſſem. quæ ſigna nunc Verres ubi ſunt? illa quæro, quæ apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiã intercolumnijs, in ſylua deniq; diſpoſita ſub dio uidimus. Cur ea, quãdiu alium Prætorem cum ijs iudicibus, quos in horũ locum ſubſortitus es, de te in conſilium iturum putaſti, tandiu domi fuerunt? poſteaquam noſtris teſtibus nos, quàm horis tuis, uti malle uidiſti, nullum ſignũ domi reliquiſti, præter duo, quæ in medijs ædibus ſunt, quæ ipſa Samo ſublata ſunt? non putaſti me tuis familiariſsimis in hanc re͂ teſtimonia denuntiaturũ, qui tua domi ſæpe fuiſſent: ex quibus

bus quærerem ſcirent'ne fuiſſe, quæ non eſſent? Quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es, cùm uiderent te iam non contra accuſatorem tuum, ſed contra Quæſtorem, ſcelerémq; pugnare? Qua de re Caridemum Chium teſtimonium priore actione dicere audiſtis: ſeſe, cùm eſſet Trierarchus, & Verrem ex Aſia decedentem proſequeretur, iuſſu Dolabellæ fuiſſe unà cum iſto Sami, ſeſéq; tum ſcire ſpoliatum eſſe fanum Iunonis, & oppidum Samum: poſteáque ſe cauſam apud Chios ciues ſuos, Samijs accuſantibus, publicè dixiſſe: eoq; ſe eſſe abſolutum, quòd planum feciſſet, ea quæ Legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad ſe pertinere. Aſpendum uetus oppidum, & nobile in Pamphylia ſcitis eſſe, pleniſſimũ ſignorum optimorum: nõ dicã illinc hoc ſignum ablatũ eſſe, & illud: hoc dico, nullũ te Aſpendi ſignum Verres reliquiſſe: omnia ex fanis, ex locis publicis, palàm, ſpectantibus omnibus, ploſtris euecta, aſportatáq; eſſe. Atque etiam illum Aſpendium citharistam, de quo ſæpe audiſtis id, quod eſt Græcis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, ſuſtulit, & in intimis ſuis ædibus poſuit: ut etiam illum ipſum artificio ſuo ſuperaſſe uideatur. Pergæ fanũ antiquiſſimum, & ſanctiſſimum Dianæ ſcimus eſſe. id quoq; à te nudatũ & ſpoliatum eſſe: ex ipſa Diana, quod habebat au-

ri, detractum atq; ablatum eſſe dico. Quæ, malùm, eſt iſta tanta audacia, atq; amentia? quas enim ſociorum, atq; amicorũ urbes adiſti Legationis iure, & nomine, ſi in eas ui cum exercitu imperioq; inuaſiſſes, tamen opinor quæ ſigna atq; ornamenta ex his urbibus ſuſtuliſſes, hæc non in tuã domũ, neq; in ſuburbana amicorum, ſed Romam in publicum deportaſſes. Quid ego de M. Marcello loquar, qui Syracuſas urbem ornatiſsimam cepit? quid de L. Scipione, qui bellum in Aſia geſsit, Antiochumq́; Regem potentiſsimum uicit? quid de Flaminio, qui Regem Philippum, & Macedoniam ſubegit? quid de L. Paulo, qui Regem Perſen ui ac uirtute ſuperauit? quid de L. Mũmio, qui urbem pulcherrimam, atq; ornatiſſimam Corinthum, pleniſsimàm rerũ omnium ſuſtulit, urbes'que Achaiæ, Bœotiæ'que, multas ſub imperium pop. Rom ditionemq́; ſubiunxit? quorum domus cùm honore, & uirtute florerent, ſignis & tabulis pictis erant uacuæ. at uerò urbem totam, templa deorum, omnes'que Italiæ partes illorum donis, ac monimentis exornatas uidemus. Vereor ne hæc fortè cuiquã nimis antiqua, & iam obſoleta uideantur: ita enim tum æquabiliter omnes erant huiuſmodi, ut hæc laus eximiæ uirtutis, & innocentiæ non ſolùm hominum, uerùm etiam temporum illorum eſſe uideatur. P. Seruilius uir clariſſimus,

mus, maximis rebus geſtis adeſt, de te ſententiam laturus eſt: Olympum ui, copijs, conſilio, uirtute cepit, urbem antiquã, & omnibus rebus auctam & exornatam. recens exemplum fortiſsimi uiri profero. nam poſtea Seruilius Imperator pop. Rom. Olympum urbem hoſtium cepit, quam tu in iiſdem illis locis Legatus Quæſtorius oppida pacata ſociorum, atque amicorum diripienda, ac uexanda curaſti. Tu quæ ex ſanis religioſiſsimis per ſcelus, & per latrociniũ abſtuliſti, ea nos uidere, niſi in tuis, amicorumq; tuorum tectis, non poſſumus: P. Seruilius quæ ſigna atque ornamenta ex urbe hoſtium, & uirtute capta, belli lege, atq; Imperatorio iure ſuſtulit, ea pop. Rom. apportauit, per triumphum uexit, in tabulas publicas ad ærarium perſcribenda curauit. Cognoſcite ex literis publicis hominis ampliſsimi diligentiã. Recita. RATIONES RELATAE P. SERVILII. *Non ſolùm numerum ſignorũ, ſed etiã uniuſcuiuſq; magnitudinem, figuram, ſtatum literis definiri uides. Certè maior eſt uirtutis, uictoriæq; iucunditas, quàm iſta uoluptas, quæ percipitur ex libidine, & cupiditate. multò diligentius habere dico Seruilium prædam p. R. quàm te tua furta notata, atq; deſcripta. Dices tua quoq; ſigna, & tabulas pictas ornamento urbi, foroq; p. R. fuiſſe. memini: uidi ſimul cum p. R. forum, comitiumq; adornatũ*

ad ſpeciem magnifico ornatu: ad ſenſum, cogitationemq; acerbo, & lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, præda prouinciarum, ſpolijs ſociorum, atque amicorum. Quo quidem tempore Iudices iſte ſpem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus eſt. uidit enim eos, qui iudiciorum dominos ſe dici uolebant, harum cupiditatum eſſe ſeruos. Socij uerò, nationes'que exteræ, ſpem omnium tum primum abiecere rerum ac fortunarum ſuarum: propterea, quòd caſu Legati ex Aſia, atq; Achaia plurimi Romæ tunc fuerunt, qui deorum ſimulacra ex ſuis ſanis ſublata in foro uenerabantur: itemq; cætera ſigna, & ornamenta cùm cognoſcerent, alia alio in loco lacrymantes intuebantur. quorum omnium hunc ſermonẽ tum eſſe audiebamus: nihil eſſe, quòd quiſquam dubitaret de exitio ſociorum atque amicorum: cùm quidem uiderent in foro pop. Rom. quo in loco antea, qui ſocijs iniurias fecerant, accuſari, & condemnari ſolebant, ibi eſſe palam poſita ea, quæ ab ſocijs per ſcelus ablata, ereptaq; eſſent. Hic ego non arbitror illum negaturum, ſigna ſeſe plurima, tabulas pictas innumerabiles habere: ſed, ut opinor, ſolet hæc, quæ rapuit & furatus eſt, nonnunquam dicere ſe emiſſe: quoniam quidem in Achaiam, Aſiam, Pamphyliam ſumptu publico, & legationis nomine mercator ſignorum

rum, tabularumq; pictarum miſſus eſt. Habeo & iſtius, & patris eius accepti tabulas omnes: quas diligentiſsimè legi, atque digeſsi: patris, quoad uixit: tuas, quoad ais re cõfeciſſe. nam in iſto Iudices hoc nouũ reperietis. Audiuimus aliquem tabulas nunquam confeciſſe: quæ eſt opinio hominum de Antonio falſa: nam fecit diligentiſsimè. uerùm ſit hoc genus aliquod minimè probandum. Audimus aliũ non ab initio feciſſe, ſed ex tempore aliquo confeciſſe: eſt aliqua etiam huiuſce rei ratio. Hoc uerò nouum, & ridiculum eſt, quod hic nobis reſpõdit, cùm ab eo tabulas poſtularemus: uſq; ad M. Terentium, & C. Caßium Conſules cõfeciſſe: poſtea deſtitiſſe. Alio loco, hoc cuiuſmodi ſit, conſiderabimus: nunc nihil ad me attinet, horũ enim temporũ, in quibus nunc uerſor, habeo tabulas & tuas, & patris. Plurima ſigna pulcherrima, plurimas tabulas deportaſſe te, negare nõ potes: atq; utinã neges: unũ oſtende in tabulis aut tuis, aut patris tui emptũ eſſe: uiciſti. ne hæc quidem duo ſigna pulcherrima, quæ nunc ad impluuium tuum ſtant, quæ multos annos ad ualuas Iunonis Samiæ ſteterunt, habes quomodo emeris: hæc inquam duo, quæ in ædibus tuis ſola iam ſunt, quæ ſectorem expectãt, relicta, ac deſtituta à cæteris ſignis. At credo in hiſce ſolis rebus indomitas cupiditates, atq; effrænatas habebat: cætera libidi-

nes eius ratione aliqua, aut modo continebantur. Quàm multis iſtum ingenuis, quàm multis matribusfamiliâs, in illa tetra, atq; impura legatione uim attuliſſe exiſtimatis? ecquo in oppido pedem poſuit, ubi non plura ſtuprorum, flagitiorumq; ſuorum, quàm aduentus ſui ueſtigia reliquerit? Sed ego omnia, quæ negari potuerunt, prætermittam: etiam hæc quæ certiſſima ſunt & clariſſima, relinquã. unum aliquod de nefarijs iſtius factis eligam: quò facilius ad Siciliam poſſim aliquando, quæ mihi hoc oneris, negotijq; impoſuit, peruenire. Oppidum eſt in Helleſponto Lampſacũ Iud. in primis Aſiæ prouinciæ clarum, & nobile: homines autem ipſi Lampſaceni tum ſummè in omnes ciues Rom. officioſi, tum præterea maximè ſedati, & quieti, propè præter cæteros ad ſummum Græcorum otium potius, quàm ad ullam uim, aut tumultum accommodati. Accidit cùm iſte à Cn. Dolabella efflagitaſſet, ut ſe ad regem Nicomedem, regemq; Sadalam mitteret, cumq; iter hoc ſibi magis ad quæſtũ ſuum, quàm ad Reip. tempus accommodatum depopoſciſſet, ut illo itinere ueniret Lampſacum, cum magna calamitate, & propè pernicie ciuitatis. deducitur iſte ad Ianitorẽ quendam hoſpitem: comitesq; eius item apud cæteros hoſpites collocantur. ut mos erat iſtius, atque ut eum ſuæ libidines flagitioſæ facere admonue

monuerant, ſtatim negotium dat illis ſuis comitibus, nequiſsimis, turpiſsimisq; hominibus, ut uideant, & inueſtigent, ecqua uirgo ſit, aut mulier, digna, quamobrem iſte Lampſaci diutius commoraretur. Erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad iſtius libidines: qui miro artificio, quocunq; uenerat, hæc inueſtigare omnia ſolebat: is ad eum rem iſtã defert: Philodamũ eſſe quendã genere, honore, copijs, exiſtimatione facilè principẽ Lampſacenorũ: eius eſſe filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quòd uirum non haberet, mulierem eximia pulchritudine, ſed etiã ſumma integritate, pudicitiaq; exiſtimari. homo, ut hæc audiuit, ſic exarſit ad id, quod non modò ipſe nunquã uiderat, ſed ne audierat quidem ab eo qui ipſe uidiſſet, ut ſtatim ad Philodamũ migrare ſe diceret uelle. Hoſpes Ianitor, qui nihil ſuſpicaretur, ueritus ne quid in ipſo ſe offenderit, hominem ſumma ui retinere cœpit: iſte qui hoſpitis relinquendi cauſam reperire non poſſet, alia ſibi ratione uiam munire ad ſtuprũ cœpit: Rubrium delicias ſuas, in omnibus eiuſmodi rebus adiutorem ſuum, & cõſcium, parum lautè diuerſari dicit: ad Philodamum deduci iubet. Quod ubi eſt Philodamo nuntiatum: tametſi erat ignarus, quantum ſibi, ac liberis ſuis iam tum mali cõſtitueretur, tamen ad iſtum uenit: oſtendit munus illud ſuum non eſſe: ſe, cùm ſua

partes eſſent hoſpitum recipiendorũ, tum ipſos tantũ Prætores, & Conſules, non Legatorum aſſeclas recipere ſolere. Iſte qui una cupiditate raperetur, totum illius poſtulatũ, cauſamq; neglexit, per uim ad eum, qui recipere non debebat, Rubrium deduci imperauit. Hîc Philodamus, poſteaquàm ius ſuũ obtinere non potuit, ut humanitatẽ cõſuetudinemq; ſuam retineret, laborabat. homo qui ſemper hoſpitaliſſimus, amiciſſimusq; noſtrorũ hominũ exiſtimatus eſſet, noluit uideri ipſum illum Rubriũ inuitus in domũ ſuam recepiſſe: magnificè, & ornatè, ut erat in primis inter ſuos copioſus, cõuiuium cõparat: rogat Rubrium, ut, quos ei cõmodum ſit, inuitet: locũ ſibi ſoli, ſi uideatur, relinquat, ut etiam filium ſuum lectiſſimũ adoleſcentem foras ad propinquum ſuum quendam mitteret ad cœnam. Tum Rubrius iſtius comites inuitat: eos omnes Verres certiores facit, quid opus eſſet. maturè ueniunt: diſcumbitur. fit ſermo inter eos, & inuitatio, ut Græco more biberetur: hoſpes hortatur: poſcunt maioribus poculis: celebratur omniũ ſermone, lætitiaq; conuiuium. Poſteaquam ſatis calere res Rubrio uiſa eſt: Quæſo, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuã non intrò uocari iubes? Homo, qui & ſumma grauitate, & iam id ætatis, & parens eſſet, obſtupuit hominis improbi dicto: inſtare Rubrius. tum ille, ut aliquid reſpõderet, nega-

uit moris eſſe Græcorum, ut in cõuiuio uirorum accumberent mulieres. Hic tum alius ex alia parte: Enimuero ferendum hoc non eſt: uocetur mulier. & ſimul ſeruis ſuis Rubrius, ut ianuã clauderent, & ipſi ad fores aßiſterent, imperat. Quod ubi ille intellexit, id agi, atq; id parari, ut filiæ ſuæ uis afferretur: ſeruos ſuos ad ſe uocat: his imperat, ut ſe ipſum negligant, filiam defendant: excurrat aliquis, qui hoc tantum domeſtici mali filio ſuo nũtiet. Clamor interea fit tota domo inter ſeruos Rubrij, atque hoſpitis: iactatur domi ſuæ uir optimus, & homo honeſtißimus. pro ſe quiſque manus affert: aqua denique feruenti à Rubrio ipſo Philodamus perfunditur. Hæc ubi filio nuntiata ſunt: ſtatim exanimatus ad ædes contendit, ut & uitæ patris, & pudicitiæ ſororis ſuccurreret. Omnes eodem animo Lampſaceni, ſimul ut hoc audiuerunt, quòd eos tum Philodami dignitas, tum iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædes noctu conuenerunt. Hic lictor iſtius Cornelius, qui cum eius ſeruis erat à Rubrio quaſi in præſidio ad auferendam mulierem collocatus, occiditur: ſerui nonnulli uulnerantur: ipſe Rubrius in turba ſauciatur. Iſte, qui ſua cupiditate tantos tumultus concitatos uideret, cupere aliquà euolare, ſi poſſet. Poſtridiè mane homines in concionem ueniunt: quærunt, quid optimum factu ſit: pro ſe quiſque, ut

in quoq; erat autoritas plurimũ, ad populum loquebatur: inuentus eſt nemo, cuius nõ hac & ſententia eſſet, & oratio: non eſſe metuendum, ſi iſtius nefarium ſcelus Lampſaceni ulti ui manuq́; eſſent, ne Senatus populusq́; Rom. in eam ciuitatẽ animaduertẽdum putaret. Quòd ſi hoc iure Legati pop. Rom. in ſocios, nationesq́; exteras uterentur, ut pudicitiam liberorũ ſeruare ab eorũ libidine tutã non liceret: quiduis eſſe perpeti ſatius, quàm in tanta ui atque acerbitate uerſari. Hæc cùm omnes ſentirent, & cùm in eam rationẽ pro ſuo quiſq; ſenſu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domũ, in qua iſte diuerſabatur, profecti ſunt: cadere ianuam ſaxis, inſtare ferro, ligna & ſarmenta circundare, ignem ſubijcere cœperunt. Tum ciues Ro. qui Lampſaci negotiabantur, cõcurrunt: orant Lampſacenos, ut grauius apud eos nomen legationis, quàm iniuria Legati putaretur: ſeſe intelligere hominem illum eſſe impurũ, ac nefarium: ſed quoniã nec perfeciſſet, quod conatus eſſet, neque futurus eſſet Lampſaci poſtea, leuius eorũ peccatum fore, ſi homini ſcelerato peperciſſent, quàm ſi Legato non peperciſſent. Sic iſte multò ſceleratior & nequior, quàm ille Adrianus, aliquanto etiam felicior fuit. Ille, quòd eius auaritiam ciues Rom. ferre non potuerant, Vticæ domi ſuæ uiuus exuſtus eſt: idq́; ita illi meritò accidiſſe exiſtimatum eſt,

ut lætarentur omnes, neque ulla animaduerſio conſtitueretur. hic ſociorũ ambuſtus incendio, tamen ex illa flamma, periculoq; euolauit: neque adhuc cauſam ullam excogitare potuit, quamobrem cõmiſerit, aut quid euenerit, ut in tantum periculum ueniret. Non enim poteſt dicere, Cùm ſeditionem ſedare uellem, cùm frumẽtum imperarem, cùm ſtipendium cogerem, cùm aliquid deniq; Reip. cauſa gererem: quòd acrius imperaui, quòd animaduerti, quòd minatus ſum. quæ ſi diceret, tamen ignoſci non oporteret, ſi nimis atrociter imperando ſocijs, in tantum adductus periculum uideretur. nunc cùm ipſe cauſam illius tumultus neq; ueram dicere, neque falſam confingere audeat: homo autẽ ordinis ſui frugaliſsimus, qui tum Acceſus C. Neroni fuit, P. Tettius hæc eadem ſe Lampſaci cognoſſe dixerit: uir omnibus rebus ornatiſsimus C. Varro, qui tum in Aſia Tribunus militum fuit, hæc eadem ipſa ſe ex Philodamo audiſſe dicat: poteſtis dubitare, quin iſtum fortuna non tam ex illo periculo eripere uoluerit, quàm ad ueſtrum iudiciũ reſeruare? niſi uerò illud dicet, quod & in teſtimonio Tettij priore actione interpellauit Hortenſius: quo tempore quidem ſigni ſatis dedit, ſi quid eſſet quod poſſet dicere, ſe tacere non poſſe: ut quandiu in cæteris rebus tacuerit, ſcire omnes poſſemus, nihil habuiſſe quod diceret.

hoc

hoc tum dixit, Philodamum, & eius filium à C. Nerone eſſe damnatos. de quo ne multa diſſeram, tantum dico, ſecutum id eſſe Neronem, & eius cõſilium, quòd Cornelium lictorem occiſum eſſe conſtaret: putaſſe non oportere eſſe, ne in ulciſcenda quidem iniuria, cuiquam hominis occidendi poteſtatem. In quo uideo, Neronis iudicio non te abſolutum eſſe improbitatis: ſed illos damnatos eſſe cædis. Verum iſta damnatio tamẽ cuiuſmodi fuit? Audite quæſo Iudices, & aliquando miſeremini ſociorũ, & oſtendite aliquid his in ueſtra fide præſidij eſſe oportere. Quòd toti Aſiæ iure occiſus uidebatur iſtius ille uerbo lictor, re uera miniſter improbiſſimæ cupiditatis: pertimuit iſte, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur: rogat, & orat Dolabellam, ut de ſua prouincia decedat, ad Neronem proficiſcatur: ſe demonſtrat incolumem eſſe non poſſe, ſi Philodamo uiuere atque aliquando Romam uenire licuiſſet. Cõmotus eſt Dolabella: fecit id, quod multi reprehenderũt, ut exercitum, prouinciam, bellum relinqueret, & in Aſiam hominis nequiſſimi cauſa, in alienam prouinciam proficiſceretur. Poſtea quàm ad Neronem uenit: contendit ab eo, ut Philodami cauſam cognoſceret. Venerat ipſe, qui eſſet in cõſilio, & primus ſententiam diceret: adduxerat etiam præfectos, & Tribunos militares ſuos, quos Nero

omnes

omnes in conſilium uocauit: erat in cõſilio etiã æquiſſimus iudex ipſe Verres: erant nonnulli togati creditores Græcorum, quibus ad exigendas pecunias improbiſſimi cuiuſque Legati plurimum prodeſt gratia. Ille miſer defenſorem reperire neminem poterat. quis enim eſſet aut togatus, qui Dolabellæ gratia: aut Græcus, qui eiuſdem ui, & imperio non moueretur? Accuſator autem apponitur ciuis Romanus de creditoribus Lampſacenorũ: qui ſi dixiſſet quod iſte iuſsiſſet, per eiuſdem iſtius lictores à populo pecuniã poſſet exigere. Cùm hæc omnia tanta contentione, tantis copijs agerentur: cùm illum miſerum multi accuſarent, nemo defenderet: cumq; Dolabella cum ſuis præfectis pugnaret in conſilio: Verres fortunas agi ſuas diceret: idem teſtimonium diceret: idem eſſet in conſilio: idem accuſatorem paraſſet: hæc cùm omnia fierent, & cùm hominem conſtaret occiſum: tamen tanta uis iſtius iniuriæ, tanta in iſto improbitas putabatur, ut de Philodamo amplius pronuntiaretur. Quid ego nunc in altera actione Cn. Dolabellæ ſpiritus? quid huius lacrymas & concurſiones proferam? quid C. Neronis uiri optimi, atque innocentiſſimi nonnullis in rebus animum nimis timidum, atque demiſſum? qui, in illa re quid facere potuerit, non habebat: niſi fortè id, quod omnes tum deſiderabant

rabant, ut ageret eam rem ſine Verre, & Dolabella: quicquid eſſet ſine his actum, omnes probarent. Tum uerò quòd pronuntiatum eſt, non per Neronem iudicatum, ſed per Dolabellam ereptum exiſtimabatur. Condemnatur enim perpaucis ſentētijs Philodamus, & eius filius. Adeſt, inſtat, urget Dolabella, ut quàm primum ſecuri feriantur, quò quàm minimè multi ex illis de iſtius nefario ſcelere audire poſſent. Conſtituitur in foro Laodiceæ ſpectaculum acerbum, & miſerum, & graue toti Aſiæ prouinciæ, grandis natu parens adductus ad ſupplicium, ex altera parte filius: ille quòd pudicitiam liberorū, hic quòd uitam patris, famāq; ſororis defenderat. Flebat uterq;, non de ſuo ſupplicio, ſed pater de filij morte, de patris filius. Quid lacrymarū ipſum Neronem putatis profudiſſe? quem fletum totius Aſiæ fuiſſe? quem luctum, & gemitum Lampſacenorum? ſecuri eſſe percuſſos homines innocentes, nobiles, ſocios pop. Rom. atq; amicos, propter hominis flagitioſiſsimi ſingularem nequitiam, atq; improbiſsimam cupiditatem. Nemo iam Dolabella neq; tui, neq; tuorum liberûm, quos tu miſeros in egeſtate atque in ſolitudine reliquiſti, miſereri poteſt. Verres'ne tibi tanti fuit, ut eius libidinem hominum innocentum ſanguine lui uelles? Idcirco'ne exercitum, atq; hoſtem relinquebas, ut tua ui & crudelitate

iſtius

iſtius hominis improbiſſimi pericula ſubleua res? Quòd enim eum tibi Quæſtoris in locum conſtitueras, idcirco tibi amicum in perpetuũ fore putaſti? Neſciebas ab eo Cn. Carbonem COS. *cuius re uera Quæſtor fuit, non modò relictũ, ſed etiã ſpoliatũ auxilijs, pecunia, nefariè oppugnatum, & proditum? Expertus igitur es iſtius perfidiam tum, cùm ſe ad inimicos tuos contulit, cùm in te homo ipſe nocẽs acerrimum teſtimoniũ dixit, cùm rationes ad ærariũ, niſi dãnato te, referre noluit. Tantá'ne tuæ Verres libidines erũt, ut eas capere, ac ſuſtinere non prouinciæ pop. Ro. non nationes exteræ poßint? Tu'ne quod uideris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, niſi ad nutum tuum præſto fuerit, niſi libidini tuæ, cupiditatiq; paruerit, immittẽtur homines? expugnabũtur domus? ciuitates non modò pacatæ, uerùm etiã ſociorum, atq; amicorum, ad uim, atq; ad arma confugient, ut ab ſe, atq; ab liberis ſuis Legati pop. Roma. ſcelus, atque libidinem propulſare poßint? Nam quæro abs te, circunſeſſus'ne ſis Lampſaci? cœperit'ne domum, in qua diuerſabare, illa multitudo incendere? uoluerint'ne legatum populi Roma. comburere uiuum Lampſaceni? negare nõn potes. habeo enim teſtimoniũ tuum quod apud Neronem dixiſti: habeo quas ad eundem literas miſiſti. Recita hunc ipſum locum de te-*

ſtimonio. TESTIMONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM, NON MVLTO POST IN DOMVM. *Bellum'ne po. Ro. Lampſaceni ciues facere conabantur? deficere ab imperio, ac nomine noſtro uolebant? Video enim, & ex his quæ legi & audiui, intelligo: in qua ciuitate non modò Legatus populi Rom. circunſeſſus, non modò igni, ferro, manu, copijs oppugnatus, ſed aliqua ex parte uiolatus ſit, niſi publicè ſatisfactum ſit, ei ciuitati bellum indici, atque inferri ſolere. Quæ fuit igitur cauſa, cur cuncta ciuitas Lampſacenorum de concione, quẽadmodum tute ſcribis, domum tuam concurreret? tu enim neq; in literis, quas Neroni mittis, neq; in teſtimonio, cauſam tanti tumultus oſtendis ullam: obſeſſum te dicis: ignem allatum, ſarmenta circundata, lictorem tuum occiſum eſſe dicis: prodeundi tibi in publicum poteſtatem factam negas: cauſam huius tanti terroris occultas. Nam ſi quam Rubrius iniuriam ſuo nomine, ac non impulſu tuo, & tua cupiditate feciſſet: de tui comitis iniuria queſtum ad te potius, quàm te oppugnatũ uenirẽt. Cùm igitur, quæ cauſa illius tumultus fuerit, teſtes à nobis producti dixerint, ipſe celarit: non'ne cauſam hanc, quam nos propoſuimus, tum illorum teſtimonia, tum iſtius taciturnitas perpetua confirmat? Huic homini parcetis*

tis igitur Iudices, cuius tanta peccata ſunt, ut hi, quibus iniurias fecerit, neq; legitimum tempus expectare ad ulciſcendum, neq; uim tantam doloris in poſterum differre potuerunt? Circũſeſſus es. à quibus? à Lampſacenis. barbaris hominibus credo, aut ijs, qui pop. Rom. nomen contemnerent. imò uerò ab hominibus & natura, & conſuetudine, & diſciplina leniſsimis. porrò autem pop. Rom. conditione socijs, fortuna ſeruis, uoluntate ſupplicibus: ut perſpicuum ſit omnibus, niſi tanta acerbitas iniuriæ, tanta uis ſceleris fuiſſet, ut Lampſaceni moriendum ſibi potius, quàm perpetiendũ putarent, nũquam illos in eum locũ progreſſuros fuiſſe, ut uehementius odio libidinis tuæ, quàm metu legationis mouerentur. Nolite per deos immortales cogere ſocios, atq; exteras nationes hoc uti perfugio: quo niſi uos uindicatis, utentur neceſſariò. Lampſacenos in iſtum nũquam ulla res mitigaſſet, niſi cum pœnas Romæ daturum credidiſſent, etſi talem acceperãt iniuriam, quam nulla lege ſatis dignè perſequi poterant: tamen incommoda ſua ueſtris committere legibus & iudicijs, quàm dolori ſuo permittere maluerunt. Tu mihi, cùm circunſeſſus à tam illuſtri ciuitate ſis propter tuũ ſcelus atque flagitium: cùm coëgeris homines miſeros & calamitoſos, quaſi deſperatis noſtris legibus & iudicijs, ad uim, ad manus, ad

arma cõfugere: cùm te in oppidis & ciuitatibus amicorũ nõ legatũ pop. Ro. ſed tyrannum libidinoſum, crudelemq́; præbueris: cùm apud exteras nationes imperij, nominisq́; noſtri famam tuis probris flagitijsq́; uiolaris: cùm te ex ferro amicorũ pop. Ro. eripueris, è flãma ſociorum euolaris: hîc tibi perfugiũ ſperas futurũ? erras: ut huc incideres, nõ ut hic cõquieſceres, illi te uiuũ exire paßi ſunt. & ais, iudiciũ eſſe factũ, te iniuria circunſeſſum eſſe Lampſaci, quòd Philodamus cum filio condemnatus ſit. Quid, ſi doceo, ſi planum facio, teſte homine nequam, uerùm ad hanc rem tamen idoneo (te ipſo inquam teſte docebo) te huius circũſeßionis tuæ cauſam & culpam in alios tranſtuliſſe? neq; in eos, quos tu inſimularas, eſſe animaduerſum? iam nihil ad te iudicium Neronis adiuuat. Recita quas ad Neronem literas miſit. EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS, ET THESSALVS. *Themiſtagoram & Theſſalum ſcribit populum concitaſſe. quem populum? qui te circumſedit, qui te uiuum comburere conatus eſt. ubi hos perſequeris? ubi accuſas? ubi defendis ius nomenq́; Legati? in Philodami iudicio dices id actum. Cedò mihi ipſius Verris teſtimonium. uideamus quid idem iſte iuratus dixerit. Recita.* AB ACCVSATORE ROGATVS RESPONDIT

SPONDIT, IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI: SIBI IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQVI. *Quid igitur te iuuat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? Legatus cùm eſſes circunſeſſus, cumq́;, quemadmodum tute ad Neronem ſcripſiſti, pop. Rom. communiq́; cauſa Legatorum facta eſſet iniuria inſignis: non es perſecutus: dicis tibi in animo eſſe, alio tempore perſequi. Quod fuit id tempus? quando es perſecutus? cur imminuiſti ius Legationis? cur cauſam pop. Rom. deſeruiſti, ac prodidiſti? cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquiſti? Non te ad Senatum cauſam deferre? non de tam atrocibus iniurijs conqueri? non eos homines, qui populum concitarant, Conſulum literis euocandos curare oportuit? Nuper M. Aurelio Scauro poſtulante, quòd is Epheſi ſe Quæſtorem ui prohibitum eſſe dicebat, quò minus è fano Dianæ ſeruum ſuum, qui in illud aſylum confugiſſet, abduceret: Pericles Epheſius homo nobiliſſimus Romam euocatus eſt, quòd autor iniuriæ illius fuiſſe argueretur. Tu, ſi te Legatum ita Lampſaci tractatum eſſe Senatum docuiſſes, ut tui comites uulnerarentur, lictor occideretur, ipſe circunſeſſus penè incendere, eius autem rei duces, & autores, & principes fuiſſe, quos ſcribis, Themiſtagoram & Theſſalum*

Theſſalum: quis non cõmoueretur? quis non ex iniuria, quæ tibi eſſet facta, ſibi prouideret? quis non in ea re cauſam tuã, periculum commune agi arbitraretur? Etenim nomẽ Legati eiuſmodi eſſe debet, quod non modò inter ſociorum iura, ſed etiam inter hoſtium tela incolume uerſetur. Magnum hoc Lampſacenum crimen eſt libidinis atq; improbiſſimæ cupiditatis: accipite nunc auaritiæ propemodum in ſuo genere non leuius. Mileſios nauem popoſcit, quæ eum præſidij cauſa Myndum proſequeretur: illi ſtatim myoparonem egregium de ſua claſſe, ornatum, atque armatum dederunt. Hoc præſidio Myndum profectus eſt. nam quid Mileſijs lanæ publicæ abſtulerit, item de ſumptu in aduẽtum, de cõtumelijs, & iniurijs in Magiſtratum Mileſium, tametſi dici tum uerè, tum grauiter & uehementer poteſt, tamẽ dicere prætermittam, eaq́; omnia teſtibus integra reſeruabo. illud quod neq; taceri ullo modo poteſt, neq; dici pro dignitate, cognoſcite. Milites, remigesq́; Mileto Myndo pedibus reuerti iubet: ipſe myoparonẽ pulcherrimum de decem Mileſiorum nauibus electum, L. Magio, & L. Rabio, qui Myndi habitabant, uendidit. hi ſunt homines quos nuper Senatus in hoſtium numero cenſuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes pop. Rom. hoſtes uſq; ab Diano, quod in Hiſpania eſt ad Sinopen,

quæ in Ponto eſt, nauigauerant. O dij immortales, incredibilem auaritiam, ſingularem'que audaciam. nauem tu de claſſe pop. Rom. quam tibi Mileſia ciuitas, ut te proſequeretur, dediſſet, auſus es uendere? Si te magnitudo maleficij, ſi te hominum exiſtimatio non mouebat: ne illud quidem cogitabas, huius improbiſſimi furti, ſiue adeò nefariæ prædæ, tam illuſtrem, ac tam nobilē ciuitatē teſtem futuram? an, quia tum Cn. Dolabella in eū, qui ei myoparoni præfuerat, Mileſijsq; rem geſtā renuntiarat, animaduertere tuo rogatu conatus eſt, renuntiationemq́; eius, quæ erat in publicas literas relata illorum legibus, tolli iuſſerat: idcirco te ex hoc crimine elapſum eſſe arbitrabare? Multum te iſta fefellit opinio, & quidē multis in locis. ſemper enim exiſtimaſti, & maximè in Sicilia, ſatis cautum tibi ad defenſionem fore, ſi aut referri aliquid in literas publicas uetuiſſes: aut quod relatum eſſet, tolli coëgiſſes. Hoc quàm nihil ſit, tametſi ex multis Siciliæ ciuitatibus priore actione didiciſti, tamē etiam in hac ipſa ciuitate cognoſce. Sunt illi quidem dicto audientes, quandiu adſunt ij, qui imperant: ſimul ac diſceſſerunt, non ſolùm illud perſcribunt, quod tum prohibiti ſunt, ſed etiam cauſam adſcribunt, cur nō tum in literas relatum ſit. Manent iſtæ literæ Mileti, manent, &, dum erit illa ciuitas,

manebunt. Decem enim naues iuſſu L. Murenæ populus Mileſius ex pecunia uectigali pop. Roma. fecerat, ſicut pro ſua quaque parte Aſiæ cæteræ ciuitates, quãobrem unã ex decem nõ prædonũ repẽtino aduentu, ſed Legati latrocinio: non ui tempeſtatis, ſed hac horribili tempeſtate ſociorum amiſſam, in literas publicas retulerunt. Sunt Romæ Legati Mileſij homines nobiliſsimi, ac principes ciuitatis: qui tametſi menſem Februarium, & COS S. deſignatorum nomen expectant, tamen hoc tantum facinus non modò negare interrogari, ſed ne producti quidem reticere poterunt: dicent, inquam, & religione adducti, & legum domeſticarũ metu, quid illo myoparone factum ſit, oſtendent C. Verrem in ea claſſe, quæ contra piratas ædificata ſit, piratã ipſum conſceleratum fuiſſe. C. Malleolo Quæſtore Cn. Dolabellæ occiſo, duas ſibi hæreditates ueniſſe arbitratus eſt: unam Quæſtoriæ procurationis: nam à Dolabella ſtatim pro Quæſtore iuſſus eſt eſſe: alterã tutelæ. Nam cùm pupilli Malleoli tutor eſſet, in bona eius impetũ fecit. nam Malleolus in prouinciam ſic copioſè profectus erat, ut domi prorſus nihil relinqueret. præterea pecunias occuparat apud populos, & ſyngraphas fecerat: argenti optimi cælati grande pondus ſecum tulerat (nam ille quoque ſodalis iſtius erat in hoc morbo, &

cupid

cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, multos formoſos homines reliquit. Iſte quod argenti placuit, inuaſit: quæ mancipia uoluit, abduxit: uina, cæteraq́;, quæ in Aſia facillimè comparantur, quæ ille reliquerat, aſportauit: reliqua uendidit, pecuniam exegit. Cùm ad HS. XX. *quinquies redegiſſe conſtaret, ut Romam rediijt, nullam literam pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: ſeruos artifices pupilli cùm haberet domi, circum pedes autem homines formoſos, & literatos, ſuos eſſe dicebat, ſe emiſſe. cùm ſæpius mater, & auia pueri poſtularent, uti, ſi non redderet pecuniã, nec rationem daret, diceret ſaltem quantum pecuniæ Malleoli deportaſſet: multis efflagitatus aliquando dixit,* HS. *decies. deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitioſa litura fecit: expenſa Chryſogono ſeruo* HS. *ſexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. Quomodo ex decies* HS. *ſexcenta ſint facta: quomodo* DC. *eodem modo quadrarint, ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua* HS. *ſexcenta facta ſint: quomodo Chryſogono expenſa lata ſint: cur id nomen infimum, in lituraq́; ſit, uos exiſtimabitis. Tamen* HS. *ſexcenta millia cùm accepta retuliſſet,* HS. *quinque millia ſoluta non ſunt; homines, poſteaquàm reus factus eſt, alij redditi, alij*

*etiam nunc retinentur: peculia omnium, uica-
rijq; retinentur. Hæc eſt iſtius præclara tutela.
En cui tuos liberos committas: en memoria
mortui ſodalis: en metus uiuorum exiſtimatio-
nis. Cùm tibi ſe tota Aſia ſpoliandam, ac ue-
xandam tradidiſſet, cùm tibi expoſita eſſet o-
mnis ad prædandum Pamphylia: cõtentus his
tam opimis rebus non fuiſti? manus à tutela,
manus à pupillo, manus à ſodalis filio abſti-
nere nõ potuiſti? Iam te nõ Siculi, nõ aratores
(ut dictitas) circũueniunt, non hi qui decretis,
edictisq; tuis in te cõcitati, infeſtiq; ſunt: Mal-
leolus à me productus eſt, & mater eius, atq;
auia, quæ miſeræ, flentes, euerſum à te puerum
patris bonis eſſe dixerunt. Quid expectas? an
dum ab inferis ille Malleolus exiſtat? atque
abs te officia tutelæ, ſodalitatis, familiarita-
tisq; flagitet? ipſum putato adeſſe. Homo aua-
riſsime & ſpurciſsime, redde bona ſodalis fi-
lio: ſi non quæ abſtuliſti, at quæ cõfeſſus es. Cur
cogis ſodalis filiũ hanc primam in foro uocem
cum dolore & querimonia emittere? cur ſoda
lis uxorem, ſocrum, domum denique totam ſo-
dalis mortui contra te teſtimonium dicere? cur
prudentiſsimas, lectiſsimasq; fœminas in tan-
tum uirorum conuentum inſolitas, inuitasque
prodire cogis? Recita omnium teſtimonia.*
TESTIMONIVM MATRIS ET A-
VIAE. *Pro Quæſtore uerò quomodo iſte*

commune

commune Milyadum uexarit, quomodo Lycium, Pamphyliam, Piſidiam, Phrygiam'que totam frumento imperando, æſtimando, hac ſua, quam tum primùm excogitauit, Sicilienſi æſtimatione afflixerit, non eſt neceſſe demonſtrare uerbis. Hoc ſcitote, his nominibus, quæ res per eum geſtæ ſunt, cùm iſte ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, ſaccos imperaret, neque ea ſumeret, pro his rebus pecuniam exigeret: his nominibus ſolis Cn. Dolabellæ HS. *ad tricies litem eſſe æſtimatam. Quæ omnia, etiamſi uoluntate Dolabellæ fiebant, per iſtum omnia tamen gerebantur. Conſiſtam in uno nomine: multa ſunt ex eodem genere. Recita.* DE LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLABELLAE PR. POP. ROM. PECVNIAE REDACTAE QVOD A COMMVNI MILYADVM. *Te hæc coëgiſſe, te æſtimaſſe, tibi pecuniam numeratam eſſe dico: eademq́; ui & iniuria, cùm pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciæ te, tanquam aliquam calamitoſam tempeſtatem, peſtem'que peruaſiſſe demonſtro. Itaque M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accuſauit, iſtum in ſua poteſtate, ac ditione tenuit. homo adoleſcens cùm iſtius in inquirendo multa furta ac flagitia cognoſceret, fecit peritè & callidè: uolumen eius rerum geſtarum maximum*

mum

mum iſti oſtendit: ab homine quæ uoluit, in Dolabellam abſtulit: iſtum teſtem produxit: dixit iſte, quæ uelle accuſatorem putauit. Quo ex genere mihi teſtium, qui cum iſto furati ſunt, ſi uti uoluiſſem, magna copia fuiſſet: qui ut ſe periculo litium, coniunctione criminum liberarent, quò ego uellem deſcenſuros pollicebantur. Eorum ego uoluntatem omnium repudiaui: non modò proditori, ſed ne perfugæ quidem locus in meis caſtris cuiquam fuit. Forſitan meliores illi accuſatores habendi ſunt, qui hæc omnia fecerunt: ſed ego defenſorem in mea perſona, non accuſatorem, maximè laudari uolo. Rationes ad ærarium, antequam Dolabella condemnatus eſt, non audet referre. impetrat à Senatu, ut dies ſibi prorogaretur, quòd tabulas ſuas ab accuſatoribus Dolabellæ obſignatas diceret: perinde, quaſi exſcribendi poteſtatem non haberet. ſolus eſt hic, qui nunquam rationes ad ærarium referat. Audiſtis Quæſtoriam rationem tribus uerſiculis relatam: legationis, non niſi condemnato & eiecto eo, qui poſſet reprehendere, nunc denique Præturæ, quam ex S. C. ſtatim referre debuit, uſque ad hoc tempus non retulit. Quæſtorem ſe in Senatu expectare dixit, perinde quaſi non, ut Quæſtor ſine Prætore poſſet rationem referre, ut tu Hortenſi, ut omnes: eodem modo ſine Quæſtore

Præt

Prætor. Dixit, idem Dolabellam impetraſſe, omen magis Patribus Conſcriptis, quàm cauſa placuit: probauerunt. Verùm Quæſtores quoque iampridem uenerunt: cur non retuliſti? illarum rationum ex ea face legationis, Quæſtoriáque tuæ procurationis illa ſunt nomina, quæ Dolabellæ neceſſariò ſunt æſtimata. EX LITIBVS AESTIMATIS DOLABELLAE PR. ET PRO PR. *Quòd minus Dolabella Verri acceptum retulit, quàm Verres illi expenſum tulerit,* HS. *quingenta trigintaquinq; millia: quòd plus fecit Dolabella Verrem accepiſſe, quàm iſte in ſuis tabulis habuit,* HS. *ducenta trigintaduo millia: quòd plus frumenti fecit accepiſſe iſtum,* HS. *decies & octingenta millia. Quòd tu homo caſtiſſimus aliud in tabulis habebas, hinc illæ extraordinariæ pecuniæ, quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inueſtigamus, redundarunt: hinc ratio cum Q. & Cn. Poſthumijs, Curtijs, multis nominibus: quorum in tabulis iſte habet nullum: hinc* HS. *quater decies P. Tadio numerata Athenis, teſtibus planum faciam: hinc empta apertiſſimè Prætura: niſi fortè id etiam dubium eſt, quomodo iſte prætor factus ſit. Homo ſcilicet aut induſtria, aut opera probata, aut frugalitatis exiſtimatione præclara, aut deniq;, id quod leuiſſimum eſt, aſſiduitate, qui ante Quæſturam cum meretricibus*

cibus lenonibusq; uixiſſet, Quæſturam ita geſſiſſet, quemadmodum cognouiſtis, Romæ poſt Quæſturam illam nefariam uix triduum conſtitiſſet, abſens non in obliuione iacuiſſet, ſed in aßidua commemoratione omnibus omniũ flagitiorum fuiſſet: is repentè ut Romam uenit, gratis Prætor factus eſt. Alia porrò pecunia, ne accuſaretur, data. cui ſit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem eſſe tum inter omnes recenti negotio facilè conſtabat. Homo ſtultißime, & amentißime, tabulas cùm conficeres, & cùm extraordinariæ pecuniæ crimẽ ſubterfugere uelles, ſatis te elapſurum omni ſuſpicione arbitrabare, ſi quibus pecuniam credebas, ijs expenſum non ferres? neq; in tuas tabulas ullum nomẽ referres, cùm tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? Quid proderat tibi, te expenſum illis non tuliſſe? an tuis ſolis tabulis te cauſam dicturum exiſtimaſti? Verùm ad illam iam ueniamus præclaram Præturam, criminaq; ea, quæ notiora ſunt his, qui adſunt, quàm nobis, qui meditati ad dicendum paratiq; uenimus: in quibus non dubito, quin offenſionem negligentiæ uitare, atque effugere non poßim. Multi enim ita dicent de illo nihil dixit, in quo ego interfui: illam iniuriam non attigit, quæ mihi, aut quæ amico meo facta eſt, quibus ego in rebus interfui. His omnibus, qui iſtius iniurias norunt,

runt, hoc eſt pop. Rom. uniuerſo, me uehementer excuſatum uolo, non negligentia mea fore, ut multa prætercam: ſed quòd alia teſtibus integra reſeruari uelim: multa autem propter rationem breuitatis, ac temporis prætermittenda exiſtimem. Fatebor etiam illud inuitus, me prorſus, cùm iſte punctum tēporis nullum uacuum peccato præterire paſſus ſit, omnia quæ ab iſto commiſſa ſunt, non potuiſſe cognoſcere. Quapropter ita me de Praturæ criminibus auditote, ut ex utroq; genere, & iuris dicendi, & ſartorum tectorum exigendorum, ea poſtuletis, quæ maximè digna ſint eo reo cui paruū ac mediocre obijci nihil oporteat. Nam ut Prætor factus eſt, qui auſpicatò à Chelidone ſurrexiſſet, ſortem nactus eſt urbanæ prouinciæ, magis ex ſua & Chelidonis, quàm ex pop. Ro. uoluntate. qui principio, qualis in edicto conſtituendo fuerit, cognoſcite. P. Annius Aſellus mortuus eſt C. Sacerdote Prætore. is cùm haberet unicam filiam, neque cenſus eſſet: quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis ſuis hæredem inſtitueret. hæres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis æquitas, uoluntas patris, edicta Prætorum, conſuetudo iuris eius, quod erat tum, cùm Aſellus eſt mortuus. Iſte Prætor deſignatus (utrum admonitus, an tentatus, an qua eſt iſte ſagacitate in his rebus, ſine duce ullo, ſine in-

dice

dice peruenerit ad hanc improbitatem, neſcio: nos tantum hominis audaciam, amentiamq́; cognoſcite) appellat hæredem L. Annium, qui erat inſtitutus ſecundum filiam: (non enim mihi perſuadetur, iſtum ab illo prius appellatum) dicit ſe poſſe ei condonare edicto hæreditatem: docet hominem, quid poßit fieri. illi bona res, huic uendibilis uidebatur. Iſte tametſi ſingulari eſt audacia, tamen ad pupillæ matrem ſummittebat: malebat pecuniam accipere, ne quid noui ediceret, quàm ut hoc edictum tam improbum, & inhumanum interponeret. Tutores, pecuniam Prætori ſi pupillæ nomine dediſſent, grandem præſertim, quemadmodum in rationem inducerent, quemadmodum ſine periculo ſuo dare poſſent, non uidebant: ſimul & iſtum fore tam improbum non arbitrabantur. ſæpe appellati, pernegauerunt. Iſte ad arbitrium eius, cui condonarat hæreditatem ereptã liberis, quàm æquum edictum ſcripſerit, quæſo cognoſcite. CVM INTELLIGAM LEGEM VOCONIAM. *Quis unquam crederet Verrem mulierum aduerſarium futurum? an ideo aliquid contra mulieres fecit, ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium ſcriptum uideretur? Cupiditati hominum ait ſe obuiam ire. Quis potius, non modò his temporibus, ſed etiam apud maiores noſtros? quis tam remotus fuit à cupiditate? Dic quæſo cæte-*

te ra:

terá: delectat enim me hominis grauitas, ſcientia iuris, autoritas. QVI AB AVLO POSTHVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS POST'VE EA, FECIT, FECERIT. *Fecit, fecerit? Quis unquam edixit iſto modo? quis unquam eius rei fraudem aut periculum propoſuit edicto, quæ neque poſt edictum, neque ante edictum prouideri potuit? Iure, legibus, autoritate omnium, qui conſulebantur, teſtamentum P. Annius fecerat non improbum, non inofficioſum, non inhumanum. quod ſi ita feciſſet, tamen poſt illius mortem nihil de teſtamento illius noui iuris conſtitui oporteret. Voconia lex te uidelicet delectabat. imitatus eſſes ipſum illum C. Voconium, qui lege ſua hæreditatem ademit nulli neq; uirgini, neq; mulieri: ſanxit in poſterum, qui poſt eos Cenſores cenſus eſſet, ne quis hæredem uirginem, ne'ue mulierem faceret. In lege Voconia non eſt, fecit, fecerit: neq; in ulla præteritum tempus reprehenditur, niſi eius rei, quæ ſua ſponte ſcelerata ac nefaria eſt, ut etiam ſi lex non eſſet, magnopere uitanda fuerit. Atqui in his rebus multa uidemus ita ſancita eſſe legibus, ut antè facta in iudicium non uocentur. Cornelia, teſtamentaria, numaria, cætera complures: in quibus non ius aliquod nouum populo conſtituitur, ſed ſancitur, ut quod ſemper per ſe malum facinus fuerit, eius quæſtio ad*

s popu

populum pertineat ex certo tempore. De iure uerò ciuili ſi quis noui quid inſtituit, omnia, quæ antè acta ſunt, rata eſſe patitur. Cedò mihi leges Atinias, Furias, Fuſſias, ipſam, ut dixi, Voconiam, omnes præterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus ſtatui ius, quo poſt eã legem populus utatur. Qui plurimum tribuunt edicto, Prætoris edictum legem annuam dicunt eſſe. tu edicto plus complecteris, quàm lege. Si finem edicto Prætoris afferunt Calend. Ianuarij, cur non initium quoque edicti naſcitur à Calend. Ianuarij? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo Prætor alius futurus eſt: in illum, quo alius Prætor fuit, regredietur? Ac ſi hoc iuris non unius cauſa hominis edixiſſes, cautius compoſuiſſes. Scribis, ſi quis hæredem fecit, fecerit. quid ſi plus legarit, quàm ad hæredem, hæredes'ue perueniat, quod per legem Voconiam ei qui cenſus non ſit, licet? cur hoc, cùm in eodẽ genere ſit, non caues? quia non generis, ſed hominis cauſam uerbis amplecteris: ut facilè appareat te pretio eſſe commotum. Atq; hoc ſi in poſterum edixiſſes, minus eſſet nefarium, tamen eſſet improbum: ſed tantum uituperari poſſet, in dubium uenire non poſſet: nemo enim committeret. nunc eſt eiuſmodi edictum, ut quiuis intelligat, non populo eſſe ſcriptum, ſed P. Annij ſecundis hæredibus. Itaque cùm à te caput illud tam multis

uerbis

uerbis mercenario procemio eſſet ornatum: ecquis eſt inuentus poſtea Prætor, qui illud idem ediceret? non modò nemo edixit, ſed ne metuit quidem quiſquam, ne quis ediceret. Nam poſt te Prætorem multi teſtamenta eodem modo fecerunt. in his nuper Annia ea de multorum propinquorum ſententia, pecunioſa mulier, quòd cenſa non erat, teſtamento fecit hæredem filiam. Itaq; hoc magnum iudicium hominum de iſtius ſingulari improbitate, quod Verres ſua ſponte inſtituiſſet, id neminem metuiſſe, ne quis reperiretur, qui iſtius inſtitutum ſequi uellet. Solus enim tu inuentus es, cui non ſatis fuerit corrigere uoluntates uiuorum, niſi etiam reſcinderes mortuorum. Tu ipſe ex Sicilienſi edicto hoc ſuſtuliſti. uoluiſti, ex improuiſo ſi quæ res natæ eſſent, ex urbano edicto decernere. quam poſtea tu tibi defenſionem relinquebas, in ea maximè offendiſti, cùm tuam autoritatem tute ipſe edicto prouinciali repudiabas. Atq; ego non dubito, quin, ut mihi, cui filia maximè cordi eſt, res hæc acerba uideatur, atq; indigna: ſic unicuiq; ueſtrum, qui ſimili ſenſu, atq; indulgentia filiarum commouemini. Quid enim natura nobis iucundius, quid charius eſſe uoluit? quid eſt dignius, in quo omnis noſtra diligentia, indulgentia'que conſumatur? Homo importuniſſime, cur tantam iniuriam P. Annio mortuo feciſti? cur

hunc dolorem cineri eius, atq; oſsibus inuſsiſti, ut liberis eius bona patria, uoluntate patris, iure, legibus tradita eriperes, & cui tibi eſſet commodum, condonares? Quibus cum uiui bona noſtra partimur, ijs Prætor adimere nobis mortuis bona, fortunas'que potuerit? Nec petitionem, inquit, nec poſſeſsionem dabo. Eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non ſolùm fortunæ, ſed etiam ingenuitatis? Miramur ad arma contra iſtum hominem Lampſacenos iſſe? miramur iſtum de prouincia decedentem clàm Syracuſis profugiſſe? nos ſi alienam uicem pro noſtra iniuria doleremus, ueſtigium iſtius in foro eſſet relictum? Pater dat filiæ: prohibes. leges ſinunt: tamen te interponis. de ſuis bonis ita dat, ut ab iure non abeat. quid habes quod reprehendas? nihil, opinor. At ego concedo. prohibe, ſi potes, ſi habes qui te audiat, ſi poteſt tibi dicto audiens eſſe quiſquam. eripias tu uoluntatem mortuis, bona uiuis, ius omnibus? hoc populus Romanus non manu uindicaſſet, niſi te huic tempori, atque huic iudicio reſeruaſſet? Poſteaquam ius Prætorium conſtitutum eſt, ſemper hoc iure uſi ſumus: ſi tabulæ teſtamenti non proferrentur, tum uti proximum quenque potiſsimum hæredem eſſe oporteret: ſi is inteſtatò mortuus eſſet, ita ſecundum eum poſſeſsio daretur. Quare hoc ſit æquiſsimum, fac

facile eſt docere: ſed in re tam uſitata, ſatis eſt oſtendere, omnes antea ius ita dixiſſe, & hoc uetus edictum, translatitiumq́; eſſe. Cognoſcite aliud hominis in re uetere edictum nouum: & ſimul, dum eſt unde ius ciuile diſcatur, adoleſcentes ei in diſciplinam tradite. mirum eſt hominis ingenium, mira prudentia. Minutius quidam mortuus eſt ante iſtum Prætorem: eius teſtamentum erat nullum: lege hæreditas ad gentem Minutiam ueniebat. Si habuiſſet iſte edictum, quod ante iſtum, & poſtea omnes habuerunt, poſſeßio Minutiæ genti eſſet data: ſi quis teſtamēto ſe hæredem eſſe arbitraretur, quod tum non extaret, lege ageret in hæreditatem: aut, pro præde litis uindiciarū cùm ſatiſaccepiſſet, ſponſionem faceret: ita de hæreditate certaſſet. hoc opinor iure & maiores noſtri, & nos ſemper uſi ſumus. uidete, ut hoc iſte correxerit. componit edictum ijs uerbis, ut quiuis intelligere poßit, unius hominis cauſa conſcriptum eſſe: tantum quòd hominem non nominat: cauſam quidem totam perſcribit: ius, conſuetudinem, æquitatem, edicta hominum negligit. EX EDICTO VRBANO. SI DE HAEREDITATE AMBIGETVR, POSSESSOR SPONSIONEM NON FACIET. *Iam quid id ad Prætorem, uter poſſeſſor ſit? non'ne id quæri oportet, utrum poſſeſſorem eſſe oporteat? ergo*

quia poſſeſſor eſt, non moues poſſeßione: ſi poſſeſſor non eſſet, non dares. nuſquam enim ſcribis, neq; tu aliud quicquam edicto amplecteris, niſi eam cauſam, pro qua pecuniam acceperas. Iam hoc ridiculum eſt: SI DE HAEREDITATE AMBIGETVR, ET TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVAM E LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTVR, SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HAEREDITATEM DABO. *Hoc translatitium eſt: ſequi illud oportet, Si tabulæ teſtamenti non proferentur, quid ait? ſe ei daturum, qui ſe dicat hæredem eſſe. Quid ergo intereſt, proferantur, necne? ſi protulerit, uno ſigno ut ſit minus quàm ex lege oportet, non des poſſeßionem: ſi omnino tabulas non proferet, dabis. Quid nunc dicam? neminem unquam poſtea alium edixiſſe? ualde ſit mirum, neminem fuiſſe, qui iſtius ſe ſimilem dici uellet. ipſe in Sicilienſi edicto hoc non habet: exegerat enim iam mercedē. Item ut illo edicto, de quo antè dixi, in Sicilia de hæreditatum poſſeßionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romæ præter iſtum.* EX EDICTO SICILIENSI SI DE HAEREDITATE AMBIGETVR. *At per deos im-*

mort

mortales quid eſt, quod de hoc dici poßit? Iterum iam enim quæro abs te, ſicut modò in illo capite Anniano de mulierum hæreditatibus, nunc in hoc de hæreditatum poſſeßionibus: cur ea capita in edictum prouinciale trāſferre nolueris. utrum digniores homines existimaſti eos, qui habitabant in prouincia, quàm nos, qui æquo iure uteremur? an aliud Romæ æquum eſt? aliud in Sicilia? Non enim hoc poteſt hoc loco dici, multa eſſe in prouincijs aliter edicenda: non de hæreditatum quidem poſſeßionibus, non de mulierum hæreditatibus. Nam utroque genere uideo non modò cæteros, ſed te ipſum totidem uerbis edixiſſe, quot uerbis edici Romæ ſolet. Quæ Romæ magna cum infamia, pretio accepto, edixeras, ea ſola te, ne gratis in prouincia malè audires, ex edicto Sicilienſi ſuſtuliſſe uideo. Et cùm edictum totum eorum arbitratu, quandiu fuit deſignatus, componeret, qui ab iſto ius ad utilitatem ſuam nundinarentur: tum uerò in magiſtratu contra illud edictum ſuum, ſine ulla religione decernebat. Itaque L. Piſo multos codices impleuit earum rerum, in quibus ita intercesſit, quòd iſte aliter atque ut edixerat, decreuiſſet, quod nos oblitos eſſe non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Piſonis ſellam iſto Prætore ſolitus ſit conuenire. quem iſte collegam niſi habuiſſet, lapidibus coopertus eſſet in foro.

 ſed

ſed eò leniores iſtius iniuriæ uidebantur, quòd erat in æquitate, prudentiáq; Piſonis paratiſſimum perfugium: quo ſine labore, ſine moleſtia, ſine impenſa, etiam ſine patrono homines uterentur. Nam quæſo redite in memoriam Iudices, quæ libido iſtius in iure dicendo fuerit, quæ uarietas decretorũ, quæ nundinatio, quàm inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili conſuli ſolent, quàm plena atq; referta Chelidonis: à qua muliere cùm erat ad eum uentum, & in aurem eius inſuſurratum, aliâs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumq́; mutabat: aliâs inter alios contrarium ſine ulla religione decernebat, ac proximis paulò ante decreuerat. Hinc illi homines erãt, qui etiã ridiculi inueniebantur ex dolore: quorum alij, ut audiſtis, negabant mirandum eſſe, ius tam nequam eſſe Verrinum: alij etiam frigidiores erant: ſed quia ſtomachabantur, ridiculi uidebantur eſſe, cùm Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquiſſet. quæ ego non commemorem (neque enim perfacetè dicta, neque porrò hac ſeueritate digna ſunt) niſi uos illud uellem recordari, iſtius nequitiam & iniquitatem tum in ore uulgi, atq; in communibus prouerbijs eſſe uerſatam. In plebem uerò Romanam utrum ſuperbiã prius memorem? an crudelitatem? ſine dubio crudelitas grauior eſt, atque atrocior. Oblitos'ne igitur

tur hos putatis eſſe, quemadmodum ſit iſte ſolitus uirgis plebem Romanam cōcidere? quam rem etiā Trib. pleb. in concione egit, cùm eum, quem uirgis iſte ceciderat, i. i proſpectum pop. Rom. produxit. cuius rei cognoſcendæ faciam uobis ſuo tempore poteſtatem. Superbia uerò qua fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuiſsimum quenq; contempſerit, deſpexerit, liberum eſſe nunquàm duxerit? P. Trebonius uiros bonos & honeſtos complures fecit hæredes: in his fecit ſuum libertum. is A. Treboniū fratrem habuerat proſcriptum: ei cùm cautum uellet, ſcripſit, ut hæredes iurarent, ſe curaturos, ut ex ſua cuiuſque parte ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proſcriptum perueniret. Libertus iurat: cæteri hæredes adeunt ad Verrem: docent non oportere ſe iurare, facturos eſſe, quod cōtra legem Corneliam eſſet, quæ proſcriptum iuuari uetat: impetrant ut ne iurent. dat his poſſeſsionē. Id ego non reprehendo. etenim erat iniquum homini proſcripto, egenti de fraternis bonis quicquam dari: & ille libertus, niſi ex teſtamento patroni iuraſſet, ſcelus ſe facturum arbitrabatur, itaq; ei Verres poſſeſsionem hæreditatis negat ſe daturum, ne poſſet patronū ſuum proſcriptū iuuare: ſimul ut eſſet pœna, quòd alterius patroni teſtamento obtemperaſſet. Das poſſeſsionem ei, qui non iurauit. cōcedo: Prætorium eſt.

 adimis

adimis tu ei qui iurauit? quo exemplo? proſcriptum iuuat. lex eſt, pœna eſt. quid ad eum, qui ius dicit? Vtrum reprehendis, quod patronum iuuabat eum, qui tum in miſerijs erat: an quòd alterius patroni mortui uoluntatem conſeruabat, à quo ſummum beneficium acceperat? utrum horum reprehendis? Et hoc tum de ſella uir optimus dixit: Æquiti Rom. tam locupleti libertinus ſit homo hæres? O modeſtum ordinem, quòd illinc uiuus ſurrexit. Poſſum ſexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniam non dicam interceſsiſſe, ipſa decretorum nouitas, iniquitasq; declarat. Verùm ut ex uno de cæteris coniecturam facere poſsitis, id quod priore actione cognoſtis, audite. C. Sulpitius Olympius fuit. is mortuus eſt C. Sacerdote Prætore, neſcio an antè, quàm Verres Præturam petere cœperit. fecit hæredem M. Octauium Ligurem. Ligur hæreditatem adijt: poſſedit Sacerdote Prætore ſine ulla controuerſia. Poſteaquàm Verres magiſtratũ inijt: ex edicto iſtius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpitij patroni filia ſextam partem hæreditatis ab Ligure petere cœpit. Ligur non aderat. L. frater eius cauſam agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iſte, niſi cum muliere decideretur, in poſſeſsionem ſe ire iuſſurum. L. Gellius cauſam Liguris defendebat: docebat edictum eius non oportere ad eas hæreditates ualere, quæ ante

eum

eum Prætorem ueniſſent: ſi hoc tum fuiſſet edi-
ctum, fortaſſe Ligurem hæreditatem aditurum
non fuiſſe. Aequa poſtulatio, ſumma hominũ
autoritas pretio ſuperabatur. Venit Romã Li-
gur: non dubitabat, quin ſi ipſe Verrem conue-
niſſet, æquitate cauſæ, & autoritate ſua com-
mouere hominem poſſet. domum ad eum uenit:
rem demonſtrat: quàm pridem ſibi hæreditas
ueniſſet, docet: quod facile in cauſa æquiſsima
homini ingenioſo fuit: multa, quæ quemuis mo-
uere poſſent, dixit: ad extremum petere cœpit,
ne uſque eò ſuam autoritatem deſpiceret, gra-
tiamq; contemneret, ut ſe tanta iniuria affice-
ret. Homo Ligurem accuſare cœpit, qui in re
aduentitia, atque hæreditaria tam diligẽs, tam
attentus eſſet: debere eum aiebat ſuam quoque
rationem ducere: multa ſibi opus eſſe, multa
canibus ſuis, quos circa ſe haberet. Non poſſum
illa planius commemorare, quàm ipſum Li-
gurem pro teſtimonio dicere audiſtis. Quid
enim Verres? utrum'ne his quidem teſtibus
creditur? an hæc ad rem non pertinent? non
M. Octauio? non L. Liguri? quis uobis credet?
cui nos? quid eſt Verres quod planum fieri te-
ſtibus poſsit, ſi hoc non fit? an id quod dicunt,
leue eſt? nihil leuius, quàm Prætorem urbis
hoc iuris in ſuo magiſtratu conſtituere, omni-
bus his, quibus hæreditas uenerit, cohære-
dem Prætorem eſſe oportere. An uerò dubi-

tamus

tamus, quo ore iſte cæteros homines inferiore loco, autoritate, ordine, quo ore homines ruſticanos ex municipijs, quo denique ore, quos nunquam liberos putauit, libertinos homines ſolitus ſit appellare, qui ob ius dicendum M. Octauium Ligurem, hominem ornatiſsimum loco, ordine, nomine, uirtute, ingenio, copijs, poſcere pecuniam non dubitarit? In ſartis tectis uerò quemadmodum ſeſe geſſerit, quid ego dicam? dixerunt qui ſenſerunt: ſunt alij qui dicant: notæ res ac manifeſtæ prolatæ ſunt, & proferuntur. Dixit C. Fannius Eques Rom frater germanus Q. Titinij iudicis huius tui, tibi ſe pecuniam dediſſe. Recita teſtimoniū C. Fannij. Nolite C. Fannio dicenti credere: noli inquā tu Q. Titini C. Fannio fratri tuo credere. dicit enim rem incredibilem: C. Verrem inſimulat auaritiæ & audaciæ: quæ uitia uidentur in quemuis potius, quam in iſtum conuenire. Dixit Q. Tadius homo familiariſsimus patris iſtius, non alienus a matris eius genere, & nomine: tabulas protulit, quibus pecuniam ſe dediſſe oſtendit. Recita nomina Q. Tadij. NOMINA Q. TADII. *Recita teſtimonium Q. Tadij.* TESTIMONIVM Q. TADII. *Ne tabulis quidē Q. Tadij, nec teſtimonio credetur? Quid igitur in iudicijs ſequemur? quid eſt aliud omnibus omnia peccata & maleficia concedere, niſi hoc, hominum honeſtiſsimorum*

morum teſtimonijs, & uirorum bonorum tabulis non credere? Nam quid ego de quotidiano ſermone, querimoniaq́; pop. Rom. loquar? de iſtius impudētiſsimo furto ſeu potius nouo, ac ſingulari latrocinio? auſum eſſe in æde Caſtoris, celeberrimo, clariſsimoq́; monimento, quod templum in oculis quotidianoq́; aſpectu populi Romani eſt poſitum, quò ſæpenumero Senatus conuocatur, quò maximarum rerum frequentiſsima quotidie aduocationes fiunt: in eo loco in ſermone hominum, audaciæ ſuæ monimentum æternum relinquere. Aedem Caſtoris iudices P. Iunius habuit tuendam, L. Sylla, Q. Metello Conſulibus. is mortuus eſt: reliquit pupillum paruum filium. cùm L. Octauius, C. Aurelius COSS. ædes ſacras locauiſſent, neq; potuiſſent omnia ſarta tecta exigere, neque ij Prætores, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos & M. Cæſius: factum eſt S.C. quibus de ſartis tectis cognitum, & iudicatum non eſſet, uti C. Verres, P. Cælius Prætores cognoſcerent, & iudicarent. Qua poteſtate iſte permiſſa (ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouiſtis) cùm eſſet omnibus in rebus apertiſsimè, impudentiſsimeq́; prædatus, hoc uoluit clariſsimum relinquere indicium latrociniorum ſuorum, de quo non audire aliquando, ſed uidere quotidie poſſemus. quæſiuit, quis ædem Caſtoris ſartam tectam deberet

tradere. Iunium ipſum mortuum eſſe ſciebat: ſcire uolebat, ad quem illa res pertineret: audit pupillum eſſe filium. homo, qui ſemper ita palàm dictitaſſet, pupillos, & pupillas certiſſimam prædam eſſe Prætoribus, optatum negotium ſibi in ſinum delatum eſſe dicebat. Monimentum illa amplitudine, illo opere, quamuis ſartum tectum integrumq; eſſet: tamen aliquid ſe inuenturum, in quo moliri, prædáriq; poſſet, arbitrabatur. L. Rabonio ædem Caſtoris tradi oportebat: is caſu pupilli Iunij tutor erat teſtamento patris. cum eo ſine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum traderetur. Iſte ad ſe Rabonium uocat: quærit, ecquid ſit, quod à pupillo traditum non ſit, quod exigi debeat. Cùm ille id quod erat, diceret, facilem pupillo traditionem eſſe: ſigna, & dona comparare omnia: ipſum templum omni opere eſſe integrum: indignum iſti uideri cœpit, ex tanta æde, tantoq; opere ſe non opimum præda, præſertim à pupillo, diſcedere. Venit ipſe in ædem Caſtoris: conſiderat templum: uidet undique tectum pulcherrimè laqueatum, prætereа cætera noua atque integra: uerſat ſe: quærit, quid agat: dicit ei quidam ex illis canibus, quos iſte Liguri dixerat eſſe circa ſe multos: Tu Verres hic quod moliare, nihil habes: niſi fortè uis ad perpendiculum columnas exigere. Homo omnium rerum imperitus, quærit, quid

ſit

ſit ad perpendiculum. Dicunt ei, ferè nullam eſſe columnam, quæ ad perpendiculum eſſe poßit. Iam mehercule, inquit, ſic agamus: columnæ ad perpendiculum exigantur. Rabonius qui legem noſſet, qua in lege numerus tantum columnarum traditur, perpendiculi mentio fit nulla: & qui non putaret ſibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendum eſſet, negat id ſibi deberi, negat oportere exigi. Iſte Rabonium quieſcere iubet, & ſimul ei nonnullam ſpem ſocietatis oſtendit. hominem modeſtum & minimè pertinacem facilè coërcet: columnas ita ſe exacturum eſſe confirmat. Noua res, atque improuiſa pupilli calamitas nuntiatur ſtatim C. Muſtio uitrico pupilli, qui nuper eſt mortuus, M. Iunio patruo, P. Potitio tutori, homini frugalißimo. Hi rem ad uirum primarium ſummo officio, ac uirtute præditum M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. Venit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro ſua fide, ac diligentia pluribus uerbis, ne per ſummam iniuriam pupillum Iunium fortunis patrijs conetur euertere. Iſte qui iam ſpe, & opinione prædam illam deuoraſſet, neque ulla æquitate orationis, neq; autoritate M. Marcelli cõmotus eſt. Itaq;, quemadmodum oſtendiſſet, ſe id exacturum eſſe reſpondit. Cùm ſibi omnes ad iſtum allegationes difficiles, omnes aditus arduos

duos ac potius interclusos uiderent, apud quem non ius, non æquitas, non miſericordia, nõ propinqui oratio, non amici uoluntas, non cuiuſquam autoritas pró pretio, non gratia ualeret: ſtatuunt id ſibi optimum eſſe factu, quod cuiuis ueniſſet in mentem, petere auxilium à Chelidone: quæ iſto Prætore non modò in iure ciuili, priuatorumq́; omnium controuerſijs populo Romano præfuit, uerùm etiam in his ſartis tectis dominata eſt. Venit ad Chelidonem C. Muſtius Eques Rom. publicanus, homo cumprimis honeſtus: uenit M. Iunius patruus pueri, frugaliſsimus homo, & caſtiſsimus: uenit homo ſummo honore, & pudore, & ſummo officio, ſpectatiſsimus ordinis ſui P. Potitius tutor. O multis acerbam, ò miſeram atque indignam Præturam tuam. ut mittam cætera, quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domũ ueniſſe arbitramini? qui nulla conditione iſtam turpitudinem ſubiſſent, niſi officij neceſsitudinisq́; ratio coegiſſet. Veniunt, ut dico, ad Chelidonem. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur. Mihi det poſſeſsionem, mihi ne adimat, in me iudicium ne det, mihi bona addicat. alij numos numerabant: alij tabulas obſignabant. domus erat non meretricio conuentu, ſed Prætoria turba referta. Simul ac poteſtas primùm data eſt, adeunt hi, quos dixi: loquitur Muſtius

ſtius:rem demõſtrat:petit auxilium:pecuniam pollicetur. Reſpõdit illa, ut meretrix, nõ inhumanè: libenter ait ſe eſſe facturam, & ſe cum iſto diligenter ſermocinaturam: reuerti iubet. tum diſcedunt: poſtridie reuertuntur. negat illa poſſe hominẽ exorari: permagnam eum dicere ex illa re pecuniam confici poſſe. Vereor ne quis fortè de populo, qui priori actione non affuit, hæc, quia propter inſignem turpitudinem ſunt incredibilia, fingi à me arbitretur. ea uos antea Iudices cognouiſtis. dixit iuratus P. Po-titus tutor pupilli Iunij: dixit M. Iunius tutor, & patruus: Muſtius dixiſſet, ſi uiueret: ſed pro Muſtio, recenti re de Muſtio auditum dixit L. Domitius: qui cùm ſciret me ex Muſtio uiuo audiſſe, quòd eo ſum uſus plurimum: (etenim iudicium, quòd propè omnium fortunarum ſuarum C. Muſtius habuit, me uno defendente uicit) cùm hoc, ut dicò, ſciret L. Domitius me ſcire, ad eum res omnes Muſtium ſolitum eſſe deferre: tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit, aliò reſponſionẽ ſuam deriuauit. tantus in adoleſcente clariſſimo, ac principe iuuentutis pudor fuit, ut aliquandiu cùm à me premeretur, omnia potius reſponderet, quàm Chelidonem nominaret. primò neceſſarios iſtius ad eum allegatos eſſe dicebat: deinde aliquando coactus Chelidonem nominauit. Non te pudet Verres, eius mulieris ar-

bitratu geſsiſſe Præturam, quam L. Domitius ab ſe nominari uix ſibi honeſtum eſſe arbitrabatur? Reiecti à Chelidone capiunt conſilium neceſſarium, ut ſuſcipiant ipſi negotiũ cum Rabonio tutore: quod erat uix HS. quadraginta millium. tranſigunt HS. ducentis millibus. Refert ad iſtam rem Rabonius, ut ſibi uidebatur, ſatis grandem pecuniam, & ſatis impudentem eſſe. iſte qui aliquantò plus cogitaſſet, malè accipit uerbis Rabonium: negat eum ſibi illa deciſione ſatisfacere poſſe. ne multa, locaturum ſe eſſe confirmat. Tutores hæc neſciunt: quod actum erat cum Rabonio, putant id eſſe certiſsimum: nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. Iſte uerò non procraſtinat: locare incipit non proſcripta neque edicta die, alieniſsimo tempore, ludis ipſis Romanis, foro ornato. Itaq; renuntiat Rabonius illam deciſionem tutoribus: accurrunt tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius patruus. iſti color immutatus eſt: uultus, oratio, mens deniq; excidit. quid ageret cœpit cogitare: ſi opus pupillo redimeretur, ſi res abiret ab eo mancipe, quẽ ipſe appoſuiſſet, ſibi nullam prædam eſſe. Itaque excogitat. quid? nihil ingenioſè, nihil quod quiſquã poſsit dicere, improbè, uerum callidè: nihil ab iſto tectum, nihil ueteratoriũ expectaueritis: omnia aperta, omnia perſpicua reperiẽtur, impudẽtia, amen-

tia

tia, audacia. ſi pupillo opus redimitur, mihi præda de manibus eripitur. Quod eſt igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. Vbi illa conſuetudo in bonis, prædibus, prædijsq; uendendis, omniũ COSS. Cenſorũ, Prat. T. Quæſtorũ deniq; ut optima cõditione ſit is, cuia res ſit, cuium periculũ? Excludit eum ſolum, cui propè dicam ſoli poteſtatẽ factã eſſe oportebat. quid enim quiſquam ad meam pecuniam me inuito aſpiret? quid accedat? Locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur: ego me refecturũ eſſe dico: probatio futura eſt tua, qui locas: prædibus, & prædijs populo cautum eſt: & ſi non putas cautum, ſcilicet tu Prat. in mea bona quos uoles immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non ſinas? Operæpretium eſt, ipſam legem cognoſcere. dicetis eundem conſcripſiſſe, qui illud edictum de hæreditate: EX OPERE FACIVNDO QVAE PVPILLI IVNII. Dic, dic quæſo clarius. C. VERRES PR. VRBIS ADDIDIT. Corriguntur leges Cenſoriæ. Quid enim uideo in multis ueteribus legibus, Cn. Domitius, L. Metellus, L. Caßius, Cn. Seruilius Cenſores addiderunt: uult aliquid eiuſmodi C. Verres. dic quid addidit. QVI DE L. MARTIO, M. PERPENNA CENSORIBVS REDEMERIT, SOCIVM NE ADMIT-

TITO: NE'VE PARTEM DATO, NE'VE REDIMITO. *Quid ita? ne uitioſum opus fieret? at erat probatio tua. ne parum locuples eſſet? at erat, & eſſet amplius, ſi uelles, populo cautum prædibus & prædijs. Hîc te ſi res ipſa, ſi indignitas iniuriæ tuæ non commouebat, ſi pupilli calamitas, propinquorum lacrymæ, D. Bruti, cuius prædia ſubierunt periculum, M. Marcelli tutoris autoritas apud te ponderis nihil habebat: ne illud quidem animaduertebas, eiuſmodi fore hoc peccatum tuum, quod tu neque negare poſſes (in tabulas enim retuliſti) neque cum defenſione aliqua confiteri? Addicitur id opus* HS. D L X. *millibus: cùm tutores* HS. L X X X. *millibus id opus ad illius hominis iniquiſsimi arbitrium ſe effecturos eſſe clamarent. Etenim quid erat operis? id, quod uos uidiſtis: omnes illæ columnæ, quas dealbatas uidetis, machina appoſita, nulla impenſa deiectæ, eiſdemq́; lapidibus repoſitæ ſunt. hoc tu* HS. D L X. *millibus locauiſti? Atqui in illis colũnis dico eſſe, quæ à tuo redẽptore cõmotæ non ſint: dico eſſe, ex qua tantum tectoriũ uetus deletum ſit, & nouũ inductũ. Quòd ſi tanta pecunia colũnas dealbari putaſſem, certè nunquam Aedilitatem petiuiſſem. At ut uideatur tamẽ res agi, & non eripi pupillo.* SI QVID OPERIS CAVSA RECIDERIS, REFICITO.

CITO. *Quid erat, quod reſcinderet, cùm ſuo quenque loco lapidem reponeret?* QVI REDEMERIT, SATISDET DAMNI INFECTI, EI, QVI A VETERE REDEMPTORE ACCEPERIT. *deridet, cùm ſibi ipſum iubet ſatiſdare Rabonium.* PECVNIA PRAESENS SOLVATVR. *Quibus de bonis? eius, qui quod tu* HS. DLX. *millibus locaſti,* HS. LXXX. *millibus effecturum eſſe clamauit. Quibus de bonis? pupilli: cuius ætatem & ſolitudinem, etiamſi tutores non eſſent, defendere Prætor debuit: tutoribus defendentibus, non modò patrias eius fortunas, ſed etiam bona tutorũ ademiſti.* HOC OPVS BONVM SVO QVOQVE FACITO. *Lapis aliquis cædendus, & apportãdus fuit machina ſua. nam illò non ſaxum, non materies aduecta eſt: tantum operis in iſta locatione fuit, quantũ paucæ operæ fabrorum mercedis tulerunt, & manus pretiũ machinæ. Vtrum exiſtimatis minus operis eſſe, unam colũnam efficere ab integro nouam nullo lapide rediuiuo, an quatuor illas reponere? nemo dubitat, quin multo maius ſit nouam facere. Oſtendam in ædibus priuatis, longa difficiliq; uectura, columnas ſingulas ad impluuium* HS. *quadragenis millibus non minus magnas locatas. Sed ineptum eſt de tam perſpicua iſtius impudentia pluri-*

bus uerbis diſputare, præſertim cùm iſte apertè tota lege omnium ſermonem atque exiſtimationem contempſerit, qui etiam ad extremum conſcripſerit: REDIVIVA SIBI HABETO: *quaſi quicquam rediuiui ex opere illo tolleretur, ac non totum opus ex rediuiuis conſtitueretur. At enim ſi pupillo redimi non licebat, non neceſſe erat rem ad ipſum peruenire: poterat aliquis ad id negotium de populo accedere. omnes excluſi ſunt non minus apertè, quàm pupillus. diem præſtituit operi faciundo Calend. Decembris: locat circiter Idus Septembris: anguſtijs temporis excluduntur omnes. Quid ergo? Rabonius iſtam diem quomodo aſſequitur? Nemo Rabonio moleſtus eſt, neque Calend. Decembris, neque Nonis, neque Idibus: denique aliquanto in prouinciam iſte proficiſcitur prius, quàm opus effectum eſt. Poſteaquàm reus factus eſt, primò negabat opus in acceptum referre poſſe: cùm inſtaret Rabonius, in me cauſam conferebat, quòd tum codicem obſignaſſem. Petit à me Rabonius, & amicos allegat: facilè impetrat. iſte quid ageret, neſciebat: ſi in acceptum non retuliſſet, putabat ſe aliquid defenſionum habiturum: Rabonium porrò intelligebat rem totam eſſe patefacturum. tametſi quid poterat eſſe apertius, quàm nũc eſt, ut uno minus teſte haberet Rabonio? Opus in acce-*

ptum

ptum retulit quadriennio pòſt, quàm dic̃ operi dixerat. Hac conditione, ſi quis de populo redemptor acceßiſſet, cùm die cæteros redemptores excluſiſſet, tum in eius arbitrium ac poteſtatem uenire nolebat, qui ſibi ereptam prædam arbitraretur. Nam quid argumentamur quò iſta pecunia peruenerit? fecit ipſe indiciũ. Primùm cùm uehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de ſua pecunia HS. D L X. *millia numerauit, quòd iam iſte referre non poterat opere addicto, prædibus acceptis de* HS. D L X. *millibus, remiſit D. Bruto* HS. C X. *millia. Hoc, ſi aliena res eſſet, certè facere non potuiſſet. Deinde numi numerati ſunt Cornificio: quem Scribam ſuum fuiſſe negare non poteſt. Poſtremò ipſius Raboniј tabulæ prædam illam iſtius fuiſſe clamant. Recita nomina Raboniј. Hic etiam priore actione Q. Hortenſius pupillum Iunium ueniſſe prætextatum in ueſtrum conſpectum, & teſtes ſecum, patruo teſtimonium dicente, queſtus eſt: & me populariter agere, atque inuidiam commouere, quòd puerum producerem, clamitauit. Quid erat Hortenſi tandem in illo puero populare? quid inuidioſum? Gracchi credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiuſmodi produxeram filium, ut nomine ipſo, & memoria patris animos imperitæ multitudinis concitarem. P. Iuniј erat hominis de*

plebe Romana filius, quem pater moriens tum tutoribus & propinquis, tum legibus, tum æquitati magiſtratuum, tum iudicijs ueſtris commendandum putauit. Hic iſtius ſcelerata locatione, nefarioq; latrocinio bonis patrijs fortunisq; omnibus ſpoliatus uenit in iudicium: ſi nihil aliud, ſaltem ut eum, cuius opera ipſe multos annos eſt in ſordibus, paulò tamen obſoletius ueſtitum uideret. Itaq; tibi Hortenſi non illius ætas, ſed cauſa: nõ ueſtitus, ſed fortuna popularis uidebatur: neq; te tam cõmouebat, quòd ille cum toga prætexta, quàm quòd ſine bulla uenerat. ueſtitus enim neminem commouebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat. quod ornamentum pueritiæ pater dederat, indicium atque inſigne fortunæ, hoc ab iſto prædone ereptum eſſe grauiter & acerbè homines ferebant. Neque erant hæ lacrymæ populares magis, quàm noſtræ, quàm tuæ Q. Hortenſi, quam horum qui ſententiam laturi ſunt. Ideo quòd communis eſt cauſa, commune periculum: communi præſidio talis improbitas, tanquam aliquod incendium, reſtinguenda eſt. Habemus enim liberos paruos: incertum eſt, quàm longa noſtrum cuiuſque uita futura ſit: conſulere uiui ac proſpicere debemus, ut illorũ ſolitudo & pueritia quàm firmiſsimo præſidio munita ſit. Quis eſt enim, qui tueri poſsit liberûm noſtrorum pueritiam

contra

contra improbitatem magiſtratuum? Mater credo, ſcilicet magno praſidio fuit Annia pupilla mater fœmina primaria: minus, illa deos hominesq; implorante, iſte infanti pupillæ fortunas patrias ademit? Tutores'ne defendent? perfacilè uerò apud iſtiuſmodi Prætorem, à quo M. Marcelli tutoris in cauſa pupilli Iunij & oratio, & uoluntas, & autoritas repudiata eſt. Quæremus etiam, quid iſte in ultima Phrygia, quid in extremis Pamphyliæ partibus fecerit? qualis in bello prædonum prædo ipſe fuerit, qui in foro populi Romani pirata nefarius reperiatur? Dubitamus quid iſte in hoſtium præda molitus ſit, qui manubias ſibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit? qui maiore pecunia quatuor columnas dealbandas, quàm ille omnes ædificandas locauerit? Expectemus, quid dicant ex Sicilia teſtes? quis unquam templum illud aſpexit, quin auaritiæ tuæ, quin iniuriæ, quin audaciæ teſtis eſſet? Quis à ſigno Vertumni in Circum maximum uenit, quin is in unoquoq; gradu de auaritia tua cõmoneretur? quam tu uiã thenſarum atq; põpa eiuſmodi exegiſti, ut tu ipſe illa ire nõ audeas. Te putet quiſquam, cùm ab Italia freto diſiunctus eſſes, ſocijs temperaſſe? qui ædem Caſtoris teſtem furtorũ tuorum eſſe uolueris: quam populus Romanus quotidie, Iudices etiam tum,

cùm de te ſententiam ferrent, uiderent? Atq; etiam iudicium in Prætura publicum exercuit: non enim prætereundum eſt ne id quidem. petita mulcta eſt apud iſtum Prætorem à Q. Opimio, qui adductus eſt in iudicium uerbo, quòd cùm eſſet Trib. pleb. interceßiſſet contra legem Corneliam, quòd in Tribunatu dixiſſet contra alicuius hominis nobilis uoluntatem. De quo iudicio ſi uelim dicere omnia, multi appellandi, lædendiq; ſunt, quod mihi non eſt neceſſe: tantum dicam, paucos homines arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum & iocum fortunis omnibus euertiſſe. Is mihi etiã queritur, quòd à nobis VIIII. *ſolis diebus prima actio ſui iudicij tranſacta ſit: cùm apud ipſum tribus horis Q. Opimius Senator populi Romani bona, fortunas, ornamenta omnia amiſerit? cuius propter indignitatẽ iudicij, ſæpißimè eſt actum in Senatu, ut genus hoc totũ mulctarũ, ac indiciorũ eiuſmodi tolleretur. Iam uerò in bonis Q. Opimij uendendis quas iſte prædas, quam apertè, quàm improbè fecerit, longum eſt dicere. hoc dico, niſi uobis id hominum honeſtißimorum tabulis planum fecero, fingi à me hoc totum temporis cauſa putatote. Iam qui ex calamitate Senatoris po. Rom. cùm Prætor iudicio eius præfuiſſet, ſpolia domũ ſuam referre, & manubias detrahere conatus ſis: is ullam ab ſeſe calamitatem*

tatem poterit deprecari? Nam de ſubſortitione illa Iuniana Iudicum nihil dico. Quid enim? contra tabulas quas tu protuliſti, audeam dicere? difficile eſt. Non enim me tua ſolùm, & iudicum autoritas; ſed etiam anulus aureus Scribæ tui deterret. Non dicam id, quod probare difficile eſt: hoc dicam, quod oſtendam: multos ex te uiros primarios audiſſe, cùm diceres, ignoſci tibi oportere, quòd falſum codicem protuleris: nam qua inuidia C. Iunius conflagrarat, ea, niſi prouidiſſes, tibi ipſi tum pereundum fuiſſe. Hoc modo iſte ſibi, & ſaluti ſuæ proſpicere didicit, referendo in tabulas & priuatas, & publicas, quod geſtum non eſſet, tollendo quod eſſet, & ſemper aliquid demendo, mutando, curando, ne litura appareat, interpolando. Eò enim uſque progreditur, ut ne defenſionem quidem maleficiorum ſuorum ſine aliјs maleficiјs reperire poſſit. Eiuſdem modi ſortitionem homo amentiſſimus ſuorum quoque Iudicum fore putauit per ſodalem ſuum Q. Curtium Iudicem quæſtionis: cui niſi ego ui populi, & hominum clamore atque conuicio reſtitiſſem, ex hac decuria noſtra, cuius mihi copiam quàm largiſſimè factam oportebat, erepta eſſe facultas eorum, quos is in ſuum conſilium ſine cauſa ſubſortiebatur.

Deſideratur quippiam.

ACC

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER IIII.

ORATIO VII.

MVLTA *mihi neceſſariò Iudices prætermittēda ſunt, ut poßim aliquando de his rebus, quæ meæ fidei commiſſa ſunt, dicere. recepi enim cauſam Siciliæ: ea me ad hoc negotium prouincia attraxit. Ego tamen hoc onere ſuſcepto, & recepta cauſa Sicilienſi, amplexus animo ſum aliquanto amplius. ſuſcepi enim cauſam totius ordinis: ſuſcepi cauſam pop. Ro. quòd putabam tum deniq; rectè iudicari poſſe, ſi non modò reus improbus adduceretur, ſed etiam diligens, & firmus accuſator ad iudiciū ueniret, quò mihi maturius ad Siciliæ cauſam ueniēdum ēſt, relictis cæteris eius furtis ac flagitijs, ut & uiribus quàm integerrimus agere, & ad dicendum temporis ſatis habere poſſim. Atq; adeò, antequàm de incōmodis Siciliæ dico, pauca mihi uidentur eſſe de prouinciæ dignitate, uetuſtate, utilitate dicēda. Nam cùm omnium ſociorum, prouinciarumq; rationem diligenter habere debetis, tum præcipuè Siciliæ Iudices, plurimis iuſtißimisq; de cauſis: primùm quòd omnium nationū exterarum*

princ

princeps Siciliæ ſe ad amicitiam, fidemq; populi Rom. applicuit: prima omnium (id quod ornamentum imperij eſt) Prouincia eſt appellata: prima docuit maiores noſtros, quàm præclarum eſſet exteris gẽtibus imperare: ſola fuit ea fide, beneuolentiáque erga populum Romanum, ut ciuitates eius inſulæ, quæ ſemel in amicitiam noſtram ueniſſent, nunquam poſtea deficerent: pleræque autem, & maximè illuſtres in amicitia perpetuò manerent Itaque maioribus in Africam ex hac prouincia gradus imperij factus eſt. neque enim tam facilè opes Carthaginis tantæ concidiſſent, niſi illud & rei frumentariæ ſubſidium, & receptaculum claſsibus noſtris pateret. Quare P. Africanus Carthagine deleta, Siculorum urbes ſignis, monimentisq; pulcherrimis exornauit: ut quos uictoria pop. Rom. maximè lætari arbitrabatur, apud eos monimenta uictoriæ plurima collocaret. Deniq; ille ipſe M. Marcellus, cuius in Sicilia uirtutem hoſtes, miſericordiam uicti, fidẽ cæteri Siculi perſpexerunt, non ſolum ſocijs in eo bello conſuluit, uerùm etiam ſuperatis hoſtibus temperauit: urbem pulcherrimam Syracuſas, quæ cùm manu munitiſsima eſſet, tum loci natura terra, ac mari claudebatur, cùm ui, conſilioq; cepiſſet, non ſolùm incolumẽ paſſus eſt eſſe, ſed ita reliquit ornatam, ut eſſet idem monimentum uictoriæ, manſuetudinis,

cont

continentiæ : cùm homines uiderent, & quid expugnaſſet, & quibus peperciſſet, & quæ reliquiſſet. tantum ille honorem Siciliæ habendum putauit, ut ne hoſtium quidem urbem ex ſociorum inſula tollendam arbitraretur. Itaque ad omnes res Sicilia prouincia ſemper uſi ſumus, ut quicquid ex ſeſe poſſet efferre, id non apud eos naſci, ſed domi noſtræ conditum putaremus. Quando illa frumentum, quod deberet, non ad diem dedit? quando id quod opus eſſe putaret, non ultro pollicita eſt? quando id, quod imperaretur, recuſauit? Itaque ille M. Cato ſapiens cellam penariam Reipublicæ noſtræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. Nos uerò experti ſumus, Italico maximo, difficillimoq; bello, Siciliam nobis non pro penaria cella, ſed pro ærario illo maiorum uetere, ac referto fuiſſe. nam ſine ullo ſumptu noſtro, corijs, tunicis, frumentoq; ſuppeditato, maximos exercitus noſtros ueſtiuit, aluit, armauit. Quid illa, quæ forſitã ne ſentimus quidem Iudices, quanta ſunt? quòd multis locupletioribus ciuibus utimur: quòd habent propinquam, fidelem, fructuoſamq; prouinciam, quò facilè excurrãt, ubi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus ſuppeditandis cum quæſtu compendioq; dimittit: partim retinet, ut arare, ut paſcere, ut negotiari libeat, ut denique ſedes, ac domicilium collocare.

quod commodum non mediocre pop. Rom. eſt, tantum ciuium Romanorum numerum, tam propè ab domo, tam bonis fructuoſisq́; rebus detineri. Et quoniam quaſi quædam prædia pop. Rom. ſunt uectigalia noſtra, atq; prouinciæ: quemadmodũ propinquis uos ueſtris prædijs maximè delectamini, ſic pop. Ro. iucunda ſuburbanitas eſt huiuſce prouinciæ. Iam uerò hominum ipſorum Iudices ea patientia, uirtus, frugalitasq́; eſt, ut proximè ad noſtram diſciplinam illam ueterem, non hanc, quæ nunc increbruit, uideantur accedere. nihil cæterorum ſimile Græcorum: nulla deſidia, nulla luxuria: contrà ſummus labor in publicis, priuatisq́; rebus, ſumma parſimonia, ſumma diligentia. Sic porrò noſtros homines diligunt, ut his ſolis neque publicanus, neque negotiator odio ſit. Magiſtratuũ autem noſtrorum iniurias ita multorum tulerunt, ut nunquam ante hoc tempus ad aram legum, præſidiumq́; ueſtrum publico conſilio confugerent: tametſi & illum annum pertulerant, qui ſic eos afflixerat, ut ſalui eſſe non poſſent, niſi C. Marcellus quaſi aliquo fato ueniſſet, ut bis ex eadem familia ſalus Siciliæ conſtitueretur, poſtquàm M. Antonij infinitum illud imperium ſenſerant. Sic à maioribus ſuis acceperant, tanta pop. Ro. in Siculos eſſe beneficia, ut etiam iniurias noſtrorum hominum perferendas putarēt.

Iu

In neminem ciuitates ante hunc teſtimonium publicè dixerunt. Hunc deniq; ipſum pertuliſſent, ſi humano modo, ſi uſitato more, ſi deniq; uno aliquo in genere peccaſſet: ſed cùm perferre non poſſent luxuriem, crudelitatem, auaritiam, ſuperbiam: cùm omnia ſua commoda, iura, beneficia S.P.Q.R. *unius ſcelere, ac libidine perdidiſſent: hoc ſtatuerunt, aut iſtius iniurias per uos ulciſci & perſequi: aut ſi uobis indigni eſſent uiſi, quibus opem, auxiliumq; ferretis, urbes ac ſedes ſuas relinquere: quandoquidem iam antè iſtius iniurijs exagitati reliquiſſent. Hoc conſilio à L. Metello legationes uniuerſæ petiuerunt, ut quamprimum iſti ſuccederet: hoc animo toties apud patronos de ſuis miſerijs deplorarunt: hoc commoti dolore, poſtulata Conſulibus, quæ non poſtulata, ſed in iſtum crimina uiderentur eſſe, ediderunt. Fecerunt etiam, ut me, cuius fidem, continentiamq; cognouerant, propè de uita mea ſtatu dolore, ac lacrymis ſuis deducerẽt, ut ego iſtum accuſarem: à quo mea longiſſimè ratio uoluntasq; abhorrebat. quanquã in hac cauſa multò plureis partes mihi defenſionis, quàm accuſationis ſuſcepiſſe uideor. Poſtremò homines ex tota prouincia nobiliſſimi, primiq;, publicè priuatimq; uenerunt: grauiſſima atque honeſtiſſima quæque ciuitas uehementiſſimè ſuas iniurias perſecuta eſt. At quemadmodum*

modum Iudices uenerunt? Videor enim mihi liberius apud uos iam pro Siculis loqui debere, quàm forſitan ipſi uelint. ſaluti enim eorum potius conſulam, quàm uoluntati. Ecquem exiſtimatis unquam ulla in prouincia reum abſentem contra inquiſitionem accuſatoris tantis opibus, tanta cupiditate eſſe defenſum? Quæſtores utriuſque prouinciæ, qui iſto Pr. fuerant, cum faſcibus mihi præſto fuerunt: hi porrò, qui ſucceſſerunt, uehementer iſtius cupidi, liberaliter ex iſtius cibarijs tractati, non minus acres contra me fuerunt. Videte, quid potuerit, qui quatuor in prouincia Quæſtores ſtudioſiſsimos defenſores, propugnatoresq; habuerit: Prætorem uerò, cohortemq; totam ſic ſtudioſam, ut facilè appareret, non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant, quàm Verrem ipſum, qui plenus deceſſerat, prouinciam fuiſſe. minari Siculis, ſi decreſſent legationem, quæ contra iſtum diceret: minari, ſi qui eſſent profecti: alijs, ſi laudarent, benigniſſimè promittere: grauiſsimos priuatarum rerum teſtes, quibus nos præſentibus denuntiauimus, eos ui, cuſtodijsque retinere. Quæ cùm omnia facta ſint, tamen unam ſolam ſcitote eſſe ciuitatem Mamertinam, quæ publicè Legatos, qui iſtum laudarẽt, miſerit. Eius autem legationis principem, ciuitatis nobiliſsimum, C. Heium iuratum dicere audiſtis: iſti nauem

onerariam maximam Meſſanæ eſſe publicè coactis operis ædificatam. idemq́; Mamertinorum Legatus, iſtius laudator, non ſolùm iſtum bona ſua, uerùm etiam ſacra, deosq́; penates à maioribus traditos, ex ædibus ſuis eripuiſſe dixit. Præclara laudatio, cùm duabus in rebus Legatorum unâ opera conſumitur, in laudando, atque repetendo. Atque ea ipſa ciuitas qua ratione illi amica ſit, dicetur certo loco. reperietis enim, quæ cauſæ beneuolentiæ ſint Mamertinis erga iſtum, eas ipſas cauſas ſatis iuſtas eſſe damnationis. Alia ciuitas nulla Iudices publico cõſilio laudat. uis illa ſummi imperij tantum potuit apud perpaucos homines, non ciuitates, ut aut leuiſsimi quidam ex miſerrimis, deſertiſsimiſque oppidis inuenirentur, qui iniuſſu populi ac Senatus proficiſcerentur: aut hi, qui contra iſtum Legatos decreuerant, & teſtimonium publicum, mandataq́; acceperant, ui, ac metu retinerentur. Quod ego in paucis tamen uſu ueniſſe non moleſtè fero, quò reliquæ tot, & tantæ, & tam graues ciuitates, tota denique Sicilia plus autoritatis apud uos haberet, cùm uideretis nulla ui retineri, nullo periculo prohiberi poſſe, quò minus experirentur, ecquid apud uos querimoniæ ualerent antiquiſsimorum, fideliſsimorumq́; ſociorum. Nam quod fortaſſe non nemo ueſtrum audierit, iſtum à Syracuſanis publicè laudari: id

tametſi

tametſi priore actione ex Heraclij Syracuſani teſtimonio cuiuſmodi eſſet cognouiſtis, tamen uobis alio loco, ut ſe tota res habeat, quod ad eam ciuitatem attinet, demonſtrabitur. Intelligetis enim nullis hominibus quenquam tanto odio, quanto iſtum Syracuſanis eſſe, & fuiſſe. At enim iſtum ſoli Siculi perſequuntur: ciues Rom. qui in Sicilia negotiantur, defendunt, diligunt, ſaluum eſſe cupiũt. Primùm, ſi ita eſſet, tamen uos in quæſtione de pecunijs repetũdis, quæ ſociorũ cauſa conſtituta eſt, lege iudicioq́; ſociali, ſociorum querimonias audire oporteret: ſed intelligere potuiſtis priore actione ciues Rom. ex Sicilia plurimos honeſtiſsimos, maximis de rebus, & quas ipſi accepiſſent iniurias, & quas ſcirent alijs eſſe factas, pro teſtimonio dicere. Ego hoc, quod intelligo Iudices, ſic confirmo: uideor mihi gratum feciſſe Siculis, quòd eorũ iniurias meo labore, inimicitias periculo ſim perſecutus: nõ minus hoc gratum me noſtris ciuibus intelligo feciſſe: qui hoc exiſtimant, iuris, libertatis, rerum, fortunarumq́; ſuarum ſalutem in iſtius damnatione conſiſtere. Quapropter de iſtius Prætura Sicilienſi non recuſo quin ita me audiatis, ut ſi cuiquam generi hominum, ſiue Siculorum, ſiue noſtrorum ciuium, ſiue cuiquam ordini, ſiue aratorum, ſiue pecuariorum, ſiue mercatorum probatus ſit: ſi non horum omnium communis

munis hoſtis prædoq; fuerit: ſi cuiquam denique ulla in re unquam temperauit: ut uos quoque temperetis. Qui ſimulatque ei ſorte prouincia Sicilia obuênit, ſtatim Romæ, & ad urbem, antequam proficiſceretur, quærere ipſe ſecum, & cogitare cum ſuis cœpit, quibuſnam rebus in ea prouincia maximam uno anno pecuniam facere poſſet. Nolebat in agendo diſcere (tametſi non prouinciæ rudis erat, & tiro) ſed in Siciliam paratus ad prædam, meditatusq; uenire cupiebat. O præclarè coniectum à uulgo in illam prouinciam omen communis famæ atque ſermonis: cùm ex nomine iſtius, quid in prouincia facturus eſſet, perridiculi homines augurabantur. Etenim quis dubitare poſſet, cùm iſtius in Quæſtura fugam, & furtum recognoſceret: cùm in legatione oppidorũ fanorumq; ſpoliationes cogitaret: cùm uideret in foro latrocinia Præturæ: qualis iſte in quarto actu improbitatis futurus eſſet? Atque ut intelligatis eum Romæ quæſiſſe non modò genera furandi, ſed etiam nomina: certiſsimum accipite argumentum, quò facilius de ſingulari eius impudentia exiſtimare poſsitis. Quo die Siciliam tetigit (uidete ſatis'ne paratus ex illo omine urbano ad euertendam prouinciam uenerit) ſtatim Meſſana literas Halæſam miſit: quas ego iſtum in Italia ſcripſiſſe arbitror. nam ſimulatque è naui egreſſus eſt,

dedit

dedit operam ut Haleſinus ad ſe Dio continuò ueniret: ſe de hæreditate uelle cognoſcere, quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone uenifſet. Ea erat Iudices pergrandis pecunia. Hic eſt Dio Iudices, nunc beneficio Q. Metelli ciuis Romanus factus: de quo multis uiris primarijs teſtibus, multorumq; tabulis uobis priore actione ſatisfactum eſt, HS. undecies numeratum eſſe, ut eam cauſam, in qua ne tenuiſſima quidem dubitatio poſſet eſſe, iſto cognoſcente obtineret: præterea greges nobiliſſimarum equarum abactos: argenti, ueſtisq; ſtragulæ domi quod fuerit, eſſe direptum: ita HS. undecies Q. Dionem, quòd hæreditas ei obueniſſet, nullam aliam ob cauſam perdidiſſe. Quid? hæc hæreditas quo Prætore Dionis filio uenerat? eodem, quo P. Annij Senatoris filiæ: eodẽ quo M. Liguri Senatori, C. Sacerdote Prætore. Quid? tum nemo moleſtus Dioni fuerat? non plus quàm Liguri Sacerdote Prætore. Quid? ad Verrem quis detulit? nemo: niſi fortè exiſtimatis ei quadruplatores ad fretum præſtò fuiſſe. ad urbem cùm eſſet, audiuit Dioni cuidã Siculo permagnam ueniſſe hæreditatem: hæredem ſtatuas iuſſum eſſe in foro ponere: niſi poſuiſſet, Veneri Erycinæ eſſe multatum. Tametſi poſitæ eſſent ex teſtamento: putabat tamen, quoniam Veneris nomen eſſet, cauſam pecuniæ ſe reperturum.

Itaq; apponit, qui petat Veneri Erycinæ illam hæreditatẽ. non enim Quæſtor petit (ut eſt conſuetudo) is, qui Erycum montem obtinebat: petiit Nauius Turpio, quidam iſtius excurſor & emiſſarius, homo omniũ ex illo conuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote Prætore cõdemnatus iniuriarũ. etenim erat eiuſmodi cauſa, ut ipſe Prætor, cùm quæreret calumniatorem, paulò tamen conſideratiorem reperire non poſſet. Hic hominem Veneri abſoluit: ſibi condemnat. maluit uidelicet homines peccare, quàm deos: ſe potius à Dione, quod nõ licebat, quàm Venerem, quod non debebatur, auferre. Quid ego nunc hîc Sex. Pompeij Chlori teſtimonium recitem? qui cauſam egit Dionis, qui omnibus rebus interfuit, hominis honeſtiſsimi: tametſi ciuis Romanus uirtutis cauſa iamdiu eſt, tamen omnium Siculorum primi, ac nobiliſsimi. Quid ipſius Q. Cæcilij Dionis hominis probatiſsimi ac pudentiſsimi? Quid L. Vetecilij Liguris, T. Manlij, L. Caleni? quorum omniũ teſtimonijs de hac Dionis pecunia confirmatum eſt. Dixit hoc idem M. Lucullus, ſe de his Dionis incommodis pro hoſpitio, quod ſibi cum eo eſſet, iam antè cognoſſe. Quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit, melius hæc cognouit, quàm tu Hortenſi, qui Romæ fuiſti? ad quem Dio confugit, qui de Dionis iniurijs grauiſsimè per literas cum Verre queſtus es.

noua

noua tibi hæc ſunt, & inopinata? nunc primùm hoc aures tuæ crimen accipiunt? nihil de Dione? nihil de ſocru tua, fœmina primaria Seruilia uetere Dionis hoſpita audiſti? non'ne multa mei teſtes, quæ tu ſcis, neſciunt? non'ne te mihi teſtem in hoc crimine eripuit nō iſtius innocentia, ſed legis exceptio? TESTIMONIA M. LVCVLLI, CHLORI, DIONIS. *Satis'ne uobis magnam pecuniam Venerius homo, qui è Chelidonis ſinu in prouinciam profectus eſſet, Veneris nomine quæſiſſe uidetur? Accipite aliam in minore pecunia non minus impudentem calumniam. Soſippus & Epicrates fratres ſunt Agyrinenſes: horum pater abhinc duos &* XX. *annos eſt mortuus: in cuius teſtamento quodam loco, ſi commiſſum quid eſſet, mulcta erat Veneri. Ipſos* XX. *annos, cùm tot interea Prætores, tot Quæſtores, tot calumniatores in prouincia fuiſſent, hæreditas ab his Veneris nomine petita non eſt. cauſam Verres cognoſcit: per Volcatium pecuniam accipit, ferè ad* HS. CCCC. *millia ab duobus fratribus. Multorum teſtimonium audiſtis antea: uicerunt Agyrinenſes fratres, ita, ut egentes, inaneſq; diſcederent. At enim ad Verrem pecunia iſta non peruênit. Quæ eſt iſta defenſio? utrum aſſeueratur in hoc, an tentatur? mihi enim res noua eſt. Verres calumniatores appo-*

nebat: Verres adeſſe iubebat: Verres cognoſcebat: Verres iudicabat: pecuniæ maximæ dabantur: qui dabant, cauſas obtinebant. tu mihi ita defendas? non eſt iſta Verri numerata pecunia. Adiuuo te: mei quoque teſtes idem dicunt: Volcatio dicunt ſeſe dediſſe. Quæ uis erat Volcatio tanta, ut HS. CCCC. millia à duobus hominibus auferret? & quis Volcatio, ſi ſua ſponte ueniſſet, unam libellam dediſſet? ueniat nunc, experiatur: tecto recipiet nemo. At ego amplius dico, HS. quadringenties accepiſſe te arguo contra leges: nego tibi ipſi ullum numum eſſe numeratum: ſed cùm ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata: pecuniæ dabantur: non erat quærendum, cuius manu numerarentur, ſed cuius iniuria cogerentur. Comites illi tui delecti, manus erant tuæ: Præfecti, Scribæ, Medici, Accenſi, Aruſpices, Præcones, manus erant tuæ: quo quiſq; te maximè cognatione, affinitate, neceſſitudine aliqua attingebat, ita maximè manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm ſi centum cohortes fugitiuorum fuiſſent, tua manus ſine controuerſia fuit. quicquid ab horum quopiam captum eſt, id non modò tibi datum, ſed tua manu numeratum iudicari neceſſe eſt. Nam ſi hanc defenſionẽ probabitis, Non accepit ipſe, licet omnia de pecunijs repetundis iudicia tollatis, nemo

unq

unquam reus tam nocens adducetur, qui iſta defenſione non poßit uti. etenim cùm Verres utatur, quis erit unquam poſthac reus tam perditus, qui non ad Q. Mutij innocentiam referatur, ſi cum iſto conferatur? Neque nunc tam mihi iſti Verrem defendere uidentur, quàm in Verre defenſionis tentare rationem. Qua de re Iudices uobis magnopere prouidendum eſt: pertinet hoc ad ſummam Reip. & ad exiſtimationem ordinis, ſalutemq́; ſociorum. ſi enim innocentes exiſtimari uolumus, non ſolum nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus. Primum omnium opera danda eſt, ut eos nobiſcum ducamus, qui noſtræ famæ, capitiq́; conſulant: deinde ſi in hominibus eligendis nos ſpes amicitiæ fefellerit, ut uindicemus, miſſos faciamus: ſemper ita uiuamus, ut rationem reddendam nobis arbitremur. Africani eſt hoc, hominis liberalißimi. ueruntamen ea liberalitas eſt probanda, quæ ſine periculo exiſtimationis eſt, ut in illo fuit. Cùm ab eo quidam uetus aſſectator ex numero amicorum non impetraret, ut ſe præfectum in Africam duceret, & id ferret moleſtè: Noli, inquit, mirari, ſi tu à me hoc non impetras: ego iampridem ab eo cui meam exiſtimationem charam fore arbitror, peto, ut mecum præfectus proficiſcatur, & adhuc impetrare non poſſum. Etenim re uera multò magis eſt petē-

dum ab hominibus, ſi ſalui eſſe uolumus, ut eant nobiſcum in prouinciam, quàm hoc illis in beneficij loco deferendum. Sed tu, cùm & tuos amicos in prouinciam, quaſi in prædam, inuitabas, ac cum illis, ac per eos prædabare, & eos in concione anulis aureis donabas: non ſtatuebas, tibi non ſolùm de te, ſed etiam de illorum factis rationem eſſe reddendam? Cùm hos ſibi quæſtus conſtituiſſet magnos atque uberes ex his cauſis, quas ipſe inſtituerat in conſilio, hoc eſt, cum ſua cohorte cognoſcere: tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniam corripiendam. Dubium nemini eſt, quin omnes omnium pecuniæ poſitæ ſint in eorum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum qui iudicant: quin nemo noſtrum poſſit ædes ſuas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere, ſi cùm hæc à quopiam ueſtrum petita ſint, Prætor improbus, cui nemo intercedere poſſit, det quem uelit iudicem: iudex nequam et leuis, quod Prætor iuſſerit, iudicet. Quid uerò ſi illud quoque accedet, ut Prætor in ea uerba iudicium det, ut uel Octauius Balbus iudex, homo & iuris & officij peritiſſimus, non poſſit aliter iudicare? ſit eiuſmodi: L. Octauius iudex eſto: ſi apparet fundum Capenatem, quo de agitur, ex iure eum P. Seruilij eſſe, neque is fundus Q. Catulo reſtituetur, non neceſſe erit L. Octauio Iudici cogere P. Seruilius Q.

Catulo

Catulo fundũ reſtituere, aut condemnare eum, quem non oporteat? Eiuſdemmodi totum ius Prætorium, eiuſdemmodi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per triennium Verre Prætore: decreta eiuſmodi: SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES: SI PETIT, DVCAS. *C. Fuſicium duci iuſsit petitorem, L. Suetium, L. Racilium. iudicia huiuſmodi:* QVI CIVES RO. ERANT, SI SICVLI ESSENT, TVM SI EORVM LEGIBVS DARI OPORTERET. QVI SICVLI, SI CIVES ROM. ESSENT. *Verùm ut totum genus amplectamini iudiciorum, prius iura Siculorum, deinde iſtius inſtituta cognoſcite. Siculi hoc iure ſunt, ut quod ciuis cum ciue agat, domi certet ſuis legibus: quod Siculus cum Siculo non eiuſdem ciuitatis, ut de eo Prætor Iudices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem Legatorũ ſententia ſtatuit, quam legem Siculi Rupiliam uocant, ſortiatur. Quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, Senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur, cùm alternæ ciuitates reiectæ ſunt. Quod ciuis Romanus à Siculo petit, Siculus iudex datur: quod Siculus à ciue Romano, ciuis Rom. datur, cæterarum rerum ſelecti iudices ex ciuium Romanorum conuentu proponi ſolent. Inter aratores & decumanos lege frumentaria*

taria, quam Hieronicam appellant, iudicia fiunt. Hæc omnia iſto Prætore non modò perturbata, ſed planè & Siculis, & ciuibus Ro. erepta ſunt: primùm ſuæ leges, quod ciuis cum ciue ageret, aut eum iudicem, quem commodum erat, præconem, aruſpicem, medicum ſuũ dabat: aut ſi legibus erat iudicium conſtitutum, & ad ciuem ſuum iudicem uenerant, liberè ciui iudicare non licebat. Edictum enim hominis cognoſcite, quo edicto omnia iudicia redegerat in ſuam poteſtatem: Si quis perperam iudicaſſet, ſe cogniturum: cùm cognoſſet, animaduerſurum. Idq; cùm faciebat, nemo dubitabat, quin, cùm iudex alium de ſuo iudicio putet iudicaturum, ſeq; in eo capitis periculum aditurum, uoluntatem ſpectet eius, quem ſtatim de capite ſuo putet iudicaturum. Selecti è conuentu, aut propoſiti ex negotiatoribus iudices, nulli. hæc copia quam dico iudicum, cohors non Q. Scæuolæ, qui tamen de cohorte ſua dare non ſolebat, ſed C. Verris. Cuiuſmodi cohortem putatis hoc principe fuiſſe? ſicuti uidetis edictum: SI QVID PERPERAM IVDICARIT SENATVS. *Eum quoque oſtendam, ſiquando ſit datus, coactu iſtius, quod non ſenſerit, iudicaſſe. Ex lege Rupilia ſortitio nulla, niſi cùm nihil intererat iſtius: lege Hieronica iudicia plurimarum controuerſiarum ſublata uno nomine omnia: de conuentu*

uentu, ac negotiatoribus nulli iudices. Quantam poteſtatem habuerit, uideris: quas res geſſerit, cognoſcite. Heraclius eſt Hieronis filius Syracuſanus, homo in primis domi ſuæ nobilis, & ante hunc Pr. uel pecunioſiſsimus Syracuſanorum: nunc nulla alia calamitate, niſi iſtius auaritia, atque iniuria pauperrimus. huic hæreditas facilè ad HS. *tricies uenit teſtamento propinqui ſui Heraclij: plena domus cælati argenti optimi, multaq́; ſtragula ueſtis, pretioſiſsimorumq́; mancipiorum: quibus in rebus iſtius cupiditates & inſaniam quis ignorat? Erat in ſermone res, magnam Heraclio pecuniam ueniſſe: non ſolùm Heraclium diuitem, ſed etiam ornatũ ſupellectili, argento, ueſte, mancipijs futurum. audit hæc etiam Verres: & primò, illo ſuo leuiore artificio Heraclium aggredi conatur, ut eum roget inſpicienda, quæ non reddat: deinde à quibuſdam Syracuſanis admonetur. hi autẽ quidam erant affines iſtius, quorum uxores iſte nunquam alienas exiſtimauit, Cleomenes, & Aeſchrio: qui quantum apud iſtum, & quàm turpi de cauſa potuerint, ex reliquis criminibus intelligetis. Hi, ut dico, hominem admonent, rem eſſe præclaram, domum refertam omnibus rebus: ipſum autem Heraclium hominem eſſe maiorem natu, non promptiſsimum: & eum præter Marcellos, patronum, quem iure ſuo*

adire

adire, aut appellare poſſet, habere neminem: eſſe in eo teſtamento, quo ille hæres eſſet, ſcriptum, ut ſtatuas in palæſtra deberet ponere. faciemus, ut palæſtritæ negent ex teſtamento eſſe poſitas: petant hæreditatem, quod eam palæſtræ commiſiſſe dicant. Placuit ratio Verri. nam hoc animo prouidebat, cùm tanta hæreditas in controuerſiam ueniſſet, iudicioq; peteretur, fieri non poſſe, ut ſine præda ipſe diſcederet: approbat conſilium: autor eſt ut quamprimum agere incipiant, hominemq; id ætatis, minimè litigioſum, quàm tumultuoſiſsimè adoriãtur. Scribitur Heraclio dica. Primò mirantur omnes improbitatem calumniæ: deinde, qui iſtum noſſent, partim ſuſpicabantur, partim planè uidebant adiectum eſſe oculum hæreditati. Interea dies aduenit, quo die ſeſe ex inſtituto, ac lege Rupilia dicas ſortiturum Syracuſis iſte edixerat: paratus ad hanc dicam ſortiendam uenerat. tum eum docet Heraclius non poſſe eo die ſortiri, quòd lex Rupilia uetaret diebus XXX. ſortiri dicam, quibus ſcripta eſſet. dies XXX. nondum fuerant. ſperabat Heraclius, ſi illam diem effugiſſet, ante alteram ſortitionem Q. Arrium, quem prouincia tum maximè expectabat, ſucceſſurum. Iſte omnibus indicijs diem diſtulit: & eam diem conſtituit, ut hanc Heraclij dicam ſortiri poſt dies XXX. ex lege poſſet. Poſteaquam ea dies uenit, iſte

iſte incipit ſimulare ſe uelle ſortiri: Heraclius cum aduocatis adit, & poſtulat ut ſibi cum palaſtritis, hoc eſt cum populo Syracuſano æquo iure diſceptare liceat. aduerſarij poſtulant, ut in eam rem Iudices dentur ex his ciuitatibus, quæ in id forum conuenirent, electi qui Verri uiderentur. Heraclius contrà, ut Iudices è lege Rupilia dentur: ut ab inſtitutis ſuperiorum, ab autoritate Senatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur. Quid ego iſtius in iure dicendo libidinem demonſtrem? quis ueſtrum non ex vrbana iuriſdictione cognouit? quis unquam iſto Prætore, Chelidone inuita, lege agere potuit? Non iſtum, ut nõ neminem, prouincia corrupit: idem fuit qui Romæ. Cùm id, quod omnes intelligebant, diceret Heraclius, ius eſſe certum Siculis, inter ſe quo iure certarent: legem eſſe Rupiliam, quam Prætor Rupilius ex S.C. *de decem Legatorum ſententia dediſſet: hoc omnes ſemper in Sicilia Conſules, Prætoresq́; ſeruaſſe: negauit ſe iudices, è lege Rupilia ſortiturum: quinque iudices quos commodum ipſi fuit, dedit. Quid huic homini facias? quod ſupplicium dignum libidini eius inuenias? Præſcriptum tibi cùm eſſet, homo deterrime, & impudentiſſimè, quẽadmodum inter Siculos iudices dares: cùm Imperatoris P.R. autoritas, Legatorum decem ſummorum hominum dignitas, S.C. intercederet*

deret

deret, cuius cõſulto P. Rupilius Prætor ex Legatorum ſententia leges in Sicilia conſtituerat: cùm omnes ante te Prætores Rupilias leges in cæteris rebus, & in iudicijs maximè obſeruaſſent: tu auſus es pro nihilo præ tua præda tot res ſanctiſsimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus exiſtimationis pudor? nullus iudicij metus? nullius apud te grauis autoritas? nullum exemplum, quod ſequi uelles? Verùm, ut inſtitui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo inſtituto, nulla religione, nulla ſorte, ex libidine iſtius datis, non qui cauſam cognoſcerent, ſed qui, quod imperatum eſſet, iudicarent: eo die nihil actum eſt: adeſſe iubentur poſtridie. Heraclius interea, cùm omnes inſidias à Prætore fortunis ſuis fieri uideret, caput conſilium de amicorum & propinquorum ſententia, non adeſſe ad iudiciũ. itaq; Syracuſis illa nocte profugit. Iſte poſtero die manè, cùm multò maturius, quàm unquã antea, ſurrexiſſet, iudices citari iubet. ubi comperit Heraclium non adeſſe, cogere incipit eos, ut abſentem Heraclium condemnarent. Illi eum commonefaciunt, ut ſi ei uideatur, utatur inſtituto ſuo: nec cogat ante horam decimam de abſente ſecũdum præſentem iudicare. impetrãt. interea ſanè perturbatus & ipſe, & eius amici, & conſiliarij, moleſtè ferre cœperunt, Heracliũ profugiſſe: putabãt abſentis damna-

tion

tionem, præſertim tanta pecuniæ, multò inuidioſiorem fore, quàm ſi præſens dãnatus eſſet. Eò accedebat, quòd quoniã Iudices è lege Rupilia dati non erant: multò etiam rem turpiorem, & iniquiorẽ uiſum iri intelligebãt. Itaq; hoc dum corrigere uult, apertior eius cupiditas, improbitasq́; facta eſt. Nam illis quinque iudicibus uti ſeſe negat: iubet, id quod initio è lege Rupilia fieri oportuerat, citari Heracliũ, & eos, qui dicam ſcripſerant: aitque Iudices è lege Rupilia uelle ſortiri: quod ab eo pridie, cùm multis lacrymis eum oraret atque obſecraret Heraclius, impetrare non potuerat, id ei poſtera die uenit in mentem, è lege Rupilia ſortiri dicas oportere. educit ex urna tres: ijs ut abſentem Heraclium condemnent, imperat. itaq; condẽnãt. Quæ, malùm, iſta fuit amentia? ecquando te rationem factorum tuorum redditurum putaſti? ecquando his de rebus tales uiros audituros exiſtimaſti? petatur hæreditas ea, quæ nulla debetur, in prædam Prætoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honeſtæ ciuitati turpiſſima perſona calumniæ? neq; hoc ſolùm: ſed ita res agatur, ut ne ſimulatio quidem æquitatis ulla adhibeatur? Nam per deos immortales, quid intereſt, utrũ Prætor imperet, uiq́; cogat aliquẽ de ſuis bonis omnibus decedere: an huiuſmodi iudicium det, quo iudicio indicta cauſa for-

tunis omnibus euerti neceſſe ſit? Profectò enim negare non potes, te ex lege Rupilia ſortiri iudicium debuiſſe, cùm præſertim Heraclius id poſtularet. Sin illud dices, te Heraclij uoluntate ab lege receſsiſſe, ipſe te impedies: ipſe tu tua defenſione implicabere. quare enim primùm ille ipſe adeſſe noluit, cùm ex eo numero Iudices haberet, quos poſtularat? deinde tu cur poſt illius fugam Iudices alios ſortitus es, ſi eos qui erant antea dati, utriuſq; dederas uoluntate? Deinde cæteras dicas omnes illo foro M. Poſthumius Quæſtor ſortitus eſt: hanc ſolam tu illo cõuentu reperire ſortitus. Ergo, inquiet aliquis, donauit populo Syracuſano illam hæreditatem. primùm, ſi id confiteri uelim, tamen iſtum cõdemnetis neceſſe eſt. Neque enim permiſſum eſt, ut impunè nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. Verùm ex iſta reperietis hæreditate ita iſtũ prædatum, ut perpauca occultè fecerit: populum quidem Syracuſanum in maximam inuidiam ſua infamia, alieno præmio perueniſſe: paucos Syracuſanos, eos qui ſe nunc publicè laudationis cauſa ueniſſe dicunt, & tunc participes prædæ fuiſſe, & nunc non ad iſtius laudationem, ſed ad communem litium æſtimationem ueniſſe. Poſteaquam damnatus eſt abſens, non ſolùm illius hæreditatis, de qua ambigebatur, quæ erat HS. tricies, ſed omnium bono-

rum paternorum ipſius Heraclij, quæ nõ minor erat pecunia, palæſtræ Syracuſanorum, hoc eſt, Syracuſanis, poſſeßio traditur. Quæ eſt iſta Prætura? eripis hæreditatem, quæ uenerat à propinquo, uenerat teſtamento, uenerat legibus: quæ bona is, qui teſtamentum fecit, huic Heraclio, antequam eſt mortuus, omnia utenda, ac poßidenda tradiderat: cuius hæreditatis, cùm ille aliquanto ante te Prætorem eſſet mortuus, controuerſia fuerat nulla, mentionem fecerat nemo. Verùm eſto, eripe hæreditatem propinquis, da palæſtritis: prædare in bonis alienis nomine ciuitatis: euerte leges, teſtamenta, uoluntates mortuorum, iura uiuorum: num etiam patrijs Heraclium bonis exturbare oportuit? qui ſimulac profugit, quàm impudenter, quàm palàm, quàm acerbè, dij immortales, illa bona direpta ſunt! quàm illa res calamitoſa Heraclio, quæſtuoſa Verri, turpis Syracuſanis, miſeranda omnibus uidebatur! Nam illud quidem ſtatim curatur, ut quicquid cælati argenti fuit in illis bonis, ad iſtum deferatur: quicquid Corinthiorum uaſorum, ſtragulæ ueſtis. hæc nemo dubitabat, quin non modò ex illa domo capta & oppreſſa, uerùm ex tota prouincia ad iſtum comportari neceſſe eſſet. Mancipia quæ uoluit abduxit, alia diuiſit: auctio facta eſt: in qua cohors iſtius inuicta

dominata eſt. Verùm illud eſt præclarum: Syracuſani, qui præfuerant his Heracliј bonis uerbo redigẽdis, re diſpertiẽdis, reddebant eorũ negotiorũ rationẽ in Senatu: dicebant ſcyphorum paria cõplura, hydrias argẽteas, pretioſam ueſtem, ſtragulã: multa mancipia pretioſa Verri data eſſe dicebant, quantum cuique eius iuſſu numorũ eſſet datũ. gemebant Syracuſani: ſed tamen patiebantur. repentè recitatur, uno nomine HS. CCL. *millia iuſſu Prætoris data. fit maximus clamor omniũ, nõ modò optimi cuiuſq;, neq; eorũ, quibus indignũ ſemper uiſum erat bona priuati, populi nomine per ſummã iniuriã erepta: uerùm etiã ipſi illi autores iniuriæ, & ex aliqua particula ſociј prædæ, ac rapinarũ, clamare cœperũt, ſibi ut haberet hæreditatẽ. tantus in curia clamor factus eſt, ut populus concurreret. Res ab omni conuentu cognita celeriter domum nuntiatur. homo inimicus ијs, qui recitaſſent, hoſtis omnibus, qui acclamaſſent, exarſit iracundia, ac ſtomacho. ueruntamen fuit tum ſui diſsimilis. noſtis os hominis, noſtis audaciam: tamen tum rumore populi, & clamore, & furto manifeſto grandis pecuniæ perturbatus eſt. ubi ſe collegit, uocat ad ſe Syracuſanos: quia non poſſet negare ab illis pecuniam datam: non quæſiuit procul alicunde (neq; enim probaret) ſed proximum penè alterum filium, quem illa pecu-*

niam

niam diceret abſtuliſſe, oſtendit ſe reddere coacturum: qui poſteaquam id audiuit, habuit dignitatis, & ætatis, & nobilitatis ſuæ rationem: uerba apud Senatum fecit: docuit, ad ſe nihil pertinere de iſto, id quod omnes uidebant: neque ille quidem obſcurè locutus eſt. Itaq; illi Syracuſani ſtatuã poſtea ſtatuerunt: & is ubi primùm potuit, iſtũ reliquit, de prouinciaq́; deceßit. Et tamen aiunt eum queri ſolere nonnunquam, ſe miſerum, quòd nõ ſuis, ſed ſuorum comitum peccatis, & criminibus premeretur. Triennium prouinciam obtinuiſti: gener electus adoleſcens unum annũ tecũ fuit: ſodales uiri fortes, Legati tui, primo anno te reliquerunt: unus legatus P. Tadius, qui erat reliquus, non ita multum tecum fuit: qui ſi ſemper unà fuiſſet, tamẽ ſumma cura tum tuæ, tum multò etiam magis ſuæ famæ peperciſſet. Quid eſt, quod tu alios accuſes? quid eſt, quãobrem putes, te tuam culpã non modò deriuare in aliquem, ſed cõmunicare cum aliquo poſſe? Numerantur illa HS. ducenta quinquaginta Syracuſanis. ea quemadmodum ad iſtũ poſtea per pſeudothyron reuertantur, tabulis uobis, & teſtibus Iudices planum faciam. Ex hac iniquitate iſtius, & improbitate Iudices, quòd præda ex illis bonis ad multos Syracuſanos inuito populo Senatuq́; Syracuſano uenerat, etiam illa ſcelera ſunt quæ per Theo-

mnaſtum, & Aeſchrionem, & Dionyſodorum, & Cleomenem inuitiſsima ciuitate facta ſunt: primùm ut urbs tota ſpoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendum eſt conſtitutus: ut omnia ſigna iſte per eos homines quos nominaui, omne ebur ex ædibus ſacris, omnes undique tabulas pictas, Deorum denique ſimulacra, quæ uellet, auferret: deinde ut in curia Syracuſis, quem locum illi Buleuterium uocant, honeſtiſsimo loco, & apud illos clariſsimo, ſub illius ipſius M. Marcelli (qui cùm Syracuſanis locũ eum eripere belli ac uictoriæ lege poſſet, conſeruauit, & reddidit,) ſtatua ex ære facta, ibi inauratam iſti, & alteram filio ſtatuam poſuerint: ut dum iſtius hominis memoria maneret, Senatus Syracuſanus ſine lacrymis, & gemitu in curia eſſe non poſſet. Per eoſdem iſtius iniuriarum, furtorũ, uxorumq́; ſocios, iſtius imperio Syracuſis Marcellea tolluntur maximo gemitu, luctu'que ciuitatis: quem illi diem feſtum cùm recentibus beneficijs M. Marcelli debitum reddebant, tum generi, nomini, familiæ Marcellorum maxima uoluntate tribuebant. Mithridates in Aſia, cùm eam prouinciam totã occupaſſet, Mutia nõ ſuſtulit. hoſtis, & hoſtis in cæteris rebus nimis ferus & immanis, tamen honorem hominis Deorum religione conſecratum uiolare noluit:

noluit: tu Syracuſanis unum diem feſtũ Marcellis impertiri uetuiſti, per quos illi adepti ſunt, ut cæteros dies feſtos agere poßint. At uerò præclarum diem repoſuiſtis, Verrea ut agerent, & ut ad eum diem, quæ ſacris, epulisq́; opus eſſent, in complures annos locarentur. Iam in tanta iſtius impudentia remittendum aliquid uidetur, ne omnia contendamus, omnia cum dolore agere uideamur. Nam me dies, uox, latera deficiant, ſi hoc nunc uociferari uelim, quàm miſerum, indignum'que ſit, iſtius nomine apud eos diem feſtum eſſe, qui ſeſe iſtius opera funditus extinctos eſſe arbitrentur. O Verrea præclara, quôquam ſi acceßiſti, quò non attuleris tecum iſtum diem. etenim quam tu domum, quam urbem adiÿſti, quod fanum denique, quod non euerſum, atque exterſum reliqueris? Quare appellentur ſanè iſta Verrea, quæ non ex nomine, ſed ex manibus, natura'que tua conſtituta eſſe uideantur. Quàm facilè ſerpat iniuria, & peccandi conſuetudo: quàm non facilè reprimatur, uidete Iudices. Bidis oppidum eſt tenue ſanè, non longè à Syracuſis. huius longè primus ciuitatis eſt Epicrates quidam, huic hæreditas HS. quingentorum millium uenerat à muliere quadam propinqua, atque ita propinqua, ut ea etiam ſi inteſtata eſſet mortua, Epicratem Bidinorum legibus

hæredem eſſe oporteret, recens Syracuſanæ erat illa res, quam antè demonſtraui, de Hera clio Syracuſano, qui bona non perdidiſſet, niſi ei ueniſſet hæreditas. huic quoque Epicrati uenerat, ut dixi, hæreditas. Cogitare cœperunt eius inimici nihilo minus eodem Prætore hunc euerti bonis poſſe, quo Heraclius eſſet euerſus. rem occultè inſtituunt: ad Verrem per eius interpretes deferunt; ita cauſa componitur, ut item palæſtritæ Bidenſes peterent ab Epicrate hæreditatem quemadmodum palæſtritæ Syracuſani ab Heraclio petiſſent. Nunquam uos Prætorem tam palæſtricum uidiſtis: uerùm ita palæſtritas defendebat, ut ab illis ipſe unctior diſcederet. qui ſtatim cùm præſenſiſſet, iubet cuidam ſuorum amicorum numerari HS. LXXX. *Cùm res occultari ſatis non poſſet, per quendam eorum, qui interfuerant, ſit Epicrates certior. primò negligere, & contemnere cœpit, quòd cauſa prorſus, quod dubitare poſſet, nihil habebat. Deinde cùm de Heraclio cogitaret, & iſtius libidinem noſſet, commodiſſimum putauit eſſe de prouincia clàm abire: itaque fecit: profectus eſt Rhegyum. Quod ubi auditum eſt: æſtuare illi, qui dederant pecuniam: putare nihil agi poſſe abſente Epicrate. nam Heraclius tum abfuerat, cùm primùm dati ſunt Iudices: de hoc, qui antè quàm in ius aditum*

eſſet,

eſſet, antè quàm denique mentio controuerſiæ facta eſſet, diſceßiſſet, putabant nihil agi poſſe. homines Rhegyum proficiſcuntur, Epicratem conueniunt: demonſtrant id quod ille ſciebat, ſe HS. LXXX. dediſſe: rogant eum ut id quod ab ipſis abiſſet pecuniæ, curet: ab ſeſe caueat quemadmodum uelit, de illa hæreditate cum Epicrate neminẽ eſſe acturũ. Epicrates, homines multis uerbis malè à ſe acceptos dimiſit: redeunt illi Rhegyo Syracuſas: queri cũ multis, ita ut fit, incipiunt: ſeſe HS. LXXX. numûm fruſtra dediſſe. res percrebruit: in ore, atq; ſermone omniũ cœpit eſſe. Verres refert illam ſummã Syracuſanã: ait ſeſe uelle de illis HS. LXXX. cognoſcere: aduocat multos. dicunt Bidini Volcatio ſe dediſſe: illud non addunt, iuſſu iſtius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo æquißimo numos affert, qui nihil amitteret: reddit inſpectantibus multis: Bidini numos auferunt. Dicet aliquis, Quid ergo in hoc Verrem reprehendis, qui non modò ipſe fur non eſt, ſed ne alium quidem paſſus eſt eſſe? attendite, iam intelligetis hanc pecuniam, quæ uia modo uiſa eſt exire ab iſto, eadem ſemita reuertiſſe. Quid enim? non debuit Prætor? cũ conſilio re cognita, cùm comperiſſet ſuum comitẽ, iuris, decreti, iudicij corrũpendi cauſa, quæ in re ipſius Prætoris caput, exiſtimatioq; ageretur

tur, pecuniã accepiſſe, Bidinos autẽ cõtra Prætoris famã, ac fortunas dediſſe, non & in eum, qui accepiſſet, animaduertiſſe, & in eos, qui dediſſent? Tu, qui inſtitueras in eos animaduertere, qui perperã iudicaſſẽt, qđ ſæpe per imprudentiã fit: hos pateris impunè diſcedere, qui ob tuũ decretũ, ob tuũ iudiciũ pecuniã aut dãdã, aut accipiẽdã putarãt? Volcatius idẽ apud te poſtea fuit, Eques Romanus, tanta accepta ignominia. nam quid eſt turpius ingenuo, quid minus libero dignum, quàm in conuentu maximo cogi à magiſtratu furtum reddere? qui ſi eo animo eſſet, quo non modò Eques Romanus, ſed quiuis liber debet eſſe, aſpicere te poſtea nõ potuiſſet: inimicus, hoſtis eſſet tanta cõtumelia accepta: niſi tecũ colluſiſſet, & tua potius exiſtimationi ſeruiſſet, quàm ſuæ. qui quàm tibi amicus non modò tum fuerit, quãdiu tecũ in prouincia fuit, uerùm etiam nunc ſit, cũ iã à cæteris amicis ſis relictus, & tu intelligis, & nos exiſtimare poſſumus. An hoc ſolum argumentũ eſt, nihil iſto imprudente factum, quòd Volcatius ei non ſuccenſuit? quòd iſte nec in Volcatiũ, nec in Bidinos animaduertit? Eſt magnũ argumẽtũ: uerùm illud maximum, quòd illis ipſis Bidinis, quibus iratus eſſe debuit, ut à quibus comperit, quòd iure agere cũ Epicrate nihil poſſẽt, etiã ſi adeſſet, idcirco ſuũ decretũ pecunia eſſe tentatum: his

inquam ipſis non modò illam hæreditatẽ, quæ Epicrati uenerat: ſed, ut in Heraclio Syracuſano, item in hoc, paulò etiam atrocius, quòd Epicrates appellatus omnino non erat, bona patria, fortunasq; eius Bidinis tradidit. oſtendit enim nouo modo, ſi quis quid ab abſente peteret, ſe auditurum. Adeunt Bidini: petũt hæreditatem: procuratores poſtulant, ut ſe ad leges ſuas reijciat, aut ex lege Rupilia dicã ſcribi iubeat. aduerſarij non audebant contradicere: exitus nullus reperiebatur, inſimulant hominem fraudandi cauſa diſceßiſſe: poſtulant, ut bona poßidere liceat. debebat Epicrates ullum numum nemini. amici, ſi quis quid peteret iudicio, ſecum agi paſſuros, iudicatũ ſolui ſatiſdaturos eſſe dicebant. Cùm omnia conſilia frigerent, admonitu iſtius inſimulare cœperunt, Epicratem literas publicas corripuiſſe: à qua ſuſpicione ille aberat plurimum: actionem eius rei poſtulant: amici recuſare, ne quod nouum iudiciũ, ne qua ipſius cognitio illo abſente de exiſtimatione eius conſtitueretur: & ſimul idem illud poſtulare non deſiſtebant, ut ſe ad leges ſuas reijceret. iſte amplam occaſionem calumniæ nactus, ubi uidet eſſe aliquid, quòd amici abſentem Epicratem nollent defendere: aſſeuerat ſe eius rei in primis actionẽ eſſe daturum. Cùm omnes perſpicerẽt ad iſtum non modò illos numos, qui per ſimulationem

ab

ab iſto exierãt, reuertiſſe, ſed multò etiam plures eum poſtea numos abſtuliſſe: amici Epicratem defendere deſtiterunt: iſte Epicratis bona Bidinos omnia poßidere, & ſibi habere iußit. ad illa HS. D. *millia hæreditaria acceſſit ipſius antiqua* HS. *quindecies pecunia. Vtrũ res ab initio ita ducta eſt? an ad extremum ita perducta eſt? an ita parua eſt pecunia? an is homo Verres, ut hæc, quæ dixi, gratis facta eſſe uideantur? Hîc nunc de miſeria Siculorum Iud. audite. & Heraclius ille Syracuſanus, & hic Bidinus Epicrates expulſi bonis omnibus Romam uenerunt: ſordidati maxima barba, & capillo: Romæ biennium propè fuerũt. Cum L. Metellus in prouinciam profectus eſt, tum iſti bene commendati cum Metello unà proficiſcuntur. Metellus ſimulac uenit Syracuſas, utrunque reſcindit, & de Epicrate, & de Heraclio. In utriuſq; bonis nihil erat, quod reſtitui poſſet, niſi quod moueri loco non poterat. Fecerat hæc egregiè primo aduentu Metellus, ut omnes iſtius iniurias, quas modò poſſet, reſcinderet, & irritas faceret. Heracliũ reſtitui iuſſerat: non reſtituebatur: quiſquis erat ductus Senator Syracuſanus ab Heraclio, duci iubebat. itaque permulti ducti ſunt. Epicrates quidem continuò reſtitutus eſt. Alia iudicia Lilybæi, alia Agrigenti, alia Panormi reſtituta ſunt. cenſus qui iſto Prætore*

tore ſunt habiti, non ſeruaturum ſe Metellus oſtēdere: decumas, quas iſte contra legem Hieronicam uendiderat, ſeſe uenditurum Hieronica lege dixerat. Omnia erant Metelli eiuſmodi, ut non tam ſuam Præturam gerere, quàm iſtius retexere uideretur. ſimulatq; ego in Siciliam ueni, mutatus eſt. uenerat ad eum illo biduo Letilius quidam, homo non alienus à literis. itaq; eo iſte tabellario ſemper uſus eſt. Is epiſtolas complures attulerat: in his unam domo, quæ totum immutarat hominem. repentè cœpit dicere, ſe omnia Verris cauſa uelle: ſibi cum eo amicitiam, cognationemq́; eſſe. mirabantur omnes, hoc ei tum deniq; in mentem ueniſſe, poſtea quàm multis eum factis, decretisq́; iugulaſſet. erant qui putarent Letilium Legatum à Verre ueniſſe, qui gratiam, amicitiam, cognationemq́; cōmemoraret. Ex illo tempore à ciuitatibus laudationem petere: teſtes non ſolùm deterrere uerbis, ſed etiã ui retinere cœpit. Quòd ego niſi meo aduentu illius conatus aliquantulũ repreſſiſſem, & apud Siculos nõ Metelli, ſed Glabrionis literis ac lege pugnaſſẽ, tã multos huc euocare non potuiſſẽ. Verùm, quod inſtitui dicere, miſerias cognoſcite Siculorum. Heraclius ille & Epicrates longè mihi obuiã cum ſuis omnibus proceſſerunt: uenienti Syracuſas egerunt gratias flentes, Romam decedere mecum cupierunt. quòd erant mihi oppi-

da

da complura etiam reliqua, quæ adire uellem; conſtitui cum hominibus, quo die mihi Meſſanæ praſtò eſſent. eò mihi nuntium miſerunt, ſe à Prætore retineri quibus ego teſtimonium denuntiaui, quorum nomina edidi Metello: cupidiſsimi ueniendi, maximis iniurÿs affecti, adhuc non uenerunt. hoc iure ſunt ſocÿ, ut his ne deplorare quidem de ſuis incommodis liceat. Iam Heraclÿ Centuripini optimi nobiliſsimiq́; adoleſcentis teſtimonium audiſtis: à quo HS. C. *millia per calumniam, malitiamq́; petita ſunt. Iſte pœnis compromiſsisq́; interpoſitis,* HS. CCC *extorquenda curauit: quodq́; iudicium ſecundum Heraclium de compromiſsis factum erat, quòd ciuis Centuripinus inter duos ciues iudicaſſet, id irritum iuſsit eſſe, cumq́; iudicem falſum iudicaſſe iudicauit: in Senatu ne eſſet: locis, commodisq́; publicis uti uetuit: ſi quis eum pulſaſſet, edixit ſeſe iudicium iniuriarum non daturum: quicquid ab eo peteretur, iudicem de ſua cohorte daturum, ipſi autem nullius actionem rei ſeſe daturum. Quæ iſtius autoritas tãtum ualuit, ut neq; illum pulſaret quiſquam, cùm Prætor in prouincia ſua uerbo permitteret, re hortaretur: neque quiſquam ab eo quicquam peteret, cùm iſte calumniæ licentiam ſua autoritate dediſſet. ignominia autem illa grauis tandiu in illo homine fuit, quandiu iſte in prouincia manſit. Hoc iniecto metu*

iyd

iudicibus, nouo more, nullo exemplo, ecquam rem putatis eſſe in Sicilia, niſi ad nutum iſtius iudicatam? Vtrum id ſolùm uidetur eſſe actũ, quòd eſt tamen actum, ut Heraclio pecunia eriperetur? an etiam illud, in quo præda erat maxima, ut nomine iudiciorum, omnium bona, atque fortunæ in iſtius unius eſſent poteſtate? Iam uerò in rerum capitalium quæſtionibus quid ego unamquanque rem colligam, & cauſam? ex multis ſimilibus ea ſumam, quæ maximè improbitate excellere uidebuntur. Sopater quidam fuit Halicienſis, homo domi ſuæ cumprimis locuples atq; honeſtus: is, ab inimicis ſuis apud C. Sacerdotem Prætorem, rei capitalis cùm accuſatus eſſet, facilè eo iudicio eſt liberatus. huic eidem Sopatro ijdem inimici ad C. Verrem, cùm is Sacerdoti ſucceſſiſſet, eiuſdem rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis uidebatur, & quòd erat innocens, & quòd Sacerdotis iudiciũ improbare iſtum auſurum non arbitrabatur. citatur reus: cauſa agitur Syracuſis: crimina tractantur ab accuſatore ea, quæ erant antea non ſolùm defenſione, uerùm etiam iudicio diſſoluta. cauſam Sopatri defendebat Q. Minutius Eques Rom. in primis ſplendidus atq; honeſtus, uobisq́; Iudices non ignotus. nihil erat in cauſa, quod metuendum, aut omnino quod dubitandum uideretur. Interea iſtius libertus, & Accenſus

idem

idem Timarchides, qui eſt, id quod ex pluri-mis teſtibus priore actione didiciſtis, rerum huiuſmodi omnium tranſactor, & admini-ſter, ad Sopatrum uenit: monet hominem ne nimis iudicio Sacerdotis, & cauſæ confidat: accuſatores, inimicosq; eius habere in animo pecuniam Prætori dare: Prætorem tamen ob ſalutem malle accipere, & ſimul malle, ſi fie-ri poſſet rem iudicatam non reſcindere. Sopa-ter, cùm hoc illi improuiſum atque inopinatum accidiſſet, commotus eſt ſanè: neq; in præſentia Timarchidi quid reſponderet, habuit, niſi ſe conſideraturum, quid ſibi de ea re eſſet facien-dum: & ſimul oſtendit, ſe in ſumma diffi-cultate eſſe numaria. pòſt ad amicos retulit. qui cùm ei fuiſſent autores redimendæ ſalutis, ad Timarchidem uenit: expoſitis difficultati-bus, hominem ad HS. LXXX. *perducit: eamq; ei pecuniam numerat. Poſteaquàm ad cau-ſam dicendam uentum eſt, tum uerò ſine me-tu, ſine cura omnes erant, qui Sopatrum defen-debant: crimen nullum erat, res iudicata: Ver-res numos acceperat. quis poſſet dubitare, quid-nam eſſet futurum? res illo die non peroratur: dimittitur iudicium. iterum ad Sopatrum Ti-marchides uenit: ait accuſatores eius multò maiorem pecuniam Prætori polliceri, quàm quantã hic dediſſet: proinde, ſi ſaperet, uideret quid ſibi eſſet faciendum. Homo quanquàm*

erat

erat & Siculus, & reus, hoc eſt, & iure iniquo, & tempore aduerſo: ferre tamen, atq; audire diutius Timarchidem non potuit. Facite, inquit, quod uobis libet, daturus non ſum amplius. idemq; hoc amicis eius defenſoribus uidebatur: atque eò etiam magis, quòd iſte, quoquo modo ſe in ea quæſtione præbebat, tamẽ in cõſilio habebat homines honeſtos è cõuentu Syracuſano, qui Sacerdotis quoq; in conſilio fuerãt, tum cùm eſſet idem hic Sopater abſolutus. Hoc rationis habebant, facere eos nullo modo poſſe, ut eodem crimine, iiſdem teſtibus Sopatrum condemnarent iidem homines, qui antea abſoluiſſent. Itaq; hac una ſpe ad iudicium uenitur. quò poſteaquàm uentum eſt, cùm in conſilium frequentes conueñiſſent iidem qui ſolebãt: & hac una ſpe tota defenſio Sopatri niteretur, cõſilii frequẽtia, & dignitate, & quòd erãt ut dixi, iidem qui antea Sopatrũ eodem illo crimine liberarant: cognoſcite hominis apertã, ac non modò nõ ratione, ſed ne diſſimulatione quidem tectam improbitatem & audaciam. M. Petilium Equitem Romanum quem habet in conſilio, iubet operam dare, quòd rei priuatæ iudex eſſet. Petilius recuſabat, quòd ſuos amicos, quos ſibi in conſilio eſſe uellet, ipſe Verres retineret. Iſte homo liberalis, negat ſe quenquam retinere eorum, qui Petilio uellent adeſſe. itaq; diſcedunt omnes. nam cæteri quoq; im-

petrant, ne retineantur, qui ſe uelle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebant, adeſſe. itaque iſte ſolus cũ ſua cohorte nequiſsima relinquitur. Nõ dubitabat Minutius, qui Sopatrum defendebat, quin iſte, quoniam concilium dimiſiſſet, illo die rem illam quæſiturus non eſſet: cùm repentè iubetur dicere. reſpondet, ad quos? ad me, inquit, ſi tibi idoneus uideor, qui de homine Siculo, ac Græculo iudicem. Idoneus es, inquit, ſed peruellem adeſſent hi, qui affuerant antea, cauſamq; cognorant. Dic, inquit: illi adeſſe non poſſunt. Nam hercule, inquit Q. Minutius, me quoque Petilius, ut ſibi in conſilio adeſſem, rogauit: & ſimul à ſubſellijs abire cœpit. Iſte iratus hominem uerbis uehementioribus proſequitur, atque ei grauius etiam minari cœpit, quòd in ſe tantum crimen, inuidiamq; conflarit. Minutius, qui Syracuſis ſic negotiaretur, ut ſui iuris, dignitatiſque meminiſſet, & qui ſciret ita ſe in prouincia rem augere oportere, ut ne quid de libertate deperderet: homini quæ uiſa ſunt, & quæ tẽpus illud tulit, & cauſa, reſpondit: cauſam ſeſe dimiſſo, atq; ablegato conſilio defenſurũ negauit. itaque à ſubſellijs diſceſsit: idemq; hoc præter Siculos cæteri Sopatri amici, aduocatique fecerunt. Iſte quanquàm eſt incredibili importunitate & audacia, tamen ſubitò ſolus deſtitutus pertimuit, & conturbatus

batus eſt. quid ageret, quò ſe uerteret, neſciebat. ſi dimiſiſſet eo tempore quæſtionem, pòſt illis adhibitis, quos ablegerat, abſolutum iri Sopatrum uidebat: ſin autem hominem miſerum atque innocentem condemnaſſet, cùm ipſe Prætor ſine conſilio, reus autem ſine patrono, atque aduocatis fuiſſet, iudicium'que C. Sacerdotis reſcidiſſet, inuidiam ſe ſuſtinere non poſſe tantam arbitrabatur. Itaq; æſtuabat dubitatione: uerſabat ſe in utranque partem non ſolùm mente, uerùm etiam corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere poſſent, in animo eius metum, cupiditatemq; pugnare. erat hominum conuentus maximus, ſummum ſilentium, ſumma expectatio, quonam eſſet eius cupiditas eruptura, crebrò demittebat ſe Accenſus ad aurem Timarchides. Tum iſte aliquando, Age, dic, inquit. Sopatrus implorare hominum, atque deûm fidem, ut cum conſilio cognoſceret. tum repentè iſte teſtes citari iubet. dicit unus & alter breuiter: nihil interrogatur: præco, dixiſſe pronuntiat. Iſte, quaſi metueret, ne Petilius priuato illo iudicio tranſacto, aut dilato, cum cæteris in conſilium reuerteretur, ita properans de ſella exiluit, hominem innocentem, à Sacerdote abſolutum, indicta cauſa, de ſententia Scribæ, Medici, Aruſpicisq; condemnauit. Retinete, retinete hominem in ciuitate Iudices: parcite, & con-

ſeruate, ut ſit qui nobiſcum res iudicet, qui in Senatu ſine ulla cupiditate de bello & pace ſententiam ferat. tametſi minus id quidem nobis, minus populo Rom. laborandum eſt, qualis iſtius in Senatu ſententia futura ſit. quæ enim eius autoritas erit? quando iſte ſententiã dicere audebit, aut poterit? quando autem homo tanta luxuria, atq; deſidia, niſi Februario menſe aſpirabit in curiam? uerùm ueniat ſanè, decernat bellum Cretenſibus, liberet Byzantios, Regem appellet Ptolemæum, quæ uult Hortẽſius omnia dicat, & ſentiat: minus hæc ad nos, minus ad uitæ noſtræ diſcrimen, minus ad fortunarum noſtrarum periculum pertinent. illud, illud eſt capitale, illud eſt formidoloſum, illud optimo cuiq; metuendum, quòd iſte, ex hoc iudicio ſi aliqua ui ſe eripuerit, in iudicibus ſit neceſſe eſt: ſententiam de capite ciuis Romani ferat: ſit in eius exercitu ſignifer, qui imperium iudiciorum tenere uult. hoc populus Romanus recuſat, hoc ferre non poteſt: clamat, permittitq; uobis, ut ſi iſtis hominibus delectemini, ſi ex hoc genere ſplendorem ordini atq; ornamentum curiæ conſtituere uelitis, habeatis ſanè uobis iſtum Senatorem: iſtum uobis iudicem ſi uultis, habeatis: de ſe homines, qui extra iſtum ordinem ſunt, quibus ne reijciũdi quidem amplius, quàm trium iudicum, præclaræ leges Corneliæ faciunt po-

teſtatæ

teſtatem, hunc hominem tam crudelem, tam ſceleratum, tam nefarium nolunt iudicare. Etenim ſi illud eſt tam flagitioſum (quod mihi omnium rerum turpiſsimum, maximeq; nefarium uidetur) ob rem iudicandam pecuniam accipere, pretio habere addictam fidem & religionem: quantò illud flagitioſius, improbius, indignius, eum à quo pecuniam ob abſoluẽdum acceperis, condemnare: ut ne prædonum quidem Prætor in fide retinenda conſuetudinem conſeruaret? Scelus eſt accipere ab reo: quantò magis ab accuſatore? quantò etiam ſceleratius ab utroque? Fidem cùm propoſuiſſes uænalem in prouincia, ualuit apud te plus is, qui pecuniam maiorem dedit. concedo, forſitan aliquis aliquando eiuſmodi quippiam fecerit. cùm uerò fidem, ac religionem tuam alteri addictam pecunia accepta habueris, pòſt eandem aduerſarijs tradideris maiore pecunia: utrunque falles? & trades, cui uoles? & ei, quem fefelleris, ne pecuniam quidem reddes? quem mihi tu Bulbum? quem Stalenum? quod unquam huiuſmodi monſtrum aut prodigium audiuimus, aut uidimus? qui cum reo tranſigat, pòſt cum accuſatore decìdat: honeſtos homines, qui cauſam norint, ableget, conſilioq; dimittat: ipſe ſolus reum abſolutum à quo pecuniam acceperit, condemnet, pecuniamq; non reddat: hunc hominem iudicum

numero habebimus? hic alteram decuriam Senatoriam iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabella committetur? quam iſte non modò cera, uerùm etiam ſanguine, ſi uiſum erit, notabit. Quid enim horũ ſe negat feciſſe? illud uidelicet unũ, quod neceſſe eſt, pecuniam accepiſſe. quid ni iſte negct? at Eques Romanus, qui Sopatrum defendit, qui omnibus eius conſilijs, rebus'que interfuit, Q. Minutius, iuratus dicit pecuniam datam, iuratus dicit Timarchidẽ dixiſſe, maiorem ab accuſatoribus pecuniam dari. dicent hoc Siculi omnes, dicent omnes Halicienſes, dicet etiam prætextatus Sopatri filius, qui ab iſto homine crudeliſsimo, patre innocentiſsimo, pecuniaq; patria priuatus eſt. Verum ſi de pecunia teſtibus planum facere non poſſem, illud negare poſſes? aut nunc negabis? te conſilio tuo dimiſſo, uiris primarijs, qui in conſilio C. Sacerdotis fuerant, tibi'que eſſe ſolebant, remotis, de re iudicata iudicaſſe? teq; eum, quem C. Sacerdos adhibito conſilio, cauſa cognita, abſoluiſſet, eundem remoto conſilio, cauſa incognita condemnaſſe? cùm hæc confeſſus eris, quæ in foro palam Syracuſis, in ore atque oculis prouinciæ geſta ſunt: negato ſanè, ſi uoles, pecuniam accepiſſe. reperies credo aliquem, qui cùm hæc quæ palàm geſta ſunt, uideat, quærat quid tu occultè egeris, aut qui dubitet utrũ

malit

malit meis teſtibus, an tuis defenſoribus credere. Dixi iam antea,me nõ omnia iſtius, quæ in hoc genere eſſent,enumeraturum,ſed electurum ea, quæ maximè excellerent. Accipite nunc aliud eius facinus nobile,& multis locis ſæpe commemoratum, & eiuſmodi, ut in uno omnia maleficia ineſſe uideantur. attendite enim diligenter: inuenietis id facinus natum à cupiditate, auctum per ſtuprum, crudelitate perfectum,atq; concluſum.Sthenius eſt, is qui nobis aſsidet,Thermitanus, antea multis propter ſummam uirtutem, ſummamq́; nobilitatem, nunc propter ſummam calamitatem atq; iſtius inſignem iniuriam omnibus notus.huius hoſpitio Verres cùm eſſet uſus, & cùm apud eum non modò Thermis ſæpenumero fuiſſet, ſed etiam habitaſſet, domo eius omnia abſtulit, quæ paulò magis animum cuiuſpiam, aut oculos poſſent commouere. Etenim Sthenius ab adoleſcentia paulò ſtudioſius hæc comparabat, ſupellectilem ex ære elegantiorem, & Deliacã,& Corinthiam,tabulas pictas,etiam argenti bene facti, prout Thermitani hominis facultates ferebãt,ſatis:quæ,cùm eſſet in Aſia adoleſcens,ſtudioſè, ut dixi, comparabat, non tam ſuæ delectationis cauſa, quàm ad inuitationes, aduentusq́; noſtrorum hominum,ſuorum amicorum,atque hoſpitum. Quæ poſteaquàm iſte omnia abſtulit, alia rogando, alia

poſcendo, alia ſumēdo, ferebat Sthenius ut poterat: tangebatur tamen animi dolore neceſſario, quòd domum eius exornatam atq; inſtructam ferè iam iſte reddiderat nudam, atq; inanem: ueruntamen dolorem ſuum nemini impertiebat: Prætoris iniurias tacitè, hoſpitis placidè ferendas arbitrabatur. Interea cupiditate iſte illa ſua nota, atque apud omnes peruulgata, cùm ſigna quædam pulcherrima atque antiquiſsima Thermis in publico poſita uidiſſet, adamauit: à Sthenio petere cœpit, ut ad ea tollenda operam ſuam profiteretur, ſeq́; adiuuaret. Sthenius uerò non ſolùm negauit, ſed etiam oſtendit id fieri nullo modo poſſe, ut ſigna antiquiſsima, monimenta P. Africani, ex oppido Thermitanorum incolumi illa ciuitate, imperioq́; pop. Rom. tollerentur. Etenim, ut ſimul P. Africani quoque humanitatem cognoſcatis, oppidum Himeram Carthaginienſes quondā ceperant, quod fuerat in primis Siciliæ clarum & ornatum: Scipio, qui hoc dignum pop. Rom. arbitraretur, bello confecto ſocios ſua per noſtram uictoriam recuperare, Siculis omnibus Carthagine capta, quæ potuit, reſtituenda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ij ſeſe Thermis collocarant in eiuſdem agri finibus, neque longe ab oppido antiquo. hi ſe patrum fortunā ac dignitatem recuperare arbitrabantur, cùm

illa

illa maiorum ornamenta in eorum oppido collocabantur. erant ſigna ex ære complura, in his mira pulchritudine ipſa Himera, in muliebrẽ figuram, habitumq́; formata, ex oppidi nomine, & fluminis. erat etiã Steſichori poëtæ ſtatua, ſenilis, incurua, cũ libro, ſummo, ut putant, artificio facta ab eo, qui fuit Himeræ: ſed eſt et fuit tota in Græcia ſummo propter ingenium honore & nomine. Hæc iſte ad inſaniam concupierat. Etiam, quod penè præterij, Capella quædam. ea quidem mirè, ut etiam nos, qui rudes harum rerum ſumus, intelligere poſſumus, ſcitè facta, & uenuſtè. Hæc & alia Scipio non negligenter abiecerat, ut homo intelligens Verres auferre poſſet: ſed Thermitanis reſtituerat: non quò ipſe hortos, aut ſuburbanum, aut locum omnino, ubi ea poneret, nullum haberet: ſed ſi domum abſtuliſſet, non diu Scipionis appellarentur, ſed eorũ ad quoſcunq; ipſius morte ueniſſent: nunc his locis poſita ſunt, ut mihi ſemper Scipionis fore uideantur, ita'que dicantur. Hæc cùm iſte poſceret, ageretur'que ea res in Senatu, Sthenius uehemẽtiſsimè reſtitit: multaq́;, ut in primis Siculorum in dicendo copioſus eſt, cõmemorauit: urbem relinquere Thermitanos eſſe honeſtius, quàm pati tolli ex urbe monimenta maiorum, ſpolia hoſtium, beneficia clariſsimi uiri, indicia ſocietatis populi Rom. atque amicitiæ. Commoti animi ſunt

omnium repertus eſt nemo, quin mori diceret ſatius eſſe. Itaque hoc adhuc oppidum Verres inuênit propè ſolùm in orbe terrarum, unde nihil eiuſmodi rerum de publico per uim, nihil occultè, nihil imperio, nihil gratia, nihil pretio poſſet auferre. Veruntamen haſce huius cupiditates exponam alio loco: nunc ad Sthenium reuertar. Itaque iſte uehemẽter Sthenio infenſus, hoſpitium ei renuntiat: domo eius emigrat, atque adeò exit: nam iam antè migrarat. cum autem inimiciſsimi Sthenij domum ſuam ſtatim inuitant, ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & criminando. Hi autem erant inimici, Agathinus homo nobilis, & Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidamam Agathini eius filiam, de qua iſte audierat. itaque ad generum Agathini migrare maluit. Vna nox interceſſerat, cùm iſte Dorotheum ſic diligebat, ut diceres omnia inter eos eſſe cõmunia: Agathinũ ita obſeruabat, ut aliquem affinem ac propinquum. contemnere etiam ſignum illud Himeræ iam uidebatur, quòd eum multò magis figura & lineamenta hoſpitæ delectabant. Itaq; hortari homines cœpit, ut aliquid Sthenio periculi crearent, criminisq; confingerent. dicebant ſe illi nihil habere, quod dicerent. tum iſte his apertè oſtendit, & confirmauit, eos, in Sthenium quicquid uellent dicerent, ſimulatq; ad

ſe detuliſſent, probaturos. Ita illi non procraſtinant: Sthenium ſtatim educunt: aiunt ab eo literas eſſe corruptas. Sthenius poſtulat, ut ſecum ſui ciues agant de literis publicis corruptis, eiusq; rei legibus Thermitanorum actio ſit: cùm Senatus populusq; Romanus Thermitanis, quòd ſemper in amicitia, fideq; manſiſſent, urbes, agros, legesq; ſuas reddidiſſet: Publiusq; Rupilius poſtea leges ita Siculis ex S.C. de decem legatorum ſententia dediſſet, ut ciues inter ſe legibus ſuis agerent: idemq; hoc habuerit Verres ipſe in edicto, ut de his omnibus cauſis ſe ad leges reiiceret. Iſte homo omnium æquiſſimus, atq; à cupiditate omnium remotiſſimus, ſe cogniturum eſſe confirmat: paratum ad cauſam dicendam uenire hora octaua iubet. non erat obſcurum, quid homo improbus, ac nefarius cogitaret: neq; enim ipſe ſatis occultarat, nec mulier tacere poterat. intellectum eſt id iſtum agere, ut cùm Sthenium ſine ullo argumento ac ſine teſte damnaſſet, tum homo nefarius de homine nobili atque id ætatis, ſuo'que hoſpite, uirgis ſupplicium crudeliſſime ſumeret: quòd cùm eſſet perſpicuum: de amicorum, hoſpitum'que ſuorum ſententia, Thermis Sthenius Romam profugit: hyemi, fluctibusq; ſeſe committere maluit, quàm non iſtam cõmunem Siculorũ tempeſtatem, calamitatemq; uitare. Iſte homo certus & diligẽs

ad

ad horam octauam praſto eſt: Sthenium citari iubet, quem poſteaquàm uidet nō adeſſe, dolore ardere, atque iracundia furere cœpit: Venerios in domum Sthenij mittere, equites circum agros eius, uillasq; dimittere. itaque cùm expectat quidnam ſibi certi afferatur, ante horam tertiam noctis de foro nō diſceßit. Poſtridie manè deſcendit: Agathinum ad ſeſe uocat, iubet eum de literis publicis in abſentem Sthenium dicere. erat eiuſmodi cauſa, ut ille ne ſine aduerſario quidem apud inimicum iudicem reperire poſſet quid diceret. itaque tantum uerbo poſuit, Sacerdote Pratore, Sthenium literas publicas corrupiſſe. Vix ille hoc dixerat, cùm iſte pronuntiat, Sthenium literas publicas corrupiſſe uideri: & hac praterea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exēplo, ob eam rem HS. *quingenties Veneris Erycina de Sthenij bonis exacturum: bonaq; eius ſtatim cœpit uendere: & uendidiſſet, ſi tantulum mora fuiſſet, quo minus ei pecunia illa numeraretur. Ea poſteaquàm numerata eſt, contentus hac iniquitate non fuit, palàm de ſella ac tribunali pronuntiat, ſi quis abſentem Sthenium rei capitalis reum facere uellet, ſeſe eius nomen recepturum: & ſimul, ut ad cauſam accederet, nomenq; deferret, Agathinū nouum affinem atque hoſpitem cœpit hortari. tum ille clarè, omnibus audientibus, ſeſe id nō eſſe facturum,*

neq;

neq; ſe uſque eò Sthenio eſſe inimicum, ut eum rei capitalis affinem eſſe diceret. Hîc tum repentè Pacilius quidam, homo egens, & leuis accedit: ait, ſi liceret, nomen abſentis deferre, ſe uelle. Iſte uerò, & licere, & fieri ſolere, & ſe recepturum. itaq; defertur, edicit ſtatim, ut Cal. Decembr. adſit Sthenius Syracuſis. Hic, qui Romam ueniſſet, ſatisq; feliciter anni iam aduerſo tempore nauigaſſet, omniaq; habuiſſet æquiora & placabiliora, quàm animum Prætoris atq; hoſpitis: rem ad amicos ſuos detulit: quæ ut erãt acerba, atq; indigna, ſic uidebãtur omnibus. Itaque in Senatu continuo Cn. Lentulus, & Lucullus COS. faciunt mentionem, placere ſtatui, ſi P P. C. uideretur, ne abſentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium: cauſam Sthenij totam, & iſtius crudelitatem, & iniquitatem Senatum docent. aderat in Senatu Verres, pater iſtius, & flens unumquemq; Senatorem rogabat, ut filio ſuo parceret: neq; tamen multum proficiebat. erat enim ſumma uoluntas Senatus. Itaque ſententiæ dicebantur, cùm Sthenius abſens reus factus eſſet, de abſente iudiciũ nullum fieri placere: & ſi quod eſſet factum, id ratum eſſe non placere. eo die tranſigi nihil potuit, quòd & id temporis erat, & ille pater iſtius inuenerat homines, qui dicendo tempus conſumerent. Poſtea ſenex Verres defenſores atque hoſpites

omnes

omnes Stheniĳ conuenit: rogat eos, atque orat, ne oppugnent filium ſuum: de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum ſe eſſe, ne quid ei per filium ſuum noceretur: ſe homines certos eius rei cauſa in Siciliam & terra, & mari miſſurum: & erat ſpatium dierum ferè triginta ante Calend. Decembris, quo iſte, ut Syracuſis Sthenius adeſſet, edixerat. Commouentur amici Stheniĳ: ſperant fore, ut patris literis, nuntiĳsq; filius ab incœpto furore reuocetur. in Senatu poſtea cauſa non agitur. Veniunt ad iſtum domeſtici nuntiĳ, literasq; à patre afferunt ante Calend. Decembris, cùm iſti etiam tum de Sthenio integra tota res eſſet: eodemq; ei tempore de eadem re literæ cōplures à multis eius amicis, ac neceſſariĳs afferuntur. Hic iſte, qui præ cupiditate, neque officĳ ſui, neque periculi, neque pietatis: neque humanitatis rationem habuiſſet unquam: neque in eo, quod monebatur, autoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur, uoluntatem anteponendam putauit libidini ſuæ. manè Calend. Decembris, ut edixerat, Sthenium citari iubet. Si abs te iſtam rem parens tuus alicuius amici rogatu, benignitate, aut ambitione inductus petiſſet: grauiſſima tamen apud te uoluntas patris eſſe debuiſſet: cùm uerò abs te tui capitis cauſa peteret, homines'que certos domo miſiſſet, hi'que eo tempore ad te ueniſſent, cùm tibi in integro

tota

tota res eſſet, ne tum quidem te potuit ſi nō pietatis, at ſalutis tuæ ratio ad officium, ſanitatemq; reducere? Citat reum: non reſpondet. citat accuſatorem (attendite quæſo, uidete quantopere iſtius amentiæ fortuna ipſa aduerſata ſit: & ſimul uidete quis Sthenij cauſam caſus adiuuerit) citatus accuſator M. Pacilius neſcio quo caſu non reſpondit, non affuit. ſi præſens Sthenius reus eſſet factus, ſi manifeſto in maleficio teneretur: tamen, cùm accuſator non adeſſet, Sthenium condemnari non oporteret. etenim ſi poſſet reus abſente accuſatore dānari, non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac prædonum, ac tua tela ueniſſem. quo tempore omnis illa mea feſtinatio fuit cum periculo capitis, ob eam cauſam, ne tu ex reis eximerere, ſi ego non affuiſſem ad diem. Quod igitur erat in tuo iudicio optatiſsimum, me, cùm citatus eſſem, non adeſſe: cur Sthenio non putaſti prodeſſe oportere, cùm eius accuſator non affuiſſet? Itaque fecit, ut exitus principio ſimillimus reperiretur: quem abſentem reum fecerat, eum abſente accuſatore condemnat. nuntiabatur illi primis illis temporibus id, quod pater quoque ad eum pluribus uerbis ſcripſerat, agitatam rem eſſe in Senatu, etiam in concione Tribunum plebis de cauſa Sthenij M. Palicanum eſſe queſtum: poſtremò me ipſum apud

apud collegium hoc Tribunorum plebis, cùm eorum omnium edicto non liceret quenquam Romæ eſſe, qui rei capitalis condemnatus eſſet, egiſſe cauſam Sthenij: cùm rem ita expoſuiſſem, quemadmodum nunc apud uos, docuiſſemq́; hanc damnationem duci non oportere: Tribunos Pleb. hoc ſtatuiſſe, idq́; omnium ſententia pronuntiatum eſſe, non uideri Sthenium impediri edicto, quo minus ei liceret Romæ eſſe. Cùm hæc ad iſtum afferrentur: timuit aliquando, & commotus eſt: uertit ſtylum in tabulis ſuis: quo facto cauſam omnem euertit ſuam. nihil enim ſibi reliqui fecit, quod defendi aliqua ratione poſſet. Nam ſi ita defenderet: recipi nomen abſentis licet: hoc fieri in prouincia nulla lex uetat: mala & improba defenſione, uerùm aliqua tamen uti uideretur. Poſtremò illo deſperatiſſimo perfugio uti poſſet, ſe imprudentem feciſſe, exiſtimaſſe id licere. Quanquàm hæc perditiſſima defenſio eſt, tamen aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod erat, & facit coràm delatum eſſe. Hic uidete in quot laqueos ſe induerit, quorum ex nullo ſe unquam expediret. primùm ipſe in Sicilia ſæpe & palàm de loco ſuperiore dixerat, & in ſermone multis demonſtrarat, licere nomen recipere abſentis: ſe exemplo feciſſe id, quod feciſſet. Hæc cum dictitaſſe priore actione, & Sex. Pompeius Chlorus dixit, de cuius

uirtute

uirtute antea commemoraui, & Cn. Pompeius Theodorus, homo Cn. Pompeij clariſsimi uiri iudicio plurimis maximisq́; in rebus probatiſsimus, & omnium exiſtimatione ornatiſsimus, & Poſsides Matro Solütinus, homo ſumma nobilitate, exiſtimatione, uirtute: & hac actione quàm uoletis multi dicent, & qui ex iſto ipſo audierint, uiri primarij noſtri ordinis, & alij qui interfuerint, cùm abſentis nomen reciperetur. deinde Romæ, cùm res eſſet acta in Senatu, omnes iſtius amici, in his etiã pater eius, hoc defendebant licere fieri: ſæpe eſſe factum: iſtum quod feciſſet, aliorum exẽplo, inſtitutoq́; feciſſe. dicit præterea teſtimoniũ tota Sicilia: quæ in communibus poſtulatis ciuitatum omnium Conſulibus edidit, rogare atque orare Patres Conſcriptos, ut ſtatuerent, ne abſentium nomina reciperentur. qua de re Cn. Lentulum patronum Siciliæ, clariſsimum adoleſcentem dicere audiſtis: Siculos, cùm ſe cauſam, quæ pro his ſibi in Senatu agenda eſſet, docerent, de Sthenij calamitate queſtos eſſe: propterq́; hãc iniuriã quæ Sthenio facta eſſet, eos ſtatuiſſe, ut quod dico poſtularetur. Quæ cùm ita eſſent, tanta'ne amentia præditus, atque audacia fuiſti, ut in re tam clara, tam teſtata, tam abs te ipſo peruulgata, tabulas publicas corrumpere auderes? At quemadmodum corrupiſti? non'ne ita, ut

omnibus nobis tacentibus ipſæ te tuæ tabulæ condemnare poſſent? quæſo codicem circunfer: oſtende. uidetis'ne totum hoc nomen, coràm ubi facit delatum, eſſe in litura? Quid fuit iſtic antea ſcriptum? quod mendum iſta litura correxit? quid à nobis Iudices expectatis argumenta huius criminis? nihil dicimus: tabulæ ſunt in medio, quæ ſe corruptas, atque interlitas eſſe clamant. ex iſtis etiam tu rebus effugere te poſſe confidis? cùm te nos non opinione dubia, ſed tuis ueſtigijs perſequamur, quæ tu in tabulis plublicis expreſſa ac recentia reliquiſti. is mihi etiam Sthenium literas publicas corrupiſſe cauſa incognita iudicauit, qui defendere non potuerit, ſe non ex ipſius Sthenij nomine literas publicas corrupiſſe? Videte porrò aliam dementiam: uidete, ut, dum expedire ſeſe uult, induat. Cognitorem adſcribit Sthenio. Quem? cognatum aliquem, aut propinquum? non. Thermitanum aliquem honeſtum hominem ac nobilem? ne id quidem. at Siculum, in quo aliquis ſplendor, dignitas'que eſſet? minime. Quid igitur? ciuem Romanum. cui hoc probari poteſt? Cùm eſſet Sthenius ciuitatis ſuæ nobiliſſimus, ampliſſima cognatione, plurimis amicitijs, cùm præterea tota Sicilia multum autoritate & gratia poſſet, inuenire neminem Siculum potuit, qui pro ſe cognitor fieret?

fieret? hoc probabis his? an ipſe ciuem Romanum maluit? cedò, cui Siculo, cùm is reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus unquam ſit. omnium Prætorum literas, qui antè fuerunt, profer, explica: ſi unum inueneris, ego hoc tibi quemadmodum in tabulis ſcriptum habes, ita geſtum eſſe concedam. At credo Sthenius hoc ſibi amplum eſſe putauit, eligere è ciuium Rom. numero, ex amicorum atque hoſpitum ſuorũ copia, quem cognitorem daret. Quem delegit? quis in tabulis ſcriptus eſt? C. Claudius C. filius Palatina. Non quæro, quis hic ſit Claudius, quàm ſplendidus, quàm honeſtus, quàm idoneus, propter cuius autoritatem, & dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum conſuetudine diſcederet, & ciuem Romanum cognitorem daret. nihil horũ quæro. fortaſſe enim Sthenius non ſplendorem hominis, ſed familiaritatem ſecutus eſt. quid ſi omnium mortalium Sthenio nemo inimicior, quàm hic C. Claudius, tum ſemper, tum in his ipſis rebus, & tẽporibus fuit? ſi de literis corruptis contrà uenit? ſi contrà omni ratione pugnauit? utrũ potius pro Sthenio inimicũ cognitorẽ eſſe factũ, an te in Sthenij periculũ inimici eius nomine abuſum eſſe credemus? Ac ne quis fortè dubitet, cuiuſmodi totum ſit negotium, tametſi iãdudum omnibus iſtius improbitatem perſpicuam eſſe confido: tamen paululum

Iulum etiam attendite. Videtis illum ſubcriſpo capillo, nigrum? qui eo uultu nos intuetur, ut ſibi ipſe peracutus eſſe uideatur? qui tabulas tenet? qui ſcribit? qui monet? qui proximus eſt? is eſt C. Clodius, qui in Sicilia ſequeſter iſtius, interpres, confector negotiorum, propè collega Timarchidi numerabatur: nunc obtinet eum locum, ut uix Apronio illi de familiaritate concedere uideatur, ut qui ſe non Timarchidis, ſed ipſius Verris collegã, & ſociũ eſſe dicebat, dubitare etiãnum poteſtis, quin eũ iſte potiſsimùm ex omni numero delegerit, cui improbam perſonam imponeret, quẽ & huic inimiciſsimum, & ſibi amicum eſſe arbitraretur? Hic uos dubitatis Iudices tantã iſtius audaciam, tantam crudelitatem, tantam iniuriam uindicare? dubitatis exemplum iudicum illorum ſequi, qui damnato Cn. Dolabella damnationem Philodami Opuntij reſciderunt, quòd is non abſens reus factus eſſet, quæ res iniquiſsima, & acerbiſsima eſt, ſed cùm ei legatio Romã à ſuis ciuibus eſſet data? Quod illi Iudices multò in leuiore cauſa ſtatuerunt, æquitatem ſecuti, uos id ſtatuere in grauiſsima cauſa, præſertim aliorum autoritate iam confirmatum dubitabitis? At quem hominem C. Verres tanta, tam inſigni iniuria affeciſti? cuius abſentis nomen recepiſti? quem abſentem nõ modò ſine crimine, & ſine teſte,

uerùm

uerùm etiam ſine accuſatore damnaſti? quem hominem dij immortales? non dicam amicum tuum, quod apud homines chariſsimum eſt: non hoſpitem, quod ſanctiſsimum eſt: nihil enim minus libenter de Sthenio cõmemoro: nihil aliud in eo, quod reprehẽdi poſsit, inuenio, niſi quòd homo frugaliſsimus atq; integerrimus te hominẽ plenum ſtupri, flagitij, ſceleris, domum ſuã inuitauit: niſi quòd qui C. Marij, & Cn. Pompeij, C. Marcelli, L. Siſennæ, tui defenſoris, cæterorumq; uirorũ fortiſsimorũ hoſpes fuiſſet, atq; eſſet, ad eũ numerũ clariſsimorum hominũ tuum quoq; nomen adſcripſerit. Quare de hoſpitio uiolato, & de iſto tuo nefario ſcelere nihil queror. hoc dico, nõ his qui Sthenium norunt, hoc eſt, nemini eorum qui in Sicilia fuerunt (nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate ſua ſplendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atq; exiſtimatione ſit) ſed ut illi quoq;, qui in ea prouincia non fuerunt, intelligere poſsint, in quo homine tu ſtatueris exemplum eiuſmodi, quod tum propter iniquitatem rei, tum etiam propter hominis dignitatem acerbum omnibus, atq; intolerãdum uideretur. Eſt'ne Sthenius is, qui omnes honores domi ſuæ facillimè cùm adeptus eſſet, ampliſsimè ac magnificentiſsimè geſsit? qui oppidum non maximum maximis ex pecunia ſua locis communibus, monimentiſq; decora-

nit? cuius de meritis in Rempub. Thermitanorum, Siculosq; uniuerſos fuit ænea tabula fixa Thermis in curia? in qua publicè erat de huius beneficijs ſcriptum, & inciſum? quæ tabula tum imperio tuo reuulſa, nunc à me tamen reportata eſt, ut omnes huius honores inter ſuos, & amplitudinem poſſent cognoſcere. Eſt'ne hic, qui apud Cn. Pompeium clariſſimũ uirum cùm accuſatus eſſet, quòd propter Cn. Marij familiaritatem, & hoſpitium, contra Rempub. ſenſiſſe eum, inimici & accuſatores eius dicerent: cùm magis inuidioſo crimine, quàm uero accerſeretur. ita à Cn. Pompeio abſolutus eſt, ut in eo ipſo iudicio Pompeius hunc hoſpitio ſuo digniſſimum ſtatuerit? ita porrò laudatus, defenſusq; ab omnibus Siculis, ut idem Pompeius non ab homine ſolùm, ſed etiam à prouincia tota ſe huius abſolutione inire gratiam arbitraretur? poſtremò eſt'ne hic, qui & animum in Rempub. habuit eiuſmodi, & tantum autoritate apud ſuos ciues potuit, ut perficeret in Sicilia ſolus te Prætore, quod non modo Siculus nemo, ſed ne Sicilia quidem tota potuiſſet, ut ex oppido Thermis nullum ſignum, nullum ornamentum, nihil ex ſacro, nihil de publico attingeres? cùm præſertim eſſent multa præclara, & tu omnia concupiſſes. Denique nunc uide, quid inter te, cuius nomine apud Siculos dies feſti

agitantur

agitantur, & præclara illa Verrea celebrantur, cui ſtatuæ Romæ ſtant inauratæ, à communi Siciliæ, quemadmodum inſcriptum uidemus, datæ: uide, inquam, quid inter te, & hunc Siculū, qui abs te eſt patrono Siciliæ condemnatus, interſit. Hunc ciuitates ex Siciliæ permultæ teſtimonio ſuo, legationibusq́; ad eā rem miſsis publicè laudant: te omnium Siculorum patronum una Mamertina ciuitas ſocia furtorum, ac flagitiorum tuorum publicè laudat: ita tamen nouo more, ut legati lædāt, legatio laudet: cæteræ quidem ciuitates publicè literis, legationibus, teſtimonijs accuſant, queruntur, arguunt: ſi tu abſolutus ſis, funditus euerſas ſe eſſe arbitrantur. Hoc de homine, ac de huius bonis etiam in Eryco monte monimentum tuorum flagitiorum, crudelitatisq́; poſuiſti: in quo Sthenij Thermitani nomen adſcriptum eſt. Vidi argenteum Cupidinem cum lampade. quid tandem habuit argumenti aut rationis res, quamobrem in eo potiſsimùm Sthenianum præmium poneretur? utrum hoc ſignum cupiditatis tuæ, an trophæum neceſsitudinis atque hoſpitij, an amoris indicium eſſe uoluiſti? Faciunt hoc homines, quos in ſumma nequitia non ſolùm libido & uoluptas, uerùm etiā ipſius nequitiæ fama delectat, ut multis in locis notas ac ueſtigia ſcelerum ſuorū relinqui uelint. ardebat amore

illius hoſpitæ, propter quam hoſpitij iura uiolarat. hoc non ſolùm ſciri tum, uerùm etiam commemorari ſemper uolebat. itaque ex illa ipſa re, quam accuſante Agathino geſſerat, Veneri potiſsimùm deberi præmium ſtatuit, quæ illam totam accuſationẽ, iudiciumq́; conflarat. Putarẽ te gratum in deos, ſi hoc donum Veneri non de Sthenij bonis dediſſes, ſed de tuis: quod facere debuiſti, præſertim cùm tibi illo ipſo anno à Chelidone ueniſſet hæreditas. Hic ego, ſi hanc cauſam non omnium Siculorum rogatu recepiſſem, ſi hoc à me muneris non uniuerſa prouincia popoſciſſet: ſi me animus atq; amor in Rempub. exiſtimatioq́; offenſa noſtri ordinis ac iudiciorum non hoc facere coëgiſſet, atque hæc una cauſa fuiſſet, quòd amicum, atq; hoſpitem meum Stheniũ, quem ego in Quæſtura mea ſingulariter dilexiſſem, de quo optimè exiſtimaſſem, quem in prouincia exiſtimationis meæ ſtudioſiſsimum, cupidiſsimumq́; cognoſſem, tam crudeliter, ſcelerate, nefarieq́; tractaſſes: tamen digna cauſa eſſet, cur inimicitias hominis improbiſſimi ſuſciperem, ut hoſpitis ſalutẽ, fortunasq́; defenderem. fecerunt hoc multi apud maiores noſtros: fecit etiam nuper homo clariſsimus Cn. Domitius, qui M. Syllanum Conſularem uirum accuſauit propter Ægritomari trãſalpini hoſpitis iniurias. putarem me idoneum, qui

exemplum

exemplum ſequerer humanitatis atq; officij, proponerémq; ſpem meis hoſpitibus ac neceſſarijs, quò tutiorē uitam ſeſe meo præſidio uicturos eſſe arbitrarentur. cùm uerò in communibus iniurijs totius ꝓuinciæ Sthenij quoq; cauſa contineatur, multíq; uno tempore à me hoſpites atq; amici publicè, priuatímq; defendantur: profectò uereri non debeo, ne quis hoc, quod facio, non exiſtimet me ſummi officij ratione impulſum coactúmq; ſuſcepiſſe. Atq; ut aliquando de rebus ab iſto cognitis, iudicatisq;, & de iudicijs datis dicere deſiſtamus: & quoniam facta iſtius in his generibus infinita ſunt, nos modum aliquem, & finē orationi noſtræ, criminibúsq; faciamus: pauca ex alijs generibus ſumemus. Audiſtis ob ius dicundum Q. Varium dicere procuratores ſuos iſti cētum & triginta millia numûm dediſſe: meminiſtis Q. Varij teſtimonium, remq; hanc totam C. Sacerdotis hominis ornatiſsimi teſtimonio comprobari: ſcitis Cn. Sertium, M. Modiū, Equites Romanos, ſexcentos præterea ciues Ro. multosq; Siculos dixiſſe, iſti pecuniam ob ius dicundum dediſſe. de quo crimine quid ego diſputem, cùm totum poſitum ſit in teſtibus? quid porrò argumenter, qua de re dubitare nemo poſsit? an hoc dubitabit quiſquam omnium, quin is uenalem in Sicilia iuriſdictionem habuerit, qui Romæ

totum edictum, atque omnia decreta uendiderit? & quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniam acceperit, qui M. Octauium Ligurem ob ius dicundum popoſcerit? Quod enim prætereà genus pecuniæ cogendæ prateriit? quod non ab omnibus aliis præteritum, excogitauit? ecqua res apud ciuitates Siculos expetitur, in qua aut honos aliquis ſit, aut poteſtas, aut procuratio, quin eam rem ad tuum quæſtum, nundinationemq́; hominum traduxeris? Dicta ſunt priore actione, & priuatim, & publicè teſtimonia: Legati Cēturipini, Haleſini, Catinenſes, Panormitaniq́; dixerunt, multarū præterea ciuitatum: iam uerò priuatim plurimi: quorum ex teſtimoniis cognoſcere potuiſtis, tota Sicilia per triennium neminem ulla in ciuitate Senatorem factum eſſe gratis: neminem, ut leges eorum ſunt, ſuffragiis, neminem, niſi iſtius imperio, aut literis: atq; in his omnibus Senatoribus cooptandis, nō modò ſuffragia nulla fuiſſe, ſed ne genera quidē ſpectata eſſe, ex quibus in eum ordinem cooptari liceret: neq; cenſus, neq; ætatis, neq; cætera Siculorū iura ualuiße. quicunque Senator uoluerit fieri, quamuis puer, quāuis indignus, quamuis ex eo loco, ex quo non liceret, ſi is pretio apud iſtum fieret idoneus ut uinceret, factum eſſe ſemper: non modò Siculorum nihil in hac re ualuiſſe leges,

ſed

ſed ne ab Senatu quidem, populoq; Ro. datas. Quas enim leges ſocijs, amicisq; dat is, qui habet imperium a pop. Romano, autoritatem legum dandarum à Senatu: hæ debent & populi Romani, & Senatus exiſtimari. Haleſini pro multis & magnis ſuis, maiorumq; ſuorum in Remp. noſtram meritis atque beneficijs, ſuo iure nuper L. Licinio, Q. Mutio COSS. *cùm haberent inter ſe controuerſias de Senatu cooptando, leges ab Senatu noſtro petiuerunt. decreuit Senatus honorifico* S. C. *ut his C. Claudius Appij filius Pulcher Prætor de Senatu cooptando leges conſcriberet. C. Claudius adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum ſententia leges Haleſinis dedit: in quibus multa ſanxit de ætate hominum, ne quis minor triginta annis natu: de quæſtu, quem qui feciſſet, ne legeretur: de cenſu, de cæteris rebus: quæ omnia ante iſtum Prætorem, & noſtrorum magiſtratuum autoritate, & Haleſinorum ſumma uoluntate ualuerunt. ab iſto & præco qui uoluit, iſtum ordinem pretio mercatus eſt: & pueri annorum ſenûm, ſeptenûmque denûm Senatorium nomen nundinati ſunt: & quod Haleſini antiquiſsimi & fideliſsimi ſocij atq; amici Romæ impetrarant, ut apud ſe ne ſuffragijs quidem fieri liceret, id pretio ut fieri poſſet, effecit. Agrigentini de Senatu cooptando Scipionis leges antiquas*

quas habent: in quibus & eadem illa ſancita ſunt, & hoc amplius. cùm Agrigentinorum duo genera ſint, unum ueterum, alterum colonorum, quos T. Manlius Prætor ex S.C. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautum eſt in Scipionis legibus, ne plures eſſent ex colonorum numero, quàm ex uetere Agrigentinorum. Iſte, qui omnia iura pretio exæquaſſet, omniumq́; rerum delectum atq; diſcrimen pecunia ſuſtuliſſet: non modò illa, quæ erant ætatis, ordinis, quæſtusq́; permiſcuit: ſed etiam in his duobus generibus, ciuium nouorũ, ueterumq́; delectum, ordinemq́; turbauit. Nam cùm eſſet ex ueterum numero quidam Senator demortuus, & cùm ex utroq; genere par numerus reliquus eſſet, ueterem cooptari neceſſe erat legibus, ut his amplius numerus eſſet. Quæ cùm ita ſe res haberet: tamen ad iſtum uenerũt emptum locum illum Senatorium non ſolùm ueteres, ſed etiam noui. fit, ut pretio nouus uincat, literasq́; à Prætore auferat. Agrigentini ad iſtum Legatos mittunt, qui eum leges doceant, conſuetudinemq́; omnium annorum demonſtrent: ut iſte intelligeret, ei ſe illum locum uendidiſſe, cui ne commercium quidem eſſe oporteret. quorum oratione iſte, cùm pretium iam accepiſſet, ne tantulum quidem commotus eſt. Idem fecit Heracleæ. nam eo quoque colonos P. Rupilius deduxit: legesq́; ſimiles

lex

les de cooptando Senatu, ac de numero ueterum, ac nouorum dedit. Ibi non ſolùm iſte, ut apud cæteros, pecuniam accepit: ſed etiam genera ueterum, ac nouorum, numerumq; permiſcuit. Nolite expectare, dum omnes obeam oratione mea ciuitates: hoc uno complector crimine omnia: neminem iſto Prætore Senatorem fieri potuiſſe, niſi qui iſti pecuniam dediſſet. Hoc idem transfero in magiſtratus, curationes, ſacerdotia: quibus in rebus non ſolùm hominum iura, ſed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiauit. Syracuſis lex eſt de religione, quæ in annos ſingulos Iouis ſacerdotem ſortitò capi iubeat: quod apud illos ampliſſimum ſacerdotium putatur. cùm ſuffragijs tres ex tribus generibus creati ſunt, res reuocatur ad ſortem. Perfecerat iſte imperio, ut pro ſuffragio Theomnaſtus familiaris ſuus in tribus illis renuntiaretur. in ſorte, cui imperare non poterat, expectabant homines, quidnam acturus eſſet. homo, id quod erat facillimum, primò uetat ſortiri, iubet extra ſortem Theomnaſtum renuntiari. negant id Syracuſani per religiones ſacrorum ullo modo fieri poſſe: fas denique negant eſſe. iubet ille ſibi legem legi: recitatur: in qua ſcriptum erat, ut quot eſſent renuntiati, tot in hydriam ſortes conijcerentur: cuius nomen exiſſet, ut is haberet ſacerdotium. homo ingenioſus, & peracutus, Optimè inquit.

nempe

nempe ſcriptum ita eſt, quot renuntiati erunt. quot ergo ſunt renuntiati? reſponſum, tres. Nunquid igitur oportet, niſi tres ſortes conijci? unam educi? nihil. conijci iubet tres, in quibus omnibus ſcriptum eſſet nomen Theomnaſti. fit clamor maximus, cùm id uniuerſis indignum, atque nefarium uideretur. Ita Iouis illud ſacerdotium ampliſſimum per hanc rationem Theomnaſto datur. Cephaledi menſis eſt certus, quo menſe ſacerdotem maximum creari oporteat. Erat eius honoris cupidus Artheino quidam, Climachias cognomine, homo ſanè locuples, & domi nobilis: ſed is fieri nullo modo poterat, ſi Herodotus quidam adeſſet. ei locus ille atque honos in illum annum ita deberi putabatur, ut ne Climachias quidem contradiceret. res ad iſtum defertur, & iſtius more deciditur. toreumata ſanè nota ac pretioſa auferuntur. Herodotus Romæ erat: ſatis putabat ſe ad comitia tempore uenturum, ſi pridie ueniſſet. Iſte ne aut alio menſe ac fas erat, comitia haberentur, aut Herodoto præſenti honos adimeretur, id quod iſte non laborabat, Climachias minimè uolebat, excogitat (dixi iandudũ: non eſt homo acutior quiſquam, nec fuit) excogitat inquam, quemadmodum menſe illo legitimo comitia haberentur, nec tamen Herodotus adeſſe poſſet. Eſt conſuetudo Siculorum, cæterorumq; Græcorum, quòd ſuos

ſuos dies menſesq; congruere volunt cum Solis Lunæq; ratione: ut nonnunquam, ſi quid diſcrepet, eximant unum aliquem diem, aut ſummum, biduum ex menſe: quos illi ἐξαιρεσίμους, dies nominant: item nonnunquam uno die longiorem menſem faciunt, aut biduo. Quæ iſte cùm cognouiſſet, nouus aſtrologus, qui nõ tam cœli rationẽ, quàm cælati argenti duceret, eximi iubet non diem ex menſe, ſed ex anno unũ, dimidiatumq; menſem, hoc modo: ut, quo die, uerbi cauſa, eſſe oporteret Idus Ianuarias, eo die Cal. Martias proſcriberet: itaq; fit, omnibus recuſantibus, & implorantibus. dies is erat legitimus comitijs habendis: eo modo Sacerdos Climachias renuntiatus eſt. Herodotus cùm Roma reuertitur, dies, ut ipſe putabat, quindecim ante comitia, offendit eum menſem comitialem, comitijs iam abhinc triginta diebus habitis. tunc Cephaleditani decreuerũt intercalarium XLV. dies longum, ut reliqui menſes in ſuam rationem reuerterentur. Hoc ſi Romæ fieri poſſet, certè aliqua ratione expugnaſſet iſte, ut dies XLV. inter binos ludos tollerentur, per quos ſolos iudicium fieri poſſet. Iam uerò Cenſores quemadmodum in Sicilia iſto Prætore creati ſunt, operæpretium eſt cognoſcere. ille enim eſt magiſtratus apud Siculos, qui diligentiſsimè mandatur à populo propter hanc cauſam, quòd omnes Siculi ex cenſu

quot

quotannis tributa conferunt: in cenſu habendo poteſtas omnis æſtimationis habendæ, ſummæq; faciendæ Cenſori permittitur. itaque eum populus: cui maximam fidem ſuarum rerum habeat, maxima cura deligit: & propter magnitudinẽ poteſtatis hic magiſtratus à populo ſumma ambitione contenditur. In ea re nihil obſcurè facere uoluit, non in ſortitione fallere, neque dies de faſtis eximere: nihil ſanè uafrè nec malitioſè facere conatus eſt: ſed, ut ſtudia, cupiditatesq; honorum, atque ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret, quæ res euertendæ Reipublicæ cauſa ſolent eſſe, oſtendit ſeſe in omnibus ciuitatibus Cenſores eſſe factu-rum. Tanto mercatu Prætoris indicto, concurritur undique ad iſtum Syracuſas: flagrabat domus tota Prætoria ſtudio hominum & cupiditate: nec mirum, omnibus comitijs tot ciuitatum unam in domum reuocatis, tantaq; ambitione prouinciæ totius in uno cubiculo incluſa. Exquiſitis palàm pretijs, & licitationibus factis, deſcribebat Cenſores binos in ſingulas ciuitates Timarchides. is ſuo labore, ſuisq; acceßionibus, huius negotij atq; operis moleſtiam conſequebatur, ut ad iſtum ſine ulla ſolicitudine ſumma pecunia referretur. Iam hic Timarchides quantam pecuniam fecerit, planè adhuc cognoſcere non potuiſtis: ueruntamen priore actione, quàm uariè, quàm improbè

bè prædatus eſſet, multorum ex teſtimonijs cognouiſtis. Sed ne miremini, qua ratione is tantum apud iſtum libertus potuerit: exponam uobis breuiter, quid hominus ſit: ut & iſtius nequitiam, qui illum ſecum habuerit, eo præſertim numero ac loco, & calamitatem prouinciæ cognoſcatis. In mulierũ corruptelis, & in omni eiuſmodi luxuria, atque nequitia mirandum in modum reperiebam hunc Timarchidem ad iſtius flagitioſas libidines, ſingularemq́; nequitiam natum atque aptum fuiſſe: inueſtigare, adire, appellare, corrumpere, quiduis facere in eiuſmodi rebus, quamuis callidè, quamuis audacter, quamuis impudenter: eundem mira quadam excogitare genera furandi: nam ipſum Verrem, tantùm ſemper auaritia hiante atq; imminenti fuiſſe, ingenio & cogitatione nulla: ut quicquid ſua ſponte faciebat, id quod uos Romæ cognouiſtis, eripere potius, quàm fallere uideretur. Huius uerò erat ars & malitia miranda, quòd acutiſſimè tota prouincia quid cuique eſſet neceſſe, indagare & odorari ſolebat: omnium inimicos diligenter cognoſcere, colloqui, attentare: ex utraq; parte cauſas, uoluntates perſpicere, facultates & copias: quibus opus eſſet, metum afferre: quibus expediret, ſpem oſtendere. accuſatorum & quadruplatorum quicquid erat, habebat in poteſtate: quod cuique negotij con-

ſtari uolebat, nullo labore faciebat: iſtius omnia decreta, imperia, literas periiiſſimè, & callidiſſimè uenditabat. Ac non ſolùm erat adminiſter iſtius cupiditatum: uerùm etiam ipſe ſui meminerat aquè: non ſolùm numos, ſi qui iſti exciderant, tollere ſolebat, ex quibus pecuniam maximam fecit: ſed etiam uoluptatum flagitiorumq́; iſtius, ipſe reliquias colligebat. Itaq; in Sicilia non Athenionem, qui nullum oppidum cepit, ſed Timarchidem fugitiuum omnibus oppidis per triennium ſcitote regnaſſe in Timarchidis poteſtate ſociorum populi Romani antiquiſſimorum atque amiciſſimorum liberos, matresfamiliâs, bona, fortunasq́; omnes fuiſſe. Is igitur, ut dico, Timarchides in omnes ciuitates accepto pretio Cenſores dimiſit: comitia iſto Prætore Cenſorum ne ſimulandi quidem cauſa fuerunt. Iam hoc impudentiſſimè: palàm (licebat enim uidelicet legibus) ſingulis Cenſoribus denarij trecenti ad ſtatuã Prætoris imperati ſunt. Cenſores CXXX. *facti ſunt. pecuniam illam ob Cenſuram contra leges, clàm dederunt: hac denarium* XXXIX. *millia palàm ſaluis legibus contulerunt in ſtatuam. Primùm, quò tantam pecuniam? deinde quamobrem Cenſores ad ſtatuam tibi conferebant? ordo aliquis Cenſorum eſt collegium? genus aliquod hominum? nam aut publicè ciuitates iſtos honores habent: aut generat*

neratim homines, ut aratores, ut mercatores, ut nauicularij. Cenſores quidem quî magis, quàm Aediles? ob beneficium? ergo hoc fatebere, abs te hæc petita eſſe: nam erepta nõ audebis dicere, te eos magiſtratus hominibus beneficij, nòn Reipublicæ cauſa permiſiſſe? hoc autem cùm tute fatebere, quiſquam dubitabit, quin tu iſtam apud populos prouinciæ iſtius inuidiam atque offenſionem non ambitionis, neque beneficiorum collocandorum, ſed pecuniæ conciliandæ cauſa ſuſceperis? Itaque Cenſores fecerunt idem, quod in noſtra Republica ſolent ij, qui per largitionem, magiſtratus adepti ſunt: dederunt operam, ut ita poteſtatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent. Sic cenſus habitus eſt te Prætore: ut eo cenſu nullius ciuitatis Reſpublica poſſet adminiſtrari. nam locupletiſsimi cuiuſque cenſus extenuarant, tenuiſsimi auxerant. Itaque in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur, ut etiam ſi homines tacerent, res ipſa illum cenſum repudiaret: id quod intelligi facillimè re ipſa poteſt. nam Lucius Metellus, qui, poſteaquam ego inquirendi cauſa in Siciliam ueni, repentè Letilij aduentu iſtius nõ modò amicus, uerùm etiã cognatus factus eſt: is, quòd uidebat iſtius cenſum ſtare nullo modo poſſe, eum cenſum obſeruari iuſsit, qui uiro fortiſsimo, atque innocen-

tiſsimo Sex. Peduceo Prætore habitus eſſet. erant enim tum Cenſores legibus facti, delecti à ſuis ciuitatibus: quibus, ſi quid commiſiſſent, pœnæ legibus erant conſtitutæ. Te autem Prætore, quî Cenſor aut legem metueret, quæ non tenebatur, quoniam creatus lege non erat? aut animaduerſionem tuam, cùm id, quod abs te emerat, uendidiſſet? Teneat iam ſanè meos teſtes Metellus: cogat alios laudare, ſicut in multis conatus eſt: modò hæc faciat, quæ fecit. Quis enim unquam tanta à quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus eſt? Quinto quoque anno Sicilia tota cenſetur. erat cenſa Prætore Peduceo. quintus annus cùm te Prætore incidiſſet, cenſa denuo eſt. poſtero anno Lucius Metellus mentionem tui cenſus fieri uetat: Cenſores dicit de integro ſibi creari placere: interea Peduceanum cenſum obſeruari iubet. hoc ſi tuus inimicus tibi feciſſet, tamẽ, ſi animo æquo prouincia tuliſſet, inimici iudiciũ graue uideretur. fecit amicus recẽs, et cognatus uoluntarius. aliter enim, ſi prouinciam retinere, ſi ſaluus ipſe in prouincia uellet eſſe, facere non potuit. Expectas etiam quid hi iudicẽt? ſi tibi magiſtratum abrogaſſet, minore ignominia te affeciſſet, quam cùm ea, quæ in magiſtratu geſsiſti, ſuſtulit, atq; irrita iuſsit eſſe. Neque in hac re ſola fuit eiuſmodi: ſed, antequam ego in Siciliã ueni, in

max

maximis rebus ac plurimis. nã & Heraclio Syracuſano tuos illos palæſtritas bona reſtituere iuſsit, & Epicrati Bidinos, & pupillo Drepanitano A. Claudium: &, niſi maturè Letilius in Siciliam ueniſſet cum literis, minus XXX. *diebus Metellus totam triennij Præturam reſcidiſſet. Et quoniã de ea pecunia, quam tibi ad ſtatuam Cenſores contulerunt, dixi: non mihi prætermittẽdum uidetur ne illud quidem genus pecuniæ conciliatæ, quam tu à ciuitatibus ſtatuarũ nomine coëgiſti. uideo enim eius pecuniæ ſummã eſſe pergrandem, ad* HS. CXX. *millia. tantum conficitur ex teſtimonijs, ac literis ciuitatum: & iſte hoc concedit, nec poteſt aliter dicere. quare cuiuſmodi putamus eſſe illa, quæ negat, cùm hæc tam improba ſunt, quæ fatetur? Quid enim iudices conſtituent? conſumptam eſſe omnem iſtam pecuniam in ſtatuis? fac ita eſſe: tamen hoc ferendum nullo modo eſt, tantam ab ſocijs pecuniam auferri, ut omnibus in angiportus, prædonis improbiſſimi ſtatuæ ponantur, quà uix tutò tranſire poſſe uideamur. Verùm ubi tãdem, aut in quibus ſtatuis iſta tanta pecunia conſumpta eſt? conſumetur, inquies. ſcilicet expectemus legitimum illud quinquennium: ſi hoc interuallo non conſumpſerit, tum denique nomen eius de repetundis pecunijs ſtatuarum nomine deferemus. Reus eſt maximis plurimiſq; criminibus*

in iudicium uocatus : HS.C X X. *millia ex hoc uno genere capta uidemus. ſi cōdemnatus eris, non opinor id ages, ut iſta pecunia in quinquennio conſumatur in ſtatuis : ſin abſolutus eris, quis erit tam amens, qui te ex tot tantisq́; criminibus elapſum poſt quinquennium ſtatuarum nomine accerſat ? Ita ſi neque adhuc conſumpta iſta pecunia eſt, & eſt perſpicuum non conſumptum iri : licet iam intelligamus, inuentam eſſe rationem, qua & iſte* HS. C X X. *millia uno genere conciliarit, & ceperit : & cæteri, ſi à nobis hoc erit comprobatum, quàm uolent magnas hoc nomine pecunias capere poßint : ut iam uideamur non à pecunijs capiendis homines abſterrere, ſed cùm genera quædam pecuniarum capiendarum comprobauerimus, honeſta nomina turpißimis rebus imponere. Etenim ſi C. Verres* HS.C X X. *millia populum, uerbi gratia, Centuripinum popoſciſſet, eamq́; ab his pecuniam abſtuliſſet: non opinor eſſet dubium, quin eum, ſi tum id planum fieret, condemnari neceſſe eſſet. Quid, ſi eundem populum* HS.C C C. *millia popoſcit, eaq́; coëgit, atque abſtulit: num idcirco abſoluetur, quòd adſcriptū eſt, eam pecuniam datam ſtatuarum nomine? non, opinor : niſi fortè id agimus, non ut magiſtratibus noſtris morem accipiendi, ſed ut ſocijs cauſam dandi auferre uideamur. Quòd ſi quem ſtatua magnopere delectans*

lectant, & ſi quis earum honore & gloria ducitur: is hæc tamen conſtituat neceſſe eſt: primùm auerti pecuniam domum nō placere: deinde ipſarum ſtatuarum modum quendam eſſe oportere: deinde illud certè, ab inuitis exigi nō oportere. Ac de auertenda pecunia, quæro abs te, utrum ipſæ ciuitates ſolitæ ſint ſtatuas tibi faciundas locare, ei cui poſſent optima cōditione locare? in aliquem curatorem præficere, qui ſtatuis faciundis praeeſſet? an tibi, an cui tu imperaſſes, adnumerare pecuniam? Nam ſi per eos ſtatuæ fiebant, à quibus tibi iſte honos habebatur, audio. ſin Timarchidi pecunia numerabatur: deſine quæſo ſimulare, te, cùm in manifeſto furto tenea re, gloriæ ſtudioſum, ac monimentorum fuiſſe. Quid uerò? modum ſtatuarum haberi nullum placet? atqui habeatur neceſſe eſt. etenim ſic conſiderate. Syracuſana ciuitas (ut eam potiſsimùm nominem) dedit iſti ſtatuam: eſt honos. & patri: bella hæc pietatis, & quæſtuoſa ſimulatio. & filio: ferri hoc poteſt: hunc enim puerū non oderant. uerùm quoties, & quot nominibus à Syracuſanis ſtatuas auferes? ut in foro ſtatuerēt, abſtuliſti: ut in curia, coēgiſti: ut pecuniam conferrent in eas ſtatuas, quæ Romæ ponerētur, imperaſti: ut ijdem darent homines aratorum nomine: dederunt: ut ijdem pro parte in commune Siciliæ conferrent: etiam id contulerunt: una ciuitas cùm tot

nominibus pecuniam contulerit, idemq́; hoc ciuitates cæteræ fecerint: non res ipſa uos admonet ut puteis modum aliquem huic cupiditati conſtitui oportere? Quòd ſi hoc uoluntate ſua nulla ciuitas fecit: ſi omnes imperio, metu, ui, malo adductæ tibi pecuniam ſtatuarum nomine contulerunt: per deos immortales num cui dubium eſſe poterit, quin, etiam ſi quis ſtatuerit accipere ad ſtatuas licere, idem tamen ſtatuat, eripere certè non licere? Primùm igitur in hanc rem teſtem totam Siciliam citabo: quæ mihi una uoce ſtatuarum nomine magnam pecuniam per uim coactam eſſe demōſtrat. nam legationes omnium ciuitatum in poſtulatis communibus, quæ ferè omnia ex tuis iniurijs nata ſunt, etiam hoc ediderunt, ut ſtatuas ne cui, niſi cùm is de prouincia deceßiſſet pollicerentur. Tot Prætores in Sicilia fuerunt: toties apud maiores noſtros Siculi Senatum adierunt, toties hac memoria: tamen huiuſce noui poſtulati genus atque principium tua Prætura attulit. Quid enim tam nouum, non ſolùm re, ſed genere ipſo poſtulandi? nam cætera, quæ ſunt in ijſdem poſtulatis de iniurijs tuis, ſunt noua: ſed tamen non nouo modò poſtulantur. Rogant & orant Siculi patres conſcriptos, ut noſtri magiſtratus poſthac decumas lege Hieronica uendant. tu primus contrà uendideras: audio, ne in cellam quod im-

peratur, æſtiment. hoc quoque propter tuos ternos denarios nunc primùm poſtulatur: ſed genus iſtud poſtulandi non eſt nouum. ne abſentis nomen recipiatur, ex Sthenij calamitate, & tua natum eſt iniuria. Cætera non colligã. ſunt omnia Siculorum poſtulata eiuſmodi, ut crimina collecta in unum te reum eſſe uideantur. quæ tamen omnia nouas iniurias habent, ſed poſtulationum formulas uſitatas. Hoc poſtulatum de ſtatuis ridiculum eſſe uideatur ei, qui rem, ſententiamq; non perſpiciat. poſtulant enim, non, ut ne cogantur ſtatuere. quid igitur? ut ipſis ne liceat. quid eſt hoc? petis à me, quod in tua poteſtate eſt, ut id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. nihil ergo, inquit: negabunt enim omnes ſe coëgiſſe. ſi me ſaluum eſſe uis, mihi impone iſtam uim, ut omnino mihi non liceat polliceri. Ex tua Prætura primùm nata eſt hæc poſtulatio: quæ cùm utuntur, hoc ſignificant, atque adeò apertè oſtendunt, ſeſe ad ſtatuas pecuniam metu ac malo coactos inuitiſſimos contuliſſe. Quid, ſi hoc non dicant? tibi non neceſſe ſit ipſi id confiteri? uide, & perſpice, qua defenſione ſis uſurus: iam intelliges hoc tibi de ſtatuis confitendum eſſe. mihi enim renuntiatur, ita conſtitui à tuis patronis hominibus ingenioſis cauſam tuam, & ita eos abs te inſtitui, & doceri: ut quiſque ex prouincia

Sicilia grauior homo, atque honeſtior teſtimonium uehemētius dixerit, ſicuti Siculi multi primarij uiri multa dixerunt, te ſtatim hoc iſtis tuis defenſoribus dicere: inimicus eſt propterea, quòd arator eſt. itaque uno genere, opinor, circunſcribere habetis in animo genus hoc aratorum, quòd eos infenſo animo, atque inimico ueniſſe dicatis, quia fuerit in decumis iſte uehementior. Ergo aratores inimici, omnes aduerſarij: nemo eorum eſt quin periſſe te cupiat: omnino præclarè te habes, cùm is ordo, atque id genus hominum, quod optimum atque honeſtiſſimum eſt, à quo uno & ſumma Reipublicæ, & illa prouincia maximè continetur, tibi eſt inimiciſſimum. Verùm eſto, alio loco de aratorum animo, & iniurijs uidero: nunc quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi eſſe inimiciſſimos. nempe ita dicis, propter decumas. concedo. non quæro iure, an iniuria ſint inimici. Quid ergo illæ ſibi ſtatuæ equeſtres inauratæ uolunt, quæ pop. Rom. oculos, animosq́; maximè offendunt, propter ædem Vulcani? Nam ſcriptum eſſe uideo, quandam ex his ſtatuam aratores dediſſe. ſi honoris cauſa ſtatuam dederunt: inimici non ſunt. credamus teſtibus: tum enim honori tuo, nunc iam religioni ſuæ conſulunt: ſin autem metu coacti dederunt, confiteare neceſſe eſt, te in prouincia pecuniam ſtatuarum nomine per uim, ac metum

tum coëgiſſe.utrum tibi commodum eſt,elige. Æquidem libenter hoc iam crimen de ſtatuis relinquam, ut mihi tu illud concedas, quod tibi honeſtißimum eſt, aratores tibi ad ſtatuam honoris tui cauſa uoluntate ſua contuliſſe.da mihi hoc: iam tibi maximam partem defenſionis praecideris.non enim poteris aratores tibi iratos eſſe,atq; inimicos dicere. O cauſam ſingularem, ò defenſionem miſeram, ac perditam:nolle hoc accipere reum ab accuſatore, & eum reum,qui Praetor in Sicilia fuerit,aratores ei ſtatuam ſua uoluntate ſtatuiſſe, aratores de eo bene exiſtimare, amicos eſſe, ſaluum eſſe cupere.metuit, ne hoc uos exiſtimetis.obruitur enim aratorum teſtimonijs.utar eo,quod datur.certè ita uobis hoc iudicandum eſt:eos,qui iſti inimicißimi ſunt, ut ipſe exiſtimari uult, ad iſtius honores atque monimenta pecuniam non uoluntate ſua contuliſſe. atque ut hoc tamen facillimè intelligi poßit, quem uoles eorum teſtium,quos produxero,qui in Sicilia teſtes ſint,ſiue ciuem Rom.uelis,ſiue Siculum, rogato: & eum qui tibi inimicißimus eſſe uidebitur, qui ſe ſpoliatum à te dicet, ecquid ſuo nomine in tuam ſtatuam contulerit?neminem reperies,qui neget:etenim omnes dederunt. Quenquam igitur putas dubitaturum,quin is,quem inimicißimũ tibi eſſe oporteat,qui abs te grauißimas iniurias acceperit: pecun

pecuniam ſtatuæ nomine dederit, ui atque imperio adductus, non officio ac uoluntate? & huius ego pecuniæ, Iudices, quæ permagna eſt, impudentiſſimeq́; coacta ab inuitis, non habui rationem, neque habere potui, quantum ab aratoribus, quantum ab negotiatoribus, qui Syracuſis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiantur, eſſet coactum: quoniam intelligitis ipſius quoque confeſſione ab inuitiſſimis coactam eſſe. Venio nunc ad ciuitates Siciliæ: de quibus facillimè iudicium fieri uoluntatis poteſt. An etiam Siculi inuiti contulerunt? non eſt probabile. Etenim ſic C. Verrem Præturam in Sicilia geſſiſſe conſtat, ut cùm utriſque ſatisfacere non poſſet, & Siculis & togatis, officij potius in ſocios, quàm ambitionis in ciues rationem duxerit. itaque eum non ſolùm patronum iſtius inſulæ, ſed etiam Sotera inſcriptum uidi Syracuſis. Hoc quantum eſt? ita magnum, ut Latino uno uerbo exprimi non poſſit. Is eſt nimirum Soter, qui ſalutem dedit. huius nomine etiam dies feſti agitantur, pulchra illa Verrea, non quaſi Marcellea, ſed pro Marcelleis, quæ illi iſtius iuſſu ſuſtulerunt. huius fornix in foro Syracuſis eſt, in quo nudus filius ſtat: ipſe autem ex equo nudatam ab ſe prouinciam proſpicit. huius ſtatuæ omnibus locis erectæ ſunt: quæ hoc demonſtrare uidentur, propemodum non minus

multas

multas ſtatuas iſtum poſuiſſe Syracuſis, quàm abſtuliſſe. huic etiam Romæ uidemus in baſi ſtatuarum maximis literis inciſum, à communi Sicilia datas. quamobrem, quî hoc probari poteſt cuiquam, tantos honores habitos eſſe ab inuitis? Hîc tibi etiam multò magis, quàm antè de aratoribus uidendum & conſiderandum eſt, quid uelis: magna res eſt. utrum tibi Siculos publicè, priuatimq; amicos, an inimicos exiſtimari uis? ſi inimicos, quid te futurum eſt? quò confugies? ubi nitêre? modò aratorum honeſtiſſimorum hominum, & locupletiſſimorum maximum numerum abs te abalienaſti: nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices tibi Siculos eſſe amicos? quî poteris? qui, quod nullo in homine antea fecerunt, ut in eum publicè teſtimonium dicerent (cùm præſertim ex ea prouincia condemnati ſint complures, qui ibi Prætores fuerunt, duo ſoli abſoluti) huc contra te ueniunt cum literis, ueniunt cum mandatis, ueniunt cum teſtimonijs publicis: qui, ſi te publicè laudarent, tamen id more potius ſuo, quàm merito tuo facere uiderentur, hi cùm de tuis factis publicè conqueruntur, non'ne hoc indicant, tantas eſſe iniurias, ut multò maluerint de ſuo more decedere, quàm de tuis moribus non dicere? Confitendum eſt igitur tibi neceſſariò, Siculos inimicos eſſe: qui quidem & in te grauiſſima

poſtul

poſtulata Conſulibus ediderunt, & me, ut hanc cauſam ſalutisq; ſuæ defenſionem ſuſciperem, obſecrarunt: qui cùm à Prætore prohiberentur, à quatuor Quæſtoribus impedirentur, omnium minas atque omnia pericula præ ſalute ſua leuia duxerũt: qui priore actione ita teſtimonia grauiter, uehementerq; dixerunt, ut Artemenem Centuripinum Legatum, & publicè teſtem, Q. Hortenſius accuſatorem, non teſtem eſſe diceret. Etenim cùm propter uirtutem & fidem cum Androne homine honeſtiſsimo & certiſsimo, tum etiam propter eloquentiam Legatus à ſuis ciuibus electus eſt, ut poſſet multas iſtius, & uarias iniurias quàm apertiſsimè uobis planiſsimeq; explicare. Dixerũt Haleſini, Catinenſes, Tyndaritani, Ennenſes, Herbitenſes, Agyrinenſes, Netinenſes, Segeſtani: numerare omnes non eſt neceſſe. ſcitis quàm multi, & quàm multa priore actione dixerunt: nunc & illi, & reliqui dicent. Omnes denique hoc in hac cauſa intelligent, hoc animo eſſe Siculos, ut ſi in iſtum animaduerſum non ſit, ſibi relinquendas domos, ac ſedes ſuas, & ex Sicilia decedendum, atque aliò fugiendum eſſe arbitrentur. Hos homines tu perſuadebis ad honorem atque amplitudinem tuam pecunias maximas uoluntate ſua contuliſſe? credo, qui te in tua ciuitate incolumem eſſe nollent, ij monimenta

tua

tuæ formæ ac nominis in ſuis ciuitatibus eſſe cupiebant. Res declarauit, ut cupierint. iandudum enim mihi nimium tenuiter Siculorum erga te uoluntatis argumenta colligere uideor, utrum ſtatuas uoluerint tibi ſtatuere, an coacti ſint. de quo homine auditum eſt unquam, quod tibi accidit? ut eius in prouincia ſtatuæ in locis publicis poſitæ, partim etiam in ædibus ſacris, per uim, per uniuerſam multitudinem deijcerentur? tot homines in Aſia nocentes, tot in Africa, tot in Hiſpania, Gallia, Sardinia, tot in ipſa Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc unquam audiuimus? Nouum eſt iudices: in Siculis quidem, & in omnibus Græcis, monſtri ſimile. non crederem hoc de ſtatuis, niſi iacentes, reuulſasq; uidiſſem: propterea, quòd apud omnes Græcos hic mos eſt, ut honorem hominibus habitum in monimentis huiuſmodi, nonnulla religione deorum conſecrari arbitrentur. itaque cùm Rhodij bellum illud propè omnium ſæuiſſimum cum Mithridate Rege geſſerint, omnesq; eius copias, acerrimumq; eius impetum, mœnibus, litoribus, claßibusq; ſuis exceperint, cùm & Regis inimici præter cæteros eſſent: ſtatuam eius, quæ erat apud ipſos in celeberrimo urbis loco, ne tum quidem in ipſis urbis periculis attigerunt. forſitan uix conuenire uideretur, quem ipſum hominem cuperent euertere, eius effigiem ſimulac

mulac

mulacrumq́; ſeruare.ſed tamẽ uidebam, apud eos cùm eſſem, & religionem eſſe quandam in his rebus à maioribus traditam, & hoc diſputare, cum ſtatua ſe eius habuiſſe temporis rationem, quo poſita eſſet: cum homine uerò, quo gereret bellum, atque hoſtis eſſet. Videtis igitur, conſuetudinem, religionemq́; Græcorum, quæ monimẽta hoſtium in bello ipſo ſoleat defendere, eam ſumma in pace Prætoris populi Romani ſtatuis præſidio non fuiſſe. Taurominitani, quorum eſt ciuitas fœderata, homines quietiſſimi, qui maximè ab iniurijs noſtrorum magiſtratuum remotiſſimi conſueuerant eſſe præſidio fœderis: hi tamen iſtius uertere ſtatuam non dubitarunt: qua ablata, baſin tamen in foro manere uoluerunt: quòd grauius in iſtũ fore putabant, ſi ſcirent homines ſtatuam eius à Taurominitanis eſſe deiectam, quàm ſi nullam unquam poſitam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in foro: & eadem de cauſa equum inanem reliquerunt. Leontinis miſera in ciuitate atq; inani, tamen iſtius in gymnaſio ſtatua deiecta eſt. Nam quid ego de Syracuſanis loquar, quod nõ eſt propriũ Syracuſanorum, ſed & illorum cõmune, & conuentus illius, ac propè totius prouinciæ? quanta illuc multitudo, quanta uis hominũ cõueniſſe dicebatur tum, cùm ſtatuæ ſunt illius deiectæ, atq; euerſæ? at quo loco? celeberrimo, ac religioſiſ-

ſimo

ſimo, ante ipſum Iouem, in primo aditu, ueſtibuloq́; tẽpli. quòd niſi Metellus hoc tam grauiter egiſſet, atq; illã imperio, edictoq́; prohibuiſſet: ueſtigiũ ſtatuarũ iſtius in tota Sicilia nullũ eſſet relictũ. Atq; ego hoc non uereor, ne quid horum non modò impulſu, uerùm omnino aduentu meo factum eſſe uideatur, omnia iſta antè facta ſunt, nõ modò quàm ego Siciliam, uerùm etiã, quàm iſte Italiã attigit. dum ego in Sicilia ſum, nulla ſtatua deiecta eſt. poſteaquam illinc diſceſsi, quæ ſunt geſta, cognoſcite. Cẽturipinorũ Senatus decreuit, populusq́; iuſſit, ut quæ ſtatuæ C. Verris ipſius, & patris, & filij eſſent, eas Quæſtores demoliendas locarent: dumq́; ea demolitio fieret, Senatores XXX. non minus adeſſent. Videte grauitatem ciuitatis, & dignitatẽ. neq; eas in urbe ſua ſtatuas eſſe uoluerunt, quas inuiti per uim, atque imperiũ dediſſent: neq; eius hominis in quem ipſi cum grauiſsimo teſtimonio, quod nunquã antea, Romam mãdata, Legatosq́; miſiſſent: & id grauius eſſe putauerunt, ſi publico conſilio, quàm ſi per uim multitudinis factum uideretur. Cùm hoc conſilio ſtatuas Centuripini publicè ſuſtuliſſent, audit Metellus: grauiter fert: euocat ad ſe Centuripinum magiſtratum, & decem primos: niſi reſtituiſſent ſtatuas, uehementer ijs minatur. illi ad Senatũ renuntiant: ſtatuæ, quæ iſtius cauſa nihil pro-

deſſent, reponũtur. Hîc ego aliud alij concedo: Metello homini ſapienti prorſus non poſſum ignoſcere, ſi quid ſtultè facit. Quid? ille hoc putabat Verri criminoſum fore, ſi eius ſtatuæ eſſent deiectæ? quod ſæpe uento, aut aliquo caſu fieri ſolet. nõ erat in hoc neq; crimen ullum, neque reprehenſio. ex quo igitur crimen, atq; accuſatio naſcitur? ex hominũ iudicio, & uolũtate. Ego, ſi Metellus ſtatuas reponere Centuripinos non coëgiſſet, hæc dicerem: Videte Iudices quantũ, & quàm acerbũ dolorẽ ſociorũ, atq; amicorũ animis inuſſerint iſtius iniuriæ: cùm Centuripinorum amiciſsima & fideliſsima ciuitas, quæ tantis officijs cum pop. Roma. coniuncta eſt, ut non ſolùm Remp. noſtram, ſed etiam in quouis homine priuato nomen ipſum Romanorum ſemper dilexerit: ea publico conſilio, atque autoritate iudicarit, C. Verris ſtatuas eſſe in urbe ſua non oportere. recitarem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuitatem: id quod ueriſsimè poſſem: cõmemorarem decem millia ciuium Centuripinorum, fortiſsimorum, fideliſsimorumq; ſociorum: eos omnes ſtatuiſſe, monimentũ iſtius in ſua ciuitate nullum eſſe oportere. Hæc tum dicerẽ, ſi ſtatuas Metellus non repoſuiſſet. uelim quærere nunc ex ipſo Metello, quidnam ſua ui, & autoritate mihi ex hac oratione præciderit. eadẽ opinor omnia conuenire. neque enim ſi maxi-

mè

me ſtatuæ deiectæ eſſent, eas ego uobis poſſem iacentes oſtendere: hoc uno uterer, ciuitatem tam grauem ſtatuas indicaſſe C. Verris demoliendas. hoc mihi Metellus non eripuit: hoc etiam addidit, ut quererer, ſi mihi uideretur, tam iniquo iure ſociјs, atque amicis imperari, ut ијs ne in ſuis quidem beneficijs libero iudicio uti liceret: ut uos rogarem, ut coniecturam faceretis, qualem in ијs rebus in me L. Metellum fuiſſe putaretis, in quibus rebus obeſſe mihi poſſet, cùm in hac re tam aperta cupiditate fuerit, in qua nihil obfuit. Sed ego Metello nõ iraſcor, neq; ei ſuã purgationem eripio, qua ille apud omnes utitur, ut nihil malitioſè, neq; conſultò feciſſe uideatur. Iam igitur eſt ita perſpicuũ, ut negare nõ poßis, nullã tibi ſtatuam uoluntate cuiuſquam datam: nullã pecuniam ſtatuarum nomine, niſi ui expreſſam & coactã. quo quidẽ in crimine nõ illud ſolùm intelligi uolo, te ad ſtatuas HS. CXX. *millia coëgiſſe: ſed multò etiam illud magis, quod ſimul demonſtrandum eſt, quantum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorũ ſit, & fuerit. in quo quæ ueſtra defenſio futura ſit, coniectura aſſequi non queo. Oderunt Siculi. togatorum enim cauſa multa feci. at hi quidem acerrimi, inimicißimiq; ſunt. Inimicos habeo ciues Rom. quòd ſociorum commoda, ac iura defendi. at ſocij in hoſtium numero ſe*
 abs

abs te habitos queruntur. Aratores inimici ſunt propter decumas. quid? qui agros immunes, liberosq; arant, cur oderunt? cur Haleſini? cur Centuripini? cur Segeſtani? cur Halicienſes? quod genus hominum, quem numerum, quem ordinem proferre poßis, qui te non oderit, ſiue ciuium Rom. ſiue Siculorum? ut etiamſi cauſam, cur te oderint, non poßim docere, tamen illud dicendum putem: quem omnes mortales oderint, eum quoque uobis odio eſſe oportere. An hoc dicere audebis: utrum de te aratores, utrum denique Siculi uniuerſi bene exiſtiment, ad rem id non pertinere? neq; tu hoc dicere audebis: neque, ſi cupies, licebit. eripiunt tibi iſtam orationem negotiatorum Siculorum, atque aratorum ſtatuæ illæ equeſtres, quas tu paulò antè, quàm ad urbem uenires, poni, inſcribiq; iußiſti, ut omnium inimicorum animos, accuſatorumq; tardares. Quis enim tibi moleſtus eſſet, aut quis appellare auderet, cùm uideret ſtatuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, à communi Sicilia? Quod eſt aliud in illa prouincia genus humanum? nullum. Ergo ab uniuerſa prouincia, generatimq; à ſingulis eius partibus non ſolùm diligitur, ſed etiam ornatur. Quis hunc attingere audeat? Potes igitur dicere, nihil tibi obeſſe oportere aratorum, negotiatorũ, Siculorumq; omnium teſtimonia, cùm eorum nominibus in

ſtatuar

ſtatuarum inſcriptione poſitis omnem te ſperaris inuidiam, atque infamiam tuam extinguere poſſe? an quorum autoritate tu ſtatuas cohoneſtare tuas conatus es, eorum ego dignitate accuſationem meam comprobare non potero? niſi fortè, quòd apud publicanos gratioſus fuiſti, in ea re ſpes te aliqua conſolatur. quæ gratia ne quid tibi prodeſſe poſſet, ego mea diligentia perfeci: ut etiam obeſſe deberet, tu tua ſapientia curaſti. Etenim rem totam Iudices breuiter cognoſcite. In ſcriptura Siciliæ pro magiſtro eſt quidam L. Carpinatius, qui & ſui quæſtus cauſa: & fortaſſe quòd ſociorum intereſſe arbitrabatur, bene penitus in iſtius familiaritatem ſeſe dedit. is cùm Prætorem circum omnia fora ſectaretur, neq; ab eo unquam diſcederet, in eam iam uenerat familiaritatem, conſuetudinemq; in uendendis iſtius decretis, & iudicijs, tranſigendiſque negotijs, ut propè alter Timarchides numeraretur. hòc erat etiam capitalior, quòd idem pecuniam ijs, qui ab iſto aliquid mercabantur, fœnori dabat. ea autem fœneratio erat huiuſmodi Iudices, ut etiã hic quæſtus huic cederet. nam quas pecunias ijs ferebas expenſas, quibus cum contrahebat: aut ſcribæ iſtius, aut Timarchidi, aut etiam ipſi iſti referebat acceptas. idem præterea pecunias iſtius extraordinarias grandes ſuo nomine fœnerabatur

tur. Hic primo Carpinatius antequàm in iſtius tantam familiaritatem perueniſſet, aliquoties ad ſocios literas de iſtius iniurijs miſerat. Canuleius uerò, qui in portu Syracuſis operas dabat, furta quoq; iſtius permulta nominatim ad ſocios perſcripſerat ea, quæ ſine portorio Syracuſis erãt exportata: portũ aũt, et ſcripturas eadẽ ſocietas habebat. Ita factũ eſt, ut eſſent permulta, quæ ex ſocietatis literis dicere in iſtũ, ac proferre poſſemus. Verùm accidit, ut Carpinatius, qui iam cum iſto ſumma conſuetudine, præterea ratione cõiunctus eſſet, crebras poſtea literas ad ſocios de iſtius ſummis officijs in rem cõmunem, beneficijsq; mitteret. Etenim cùm iſte omnia, quæcũq; Carpinatius poſtulabat, facere ac decernere ſolebat: tum ille etiam plura ſcribebat ad ſocios: ut, ſi poſſet, quæ antea ſcripſerat, ea planè extinguerer. Ad extremum uerò, cùm iſte iam decedebat, eiuſmodi literas ad eos miſit, ut huic frequentes obuiã prodirent, gratiasq; agerent: facturos eſſe, ſi quid imperaſſet, ſtudioſè pollicerentur: itaq; ſocij fecerunt: uetere inſtituto publicanorum, non quòd iſtum ullo honore dignum arbitrarentur, ſed quòd ſua intereſſe putabant, ſe memores, gratosq; exiſtimari, grátias iſti egerunt: Carpinatium ſæpe ad ſe de eius officijs literas miſiſſe dixerunt. Iſte cùm reſpondiſſet, ea ſe libenter feciſſe, operasq; Car-

pinatij

pinatij magnopere laudaſſet : dat amico ſuo cuidam negotium, qui tum magiſter erat eius ſocietatis, ut diligenter caueret, atque proſpiceret, ne quid eſſet in literis ſociorum, quod contra ſuū caput, atq; exiſtimationē ualere poſſet. Itaq; ille multitudine ſociorum remota, Decumanos conuocat: rem defert: ſtatuunt illi, atque decernunt, ut eæ literæ, quibus exiſtimatio C. Verris læderetur, remouerentur : operaq́; daretur, ne ea res C. Verri fraudi eſſe poſſet. Si oſtendo hoc decreuiſſe Decumanos: ſi planum facio hoc decreto remotas eſſe literas: quid expectatis amplius? poſſum'ne rem magis iudicatam afferre? magis reum condemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio condemnatum? nempe eorum, quos hi, qui ſeueriora iudicia deſiderant, arbitrentur reos iudicare oportere : publicanorum iudicio: quos uidelicet nunc populus Iudices poſcit : de quibus, ut eos Iudices habeamus, legem ab homine non noſtri generis, non ex Equeſtri loco profecto, ſed nobiliſsimo promulgatam uidemus. Decumani, hoc eſt, principes, & quaſi Senatores publicanorum, remouendas de medio literas cenſuerunt. habeo ex ijs qui affuerunt, quos producam homines honeſtiſsimos, ac locupletiſsimos, iſtos principes Equeſtris ordinis, quorum ſplēdore uel maximè iſtius, qui legem promulgauit, oratio & cauſa nititur.

uenien t in medium, dicent, quid ſtatuerint? profectò, ſi rectè homines noui, non mentientur. literas enim communes de medio remouere potuerunt: fidem ſuam, & religionē remouere non poſſunt. Ergo Equites Romani te ſuo iudicio condēnari noluerunt. Vos nunc utrū illorū iudicium, an uolūtatem ſequi malitis, conſiderate. At uide, quid te amicorū tuorū ſtudiū, quid tuum conſilium, quid ſociorum uoluntas adiuuet. dicam paulò amplius, (neque enim iam uereor, ne quis hoc me magis accuſatoriè, quàm liberè dixiſſe arbitretur) ſi iſtas literas non decreto Decumanorum magiſtri remouiſſent, tantum poſſem in te dicere, quantū in literis inueniſſem: nūc decreto iſto facto, literisq́; remotis, tantū mihi licet dicere, quantum poſſum. tantum iudici ſuſpicari, quantum uelit. Dico te maximū pondus auri, argēti, eboris, purpuræ, plurimā ueſtem Melitenſem, plurimam ſtragulā, multam Deliacam ſupellectilem, plurima uaſa Corinthia, magnum numerum frumenti, uim mellis maximam Syracuſis exportaſſe: his pro rebus, quòd portorium non eſſet datum, literas ad ſocios miſiſſe L. Canuleium, qui in portu operas daret. Satis'ne magnum hoc crimen uidetur? nullum opinor maius. quid defendet Hortenſius? poſtulabit, ut literas Canuleij proferam? crimen huiuſmodi, niſi literis confirmetur, inane eſſe dicet?

dicet? clamabo literas remotas eſſe de medio, decreto ſociorum erepta mihi eſſe iſtius indicia ac monimẽta furtorũ. Aut hoc contendat nunquam eſſe factum: aut omnia tela excipiat neceſſe eſt. negas eſſe factum? placet mihi iſta defenſio: deſcendo: æqua enim cõditio, æquũq; certamen proponitur. producam teſtes, & producam plures eodem tempore: quoniam tum, cùm actum eſt, unà fuerunt, nunc quoque unà ſunt. cùm interrogabuntur, obligentur non ſolùm iuriſiurandi atque exiſtimationis periculo, ſed etiam communi inter ſe conſcientia. ſi planum ſit, hoc ita quemadmodum dico, eſſe factum: non poteris dicere Hortenſi, nihil in iſtis fuiſſe literis, quod Verrem læderet. non modò id non dices: ſed ne illud quidẽ tibi dicere licebit, tãtum, quantum ego dicam, non fuiſſe. Ergo hoc ueſtro conſilio, & gratia perfeciſtis, ut, quẽadmodum paulò antè dixi, & mihi ſumma facultas ad accuſandum daretur, & iudicibus libera poteſtas ad credendum. Quod cùm ita ſit, nihil fingam tamen: meminero me non ſumpſiſſe quem accuſarem, ſed recepiſſe quos defenderem: uos ex me cauſam nõ à me prolatam, ſed ad me delatam audire oportere: me Siculis ſatis eſſe facturum, ſi, quæ cognoui in Sicilia, quæ accepi ab ipſis, diligenter expoſuero pop. Rom. ſi nullius uim, nullius potentiã pertimuero: uobis ſi facultatem uerè atq; ho-

neſtè iudicãdi fide, & diligentia mea fecero: mihi in eo, ſi ne minimum quidẽ de eo curriculo uitæ, quod mihi ſemper propoſitum fuit, deceſſero. Quapropter nihil eſt, quod metuas, ne quid mecum fingam: etiam quod latere habes. multa enim quæ ſcio abs te eſſe cõmiſſa, quòd aut nimium turpia, aut parũ credibilia ſunt, prætermittã: tantum agam de hoc toto nomine ſocietatis, ut uerum ſcire poßitis, quæram, decretum'ne ſit: cùm id inuenero, quærã remotæ'ne ſint literæ: cum id quoq; cõſtabit, uos iam me tacito intelligetis, ſi illi, qui hoc iſtius cauſa decreuerunt, Equites Ro. nunc ijdem in eum Iudices eſſent, iſtum ſine dubio condemnarent, de quo literas eas, quæ iſtius furta indicarent, & ad ſe miſſas, & ſuo decreto remotas ſcirẽt eſſe. Quem igitur ab ijs Equitibus Roma. qui iſtius cauſa cupiunt omnia, qui ab eo benignißimè tractati ſunt, condemnari neceſſe eſſet: is à uobis Iudices nulla ui, aut ratione abſolui poteſt. Ac ne fortè ea, quæ remota de medio, atque erepta uobis ſunt, omnia: ita condita fuiſſe, atque ita abditè latuiſſe uideantur, ut hac diligentia, quam ego à me expectari maximè puto, nihil horum inueſtigari, nihil aſſequi potuerit: quæ conſilio aliquo, aut ratione inueniri potuerunt, inuenta ſunt Iudices: manifeſtis in rebus hominem iam teneri uidebitis. Nam quòd in publicanorum

cauſis

cauſis uel plurimum ætatis meæ uerſor, uehementerq́; illum ordinem obſeruo, ſatis commodè mihi uideor eorum conſuetudinem uſu tractandoq́; cognouiſſe. Itaque ut hoc comperi, remotas eſſe literas ſocietatis: habui rationem annorum, per quos iſte in Sicilia fuiſſet: deinde quæſiui, quod erat inuentu facillimum, qui per eoſdem annos magiſtri iſtius ſocietatis fuiſſent. ſciebam enim hanc magiſtrorum, qui tabulas haberent, conſuetudinem eſſe: ut cùm tabulas nouo magiſtro traderent, exempla literarum ipſi habere non nollent. Itaq; ad L. Vibium Equitem Rom. uirum primarium, quem reperiebam magiſtrum fuiſſe eo ipſo anno, qui mihi maximè quærendus erat, primùm ueni: ſanè homini præter opinionem improuisò incidi: ſcrutatus ſum quæ potui, & quæſiui omnia: inueni duos ſolos libellos ab L. Canuleio miſſos ſocijs ex portu Syracuſis: in quibus erat ratio ſcripta menſium complurium, rerum exportatarum iſtius nomine ſine portorio. itaque obſignaui ſtatim. Non erant ex eo genere, quod ego maximè genus ex ſociorum literis reperire cupiebam. uerùm tantum inueni Iudices, quod apud uos quaſi exempli cauſa proferre poſſem. ſed tamen quicquid erit in his libellis, quantulumcunque uidebitur eſſe, hoc quidem certè manifeſtum erit: de cæteris ex hoc coniecturam facere debebitis. Recita mihi

quæſo

quæſo hunc primum libellum, deinde illum alterum. LIBELLI CANVLEIANI. *Iam non quæro, unde* CCCC. *amphoras mellis habueris, unde tantam Melitenſem ueſtem, unde quinquaginta tricliniorum lectos, unde tot candelabra: non inquam, iam quæro unde hæc habueris: ſed quò tibi tantum opus fuerit, id quæro. mitto de melle: ſed tantum'ne Melitenſium? quaſi etiam amicorum uxores: tantum lectorum? quaſi etiam omnium iſtorum uillas ornaturus eſſes. Cùm hæc paucorum menſium ratio in his libellis ſit, facite ut nobis triennij totius ueniat in mentem. Sic contendo: ex his paruis libellis apud unum magiſtrum ſocietatis repertis, uos iam coniectura aſſequi poſſe, cuiuſmodi prædo iſte in illa prouincia fuerit, quàm multas cupiditates, quàm uarias, quàm infinitas habuerit: quantam pecuniam non ſolùm numeratam, uerùm etiã in huiuſcemodi rebus poſitam confecerit: quæ nobis alio loco planius explicabuntur. Nunc hoc attendite: his exportationibus, quæ recitatæ ſunt, ſcribit* HS. LX. *ſocios perdidiſſe ex uiceſima portorij Syracuſis. pauculis igitur menſibus, ut hi puſilli, & contempti libelli indicant, furta Prætoris, quæ eſſent* HS. *duodecies, ex uno oppido ſolo exportata ſunt. cogitate nunc, cùm illa ſit hæc inſula, quæ undiq; exitus maritimos habeat, quid ex cæteris*

locis

locis exportatum putetis? quid Agrigento? quid Lilybæo? quid Panormo? quid Thermis? quid Haleſa? quid Catina? quid ex cæteris oppidis? quid uerò Meſſana? quem iſte ſibi locum maximè tutum arbitrabatur, ubi animo ſemper ſoluto liberóque erat: quòd ſibi iſte Mamertinos delegerat, ad quos omnia, quæ aut diligentius ſeruanda, aut occultius exportanda erant, deportaret. His inuentis libellis, cæteri remoti, & diligentius ſunt reconditi: nos tamen, ut omnes intelligant hoc nos ſine cupiditate agere, his ipſis libellis contenti ſumus. Nunc ad ſociorum tabulas accepti & expenſi, quas remouere honeſtè nullo modo potuerunt, & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. Inſpiciebamus Syracuſis à Carpinatio confectas tabulas ſocietatis, quæ ſignificabant multis nominibus eos homines uerſuram à Carpinatio feciſſe, qui pecuniam Verri dediſſent. Erit uobis luce clarius Iudices, cùm eos ipſos produxero, qui dederunt. intelligetis enim illa tempora, per quæ, cùm eſſent in periculo, pretio ſeſe redemerunt, cum ſocietatis tabulis non ſolùm Conſulibus, uerùm etiam menſibus conuenire. Cùm hæc maximè cognoſceremus, & iam in manibus tabulas haberemus: repentè aſpicimus lituras eiuſmodi, quaſi quædam uulnera tabularum recentia. ſtatim ſuſpicione offenſi, ad ea ipſa nomina

mina oculos, animumq́; tranſtulimus. erãt acceptæ pecuniæ à C. Verrutio, ſic tamen, ut uſq; alterum, R, literæ conſtarent integræ, reliquæ omnes eſſent in litura. alterum, tertium, quartum, permulta erant eiuſmodi nomina. Cùm manifeſta res, cùm flagitioſa tabularum atq; inſignis turpitudo teneretur: quærere incœpimus de Carpinatio, quiſnam eſſet is Verrutius, qui tum tantæ pecuniæ rationem haberet. hærere homo, auerſari, rubere. Quòd lege excipiuntur tabulæ publicanorum, quò minus Romam deportentur: ut res quàm maximè clara, ac teſtata eſſe poſſet, in ius ad Metellum Carpinatium uoco: tabulasq́; ſocietatis in forum defero. fit maximus concurſus hominum: & quòd erat Carpinatij nota cum iſto Prætore ſocietas, ac fœneratio, ſummè expectabant omnes, quid in tabulis contineretur. rem ad Metellum defero, me tabulas perſpexiſſe ſociorum, in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus eſſe, meq́; hoc perſpicere ex Conſulum, menſiumq́; ratione: hunc Verrutium neq; ante aduentum C. Verris, neque poſt deceſsionem quicquam cum Carpinatio rationis habuiſſe. poſtulo mihi reſpondeat, qui ſit iſte Verrutius, mercator, an arator, an pecuarius: in Sicilia ſit, an deceſſerit. clamare omnes ex conuentu, neminem unquam ex Sicilia fuiſſe Verrutium. ego inſtare, ut mihi

reſpond

reſponderet, ubi eſſet, quis eſſet, unde eſſet: cur ſeruus ſocietatis, qui tabulas confecerit, ſemper in Verrutij nomine certo ex loco mẽdoſus eſſet. atq; hæc poſtulabam, non quò illum cogi putarem oportere, ut ea mihi reſponderet inuitus: ſed ut omnibus iſtius furta, illius flagitium, ũtriuſque audacia perſpicua eſſe poſſet. Itaque illum iniuriæ metu, conſcientiaq́; peccati mutum, atque exanimatum, ac uix uiuum relinquo: tabulas in foro ſumma hominum frequentia exſcribo: adhibentur in exſcribendo de conuentu uiri primarij: literæ, lituræq́; omnes aſsimilatæ, expreſſæ, de tabulis in libros transferuntur. Hæc omnia ſumma cura, & diligentia recognita, & collata, & ab hominibus honeſtiſsimis obſignata ſunt. Si Carpinatius tum mihi reſpondere noluit: reſponde mihi nunc tu Verres, quem eſſe hunc tuum penè gentilem Verrutium putes? fieri non poteſt, ut quem uideo te Prætore in Sicilia fuiſſe, & quem ex ipſa ratione intelligo locupletem fuiſſe, eum tu in tua prouincia non cognoris. Atq; adeò hoc ne longius, aut obſcurius eſſe poſsit: procedite in medium, explicate deſcriptionẽ, imaginemq́; tabularum: ut omnes mortales iſtius auaritiæ non iam ueſtigia, ſed ipſa cubilia uidere poſsint. uidetis Verrutium? uidetis primas literas integras? uidetis extremam partem nominis, caudam illam Verris

tanq

tanquam in luto demerſam eſſe in litura? Sic habent ſe tabulæ Iudices, ut uidetis. Quid expectatis? quid quæritis amplius? tu ipſe Verres quid ſedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutium neceſſe eſt, aut te eſſe Verrutium fateare. Laudantur oratores ueteres Craſſi illi, & Antonij, quòd crimina diluere dilucidè, quòd copioſè reorum cauſas defendere ſolebant. Nimirum illi non ingenio ſolùm his patronis, ſed fortuna etiam præſtiterunt. nemo enim tunc ita peccabat, ut defenſioni locum non relinqueret: nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars ſummæ turpitudinis eſſet expers: nemo ita in manifeſto peccato tenebatur, ut cùm impudens fuiſſet in facto, tum impudentior uideretur, ſi negaret. Nunc uerò quid faciat Hortenſius? auaritiæ'ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimum, nequiſſimumq; defendit. An ab hac eius infamia nequitiæ ueſtros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres nequam, impura inter uiros muliercula, proferri non poteſt. At mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis ſuperbior? At hæc ſine cuiuſquam malo. quis acerbior? quis inſidioſior? quis crudelior unquam fuit? in hoc homine atq; in eiuſmodi cauſa quid facerent omnes

Craſſi

Craſſi & Antonij? tantùm, opinor, Hortenſi, ad hanc cauſam non accederent, ne in alterius impudentia ſui pudoris exiſtimationem amitterent. liberi enim ad cauſas, ſolutiq; ueniebant: neque committebant, ut ſi impudentes in defendendo eſſe noluiſſent, ingrati in deſerendo exiſtimarentur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER QVINTVS.

ORATIO VIII.

OMNES *qui alterum Iudices, nullis impulſi inimicitijs, nulla priuatim læſi iniuria, nullo præmio adducti, in iudicium Reip. cauſa uocant, prouidere debent, non ſolùm quid oneris in præſentia tollant, ſed etiam quantum in omnem uitam negotij ſuſcipere conentur. legem enim ſibi ipſi indicunt innocentiæ, continentiæ, uirtutumq; omnium, qui ab altero rationem uitæ repoſcunt: atque eò magis, ſi id, ut antè dixi, faciunt nulla re commoti alia, niſi utilitate communi. Nam qui ſibi hoc ſumpſit, ut corrigat mores aliorum ac peccata reprehendat: quis huic ignoſcat, ſi qua in re ipſe ab*

religione officij declinarit? Quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiuſmodi ciuis laudandus ac diligendus eſt, qui non ſolùm Reip. ciuem improbum remouet, uerùm etiam ſe ipſum eiuſmodi fore profitetur, ac praſtat, ut ſibi non modò communi uoluntate uirtutis atque officij, ſed etiam ut quadam magis neceſſaria ratione rectè ſit, honeſteq; uiuendum. Ita hoc Iudices ex homine clariſsimo, atque eloquentiſsimo L. Craſſo ſæpe auditum eſt, cùm ſe nullius rei tam pœnitere diceret, quàm quòd C. Carbonem unquam in iudicium uocauiſſet. minus enim liberas omnium uoluntates rerum habebat: & uitam ſuam pluribus, quàm uellet, obſeruari oculis arbitrabatur. Atque ille his præſidijs ingenij fortunæque munitus, tamen hac cura continebatur, quam ſibi nondum confirmato conſilio, ſed ineunte ætate ſuſceperat. quò minus etiam perſpicitur eorum uirtus & integritas, qui ad hanc rem adoleſcentuli, quàm qui iam firmata ætate deſcendunt. illi enim, antequam potuerunt exiſtimare, quanto liberior uita ſit eorum, qui neminem accuſarint, gloriæ cauſa, atque oſtentationis accuſant: nos, qui iam & quid facere, & quantulum iudicare poſſemus, oſtendimus, niſi facilè cupiditates noſtras teneremus: nunquam ipſimet nobis præcideremus iſtam licentiam, libertatemq; uiuendi. Atque

hoc

hoc ego plus oneris habeo, quàm qui cæteros accuſarunt (ſi onus eſt id appellandum, quod cum lætitia feras ac uoluptate) ueruntamen hoc ego amplius ſuſcepi, quàm cæteri: quòd ita poſtulatur ab omnibus, ut ab ÿs ſe abſtineant maximè uitÿs, in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accuſaris: uitanda tibi ſemper erit omnis auaritiæ ſuſpicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit ſemper, nequa in re aſperior aut inhumanior fuiſſe uideare. corruptorem, adulterum: prouidendum diligenter, nequod in uita ueſtigium libidinis appareat. omnia poſtremò, quæ uindicaris in altero, tibi ipſi uehementer fugienda ſunt. Etenim non modò accuſator, ſed ne obiurgator quidem ferendus eſt is, qui quod in altero uitium reprehendit, in eo ipſe deprehenditur. Ego in uno homine omnia uitia, quæ poſſunt in homine perdito, nefarioq; eſſe, reprehendo: nullum eſſe indicium libidinis, ſceleris, audaciæ, quod non in unius iſtius uita perſpicere poßitis. Ego in iſto reo legem hanc Iudices mihi ſtatuo: uiuendum ita eſſe, ut iſti nō modò factis dictisq; omnibus, ſed etiam oris oculorumq; illa contumacia ac ſuperbia quam uidetis, dißimillimus eſſe ac ſemper fuiſſe uidear. Patior nō moleſtè Iudices, eam uitam, quæ mihi ſua ſponte antea iucunda fuerit, nunc iam mea lege &

conditione neceſſariam quoque futuram. Et in hoc homine ſæpe à me quæris Hortenſi, quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus, ad accuſandum deſcenderim? mitto iam rationem officij mei, neceſsitudinisq; Siculorum: de ipſis tibi inimicitijs reſpondeo. an tu maiores ullas inimicitias putas eſſe, quàm contrarias hominum ſententias, ac diſsimilitudines ſtudiorum & uoluntatum? Fidem ſanctiſsimam in uita qui putat, poteſt ei non inimicus eſſe, qui Quæſtor Conſulem ſuum, conſilijs commiſsis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, ſpoliare, relinquere, prodere, oppugnare auſus ſit? pudorem & pudicitiam qui colit, poteſt animo æquo iſtius quotidiana adulteria, meretriciam diſciplinam, domeſticum lenocinium uidere? qui religiones Deorum immortalium retinere uult, ei qui fana ſpoliarit omnia, qui ex Thenſarum orbitis prædari ſit auſus, inimicus non eſſe qui poteſt? qui iure æquo omnes putat eſſe oportere, is tibi non infeſtiſsimus ſit, cùm cogitet uarietatem, libidinemq; decretorum tuorum? qui ſociorum iniurijs, prouinciarumq; incõmodis doleat, is in te non expilatione Aſiæ, uexatione Pamphyliæ, ſqualore & lacrymis Siciliæ concitetur? qui ciuium Romanorum iura, ac libertatem ſanctam apud omnes haberi uult, is non tibi plus etiam, quàm inimicus eſſe debeat, cùm tua uerbera, cùm ſecures,

cùm

cùm cruces ad ciuium Romanorum ſupplicia fixas recordetur? An, ſi qua in re contra rem meam decreſſet aliquid iniuria, iure me ei inimicum eſſe arbitrarer: cùm omnia contra omnium bonorum rem, cauſam, rationem, utilitatem, uolũtatemq́; feceris, quæris cur ei ſim inimicus, cui pop. Rom. infeſtus ſit? qui præſertim plus etiam, quàm pars uirilis poſtulat, pro uoluntate pop. Rom. oneris ac muneris ſuſcipere debeam. Quid illa, quæ leuiora uidentur eſſe, non cuiuſuis animum poſſunt mouere? quòd ad tuam ipſius amicitiam, cæterorumq́; omnium maiorum, atque nobilium faciliorem aditum iſtius habet nequitia & audacia, quã cuiuſquam noſtrum uirtus, & integritas? odiſtis hominum nouorum induſtrias: deſpicitis eorum frugalitatem: pudorem contemnitis: ingenium uerò & uirtutẽ depreſſam extinctamq́; cupitis: Verrem amatis. ita credo: ſi non uirtute, non induſtria, non innocentia, non pudore, non pudicitia, at ſermone, at literis, at humanitate eius delectamini. nihil horum eſt: contraq́; ſunt omnia cùm ſummo dedecore ac turpitudine, tum ſingulari ſtultitia atq; inhumanitate oblita. huic homini ſi cuius domus patet, utrum ea patere, an hiare ac poſcere aliquid uidetur? hunc ueſtri ianitores, hunc cubicularij diligunt: hunc liberti ueſtri, hunc ſerui, ancillæq́; amant: hic cùm uenit, extra or-

dinem uocatur, hic ſolus introducitur, cæteri ſæpe frugaliſſimi homines excluduntur. ex quo intelligi poteſt, eos uobis eſſe chariſſimos, qui ita uixerunt, ut ſine ueſtro præſidio ſalui eſſe non poſſint. Quid? hoc cuiquam ferendum putas eſſe, nos ita uiuere in pecunia tenui, ut prorſus nihil acquirere uelimus: ut dignitatem noſtram, populiq; Romani beneficia non copiis, ſed uirtute tueamur: iſtum rebus omnibus undique ereptis impunè eludentem circunfluere, atque abundare? huius argento domos ueſtras, huius ſignis & tabulis forum comitium'que ornari? præſertim cùm uos ueſtro Marte his rebus omnibus abundetis. Verrem eſſe, qui ueſtras uillas ſuis manubiis ornet? Verrem eſſe, qui cum L. Mummio certet, ut plures hic ſociorum urbes, quàm ille hoſtium ſpoliaſſe uideatur: plures hic ſolus uillas ornamẽtis fanorum, quàm ille fana ſpoliis hoſtium ornaſſe? & is erit ob eam rem uobis charior, ut cæteri libentius ſuo periculo ueſtris cupiditatibus ſeruiant? uerùm hæc dicentur alio loco, & dicta ſunt: nunc proficiſcemur ad reliqua, ſi pauca antè erimus à uobis Iudices deprecati. ſuperiore omni oratione perattẽtos ueſtros animos habuimus. id fuit nobis gratum admodum: ſed multò erit gratius, ſi reliqua uoletis attendere: propterea quòd in his omnibus, quæ antea dicta ſunt, erat quædam ex ipſa uarie-

tate,ac nouitate rerum, ac criminum delectatio.nunc tractare cauſam inſtituimus frumentariam : quæ magnitudine iniuriæ ferè criminibus cæteris antecellit:iucunditatis in agẽdo, & uarietatis minus habebit.ueſtra autẽ autoritate & prudentia digniſsimum eſt Iudices, in audiendo diligentiam non minus religioni tribuere, quàm uoluptati. In hac cauſa frumentaria cognoſcenda hæc uobis proponite iudices, uos de rebus, fortunis'que Siculorum omnium. de ciuium Rom.qui arant in Sicilia, bonis,de uectigalibus à maioribus traditis,de uita uictuq; pop.Rom.cognituros. quæ ſi magna,atq; adeò maxima uobis uidentur, quàm uariè,& quàm copioſè dicatur,expectare nolite.Neminem ueſtrũ præterit Iudices,omnem utilitatem, opportunitatemq; prouinciæ Siciliæ, quæ ad commoda pop.Rom.adiuncta ſit, conſiſtere in re frumentaria maximè : in cæteris rebus adiuuamur ex illa prouincia,hac uerò alimur ac ſuſtinemur. Ea cauſa tripertita Iudices erit in accuſatione. primùm enim de decumano,deinde de empto dicemus frumẽto, poſtremò de æſtimato. Inter Siciliam, cæterasq; prouincias Iudices in agrorum uectigalium rationibus hoc intereſt, quòd cæteris aut impoſitum uectigal eſt certum, quod ſtipendiarium dicitur,ut Hiſpanis, & pleriſq; Pœnorum,quaſi uictoriæ præmiũ, ac pœna belli:

aut Cenſoria locatio conſtituta eſt, ut Aſia, lege Sempronia. Siciliæ ciuitates ſic in amicitiam, fidemq; recepimus, ut eodem iure eſſent, quo fuiſſent: eadem conditione pop. Rom. parērent, qua ſuis antea paruiſſent. perpaucæ Siciliæ ciuitates ſunt bello à maiorib' noſtris ſubactæ: quarum ager cùm eſſet publicus pop. Rom. factus, tamen illis eſt redditus: is ager à Cenſoribus locari ſolet. Fœderatæ ciuitates duæ ſunt, quarum decumæ uænire non ſoleāt, Mamertina & Taurominitana: quinque præterea ſine fœdere immunes ciuitates, ac liberæ, Centuripina, Haleſina, Segeſtana, Halicienſis, Panormitana. præterea omnis ager Siciliæ ciuitatum decumanus eſt, itemq; ante imperium pop. Rom. ipſorum Siculorum uoluntate & inſtitutis fuit. Videte nunc maiorum ſapientiam: qui, cùm Siciliam tam opportunum ſubſidium belli atque pacis ad Rempublicam adiunxiſſent, tanta cura Siculos tueri, & retinere uoluerunt, ut non modo eorū agris uectigal nouum nullum imponerent, ſed ne legem quidem uenditionis decumarum, ne'ue uendundis aut tempus aut locum commutarent, ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia, denique ut lege Hieronica uenderent. uoluerunt eos in ſuis rebus ipſos intereſſe: eorum animos, non modò lege noua, ſed ne nomine quidem legis nouo cōmoueri. ita decumas lege

Hieron

Hieronica ſemper uendendas cenſuerunt, ut ijs iucundior eſſet muneris illius functio, ſi eius regis qui Siculis chariſsimus fuit, non ſolùm inſtituta cõmutato imperio, uerùm etiam nomen maneret. hoc iure ante Verrem Prætorem Siculi ſemper uſi ſunt: hic primus inſtituta omnium, cõſuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiæ, ius ſocietatis, conuellere & commutare auſus eſt. Qua in re primùm illud reprehendo, & accuſo, cur in re tam ueteri, tam uſitata, quicquam noui feceris? ingenio aliquid aſſecutus es? tot homines ſapientiſſimos, qui illam prouinciam ante te tenuerunt, prudentia conſilioq; uiciſti? Eſt tuum, eſt ingenij, prudentiæq; tuæ. do hoc tibi & concedo: ſcio te Romæ, cùm Prætor eſſes, edicto tuo poſſeſsiones hæreditatum ad alienos, à primis hæredibus ad ſecundos, à legibus ad libidinem tuam tranſtuliſſe: ſcio te edicta ſuperiorum omnium correxiſſe, & poſſeſsiones hæreditatum non ſecundum eos qui proferrent, ſed ſecundum eos, qui dicerent teſtamẽtum factum, dediſſe: easq; res nouas abs te prolatas, & inuentas magno tibi quæſtui fuiſſe ſcio: eundẽq; te memini Cenſorias quoque leges in ſartis tectis exigendis tollere & commutare, ne is redimeret, cuia res eſſet: ne pupillo tutores, propinquiq; conſulerent, quo munus fortunis omnibus euerteretur: exiguam diem præfiniri

operi, qua cæteros ab negotio excluderes, cùm ipſe in tuo redemptore nullam certã diem obſeruares. quamobrem nouam legem te in decumis ſtatuiſſe non miror, hominẽ in edictis Prætorijs, in Cenſorijs legibus tam prudentem, tam exercitatum: non inquam miror, te aliquid excogitaſſe: ſed quòd tua ſponte, iniuſſu populi, ſine Senatus autoritate tura prouinciæ Siciliæ mutaris, id reprehendo, id accuſo. L. Octauio & C. Cotta Conſulibus Senatus permiſit, ut uini, & olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te Quæſtores in Sicilia uendere cõſueſſent, Romæ uenderent, legemq́; his rebus quæ ipſis uideretur, edicerent. Cùm locatio fieret, publicani poſtularunt, quaſdam res ut ad legem adderent, neque tamen à Cenſorijs cæteris legibus recederent. contradixit is, qui caſu tum Romæ fuit, tuus hoſpes Verres, hoſpes inquam, & familiaris tuus Sthenius hic Thermitanus. Conſules cauſam cognouerunt: cùm uiros primarios, atque ampliſſimos ciuitatis multos in conſilium aduocaſſent, de cõſilij ſententia pronuntiarunt, ſe lege Hieronica uenditaros. Ita'ne uerò? prudentiſſimi uiri, ſumma autoritate præditi, quibus Senatus legum dicendarum in locandis uectigalibus omnem poteſtatẽ permiſerat, populusq́; Romanus idem iuſſerat, Siculo uno recuſante, cum amplificatione uectigalium, nomẽ Hieronicæ legis mu-

tare

tare noluerunt: tu homo minimi conſilij, nullius autoritatis, iniuſſu populi, ac Senatus, tota Sicilia recuſante, cum maximo detrimento atque adeò exitio uectigalium, totam Hieronicam legem ſuſtuliſti. at quam legem corrigit Iudices, atque adeò totam tollit? acutiſſimè, ac diligentiſſimè ſcriptam, quæ omnibus cuſtodijs ſubiectum aratorem Decumano tradit, ut neque in ſegetibus, neque in areis, neque in horreis, neque in amouendo, neque in aſportando frumento, grano uno poſſet arator ſine maxima pœna fraudare Decumanum. ſcripta lex ita diligenter eſt, ut eum ſcripſiſſe appareat, qui alia uectigalia non haberet: ita acutè, ut Siculum: ita ſeuerè, ut tyrannum: qua lege Siculis tamen arare expediret. nam ita diligenter conſtituta ſunt iura Decumani, ut tamen ab inuito aratore plus decuma non poſſit auferri. Cùm hæc eſſent ita conſtituta, Verres tot annis atque adeò ſeculis inuentus eſt, qui hæc non commutarit, ſed euerterit: eaq́;, quæ iandiu ad ſalutem ſociorum, utilitatemq́; Reipublicæ compoſita, comparataq́; eſſent, ad ſuos improbiſſimos quæſtus cōuerterit: qui primùm certos inſtituerit, nomine Decumanos, re uera miniſtros ac ſatellites cupiditatum ſuarum: per quos oſtendam ſic prouinciam per triennium uexatam atque uaſtatam Iudices, ut eam multis annis, multorum

torum innocentia, ſapiētiaq; recreare nequeamus. Eorum omnium, qui decumani uocabantur, princeps erat Q. ille Apronius, quem uidetis: de cuius improbitate ſingulari grauiſſimarū legationū querimonias audiſtis. Aſpicite Iudices uultum hominis & aſpectum, & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos eius ſpiritus Sicilienſes quos fuiſſe putetis, cogitate ac recordamini. hic eſt Apronius, quem in prouincia tota Verres, cùm undiq; nequiſsimos homines conquiſiſſet, & cùm ipſe ſecum ſui ſimiles duxiſſet nō parum multos, nequitia, luxuria, audacia, ſui ſimillimum iudicauit, itaque iſtos inter ſe perbreui tempore, non res, non ratio, non commendatio aliqua, ſed ſtudiorum turpitudo, ſimilitudoq; cōiunxit. Verris mores improbos, impuroſq; noſtis: fingite uobis, ſi poteſtis, aliquem, qui in omnibus rebus iſtis par ad omnium flagitiorum nefarias libidines eſſe poſsit: is erat Apronius ille: qui, ut ipſe non ſolùm uita, ſed etiam corpore atque ore ſignificat, immenſa aliqua uorago eſt, aut gurges uitiorum turpitudinūq; omnium. hunc in omnibus ſtupris, in fanorum expilationibus, hunc in impuris conuiuijs principem adhibebat: tantamq; habebat morū ſimilitudo coniunctionem atque concordiam, ut Apronius, qui alijs inhumanus, ac barbarus, iſti uni commodus ac diſertus uideretur: ut

quem omnes odiſſent, neque uidere uellent, ſine eo iſte eſſe non poſſet: ut, cùm alij ne conuiuijs quidem iiſdem, quibus Apronius, hic iiſdem etiã poculis uteretur: poſtremò, ut odor Aproniy teterrimus oris & corporis, quem (ut aiunt) ne beſtiæ quidem ferre poſſent, uni iſti ſuauis, & iucundus uideretur. Ille erat in tribunali proximus, in cubiculo ſocius, in conuiuio dominus: ac tum maximè, cùm accubante prætextato Prætoris filio, in cõuiuio ſaltare nudus cœperat. Hunc, uti dicere inſtitui, principem Verres ad euertendas fortunas aratorum, uexandas, diripiendasq́; eſſe uoluit: huius audaciæ, nequitiæ, crudelitati, fideliſſimos ſocios, optimosq́; ciues ſcitote hoc Pr. traditos Iudices, atq; addictos fuiſſe, nouis inſtitutis & edictis, tota Hieronica lege (quemadmodum antea dixi) reiecta, & repudiata. Primum edictum Iudices audite præclarum: quantum Decumanus edidiſſet aratorem ſibi decumæ dare oportere, ut tantum arator Decumano dare cogeretur. Quomodo? quantum popoſcerit Apronius, dato. quid eſt hoc? utrum Prætoris inſtitutum in ſocios, an in hoſtes uictos inſani edictũ atque imperium tyranni? ego tantundem, quãtum ille popoſcerit? poſcet omne quantum exaraucro. quid omne? imò plus etiam, inquit, ſi uolet. Quid tum? quid cenſes? aut dabis, aut contra edictum feciſſe damnabere. Per deos

immort.

immortales, quid eſt hoc? ueriſimile enim non eſt. ſic mihi perſuadeo Iudices: tametſi omnia in iſtum hominem conuenire putetis, tamē hoc nobis falſum uideri. ego enim cùm hoc tota Sicilia diceret, tamen affirmare non auderem, ſi hæc edicta non ex ipſius tabulis totidem uerbis recitare poſſem: ſicuti faciam. da quæſo Scribæ: recitet ex codice. Recita edictū de profeſſione. Negat me recitare totum: nam id nutu ſignificare uidetur. Quid prætereo? an illud, ubi caues tamen Siculis, & miſeros reſpicis aratores? edicis enim te in Decumanū, ſi plura ſuſtulerit, quàm debitum ſit, in octuplum iudicium daturum eſſe. nihil mihi placet prætermitti. recita hoc quoque, quod poſtulat, totum. Recita edictum, de iudicio in octuplum. Iudicio ut arator Decumanum perſequatur? miſerum, atque iniquum ex agro homines traduci in forum, ab aratro ad ſubſellia, ab uſu rerum ruſticarum ad inſolitam litem atq; iudicium. cum omnibus in aliis uectigalibus, Aſiæ, Macedoniæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Africæ, Sardiniæ, ipſi' Italiæ quæ uectigalia ſunt, cùm in his inquam rebus omnibus publicanus petitor ac pignerator, non ereptor neque poſſeſſor ſoleat eſſe: tu de optimo, de iuſtiſſimo, de honeſtiſſimo genere hominum, hoc eſt, de aratoribus, ea iura conſtituebas, quæ omnibus aliis eſſent contraria. Verum eſt æquius, De-

cuma

cumanum petere, an aratorem repetere? iudicium integra re, an perdita fieri? eum, qui manu quæſierit, an eum qui digito licitus ſit, poſſidere? Quid, qui in ſingulis iugis arant, qui ab opere ipſi non recedunt, quo in numero magnus ante te Prætorem numerus, magna multitudo Siculorum fuit: quid facient? cùm dederint Apronio, quod popoſcerit, relinquẽt arationes? relinquent larem familiarem ſuum? uenient Syracuſas, ut te Prætore uidelicet, æquo iure Apronium delicias, ac uitam tuam iudicio recuperatorio perſequantur? Verùm eſto, reperietur aliquis fortis, experiens arator, qui, cùm tantum dederit Decumano, quantum ille deberi dixerit, iudicio repetat, & pœnam octupli perſequatur: expecto uim edicti, ſecuritatem Prætoris: faueo aratori: cupio octupli damnari Apronium. Quid tandem poſtulat arator? nihil, niſi ex edicto iudicium in octuplum. quid Apronius? non recuſat. quid Prætor? iubet recuperatorũ reiicere decurias, ſcribamus. quas decurias? de cohorte mea reiicies, inquit. Quid? iſta cohors quorum hominũ eſt? Voluſij Aruſpicis, Cornelij Medici, & horum canum, quos tribunal meum uides lambere. Nam de conuentu nullum unquam Iudicem, nec Recuperatorem dedit: iniquos Decumanis omnes dicebat eſſe, qui unam agri glebam poſſiderent. ueniendum erat ad eos contra

Apron

Apronium, qui nondum etiam Aproniani conuiuij crapulam exhalaſſent. O præclarum, & cõmemorandum iudicium: ò ſeuerum edictum: ò tutum perfugium aratorum. Atq; ut intelligatis cuiuſmodi iſta iudicia in octuplũ, cuiuſmodi iſtius de cohorte Recuperatores exiſtimati ſint: ſic attendite. ecquem putatis Decumanum hac licentia permiſſa, ut tantum ab aratore, quantum popoſciſſet, auferret, plus, quàm deberetur, popoſciſſe? conſiderate cum ueſtris animis uoſmetipſi, ecquem puteris? præſertim cùm id non ſolùm ſine auaritia, ſed etiã impudentia accipere potuerit. multos, neceſſe eſt. At ego omnes dico plus, quam decumas, abſtuliſſe. cedo mihi unum ex triennio Præturæ tuæ, qui octupli damnatus ſit. damnatus? imò uerò in quem iudicium ex edicto tuo poſtulatum ſit. Nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriam ſibi factam queri poſſet: nemo Decumanorum, qui grano amplius, ſibi quàm deberetur, deberi profeſſus eſſet. imò uerò contrà, rapiebat, & aſportabat, quantum à quoque uolebat, Apronius. omnibus autem locis aratores ſpoliati, ac uexati querebantur: neque tamen ullum iudicium reperietur. Quid eſt hoc? uiri fortes, honeſti, gratioſi, tot Siculi, tot equites Romani ab homine nequiſsimo ac turpiſsimo læſi, pœnam octupli ſine ulla dubitatione commiſſam non perſequebantur?

quæ

quæ cauſa? quæ ratio eſt? una illa Iudices, quam uidetis: quòd ultro etiam illuſos ſe & irriſos ab iudicio diſceſſuros uidebant. etenim quod eſſet iudicium, cùm è Verris turpiſsimo, flagitioſiſsimoq; comitatu tres Recuperatorũ nomine aſſediſſent aſſeclæ iſtius, non à patre ei traditi, ſed à meretricula cõmendati? ageret uidelicet cauſam arator: nihil ſibi frumenti ab Apronio relictum, bona ſua etiam direpta, ſe pulſatum, uerberatumq́ue diceret. conferrent uiri boni capita: de comeſſatione loquerentur inter ſe, ac de mulierculis, ſi quas à Præt. abeũtes poſſent deprehendere: res agi uideretur. ſurrexiſſet Apronius noua dignitas publicani, non ut Decumanus ſqualoris plenus ac pulueris, ſed unguentis óblitus, uino, uigilijsq; languidus: omnia primo motu ac ſpiritu ſuo, uini, unguenti, corporis odore compleſſet: dixiſſet hæc, quæ uulgò dicere ſolebat, non ſe decumas emiſſe, ſed bona, fortunasq; aratorum: non ſe Decumanum eſſe Apronium, ſed Verrem alterum, dominum illorum ac tyrannum. quæ cùm dixiſſet, illi uiri optimi de cohorte iſtius Recuperatores, non de abſoluendo Apronio deliberarent: ſed quærerent, quomodo petitorem ipſum Apronio permiſiſſent, ut quantum uellet, poſceret: quantum popoſciſſet, auferret. Hoc tibi defenſionis ad iudicium tuum comparabas, habuiſſe te edictum, Recuperato-

res daturum in octuplum? ſi mehercule ex omni copia conuentus Syracuſani ſplendidiſſimorum hominũ, honeſtiſſimorumq; faceres poteſtatem aratori, nõ modò reijciendi, ſed etiam ſumendi Recuperatores: tamen hoc nouum genus iniuriæ ferre nemo poſſet, te cùm tuos omnes fructus publicano tradidiſſes, & rem de manibus amiſiſſes, tum bona tua repetere ac perſequi lite atq; iudicio. cùm uerò uerbo iudicium ſit in edicto, re quidem uera tuorum comitum hominum nequiſſimorum colluſio cum Decumanis ſocijs tuis, atque adeò procuratoribus: tamen audes illius iudicij mentionem facere? præſertim cùm id non modò oratione mea, ſed etiam re ipſa refellatur: cùm in tantis incommodis aratorum iniurijsq; Decumanorum, nullum ex iſto præclaro edicto non modò factum, ſed ne poſtulatum quidem iudicium inueniatur. Erit tamen in aratores lenior, quàm uidetur. Nam qui in Decumanos octupli iudicium ſe daturum edixit, idem habuit in edicto, ſe in aratorem in quadruplũ daturum. Quis hunc audet dicere aratoribus infeſtum, aut inimicum fuiſſe? quantò lenior eſt, quàm in publicanum? edixit, ut, quod Decumanus edidiſſet ſibi dari oportere, id ab aratore magiſtratus Siculus exigeret. quid dereliquit iudicij, quod in aratorem dari poſſet? Non malum eſt, inquit, eſſe iſtam formidinem: ut

cùm

cùm exactum ſit ab aratore, tamen ne ſe commoueat, reliquus metus iudicij ſit. ſi iudicio à me uis exigere, remoue Siculum magiſtratũ. ſi hanc uim adhibes, quid opus eſt iudicio? quis porrò erit, qui non malit Decumanis tuis dare, quod poſcerent, quàm ab aſſeclis tuis quadrupli cõdẽnari? Illa uerò præclara eſt clauſula edicti, quòd omniũ cõtrouerſiarũ, quæ eſſent inter aratorem, & Decumanum, ſi uter uolet, edicit ſe Recuperatores daturũ. Primùm quæ poteſt eſſe controuerſia, cùm is qui petere debet, aufert? & cùm is, non quantum debetur, ſed quantum commodum eſt, auferat? ille autem, unde ablatum eſt, iudicio ſuum recuperare nullo modò poteſt? deinde in hoc homo lynceus etiã callidus ac ueterator eſſe uult, quòd ita ſcribit, Si uter uolet, Recuperatores dabo. quàm lepide ſe furari putat? utriq; facit poteſtatem. ſed utrum ita ſcipſerit, Si uter uolet, an, ſi Decumanus uolet, nihil intereſt. arator enim tuos iſtos Recuperatores nunquid uolet? Quid? illa cuiuſmodi ſunt, quæ ex tempore ab Apronio admonitus, edixit? Q. Septitio honeſtiſsimo homine, Equiteq; Rom. reſiſtente Apronio, & affirmante ſe plus decuma non daturum, exoritur peculiare edictum repentinum, ne quis frumentum de area tolleret ante, quàm cũ Decumano pactus eſſet. Ferebat hãc quoq; iniquitatẽ Septitius, & imbri

frumentum corrumpi in area patiebatur: cùm illud edictum repentè uberrimū, & quæſtuoſiſsimum naſcitur, ut ante Cal. Sext. omnes decumas ad aquā deportatas haberēt. Hoc edicto non Siculi (nam eos quidem iam ſuperioribus edictis ſatis perdiderat, atq; afflixerat) ſed iſti ipſi Equites Ro. qui ſuum ius retinere ſe contra Aproniū poſſe erant arbitrati, ſplēdidi homines, & alijs Prætoribus gratioſi, uincti Apronio traditi ſunt. attendite enim, cuiuſmodi edicta ſunt. Ne tollat, inquit, ex area, niſi erit pactus. Satis hæc magna uis eſt ad iniquè paciſcendū. malo enim plus dare, quàm non maturè ex area tollere. At iſta ui Septitium, & nōnullos Septitij ſimiles non coërcet, qui ita dicunt, non tollam potius, quàm paciſcar. his hoc apponitur. Deportatum habeas ante Calen. Sextiles. deportabo igitur. Niſi pactus eris, nō cōmouebis. ſic deportādi dies præſtituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollēdi, niſi pactus eſſet, uim adhibebat pactioni, nō uoluntatē. Iam uerò illud non ſolùm contra legem Hieronicā, nec ſolùm cōtra cōſuetudinē ſuperiorum, ſed etiam contra omnia iura Siculorum, quæ habent à Senatu, populoq; Ro. ne extra ſuum forum uadimoniū promittere cogantur. Statuit iſte, ut arator Decumano, quò uellet Decumanus, uadimoniū promitteret: ut hic quoq; Apronio, cùm ex Leōtino uſq; Lilybaum

lybæum aliquem uadaretur, ex miſeris aratoribus calũniandi quæſtus accederet. Quanquã illa fuit ad calũniam ſingulari conſilio reperta ratio, quòd edixerat, ut aratores iugera ſationum ſuarũ profiterentur. Quæ res cùm ad pactiones iniquiſſimas magnã uim habuit, ſicut oſtendemus, nec ad ullam utilitatẽ Reip. pertinuit: tum uerò ad calũnias, in quas omnes inciderent, quos uellet Apronius. ut enim quiſque contra uolũtatem eius dixerat, ita in eum iudicium de profeſſione iugerũ poſtulabatur. cuius iudicij metu magnus à multis frumenti numerus ablatus, magnæq; pecuniæ coactæ ſunt. non quò iugerũ numerũ uerè profiteri eſſet difficile, aut amplius etiam profiteri (quid enim in eo periculi eſſe poſſet?) ſed cauſa erat iudicij poſtulandi, quòd ex edicto profeſſus nõ eſſet. iudicium autem quod fuerit iſto Prætore, ſi, quæ cohors, & qui comitatus fuerit, meminiſtis, ſcire debetis. Quid igitur eſt, quod ex hac iniquitate nouorum edictorũ intelligi uelim Iudices? iniuriam'ne factã ſocijs? at uideτis. autoritatem ſuperiorum repudiatam? non audebit negare. tantum Apronium iſto Prætore potuiſſe? confiteatur neceſſe eſt. Sed uos fortaſſe, quod uos lex cõmonet, id in hoc loco quæretis, num quas ex hiſce rebus pecunias ceperit. docebo cepiſſe maximas, omnes'que eas iniquitates, de quibus antea dixi, ſui quæſtus

cauſa conſtituiſſe cõuincam: ſi prius illud propugnaculum, quo contra omnes meos impetus uſurum ſe putat, ex defenſione eius deiecero. Magno, inquit, Decumas uendidi. quid ais? an tu decumas homo audaciſsime, atq; amentiſsime uendidiſti? tu partes eas, quas te S.P.Q.R. *uoluit, an fructus integros, atque adeò bona, fortunasq́; aratorum omnes uendidiſti? Si palàm præco iuſſu tuo prædicaſſet, nõ Decumas frumenti, ſed dimidias uanire partes, & ita emptores acceßiſſent, ut ad dimidias partes emẽdas: ſi pluris uẽdidiſſes tu dimidias, quàm cæteri decumas, cuinã mirum uideretur? Quid uerò? ſi præco decumas pronuntiauit, re uera, hoc eſt, lege, edicto, conditione plus etiã quàm dimidiæ uanierũt: tamẽ hoc tibi præclarũ putabis, te pluris quod non licebat, quàm cæteros quod oportebat uẽdidiſſe? Pluris uẽdidi decumas, quàm cæteri. Quibus rebus id aſſecutus es? innocẽtia? aſpice ædẽ Caſtoris: deinde, ſi audes, fac mẽtionẽ innocẽtiæ. diligẽtia? codicis lituras tui cõtẽplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentẽ. ingenio? qui teſtes interrogari priore actione nolueris, & ijs tacitũ os tuũ præbere malueris, quantũuis & te, & patronos tuos ingenioſos eſſe dicito. Quare igitur id, quod ais, aſſecutus es? magna eſt enim laus, ſi ſuperiores cõſilio uiciſti, poſterioribus exemplum atque autoritatem reliquiſti.*

tibi

tibi fortaſſe idoneus fuit nemo quem imitare-re.at te uidelicet inuentorem rerum optimarũ, ac principem imitabuntur omnes. Quis aratorum te Prætore decumam dedit? quis duas? quis non maximo ſe affectum beneficio putauit: cùm tribus decumis pro una defungeretur? præter paucos, qui propter ſocietatem furtorum tuorum nihil omnino dederunt. Vide, inter importunitatem tuam, Senatusq; bonitatem quid interſit. Senatus, cùm temporibus Reipub. cogitur ut decernat, ut alteræ decumæ exigantur, ita decernit, ut pecunia pro his decumis ſcluatur aratoribus: ut quod plus ſumitur quàm debetur, idem non auferri putetur. tu cùm tot decumas nõ S. C. ſed nouis edictis tuis, nefariisq; inſtitutis exigeres, & eriperes, magnum te feciſſe arbitrabere, ſi pluris uendideris, quàm L. Hortenſius pater iſtius Q. Hortenſii, quàm Cn. Pompeius, quàm M. Marcellus: qui ab æquitate, ab lege, ab inſtitutis, non receſſerunt? An tibi unius anni, aut bienny ratio habenda fuit: ſalus prouinciæ, commoda rei frumentariæ, ratio Reip. in poſterum fuit negligẽda? cùm ita rẽ cõſtitutã acce-piſſes, ut & po. Ro. ſatis frumẽti ex Sicilia ſuppeditaretur, et aratorib' tamẽ arare atq; agros colere expediret. Quid effeciſti, quid aſſecutus es? ut Prætore te neſcio quid ad decumas accederet, deſerẽdas aratiões, relinquẽdasq; curaſti.

Succeſſit tibi L. Metellus, tu innocẽtior, quàm Metellus? tu laudis, & honoris cupidior? tibi enim Conſulatus quærebatur, Metello paternus honor, & auitus negligebatur. multò minoris uendidit, non modò quàm tu, ſed etiam, quàm qui ante te uendiderunt. Quæro, ſi ipſe excogitare non poterat, quemadmodum quàm plurimo uenderet: ne tua quidem recentia proximi Prætoris ueſtigia perſequi poterat, ut tuis præclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis edictis, atq; inſtitutis uteretur? Ille uerò tum ſe Metellum minimè fore putaſſet, ſi te ulla in re imitatus eſſet. qui ab urbe Roma, quod nemo unquã poſt hominũ memoriã fecit, cùm ſibi in prouinciã proficiſcendũ putaret, literas ad Siciliæ ciuitates miſit, per quas hortatur, & rogat, ut arent, ut ſerant in beneficio populi Romani. hoc petit aliquanto ante aduentum ſuum: & ſimul oſtẽdit ſe lege Hieronica uẽditurum, hoc eſt, in omni ratione decumarum nihil iſti ſimile facturum. atq; hæc non cupiditate aliqua ſcribit adductus, ut in alienam prouinciam mittat literas ante tempus, ſed conſilio, ne ſi tempus ſationis præteriſſet, granum in prouincia Sicilia nullum haberemus. Cognoſcite Metelli literas. Recita epiſtolam L. Metelli. Hæ literæ Iudices L. Metelli, quas audiſtis, hoc quantum eſt ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt.

glebam

glebam commoſſet in agro decumano Siciliæ nemo, ſi Metellus hanc epiſtolam non miſiſſet. Quid? Metello diuinitus hoc uenit in mentem? an ab Siculis, qui Romam frequentiſsimi conuenerant, negotiatoribusq; Siciliæ doctus eſt? quorum quanti conuentus ad Marcellos antiquiſsimos Siciliæ patronos, quanti ad Cn. Pompeium COS. deſignatum, cæteros'que illius prouinciæ neceſſarios, fieri ſoliti ſint, quis ignorat? quod quidem iudicium nullo unquam de homine factum eſt, ut abſens accuſaretur ab ijs palàm, quorum in bona, liberosq; ſummum imperium, poteſtatemq; haberet. tāta uis erat iniuriarum, ut homines quiduis perpeti, quàm non de iſtius prauitate & iniurijs deplorare & conqueri mallēt. Quas literas cum ad omnes ciuitates propè ſuppliciter miſiſſet Metellus, tamen antiquum modum ſationis nulla ex parte exequi potuit. diffugerant enim permulti, id quod oſtendam: non ſolum arationes, ſed etiam ſedes ſuas patrias iſtius iniurijs exagitati reliquerant. Non mehercule criminis augendi cauſa dicā Iudices, ſed quem accepi ipſe oculis, animoq; ſenſum, hunc uerè apud uos, &, ut potero, planiſsimè exponam. Nam cùm quadriennio pòſt in Siciliam ueniſſem, ſic mihi affecta uiſa eſt, ut hæ terræ ſolent, in quibus bellum acerbum diuturnumq; uerſatum eſt. quos ego campos an-

tea, colleſq; nitidiſſimos, uiridiſſimoſq; uidiſſem, hos ita uaſtatos nunc ac deſertos uidebã, ut ager ipſe cultorem deſiderare, ac lugere dominum uideretur. Herbitenſis ager, & Ennenſis, Murgentinus, Aſſorinus, Macharenſis, Agyrinenſis, ita relictus erat ex maxima parte, ut non ſolùm iugerum, ſed etiam dominorũ multitudinem quæreremus. Aetnenſis uerò ager, qui ſolebat eſſe cultiſſimus, &, quod caput eſt rei frumentariæ, campus Leõtinus, cuius antea ſpecies hæc erat, ut, cùm obſitum uidiſſes, annonæ caritatem non uererere: ſic erat deformis, atque horridus, ut in uberrima Siciliæ parte Siciliam quæreremus. labefactarat enim uehementer aratores iam ſuperior annus, proximus uerò funditus euerterat. Tu mihi etiam audes mentionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot & tantis iniurijs, cùm in arationibus, & in earũ rerum iure prouincia Sicilia conſiſtat: euerſis funditus aratoribus, relictis agris, cum in prouincia tam locuplete, ac referta nõ modò rem, ſed ne ſpem quidem ullã reliquam cuiquã feceris, aliquid te populare putabis habere, cùm dices te pluris, quàm cæteros, decumas uendidiſſe, quaſi uerò aut pop. Ro. hoc uoluerit, aut Senatus hoc tibi mandauerit: ut cùm omnes aratorum fortunas decumarũ nomine eriperes, in poſterum fructu illo cõmodoq; rei frumentariæ

pop.Rom.priuares:deinde ſi quam partem tuæ prædæ ad ſummam decumarũ addidiſſes,bene de pop.Rom.meritus uiderere. Atque perinde loquor,quaſi in eo ſit iniquitas eius reprehendenda, quòd propter gloriæ cupiditatem, ut aliquos ſumma decumarum uinceret, acerbiorem legem,duriora edicta interpoſuerit, omnium ſuperiorum autoritatẽ repudiarit. Magno tu decumas uendidiſti? Quid ſi doceo te non minus domum tuam auertiſſe, quàm Romam miſiſſe decumarum nomine? quid habet populare ratio tua,cùm ex prouincia pop.Ro. æquam partem tu tibi ſumpſeris,atq; pop. Ro. miſeris? quid ſi duabus partibus doceo te amplius frumenti abſtuliſſe,quàm po.Ro.miſiſſe? tamen'ne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum,& populo ſe ad coronam daturum? Hæc uos antea Iudices audiſtis: uerùm fortaſſe ita audiſtis, ut autorem rumorem haberetis,ſermonemq; omnium. Cognoſcite nunc innumerabilem pecuniã frumentario nomine ereptã:ut ſimul illam quoq; eius uocem improbam agnoſcatis: qui ſe uno quæſtu decumarum omnia ſua pericula redempturum eſſe dicebat. Audiuimus hoc iandiu Iudices:nego quenquam eſſe ueſtrum, quin ſæpe audierit, ſocios iſtius fuiſſe decumanos. nihil aliud arbitror in iſtum falsò eſſe dictum ab ijs qui malè de iſto exiſtimarint,niſi hoc.nam ſo

cij putandi ſunt, quos inter res cõmunicata eſt. ego rem totam fortunas'que aratorum omnes, iſtius fuiſſe dico : Apronium, Veneriosq; ſeruos, quod iſto Pr. fuit nouũ genus Publicanorum, cæterosq; decumanos procuratores iſtius quæſtus, & miniſtros rapinarum dico fuiſſe. Quomodo hoc doces? quomodo ex locatione illa columnarum docui iſtum eſſe prædatũ? opinor ex eo maximè, quòd iniquã legẽ, nouamq; dixiſſet. Quis enim unquam conatus eſt iura omnia, & conſuetudinẽ omniũ commutare cum uituperatione, ſine quæſtu? Pergam, atq; inſequar longius. iniqua lege uendebas, quò pluris uẽderes. cur addictis, & uẽditis decumis, cùm iam ad ſummam decumarũ nihil, ad tuũ quæſtum multum poſſet accedere, ſubitò, atque ex tempore noua naſcebantur edicta? nam ut uadimonium Decumano, quocunq; is uellet, promitteretur: ut ex area, niſi pactus eſſet, arator ne tolleret: Calendis Sextilibus decumas deportatas haberent: hæc omnia, uenditis decumis, anno tertio te edixiſſe dico: quæ ſi Reipub. cauſa faceres, in uendundo eſſent pronuntiata: quia tua cauſa faciebas, quod erat imprudentia prætermiſſum, id quæſtu ac tempore admonitus reprehendiſti. Illud uerò cui probari poteſt? te ſine tuo quæſtu, ac maximo quæſtu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumq; periculum neglexiſſe? ut cùm totius

Siciliæ

Siciliæ quotidie gemitus, querimoniasq́; audires, cùm, ut ipſe dixiſti, reum te fore putares, cum huiuſce iudicij diſcrimen ab opinione tua non abhorreret: paterere tamen aratores indigniſſimis iniurijs uexari ac diripi? profectò, quanquam es ſingulari crudelitate, & audacia: tamen abs te totam alienari prouinciam, tot honeſtiſſimos tibi inimiciſſimos fieri nolles, niſi hanc rationem, & cogitationem ſalutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac præſens illa præda ſuperaret. Etenim quoniam ſummam, & numerum iniuriarum Iudices uobis non poſſum exponere, ſigillatim autem de uniuſcuiuſq; incommodo dicere infinitum eſt: genera ipſa iniuriarū quæſo cognoſcite. Nympho eſt Centuripinus homo gnauus & induſtrius, experientiſſimus ac diligentiſſimus arator. is cùm arationes magnas conductas haberet (quod homines etiam locupletes, ſicut ille eſt, in Sicilia facere conſueuerunt) easq́; magna impenſa, magno inſtrumento tueretur: tanta ab iſto iniquitate oppreſſus eſt, ut nō modò arationes relinqueret, ſed etiam ex Sicilia profugeret, Romamq́; cum multis una ab iſto eiectus ueniret. fecit ut decumanus Nymphonem uocaret ex edicto illo præclaro, quod nullam ad aliam rē, niſi ad huiuſmodi quæſtus pertinebat, numerū iugerum profeſſum non eſſe. Nympho cùm ſe uellet æquo iudicio defendere, iſte uiros optimos

mos recuperatores dat, eundem illum medicum Cornelium (is eſt Artemidorus Pergamenus, qui in ſua patria dux iſti quondam, & magiſter ad deſpoliandum Dianæ templũ fuit) & Aruſpicem Voluſianum, & Valerium præconem. Nympho antequàm planè conſtitit, condemnatur. quanti, fortaſſe quæritis. Nulla erat edicti pœna certa. frumenti eius omnis, quod in areis eſſet. Sic Apronius decumanus non decumam debitam, non frumentum remotum, atque celatum, ſed tritici ſeptem millia medimnum ex Nymphonis arationibus edicta pœna, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni nobiliſsimi hominis uxoris fundus erat colono locatus: colonus, quòd Decumanorum iniurias ferre non poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudicium dabat illud ſuum damnatorium de iugerum profeſsione. Xenon ad ſe pertinere negabat: fundum elocatum eſſe dicebat. dabat iſte iudicium: ſi pateret iugera eiuſmodi fundi eſſe plura, quàm colonus eſſet profeſſus, tum Xeno dãnaretur. dicebat ille, non modò non araſſe ſe, id quod ſatis erat: ſed nec dominum eius eſſe fundi, nec locatorem: uxorem eſſe: eam ipſam ſuum negotium gerere, ipſam locauiſſe. defendebat Xenonem homo ſummo ſplendore, & ſumma autoritate præditus M. Coſſetius. iſte nihilo minus iudicium HS. LXXX. *dabat.*

Ille

Ille tametſi Recuperatores de cohorte latronum ſibi parari uidebat: tamen iudicium acceptur ũ ſe eſſe dicebat. tum iſte magna uoce Venerijs imperat, ut Xenonem adirent: dum res iudicaretur, hominem ut aſſeruarent, cùm indicatum ſit, ad ſe adducant. & illud ſimul dixit, ſe non putare, illum ſi propter diuitias pœnas damnationis contemneret, etiam uirgas contemnere. Hac ille ui, & hoc metu adductus, tantum Decumanis, quantum iſte imperauit, exoluit. Polemarchus eſt Murgentinus uir bonus atq; honeſtus: is, cùm pro iugeribus quinquaginta, medimna D C C. *decumæ imperarentur, quòd recuſabat, domum ad iſtum in ius deductus eſt: &, cùm iſte etiam cubaret, in cubiculum introductus eſt: quod, niſi mulieri, & Decumano, patebat alij nemini. Ibi cùm pugnis & calcibus conciſus eſſet, qui* D C C. *medimnis decidere noluiſſet, mille promiſit.*

Æubulides eſt Groſphus Centuripinus, homo cùm uirtute & nobilitate domi ſuæ, tum etiam pecunia princeps. huic homini Iud. honeſtiſſimæ ciuitatis honeſtiſſimo, non modò frumenti ſcitote, ſed uitæ, & ſanguinis tantum relictum eſſe, quãtum Apronij libido tulit. nam ui, malo, plagis adductus eſt, ut frumenti daret, non quantum haberet, ſed quantum cogeretur. Soſtratus & Numenius & Nymphodorus eiuſdem ciuitatis, cùm ex agris tres fratres

conſortes profugiſſent, quòd ijs plus frumenti imperabatur, quàm quantum exararant, hominibus coactis, in eorum arationes Apronius uenit, omne inſtrumentum diripuit, familiam abduxit, pecus abegit. poſtea cùm ad eũ Nymphodorus ueniſſet Aetnam, et oraret ut ſibi ſua reſtituerentur: hominem corripi ac ſuſpendi iuſsit in oleaſtro quodam, quæ eſt arbor Iudices in foro. tandiu pependit in arbore, ſocius, amicusq; pop. Rom. in ſociorum urbe ac foro colonus, aratorq; ueſter, quandiu uoluntas Apronij tulit. Genera iandudum innumerabilium iniuriarum Iudices ſingulis nominibus profero: infinitam multitudinem iniuriarũ prætermitto. uos ante oculos, animosq; ueſtros tota Sicilia decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius importunitatem, Apronij regnum proponite. contempſit Siculos: non duxit homines: nec ipſos ad perſequendum uehementes fore, & uos eorum iniurias leuiter laturos, exiſtimauit. Eſto: falſam de illis habuit opinionem, malam de uobis: ueruntamen cùm de Siculis malè mereretur, ciues Romanos coluit, his indulſit, eorum uoluntati & gratiæ deditus fuit. Iſte ciues Romanos? at nullis inimicior, aut infeſtior fuit. mitto uincla, mitto carcerem, mitto uerbera, mitto ſecures: crucem deniq; illam prætermitto, quam ciuibus Romanis teſtem humanitatis in eos ac be-

neuolentiæ ſuæ uoluit eſſe: mitto, inquam, hæc omnia, atq; in aliud dicendi tempus reijcio: de decumis, de ciuium Romanorum conditione in arationibus diſputo: qui quemadmodum eſſent accepti Iudices, audiſtis ex ipſis: bona ſibi erepta eſſe dixere. uerùm hæc, quoniam huiuſmodi caſus affuit, ferenda ſunt, nihil ualuiſſe æquitatem, nihil conſuetudinem: damna denique Iudices nulla tanta ſunt, quæ non uiri fortes magno & libero animo affecti ferenda arbitrentur. Quid, ſi Equitibus Romanis non obſcuris, neque ignotis, ſed honeſtis, & illuſtribus manus ab Apronio, iſto Prætore, ſine ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid à me amplius dicendum putatis? an id agendum, ut eò celerius de iſto tranſigamus, quò maturius ad Apronium poßimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus ſum, uenire? qui C. Matrinium Iudices ſumma uirtute hominem, ſumma induſtria, ſumma gratia, Leontinis in publico biduum tenuit. atque ab Apronio Iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia libidinesq; accommodato, Equitem Ro. ſcitote biduum cibo tectoq; prohibitum, biduum Leontinis in foro cuſtodijs Apronij retentum atq; ſeruatum: neque antè dimiſſum, quàm ad conditiones eius depectus eſt. Nam quid ego de Q. Lollio Iudices dicam Equite Ro. ſpecta-

to atque honeſto? clara res eſt, quam dicturus ſum, tota Sicilia celeberrima atque notiſsima: qui cùm araret in Aetnenſi, cùm is ager Apronio cum cæteris agris eſſet traditus, equeſtri uetere illa & autoritate, & gratia fretus, affirmauit ſe Decumanis plus quàm deberet non daturum. refertur eius ſermo Apronio. enimuero iſte ridere, ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audiſſe. mittit ad hominem Venerios (hoc quoque attendite, apparitores à Prætore aßignatos habuiſſe Decumanum: ſi mediocre argumentum uideri poteſt, iſtum Decumanorum nomine ad ſuos quæſtus eſſe abuſum) adducitur à Venerijs, atque adeò attrahitur Lollius commodè, cùm Apronius è palæſtra rediſſet, & in triclinio, quod in foro Aetnæ ſtrauerat, decubuiſſet. ſtatuitur Lollius in illo tempeſtiuo gladiatorum conuiuio. Non mehercule quæ loquor crederem Iudices, tametſi uulgò audieram: niſi mecũ ipſe ſenex, cùm mihi, atq; huic uoluntati accuſationis meæ lacrymans gratias ageret, ſumma cum autoritate eſſet locutus. Statuitur, ut dico, Eques Romanus propè annos XC. natus in Apronij conuiuio, cùm interea Apronius caput, atq; os ſuum unguento perfricaret. quid eſt Lolli, inquit? tu niſi malo coactus rectè facere neſcis? Homo quid ageret, taceret, reſponderet, quid faceret deniq;

illa

illa autoritate & ætate præditus, neſciebat. Apronius interea cœnam ac pocula poſcebat. ſerui autem eius, qui & moribus iiſdem eſſent quibus dominus, & eodem genere ac loco nati, præter oculos Lollij hæc omnia ferebant. ridere conuiua: cachinnari ipſe Apronius: niſi fortè exiſtimatis, eum in uino ac luxu non riſiſſe, qui nunc in periculo, ac exitio ſuo riſum tenere non poſsit. Ne multa Iudices: his contumelijs ſcitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, conditiones'que ueniſſe. Lollius ætate & morbo impeditus, ad teſtimonium dicendum uenire non potuit. Quid opus eſt Lollio? nemo hoc neſcit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc ſe primùm hoc dicet audire. M. Lollius filius eius adoleſcens lectiſsimus præſto eſt: huius uerba auditis. Nam Q. Lollius eius filius, qui Calidium accuſauit, adoleſcens & bonus, & fortis, & in primis diſertus, cùm his iniurijs contumelijsq; commotus in Siciliam eſſet profectus, in itinere occiſus eſt. cuius mortis cauſam fugitiui ſuſtinent: re quidem uera nemo in Sicilia dubitat, quin eò ſit occiſus, quòd habere clauſa non potuerit ſua conſilia de Verre. iſte porrò non dubitabat: quin is, qui antea alium ſtudio adductus accuſaſſet, ſibi aduenienti præſto eſſet futurus, cùm eſſet parentis iniurijs, & domeſtico dolore commotus. Iam'ne intelligitis

Iudices, quæ peſtis, quæ immanitas in ueſtra antiquiſſima, fideliſſima, proximaq́; prouincia uerſata ſit? iam'ne uidetis, quam ob cauſam Sicilia tot hominum antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq́; perpeſſa, hoc non potuerit nouum, ac ſingulare, atque incredibile genus iniuriarum, contumeliarum'que ferre? Iam omnes intelligunt, cur uniuerſa prouincia defenſorem ſuæ ſalutis eum quæſiuit, cuius iſte fidei, diligentiæ, perſeuerantiæ, nulla ratione eripi poſſit. tot iudicijs interfuiſtis: tot homines nocentes, & improbos accuſatos & ueſtra, & ſuperiorum memoria ſcitis eſſe: ecquem uidiſtis, ecquem audiſtis, in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia eſſe uerſatum? Apronius ſtipatores Venerios ſecum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publicè ſibi conuiuia parari, ſterni triclinia etiam in foro iubebat, eò uocari homines honeſtiſſimos, non ſolùm Siculos, ſed etiam Equites Romanos: ut quocum inire conuiuium nemo unquam, niſi turpis, impurus'que noluiſſet, ad eius conuiuium ſpectatiſſimi, atq; honeſtiſſimi uiri tenerentur. Hæc tu omnium mortalium profligatiſſime, ac perditiſſime cùm ſcires, cùm audires quotidie, cùm uideres: ſi ſine tuo maximo quæſtu fierent, cum tanto periculo tuo fieri paterere, atque concederes? & tantum apud te quæſtus Apronij, tant

tantum eius ſermo inquinatiſsimus, & blanditiæ flagitioſæ ualuerunt, ut nunquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioq; tangeret? Cernitis Iudices, quod & quãtum incendium Decumanorum impetu non ſolùm per agros, ſed etiam per reliquas fortunas aratorum: non ſolùm per bona, ſed etiam per iura libertatis, & ciuitatis iſto Prætore peruaſerit. uidetis pendêre alios ex arbore: pulſari autem alios, & uerberari: porrò alios in publico cuſtodiri, deſtitui alios in conuiuio, condemnari alios à medico, & præcone Prætoris: bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. Quid? eſt hoc pop. Rom. imperium? pop. Rom. leges? iudicia? ſocij fideles? prouincia ſuburbana? non'ne omnia potius eiuſmodi ſunt, quæ, ſi Athenio uiciſſet, in Sicilia non feciſſet? non inquam Iudices eſſet ullam partem iſtius nequitiæ fugitiuorum inſolentia conſecuta. Priuatim hoc modo: quid publicè? ciuitates quemadmodum tractatæ ſunt? audiſtis permulta iudicia, & teſtimonia ciuitatum, & reliquarum audietis. ac primùm de Agyrinenſi populo fideli, & illuſtri breuiter cognoſcite. Agyrinenſis eſt in primis honeſta ciuitas Siciliæ, hominum ante hunc Prætorem locupletium, ſummorũq; aratorũ. eius agri decumas cùm emiſſet idem Apronius, Agyrium uenit. qui cùm eò cum

apparitoribus, id eſt, cùm minis, ac ui ueniſſet, poſcere pecuniam grandem cœpit, ut accepto lucro diſcederet: nolle ſe negotij quicquam habere dicebat, ſed accepta pecunia quamprimum ad aliam ciuitatem accurrere. Sunt homines Siculi non contemnendi, ſi per noſtros Magiſtratus liceat: ſed homines & ſatis fortes, & ſatis planè frugi, ac ſobrij: & in primis hæc ciuitas, de qua loquor, Iudices. Itaq; homini in primis improbiſsimo reſpondent Agyrinenſes, ſeſe decumas ei, quemadmodum deberēt, daturos: lucrum, cùm ille magno præſertim emiſſet, non addituros. Apronius certiorem facit iſtum, cuia res erat, quid rei eſſet: ſtatim tanquam coniuratio aliqua Agyrij cōtra Rempublicam facta, aut Legatus Prætoris pulſatus eſſet, ita Agyrio Magiſtratus, & quinq; primi accitu iſtius euocantur. ueniunt Syracuſas: præſto eſt Apronius: ait eos ipſos, qui ueniſſent, contra edictum Pr. feciſſe. quærebant quid: reſpondebat, ſe ad Recuperatores eſſe dicturum. iſte æquiſsimus homo formidinem illam ſuam miſeris Agyrinenſibus inijciebat: Recuperatores ſe de cohorte ſua daturū minabatur. Agyrinenſes uiri fortiſsimi, iudiciū ſe paſſuros eſſe dicebant. ingerebat iſte Artemidorum medicum Cornelium, pictorem Tlepolemum, & eiuſmodi Recuperatores, quorū ciuis Ro. nemo erat, ſed Græci ſacrilegi,

iamp

iampridem improbi, repente Cornelij.uidebant Agyrinenſes quicquid ad eos Recuperatores Apronius attuliſſet, illum perfacilè probaturum, cōdemnari cum iſtius inuidia infamiaq; malebant, quàm ad eius conditiones, pactionesq; accedere. quærebant, quæ in uerba Recuperatores daret: reſpondebat, ſi pateret aduerſus edictum feciſſe, quæ in iudicio dictură eſſe dicebat. iniquiſſimis uerbis, improbiſſimis Recuperatoribus, confligtari malebant, quàm quicquam cum iſto ſua uoluntate decidere. Summittebat iſte Timarchidem, qui moneret eos, ſi ſaperent, ut tranſigerent. pernegabant. quid ergo? in ſingulos HS. quinquagenis millibus damnari mauultis? male dicebant. tum iſte clarè omnibus audientibus, Qui damnatus erit, inquit, uirgis ad necem cædetur. hic illi flentes rogare, atque orare cœperunt, ut ſibi ſuas ſegetes, fructusq; omnes, arationesq; uacuas Apronio tradere liceret: ut ipſi ſine ignominia, moleſtiaq; diſcederent. Hac lege Iudices decumas uendidit Verres. dicat licet Hortenſius, ſi audet, magno Verrem uendidiſſe, hæc conditio fuit iſto Prætore aratorū, ut ſecum præclarè agi arbitrarētur, ſi uacuos agros Apronio tradere liceret. multas enim cruces propoſitas effugere cupiebant, quantū Apronius edidiſſet deberi, tantū ex edicto dandum erat. etiam'ne, ſi plus edidiſſet, quàm quantum

natum eſſet? etiam. quomodo? magiſtratus ex ipſius edicto exigere dolebant. at arator repetere poterat. uerùm Artemidoro Recuperatore. quid, ſi minus arator dediſſet quàm poposciſſet Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum. ex quo iudicum numero? ex cohorte Prætoris præclara honeſtiſſimorũ. Quid amplius? minus te iugerum profeſſum eſſe dico. Recuperatores reijce, quòd aduerſum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. Quid erit extremum? ſi damnatus eris (nam dubitatio damnationis illis Recuperatoribus quæ poterat eſſe?) uirgis te ad necem cædi neceſſe erit. His legibus, his conditionibus, erit quiſquam tam ſtultus qui decumas uæniſſe arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas eſſe exiſtimet? qui non intelligat iſtum ſibi quæſtui, prædæq; habuiſſe bona, poſſeſſiones, fortunas aratorum? Virgarũ metu Agyrinenſes, quod imperatum eſſet, facturos ſe eſſe dixerunt. Accipite nunc quid imperarit: & diſſimulate uos, ſi poteſtis, uos intelligere, ipſum Prætorem, quod tota Sicilia perſpexerit, redemptorem decumarum, atque adeò aratorum dominũ ac regem fuiſſe. Imperat Agyrinenſibus, ut decumas ipſi publicè accipiant, Apronio lucrum dent: ſi magno emerat, quoniam tu es, qui diligentiſſimè pretium exquiſiſti, qui, ut ais, magno uendidiſti, quare putabas

bas emptori lucrum addi oportere? eſto: putabas. quamobrem imperabas ut adderent? quid eſt aliud capere, & conciliare pecunias, in quo te lex tenet, ſi hoc non eſt, ui atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc eſt pecuniam dare? Age, quid tum, ſi Apronio delicijs Prætoris lucelli aliquid iuſſi ſunt dare? putate Apronio datum, ſi Apronianum lucellum, ac non Prætoria præda uobis uidebitur. Imperas ut decumas accipiant, Apronio dent lucrum, tritici medimna XXXIIII. *Quid eſt hoc? una ciuitas ex uno agro plebi Romanæ propè menſtrua cibaria Prætoris imperio donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidiſti? cùm tantum lucri Decumano ſit datum. profectò, ſi pretium exquiſiſſes diligenter, tum, cùm uendebas,* X. *medimna potius addidiſſent, quàm* HS. DC. *poſtea. Magna præda uidetur: audite reliqua, & diligenter attendite, quò minus miremini Siculos re neceſſaria coactos, auxilium à patronis, à Conſulibus, ab Senatu, ab legibus, a iudicijs petiuiſſe. Vt probaret Apronius hoc triticum, imperat Agyrinēſibus Verres, uti in medimna ſingula dentur Apronio* HS. III. *Quid eſt hoc? tanto numero frumenti in lucri nomen imperato, expreſſo, numi præterea exigentur, ut probetur frumentum? an poterat non modò Apronius, ſed quiuis, exercitui ſi metiundum eſſet, impro-*

bare Siculum frumentum, quod illi ex area, ſi uellet, admetiri licebat? frumenti tantus numerus imperio tuo datur & cogitur. nõ eſt ſatis. numi præterea imperantur: dantur. parum eſt. pro decumis hordei alia pecunia cogitur. iubes HS. XXX. *lucri dari. Ita ab una ciuitate, ui, minis, imperio, iniuriaq́; Prætoris eripiuntur tritici medimna* XXXIII. *& præterea* HS. LX. *An hæc obſcura ſunt? aut, ſi omnes homines uelint, obſcura eſſe poſſunt? quæ tu palàm egiſti, in cõuentu imperaſti, omnibus inſpectantibus coëgiſti: qua de re Agyrinenſes magiſtratus & quinqueprimi, quos tui quæſtus cauſa euocaſti, acta & imperia tua domum ad Senatum ſuum renuntiauerunt: quorum renuntiatio legibus illorum, literis publicis mandata eſt: quorum Legati homines nobiliſsimi Romæ ſunt, qui hoc idem pro teſtimonio dixerunt. Cognoſcite Agyrinenſium publicas literas: deinde teſtimonium publicum ciuitatis. Recita literas publicas.* TESTIMONIVM PVBLICVM. *Animaduertiſtis in hoc teſtimonio Iudices, Apollodorum, cui Pyragri cognomen eſt, principem ſuæ ciuitatis lacrymantem teſtari, ac dicere, nunquam poſt populi Romani nomen ab Siculis auditum & cognitum, Agyrinenſes contra quenquam infimum ciuem Rom. dixiſſe, aut feciſſe quippiã: qui nunc contra Prætorem pop. Rom. magnis*

iniurijs, & magno dolore publicè teſtimonium dicere cogerentur? uni mehercule huic ciuitati Verres obſiſtere tua defenſione non potes. tanta autoritas eſt in eorum hominum fidelitate, tantus dolor iniuriæ, tanta religio in teſtimonio. uerùm non una te, ſed uniuerſæ ſimilibus afflictæ incommodis legationibus ac teſtimonijs publicis perſequentur. Etenim deinceps uideamus, Herbitenſis ciuitas honeſta, & antea copioſa, quemadmodum ſpoliata ab iſto, ac uexata ſit. at quorum hominum? ſummorum aratorum, remotiſſimorum à foro, iudicijs, controuerſijs: quibus parcere, & conſulere homo impuriſſime, & quod genus hominum ſtudioſiſſimè conſeruare debuiſti. Primo anno uanierunt eius agri decumæ tritici medimna XVIII. Accenſus iſtius, item miniſter in decumis cùm emiſſet, & præfecti nomine cùm ueniſſet Herbitam cum Venerijs, locusq; ei publicè, quò diuerteretur, datus eſſet; coguntur Herbitenſes ei lucri dare tritici modiûm XXXVII. millia: cùm decumæ uaniſſent tritici modiûm XVIII. atque hoc triticũ lucri cogũtur dare publicè, cùm iam priuatim aratores ex agris ſpoliati atq; exagitati decumanorum iniurijs profugiſſent. Anno ſecũdo cùm emiſſet Apronius decumas tritici modiûm XXV. millibus, & ipſe Herbitã cũ illa prædonis copia, manuq; ueniſſet: populus publicè coactus

actus eſt ei cõferre lucri tritici modiûm XXVI. *& acceſsionem* HS.MM. *De acceſsione dubito, an Apronio ipſi data ſit merces operæ, pretiumq; impudentiæ: de tritici quidem numero tanto, quis poteſt dubitare, quin ad iſtum prædonem frumentarium, ſicut Agyrinenſe frumentum, peruenerit? Anno uerò tertio in hoc agro conſuetudine uſus eſt regia: ſolere aiunt barbaros Reges Perſarum ac Syrorum plures uxores habere: his autẽ uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines. ita populos habent uniuerſos nõ ſolùm conſcios libidinis ſuæ, uerùm etiam adminiſtros. Eandem iſtius, qui ſe Regem Siculorum eſſe dicebat, licentiam, libidinemq; fuiſſe cognoſcite. Aeſchrionis Syracuſani uxor eſt Pippa, cuius nomen iſtius nequitia tota Sicilia peruulgatum eſt. de qua muliere uerſus plurimi ſupra tribunal, & ſupra Prætoris caput ſcribebãtur. Hic Aeſchrio Pippæ uir adumbratus, in Herbitenſibus decumis nouus inſtituitur publicanus. Herbitenſes cùm uiderent, ſi ad Aeſchrionem pretium rediſſet, ſe ad arbitriũ libidinoſiſſimæ mulieris ſpoliatũ iri: liciti ſunt uſque eò, quoad ſe efficere poſſe arbitrabantur. ſuprà adiecit Aeſchrio: neq; enim metuebat, ne Prætore Verre decumana mulier damno affici poſſet. addicitur medimnis* MM. *dimidio*

ferè

ferè pluris, quàm ſuperiore anno. aratores funditus euertebantur: & eò magis, quòd iam ſuperioribus annis exhauſti erant, ac penè perditi: intellexit iſte ita magno ueniſſe, ut amplius ab Herbitenſibus exprimi non poſſet. demit de capite medimna DC: iubet in tabulas pro medimnis MMM. VIII. referri D. MM. D. & IIII. Hordei decumas eiuſdem agri Docimus emerat. hic eſt Docimus, qui ad iſtũ deduxerat Tertiam Iſidori mimi filiam, ui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiæ plus etiam, quàm Pippæ, plus quàm cæterarum, ac propè dicam tantum apud iſtum in Sicilienſi Prætura autoritas ualuit, quantum in urbana Chelidonis. Veniunt Herbitan duo Prætoris æmuli non moleſti, muliercularum deterrimarum improbiſsimi cognitores: incipiunt poſtulare, poſcere, minari: non poterant tamen, cùm cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos non tam pertimeſcebant. cùm omni ratione tamen illi calumniarẽtur, promittunt Herbitenſes uadimoniũ Syracuſas. eò poſteaquàm uentum eſt, coguntur Aeſchrioni, id eſt, Pippæ dare tantum, quantum erat de capite demptũ, tritici modios MMMDC. Mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimium lucri dare: ne fortè ab nocturno ſuo quæſtu animum ad uectigalia redimenda transferret. tranſactũ putabant Herbitenſes: cùm iſte, Quid de hordeo, inquit

inquit, & Docimo amiculo meo? quid cogitatis? at hoc agebat in cubiculo Iudices, atque in lectulo ſuo.negabant illi ſibi quicquam eſſe mandatum.non audio:numerate HS.X V. *Quid facerent miſeri? aut quid recuſarent? præſertim cùm in lectulo decumanæ mulieris ueſtigia uiderent recentia, quibus illum inflammari ad perſeuerandum intelligebant. Ita ciuitas una ſociorum, atque amicorum, duabus deterrimis mulierculis Verre Prætore uectigalis fuit. Atque ego nunc, eum frumenti numerum, & eas publicè pecunias decumanis ab Herbitenſibus datas eſſe dico: quo illi frumento, & quibus pecuniÿs tamen à Decumanorum iniuriÿs ciues ſuos non redemerunt. perditis enim, & direptis aratorũ bonis, hæc Decumanis merces dabatur, ut aliquando ex eorum agris, atque ex urbibus abirent. Itaque cùm Philinus Herbitenſis homo diſertus, & prudens, & domi nobilis, de calamitate aratorum, & de fuga, & de reliquorum paucitate publicè diceret: animaduertiſtis Iudices gemitum populi Romani, cuius frequẽtia huic cauſæ nunquam defuit: qua de paucitate aratorum alio loco dicam. nunc illud quod penè præteriÿ, non omnino relinquendum uidetur. Nam per deos immortales, quod de capite ipſi dempſit, quo tandem modo ferendum, uerum etiam animaduertendum uidetur? unus adhuc*

fuit

fuit poſt Romam conditam (dij immortales faxint,ne ſit alter) cui Reſpub.totam ſe tradidit, temporibus coacta, & malis domeſticis, L.Sylla.hic tantum potuit,ut nemo illo inuito nec bona,nec patriam,nec uitam retinere poſſet:tantum animi habuit ad audaciam, ut dicere in concione non dubitaret, bona ciuiũ Romanorum cùm uenderet,ſe prædam ſuam uendere.eius omnes res geſtas non ſolùm obtinemus, uerùm etiam propter malorum, incommodorum, & calamitatum metum publica autoritate defendimus.unum hoc illius Senatus conſulto reprehenſum decretum eſt:ut quibus ille de capite dempſiſſet, hi pecunias in ærarium referrent.ſtatuit Senatus, hoc ne illi quidem eſſe licitum, cui conceſſerat omnia, à populo factarum, quæſitarumq; rerum ſummas imminuere.illum uiris fortiſsimis iudicarunt Patres Conſcripti dimittere de ſumma non potuiſſe: te mulieri deterrimæ rectè remiſiſſe Senatores iudicabunt? ille, de quo lege populus Romanus iuſſerat, ut ipſius uoluntas & poſſet, & eſſet pro lege, tamen in hoc uno genere ueterum religione legum reprehenditur: tu qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuam pro lege eſſe uoluiſti? in illo reprehenditur, quòd ex ea pecunia remiſerit, quam ipſe quæſierat: tibi concedetur, qui de capite uectigalium

populi

populi Romani remiſiſti? Atque in hoc genere audacia multò etiam impudentius in decumis Segeſtenſium uerſatus eſt: quas cùm addixiſſet eidem illi Docimo, hoc eſt, tritici modiûm quinque millia, & acceſſionem adſcripſiſſet HS.M.D. *coëgit Segeſtenſes à Docimo, tantidem publicè accipere: id quod ex Segeſtenſium publico teſtimonio cognoſcite. Recita teſtimoniũ publicum. Audiſtis, quanti decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici modiûm quinque millia, & acceſſionem. cognoſcite nunc, quanti ſe uendidiſſe retulerit.* LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. *Hoc nomine uidiſtis tritici modiûm* M M M. *de capite eſſe dempta. quæ cùm de populi Romani uictu, de uectigalium neruis, de ſanguine detraxiſſet ærarij, Tertiæ Mimæ cõdonauit. utrum impudentius à ſocijs abſtulit? an turpius meretrici dedit? an improbius populo Romano ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum ſeueritate te ulla uis, aut ulla largitio eripiet? ſed ſi eripuerit, non intelligis hæc, quæ iandudum loquor, ad aliam quæſtionem, atque ad peculatus iudicium pertinere? itaque hoc mihi reſeruabo genus integrum totum: ad illam, quam inſtitui, cauſam frumenti, ac decumarum reuertar. Qui cùm agros maximos ac feraciſſimos per ſe ipſum, hoc eſt, per Apronium*

nium Verrem alterum depopularetur:ad minores ciuitates habebat alios,quos tanquã canes immitteret, nequam homines & improbos,quibus aut frumentum,aut pecuniam publicè cogebat dari. A. Valentius eſt in Sicilia interpres, quo iſte interprete non ad linguam Græcam, ſed ad furta & flagitia uti ſolebat.Fit interpres hic,homo leuis atq; egens repentè decumanus:emit agri Liparẽſis miſeri,atq; ieiuni decumas tritici medimnus DC. *Liparenſes uocantur: ipſi accipere decumas, & numerare Valentio coguntur lucri* HS. XXX.*millia. Per deos immortales,utrum tibi ſumes ad defenſionem? tanto'ne minoris te decumas uendidiſſe, ut ad medimna* DC. HS. XXX.*millia lucri ſtatim ſua uoluntate ciuitas adderet,hoc eſt tritici medimna* II. *millia? an cùm magno decumas uendidiſſes, te expreßiſſe ab inuitis Liparenſibus hanc pecuniam? ſed quid ego ex te quæro quid defenſurus ſis potius,quàm cognoſcam ex ipſa ciuitate,quid geſtum ſit? Recita teſtimonium publicum Liparenſium. deinde quemadmodum Valentio numi ſint dati.* TESTIMONIVM PVBLICVM, QVOMODO SOLVTVM SIT EX LITERIS PVBLICIS. *Etiam'ne hæc tam parua ciuitas, tam procul à manibus tuis, atque à conſpectu remota,ſeiuncta à Sicilia,in inſula inculta, te-*

nuiq́; poſita, cumulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoq́; frumentario genere prædæ tibi, & quæſtui fuit? quàm tu totam inſulam cuidam tuorum ſodalium, ſicut aliquod munuſculum condonaras, ab hac etiam hæc frumentaria lucra, tanquam à mediterraneis, exigebantur? Itaque qui tot annis agellos ſuos ante te Prætorem redimere à piratis ſolebant, ijdem ſe ipſos à teipſo pretio impoſito redemerunt. Quid ergo? à Tiſſenſibus perparua, & tenui ciuitate, & aratoribus laborioſiſsimis, frugaliſsimisq́; hominibus, non'ne plus lucri nomine eripitur, quàm quantum frumenti omnino exararant? ad quos tu Decumanum Diognetum Venerium miſiſti, nouum genus Publicani. cur hoc autore non Romæ ſerui publici ad uectigalia accedant? Anno ſecundo Tiſſenſes HS. XXI. *lucri dare coguntur inuiti. tertio anno* HS. MM. *modiûm tritici lucri Diogneto Venerio dare coacti ſunt. Hic Diognetus, qui ex publicis uectigalibus tanta lucra facit, uicarium nullum habet, nihil omnino peculij. uos etiam nunc dubitate ſi poteſtis, utrum tantum numerum tritici Venerius apparitor iſtius ſibi acceperit, an huic exegerit. atque hæc ex publico Tiſſenſium teſtimonio cognoſcite.* TESTIMONIVM PVBLICVM TISSENSIVM. *Obſcure Iudices Prætor ipſe decumanus eſt? cùm*

eius

eius apparitores frumentum à ciuitatibus exigant, pecunias imperent, aliquantò plus ipſi auferant, quàm quantum populo Romano decumarum nomine daturi ſunt. Hæc æquitas in tuo imperio fuit, hæc Prætoris dignitas, ut ſeruos Venerios Siculorum dominos eſſe uelles. hic delectus, hoc diſcrimen te Prætore fuit, ut aratores in ſeruorum numero eſſent, ſerui in publicanorum. Quid? Ameſtratini miſeri, impoſitis ita magnis decumis, ut ipſis reliqui nihil fieret, non'ne tamen numerare pecunias coacti ſunt? adduntur decumæ M. Cæſio, cùm adeſſent Legati Ameſtratini. ſtatim cogitur Heraclius Legatus numerare HS. XXIII. *Quid hoc eſt? quæ eſt iſta præda? quæ uis? quæ direptio ſociorum? ſi erat Heraclio ab Senatu mandatum, ut emeret, emiſſet: ſi non erat, qui poterat ſua ſponte pecuniam numerare? Cæſio renuntiat ſe dediſſe. cognoſcite renũtiationem ex literis. Recita ex literis publicis. Quo* S. C. *erat hoc Legato permiſſum? nullo. cur fecit? coactus eſt. quis hoc dicit? tota ciuitas. Recita teſtimonium publicum. Ab hac eadem ciuitate anno ſecundo ſimili ratione extortam eſſe pecuniam, & Sex. Vennonio datã, ex eodem teſtimonio cognouiſtis. At Ameſtratinos homines tenues, cùm eorum decumas med.* DCCC. *uendidiſſes Banobali Venerio (cognoſcite*

 nomina

nomina publicanorũ) cogis eos plus lucri adderé, quàm quanti uænierant, cùm magno uæniſſent. dant Banobali med. DCCC. HS. MD. *Profectò nunquam iſte tam amens fuiſſet, ut ex agro pop. Rom. plus frumenti ſeruo Venerio, quàm pop. Roma. tribui pateretur: niſi omnis ea præda ſerui nomine ad iſtum ipſum perueniret. Petrini, cùm eorũ decumæ magno addictæ eſſent, tamẽ inuitiſſimi P. Næuio Turpioni, improbiſſimo homini, qui iniuriarũ Sacerdote Prætore dãnatus eſt,* HS. VII. *dare coacti ſunt. ita'ne diſſolutè decumas uendidiſti, ut cùm medimnûm* XV. *millibus uæniſſent, hoc eſt* HS. XXXXV. *ut lucri decumano* HS. MMM. *darentur? At permagno decumas eius agri uendidiſti. uidelicet igitur non Turpioni lucrum datum, ſed Petrinis pecuniæ erepta. Quid Haliciẽſes, quorum incolæ decumas dant, ipſi agros immunes habent: non'ne huic eidem Turpioni, cùm decumæ* C. *med. uæniſſent,* HS. XV. *dare coacti ſunt? ſi id, quod maximè uis, poſſes probare, hæc ad decumanos lucra ueniſſe, nihil te attigiſſe: tamen hæ pecuniæ per uim, atque iniuriam tuam captæ, & conciliatæ tibi fraudi, & damnationi eſſe deberent. cùm uerò hoc nemini perſuadere poßis, te tam amentem fuiſſe, ut Apronium, ac Turpionẽ ſeruos homines, tuo liberorumq; tuorum periculo diuites fieri uelles: dubitaturum*

turum quenquam exiſtimas, quin illis emiſſarijs hæc tibi omnis pecunia quæſita ſit? Segeſtam item ad immunem ciuitatem Venerius Symmachus decumanus immittitur. is ab iſto literas affert, ut ſibi contra iura omnia, contraq́; legem Rupiliam extra forum uadimonium promittant aratores. Audite literas, quas ad Segeſtanos miſerit. LITERAE C. VERRIS. *Hic Venerius quemadmodum aratores eluſerit, ex una pactione hominis honeſti gratioſi'que cognoſcite. in eodem enim genere ſunt cætera. Diocles eſt Panormitanus, Phimes cognomine, homo illuſtris ac nobilis arator. is agrum in Segeſtano (nam commercium in eo agro Panormitanis eſt) conductum habebat* HS. *ſex millibus. pro decuma cùm pulſatus à Venerio eſſet, dedit* HS. XVI. *millia, &* DCLIIII. *id ex tabulis ipſius cognoſcite.* NOMEN DIOCLIS PANORMITANI. *Huic eidem Symmacho, Anneius Brochus Senator, homo eo ſplendore, ea uirtute, qua omnes exiſtimatis, nummos præter frumentum coactus eſt dare. Venerio'ne ſeruo te Prætore talis uir, Senator populi Ro. quæſtui fuit? hunc ordinem ſi dignitate antecellere non exiſtimabas, ne hoc quidem ſciebas iudicare? Antea cùm Equeſter ordo iudicaret, improbi & rapaces magiſtratus in prouincijs inſeruiebant publicanis: ornabant*

 eos

tos,quicunq; in operis erant: quencunq; equitem Romanum in prouincia uiderant, beneficijs ac liberalitate proſequebãtur:neq; tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis,cùm aliquid contra utilitatem eius ordinis uoluntatem'que feciſſent.retinebatur hoc rum neſcio quomodo quaſi communi conſilio ab illis diligenter,ut qui unum Equitem Rom. contumelia dignum putaſſet,ab uniuerſo ordine malo dignus iudicaretur.tu ſic ordinem Senatorium deſpexiſti?ſic ad iniurias libidinesq́; tuas omnia coæquaſti? ſic habuiſti ſtatutum cum animo ac deliberatum? omnes qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te Prætore attigiſſent,Iudices reijcere? ut illud non cogitares, tamen ad eiuſdem ordinis homines te Iudices eſſe uenturum? in quibus, ſi ex ipſorum domeſtico incommodo nullus dolor inſideret:tamen eſſet illa cogitatio, in alterius iniuria ſeſe deſpectos,dignitatemq́; ordinis contemptam,& abiectam.quod mehercule Iudices mihi non mediocriter ferendum uidetur. habet enim quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes ac uiri boni difficillimè poſſunt. Spoliaſti Siculos: ſolent enim inulti eſſe in iniurijs ſuis prouinciales. uexaſti negotiatores:inuiti enim Romam, raroq́; decedunt. Equitem Roma.ad Apronij iniurias dediſti: quid enim iam nocere poſſunt, quibus non licet

indica

iudicare? Quid, cùm Senatores ſummis iniurijs afficis? quid aliud dicis, niſi hoc? cedò mihi etiam iſtum Senatorem: ut hoc ampliſsimum nomen Senatorium non modò ad inuidiam imperitorum, ſed etiam ad contumeliam improborum natum eſſe uideatur. Neque hoc in uno fecit Annceio, ſed in omnibus Senatoribus: ut ordinis nomen non tantum ad honorem, quantum ad ignominiam ualeret. In C. Caſsio uiro clariſsimo & fortiſsimo, cùm is eo ipſo tempore, primo iſtius anno COS. *eſſet, tanta improbitate uſus eſt, ut cùm eius uxor fœmina primaria paternas haberet arationes in Leontino, frumentum omne in decumas auferre iuſſerit. Hunc tu in hac cauſa teſtem Verres habebis: quoniam, iudicẽ ne haberes prouidiſti. Vos autem Iudices putare debetis, eſſe quiddam nobis inter nos commune atq; coniunctũ. multa ſunt impoſita huic ordini munera, multi labores, multa pericula, non ſolum legum ac iudiciorũ, ſed etiam rumorũ, ac temporũ. Sic eſt hic ordo quaſi propoſitus, atq; editus in altum: ut ab omnibus uentis inuidiæ circunflari poſſe uideatur. in hac tam miſera & indigna conditione uitæ, ne hoc quidem retinebimus Iudices, ut magiſtratibus noſtris in obtinendo iure noſtro ne contemptiſsimi ac deſpectiſsimi eſſe uideamur? Thermitani miſerunt qui decumas emerent agri ſui. Magni ſua putabant in-*

tereſſe, publicè potius quamuis magno emi, quam in aliquem iſtius emiſſarium incidere. Appoſitus erat Venuleius quidam, qui emeret. is liceri non deſtitit: illi, quoad uidebatur ferri aliquo modo poſſe, contenderunt: poſtremò liceri deſtiterunt. addicitur Venuleio tritici mod. V I I. C. *Legatus Poſidorus renuntiat. cùm omnibus hoc intolerandum uideretur, tamen Venuleio dantur, ne accedat, tritici mod.* V I. *præterea* HS. M M. *ex quo facilè apparet, quæ merces Decumani, quæ Prætoris præda eſſe uideatur. Cedò Thermitanorum mihi literas & teſtimonium.* TABVLAE THERMITANORVM, ET TESTIMONIVM. *Imacharenſes iam omni frumento ablato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos, tributum ferre miſeros ac perditos coëgiſti: ut Apronio darent* HS. X X. *millia. Recita decretum de tributis, & publicum teſtimonium.* S. C. DE TRIBVTO CONFERENDO. TESTIMONIVM IMACHARENSIVM. *Ennenſes, cùm decumæ ueniſſent agri Ennenſis medimnûm* M M M. C C. *Apronio coacti ſunt dare tritici mod.* L X X. M M M. & HS. I I I. *millia. Quæſo attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent, percurrit oratio mea: & hoc genere nunc Iudices uer-*

ſor

ſor, in quo non ſigillatim aratores euerſi bonis omnibus ſunt; ſed quæ publicè Decumanis lucra data ſunt, ut aliquādo ex eorum agris atque urbibus expleti atq; ſaturati cum hoc cumulo quæſtus decederent. Calatinis quamobrē imperaſti anno tertio, ut decumas agri ſui, quas Calatæ dare conſueuerant, Ameſtrati M. Cæſio Decumano darent? quod neq; ante te Prætorem illi fecerant, neque tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biennium. Theomnaſtus Syracuſanus in agrum Motuſenſem cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita uexauit, ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoque ciuitatibus oſtendam, triticum emere neceſſariò propter inopiam cogerentur. Iam uerò ex Hyblenſium pactionibus intelligetis, quæ pacta ſint cum Decumano Cn. Sergio, ſexies tantum, quàm quantum ſatum ſit, ablatum eſſe ab aratoribus. Recita ſationes & pactiones ex literis publicis. recita. EX LITERIS PVBLICIS. PACTIONES HYBLENSIVM CVM CN. SERGIO. *Cognoſcite item profeſſiones ſationū, & pactiones Menenorū. recita ex literis publicis.* PACTIONES MENENORVM CVM VENERIO SERVO. *Patiemini Iudices, à ſocijs, ab aratoribus popu. Roma. ab ijs, qui uobis laborant, uobis ſeruiunt, qui ita plebem Romanam ab ſeſe ali nolunt, ut ſibi ac liberis ſuis tantum*

 ſuperſit,

ſuperſit,quo ipſi ali poßint : ab his per ſummam iniuriam,per ſummas contumelias,plus aliquanto ablatum eſſe,quàm natum ſit? Sentio Iudices moderandū mihi eſſe iam orationi meæ,fugiendamq; ueſtrā ſatietatem:non uerſabor in uno genere diutius : & ita cætera de oratione mea tollam , ut in cauſa relinquam. Audietis Agrigentinorum fortiſsimorum uirorum , diligentiſsimorumq; querimonias : cognoſcetis Iudices Entellinorum ſummi laboris,ſummæq; induſtriæ , dolorem , & iniurias: Heraclienſium, Incilienſium, Aetnenſium, Solentinorum incommoda proferentur : Catinenſium locupletiſsimorū hominum,amiciſsimorumq; agros uexatos ab Apronio cognoſcetis : Tyndaritanam nobiliſsimam ciuitatem, Cephaleditanam,Halētinam, Apollonienſem,Eggynam,Capitinam perditas eſſe hac iniquitate decumanorū intelligetis: Murgentinis,Aſſorinis,Elorinis, Ennenſibus,Zetinis nihil omnino relictum:Citarinos, Acherinos, paruarum ciuitatum homines , omnino abiectos eſſe,ac perditos: omnes denique agros decumanos per triennium populo Romano ex parte decuma,C. Verri ex omni reliquo uectigales fuiſſe,& pleriſq; aratoribus nihil omnino ſuperfuiſſe:ac ſi cui quid tum aut remiſſum, aut relictū ſit,id fuiſſe tantum,quātum ex eo, quo iſtius auaritia contenta fuit, redundarit.

Duarum

Duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros Iudices ferè optimos ac nobiliſsimos Aetnenſium, & Leontinorum. Horum agrorum ego miſſos faciam quæſtus triennij: unum annum eligam, quò facilius, id, quod inſtitui, explicare poſsim. Sumam annum tertium, quòd & recentiſsimus eſt, & ab iſto ita adminiſtratus, ut cùm ſe certè deceſſurum uideret, non laboraret, ſi aratorem nullum in Sicilia omnino eſſet relicturus. Agri Aetnenſis, & Leontini decumas agemus. Attendite Iudices diligenter, agri ſunt feraces, annus tertius, Decumanus Apronius. de Aetnenſibus perpauca dicam. dixerunt enim ipſi priore actione publicé. memoria tenetis Artemidorum Aetnenſem, legationis eius principem, publicè dicere Apronium ueniſſe Aetnam cum Venerijs, uocaſſe ad ſe magiſtratum, imperaſſe ut in foro ſibi medio lecti ſternerentur: quotidie ſolitum eſſe non modò in publico, ſed etiam de publico conuiuari: cùm in eis conuiuijs ſymphonia caneret, maximiſq; poculis miniſtraretur, retinere ſolitum eſſe aratores: atque ab ijs non modò per iniuriam, ſed etiam per contumeliam tantum exprimi frumenti, quantum Apronius imperaſſet. Audiſtis hæc Iudices, quæ nunc ego omnia prætereo ac relinquo: nihil de luxuria Apronij loquor, nihil de inſolentia, nihil de ſingulari

nequi

nequitia, ac turpitudine: tantùm de quæſtu, ac lucro dicam unius agri, & unius anni, quò facilius uos coniecturam de triennio, & de tota Sicilia facere poßitis. Sed mihi Aetnẽſium breuis eſt oratio. ipſi enim uenerunt: ipſi publicas literas deportarunt, docuerunt nos, quid lucelli fecerit homo non malus, familiaris Prætoris Apronius. id quæſo ex ipſorum teſtimonio cognoſcite. Recita teſtimonium Aetnenſium. Quid ais? dic, dic quæſo clarius, ut populus Romanus de ſuis uectigalibus, de ſuis aratoribus, de ſuis ſocijs, atque amicis audiat. L. MEDIMNA. *Per deos immortales unus ager uno anno* C C C. *millia mod. tritici, & præterea* L. *millia lucri dat Apronio? tanto'ne minoris decumæ uanierunt, quàm fuerunt? an, cùm ſatis magno uaniſſent, hic tantus tamen frumenti, pecuniæq; numerus ab aratoribus per uim ablatus eſt? utrum enim horum dixeris, in eo culpa & crimen hærebit. Nam illud quidem non dices, quod utinam dicas, ad Apronium non perueniſſe tantum. ita te non modò publicis tenebo, ſed etiam priuatis aratorum pactionibus ac literis, ut intelligas non te diligentiorem in faciendis furtis fuiſſe, quàm me in deprehendendis. Hoc tu feres? hoc quiſquam defendet? hoc hi, ſi aliter de te ſtatuere uoluerint, ſuſtinebunt? uno aduentu, ex uno agro, Q. Apronium, præter eam, quam dixi,*

pecun

pecuniam numeratam, CCC. millia mod. tritici lucri nomine ſuſtuliſſe? Quid? hoc Aetnenſes ſoli dicunt? imò etiam Centuripini, qui agri Aetnenſis multò maximam partem poſſident: quorum legatis hominibus nobiliſsimis Androni, & Artbemoni Senatus ea mandata dedit, quæ publicè ad ciuitatem ipſorum pertinebant: de ijs iniurijs, quas ciues Centuripini non in ſuis, ſed in aliorum finibus acceperunt, Senatus & populus Centuripinus Legatos noluit mittere: ipſi aratores Centuripini, qui numerus eſt in Sicilia maximus, hominum honeſtiſsimorum & locupletiſsimorum, tres Legatos ciues ſuos delegerunt: ut eorum teſtimonio non unius agri, ſed propè totius Siciliæ calamitates cognoſceretis. arant enim tota Sicilia ferè Centuripini: & hoc in te grauiores certioresque teſtes ſunt, quòd cæteræ ciuitates ſuis ſolùm incommodis commouentur: Centuripini, quòd in omnibus ferè finibus habent poſſeſsiones, etiam cæterarum ciuitatum damna, ac detrimenta ſenſerunt. Verùm, ut dixi, ratio certa eſt Aetnenſium, & publicis, & priuatis literis conſignata mea diligentia. penſum magis in Leontino agro eſt exigendum, propter hanc cauſam, quod ipſi Leontini publicè non ſanè me multum adiuuerunt. neque enim eos iſto Prætore hæ Decumanorum injuriæ læſerunt: potius etiam adiuuerunt.

Mirum

Mirum fortaſſe hoc uobis, aut incredibile uideatur, in tantis aratorum incommodis, Leontinos, qui principes rei frumentariæ fuerunt, expertes incommodorum atque iniuriarum fuiſſe. hoc cauſæ eſt Iudices, quòd in agro Leontino, præter unam Mnaſiſtrati familiam, glebam Leontinorum poſsidet nemo. itaq; Mnaſiſtrati hominis honeſtiſsimi atq; optimi uiri teſtimonium Iudices audietis: cæteros Leontinos, quibus non modò Apronius in agris, ſed ne tempeſtas quidem ulla nocere potuit, expectare nolite. etenim non modò incommodi nihil ceperunt: ſed etiam in Apronianis illis rapinis, in quæſtu ſunt, compendioq; uerſati. Quapropter, quoniam me Leontina ciuitas atque legatio, propter eam, quam dixi, cauſam defecit: mihimet incunda ratio, & uia reperienda eſt, qua ad Aproniј quæſtum, ſiue adeò qua ad iſtius ingentem, immanemq; prædam poſsim peruenire. Agri Leontini decumæ anno tertio uanierunt tritici medimnis XXXVI. *hoc eſt, tritici mod.* CCXVI. *magno Iudices, magno: neq; enim hoc poſſum negare. itaq; neceſſe eſt aut damnum, aut certè non magnum lucrum feciſſe decumanum. hoc enim ſolet uſuuenire ijs, qui magno redemerunt. Quid ſi oſtendo in hac una emptione lucri fieri tritici modios* C? *quid, ſi* CC? *quid, ſi* CCCC? *dubitabitis etiã cui iſta tanta præda quæſita ſit? Iniquum me*

eſſe

eſſe quiſpiam dicet, qui ex lucri magnitudine coniecturam faciam furti, atq; prædæ. Quid, ſi doceo Iudices, eos qui CCCC. *millia mod. lucri faciunt, damnum facturos fuiſſe, ſi, ut tua iniquitas fuit, ex cohorte Recuperatores non intercederent: num quis poterit in tanto lucro, tantaq́; iniquitate dubitare, quin propter iniquitatem tum magnos quaſtus feceris, propter magnitudinem quaſtus improbus eſſe uolueris? Quomodo igitur hoc aſſequar Iudices, ut ſciam, lucri quantum factum ſit? non ex Apronij tabulis, quas ego cùm conquirerem non inueni: & cùm in ius ipſum eduxi, expreßi, ut conficere tabulas ſe negaret. ſi mentiebatur, quam ob rem remouebat, ſi hæ tabulæ nihil tibi erant obfuturæ? ſi omnino nullas confecerat literas: ne id quidem ſatis ſignificabat, illum non ſuum negotium geßiſſe? ea eſt enim ratio decumarum, ut ſine plurimis literis confici non poßit. ſingula enim nomina aratorum, & cum ſingulis pactiones decumarum, literis perſequi & cōficere neceſſe eſt. Iugera profeßi ſunt aratores omnes imperio atq; inſtituto tuo non opinor quenquam minus eſſe profeſſum, quàm quantum araſſet, cùm tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte Recuperatores proponerentur. in iugere Leontini agri medimnum ferè tritici ſeritur, perpetua atque æquabili ſatione: ager efficit, cum octauo bene, ut agatur;*

uerum,

nerũ,ut omnes dij adiuuent,cum decimo. quod ſiquando accidit, tum fit, ut tantum decuma ſit,quantum ſeueris:hoc eſt,ut quot iugera ſunt ſata, totidem medimna decumæ debeantur. Hoc cùm ita eſſet: primùm illud dico, pluribus millibus medimnûm uæniſſe decumas agri Leontini, quàm quot millia iugerũ ſata erãt in agro Leontino. Quod ſi fieri non poterat, ut plus quàm decem medimna ex iugere ararent: medimnũ autẽ ex iugere decumano dari poteras,cùm ager (id quod perrarò euenit) cũ decumo extuliſſet: quæ erat ratio decumani, ſi quidem decumæ ac non bona uæniebant aratorum, ut pluribus aliquantò medimnis decumas emeret,quàm iugera erant ſata? In Leontino iugerum ſubſcriptio ac profeßio non eſt plus XXX. *decumæ* XXXVI. *medimnis uæuierunt. Errauit? an potius inſaniuit Apronius? imò tum inſaniſſet, ſi aratoribus quod deberent, licitum eſſet, & non, quod Apronius imperaſſet neceſſe fuiſſet dare. ſi oſtendo minus tribus medimnis in iugerum neminem dediſſe decumæ:concedes opinor, ut cùm à decumano fructus arationis perceptus ſit, neminem minus tribus decumis dediſſe, atq; hoc in beneficij loco petitum eſt ab Apronio, ut iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret. Nam cùm à multis quaterna,etiam quina exi gerentur:multis autem nõ ſolum granum nullum,*

lum,ſed ne palea quidem ex omni fructu, atq; ex omni labore relinquerentur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leontino maximus eſt, unum in locum conuenerunt: hominem ſuæ ciuitatis in primis honeſtum, ac nobilem Andronem Centuripinum legarunt ad Apronium, eũdem, quem hoc tempore ad hoc iudicium Legatum, & teſtem Centuripina ciuitas miſit: ut is apud eum cauſam aratorum ageret, ab eoq́; peteret, ut ab aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera ſingula, quàm terna medimna exigeret. hoc uix ab Apronio in ſummo beneficio, pro ijs qui etiam tum incolumes erant, impetratum eſt. id cùm impetrabatur, hoc uidelicet impetrabatur, ut pro ſingulis decumis ternas decumas dare liceret. quòd ſi tua res non ageretur, à te potius poſtularent, ne amplius quàm ſingulas, quàm ab Apronio, ut ne plus, quàm ternas decumas darent. Nunc, ut hoc tempore ea, quæ regiè, ſeu potius tyrannicè ſtatuit in aratores Apronius, prætermittam: neq; eos appellem, à quibus omne frumentum eripuit, & quibus nihil non modò de fructu, ſed ne de bonis quidem ſuis reliqui fecit: ex his ternis medimnis (quod beneficij, gratiaq́; cauſa conceſſit) quid lucri fiat, cognoſcite. Profeßio eſt agri Leontini ad iugera XXX. *mil. Hæc ſunt ad tritici medimna* XC. *id eſt, tritici mod.* DXL. *millia deductis tri-*

tici mod. CCXVI. *quanti decumæ uænierunt, reliqua tritici* CCCXXIIII. *adde totius ſummæ* DXL. *millium mod. tres quinquageſimas, id eſt, tritici mod.* XXXII.CCCC. *ab omnibus enim ternæ præterea quinquageſimæ exigebantur. Sunt hæc iam ad* HS. CCCXL. *mod. tritici. At ego* CCCC. *lucri facta eſſe dixeram. non enim duco in hac ratione eos, quibus ternis medimnis non eſt licitum decidere. Verùm, ut hac ipſa ratione ſummàm mei promiſſi compleam, ad ſingula medimna multi* HS. *duo, multi* HS. *quinq; acceßionis cogebantur dare: qui minimum, ſingulos numos. hoc minimum ut ſequamur, quoniam* XC. *medimna duximus, accedant eò nouo peßimóque exemplo ad* HS. XC *millia. Hic mihi etiam dicere audebit magno ſe decumas uẽdidiſſe, cum ex eodem agro, dimidio plus abſtulerit, quàm populo Rom. miſerit?* CCXVI. *decumas agri Leontini uendidiſti: ſi ex lege, magno: ſi, ut lex eſſet libido tua, paruo: ſi, ut quæ dimidiæ eſſent, decumæ uocarentur, paruo uendidiſti. multo enim pluris fructus annui Siciliæ uænire potuerunt, ſi id te Senatus, aut populus Ro. facere uoluiſſet. etenim ſæpe decumæ tanti uænierunt, cùm lege Hieronica uænirent, quanti nunc lege Verrea uænierunt. Cedò mihi C. Norbani decumas uenditas.* C. NORBANI DECVMAE VENDITAE AGRI LEONTI

ONTINI. Atq; tum neq; iudicium de modo iugerum dabatur: neq; enim erat Artemidorus Cornelius Recuperator: neque ab aratore magiſtratus Siculus tantum exigebat, quantum decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à Decumano, ut in iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret: nec numorũ acceſsionem cogebatur arator dare, nec ternas quinquageſimas frumenti addere: & tamen pop. Rom. magnus frumenti numerus mittebatur. Quid uerò iſtæ ſibi quinquageſimæ? quid porrò numorum acceſsiones uolunt? quo id iure, atq; adeò quo id potius ore feciſti? numos dabat arator. quomodo? aut unde? qui, ſi largiſsimus eſſe uellet, cumulatiore menſura uteretur, ut antea ſolebant facere in decumis, cùm æqua lege & conditione uanibant: is numum dabat. unde? de frumento? quaſi habuiſſet te Prætore quod uenderet. de uiuo igitur erat aliquid reſecandum, ut eſſet, unde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium numorum adderetur. Iam id porrò utrum libentes, an inuiti dabant? libentes? amabant credo Apronium. inuiti? qua re, niſi ui, & malo cogebantur? Iam iſte homo amentiſsimus in uendundis decumis numorum faciebat acceſsiones ad ſingulas decumas: neque multum, bina aut terna millia addebat. fiunt per triennium HS. fortaſſe D. millia, hoc neque exemplo

 cuiu

cuiuſquam, neque ullo iure fecit: neque eam pecuniam retulit: neque hoc prauum crimen quemadmodum defenſurus ſit, homo quiſquam unquàm excogitauit. quod cùm ita ſit, audes dicere te magno decumas uendidiſſe, cùm ſit perſpicuum, te bona, fortunas'que aratorum, non populi Romani, ſed tui quaſtus cauſa uendidiſſe? Vt ſi quis uillicus ex eo fundo, qui HS. *dena meritaſſet, excifis arboribus ac uenditis, demptis tegulis, inſtrumento, pecore abalienato, domino* XX. *millia numûm pro* X. *miſerit: ſibi alia præterea centum confecerit: primò dominus ignarus incommodi ſui gaudeat, uillicoq; delectetur, quòd tantò ſibi plus mercedis ex fundo refectum ſit: deinde cùm audierit, eas res, quibus fundi fructus & cultura continentur, amotas & uenditas, ſummo ſupplicio uillicum afficiat, & ſecum malè actum putet: item populus Rom. cùm audit pluris decumas uendidiſſe C. Verrem, quàm innocentiſſimum hominem, cui iſte ſucceſſit, C. Sacerdotem, putat ſe bonum in arationibus fructibusq; ſuis habuiſſe cuſtodem, ac uillicũ: cùm ſenſerit iſtum omne inſtrumentum aratorum, omnia ſubſidia uectigalium uendidiſſe, omnem ſpem poſteritatis auaritia ſua ſuſtuliſſe, arationes & agro uectigales uaſtaſſe atq; exinaniſſe: ipſum maximos quaſtus, prædasq; feciſſe: intelliget ſecũ actum eſſe peſsimè: iſtum*

autem

autem ſummo ſupplicio dignum exiſtimabit. Vnde ergo hoc intelligi poteſt? ex hoc maximè, quòd ager decumanus prouinciæ Siciliæ propter iſtius auaritiam deſertus eſt. neque id ſolùm actum eſt, uti hi minus multis iugis arent, ſi qui in agris remanſerunt: ſed etiam, ut permulti locupletes homines, magni & gnaui aratores, agros latos ac fertiles deſererent, totasq; arationes derelinquerent. Id adeò ſciri facillimè poteſt ex literis publicis ciuitatum: propterea quòd lege Hieronica numerus aratorum quotannis apud magiſtratus publicè ſubſcribitur. Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres. OCTOGINTA TRES. *quot anno tertio profiteantur.* TRIGINTA DVO. *unum & quinquaginta aratores ita uideo deiectos, ut his ne uicarij quidem ſucceſſerint. Quot aratores adueniente te fuerũt agri Muticẽſis, uideamus ex literis publicis.* CENTVM OCTOGINTA OCTO. *Quid? anno tertio?* CENTVM ET VNVS. *octoginta ſeptem aratores unus ager iſtius iniuria deſiderat: atque adeò noſtra Reſpub. quoniam illa populi Romani uectigalia ſunt, hunc tot patrumfamiliâs numerum deſiderat, & repoſcit. Ager Herbitenſis primo anno habuit aratores ducẽtos quinquagintaſeptem, tertio centum uiginti, hinc centum trigintaſeptem patresfamiliâs extorres profugerunt.*

Agyrinenſis ager quorum hominum! quàm honeſtorum! quàm locupletum! ducentos quinquaginta aratores habuit primo anno Præturæ tuæ. Quid tertio anno? octoginta: quemadmodum Legatos Agyrinenſes recitare ex publicis literis audiſtis. Prò dij immortales: ſi ex prouincia tota centum ſeptuaginta eieciſſes, poſſes'ne ſeueris iudicibus ſaluus eſſe? unus ager Agyrinenſis centum ſeptuaginta aratoribus inanior cùm ſit, uos coniecturam totius prouinciæ nõ facietis? Atq; hoc peræquè in omni agro Decumano reperietis. quibus aliquid tamen reliqui fuerit ex magno patrimonio, eos in agris minore inſtrumento, minus multis iugis, minores remanſiſſe: quòd metuebant, ſi receßiſſent, ne reliquas fortunas omnes amitterent, quibus autẽ iſte nihil reliqui, quod perderẽt, fecerat, eos planè non ſolùm ex agris, uerùm ex ciuitatibus ſuis profugiſſe. illi ipſi, qui remanſerant, uix decima pars aratorum, relicturi agros omnes erant, niſi ad eos Metellus Roma literas miſiſſet, decumas ſe lege Hieronica uenditurum, & niſi ab ijs hoc petiuiſſet, ut ſererent quàm plurimum: quod illi ſemper ſua cauſa fecerant, cùm eos nemo rogaret, quandiu intelligebant ſeſe ſibi, & populo Romano, non Verri & Apronio ſerere, impendere, laborare. Iam uerò ſi Siculorum fortunas negligetis: ſi, quẽadmodum ſocij pop.

Rom. à magiſtratibus noſtris tractentur, non laboratis: at uos communem populi Romani cauſam ſuſcipite, atque defendite. Eiectos aratores eſſe dico, agros uectigales uexatos atque exinanitos à Verre, populatam, uexatam'que prouinciam: hæc omnia doceo ciuitatum, & priuatis primariorum uirorum teſtimonijs. Quid uultis amplius? num expectatis, dum L. Metellus is, qui multos in iſtum teſtes imperio & poteſtate deterruit, idem abſens de iſtius ſcelere, improbitate, audacia teſtimonium dicat? non opinor. At is optimè, qui ſucceſſit iſti, potuit cognoſcere. ita eſt: uerùm amicitia impeditur. At debet nos certiores facere, quo pacto ſe habeat prouincia. debet: ueruntamen non cogitur. Num quis in Verrem L. Metelli teſtimonium requirit? nemo. num quis poſtulat? non opinor. Quid ſi teſtimonio L. Metelli, ac literis hæc omnia uera eſſe docebo? quid dicetis? utrum Metellum falſum ſcribere? an amicum lædendi eſſe cupidum? an Prætorem, quemadmodum prouincia affecta ſit, neſcire? Recita literas L. Metelli, quas ad Cn. Pompeiũ, & M. Craſſum COSS. *quas ad M. Mummium Prætorem, quas ad Quæſtores urbis miſit.* EPISTOLA L. METELLI. DECVMAS FRVMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI. *Cùm ſcribit, ſe lege Hieronica uendidiſſe,*

quid ſcribit? ita ſe uendidiſſe, ut omnes prater Verrem. cùm ſcribit lege Hieronica uendidiſſe, quid ſcribit? ſe per iſtum erepta Siculis maiorum noſtrorum beneficia, ius ipſorum, conditionem ſocietatis, amicitia fœderum reddidiſſe. dicit, quanti cuiuſque agri decumas uendiderit: deinde quid ſcribit? Recita de epiſtola reliqua. SVMMA DATA EST OPERA À ME, VT QVÀM PLVRIMO DECVMAS VENDEREM. *Cur igitur Metelle non ita magno uendidiſti? quia deſertas arationes, inanes agros, prouinciam miſeram perditamq; offendi. quid? id ipſum quod ſatum eſt, qua ratione quiſquam, qui ſereret, inuentus eſt? Recita literas, ait ſe miſiſſe, & confirmaſſe, ſuam interpoſuiſſe autoritatem. tantùm non aratoribus Metellus obſides dedit, ſe in nulla re Verri ſimilem futurum. At quid eſt tandem, in quo ſe laboraſſe dicat? Recita.* VT ARATORES QVI RELIQVI ERANT, QVAMPLVRIMVM SERERENT. *Qui reliqui? quid hoc eſt? reliqui, quo ex bello? qua ex uaſtitate? quanam in Sicilia tāta clades, aut quod bellum tam diuturnum, tam calamitoſum te Pratore uerſatum eſt, ut is, qui tibi ſucceſſerit, reliquos aratores collegiſſe & recreaſſe uideatur? Cùm bellis Carthaginienſibus Sicilia uexata eſt, & noſtra patrumq; memoria, cùm bis in ea prouincia*

uincia magnæ fugitiuorum copiæ uerſatæ ſint: tamen aratorum internicio facta nulla eſt. tum ſemente prohibita, aut meſſe amiſſa, fructus annuus interibat: tamen incolumis numerus manebat dominorum, atque aratorum. tum qui M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M. Aquilio Prætoribus in eam prouinciam ſucceſſerant, aratores reliquos non colligebant. tanto'ne plus Verres cum Apronio prouinciæ Siciliæ calamitatis importauit, quã aut Haſdrubal cum Pœnorũ exercitu, aut Athenio cum fugitiuorum maximis copijs, ut temporibus illis, ſimulatq; hoſtis ſuperatus eſſet, ager araretur, omnis, neque aratori Prætor per literas ſupplicaret, neq; eum præſens oraret, ut quàm plurimum ſereret: nunc autem, ne poſt abitum quidem huius importuniſſimæ peſtis, quiſquam reperiretur, qui ſua uoluntate araret? pauci eſſent reliqui, qui L. Metelli autoritate in agros, atque ad ſuum larem familiarem redirent? His te literis homo audaciſſime atq; amentiſſime iugulatum ſentis? non uides, cùm is, qui tibi ſucceſſit, aratores reliquos appellet, hoc eum diſertè ſcribere, reliquos hos eſſe, non ex bello, neque ex aliqua huiuſmodi calamitate, ſed ex tuo ſcelere, importunitate, auaritia, crudelitate? Recita cætera. TAMEN PRO EO, VT ET TEMPORIS DIFFICVLTAS ARATORVMQVE PENV-

 RIA

RIA TVLIT. *Aratorum, inquit, penuria. ſi ego accuſator toties de re eadem dicerem, uererer ne animos ueſtros offenderem Iudices. Clamat Metellus: niſi literas miſiſſem. non eſt ſatis. Niſi præſens confirmaſſem. ne id quidem ſatis eſt. Reliquos inquit aratores. reliquos? propè lugubri uerbo calamitatem prouinciæ Siciliæ ſignificat. addit, Aratorum penuria. Expectate etiam Iudices, ſi poteſtis, autoritatem accuſationis meæ. dico aratores iſtius auaritia eiectos: ſcribit Metellus, reliquos ab ſe eſſe confirmatos. dico agros relictos, arationesq; deſertas eſſe: ſcribit Metellus aratorum eſſe penuriam. hoc cùm ſcribit, illud oſtendit, deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulſos eſſe populi Romani ſocios, atq; amicos. quibus ſiqua calamitas propter iſtum ſaluis uectigalibus noſtris accidiſſet, animaduertere in eum nos oportebat: præſertim cùm ea lege iudicaretis, quæ ſociorum cauſa eſſet conſtituta. cùm uerò perditis, profligatisq; ſocijs uectigalia populi Romani ſint diminuta, res frumentaria, commeatus, copiæ, ſalus urbis, atque exercituum noſtrorum in poſteritatem iſtius auaritia interierit: ſaltem populi Romani commoda reſpicite, ſi ſocijs fideliſsimis proſpicere non laboratis. Atque ut intelligatis, ab iſto præ lucro, prædaq; præſenti nec uectigalium, nec poſteritatis habitam eſſe ra-*

tionem: cognoſcite quid ad extremum ſcribat Metellus. In reliquum tempus ait ſe uectigalibus proſpexiſſe. non ſcriberet ſe uectigalibus proſpexiſſe, niſi hoc uellet oſtendere, te uectigalia perdidiſſe. Quid enim erat, quòd uectigalibus proſpiceret Metellus in decumis, & in tota re frumentaria, ſi iſte non uectigalia populi Romani ſuo quæſtu peruertiſſet? Atq; ipſe Metellus, qui uectigalibus proſpicit, qui reliquos aratores colligit, quid aſſequitur? niſi hoc, ut arent, ſi qui poſſunt, quibus aratrum ſaltem aliquod ſatelles iſtius Apronius reliquum fecit: qui tamen in agris ſpe atque expectatione Metelli remanſerunt. Quid cæteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum? qui non modò ex agris eiecti ſunt, ſed etiam ex ciuitatibus ſuis, ex prouincia denique bonis fortunis'que omnibus ereptis profugerunt: qua ratione ij reuocabuntur? quot Prætorum innocentia, ſapientia'que opus eſt, ut illa aratorum multitudo aliquando in ſuis agris, ac ſedibus collocetur? Ac ne miremini, tantam multitudinem profugiſſe, quantam ex literis publicis, aratorum'que profeſſionibus cognouiſtis: ſcitote tantam acerbitatem iſtius, tantum ſcelus in aratores fuiſſe (incredibile dictu eſt Iudices, ſed & factum, & tota Sicilia peruulgatum) ut homines propter iniurias, licentiam'que decuman

man

manorum mortem ſibi ipſi cõſciuerint. Centuripinum Dioclem hominẽ locupletem ſuſpendiſſe ſe conſtat, quo die ſit ei nuntiatũ, Apronium decumas redemiſſe. Dyrrachinum primum ciuitatis eadem ratione mortem oppetiſſe dixit apud nos homo nobiliſsimus Archonidas Elorinus, cùm audiſſet tantum Decumanum profeſſum eſſe ex edicto iſtius ſibi deberi, quantum ille bonis ſuis omnibus efficere non poſſet. Hæc tu, tametſi omnium diſſolutiſsimus, crudeliſsimusq; ſemper fuiſti, tamen nunquam perpeterere, quòd illi gemitus, luctusq; prouinciæ ad tui capitis periculum pertinebant: non inquam perpeterere, ut homines iniuria tua remedium morte, ac ſuſpẽdio quærerent, niſi ea res ad quæſtum, & ad prædam tuam pertineret. Quid? illud perpeterere? attendite Iudices. omnibus enim neruis mihi cõtendendum eſt, atque in hoc laborandum, ut omnes intelligant, quàm improbam, quàm manifeſtam, quàm confeſſam rem pecunia redimere conentur. Graue crimen eſt hoc, & uehemens, & poſt hominum memoriam, iudiciaq; de pecunijs repetundis conſtituta, grauiſsimũ, Prætorẽ pop. Rom. ſocios habuiſſe decumanos. Non hoc nunc primùm audit priuatus de inimico, reus ab accuſatore: iam antea in ſella ſedens Prætor, cùm prouinciam Siciliam obtineret, cùm ab omnibus non ſolùm, id quod cõ-

mune

mune eſt, propter imperium, ſed etiam id, quod iſtius præcipuum eſt, propter crudelitatem metueretur: millies audiuit, cùm eius animum ad perſequendum non negligentia tardaret, ſed conſcientia ſceleris, auaritiæq; ſuæ frænaret. loquebantur enim decumani palàm, & præter cæteros is, qui apud iſtum plurimum poterat, maximosq; agros populabatur, Apronius: perparum ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire, Prætorem eſſe ſociũ. hoc cùm palam Decumani tota prouincia loquerẽtur, tuumq; nomen in re tam turpi, nefariaq; interponerent: nihil'ne tibi uenit in mentem exiſtimationi tuæ conſulere? nihil denique capiti ac fortunis tuis prouidere? cùm tui nominis terror in auribus, animisq; aratorũ uerſaretur: cùm Decumani aratoribus ad pactiones faciendas non ſuam uim, ſed tuum ſcelus, ac nomen opponerent: ecquod iudicium Romæ tam diſſolutũ, tam perditum, tam numarium fore putaſti, quo ex iudicio te ulla ſalus ſeruare poſſet? cùm planum fieret, decumis contra inſtituta legis conſuetudinemq; omnium uenditis, in aratorum bonis, fortunisq; diripiẽdis decumanos dictitaſſe tuas eſſe partes, tuam rem, tuam prædam: idq; te tacuiſſe, & cùm diſſimulare non poſſes, potuiſſe tamen perpeti, & perferre, quòd magnitudo lucri obſcuraret periculi magnitudinem, plusq; aliquanto apud te pecuniæ cupiditas,

quàm

quàm iudicij metus poſſet. Eſto: cætera negare non potes. ne illud quidem tibi reliquum feciſti, ut hoc poſſes dicere, nihil eorum te audiſſe, nihil ad tuas aures de infamia tua perueniſſe. querebantur cum luctu, & gemitu aratores: tu id neſciebas? fremebat tota prouincia: nemo id tibi renuntiabat? Romæ querimoniæ de tuis iniurijs, conuentusq́; habebantur: ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid? cùm palàm Syracuſis te audiente, maximo conuentu P. Rubrius Q. Apronium ſponſione laceſſiuit, ni Apronius dictitaret, te ſibi in decumis eſſe ſocium: hæc te uox non perculit? non perturbauit? non, ut capiti & fortunis tuis proſpiceres, excitauit? tacuiſti, ſedaſti etiã lites illorum, & ſponſio illa ne fieret, laboraſti. Prò dij immortales, hoc aut innocens homo perpeti potuiſſet, aut quamuis nocens, qui modò iudicia Romæ fore putaret? non aliqua ſe ſimulatione populi Romani exiſtimationi uindicaſſet? quid eſt hoc? ſponſio fit de capite, ac fortunis tuis: tu ſedes, & quieſcis, non perſequeris? non perſeueras? non perquiris, cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc natum? quemadmodum prolatum ſit? ſi quis tibi ad aurem acceſſiſſet, & dixiſſet Apronium dictitare, te ſibi eſſe ſocium: commoueri te oportuit, uocare Apronium, nec illum antè tibi ſatisfacere, quàm tu omnium exiſtimationi

ſatisf

ſatisfeciſſes. cùm uerò in foro celeberrimo, tanta frequentia, hoc uerbo & ſimulatione Apronio, re uera tibi obiectum eſſet: tu unquam tantam plagam tacitus accipere potuiſſes, niſi hoc ita ſtatuiſſes, in re tam manifeſta quicquid dixiſſes, te deterius eſſe facturum? Quæſtores, Legatos, Præfectos ſuos, Tribunos multi miſſos fecerunt, & de prouincia decedere iuſſerunt, quòd eorum culpa ſe minus commodè audire arbitrarentur: aut quòd peccare illos aliqua in re iudicarent. tu Apronium hominem uix liberum, contaminatum, perditum, flagitioſum, qui non modò animum integrum, ſed ne animam quidem puram conſeruare potuiſſet, eum in tanto tuo dedecore profectò ne uerbo quidem grauiore appellaſſes: neque apud te tam ſancta religio ſocietatis fuiſſet, ut tui capitis periculum negligeres, niſi rem tam notam eſſe omnibus & tam manifeſtam uideres? Cum eodem Apronio poſtea P. Scandilius Eques Romanus, quem uos omnes noſtis, eandem ſponſionem de ſocietate fecit, quam Rubrius facere uoluerat, inſtitit, oppreſſit, non remiſit: facta eſt ſponſio HS. V. *mil. cœpit Scandilius Recuperatores, aut iudicem poſtulare. ſatis'ne uobis Prætori improbo circundati cancelli uidentur in ſua prouincia, imò uerò in ſella, ac tribunali: ut aut de ſuo capite iudicium fieri*

patiat

patiatur præſens, ac ſedens: aut confiteatur ſe omnibus iudicijs conuinci neceſſe eſſe? ſponſio eſt, ni te Apronius in decumis ſocium eſſe dicat: prouincia tua eſt: ades: abs te iudicium poſtulatur: quid facis? quid decernis? Recuperatores dicis te daturum. bene agis: tametſi qui erunt tantis ceruicibus Recuperatores, qui audeant in prouincia, cùm Prætor adſit, non ſolùm contra uoluntatem eius, ſed etiam contra fortunas iudicare? Verùm eſto: manifeſta res eſt: cùm nemo eſſet, quin hoc ſe audiſſe liquidò diceret: locupletiſsimus quiſq; certiſsimus teſtis eſſet: nemo erat Sicilia tota, qui neſciret decumas eſſe Prætoris, nemo qui non audiſſet ita Apronium dictitaſſe: præterea conuentus honeſtus Syracuſis, multi Equites Rom. uiri primarij, ex qua copia Recuperatores reijci oporteret, qui aliter iudicare nullo modo poſſent. Inſtat Scandilius poſcere Recuperatores. tum iſte homo innocens, qui illam ſuſpicionem leuare, atque ab ſe remouere cuperet, Recuperatores dicit ſe de cohorte ſua daturū. Prò deûm hominumq; fidem: quem ego accuſo? in quo meam induſtriam, ac diligentiam ſpectari uolo? quid eſt, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut aſſequi debeam? teneo in medijs uectigalibus populi Romani, in ipſis fructibus prouinciæ Siciliæ furem manifeſto auertentem rem frumentariam omnem, pecuniam maximam

mam: teneo inquam ita, ut negare non poſsit. nam quid hîc dicet? ſpōſio facta eſt cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni ſocium te ſibi in decumis eſſe dictitaret. Expectant omnes, quãta tibi ea res curæ ſit, quẽadmodum hominũ exiſtimationi te, atq; innocẽtiam tuam probari uelis. hîc tu Medicum & Aruſpicem, & Præconem tuum Recuperatores dabis? aut etiã illum ipſum, quem tu in cohorte tua Caſsianũ Iudicẽ habebas, ſiqua res maior eſſet, Papiriũ Potamonẽ, hominẽ ſeuerum, ex uetere illa equeſtri diſciplina? Scandilius poſtulare de cõuentu Recuperatores. Tum iſte negat ſe de exiſtimatione ſua cuiquã, niſi ſuis, cõmiſſurum. Negotiatores putant eſſe turpe, id forum ſibi iniquum eiurare, ubi negotiẽtur. Præter prouinciã ſuam totam ſibi iniquam eiurat. O impudentiam ſingularẽ: hic poſtulat ſe Romæ abſolui, qui in ſua prouincia iudicauit ſe abſolui nullo modo poſſe: qui plus exiſtimet apud lectiſsimos Senatores pecuniam, quàm apud tres negotiatores metum ualere. Scandilius uerò negat ſeſe apud Artemidorum Recuperatorem uerbum eſſe facturum: & tamen urget, atque onerat te bonis conditionibus, ſi tu uti uelis: ſi ex prouincia Sicilia tota ſtatuas idoneum Iudicem, aut Recuperatorem nullum poſſe reperiri, poſtulat à te, ut Romam reijcias, hîc enimuero tu exclamas,

hominẽ improbũ,qui poſtulet ibi de tua exiſtimatione iudiciũ fieri,ubi te inuidioſum eſſe intelligebat.negas te Romam reiecturũ:negas de cõuẽtu Recuperatores daturũ:cohortẽ tuã proponis.Scãdilius rem ſe totã relicturũ dicit, & ſuo tẽpore eſſe rediturũ. Quid tu ibi tum?quid facis?Scãdiliũ cogis.quid?ſpõſionẽ acceptã facere?impudẽter tollis expectatũ exiſtimationis tuæ iudiciũ?nõ facis.quid ergo?Apronio permittis,ut quos uelit,de cohorte ſumat Recuperatores?indignũ,uni potius ex iniquis ſumendi,quàm utriſq; ex æquis reiiciendi fieri poteſtatẽ.neutrũ facis eorũ. Quid ergo?eſt aliquid, quod improbius fieri poteſt.cogit enim Scandilium quinq; illa millia numûm dare atq; adnumerare Apronio.Quid potuit elegãtius facere Prætor cupidus exiſtimationis bonæ, qui ab ſeſe omnẽ ſuſpicionẽ propulſare,qui ſe eripere ex infamia cuperet?Adductus erat in ſermonẽ,inuidiã,uituperationẽ: dictitarat homo improbus,atq; impurus Apronius,ſociũ eſſe Prætorem: uenerat res in iudiciũ, atq; diſcrimen:poteſtas erat iſti homini integro,atq; innocenti data,ut in Aproniũ cum animaduertiſſet,ſeſe grauiſſima leuaret infamia. Quid excogitat pœnæ? quid animaduerſionis in Apronium? cogit Scandilium Apronio ob ſingularem improbitatẽ,atq; audaciã,prædicationẽq; nefariæ ſocietatis,HS.V.millia mer-

cedis

cedis nomine, ac pramij dare. Quid interſuit homo audaciſsime, utrũ hoc decerneres? an id, quod Apronius dictitabat, tu de te proferres, ac dictitares? quẽ hominẽ, ſi quis pudor in te, atque adeò ſi quis metus fuiſſet, ſine ſupplicio dimittere nõ debuiſti, hunc abs te ſine pramio diſcedere noluiſti. Omnia ſimul intelligere potuiſtis Iudices ex hoc uno crimine Scãdiliano: primùm, hoc non eſſe Romæ natũ de ſocietate decumarũ, nõ ab accuſatore fictũ, nõ (ut ſolemus interdũ in defenſionibus dicere) crimẽ domeſticũ ac uernaculũ, nõ ex tẽpore periculi tui cõſtitutũ, ſed uetus excogitatũ iam, & te Prætore iactatũ, & nõ ab inimicis Romæ cõpoſitum. ſed Romam de prouincia exportatum ſimul intelligi poteſt illud iſtius in Apronium ſtudium: Apronij de iſto non modò confeſsio, uerùm etiam cõmemoratio. eôdẽ accedit, quòd hoc quoq; intelligere poteſtis, iſtum ſtatuiſſe in prouincia ſua, exiſtimationis ſuæ iudiciũ extra cohortem ſuam cõmittendum fuiſſe nemini. Ecquis eſt Iudex, cui non ab initio decumani criminis perſuaſum ſit, iſtum in aratorum bona, fortunasq́; impetum feciſſe? quis hoc non ex eo ſtatim iudicauit, quòd oſtendi iſtum decumas noua lege, atque adeò nulla lege, contra omnium conſuetudinem, atq; inſtituta uendidiſſe? Verùm ut iſtos ego Iudices tam ſeueros, tam diligẽtes, tam religioſos nõ haberem:

æquis eſt, ex iniuriarũ magnitudine, improbitate decretorum, iudiciorum iniquitate, qui hoc non iandudũ ſtatuerit, & iudicarit? Etiã ſanè, ſit aliquis diſſolutior in iudicando: legum, officij, Reipublicæ, ſociorum, atque amicorum negligentior: quid is? poßit'ne de iſtius improbitate dubitare, cùm tanta lucra facta, tam iniquas pactiones ui & metu expreſſas cognouerit? cùm tanta præmia ciuitates ui atq; imperio, uirgarũ ac mortis metu, nõ modò Apronio, atq; eius ſimilibus, uerũ etiã Venerijs ſeruis dare coactas? Quòd ſi quis ſociorũ incommodis minus mouetur: ſi quẽ aratorum fugæ, calamitates, exilia, ſuſpendia deniq; non permouent: nõ poſſum dubitare, quin is tamẽ cùm uaſtatã Siciliam, relictos agros, ex ciuitatum literis, & epiſtola L. Metelli cognouerit: ſtatuat fieri non poſſe, ut de iſto non ſeuerißimè iudicetur. Erit etiã aliquis qui hæc omnia diſſimulare, ac negligere poßit? Attuli ſponſiones ipſo præſente factas de decumarum ſocietate, ab ipſo prohibitas iudicari. Quid eſt, quod poſſet quiſquam manifeſtius hoc deſiderare? non dubito, quin uobis ſatisfecerim Iud. ueruntamen progrediar longius: non mehercule quò magis hoc uobis perſuadeatur, quàm iam perſuaſum eſſe confido: ſed ut ille aliquando impudentiæ ſuæ finem faciat: aliquãdo deſinat, ea ſe putare emere, quæ ipſe ſemper habuit

buit uanalia, fidem, iuſiurandũ, ueritatẽ, officium, religionem: deſinant amici eius ea dictitare, quæ detrimento, maculæ, inuidiæ, infamiæ nobis omnibus eſſe poſsint. at qui amici? O miſerũ, atq; inuidioſum, offenſumq; paucorum culpa, atq; indignitate ordinem Senatorium. Albam Aemilium ſedentem in faucibus macelli loqui palàm, uiciſſe Verrem, emptos habere Iudices: aliũ HS. CCCC. *millibus, alium* HS. D. *quẽ minimo,* CCC. *atq; ei cùm reſponſum eſſet, fieri non poſſe, multos teſtes eſſe dicturos, me præterea cauſæ non defuturum: Licet hercules, inquit, omnes omnia dicant, in illo niſi ita res manifeſta erit allata, ut reſponderi nihil poſsit, uicimus. Bene agis Alba: ad tuam ueniã conditionem. nihil putas ualere in iudicijs cõiecturam, nihil ſuſpicionem, nihil anteactæ uitæ exiſtimationem, nihil bonorum uirorum teſtimonia. nihil ciuitatum autoritates, ac teſtimonia, literas manifeſtas quæris. non quæro Iudices Caſsianos, ueterem iudiciorum ſeueritatem non requiro: ueſtram in hoc fidem, dignitatẽ, religionem in iudicando non imploro: Albam habebo Iudicem, eum hominem, qui ſe ipſe ſcurram improbiſsimum exiſtimari uult: qui à ſcurris potius ſemper gladiator, quàm ſcurra appellatus ſit. afferam rem eiuſmodi in decumis, ut Alba fateatur, iſtum in re frumẽtaria, & in bonis aratorum*

apertè, palamq; eſſe prædatū. Decumas agri Leontini magno dicit ſe uendidiſſe. oſtēdi iam illud initiò, non exiſtimandum magno uendidiſſe eum, qui uerbo decumas uendiderit: re, & conditione, & lege, & edicto, & licentia Decumanorum, decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. Etiam illud oſtēdi, uendidiſſe alios magno decumas agri Leontini, cæterorumq; agrorum, & lege Hieronica uendidiſſe, & pluris etiam, quàm te uendidiſſe: nec aratorem quenquā eſſe queſitum. nec enim fuit quod quiſquam quæri poſſet, cùm lege æquiſsimè ſcripta uanirent. neq; illud unquam aratoris interfuit, quanti decumæ uanirent. non enim ita eſt, ut ſi magno uanierint, plus arator debeat: ſi paruo, minus. ut frumenta nata ſunt, ita decumæ ueneunt. aratoris autem intereſt, ita ſe frumenta habere, ut decumæ quàm plurimo uanire poſſint: dum arator ne plus decuma det, expedit ei decumam eſſe quàm maximā. Verùm hoc, ut opinor, eſſe uis caput defenſionis tuæ, magno te decumas uendidiſſe: agri uerò Leontini, qui plurimū efficit, tritici mod. CCVI. millibus. Si doceo, pluris aliquantò potuiſſe te uendere, neq; his uoluiſſe addicere, qui contra Apronium licerentur: & Apronio multò minoris, quàm alijs potueris, tradidiſſe: ſi hoc doceo, poterit'ne te Alba tuus antiquiſſimus non ſolùm amicus, uerùm etiam amator,

tor, abſoluere? Dico Equitẽ Ro. hominẽ in primis honeſtũ Q. Minutiũ cũ ſui ſimilibus, ad decumas agri Leontini tritici mod. non M. *non* M M. *non* M M M. *ſed ad unas unius agri decumas tritici mod.* D X X X. *uoluiſſe addere: & ei poteſtatem emendi non eſſe factam, ne res abiret ab Apronio. negare hoc, niſi fortè negare omnia conſtituiſti, nullo modo potes. palàm res geſta eſt, maximo conuentu Syracuſis: teſtis eſt tota prouincia, propterea quòd undique ad emendas decumas ſolent eò conuenire. quod ſiue fateris, ſiue conuinceris: quot & quàm maximis in rebus teneare, non uides? primùm tuam rem illam, & prædam fuiſſe. nam, niſi ita eſſet, cur tu Apronium malebas, quem omnes tuum procurare in decumis negotium loquebantur, quàm Minutium decumas agri Leontini ſumere? deinde immenſum, atq; infinitum lucrum eſſe factum. nam ſi* D. X X X. *mod. tritici tu cõmotus non eſſes (certè hoc idẽ lucri Minutius Apronio libenter dediſſet, ſi ille accipere uoluiſſet) quantam igitur illi ſpem prædæ propoſitam arbitramur fuiſſe, qui tantum præſens lucrum nulla opera inſumpta contempſerit, atque deſpexerit? deinde ipſe Minutius nunquam tanti habere uoluiſſet, ſi decumas tu lege Hieronica uenderes: ſed quòd tuis nouis edictis, & iniquiſſimis inſtitutis plus aliquanto ſe, quàm decumas ab-*

laturum uidebat, idcirco longius progreſſus eſt. At Apronio ſemper, plus etiã multò abs te permiſſum eſt, quàm quod edixeras. quantũ igitur quæſtum putamus factum eſſe per eum, cui quiduis licitum ſit: cùm tantum lucri uoluerit addere is, cui, ſi decumas emiſſet, idem non liceret? Poſtremò illa quidem certè tibi præciſa defenſio eſt, in qua tu ſemper omnia tua furta, atq; flagitia latêre poſſe arbitratus es, magno te decumas uendidiſſe, plebi Romanæ conſuluiſſe, annonæ proſpexiſſe, non poteſt hoc dicere is, qui negare non poteſt, ſe unius agri decumas DXXX. *mod. minoris quàm potuerit, uendidiſſe: ut etiam ſi tibi hoc concedam, Minutio ideo te non tradidiſſe, quòd iam addixiſſes Apronio: aiunt enim te ita dictitare: quod ego expecto, cupio'que te illud defendere. uerùm ita ſit, tamen non potes hoc quaſi præclarum aliquid prædicare, magno te decumas uendidiſſe, cùm fuiſſe fateare, qui multo pluris uoluerint emere. Tenetur igitur iam Iudices; & manifeſtò tenetur auaritia, cupiditas hominis, ſcelus, improbitas, audacia. Quid ſi hæc, quæ dico ipſius amici, defenſores'que iudicarunt? quid uultis amplius? Aduentu L. Metelli Prætoris, cùm omnes eius comites iſte ſibi ſuo illo panchreſto medicamento amicos redemiſſet, aditum eſt ad Metellum: eductus eſt Apronius: eduxit*

eduxit uir primarius C. Gallius Senator: à L. Metello, ut ex edicto ſuo iudicium daret in Apronium, quòd per uim aut metum abſtuliſſet: (quam formulam Octauianam & Romæ Metellus habuerat, & habebat in prouincia) non impetrat: cùm hoc diceret Metellus, præiudicium ſe de capite C. Verris per hoc iudiciũ nolle fieri. tota Metelli cohors, hominum nõ ingratorũ, aderat Apronio. C. Gallius homo noſtri ordinis, à ſuo familiariſsimo L. Metello iudiciũ ex edicto non poteſt impetrare. non reprehendo Metellum: pepercit homini amico, & quemadmodum ipſum dicere audiui, neceſſario. nõ reprehendo inquam Metellum: ſed hoc miror, quomodo, de quo homine præiudiciũ noluerit fieri per Recuperatores, de hoc ipſo nõ modò præiudicarit, uerùm grauiſsimè ac uehementiſsimè iudicarit: Primùm enim ſi Apronium abſolutum iri putaret, nihil erat, quòd ullum præiudicium uereretur. deinde ſi condemnato Apronio, coniunctam cum eo Verris cauſam omnes erant exiſtimaturi: Metellus quidem certè iam hoc iudicabat, eorum rem, cauſamq́; eſſe coniunctam, qui ſtatuerit, Apronio condemnato, de iſto præiudicium futurum. & ſimul una res utrique rei eſt argumento: & aratores ui & metu coactos Apronio multo plus, quàm debuerint, dediſſe: & Apronium iſtius rem ſuo no-

mine egiſſe, cùm L. Metellus ſtatuerit non poſſe Apronium condemnari; quin ſimul de iſtius ſcelere, atque improbitate iudicaretur. Venio nunc ad epiſtolam Timarchidis, liberti iſtius & Accenſi: de qua cùm dixero, totum hoc crimen Decumanum perorabo. Hæc epiſtola eſt Iudices, quam nos Syracuſis in ædibus Apronij, cùm literas conquireremus, inuenimus. miſſa eſt, ut ipſa ſignificat, ex itinere, cùm Verres iam de prouincia deceſsiſſet, Timarchidis manu ſcripta. Recita epiſtolam Timarchidis. TIMARCHIDES VERRIS ACCENSVS APRONIO SALVTEM DICIT. *Iam hoc quidem non reprehendo, quòd adſcripſit Accenſus: cur enim ſibi hoc Scribæ ſoli ſumant? C. Papirius Scriba. uolo ego hoc eſſe commune Accenſorum, Lictorum, Viatorum.* FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS, QVOD AD EXISTIMATIONEM PRAETORIS ATTINET. *Commendat Apronio Verrem, & hortatur, ut inimicis eius reſiſtat. bono præſidio munitur exiſtimatio tua: ſi quidẽ in Apronij conſtituitur diligentia, atq; autoritate.* HABES VIRTVTEM, ATQVE ELOQVENTIAM. *Quàm copiosè laudatur Apronius à Timarchide! quàm magnificè! cui ego non putẽ illũ placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus*

ſit!

ſit? HABES, SVMPTVM VNDE FACIAS. *Neceſſe eſt, quod redundarit de ueſtro frumentario quæſtu, ad illum potiſſimùm, per quem agebatis, defluxiſſe.* SCRIBAS, APPARITORES RECENTES ARRIPE. CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE, CONCIDE. *Videte quàm ualde malitiæ ſuæ confidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. Iam hoc, Cæde, concide, non uerba domo patroni depromere uidetur ad omne genus nequitiæ accommodata?* VOLO MIHI FRATERCVLO TVO CREDAS. *Conſorti quidem in lucris atque furtis: gemino, & ſimillimo nequitia, improbitate, audacia.* IN COHORTE CHARVS HABEARE. *Quid eſt hoc, in cohorte? quò pertinet? Apronium doces? quid? in ueſtram cohortem te monitore, an ſua ſponte peruenerat?* QVOD CVIQVE OPVS SIT, OPPONE. *Quæ impudentia putatis eum in dominatione fuiſſe, qui in fuga tam improbus ſit? ait omnia pecunia effici poſſe. da, profunde, oppone, ſi uelis uincere. non hoc mihi tam moleſtum eſt Apronio ſuadere Timarchidem, quàm quòd hoc idem patrono ſuo præcipit.* TE POSTVLANTE OMNES VINCERE SOLENT. *Verre quidem Prætore, non Sacerdote*

dote, non Peduceo, non hoc ipſo Metello. SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. *Hoc uerò ferri iam non poteſt, irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, & contemni ac deſpici à fugitiuo Timarchide.* SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS PERFICIES. *Hîc uehementer errat Timarchides, qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet poſſe, aut Metellum unius arbitratu gerere Præturam. ſed errauit coniectura domeſtica: quia multos per ſe, & per alios multa ludibundus libidinosè apud Verrem effeciſſe uidit: ad omnes, eoſdem patêre aditus arbitrabatur. facilius uos efficiebatis ludibundi, quæ uolebatis à Verre, quòd multa eius ludorum genera noratis.* INCVLCATVM EST METELLO, ET VVLTEIO, TE ARATORES EVERTISSE. *Quis iſtuc Apronio attribuebat, cùm aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi, cum ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum, pecuniam acceperat? aut Seſtio Lictori, cùm aliquem innocentem ſecuri percuſſerat? nemo. omnes ei Verri tunc attribuebant, quem nunc condemnari uolunt.* OBTVDERVNT EIVS AVRES TE SOCIVM PRAETORIS FVISSE. *Vides'ne, hoc quàm clarum ſit, ac fuerit? cùm etiam Timarchides*

hoc

hoc metuat: concedes, non hoc crimen nos in te confingere, ſed iampridem ad crimen aliquam defenſionem libertum quærere? libertus, & Accenſus tuus, & tibi ac liberis tuis, omnibus in rebus coniunctus ac proximus, ad Apronium ſcribit, uulgò eſſe ab omnibus ita demonſtratum Metello, tibi Apronium in decumis ſocium fuiſſe. FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT, SI DII VOLENT. *Quod iſtuc per Deos immortales, aut qua de cauſa excitatum eſſe dicamus in aratores tam infeſtum odium, atque tantum? quantam iniuriam fecerunt Verri aratores, ut eos etiam libertus & Accenſus eius tam irato animo, his literis inſequatur? Neque ego huius fugitiui Iudices epiſtolam uobis recitaſſem, niſi ut ex ea totius familiæ præcepta, & inſtituta, & diſciplinam cognoſceretis. Videtis, ut moneat Apronium, quibus ſe rebus ac muneribus inſinuet in familiaritatem Metelli, Vulteium corrumpat, Scribas, Accenſos'que pretio deliniat? ea præcipit, quæ uidit: ea monet alienum hominem, quæ domi didicit ipſe. uerùm in hoc errat uno, quòd eaſdem exiſtimat uias ad omnium familiaritates eſſe munitas. Quanquam meritò ſum iratus Metello: tamen hæc, quæ uera ſunt, dicam. Apronius ipſum Metellum non pretio, ut Verrem, non*

conn

conuiuio, non muliere, non ſermone incauto atque improbo poſſet corrumpere: quibus rebus non ſenſim, atq; moderatè ad iſtius amicitiam arrepſerat, ſed breui tempore totum hominem, totamq; eius Praturam poſſederat. Cohortem autem Metelli, quam uocat, quid erat quòd corrumperet, ex qua Recuperatores nulli dabantur? Nam quòd ſcribit Metelli filium puerum eſſe, uehementer errat. non enim ad omnes Pratorum filios ijdem aditus ſunt, ô Timarchide. Metelli eſt filius in prouincia, non puer, ſed adoleſcens bonus ac pudens, dignus illo loco ac nomine. ueſter ille puer prætextatus in prouincia quemadmodum fuiſſet, non dicerem, ſi pueri eſſe illam culpam, ac non patris exiſtimarem. tu'ne, cùm te, ac tuam uitam noſſes, in Siciliam tecum grandem prætextatum filium ducebas? ut etiam ſi natura puerum à paternis uitijs, atque à generis ſimilitudine abduceret, conſuetudo tamen eum, & diſciplina degenerare nõ ſineret. fac enim fuiſſe in iſto C. Lælij, M. Catonis materiem, atque indolem: quid ex eo boni ſperari, atque effici poteſt, qui in patris luxurie ſic uixerit, ut nullum unquam pudicum, neque ſobrium conuiuium uiderit? qui in epulis quotidianis adulta ætate per triennium inter impudicas mulieres & intemperantes uiros uerſatus ſit? nihil unquam à patre audiuit, quò pudentior, aut melior

lior eſſet? nihil unquam patrem agere uidit, quod cùm imitatus eſſet, non id, quod turpiſsimum eſt, ſimilis patri putaretur? Quibus in rebus non ſolùm filio, uerùm etiam Reip. feciſti iniuriam. ſuſceperas enim liberos non ſolùm tibi, ſed etiam patriæ: qui non modò tibi uoluptati, ſed etiam qui aliquando uſui Reipublicæ eſſe poſſent. eos inſtituere, atq; erudire ad maiorum inſtituta, atq; ciuitatis diſciplinã, non ad tuas turpitudines debuiſti. eſſet inerti, atque impuro, & improbo parenti gnauus, & pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te Reſp. muneris. nunc pro te Verrem ſubſtituiſti alterum ciuitati: niſi hòc fortè deterior eſt, ſi fieri poteſt, quòd tu eiuſmodi euaſiſti, non in hominis luxurioſi, ſed tantùm in furis ac diuiſoris diſciplina educatus. Quid iſto feſtiuius fore arbitramur, qui eſt tuus natura filius, conſuetudine diſcipulus, uoluntate ſimilis? Quem ego Iudices, quantumuis bonum fortem'que facilè paterer euadere: non enim me inimicitiæ commouent, ſi quæ mihi cum iſto futuræ ſint. nam ſi in omnibus rebus innocens fuero, mei'que ſimilis, quid mihi iſtius inimicitiæ nocebunt? ſin aliqua in re Verri ſimilis fuero, non magis mihi deerit inimicus, quàm Verri defuit. Etenim Iudices eiuſmodi Reſpub. debet eſſe, & erit, ſeueritate iudiciorum conſtituta, ut inimicus neque deeſſe nocenti poſſit, neq; obeſ-

ſe

ſe innocenti. quapropter nulla res eſt, quamobrem ego iſtum nolim ex paternis probris, ac uitijs emergere: id quod tametſi iſti difficile eſt, tamen haud ſcio an fieri poßit: præſertim ſi (ut nunc fit) cuſtodes amicorum eum ſectabuntur: quoniam pater tam negligens, ac diſſolutus eſt. Verùm huc longius, quàm uoluntas fuit, ab epiſtola Timarchidis digreſſa eſt oratio mea: qua recitata, concluſurum me eſſe crimen decumarum dixeram: ex quo intellexiſtis innumerabilem frumenti numerum per triennium auerſum à Republica eſſe, abreptum'que aratoribus. Sequitur, ut de frumento empto uos Iudices doceam, maximo atque impudentißimo furto: de quo dum certa, & pauca, & magna dicam breuiter, attendite. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex Senatuſconſulto, & ex lege Terentia, & Caßia frumentaria. Emundi duo genera fuerunt: unum certarum decumarum: alterum quod præterea ciuitatibus æqualiter eſſet diſtributum. Illius decumani tantum, quantum ex primis decumis fuiſſet, tritici mod. DCCC. *millia: pretium autem conſtitutum decumano in mod. ſingulos* HS. *ternos: imperato* HS. IIII. *ita in frumentum imperatum* HS. *duodetricies in annos ſingulos Verri decernebatur, quod aratoribus ſolueret: in alteras decumas ferme ad nonagies. ſic per triennium ad hanc frumenti*

menti emptionem Sicilienſem propè centies & tricies erogatum eſt. Hanc pecuniam tantam, datam tibi ex ærario inopi, atque exhauſto, datam ad frumentum, hoc eſt, ad neceſſitatem ſalutis & uitæ, datam ut Siculis aratoribus, quibus tanta onera Reſpublicæ imponeret, ſolueretur: abs te ſic laceratam eſſe dico, ut poſſim illud probare, ſi uelim, omnem te hanc pecuniam domum tuam auertiſſe. etenim ſic hanc rem totam adminiſtraſti, ut hoc, quod dico, probari æquiſſimo iudicii poſſit. ſed ego habebo rationẽ autoritatis meæ: meminero, quo animo, quo conſilio ad cauſam publicam acceſſerim: non agam tecum accuſatoriè: nihil fingam: nihil probari uelim me dicente, quod non antè mihimetipſi probatum ſit. In hac pecunia publica Iudices hæc inſunt tria genera furtorum. Primùm eam, cùm poſita eſſet apud eas ſocietates, unde erat attributa, binis centeſimis fœneratus eſt. Deinde permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino. Poſtremò, ſi cui ciuitati ſoluit, tantum detraxit, quantum commodum fuit: nulli, quod debitum eſt, reddidit. Ac primùm hoc ex te quæro: tu, cui Publicani ex Carpinatij literis gratias egerunt, pecunia publica ex ærario erogata, ex uectigalibus populi Romani ad emendum frumentum attributa, fuerit'ne tibi quæſtui? penſi-

tarii'ne tibi binas centeſimas? credo te negaturum. turpis enim eſt, & periculoſa confeßio: mihi autem hoc perarduum eſt demonſtrare: quibus enim teſtibus? Publicani tractati honorificè ſunt: tacebunt. literæ eorum decreto Decumanorum remotæ ſunt. Quò me igitur uertam? rem tam improbam, crimen tantæ audaciæ, tantǽque impudentiæ, propter inopiam teſtium, ac literarum prætermittam? non faciam Iudices: utar teſte. quo? P. Vectio Chilone homine Equeſtris ordinis honeſtißimo, atque ornatißimo: qui iſti ita amicus & neceſſarius eſt, ut etiam ſi uir bonus non eſſet, tamen quod contra iſtum diceret, graue uideretur: ita uir bonus eſt, ut etiam ſi inimicißimus iſti eſſet, tamen eius teſtimonio credi oporteret. admiratur & expectat, quidnã Vectius dicturus ſit. nihil dicet ex tempore: nihil ex ſua uoluntate: nihil, ut ei utrumuis licuiſſe uideatur. miſit in Siciliam literas ad Carpinatium, cùm eſſet magiſter ſcripturæ eius ſocietatis publicanorum: quas ego Syracuſis apud Carpinatium in literarum allatarum libris, Romæ in literarum miſſarum apud magiſtrum Tullium familiarem tuum inueni: quibus ex literis impudentiam fœnerationis quæſo cognoſcite. LITERAE MISSAE L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS MAGISTRORVM. *Praeſto ſe tibi ait*

futu

*futurum Vectius, & obſeruaturum quemadmodum rationes ad ærarium referas: ut ſi hanc ex fœnore populo pecuniam non retuleris, reddas ſocietati. Poſſumus hoc teſte, poſſumus P. Seruilij, & C. Antiſtitis magiſtrorum, primorum hominum, atque honeſtiſſimorum, poſſumus autoritate ſocietatis, cuius literis utimur, quod dicimus obtinere? an aliqua firmiora, aut grauiora quærenda ſunt? Vectius tuus familiariſſimus, Vectius tuus affinis, cuius ſororem habes in matrimonio, tuæ frater uxoris Vectius, frater tui Quæſtoris, impudentiſſimum tuum furtum, certiſſimum'que peculatum: nam quo alio nomine pecuniæ publicæ fœneratio eſt appellanda? * Recita reliqua. Scribam tuum dicit Verres huius perſcriptorem fœnerationis fuiſſe: ei quoque magiſtri minantur in literis: & caſu Scribæ tum duo magiſtri fuerunt cum Vectio. binas centeſimas ab ſe ablatas ferundum non putant: & rectè non putant. Quis enim hoc fecit unquam? quis denique conatus eſt facere? aut poſſe fieri cogitauit? ut cùm Senatus publicanos uſura ſæpe iuuiſſet, magiſtratus à publicanis pecuniam pro uſuris auderet auferre? Certè huic homini ſpes nulla ſalutis eſſet, ſi publicani, hoc eſt, ſi Equites Romani iudicarent. Minor eſſe cura nunc Iudices nobis diſceptantibus debet: & tantò minor, quan-*

tò eſt honeſtius alienis iniurijs, quàm re ſua commoueri. Quid ad hæc reſpondere cogitas? utrum factum negabis? an tibi hoc licitum eſſe defendes? negare quî potes? an ut tanta autoritate literarum, tot teſtibus publicanis conuincare? licuiſſe uerò quî? ſi mehercule te tuam pecuniam, non populi Romani in prouincia fœneratum docerem, tamen effugere non poſſes: ſed publicam, ſed ob frumentum decretam, ſed à Publicanis fœnore accepto, hoc licuiſſe cuiquam probabis? quo non modò cæteri, ſed ipſe nihil audacius, improbius'que feciſti. non mehercule hoc, quod omnibus ſingulare uidetur, de quo mihi deinceps dicendum eſt, poſſum Iudices dicere audacius eſſe, aut impudentius, quòd permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino: maior hæc præda fortaſſe eſt, ſed illa impudentia certè non minor. Et quoniam de illa fœneratione ſatis dictum eſt, nunc de hac tota pecunia auerſa, quæſo cognoſcite. Siciliæ ciuitates multæ ſunt Iudices ornatæ, atque honeſtæ: ex quibus in primis numeranda eſt ciuitas Haleſina. nullam enim reperietis aut officijs fideliorem, aut copijs locupletiorem, aut autoritate grauiorem. Huic iſte in annos ſingulos cùm ſexaginta tritici millia modiûm imperauiſſet, pro tritico numos abſtulit, quanti erat in Sicilia triticum: quos de

publico

publico numos acceperat, retinuit omnes. Obſtupui Iudices, cùm hoc mihi primùm Haleſæ demonſtrauit in Senatu Haleſinorum homo ſummo ingenio, ſumma prudentia, ſumma autoritate præditus Haleſinus Aeneas: cui Senatus dederat publicè cauſam, ut mihi, fratri'que meo grátias ageret: & ſimul, qui nos ea, quæ ad iudicium pertinerent, doceret. demonſtrat hanc iſtius conſuetudinem ac rationem fuiſſe: cùm omnis frumenti copia decumarum nomine penes iſtum eſſet redacta, ſolitum eſſe iſtum pecuniam cogere à ciuitatibus, frumentum improbare: quantum frumenti Romam eſſet mittendum, tantum de ſuo quæſtu, ac de ſua copia frumenti mittere. poſco rationes: inſpicio literas: uideo frumenti granum Haleſinos, quibus LX. *millia modiûm imperata erant, nullum dediſſe: pecuniam Volcatio, Timarchidi, Scribæ dediſſe: reperio genus huiuſcemodi Iudices prædæ, ut Prætor, qui frumentum emere debebat, non emat, ſed uendat: pecunias, quas ciuitatibus diſtribuere debebat, eas omnes auertat, atque auferat. non mihi iam furtum, ſed monſtrum, ac prodigium uidebatur: ciuitatum frumentum improbare, pretium ei frumento conſtituere: quod conſtitiſſet, id ciuitatibus auferre: quod à populo Romano accepiſſet, tenere. Quot uulτis eſſe in uno furto peccatorum gradus? ut ſi ſingulis inſiſtere*

tò eſt honeſtius alienis iniurijs, quàm re ſua commoueri. Quid ad hæc reſpondere cogitas? utrum factum negabis? an tibi hoc licitum eſſe defendes? negare quî potes? au ut tanta autoritate literarum, tot teſtibus publicanis conuincare? licuiſſe uerò quî? ſi mehercule te tuam pecuniam, non populi Romani in prouincia fœneratum docerem, tamen effugere non poſſes: ſed publicam, ſed ob frumentum decretam, ſed à Publicanis fœnore accepto, hoc licuiſſe cuiquam probabis? quo non modò cæteri, ſed ipſe nihil audacius, improbius'que feciſti. non mehercule hoc, quod omnibus ſingulare uidetur, de quo mihi deinceps dicendum eſt, poſſum Iudices dicere audacius eſſe, aut impudentius, quòd permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino: maior hæc præda fortaſſe eſt, ſed illa impudentia certè non minor. Et quoniam de illa fœneratione ſatis dictum eſt, nunc de hac tota pecunia auerſa, quæſo cognoſcite. Siciliæ ciuitates multæ ſunt Iudices ornatæ, atque honeſtæ: ex quibus in primis numeran da eſt ciuitas Haleſina. nullam enim reperie tis aut officijs fideliorem, aut copijs locuple tiorem, aut autoritate grauiorem. Huic iſ in annos ſingulos cùm ſexaginta tritici mill modiûm imperauiſſet, pro tritico numos ab tulit, quanti erat in Sicilia triticum: quos

publi

publico numos acceperat, retinuit omnes. Obſtupui Iudices, cùm hoc mihi primùm Haleſæ demonſtrauit in Senatu Haleſinorum homo ſummo ingenio, ſumma prudentia, ſumma autoritate præditus Haleſinus Aeneas: cui Senatus dederat publicè cauſam, ut mihi, fratri'que meo grátias ageret: & ſimul, qui nos ea, quæ ad iudicium pertinerent, doceret. demonſtrat hanc iſtius conſuetudinem ac rationem fuiſſe: cùm omnis frumenti copia decumarum nomine penes iſtum eſſet redacta, ſolitum eſſe iſtum pecuniam cogere à ciuitatibus, frumentum improbare: quantum frumenti Romam eſſet mittendum, tantum de ſuo quæſtu, ac de ſua copia frumenti mittere. poſco rationes: inſpicio literas: uideo frumenti granum Haleſinos, quibus LX. *millia modiûm imperata erant, nullum dediſſe: pecuniam Volcatio, Timarchidi, Scribæ dediſſe: reperio genus huiuſcemodi Iudices prædæ, ut Prætor, qui frumentum emere debebat, non emat, ſed uendat: pecunias, quas ciuitatibus diſtribuere debebat, eas omnes auertat, atque auferat. non mihi iam furtum, ſed monſtrum, ac prodigium uidebatur: ciuitatum frumentum improbare, pretium ei frumento conſtituere: quod conſtitiſſet, id ciuitatibus auferre: quod à populo Romano accepiſſet, tenere. Quot uultis eſſe in uno furto peccatorum gradus? ut ſi ſingulis inſiſtere*

uelim, progredi iſte non poſſet. Improbas frumentum Siculum. Quid? ipſe quod mittis? peculiarem habes aliquam Siciliam, quæ tibi ex alio genere frumẽtum ſuppeditare poßit? Cùm Senatus decernit, ut ematur in Sicilia frumentum, aut populus iubet: hoc, ut opinor, intelligit, ex Sicilia Siculum frumentum apportari oportere. tu, cùm ciuitatum Siciliæ uulgò omne frumentum improbas, num ex Aegypto, aut ex Syria frumentum Rom. mittis? improbas Haleſinum, Cephaleditanum, Thermitanum, Ameſtratinum, Tyndaritanum, Herbitenſe, multarum præterea ciuitatum. Quid accidit tandem, ut horum populorum agri frumentum eiuſmodi te Prætore ferrent, quod nunquam antea, ut neque mihi, neque tibi, neque pop. Rom. poſſet probari? præſertim cùm ex ijſdem agris, eiuſdemq; anni frumentum ex decumis Romam mancipes aduexiſſent. quid acciderat, ut ex eodem horreo decumarum probaretur, emptum non probaretur? dubium'ne eſt, quin iſta omnis improbatio cogendæ pecuniæ cauſa nata ſit? Eſto: improbas Haleſinum, habes ab alio populo quod probes: eme illud, quod placet: miſſos fac eos, quorum frumentum improbaſti. ſed ab ijs quos repudias, exigis tãtum pecuniæ, quantum ad eum numerum frumenti ſatis ſit, quem ciuitati imperas. Dubium eſt quid egeris? in medimna ſingula uideo ex literis

teris publicis tibi Haleſinos HS. *quinos denos dediſſe. oſtendam ex tabulis locupletiſsimorum aratorum, eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumentum uendidiſſe. Quæ ergo iſta ratio, aut quæ potius amentia? frumentum improbare id, quod ex eo loco ſit, ex quo Senatus & populus Romanus emi uoluerit: ex eo aceruo, ex quo partem tu idem decumarum nomine probaris: deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum frumentum cogere, cùm ex ærario acceperis. utrum te lex Terentia Siculorum pecunia frumentum emere à Siculis, an populi Romani pecunia frumentum ab Siculis emere iuſsit? Iam uerò ab iſto omnẽ illam ex ærario pecuniam, quam his oportuit ciuitatibus pro frumento dari, lucrifactam uidetis. accipis enim* HS. X V. *pro medimno. tanti enim eſt illo tempore medimnum. retines* HS. X I I. *tanti enim eſt frumentum Siciliense ex lege æſtimatum. Quid intereſt, utrum hoc feceris, an frumentum non improbaris, ſed frumento probato, & accepto, pecuniam publicam tenueris omnem, neque quicquam ulli diſſolueris ciuitati? cùm æſtimatio legis eiuſmodi ſit, ut cæteris temporibus tolerabilis Siculis, te Prætore etiam grata eſſe debuerit? Eſt enim modius lege* HS. I I I. *æſtimatus: fuit autẽ te Pratore, ut tu in multis epiſtolis ad amicos tuos gloriaris,* HS. I I. *Sed fuerit* HS. I I I.

quoniam tu tantũ à ciuitatibus in modios ſingulos exegiſti: cùm, ſi ſolueres Siculis tantum, quantum te populus Romanus iuſſerat, aratoribus fieri gratiſſimum poſſet: tu non modò eos accipere quod oportebat uoluiſti, ſed etiam dare, quod non debebant, coëgiſti. Atque hæc ita geſta eſſe Iudices cognoſcite ex literis publicis ciuitatum, & ex teſtimonijs publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tempus accommodatum intelligatis. Omnia quæ dicimus, rationibus populorum non interpoſitis, neque perturbatis, neque repentinis, ſed certis inſtitutis, ordine relata atq; confecta ſunt. Recita rationes Haleſinorum. Cui pecuniam datam dicit? dic, dic etiam clarius. VOLCATIO, TIMARCHIDI, MEVIO. *Quid eſt Verres? ne illam quidem tibi defenſionem reliquam feciſti, mancipes in iſtis rebus eſſe uerſatos, mancipes frumentum improbaſſe, mancipes pretio cum ciuitatibus decidiſſe, & eoſdem abs te illarum ciuitatum nomine pecunias abſtuliſſe, deinde ipſos ſibi frumentum coëmiſſe: nihil hæc ad te pertinere? Mala mehercule, ac miſera defenſio, Prætorem hoc dicere, Ego frumentum, neque attigi, neque aſpexi: mancipibus poteſtatem probandi, improbandiq; permiſi: mancipes à ciuitatibus pecunias extorſerunt: ego autẽ quam pecuniam populis dare debui, mancipibus dedi. mala eſt hæc quidem,*

ut dixi, defenſio criminis: ſed tamen hac ipſa tibi, ſi uti cupias, non licet: uetat te Volcatius tuæ tuorumq; delitiæ mentionem mancipis facere. Timarchides autem columen familiæ ueſtræ premit fauces defenſionis tuæ: cui ſimul, & Volcatio pecunia à ciuitate numerata eſt. iam uerò Scriba tuus anulo aureo ſuo, quem ex his rebus inuênit, iſta te ratione uti non ſinet. Quid igitur eſt reliquum? niſi uti fateare, te Romam frumentum emptum Siculorum pecunia miſiſſe: publicam pecuniam domũ tuam conuertiſſe? O conſuetudo peccandi, quantam habes iucũditatem in improbis, & audacibus, cùm pœna abſuit, & licentia conſecuta eſt. Iſte in hoc genere peculatus non nunc primùm inuenitur: ſed nunc demum tenetur. uidimus huic ab ærario pecuniam numerari Quæſtori ad ſumptum exercitus Conſularis: uidimus paucis pòſt menſibus & exercitum, & Conſulem ſpoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine ac tenebris, quæ totam Remp. tum occupauerant. Iterum geßit hæreditariam Quæſturam cum Dolabella: magnam pecuniam auertit: ſed eius rationẽ cum damnatione Dolabellæ permiſcuit. Commiſſa eſt pecunia tanta Prætori: non reperietis hominem timidè, nec leuiter hæc improbißima lucra liguriẽtem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. Ita ſerpit illud inſitum in natura malum

conſuetudine peccãdi libera, finem ut audaciæ ſtatuere ipſe ſibi non poßit. tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifeſtis tenetur. Atq; in eam fraudem mihi uidetur diuinitus incidiſſe, non ſolùm ut eas pœnas, quas proximè meruiſſet, ſolueret: ſed ut illa etiam ſcelera eius in Carbonem, & in Dolabellam uindicarentur. Etenim noua quoque alia res extitit Iudices in hoc crimine, quæ tollat omnem dubitationẽ ſuperioris illius Decumani criminis. Nam ut illud miſſum faciã, permultos aratores in alteras decumas, & in hæc DCCC. *millia modiûm, quod emptũ pop. Rom. darent, non habuiſſe: ſed à tuo procuratore, hoc eſt, ab Apronio, emiſſe: ex quo intelligi poteſt, nihil te aratoribus reliqui feciſſe: ut hoc præteream, quod in multis eſt teſtimonijs expoſitum: poteſt illo quicquam eſſe certius, in tua poteſtate, atque in tuis horreis omne frumentum Siciliæ per trienniũ, atque omnes fructus agri decumani fuiſſe? cùm enim à ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas, unde erat frumentum quod Romam mitteres, ſi tu id omne clauſum, & compreſſum poßidebas? itaque in eo frumento primus tibi ille quæſtus fuit ipſius frumẽti, quod erat ereptum ab aratoribus: alter, quòd id frumentum improbißimè partum, non ſemel, ſed bis, neque uno, ſed duobus pretijs unum & idem frumẽtum uen-*

didiſti

didiſti:ſemel ciuitatibus HS.X V. *in medimnũ: iterũ populo Rom. à quo* HS.X X I. *in medimna, pro eodem illo frumento abſtuliſti. At enim frumentum Centuripinorum, & Agrigentinorum, & nonnullorum fortaſſe præterea probaſti, & his populis pecuniam diſſoluiſti. ſint aliquæ ciuitates in eo numero, quarum frumẽtum improbare uolueris. Quid tandem? his ciuitatibus omnis'ne pecunia, quæ pro frumento debita eſt, diſſoluta eſt? unum mihi reperi, non populum, ſed aratorẽ: uide, quære, circunſpice, ſi quis fortè eſt ex ea prouincia, in qua tu triẽnium præfuiſti, qui te nolit periſſe: unum inquam da mihi ex illis aratoribus, qui uel ad ſtatuam pecuniam contulerunt, qui ſibi dicat pro frumento omne eſſe quod oportuerit, ſolutum. confirmo Iudices, neminem eſſe dicturum. Ex omni pecunia, quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiones fieri ſolebant: primùm pro ſpectatione, & collybo: deinde pro neſcio quo cerario. Hæc omnia Iudices nõ rerum certarum, ſed furtorum improbiſſimorum ſunt uocabula. nam collybus eſſe quî poteſt, cùm utantur omnes uno genere numorum? cerarium uerò quid uocas? quomodo hoc nomen ad rationes magiſtratus, quomodo ad pecuniam publicam allatum eſt? Nam illud genus tertiũ deductionis erat eiuſmodi, quaſi nõ modò liceret, ſed etiã oporteret:*

nec

nec ſolū oporteret, ſed planè neceſſe eſſet. Scribæ nomine de tota pecunia binæ quinquageſimæ detrahebantur. Quis tibi hoc cōceſſit? quæ lex? quæ Senatus autoritas? quæ porrò æquitas? ut tantam pecuniam Scriba tuus auferret, ſiue de aratorum bonis, ſiue de populi Romani uectigalibus? Nam ſi poteſt iſta pecunia ſine aratorū iniuria detrahi, populus Romanus habeat, præſertim in tantis ærarij anguſtijs: ſin autem & populus id uoluit, & æquum ita eſt, ſolui aratoribus, tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorum bonis prædabitur? & in hac cauſa Scribarum ordinem in me concitabit Hortenſius? & eorum commoda à me labefactari, atque oppugnari iniuria dicet? quaſi uerò hoc Scribis ullo exemplo ſit, aut ullo iure conceſſum. Quid ego uetera repetam? aut quid eorum Scribarum mentionem faciam, quos conſtat ſanctiſsimos homines, atque innocentiſsimos fuiſſe? non me fugit Iudices, uetera exempla pro fictis fabulis iam audiri atque haberi. in his temporibus uerſabor miſeris, ac perditis. Nuper Hortenſi Quæſtor fuiſti: quid tui Scribæ fecerint, tu potes dicere: ego de meis hoc dico, cùm in eadem iſta Sicilia pro frumento ciuitatibus pecuniam ſoluerem, & mecum duos frugaliſsimos homines Scribas haberem, L. Mamilium, & L. Sergium; non modò iſtas

duas

duas quinquageſimas, ſed omnino numum nullum cuiquam eſſe deductum. dicerem hoc mihi totum eſſe attribuendum Iudices, ſi illi unquam à me hoc poſtulaſſent, ſi unquam omnino cogitaſſent. Quamobrem enim Scriba deducat, ac non potius mulio, qui aduexerit? tabellarius, cuius aduentu certiores facti, petiuerunt? præco, qui adeſſe iuſsit? uiator ac Venerius, qui fiſcum ſuſtulit? quæ pars operæ, aut opportunitatis in Scriba eſt? cur ei non modò merces tanta detur, ſed cur cum eo tantæ pecuniæ partitio fiat? ordo eſt honeſtus: quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? eſt uerò honeſtus, quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaq́; magiſtratuum committuntur. itaque ex his Scribis qui digni ſunt illo ordine, patribusfamiliâs, uiris bonis atque honeſtis, percontamini, quid ſibi iſtæ quinquageſimæ uelint: iam omnes intelligetis nouam rem totam atque indignam uideri. ad eos me Scribas reuoca, ſi placet: noli hos colligere, qui numulis corrogatis de nepotum donis, ac de ſcenicorum corollarijs, cùm decuriam emerũt, ex primo ordine exploſorum in ſecundum ordinẽ ciuitatis ſe ueniſſe dicunt. eos Scribas tecum diſceptatores huius criminis habebo, qui iſtos Scribas eſſe moleſtè ferũt: tametſi cùm in eo ordine uideamus eſſe multos non idoneos, qui ordo induſtria propoſitus eſt, & dignit

dignitati: mirabimur turpes aliquōt in eo eſſe, quò cuiuis licet pretio peruenire? Tu ex pecunia publica HS. *tredecies Scribam tuum permiſſu tuo cùm abſtuliſſe fateare, reliquam tibi ullam defenſionē putas eſſe? hoc ferre quenquam poſſe? hoc quenquam denique nunc tuorum aduocatorum animo æquo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni clariſsimo uiro, Conſulari homini,* HS. X V I I I. *millibus lis æſtimata ſit, in eadem ciuitate apparitori tuo eſſe conceſſum, ut* HS. *uno nomine ter decies auferret? hinc ille eſt anulus aureus, quo tu iſtum in concione donaſti. quæ tua donatio ſingulari impudentia prædita, noua Siculis omnibus, mihi uerò incredibilis uidebatur. Sæpe enim noſtri Imperatores ſuperatis hoſtibus, optimè Republica geſta, ſcribas ſuos anulis aureis in concione donarunt: tu uerò quibus rebus geſtis, quo hoſte ſuperato, concionem donandi cauſa aduocare auſus es? neque enim ſolùm Scribam tuum anulo, ſed etiam uirum fortiſſimum, ac tui diſsimillimum Q. Rubrium, excellenti uirtute, autoritate, copijs, corona & phaleris, & torque donaſti: M. Coſſutium ſanctiſsimum uirum atque honeſtiſsimum, M. Caſtritium ſummo ſplendore, ingenio, gratia præditum. Quid hæc ſibi horum trium ciuium Romanorum dona uoluerunt? Siculos præterea potentiſsimos, nobiliſsimos'que donaſti. qui*

non

non, quemadmodum ſperaſti, tardiores fuerunt: ſed ornatiores tuo iudicio ad teſtimonia dicunda uenerunt. quibus ex hoſtium ſpolijs? de qua uictoria? qua ex præda, aut manubijs hæc abs te donatio conſtituta eſt? an quòd te Prætore, paucorum aduentu myoparonum, claſsis pulcherrima, Siciliæ propugnaculum, præſidiumq́; prouinciæ, piratarum manibus incenſa eſt? an quòd ager Syracuſanus prædonum incendijs te Prætore uaſtatus eſt? an quòd forum Syracuſanum nauarchorum ſanguine redundauit? an quòd in portu Syracuſano piraticus myoparo nauigauit? nihil poſſum reperire, quamobrem te in iſtam amentiã incidiſſe arbitrer: niſi fortè id egiſti, ut hominibus ne obliuiſci quidem rerum tuarum malè geſtarum liceret. Anulo eſt aureo Scriba donatus, & ad eam donationem concio eſt aduocata. quod erat os tuum, cùm uidebas in cõcione eos homines, quorum ex bonis iſte anulus aureus donabatur, qui ipſi anulos aureos poſuerant, liberisq́; detraxerant, ut eſſet unde Scriba tuus hoc tuũ munus ac beneficiũ tueretur? quæ porrò præfatio tuæ donationis fuit? illa ſcilicet uetus, atq; imperatoria? Quãdo tu quidem in prælio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te Prætore ulla facta eſt. an illa? Quandoquidem tu nulla unquã mihi in cupiditate ac turpitudine defuiſti: omnibusq́;

in

in iiſdem flagitiis mecum & in legatione, & Prætura, & hic in Sicilia uerſatus es: ob haſce res, quoniam te locupletaui, hoc anulo aureo dono. uera hæc fuiſſet oratio. non enim iſte anulus aureus abs te datus, iſtum uirum fortem, ſed hominem locupletem eſſe declarat. ita eundem anulum ab alio datũ teſtem uirtutis duceremus: abs te donatum comitem pecuniæ iudicamus. Dictum Iudices eſt de Decumano frumento, dictum de empto: extremum & reliquum eſt, de æſtimato. quod tum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quemuis debet commouere: & uerò eò magis, quòd ad hoc crimen non ingenioſa aliqua defenſio, ſed improbiſſima confeſſio comparatur. Nam cùm ex S.C. *& ex legibus frumentum ei in cellam ſumere liceret: idq́; frumentum Senatus ita æſtimaſſet, quaternis* HS. *tritici modium, binis hordei: iſte numero ad ſummã tritici adiecto, tritici modios ſingulos cum aratoribus denariis ternis æſtimauit. Non eſt in hoc crimen Hortenſi: ne fortè ad hoc meditere: multos ſæpe uiros bonos, & fortes, & innocentes, cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumentũ in cellam quod ſumi oporteret, æſtimaſſe, & pecuniam pro frumento abſtuliſſe. Scio, quid ſoleat fieri: ſcio, quid liceat: nihil, quod antea fuerat in conſuetudine bonorũ, nunc in iſtius facto reprehenditur. hoc reprehendo, quòd cùm in Sicilia*

cilia HS. II *tritici modius eſſet, ut iſtius epiſtola ad te miſſa declarat, ſummum* HS. *ternis, id quod & teſtimoniis omnibus, & tabulis aratorũ planũ factũ antea eſt: tum iſte pro tritici modiis ſingulis ternos ab aratoribus denarios exegit. Hoc crimẽ eſt: ut intelligas nõ ex æſtimatione, neq; ex ternis denariis pendere crimen, ſed ex coauctione annonæ, atq; æſtimationis. Etenim hæc æſtimatio nata eſt Iudices initio nõ ex Prætorũ, aut Conſulũ, ſed ex aratorũ, atq; ciuitatum cõmodo. Nemo enim fuit initio tam impudens, qui, cùm frumentũ deberetur, pecuniam poſceret. certè hoc ab aratore primùm eſt profectum, aut ab ea ciuitate, cui imperabatur, cùm aut frumentũ uẽdidiſſet, aut ſeruare uellet, aut eum locũ, quò imperabatur, frumentum portare nollet: petiuit in beneficii loco, & gratiæ, ut ſibi pro frumẽto, quanti frumentũ eſſet, dare liceret. Ex huiuſmodi principio, atq; ex liberalitate, atq; accommodatione magiſtratuum, conſuetudo æſtimationis introducta eſt. Secuti ſunt auariores magiſtratus: qui tamen in auaritia ſua non ſolùm uiã quæſtus inuenerunt, uerùm etiam exitum, ac rationem defenſionis inſtituerunt. ſemper ad ultima, ac difficillima loca apportandum frumentum imperare, ut uecturæ difficultate ad quã uellent æſtimationem peruenirent. In hoc genere facilior eſt exiſtimatio, quàm reprehen-*

 ſio:

ſio: ideo quòd eum, qui hoc facit, auarum poſſumus exiſtimare: crimen in eo conſtituere nō tam facilè poſſumus: quòd uidetur concedendum magiſtratibus noſtris eſſe, ut ijs, quo loco uelint, frumentum accipere liceat. Itaque hoc eſt quod multi fortaſſe fecerunt: & ita multi, ut ij quos innocentiſſimos meminimus, aut audiuimus, non fecerint. Quæro nunc à te Hortenſi, cum utris tandem iſtius factum collaturus es? cum ijs, credo, qui benignitate adducti per beneficium, & gratiam ciuitatibus conceſſerunt, ut numos pro frumento darent. Ita credo, petijſſe ab iſto aratores, ut cùm HS. ternis tritici modium uendere non poſſent, pro ſingulis modijs, ternos denarios dare liceret. An, quoniam hoc non audes dicere, illuc confugies uecturæ difficultate adductos ternos denarios dare maluiſſe? cuius uecturæ? quo ex loco, in quem locum ne portarent? Philomelo'ne Epheſum? uideo, quid inter annonam intereſſe ſoleat: uideo quot dierum uia ſit: uideo Philomelenſibus expedire, quanti Epheſi ſit frumētum, tantum dare potius in Phrygia, quàm Epheſum portare: aut ad emendū frumentum Epheſum pecuniam, & legatos mittere. In Sicilia uerò quid eiuſmodi? Enna mediterranea eſt maximè. coge ut ad aquam tibi, id quod ſummi iuris eſt, frumētum Ennenſes metiantur, uel Pluiam, uel Haleſam, uel Catinam

nam, loca inter ſe maximè diuerſa: eodem die, quò iuſſeris, deportabunt: tametſi ne uecturæ quidē opus eſt. Nam totus quæſtus hic Iudices æſtimationis, ex annonæ natus eſt uarietate. hoc enim magiſtratus in prouincia aſſequi poteſt, ut ibi accipiat, ubi eſt cariſsimum. ideo ualet iſta ratio æſtimationis in Aſia, ualet in Hiſpania, ualet in his prouincijs, in quibus unum pretiū frumento eſſe non ſolet. in Sicilia uerò quid cuiuſquam intererat, quo loco daret? neq; enim portandū erat: & quò quiſq; uehere iuſſus eſſet, ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi uendidiſſet. Quamobrem ſi quid Hortenſi docere uis, aliquid ab iſto ſimile æſtimatione atq; à cæteris eſſe factū, doceas oportet, aliquo in loco Siciliæ Prætore Verre ternis denarijs tritici modiū fuiſſe. uide quā tibi defenſionem patefecerim, quàm iniquam in ſocios, quàm remotam ab utilitate Reip. quàm ſeiunctam à uoluntate, atq; ſententia legis. tu, cùm tibi ego frumentum in meis agris, atque in mea ciuitate, denique cùm ijs locis, in quibus es, uerſaris, rem geris, prouinciam adminiſtras, paratus ſim dare: angulum mihi aliquem eligas prouinciæ, reconditum ac derelictum? iubeas ibi me metiri, quò portare non expediat? ubi emere non poſſum? improbū facinus Iudices, nō ferēdū, nemini lege cōceſſum, ſed fortaſſe adhuc in nullo etiam uindicatum:

tamen ego hoc, quod ferri nego poſſe, Verri Iudices concedo, & largior, ſi ullo in loco eius prouinciæ frumentũ tanti fuit, quanti iſte æſtimauit, hoc crimen in iſtum reum ualere oportere non arbitror. Verùm enimuero cùm eſſet HS. binis, aut etiã ternis quibuſuis in locis prouinciæ, duodenos ſeſtertios exegiſti. Si mihi tecum neq; de annona, neq; de æſtimatione tua poteſt eſſe controuerſia, quid ſedes? quid expectas? quid defendes? utrum tibi pecuniæ conciliatæ uidentur aduerſum leges, aduerſum Rẽpub. cum maxima ſociorũ iniuria? an uerò id rectè, ordine, è Rep. ſine cuiuſquam iniuria factum eſſe defendes? cùm tibi Senatus ex ærario pecuniã prompſiſſet, & ſingulos tibi denarios adnumeraſſet, quos tu pro ſingulis modijs aratoribus ſolueres: quid facere debuiſti? ſi, quod L. Piſo ille frugi, qui legẽ de pecunijs repetundis primus tulit: cùm emiſſes quãti eſſet, quod ſuperaret pecuniæ, retuliſſes: ſi, ut ambitioſi homines, aut benigni, cùm pluris Senatus æſtimaſſet, quàm quanti eſſet annona, ex Senatus æſtimatione, non ex annonæ ratione ſoluiſſes: ſin, ut plerique faciunt (in quo etiam erat aliquis quæſtus, ſed is honeſtus, atque conceſſus) frumentum, quoniam uilius erat, ne emiſſes: ſumpſiſſes id numorum, quod tibi Senatus cellæ nomine conceſſerat. Hoc uerò quid eſt? quam habet rationẽ, non quæro æquitatis,

tis,

tis, ſed ipſius improbitatis, atq; impudentiæ? neq; enim eſt ferè quicquā, quod homines palàm facere audeant in magiſtratu, quamuis improbi, quin eius facti, ſi non bonam, at aliquam rationem afferre ſoleant. hoc quid eſt? uenit Prætor: frumētum, inquit, me abs te emere oportet. optimè. modiū denario. benignè, ac liberaliter: nam ego tribus HS. nō poſſum uendere. mihi frumento non opus eſt: numos uolo. non ſperaueram, inquit arator, me ad denarios peruenturum, ſed ſi ita neceſſe eſt, quanti frumentum ſit conſidera. Video eſſe binis HS. Quid ergo à me tibi numorū dari poteſt, cùm Senatus tibi quaternos numos dederit? Quid poſcit, attendite: & uos quæſo ſimul Iudices æquitatem Prætoris attendite. Quaternos HS. quos mihi Senatus decreuit, & ex ærario dedit, ergo habebo, & in ciſtam transferam ex fiſco. Quid poſtea? quid? pro ſingulis modijs, quos tibi impero, tu mihi octonos HS. dato. qua ratione? quid quæris rationem? non tantam rationem res habet, quantam utilitatem, atq; prædam. dic, inquit ille, planius. Senatus te uoluit mihi numos dare, me tibi frumentum metiri: tu eos numos quos mihi Senatus dare uoluit, ipſe habebis? à me, cui ſingulos denarios dari oportuit, binos auferes? & huic prædæ ac direptioni cellæ nomen imponis? hac deerat iniuria, & hæc calamitas aratoribus

te Prætore, qua reliquis fortunis omnibus euerterentur. Nam quid eſſe reliqui poterat ei, qui per hanc iniuriam non modò frumẽtum omne amittere, ſed etiã omne inſtrumentum uendere cogeretur? quò enim ſe uerteret, non habebat: ex quo fructu numos, quos tibi daret, inueniret? Decumarum nomine tantum erat ablatum, quantum uoluntas tulerat Apronij: pro alteris decumis, emptoq́; frumento, aut nihil datum, aut tantum datum, quantum reliqui Scriba fecerat: aut ultro etiam (id quod didiciſtis) ablatum. Coguntur etiam numi ab aratore. quomodo? quo iure? quo exemplo? Nam cùm fructus diripiebãtur aratorum atq; omni lacerabãtur iniuria, uidebatur id perdere arator, quod aratro ipſe quæſiſſet, quod elaboraſſet, quod agri, ſegetesq́; extuliſſent. Quibus iniurijs grauiſsimis tamen illud erat miſerum ſolatium, quòd id perdere uidebatur, quod alio Prætore eodem ex agro reparare poſſet. numos uerò ut daret arator, quos non aratro ac manu quærit, boues & aratrum ipſum, & omne inſtrumentum uendat neceſſe eſt. Non enim debetis hoc cogitare: habet idẽ in numis: habet idẽ in urbanis prædijs. nam cùm aratori onus aliquod imponitur, non omnes, ſi quæ ſunt præterea, facultates, ſed arationis ipſius uis, ac ratio conſideranda eſt, quid ea ſuſtinere, quid pati, quid efficere poſſit, ac debeat.

Quanq

Quanquam illi quoque ſunt homines ab iſto omni ratione exinaniti, ac perditi: tamen hoc nobis eſt ſtatuendum, quid aratorē ipſum arationis nomine muneris in Rempub. fungi, ac ſuſtinere uelitis. Imponitis decumas: patiuntur alteras: temporibus ueſtris ſeruiendum putant. dent emptum præterea: dabunt, ſi uoletis. Hæc quàm ſint grauia, & quid his rebus detractis poſſit ad dominos puri ac reliqui peruenire, credo uos ex ueſtris rebus ruſticis coniectura aſſequi poſſe. addite nunc eôdem iſtius edicta, inſtituta, iniurias: addite Apronij, Veneriorumq; ſeruorum in agro Decumano regna ac rapinas. quanquam hæc omitto: de cella loquor. Placet'ne uobis in cellā magiſtratibus noſtris frumentum Siculos gratis dare? Quid hoc indignius? quid iniquius? atq; hoc ſcito aratoribus hoc Prætore optandum, ac petendum fuiſſe. Soſitenus eſt Entellinus, homo cum primis ciuitatis prudēs & domi nobilis: cuius uerba audiſtis: qui ad hoc iudiciū legatus publicè cum Artemone, & Meniſco primarijs uiris miſſus eſt. Is cùm in Senatu Entellino multa mecum de iſtius iniurijs ageret, hoc dixit, ſi hoc de cella, atque hac æſtimatione concederetur, uelle Siculos Senatui polliceri frumentum in cellam gratis, ne poſthac tantas pecunias magiſtratibus noſtris decerneremus. Perſpicere uos certò ſcio

Siculis quantopere hoc expediat, non ad æquitatis conditionem, ſed ad minima malorum eligenda. Nam qui mille modiûm Verri ſuæ partis in cellam gratis dediſſet, duo millia nummûm, aut ſummum tria dediſſet, idem nunc pro eodem numero frumenti HS.V I I I. *millia dare coactus eſt, hoc arator aſſequi per triennium certo fructu ſuo non potuit: uendiderit inſtrumentum, neceſſe eſt. quod ſi hoc munus, & uectigal aratio tolerare, hoc eſt, Sicilia ferre ac pati poteſt: populo Ro. ferat potius quàm noſtris magiſtratibus. magna eſt pecunia, magnum præclarumq; uectigal, ſi modò id ſalua prouincia, ſi ſine iniuria ſociorum percipere poßitis: nihil detraho. Magiſtratibus tantundem detur in cellam, quantum ſemper datum eſt. quod præterea Verres imperat, id ſi facere non poſſunt, recuſent: ſi poſſunt, populi Rom. potius hoc ſit uectigal, quàm præda Prætoris. Deinde cur in uno genere ſolo frumenti iſta æſtimatio conſtituitur? ſi eſt æqua & ferenda, populo Rom. Sicilia decumas det, pro ſingulis tritici modijs ternos denarios: ſibi habeat frumentum. Data tibi pecunia eſt Verres: una qua frumentum tibi emeres in cellam: altera, qua frumentum emeres à ciuitatibus, quod Romam mitteres. tibi datam pecuniam domi retines: & præterea pecuniam permagnam tuo nomine aufers. fac*

idem

idẽ in eo frumento, quod ad po. Ro. pertinet: exige eadem æſtimatione pecuniam à ciuitatibus, & refer, quam accepiſti: tum refertius erit ærarium pop. Rom. quàm unquam fuit. At enim iſtam rem in publico frumento Sicilia non ferret: hanc rem in meo frumento tulit. perinde quaſi, aut æquior ſit iſta æſtimatio in tuo quàm in populi Romani commodo: aut ea res, quam ego dico, & ea quam tu feciſti, inter ſe genere iniuriæ, non magnitudine pecuniæ differat. Verùm iſtam ipſam cellam ferre nullo modo poſſunt. ut omnia remittantur, ut omnibus iniurijs, & calamitatibus, quas te Pr. tulerunt, in poſterum liberentur, iſtam ſe cellam atq; iſtam æſtimationem negant ullo modo ferre poſſe. Multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeium COS. *nuper homo diſertiſſimus, & omni doctrina & uirtute ornatiſſimus, pro tota Sicilia de aratorum miſerijs grauiter ac copioſè dixiſſe, ac deploraſſe dicitur. ex quibus hoc, ijs qui aderant (nam magno conuentu acta res eſt) indigniſſimum uidebatur: qua in re Senatus optimè ac beniгniſſimè cum aratoribus egiſſet, largè liberaliterq; æſtimaſſet, in ea re prædari Prætorẽ, bonis euerti aratores: & id non modò fieri, ſed ita fieri, quaſi liceat, conceſſumq; ſit. Quid ad hac Hortenſius? falſum eſſe crimen? hoc nunquam dicet. non magnam hac ratione pecu-*

niam captam? ne id quidem dicet. non iniuriã factam ſiculis atq; aratoribus? quî poterit dicere? quid igitur dicet? feciſſe alios? quid eſt hoc? utrũ crimini defenſio, an comitatus exilio quæritur? tu in hac Rep. atq; in hac hominũ libidine, & ut adhuc habuit ſe ſtatus iudiciorũ, etiam licentia, non ex iure, non ex æquitate, nõ ex lege, non ex eo quod licuerit, ſed ex eo quod aliquis fecerit, id quod reprehenditur, rectè factum eſſe defendes? fecerunt aliqui alia quam multa! cur in hoc uno crimine iſto genere defenſionis uteris? Sunt quædam omnino in te ſingularia, quæ in nullum alium hominem dici, neq; conuenire poßint, quædam tibi cum multis communia. ergo ut omittam tuos peculatus, ut ob ius dicundum pecunias acceptas, ut eiuſmodi cætera, quæ forſitã alij quoque etiam fecerint: illud, in quo te grauißimè accuſaui, quòd ob iudicandam rem pecuniam accepiſſes, eadem iſta ratione defendes, feciſſe alios? ut ego aſſentiar orationi, defenſionem tamen non probabo. potius enim te damnato, cæteris anguſtior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te abſoluto, alij, quod audacißimè fecerunt, rectè feciſſe exiſtimentur. Lugent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi: regna denique iam omnia de noſtris cupiditatibus, & iniurijs expoſtulant: locus intra Oceanum iam nul-

bus eſt, neq; tam longinquus, neq; tam reconditus, quò non per hæc tempora noſtrorum hominum libido, iniquitasq; peruaſerit: ſuſtinere iam populus Rom. omnium nationum non uim, non arma, non bellum, ſed luctum, lacrymas, querimonias non poteſt. in eiuſmodi re ac moribus, ſi is, qui erit adductus in iudicium, cùm manifeſtis in flagitijs tenebitur, alios eadem feciſſe dicet: illi exempla nō deerunt: Reipublicæ ſalus deerit, ſi improborum exemplis improbi iudicio ac periculo liberabuntur. Placent uobis hominum mores? placet ita geri magiſtratus, ut geruntur? placet ſocios ſic tractari, quod reſtat, ut per hæc tempora tractatos uidetis? cur hæc à me opera conſumitur? quid ſedetis? cur non in media oratione mea conſurgitis, atque diſceditis? Vultis autem iſtorum audacias, ac libidines aliqua ex parte reſecare? deſinite dubitare, utrū ſit utilius, propter multos improbos uni parcere, an unius improbi ſupplicio multorum improbitatem coërcere. Tametſi quæ iſta ſunt exempla multorum? nam cùm in cauſa tanta, cùm in crimine maximo dici à defenſore cœptum eſt, factitatum eſſe aliquid, expectant ij qui audiunt, exempla ex uetere memoria, & monimentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis: hæc plurimum ſolent & autoritatis habere ad probandum, & iucunditatis

ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lælios commemorabis? & eos feciſſe idem dices? quamuis res non placeat: tamen contra hominum autoritatem pugnare non potero, an cùm eos non poteris proferre, hos recentes, Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Scæuolam, M. Scaurum, Q. Metellum, qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellæ nomine imperauerunt? magna eſt hominum autoritas, & tanta, ut etiam delicti ſuſpicionem tegere poſſis. Non habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerunt, ullum autorem iſtius æſtimationis. Quò me igitur, aut ad quæ exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tum uerſati ſunt in Repub. cùm & optimi mores erant, & hominum exiſtimatio grauis habebatur, & iudicia ſeuera fiebant, ad hanc hominum licentiam & libidinem me abducis? & in quos aliquid exempli populus Ro. ſtatui putat oportere, ab ijs tu defenſionis exempla quæris? Non fugio ne hos quidem mores dummodo ex his ea quæ probat populus Rom. exempla, non ea quæ condemnat, ſequamur. non circunſpiciam, non quæram foris, cùm habeas Iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum: qui tanta autoritate ſunt, tantis rebus geſtis, ut in illo antiquorum & clariſſimorum hominum, de quibus antea dixi, numero reponantur. exempla quærimus, & ea non antiqua?

ſiqua? modò uterque horum exercitum habuit. Quære Hortenſi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. Ita'ne uerò? Q. Catulus frumento eſt uſus, pecuniam non coëgit: P. Seruilius quinquennium exercitui cùm præeſſet, & iſta ratione innumerabilem pecuniam facere poſſet, non ſtatuit ſibi quicquam licere, quod non patrem ſuum, non auum Q. Metellum facere uidiſſet: C. Verres reperietur, qui quod expediat, id licere dicat? quod nemo, niſi improbus, fecerit, id aliorum exemplo ſe feciſſe defendat? At in Sicilia factitatum eſt. Quæ eſt iſta conditio Siciliæ? cur, quæ optimo iure propter uetuſtatem, fidelitatem, propinquitatem eſſe debet, huic præcipua lex iniuriæ definitur? Sed in iſta ipſa Sicilia, non quæram exemplum foris, hoc ipſo ex concilio utar exemplis. C. Marcelle te appello. Siciliæ prouinciæ, cùm eſſes pro Conſule, præfuiſti, num quæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactæ ſunt? neque ego hoc in tua laude pono: alia ſunt tua facta, atque conſilia ſumma laude digna: quibus illam tu prouinciam afflictam & perditam erexiſti, atque recreaſti. nam hoc de cella ne Lepidus quidem fecerat, cui tu ſucceſsiſti. Quæ ſunt tibi igitur exempla in Sicilia cellæ, ſi hoc crimen non modò Marcelli facto, ſed ne Lepidi quidem potes defendere? an me ad M. Antonij æſtimationem frumen-

ti,

ri, exactionemq; pecuniæ reuocaturus es? Ita, inquit, ad M. Antonij. hoc enim mihi ſignificaſſe, & annuiſſe uiſus eſt. Ex omnibus'ne igitur populus Romanus Prætoribus, Conſulibus, Imperatoribus M. Antonium delegiſti, & eius unum improbiſſimum factum, quod imitarere? & hîc utrum mihi difficile eſt, dicere, an his exiſtimare, ita ſe in illo infinito imperio M. Antonium geſſiſſe, ut multò iſti pernicioſius ſit dicere, ſe in re improbiſſima uoluiſſe Antonium imitari, quam ſi poſſit defendere, nihil in uita ſe M. Antonio ſimile feciſſe? Homines in iudicijs ad crimen defendendum, non quid fecerit quiſpiam proferre ſolent, ſed quid probarint. Antonium, cùm multa contra ſociorum ſalutem, multa contra uoluntatem prouinciarum & faceret, & cogitaret, in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppreſſit. tu mihi, quaſi eius omnia facta, atq; conſilia S. P. Q. R. *Iudices comprobarint, ita Antonij exemplo iſtius audaciam defendis. At idem fecit Sacerdos. hominem innocentem, & ſumma prudentia præditum nominas: ſed tum idem feciſſe erit exiſtimandus, ſi eodem conſilio fecerit. Nam genus æſtimationis ipſum à me nunquam eſt reprehenſum: ſed eius æquitas aratorum cõmodo, & uoluntate perpenditur. non poteſt reprehendi ulla æſtimatio, quæ aratori non modò incommoda non eſt,*

ſed

ſed etiam grata eſt. Sacerdos, ut in prouinciam uenit, frumentum in cellam imperauit. cùm eſſet ante nouum tritici mod. HS.XIV. petiuerunt ab eo ciuitates ut æſtimaret. remiſsior aliquantò eius fuit æſtimatio, quàm annona. nam æſtimauit denarijs III. Vides eandem æſtimationem propter temporis diſsimilitudinem, in illo laudis cauſam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriæ? Eodem tempore Antonius III. denarijs æſtimauit poſt meſſem, ſumma in uilitate, cùm aratores frumentum dare gratis malebant: & aiebat, ſe tantidem æſtimaſſe, quanti Sacerdotem: neq; mentiebatur: ſed eadem iſta æſtimatione alter ſubleuarat aratores, alter euerterat. quòd niſi omnis frumenti ratio ex temporibus eſſet & annona, non ex numero, neq; ex ſumma conſideranda, nunquam tam grati hi ſeſquimodij Q. Hortenſi fuiſſent, quos tu cùm ad menſuræ tam exiguam rationem pop. Rom. in capita deſcripſiſſes, gratiſsimum omnibus feciſti. caritas enim annonæ faciebat, ut iſtuc, quod re paruum uidebatur, tempore magnum uideretur. Idem iſtuc ſi in uilitate populo Rom. largiri uoluiſſes, deriſum tuum beneficium eſſet, atq; cõtemptum. Noli igitur dicere iſtum idem feciſſe, quod Sacerdotem: quoniam non eo tempore, neque ſimili fecit anno. dicito potius, quoniam habet autorẽ idoneum, quod Antonius

uno aduentu, & uix menſtruis cibarijs fecerit, ad iſtum per triennium feciſſe: & iſtius innocentiam M. Antonij facto, atque autoritate defendito. Nam de Sex. quidem Peduceo fortiſsimo, atq; innocentiſsimo uiro quid dicis? de quo quis unquam arator queſtus eſt? aut quis non ad hoc tempus innocentiſsimam omnium, diligentiſsimamque Praeturam illius hominis exiſtimauit? Biennio prouinciam obtinuit, cùm alter annus in uilitate, alter in ſumma caritate fuerit: num aut in uilitate numum arator quiſquam dedit? aut in caritate de aſtimatione frumenti queſtus eſt? At uberiora cibaria facta ſunt caritate. credo: neque id eſt nouum, neque reprehendendum. modò C. Sentium uidimus hominem uetere illa ac ſingulari innocentia praditum, propter caritatem frumenti qua fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam deportare. Quamobrem non ego inuideo tuis commodis, ſiqua ad te lege uenerunt: iniuriam queror, improbitatem arguo, auaritiam in crimen, & in iudicium uoco. Quòd ſi ſuſpiciones inijcere uoletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: non ego iſtam defenſionem ueſtram pertimeſcam, ſed me omnium prouinciarũ defenſorem eſſe profitebor. Etenim hoc dico, & magna uoce dico: Vbicunque hoc factum eſt, improbè factum eſt: quicunq; hoc fecit, ſupplicio

cio

cio dignus eſt. Nam per deos immortales uidete Iudices, & proſpicite animis, quid futurum ſit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atque ab inuitis aratoribus iſta ratione cellæ nomine coëgerunt: (omnino ego neminem uideo, præter iſtum: ſed do hoc uobis, & concedo, eſſe multos) in hoc homine rem adductam in iudicium uidetis. Quid facere poteſtis? utrum, cùm Iudices ſitis de pecunia capta, conciliata, tantam pecuniam captam negligere: an, cùm lex ſociorum cauſa rogata ſit, ſociorum querimonias non audire? Verùm hoc quoque uobis remitto: negligite præterita, ſi uultis: ſed ne reliquas ſpes turbetis, atque omnes prouincias euertatis, id prouidete: ne auaritiæ, quæ antehac occultis itineribus, atque anguſtijs uti ſolebat, autoritate ueſtra uiam patefaciatis illuſtrem, atq; latam. Nam ſi hoc probatis, & ſi hoc licere, pecunias iſto nomine capi, iudicatis, certè hoc, quod adhuc nemo, niſi improbiſsimus, fecit, poſthac nemo, niſi ſtultiſsimus, non faciet. improbi ſunt, qui pecunias contra leges cogunt: ſtulti, qui quod licere iudicatum eſt, prætermittunt. Deinde Iudices uidete, quàm infinitam ſitis hominibus licentiam pecuniarũ eripiendarum daturi. Si ternos denarios qui coëgit, erit abſolutus: quaternos denos denique, aut uicenos coget alius: quæ erit reprehenſio? in quo primùm iniuriæ gradu re-

ſiſtere incipiet ſeueritas iudicis? quotus erit iſte denarius, qui non ſit ferendus, & in quo primum æſtimationis iniquitas, atq; improbitas reprehendatur? non enim à uobis ſumma, ſed genus æſtimationis eſt comprobatum. neq; hoc poteſtis iudicare, ternis denarijs æſtimare licere. ubi enim ſemel ab annonæ ratione, & ab aratorum uoluntate res ad Prætoris libidinem translata eſt: non eſt iam in lege, atque in officio, ſed in uoluntate hominum, atque audacia poſitus modus æſtimandi. Quapropter ſi uos ſemel in iudicando finem æquitatis & legis tranſieritis: ſcitote nos nullum cæteris in æſtimando finem improbitatis & auaritiæ reliquiſſe. Videte igitur, quàm multa ſimul à uobis poſtulentur. abſoluite eum, qui ſe fateatur maximas pecunias cum ſumma ſociorum iniuria cepiſſe. non ſatis. ſunt alij quoq; complures, qui idem fecerint. abſoluite etiam illos, ſi qui ſunt: ut uno iudicio quàm plurimos improbos liberetis. ne id quidem ſatis eſt. facite ut cæteris poſthac idem liceat. licebit. at hoc parum eſt. permittite ut liceat, quanti quiſque uelit, tanti æſtimet. æſtimabit. Videtis iam profectò Iudices, hac æſtimatione à uobis comprobata, neq; modum poſthac auaritiæ cuiuſquã, neque pœnam improbitatis futuram. Quas ob res quid agis Hortenſi? Conſul es deſignatus, prouinciam ſortitus es: de æſtimatione cùm di-

ces

ces frumenti, ſic te audiemus, quaſi id, quod ab iſto rectè factum eſſe defendes, te facturum profiteare: & quaſi quod iſti licitum eſſe dices, uehementer cupias tibi licere. atqui ſi id licebit, nihil eſt quòd putetis quenquam poſthac commiſſurum, ut de pecunijs repetundis condemnari poßit. quantam enim quiſque concupierit pecuniam, tantam licebit per cellæ nomen æſtimationis magnitudine conſequatur. At enim eſt quiddam, quod etiam ſi palàm in defendendo non dicit Hortenſius, tamen ita dicit, ut nos id ſuſpicari & cogitare poßitis: pertinere hoc ad commodum Senatorium, pertinere ad utilitatem eorum, qui iudicent, qui in prouincijs cum poteſtate, aut cum Legatione ſe futuros aliquando arbitrentur. Præclaros uiros exiſtimas Iudices nos habere, quos alienis peccatis conceſſuros putes, quò facilius ipſos peccare liceat. Ergo id uolumus populum Ro. id prouincias, id ſocios nationesq́; exteras exiſtimare, ſi Senatores iudicent hoc certè unum genus infinitæ pecuniæ per ſummam iniuriam cogendæ nullo modo poſſe reprehendi? quod ſi ita eſt, quid poſſumus contra illũ Prætorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui Rempublicam ſiſtere negat poſſe, ni ad Equeſtrem ordinem iudicia referantur? Quòd ſi ille hoc unum agitare cœperit, eſſe aliquod genus cogendæ pecuniæ Senatorum commune, &

iam propè conceſſum ordini, quo genere ab ſocijs maxima pecunia per ſummam iniuriam auferatur: neque illud modo Senatorijs iudicijs reprehendi poſſe: idq; dum Æqueſter ordo iudicaret, nunquam eſſe commiſſum: quis obſtet? quis erit tam cupidus ueſtri, tam fautor ordinis, qui de transferendis iudicijs poſsit recuſare? Atque utinam poſſet aliqua ratione hoc crimen, quamuis falſa, modò humana, atq; uſitata defendere. minore periculo ueſtro, minore periculo prouinciarum omnium, iudicaretis. Negaret hic aſtimatione ſe uſum: uos id credidiſſe homini, non factum comprobaſſe uideremini. nullo modo negare poteſt: urgetur tota Sicilia: nemo eſt ex tanto numero aratorum, à quo pecunia cellæ nomine non ſit exacta. Vellem etiam hoc poſſet dicere, nihil ad ſe iſtam rationem pertinere: per Quaſtores rem frumentariam eſſe adminiſtratam. ne id quidem ei licet dicere: propterea quòd ipſius literæ recitantur ad ciuitates de ternis denarijs miſſæ. Quæ eſt igitur defenſio? feci quod arguis, coëgi pecunias maximas cellæ nomine, ſed hoc mihi licuit: uobis, ſi proſpicitis, licebit. Periculoſum prouincijs, genus iniuriæ confirmari iudicio: pernicioſum noſtro ordini, populum Romanum exiſtimare, non poſſe eos homines, qui ipſi legibus teneantur, leges in iudicando religioſè defendere. Atque iſto

Præ

Prætore Iudices, nõ ſolùm æſtimandi frumenti modus non fuit, ſed ne imperandi quidem. neque enim id quod debebatur, ſed quantum cõmodum fuit, imperauit. Summam faciam uobis ex literis publicis & teſtimonijs ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinquies tanto Iudices amplius iſtum, quàm quantum ei in cellam ſumere licitum ſit, ciuitatibus imperaſſe. Quid ad hanc impudentiam addi poteſt, ſi & æſtimauit tanti, ut homines ferre non poſſent: & tanto plus, quàm erat ei cõceſſum legibus, imperauit? Quapropter cognita tota re frumentaria Iudices, iam facillimè perſpicere poteſtis, amiſſam eſſe populo Romano Siciliam fructuoſiſsimam, atque opportuniſsimã prouinciam, niſi eam uos iſtius damnatione recuperetis. Quid eſt enim Sicilia, ſi ei agri cultionem ſuſtuleris, & ſi aratorum numerum ac nomen extinxeris? quid enim poteſt eſſe in calamitate reſidui, quod non ad miſeros aratores iſto Prætore per ſummam iniuriam, ignominiam'que peruenerit? quibus, cùm decimas dare deberent, uix ipſis decumæ relictæ ſunt: cùm pecunia deberetur, ſoluta non eſt: cùm optima æſtimatione Senatus frumentum eos in cellam dare uoluiſſet, etiam inſtrumenta agrorum uendere coacti ſunt. Dixi iam antea Iudices, ut has omnes iniurias tollatis, tamen ipſam rationem

arandi ſpe magis, & iucunditate quadam, quàm fructu, atque emolumento teneri. etenim ad incertum caſum, & euentum, certus quotannis labor, & certus ſumptus impenditur. annona porrò pretium, niſi in calamitate fructuum, non habet. ſi autem ubertas in percipiendis fructibus fuit, conſequitur uilitas in uendendis: ut aut malè uendendum intelligas, ſi proceſſit: aut malè perceptos fructus, ſi rectè licet uendere. Totæ autem res ruſticæ eiuſmodi ſunt, ut eas non ratio, neque labor, ſed res incertiſſimæ, uenti, tempeſtateſque moderentur. Hinc cùm una decumæ lege, & conditione trahantur, altera nouis inſtitutis propter annonæ rationem imperetur: ematur præterea frumentum quotannis publicè: poſtremò etiam in cellam magiſtratibus et Legatis imperetur: quid, aut quantum præterea eſt, quod aut liberum poſſit habere ille arator ac dominus in poteſtate ſuorum fructuum, aut in ipſis fructibus ſolutū? Quòd ſi hæc feruntur omnia: ſi uobis potius ac populo Romano quàm ſibi, & ſuis commodis, opera, ſumptu, labore deſeruiunt: etiam'ne hac noua debent edicta, & imperia Prætorum, & Apronij dominationem, & Veneriorum ſeruorum furta, rapinaſq; perferre? etiam'ne frumentum pro empto gratis dare? etiam'ne in cellam, cùm cupiant gratis dare ultro, pecuniam grandem dare? etiam'ne

hæc

hæc tot detrimenta, atq; damna cum maximis iniurijs contumelijsq; perferre? Itaque hæc Iudices, quæ pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt. arationes tota Sicilia deſertas, atque à dominis relictas eſſe cognoſcitis: neque quicquam aliud agitur hoc iudicio, niſi ut antiquiſsimi ſocij fideliſsimiq;, Siculi, coloni populi Romani, atq; aratores, ueſtra ſeueritate, & diligentia, me duce, atque autore, in agros atque in ſedes ſuas reuertantur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM
LIBER VI.
ORATIO IX.

VENIO *nunc ad iſtius quemadmodum ipſe appellat, ſtudium: ut amici eius, morbum, & inſaniã: ut Siculi, latrociniũ: ego, quo nomine appellem, neſcio. rem uobis proponã: uos eam ſuo nominis põdere pẽditote. genus ipſum prius cognoſcite Iudices: deinde fortaſſe non magnopere quæretis, quo id nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam uetere prouincia, tot oppidis, tot familijs, tam copioſis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuiſſe: nego ullam gẽmam, aut margaritã fuiſſe, aut quic-*

quam ex auro, aut ebore factũ, ſignum ullum æneum, marmoreum, eburneum: nego ullam picturam, neque in tabulis, neq; textilem fuiſſe, quin quæſierit, inſpexerit, quod placitum ſit, abſtulerit. magnũ uideor dicere. attendite etiã, quemadmodum dicam. non enim uerbi, neque criminis augendi cauſa cõplector omnia. cùm dico, nihil iſtum eiuſmodi rerum in tota prouincia reliquiſſe, Latinè me ſcitote, non accuſatoriè loqui. etiam planius: nihil in ædibus cuiuſquam, ne in oppidis quidem: nihil in locis communibus, ne in fanis quidem: nihil apud Siculum, nihil apud ciuem Romanum: denique nihil iſtum, quod oculos animumq; accenderit, neque priuati, neque publici, neque profani, neque ſacri, tota in Sicilia reliquiſſe. Vnde igitur potius incipiam, quàm ab ea ciuitate, quæ tibi una in amore, atque in delicijs fuit? aut ex quo potius numero, quàm ex ipſis laudatoribus tuis? facilius enim perſpicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accuſant, qui perſequuntur: cùm apud tuos Mamertinos inueniare improbiſſima ratione eſſe prædatus. C. Heius eſt Mamertinus (omnes hoc mihi, qui Meſſanam acceſſerunt, facilè concedent) omnibus rebus in illa ciuitate ornatiſſimus. huius domus eſt uel optima Meſſanæ, notiſſima quidem certè, & noſtris hominibus apertiſſima, maximeq; perhoſpitalis. Ea domus ante

aduen

aduentum iſtius ſic ornata fuit, ut urbi quoq; eſſet ornamento. nam ipſa Meſſana, quæ ſitu, mœnibus, portuq; ornata ſit, ab his rebus, quibus iſte delectatur, ſanè uacua atque nuda eſt. Erat apud Heium ſacrarium magna cum dignitate in ædibus à maioribus traditum, perantiquum, in quo ſigna pulcherrima quatuor ſummmo artificio, ſumma nobilitate: quæ non modò iſtum hominem ingenioſum, atque intelligentem, uerùm etiam quemuis noſtrum, quos iſte idiotas appellat, delectare poßent: unum Cupidinis marmoreum Praxitelis (nimirum didici etiam, dum in iſtum inquiro, artificum nomina) idem opinor artifex eiuſdem modi Cupidinem fecit illum, qui eſt Theſpijs: propter quem Theſpiæ uiſuntur. Nam alia uiſendi cauſa nulla eſt. Itaque ille L. Mummius, cùm Theſpijs ea quæ ad ædem Felicitatis ſunt, cæteraq; profana ex illo oppido ſigna tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quòd erat conſecratus, non attigit. Verùm ut ad illud ſacrarium redeam, ſignum erat hoc, quod dico, Cupidinis è marmore: ex altera parte Hercules egregiè factus ex ære. is dicebatur eſſe Myronis, ut opinor: & certè ita eſt. ante hoſce deos erant tabulæ, quæ cuiuis ſacrarij religionem ſignificare poſſent: erant ænea præterea duo ſigna non maxima, uerum eximia uenuſtate, uirginali habitu, atque ueſtitu, quæ manibus ſublatis ſa-

era quædam more Atheniensium uirginum repoſita in capitibus ſuſtinebant. Canephoræ ipſæ uocabantur. ſed earum artificem quemnam? rectè admones: Polycletum eſſe dicebant. Meſſanam ut quiſque noſtrum uenerat, hæc uiſere ſolebat: omnibus hæc ad uiſendum patebant quotidie: domus erat non domino magis ornamento, quàm ciuitati. C. Claudius, cuius Aedilitatem magnificentiſſimã ſcimus fuiſſe, uſus eſt hoc Cupidine tandiu, dum forum dijs immortalibus, populoq; Romano habuit ornatum: & cùm eſſet Hoſpes Heiorum, Mamertini autẽ populi patronus, ut illis benignis uſus eſt ad commodandum, ſic ipſe diligẽs fuit ad reportandum. Nuper homines nobiles eiuſmodi iudices: & quid dico nuper? imò uerò modò, ac planè paulò antè uidimus: qui forum, ac baſilicas non ſpolijs prouinciarum, ſed ornamentis amicorum, commodis hoſpitum, nõ furtis nocentium, ornarent: qui tamen ſigna, atque ornamenta ſua cuique reddebant: non ablata ex urbibus ſociorũ quatridui cauſa per ſimulationem Aedilitatis, domum deinde, atque ad ſuas uillas auferebant. Hæc omnia, quæ dixi, ſigna Iudices ab Heio de ſacrario Verres abſtulit: nullum inquam horum reliquit, neque aliud ullum tamen, præter unum peruetus ligneum, Bonam Fortunam, ut opinor: eam iſte domi ſuæ habere noluit. Prò deûm hominũq;

fidem

fidem, quid hoc eſt? quæ hæc cauſa? quæ hæc impudentia eſt? quæ dico ſigna, antequam abs te ſublata ſunt, Meſſanam cum imperio nemo uenit, quin uiderit. tot Prætores, tot Conſules in Sicilia, tum in pace, tum etiam in bello fuerunt, tot homines cuiuſque modi: non loquor de integris innocentibus, religioſis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo ſibi tam uehemens, tam potens, tam nobilis uiſus eſt, qui ex illo ſacrario quicquam poſcere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres quod ubique erit pulcherrimum auferet? nihil habere præterea cuiquam licebit? tot domus locupletiſſimas domus iſtius una capiet? idcirco nemo ſuperiorum attigit, ut iſte tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit, ut C. Verres poſſet auferre? At non requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciam diſciplinam: facilè illo ſacrario patrio continebatur: Heio ſe à maioribus relictum eſſe ſciebat: ad hæreditatem ſacrorum non quærebat meretricis hæredem. Sed quid ego tam uehementer inuehor? uerbo iam uno repellar. emi, inquit. O dij immortales præclaram defenſionem. mercatorem cum imperio ac ſecuribus in prouinciam miſimus: qui omnia ſigna, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas coëmeret: nihil cuiquam relinqueret. hæc enim mihi ad omnia defenſio patefieri uidetur,

emiſſe

emiſſe. Primùm, ſi id, quod uis, tibi ego concedam, ut emeris: quoniam in toto hoc genere hac una defenſione uſurus es: quæro cuiuſmodi tu iudicia Romæ putaris eſſe? ſi tibi hoc quenquam conceſſurum putaſti, te in Prætura, ac imperio, tot res tam pretioſas, omnes denique res, quæ alicuius pretij fuerint, tota ex prouincia coëmiſſe. Videte maiorum diligentiam, qui nihildum etiam iſtiuſmodi ſuſpicabantur: ueruntamen ea, quæ paruis in rebus accidere poterant, prouidebant. Neminem, qui cum poteſtate, aut legatione in prouinciam eſſet profectus, tam amentem fore putarunt, ut emeret argẽtum: dabatur enim de publico: ut ueſtem: præbebatur enim legibus. mancipium putauerunt, quo & omnes utimur, & non præbetur à populo. ſanxerunt, ne quis emeret mancipium, niſi in demortui locum. ſi quis Romæ eſſet demortuus? imò, ſiquis ibidem. non enim te inſtruere domum tuam uoluerunt in prouincia: ſed illum uſum prouinciæ ſupplere. quæ fuit cauſa, cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerent? hæc Iudices, quòd putabant ereptionem eſſe, non emptionem, cùm uenditori ſuo arbitratu uendere non liceret. in prouincijs intelligebant, ſi is, qui eſſet cum imperio ac poteſtate, quod apud quenque eſſet, emere uellet, idq́; ei liceret: fore, uti quod quiſque uellet, ſiue eſſet uænale, ſiue nõ eſſet, quanti

uellet

uellet, auferret. Dicet aliquis, Noli iſto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiquæ religionis rationem exquirere: concede, ut impunè emerit, modò ut bona ratione emerit, nihil pro poteſtate, nihil ab inuito, nihil per iniuriam. ſic agam: ſi quid uænale habuit Heius, ſi id quanti æſtimabat, tanti uendidit: deſino quærere, cur emeris. Quid igitur nobis faciundum eſt? num argumentis utendum in re eiuſmodi? quærendum credo eſt, Heius iſte num æs alienum habuerit? num auctionem fecerit? ſi fecit, num tanta difficultas eum rei numariæ tenuerit, tanta egeſtas, tanta uis oppreſſerit, ut ſacrarium ſuum ſpoliaret? ut deos patrios uenderet? At hominem uideo auctionem feciſſe nullã, uendidiſſe, præter fructus ſuos nihil unquam: non modò in ære alieno nullo, ſed in ſuis numis multos eſſe, ac ſemper fuiſſe. ſi hæc contrà, ac dico, eſſent omnia, tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, ſacrarioq; maiorum fuiſſent, uenditurum non fuiſſe. Quid ſi magnitudine pecuniæ perſuaſum eſt ei? ueriſimile non eſt, ut ille homo tam locuples, tam honeſtus, religioni ſuæ, monumentisq; maiorum pecuniam anteponeret. Sunt iſta: ueruntamen abducuntur homines nonnunquã etiam ab inſtitutis ſuis magnitudine pecuniæ. Videamus quanta iſta pecunia fuit, quæ potuerit Heium hominem maximè locupletem, minimè auarum

rum ab humanitate, & pietate, ab religione deducere. Ita iuſsiſti, opinor ipſam in tabulas referre: hæc omnia ſigna Praxitelis, Myronis, Polycleti HS.VI.*mil. Verri uendita ſunt. Recita ex tabulis. Iuuat me, hæc præclara nomina artificum, quæ iſti ad cœlum ferunt, Verris æſtimatione ſic concidiſſe. Cupidinem Praxitelis* HS.M.D.C. *profectò hinc natum eſt, Malo emere, quàm rogare. Dicet aliquis, Quid? tu iſta permagno æſtimas? ego uerò ad meam rationem, uſumq; non æſtimo. ueruntamen à uobis ita arbitror ſpectari oportere, quanti hæc eorum iudicio, qui ſtudioſi ſunt harum rerum, æſtimentur: quanti uænire ſoleant: quanti hæc ipſa, ſi palàm, libereq; uænirent, uænire poſſent: denique ipſe Verres, quanti æſtimet. nunquam enim, ſi denarijs quadringentis Cupidinem illum putaſſet, commiſiſſet, ut propter eum in ſermonem hominum, atque in tantam uituperationem ueniret. Quis ueſtrum igitur neſcit, quanti hæc æſtimentur? in auctione ſignum æneum non magnum* HS.CXX. *milibus uænire non uidimus? quid ſi uelim nominare homines, qui aut non minoris, aut etiam pluris emerent? non'ne poſſum? etenim qui modus eſt in his rebus cupiditatis, idem eſt æſtimationis. difficile eſt enim finem facere pretio, niſi libidini feceris. Video igitur Heium, neq; uoluntate, neque difficultate aliqua temporis,*

neque

neque magnitudine pecuniæ adductum eſſe, ut hæc ſigna uenderet: te'que iſta ſimulatione emptionis, ui, metu, imperio, faſcibus, ab homine eo, quem unà cum cæteris ſocijs non ſolùm poteſtati tuæ, ſed etiam fidei populus Romanus commiſerat, eripuiſſe, atque abſtuliſſe. Quid mihi tam optandum Iudices poteſt eſſe in hoc crimine, quàm ut hæc eadem dicat ipſe Heius? nihil profectò. ſed ne difficilia optemus. Heius eſt Mamertinus: Mamertina ciuitas iſtum publicè communi conſilio ſola laudat: omnibus ipſe cæteris Siculis odio eſt: ab his ſolis amatur. Eius autem legationis, quæ ad iſtum laudandũ miſſa eſt, princeps eſt Heius. Etenim eſt primus ciuitatis: & fortè, dum publicis mandatis ſeruiat, de priuatis iniurijs reticeat. hæc cùm ſcirem & cogitarem, commiſi tamen me iudices Heio, produxi cum prima actione: neque id tamen ullo periculo feci. Quid enim poterat Heius reſpondere, ſi eſſet improbus, ſi ſui diſsimilis? ſigna illa domi ſuæ eſſe, non apud Verrem? quî poterat quicquam eiuſmodi dicere? homo ut turpiſsimus eſſet, impudentiſsimeq́; mentiretur, hoc diceret, illa ſe habuiſſe uænalia, eaq́; ſeſe quanti uoluerit, uendidiſſe. Homo domi ſuæ nobiliſsimus, qui uos de religione ſua, ac dignitate uerè exiſtimare maximè uellet, primò dixit ſe iſtum publicè laudare, quod ſibi ita

mand

mandatum eſſet: deinde neque ſe illa habuiſſe uenalia, neque ulla conditione, ſi utrum uellet, liceret, adduci unquam potuiſſe, ut uenderet illa, quæ in ſacrario fuiſſent à maioribus ſuis relicta, & tradita. Quid ſedes Verres? quid expectas? quid te à Centuripina ciuitate, à Catinenſi, ab Haleſina, Tyndaritana, Ennenſi, Agyrinenſi, cæteriſq; Siciliæ ciuitatibus circumueniri, atque opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum dicere ſolebas, Meſſana circumuenit: tua inquam Meſſana, tuorum adiutrix ſcelerum, libidinum teſtis, prædarum ac furtorũ receptrix. adeſt enim uir ampliſsimus eius ciuitatis, Legatus huiuſce iudicij cauſa domo miſſus, princeps laudationis tuæ, qui te publicè laudat: ita enim mandatum, atque imperatum eſt: tametſi rogatus de Cybea tenetis memoria quid reſponderit: ædificatam publicis operis publicè coactis, eiq; ædificãdæ publicè Mamertinum Senatorem præfuiſſe. Idem ad uos priuatim Iudices confugit: utitur hac lege, qua iudicium eſt communis & priuatæ rei, ſociorum: tametſi lex eſt de pecunijs repetundis, ille ſe negat pecuniam repetere, quam ereptam non tantopere deſiderat: ſacra ſe maiorum ſuorum repetere abs te dicit, deos penates à te patrios repoſcit. Ecquis pudor eſt? ecqua religio Verres? ecquis metus? habitaſti apud Heium

Meſſan

Meſſanæ: res illum diuinas apud eos deos in ſuo ſacrario propè quotidie facere uidiſti. non mouetur pecunia: deniq; quæ ornamenti cauſa fuerunt, non requirit: habe Canephoras: deorum ſimulacra reſtitue. quæ quia dixit, quia tempore dato modeſtè apud uos ſocius, amicusq; pop. Rom. queſtus eſt, quia religioni ſuæ non modò in dijs patrijs repetundis, ſed etiam in ipſo iureiurando, ac teſtimonio proximus fuit: hominẽ miſſum ab iſto ſcitote eſſe Meſſanam de Legatis unũ, illum ipſum, qui naui iſtius ædificandæ publicè præfuit, qui à Senatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. Homo amentiſſime, quid putaſti te impetraturũ? quanti is à ciuibus ſuis fieret, quãti autoritas eius haberetur, ignorabas? uerùm fac te impetrauiſſe: fac aliquid grauius in Heium ſtatuiſſe Mamertinos: quantam putas autoritatem laudationis eorum futuram, ſi in eum quẽ conſtet uerum pro teſtimonio dixiſſe, pœnam conſtituerent? tametſi quæ eſt iſta laudatio, cùm laudator interrogatus lædat neceſſe eſt? Quid? iſti laudatores tui, non'ne teſtes mei ſunt? Heius eſt laudator, læſit grauiſſimè, producam cæteros: reticebunt, quæ poterunt, libenter: dicent quæ neceſſe erit ingratis. Negent iſti onerariam nauem maximam ædificatam eſſe Meſſanæ? negent, ſi poſſint. negent ei naui faciundæ Senatorẽ Mamertinum

M publicè

publicè præfuiſſe? utinã negent. Sunt etiã cætera, quæ malo integra reſeruare, ut quàm minimum ſit illis temporis ad meditandum confirmãdumq; periurium, hac tibi laudatio procedat in numerum. hi te homines autoritate ſua ſubleuent, qui te neq; debent adiuuare, ſi poſſint: neq; poſſunt, ſi uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas contumeliasq; impoſuiſti: quo in oppido multas familias totas in perpetuum infames tuis ſtupris, flagitijsq; feciſti. At publicè cõmodaſti, non ſine magno quidẽ Reip. prouinciæq; Siciliæ detrimento. Tritici modiûm L X. *millia empta populo Rom. dare debebant, & ſolebãt. abs te ſolo remiſſum eſt. Reſp. detrimẽtum fecit, quòd per te imperij ius una in ciuitate imminutum eſt: Siculi, quòd hoc non de ſumma frumenti detractum eſt, ſed translatum in Centuripinos, & Haleſinos immunes populos: & hoc plus impoſitum, quàm ferre poſſent. Nauem imperare ex fœdere debuiſti: remiſiſti in triennium. militem nullum unquam popoſciſti per tot annos. feciſti item uti prædones ſolent: qui cùm communes hoſtes ſint omnium, tamen aliquos ſibi inſtituunt amicos, quibus non modò parcant, uerùm etiã præda quos augeant: & eos maximè, qui habent oppidum opportuno loco: quò ſæpe adeundum ſit nauibus, nonnunquam etiam neceſſario. Phaſelis illa, quam cepit P. Seruilius,*

non

non fuerat urbs antè Cilicum, atque prædonũ: Lycij illam Græci homines incolebant: ſed quòd erat eiuſmodi loco, atq; ita proiecta in altum, ut & exeuntes è Sicilia prædones ſæpe ad eam neceſſariò deuenirent: & cùm ex hiſce ſe locis reciperent, eòdem deferrentur: aſciuerunt illud ſibi oppidum piratæ, primò commercio, deinde etiam ſocietate. Mamertina ciuitas improba antea non erat, etiam erat inimica improborum: quæ C. Catonis illius, qui Conſul fuit, impedimenta retinuit. at cuius hominis? clariſſimi, potentiſſimiq́; qui tamen cùm Conſul fuiſſet, condemnatus eſt. Ita C. Cato duorum hominum clariſſimorum nepos, L. Pauli, & M. Catonis, & P. Africani ſororis filius: quo damnato, tum cùm ſeuera iudicia fiebant, HS. X V I I I. *millibus lis æſtimata eſt. huic Mamertini irati non fuerunt, qui maiorẽ ſumptũ, quàm quanti Catonis lis æſtimata eſt, in Timarchidis prandium ſæpe fecerunt. Verùm hæc ciuitas iſti prædoni, ac piratæ Sicilienſi Phaſelis fuit. huc omnia undique deportabantur, apud iſtos relinquebantur: quod celari opus erat, habebant ſepoſitum ac reconditum: per iſtos, quæ uolebat, in nauem clàm imponenda, occultè exportanda curabat: nauem denique maximam, quam onuſtam furtis in Italiam mitteret, apud iſtos faciendam, ædificandamq́; curauit. pro*

hiſce rebus uacatio data eſt ab iſto ſumptus, laboris, militiæ, rerum denique omnium. per triennium ſoli non modò in Sicilia, uerùm, ut opinio mea fert, his quidē temporibus in omni orbe terrarum, uacui, expertes, ſoluti ac liberi fuerunt ab omni ſumptu, moleſtia, munere. hinc illa Verrea nata ſunt: hinc in conuiuiū Sextum Cominium protrahi iuſſit, in quem ſcyphum de manu iacere conatus eſt: quem obtorta gula de conuiuio in uincula, atq; in tenebras abripi iuſſit. hinc illa crux, in quam ciuem Rom. iſte multis inſpectantibus ſuſtulit: quam non auſus eſt uſquā defigere, niſi apud eos, quibus cum omnia ſcelera ſua, ac latrocinia communicaſſet. Laudatum etiā uos quēquam uenire audetis? qua autoritate? utrum, quam apud Senatorium ordinem, an quam apud populum Rom. habere debetis? Ecqua ciuitas eſt, non modò in prouincijs noſtris, uerùm in ultimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara? rex denique ecquis eſt, qui Senatorem populi Romani tecto ac domo non inuitet? qui honos non homini ſolùm habetur, ſed primùm populo Romano, cuius beneficio nos in hunc ordinem uenimus: deinde ordinis autoritati, quæ niſi grauis erit apud ſocios, & exteras nationes, ubi erit imperij nomen & dignitas? Mamertini me publicè non inuitarunt. me

cùm

cùm dico, leue eſt. Senatorem populi Rom. ſi non inuitarunt, honorem debitum detraxerūt, non homini,ſed ordini. Nam ipſi Tullio patebat domus locupletiſſima & ampliſſima Cn. Pompeij Baſiliſci: quò etiam ſi eſſet inuitatus à uobis,tamen diuertiſſet. erat etiam Percenniorum, qui nunc item Pompeij ſunt, domus honeſtiſſima, quo L.frater meus ſumma illorum uoluntate diuertit.Senator po. Rom. quod in uobis fuit, in ueſtro oppido iacuit,& pernoctauit in publico.nulla hoc ciuitas unquā alia commiſit. Amicum enim noſtrum in iudiciū uocabas.tu,quid ego priuatim negotij geram, interpretabere in minuēdo honore Senatorio? uerùm hæc tum queremur, ſi quid de uobis per eùm ordinem agetur,qui ordo à uobis adhuc ſolis contemptus eſt. in pop. Romani quidem conſpectum,quo ore uos commiſiſtis? nec prius illam crucem, quæ etiam nunc ciuis Ro. ſanguine redundat,quæ fixa eſt ad portum, urbemq́; ueſtram,reuelliſtis, neq; in profundum abieciſtis, locūq́; illum omnē expiaſtis, quàm Romam atq; in horum conuentum adiretis? In Mamertinorum ſolo fœderato atq; pacato monimentum iſtius crudelitatis conſtitutum eſt.ueſtra'ne urbs electa eſt,ad quam cùm adirent ex Italia, crucem ciuis Romani prius, quàm quenquam amicum populi Romani uiderent?quam uos Rheginis, quorū ciuitati in-

 uidetis

uidetis, item incolis ueſtris ciuibus Rom. oſtendere ſoletis: quò minus ſibi arrogēt, minusq́; uos deſpiciant, cùm uideant ius ciuitatis, illo ſupplicio eſſe mactatum. Verùm hæc emiſſe te dicis. Quid illa Attalica, tota Sicilia nominata, ab eodem Heio peripetaſmata emere oblitus es? licuit eodem modo, ut ſigna. Quid enim actum eſt? an literis pepercisti? Verùm hominem amentem hoc fugit: minus clarum putauit fore, quod de armario, quàm quod de ſacrario eſſet ablatum. At quomodo abſtulit? nō poßum dicere planius, quàm ipſe apud uos dixit Heius: cùm quæſiſſem nunquid aliud de bonis eius perueniſſet ad Verrem: reſpondit iſtum ad ſe miſiſſe, ut ſibi mitteret Agrigentum peripetaſmata. quæſiui an miſiſſet: reſpondit id, quod neceſſe erat, ſcilicet dicto audientem fuiſſe Prætori: miſiſſe. rogaui perueniſſent'ne Agrigentum: dixit perueniſſe. quēadmodum reuertiſſent: negauit adhuc reuertiſſe. riſus populi atque admurmuratio omnium facta eſt. Hìc tibi in mentem non uenit, iubere, ut hæc quoque referret HS. D. ſe tibi uendidiſſe. metuisti ne æs alienum tibi creſceret, ſi HS. D. tibi constarent ea, quæ tu facilè poſſes uendere HS. C C. millibus. fuit tanti, mihi crede. haberes quod defenderes: nemo quæreret, quanti illa res eſſet, ſi modò te poſſes docere emiſſe: facilè cui uelles tuam cauſam, &

& factum probares. nunc de peripetaſmatis quemadmodum te expedias, non habes. Quid? à Philarcho Centuripino homine locuplete ac nobili phaleras pulcherrimè factas, quæ regis Hieronis fuiſſe dicuntur, utrum tandem abſtuliſti, an emiſti? in Sicilia quidem cùm eſſem, ſic à Centuripinis, ſic à cæteris audiebam (non enim parum res erat clara) tam te has phaleras à Philarcho Centuripino abſtuliſſe dicebant, quàm alias item nobiles, ab Ariſto Panormitano, quàm tertias à Cratippo Tyndaritano. Etenim ſi Philarchus uendidiſſet, non ei poſtea quàm reus factus es redditurum te promiſiſſes. quod quia uidiſti plures ſcire, cogitaſti: ſi ei reddidiſſes, te minus inuidiæ habiturum, rem nihilominus teſtatam futuram: non reddidiſti. dixit Philarchus pro teſtimonio, ſe, quòd noſſet tuum iſtum morbum, ut amici tui appellant, ſtudioſè cupiſſe te celare de phaleris: cùm abs te appellatus eſſet, negaſſe habere ſeſe: apud alium quoque eas habuiſſe depoſitas, nequà inuenirentur: tuã tantam fuiſſe ſagacitatem, ut eas per illum ipſum inſpiceres, ubi erant depoſitæ: tum ſe deprehenſum negare non potuiſſe: ita ab ſe inuito ablatas phaleras gratis. Iam ut hæc omnia reperire ac perſcrutari ſolitus ſit Iudices, eſt operæpretium cognoſcere. Cybiratæ ſunt fratres quidam Triptolemus, & Hiero: quorũ alterũ

fingere opinor è cera ſolitum eſſe, alterum eſſe pictorem. hoſce opinor Cybiræ, cùm in ſuſpicionem ueniſſent ſuis ciuibus fanum expilaſſe Apollinis, ueritos pœnam iudicij ac legis, domo profugiſſe. quòd Verrem artificij ſui cupidum cognouerant tum, cùm iſte, id quod ex teſtibus didiciſtis, Cybirã cũ inanibus ſyngraphis uenerat, domo profugiẽtes ad eum ſe exules, cùm iſte eſſet in Aſia, contulerunt. habuit ſecum eos ab illo tẽpore, & in legationis prædis atque furtis, multum illorum opera, conſilioq; uſus eſt. hi ſunt illi, quibus in tabulis retulit ſeſe Q. Tadius dediſſe iuſſu iſtius Græcis pictoribus. eos iam bene cognitos & reprobatos ſecum in Siciliam duxit. Quò poſteaquàm uenerunt, mirandum in modum (canes uenaticos diceres) ita odorabantur omnia, & peruestigabant, ut ubi quicquid eſſet, aliqua ratione inuenirent, aliud minitando, aliud pollicendo, aliud per ſeruos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud per inimicum inueniebant. quicquid illis placuerat, perdendum erat. nihil aliud optabant, quorum poſcebatur argentum, niſi ut Hieroni, & Tlepolemo diſpliceret. Verè mehercules hoc Iudices dicam. memini Pamphilum Lilybætanum hoſpitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare: cùm iſte ab ſeſe hydriam Boëthi manu factam, præclaro opere, & grandi pondere

dere, per poteſtatem abſtuliſſet, ſe ſanè triſtē, & conturbatum domum reuertiſſe, quòd uas eiuſmodi, quod ſibi à patre, & à maioribus eſſet relictum, quo ſolitus eſſet uti ad feſtos dies, ad hoſpitum aduentum, à ſe eſſet ablatum. Cùm ſederem, inquit, domi triſtis, accurrit Venerius: iubet me ſcyphos ſigillatos ad Pratorē ſtatim afferre. permotus ſum, inquit: binos habebam, iubeo promi utroſq;, ne quid plus mali naſceretur: & mecum ad Pratoris domum ferri. eò cùm uenio, Prator quieſcebat: fratres illi Cybiratæ inambulabant. qui, ſimul ut me uiderunt, Vbi ſunt Pamphile, inquiunt, ſcyphi? oſtendo triſtis: laudant: incipio queri, me nihil habiturum, quod alicuius eſſet pretij, ſi etiā ſcyphi eſſent ablati. tum illi, ubi me conturbatum uident: quid uis nobis dare, iſti abs te ne auferantur? ne multa, HS. C C. me inquit popoſcerant: dixi me daturum C. uocat interea Prator: ſcyphos poſcit, tum illos cœpiſſe Pratori dicere, putaſſe ſe, id quod audiſſent, alicuius pretij ſcyphos eſſe Pamphili: luteum negotium eſſe, non dignū, quod in ſuo argento Verres haberet, ait ille, idem ſibi uideri. ita Pamphilus ſcyphos optimos aufert. Et mehercules ego antea, tametſi hoc neſcio quid nugatorium ſciebam eſſe, iſta intelligere: tamen mirari ſolebam, iſtum in his ipſis rebus aliquem ſenſum habere, quem

 ſcirem

ſcirem nulla in re quicquam ſimile hominis habere. tum primum intellexi ad eã rem iſtos fratres Cybiratas fuiſſe, ut iſte in furando manibus ſuis, oculis illorum uteretur. At ita ſtudioſus eſt huius præclaræ exiſtimationis, ut putetur in hiſce rebus intelligens eſſe: ut nuper (uidete hominis amentiam) poſteaquam eſt comperendinatus, cùm iam pro damnato, mortuoq; eſſet, ludis Circenſibus manè apud L. Siſennam uirum primarium, cùm eſſent tricli nia ſtrata, argentumq; expoſitum in ædibus, cum pro dignitate L. Siſennæ domus eſſet plena hominum honeſtorũ: acceſſerit ad argentũ, contemplari unumquodq; otioſè, & cõſiderare cœperit. mirari ſtultitiam alij, quòd in ipſo iudicio, eius ipſius cupiditatis, cuius inſimularetur, ſuſpicionem augeret: alij amentiam, cui comperendinato, cùm tam multi teſtes dixiſſent, quicquam illorum non ueniret in mentem. pueri autẽ Siſennæ, credo qui audiuiſſent, quæ in iſtum teſtimonia eſſent dicta, oculos de iſto nuſquam deijcere, neq; ab argento digitũ diſcedere. Eſt boni iudicis paruis ex rebus coniecturam facere uniuſcuiuſq; & cupiditatis, & incontinentiæ. qui reus lege, & reus comperendinatus, re & opinione hominum penè damnatus, temperare non potuerit maximo conuentu, quin L. Siſennæ argentum tractaret, & conſideraret; hunc in prouincia Prætorem

torem quiſquam putabit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abſtinere potuiſſe? Verùm uti Lilybæum, unde digreſſa eſt, oratio reuertatur: Diocles eſt Pamphili gener illius, à quò hydria ablata eſt, Popilius cognomine. ab hoc abaci uaſa omnia, ut expoſita fuerant, abſtulit. dicat ſe emiſſe. etenim hîc propter magnitudinem furti ſunt, ut opinor, literæ factæ. iuſsit Timarchidem æſtimare argentum. quo modo? quo, qui unquam tenuiſſimè in donationem hiſtrionum æſtimauit. Tametſi iandudum erro, qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam, & quæram, utrum emeris, & quomodo, & quanti emeris: quod uerbo tranſigere poſſum. Ede mihi ſcriptum, quid argenti in prouincia Sicilia pararis, unde quidq; aut quanti emeris. quid fit? quanquàm non debebam ego abs te has literas poſcere. me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. uerùm negas te horum annorum aliquot confeciſſe. compone hoc, quod poſtulo, de argento: de reliquo uidero. nec ſcriptum habeo, nec poſſum edere. Quid futurum igitur eſt? quid exiſtimas hoſce Iudices facere poſſe? domus plena ſignorum pulcherrimorum iam etiam ante Præturam, multa ad uillas tuas poſita, apud amicos multa depoſita, multa alijs data atq; donata: tabulæ nullum indicant emptum: omne argentũ ablatum

ex

ex Sicilia eſt: nihil cuiquã, quod ſuũ dici uellet, relictum. fingitur improba defenſio, Prætorem omnem id argentum coëmiſſe: tamen id ipſum tabulis demonſtrari non poteſt. ſi quas tabulas profers, in his, quæ habeas, quomodo habeas, ſcriptum non eſt: horum autem temporum, cùm te plurimas res emiſſe dicas, tabulas omnino nullas proferas: non'ne te et prolatis, & non prolatis tabulis condemnari neceſſe eſt? Tu à M. Cælio Equite Rom. lectiſſimo adoleſcente, quæ uoluiſti uaſa argentea Lilybæi abſtuliſti: tu C. Cacurij promptiſſimi hominis, & experientis, & in primis gratioſi, ſupellectilem omnem auferre non dubitaſti: tu maximam & pulcherrimam menſam citream à Q. Lutatio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis Romanus factus eſt, omnibus ſcientibus Lilybæi abſtuliſti. Non tibi obijcio, quòd hominem digniſſimum tuis moribus, Apollonium Niconis filium Drepanitanum, qui nunc A. Clodius uocatur, omni argento optimè facto ſpoliaſti, ac depeculatus es. taceo. non enim putat ille ſibi iniuriam factam: propterea quòd homini iam perdito, & collum in laqueum inſerenti, ſubueniſti, cùm pupillis Drepanitanis bona patria erepta cum illo partitus es. gaudeo etiam, ſi quid ab illo abſtuliſti: & abs te nihil rectius factum eſſe dico. à Liſone uerò Lilybætano primo homine,

mine, apud quem diuerſatus es, Apollinis ſignum ablatum certè eſſe non oportuit. At dices te emiſſe. ſcio: HS. M. ita opinor. ſcio inquam: proferam literas: & tamen id factũ non oportuit. A pupillo Heio, cui Marcellus tutor eſt, à quo pecuniam grandem eripueras, ſcaphia cum emblematis Lilybæi utrum empta eſſe dicis, an confiteris erepta? Sed quid ego iſtius in eiuſmodi rebus mediocres iniurias colligo: quæ tantummodo in furtis iſtius, & damnis eorum, à quibus auferebat, uerſata eſſe uideantur? accipite ſi uultis Iudices rem eiuſmodi, ut amentiam ſingularem, ut furorem iam, non cupiditatem eius perſpicere poſſitis. Melitenſis Diodorus eſt, qui apud uos antea teſtimonium dixit. is Lilybæi multos iam annos habitat, homo & domi nobilis, & apud eos, quò ſe contulit, propter uirtutem ſplendidus, & gratioſus. de hoc Verri dicitur, habere eum perbona toreumata: in his pocula duo quædam, quæ Heraclea nominantur, Mentoris manu ſummo artificio facta. quod iſte ubi audiuit, ſic cupiditate inflammatus eſt non ſolùm inſpiciundi, uerùm etiam auferendi, ut Diodorum ad ſe uocaret, ac poſceret. ille, qui illa non inuitus haberet reſpondit ſe Lilybæi non habere: Melitæ apud quendam propinquum ſuum reliquiſſe. tum iſte continuò mittit homines certos Melitam: ſcribit ad quoſdam Melitenſes, ut ea uaſa

ſa

ſa perquirant: rogat Diodorum, ut ad illum ſuum propinquũ det literas. nihil ei longius uidebatur, quàm dum illud uideret argentum. Diodorus homo frugi, ac diligens, qui ſua ſeruare uellet, propinquo ſuo ſcribit, ut ijs, qui à Verre ueniſſent, reſponderet, illud argentum ſe paucis illis diebus miſiſſe Lilybæum. ipſe interea recedit. abeſſe ab domo paulisper maluit, quàm præſens illud optimè factum argentum amittere. Quod ubi audiuit iste, uſq; eò eſt commotus, ut ſine ulla dubitatione inſanire omnibus ac furere uideretur, quia non potuerat argentum eripere. ipſe à Diodoro erepta ſibi uaſa optimè facta dicebat: minitari abſenti Diodoro: uociferari palàm: lacrymas interdum uix tenere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate, ut cùm uidiſſet monile, ut opinor, ex auro & gemmis, pulchritudine eius incenſa ſalutem uiri proderet. ſimilis iſtius cupiditas: hoc etiam acrior atque inſanior, quòd illa cupiebat id, quod uiderat: huius libidines non ſolùm oculis, ſed etiam auribus excitabantur. conquiri Diodorum tota prouincia iubet. ille ex Sicilia caſtra iam mouerat, et uaſa collegerat. Homo, ut aliquo modo illum in prouinciã reuocaret, hanc excogitauit rationẽ: ſi hæc ratio potius quàm amentia nominanda eſt. apponit de ſuis canibus quẽdam, qui dicat ſe Diodorum Melitenſem rei capi-

talis

talis reum uelle facere. primò mirum omnibus uideri, Diodorũ reum, hominem quietiſſimum, ab omni non modò facinore, uerùm etiam minimi errati ſuſpicione remotiſſimum: deinde eſſe perſpicuum, fieri omnia illa propter argentum. Iſte non dubitat iubere nomen deferri: & tum primùm opinor iſtum abſentis nomen recepiſſe. reclamat Sicilia tota propter cælati argenti cupiditatem reos fieri rerum capitalium: neque ſolùm præſentes reos fieri, ſed etiam abſentes. Diodorus Romæ ſordidatus circum patronos atq; hoſpites curſare: rem omnibus narrare. literæ mittuntur iſti à patre uehementes, ab amicis item, uideret quid ageret: de Diodoro quò progrederetur: rem claram eſſe, & inuidioſam: inſanire hominem, periturum hoc uno crimine, niſi cauiſſet. iſte etiam tum patrem, ſi non in parentis, at in hominum numero putabat: ad iudicium nondum ſe ſatis inſtruxerat: primus annus erat prouinciæ: non, ut in Sthenio, iam refertus pecunia. itaque furor eius paululũ non pudore, ſed metu, ac timore repreſſus eſt. condemnare Diodorum nõ audet: abſentem de reis eximit. Diodorus interea Prætore iſto propè triennium prouincia, domoq; caruit. cæteri non ſolùm Siculi, ſed etiam ciues Rom. hoc ſtatuerant: quoniam iſte tantum cupiditate progrederetur, nihil eſſe quod quiſquam putaret ſe, quod iſti paulò magis placeret, conſeru

ſeruare, aut domi retinere poſſe. poſtea uerò quàm intellexerunt, iſti uirum fortem, quem ſummè prouincia expectabat, Q. Arrium non ſuccedere: ſtatuerunt ſe nihil tam clauſum, neq; tam reconditum poſſe habere, quod non iſtius cupiditati apertiſsimum, promptiſsimum'que eſſet. Tū iſte ab Equite Ro. ſplendido, & gratioſo Cn. Calidio, cuius filium ſciebat Senatorem populi Rom. & Iudicem eſſe, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerant, aufert. Imprudens huc incidi Iudices. emit enim, non abſtulit. nollem dixiſſe. iactabit ſe, & in his equitabit equuleis. emi: pecuniā ſolui. credo. etiam tabulæ proferentur. eſt tanti. cedò tabulas. dilue ſanè crimē hoc Calidianum, dum ego tabulas aſpicere poſsim. Veruntamen quid erat, quod Calidius Romæ quereretur, ſe cùm tot annos in Sicilia negotiaretur, abs te ſolo ita eſſe contemptum, ita deſpectum, ut etiam cum cæteris Siculis diſpoliaretur, ſi emeras? quid erat, quod confirmabat, ſe abs te argentum eſſe repetiturum, ſi tibi ſua uoluntate uendiderat? tu porrò poſſes facere, ut Cn. Calidio nō redderet? præſertim cùm is L. Siſenna defenſore tuo, tam familiariter uteretur: cùm & cæteris familiaribus Siſennæ reddidiſſes? deinde non opinor negaturum eſſe te, homini honeſto, ſed non gratioſiori quàm Cn. Calidius eſt, L. Cordio argentum per Potamonem amicum

cum

eum tuum reddidiſſe. qui quidem cæterorum cauſam apud te difficiliorem fecit. Nam cùm te compluribus confirmaſſes redditurũ, poſteaquam Cordius pro teſtimonio dixit, te ſibi reddidiſſe, finem reddendi feciſti: quòd intellexiſti te, præda de manibus amiſſa, teſtimonium tamen effugere non poſſe. Cn. Calidio Æquiti Romano per omnes Prætores licuit argentum habere bene factum: licuit poſſe domeſticis copijs, cùm magiſtratum aut aliquem ſuperiorem inuitaſſet, ornare, & apparare conuiuium. multi domi Cn. Calidij cum imperio, ac poteſtate fuerunt: nemo inuentus eſt tam amens, qui illud argentum tam præclarum, ac tam nobile eriperet: nemo tam audax, qui poſceret: nemo tam impudens, qui poſtularet, ut uenderet. Superbum eſt enim Iudices, & non ferendum, dicere Prætorem in prouincia homini honeſto, locupleti, ſplendido, Vende mihi uaſa cælata. hoc eſt enim dicere, Non es dignus tu, qui habeas, quæ tam bene facta ſint: meæ dignitatis iſta ſunt. Tu dignior Verres, quàm Calidius? qui, ut non conferam uitam, atque exiſtimationem tuam cum illius (neque enim eſt conferenda) hoc ipſum conferam, quo tu te ſuperiorem fingis. quòd HS. L X X X. *millia diuiſoribus, ut Prætor renuntiarere, dediſti: trecenta accuſatori, ne tibi odioſus eſſet. ea re contemnis Equeſtrem ordinem, ac deſpicis? ea re*

N indig

indignum tibi uiſum eſt, quicquam, quod tibi placeret, Calidium potius habere, quàm te? Iactat ſe iandudum de Calidio: narrat omnibus ſe emiſſe. Num etiam de L. Papirio uiro primario, locuplete, honeſto'que Equite Rom. turibulum emiſti? qui pro teſtimonio dixit, te, cùm inſpiciendum popoſciſſes, auulſo emblemate remiſiſſe: ut intelligatis, in homine intelligentiam eſſe, non auaritiam: artificij cupidum, non argenti fuiſſe. Nec ſolùm in Papirio fuit hæc abſtinentia: tenuit hoc inſtitutum in turibulis omnibus, quæcunque in Sicilia fuerunt. incredibile eſt autem, quàm multa & quàm præclara fuerint. credo tum, cùm Sicilia florebat opibus, & copijs, magna artificia fuiſſe in ea inſula. Nam domus erat ante iſtum Prætorem nulla paulò locupletior, qua in domo hæc non eſſent, etiam ſi præterea nihil eſſet argenti, patella grandis cum ſigillis ac ſimulacris deorum, patera qua mulieres ad res diuinas uterentur, turibulum: hæc autem omnia antiquo opere, & ſummo artificio facta: ut hoc liceret ſuſpicari, fuiſſe aliquando apud Siculos peræqua proportione cætera: ſed quibus multa fortuna ademiſſet, tamen apud eos remanſiſſe ea, quæ religio retinuiſſet. Dixi Iudices, multa fuiſſe ferè apud Siculos omnes: ego idem confirmo, nunc ne unum quidem eſſe. Quid hoc eſt? quod monſtrum, quod prodigium

gium in prouinciam miſimus? non'ne uobis id egiſſe uidetur, ut non unius libidinem, non ſuos oculos, ſed omnium auariſsimorum inſanias, cùm Romam reuertiſſet, expleret? qui ſimul atq; in oppidum quoppiam uenerat, immittebantur illi continuò Cybiratici canes, qui inueſtigabant & perſcrutabantur omnia. ſi quod erat grande uas, & maius opus inuentum, læti auferebant. ſi minus eiuſmodi quippiam uenari potuerant: illa quidem certè pro lepuſculis capiebantur, patellæ, pateræ, turibula. Hîc quos putatis fletus mulierũ? quas lamentationes fieri ſolitas eſſe in hiſce rebus? quæ forſitan uobis paruæ eſſe uideantur: ſed magnum & acerbum dolorem commouent, mulierculis præſertim, cùm eripiuntur è manibus ea, quibus ad res diuinas uti conſueuerunt, quæ à ſuis acceperũt, quæ in familia ſemper fuerunt. Hîc nolite expectare dum ego hoc crimen agam oſtiatim, ab Aeſchylo Tyndaritano iſtũ pateram abſtuliſſe, à Thraſone item Tyndaritano patellam, à Nymphodoro Agrigentino turibulũ. cùm teſtes ex Sicilia dabo, quem uolet eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, turibulis: non modò oppidũ nullum, ſed ne domus quidem paulò locupletior expers huius iniuriæ reperietur. quin cùm in conuiuium ueniſſet, ſi quicquam cælati aſpexerat, manum abſtinere Iudices non poterat. Cn. Pompeius eſt

Philo, qui fuit Tyndaritanus. is cœnã iſti dabat apud uillam in Tyndaritano. fecit, quod Siculi non audebant. ille, ciuis Rom. quòd erat, impunius id ſe facturum putauit. appoſuit patellam, in qua ſigilla erant egregia. iſte continuò ut uidit, non dubitauit illud inſigne penatium, hoſpitaliumq; deorum ex hoſpitali menſa tollere. ſed tamen, quod antea de iſtius abſtinentia dixeram, ſigillis auulſis reliquum argentum ſine ulla auaritia reddidit. Quid? Eupolemo Calatino, homini nobili, Lucullorum hoſpiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo eſt, non idem fecit? cœnabat apud eum. argentum illi cæterum purum appoſuerat, ne purus ipſe relinqueretur: duo pocula non magna, ueruntamen cum emblematis hic quaſi feſtiuũ acroama: ne ſine corollario de conuiuio diſcederet, ibidem conuiuis inſpectantibus emblemata auellenda curauit. Neq; ego nunc iſtius facta omnia enumerare conor: neq; opus eſt, nec fieri ullo modo poteſt. tantummodo uniuſcuiuſq; de uaria improbitate generis indicia apud uos & exempla profero: neq; enim ita ſe geſſit in his rebus, tanquam rationem aliquando eſſet redditurus, ſed prorſus ita, quaſi aut reus nunquã eſſet futurus: aut quò plura abſtuliſſet, eò minore periculo in iudicium eſſet uenturus: qui hæc, quæ dico, iã non occultè, nõ per amicos, atq; interpretes

pretes,ſed palàm de loco ſuperiore ageret pro imperio, & poteſtate. Catinam cùm ueniſſet, oppidum locuples, honeſtum, copioſum, Dionyſiarchum ad ſe Proagorum, hoc eſt, ſummũ magiſtratum uocari iubet:ei palàm imperat, ut omne argentum,quod apud quenq; eſſet Catinæ,conquirendum curaret, & ad ſe afferendum. Phylarchum Centuripinum prima iũ hominem genere, uirtute, pecunia, non hoc idem iuratum dicere audiſtis? ſibi iſtum negotium dediſſe, atque imperauiſſe, ut Centuripis ciuitate totius Siciliæ multò maxima, & locupletiſsima,omne argentum conquireret, & ad ſe comportari iuberet. Agyrio ſimiliter iſtius imperio uaſa Corinthia per Apollodorum, quem teſtem audiſtis, Syracuſas deportata ſunt. Illa uerò optima, quòd cùm Haluntum ueniſſet Prætor laborioſus, & diligens, ipſe in oppidum accedere noluit, quòd erat difficili aſcenſu, atque arduo: Artagathum Haluntinum, hominem non ſolùm domi ſuæ, ſed tota Sicilia in primis nobilem uocari iuſsit.ei negotium dedit, ut quicquid Halunti eſſet argenti cælati,aut ſi quid etiam Corinthiorum,id omne ſtatim ad mare ex oppido deportaretur. aſcendit in oppidum Artagathus: homo nobilis,qui à ſuis & amari,& diligi uellet, ferebat grauiter,illam ſibi ab iſto prouinciam datam: nec quid faceret,habebat. pronuntiat quid ſibi im-

peratum eſſe: iubet omnes proferre, quæ haberent. metus erat ſummus: ipſe enim tyrannus non diſcedebat longius: Artagathum & argentum in lectica cubans ad matre infra oppidum expectabat. quem concurſum factum in oppido putatis? quem clamorem? quem porrò fletum mulierum? qui uideret, equum Troianum introductum, urbem captam eſſe diceret. efferri ſine thecis uaſa, extorqueri alia de manibus mulierum, effringi multorum fores, reuelli clauſtra. Quid enim putatis? ſcuta ſiquando conquiruntur à priuatis in bello ac tumultu, tamen homines inuiti dant, etſi ad ſalutem communem dari ſentiunt: ne quem putetis ſine maximo dolore argentum cælatum domo, quod alter eriperet, protuliſſe. omnia deferuntur. Cybiratæ fratres uocantur, pauca improbant: quæ probarant, iis cruſtæ, aut emblemata detrahuntur. Sic Haluntini excuſſis delicijs, cum argento puro domum reuerterunt. Quod unquam Iudices huiuſcemodi euerriculum ulla in prouincia fuit? auertere aliquid de publico quàm obſcuriſſimè per magiſtratum ſolebant: etiam aliquid de priuato nonnunquam occultè auferebant: & illi tamen condemnabantur. & ſi quæritis, ut egomet mihi detraham: illos ego accuſatores puto fuiſſe, qui huiuſmodi hominum furta odore, aut aliquo leuiter preſſo ueſtigio perſequeban-

*tur. Nam nos quidem quid facimus in Verre, quem in luto uolutatum totius corporis ueſtigijs inuenimus? permagnum eſt in eum dicere aliquid, qui præteriens, lectica pauliſper depoſita, non per præſtigias, ſed palàm per poteſtatem, uno imperio oſtiatim totum oppidum compilarit? At tamen ut poßit ſe dicere emiſſe, Artagatho imperat, ut aliquid illis, quorum argentum fuerat * numorũ dicis cauſa daret. inuenit Artagathus paucos qui uellent accipere; his dedit. eos numos tamen iſte Artagatho non reddidit, uoluit Romæ repetere Artagathus: Cn. Lentulus Marcellinus diſſuaſit, ſicut ipſum dicere audiſtis. atq; hæc tota de re audiſtis Artagathi & Lentuli teſtimonium. Et ne fortè hominem exiſtimetis hanc tantam uim emblematum ſine cauſa coaceruare uoluiſſe, uidete quanti uos, quanti exiſtimationem populi Romani, quanti leges & iudicia, quanti teſtes Siculos, negotiatoresq; fecerit, poſteaquàm tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unum quidem cuiquam reliquiſſet: inſtituit officinam Syracuſis: in regiam maximam, palam artifices omnes, cælatores, ac uaſcularios conuocari iubet, & ipſe ſuos complures habebat. eò conducit magnam hominum multitudinem. menſes octo cõtinuos opus his nõ defuit, cùm uas nullum fieret, niſi aureum. tum illa, ex patellis,*

& turibulis quæ uellerat, ita ſcitè in aureis po culis illigabat, ita aptè in ſcyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata eſſe diceres. ipſe tamen Prætor, qui ſua uigilantia pacem in Sicilia dicit fuiſſe, in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla ſedere ſolebat, & pallio. Hæc ego Iudices non auderem proferre, ni uererer ne fortè plura de iſto ab alijs in ſermone, quàm à me in iudicio audiſſe uos diceretis. Quis enim eſt, qui de hac officina, qui de uaſis aureis, qui de iſtius pallio, tunica pulla non audierit? quem uoles de conuentu Syracuſanorum uirum bonũ nominato. producam. nemo erit, quin hoc ſe aut uidiſſe, aut audiſſe dicat. O tempora, ò mores! nihil nimium uetus proferam. Sunt ueſtrum iudices quàm multi, qui L. Piſonem cognouerunt, huius L. Piſonis, qui Prætor fuit, patrem. is cùm eſſet in Hiſpania Prætor, qua in prouincia occiſus eſt, neſcio quo pacto, dum armis exercetur, anulus aureus quem habebat, fractus eſt, & comminutus. cùm uellet ſibi anulum facere, aurificem iuſſit uocari in foro, ad ſellam Corduba, & ei palàm appendit aurum. hominem in foro ſellam iubet ponere, & facere anulum omnibus præſentibus. Nimiũ fortaſſe dicet aliquis hunc diligentem. hactenus reprehendat, ſi quis uolet: nihil amplius. uerùm fuit ei concedendum. filius enim L. Piſonis erat eius, qui primus de

pecun

pecuniis repetundis legem tulit. Ridiculum eſt nunc de Verre me dicere, cùm de Piſone Frugi dixerim. ueruntamen quantum interſit, uidete. iſte cùm aliquot abacorum faceret uaſa aurea, non laborauit, quin non modò in Sicilia, uerùm etiam Romæ in iudicio audiret: ille in auri ſemuncia totam Hiſpaniam ſcire uoluit, unde Prætori anulus fieret. nimirum ut hic nomen ſuum comprobauit, ſic ille cognomen. Nullo modo poſſum omnia iſtius facta aut memoria conſequi, aut oratione complecti: genera ipſa cupio breuiter attingere. ut hic modò me commonuit Piſonis anulus, quod totum effluxerat! Quàm multis iſtum putatis hominibus honeſtis, de digitis anulos aureos abſtuliſſe? nunquam dubitauit, quotieſcunque alicuius aut gemma, aut anulo delectatus eſt. Incredibilem rem dicam, ſed tam clarã, ut ipſum negaturum non arbitrer. Cùm Valentio eius interpreti epiſtola Agrigento allata eſſet, caſu ſignum iſte animaduertit in cretula: placuit ei: exquiſiuit, unde eſſet epiſtola: reſpondit Agrigento. iſte literas ad quos ſolebat, miſit: ut is anulus ad ſe primo quoque tempore afferretur. ita literis iſtius patriſfamiliâs L. Titio cuidam, ciui Rom. anulus de digito detractus eſt. Illa uerò eius cupiditas incredibilis eſt. nam ut in ſingula conclauia, quæ iſte non modò Romæ, ſed omnibus in uillis habet, tri-

cenos lectos optimè ſtratos cum cæteris ornamentis conuiuij quæreret, nimium multa cōparare uideretur: nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iſte non textrinam inſtituerit. Mulier eſt Segeſtana perdiues, & nobilis, Lamia nomine, per triennium iſti plena domo telarum, ſtragulam ueſtem confecit: nihil niſi conchylio tinctũ. Attalus homo pecunioſus, nec de uulgo Lilybæi, Critolaus Ennæ, Syracuſis Aeſchrio, Cleomenes, Theomnaſtus, Pelori Archonides, Megyſtus, uox me citius defecerit, quàm nomina. Ipſe dabat purpuram, tantum amici operas. credo. iam enim non libet omnia criminari. quaſi uerò hoc mihi non ſatis ſit ad crimen, habuiſſe tam multum quod daret: uoluiſſe deportare tam multa: hoc denique quod concedit, amicorum operis eſſe in huiuſcemodi rebus uſum. Iam uerò lectos æratos, & candelabra ænea num cui præter iſtũ Syracuſis per triennium facta eſſe exiſtimatis? emebat, credo. ſed tantum uos certiores Iudices facio, quid iſte in Prouincia Prætor egerit, ne cui fortè nimium negligens fuiſſe uideatur, neque ſe ſatis, cum poteſtatem habuerit, inſtruxiſſe & ornaſſe. Venio nunc non ad furtum, non ad auaritiam, nõ ad cupiditatem, ſed ad eiuſmodi facinus, in quo omnia nefaria cõtineri mihi atq; ineſſe uideantur: in quo dij immortales uiolati: exiſtimatio atq; autoritas nominis pop. Rom.

imminuta: hoſpitium ſpoliatum ac proditum: abalienati ſcelere iſtius à nobis omnes Reges amiciſſimi, nationesq́;, quæ in eorum regno, ac ditione ſunt. Nam Reges Syriæ, regis Antiochi filios pueros ſcitis Romæ nuper fuiſſe: qui uenerant non propter Syriæ regnum (nam id ſine controuerſia obtinebant, ut à patre, & à maioribus acceperant) ſed regnũ Aegypti ad ſe, & ad Selenen matrem ſuam pertinere arbitrabãtur. hi poſtquam temporibus pop. Rom. excluſi, per Senatum agere quæ uolucrãt, non potuerunt, in Syriam in regnum patrium profecti ſunt. eorum alter, qui Antiochus uocatur, iter per Siciliam facere uoluit. itaque iſto Prætore uenit Syracuſas. hìc Verres hæreditatem ſibi ueniſſe arbitratus eſt, quòd in eius regnum ac manus uenerat is, quem iſte & audierat multa ſecum præclara habere, & ſuſpicabatur. mittit homini munera ſatis largè, hæc ad uſum domeſticum, uini, olei, quod uiſum erat: etiã tritici, quod ſatis eſſet, de his decumis. deinde ipſum regem ad cœnam uocauit. exornat amplè, magnificeq́; triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima ac pulcherrima uaſa argentea. nanq; hæc aurea nondum fecerat. omnibus curat rebus inſtructũ, & paratũ ut ſit conuiuiũ. Quid multa? Rex ita diſceſſit, ut & iſtum copioſè ornatum, & ſe honorificè acceptũ arbitraretur. uocat ad cœnam deinde

ipſe

ipſe Prætorem: exponit ſuas copias omnes, multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro, quæ, ut mos eſt regius, & maximè in Syria, gēmis erant diſtincta clariſſimis. Erat etiam uas uinarium ex una gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo: de qua, credo, ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem Q. Minutium dicere audiſtis. iſte unumquodque uas in manus ſumere, laudare, mirari. Rex gaudere Pratori populi Romani ſatis iucundum, & gratum illud eſſe conuiuium. poſteaquàm inde diſceſſum eſt, cogitare iſte nihil aliud, quàm id, quod res ipſa declarauit, quēadmodum Regem ex prouincia ſpoliatum, expilatumq; dimitteret. mittit rogatum uaſa ea, quæ pulcherrima apud illum uiderat: ait ſe ſuis cælatoribus uelle oſtendere. Rex qui iſtum non noſſet, ſine ulla ſuſpicione libentiſſimè dedit. mittit etiam trullam gemmeam rogatum: uelle eam ſe diligentius conſiderare. ea quoque ei mittitur. Nunc reliquum Iudices attendite, de quo & uos audiſtis, & pop. Rom. non nunc primùm audiet, & in exteris nationibus uſque ad ultimas terras peruagatum eſt. Candelabrum è gemmis clariſſimis, opere mirabili perfectum, Reges hi, quos dico, Romam cùm attuliſſent, ut in Capitolio ponerent: quòd nondum etiam perfectum templum offenderant, neque ponere, neque uulgò oſtendere, ac proferre

ferre uoluerunt: ut & magnificentius uideretur, cùm ſuo tempore in ſella Iouis Opt. Max. poneretur: & clarius, cùm pulchritudo eius recens ad oculos hominum, atque integra perueniret. ſtatuerunt id ſecum in Syriam reportare: ut cùm audiſſent ſimulacrum Iouis Opt. Max. dedicatum, Legatos mitterent, qui cum cæteris rebus illud quoque eximium, atq; pulcherrimum donum in Capitolium afferrent. peruênit res ad iſtius aures, neſcio quomodo. nam rex id celatum uoluerat: non quò quicquã metueret, aut ſuſpicaretur, ſed ut ne multi illud antè perciperent oculis, quàm pop. Ro. Iſte petit à Rege, & eum pluribus uerbis rogat, uti ad ſe mittat: cupere ſe dicit inſpicere, neque ſe alijs uidendi poteſtatem eſſe facturum. Antiochus, qui animo & puerili eſſet, & regio, nihil de iſtius improbitate ſuſpicatus eſt: imperat ſuis, ut id in Prætorium inuolutum quàm occultiſſimè deferrent. quò poſteaquam attulerunt, inuolucrisq́; reiectis conſtituerunt: iſte clamare cœpit, dignam rem eſſe regno Syriæ, dignam regio munere, dignam Capitolio. Etenim erat eo ſplendore, quì ex clariſſimis, & plurimis gemmis eſſe debebat: ea uarietate operum, ut ars certare uideretur cum copia: ea magnitudine, ut intelligi poſſet, non ad hominũ apparatum, ſed ad ampliſſimi templi ornamentum eſſe factum. quod

cùm

cùm ſatis iam perſpexiſſe uideretur, tollere incipiunt, ut referrẽt. iſte ait, ſe uelle illud etiam, atque etiam cõſiderare, nequaquam ſe eſſe ſatiatum. iubet illos diſcedere, & candelabrum relinquere. ſic illi tum inanes ad Antiochum reuertuntur. Rex primò nihil metuere, nihil ſuſpicari. dies unus, alter, plures: nõ referri. tum mittit Rex ad iſtum, ſi ſibi uideatur, ut reddat. iubet iſte poſterius ad ſe reuerti. mirum illi uideri. mittit iterum: non redditur. ipſe hominem appellat: rogat, ut reddat. Os hominis, inſignemq́; impudentiam cognoſcite. quod ſciret, quodq́; ex ipſo Rege audiſſet in Capitolio eſſe ponendum, quod Ioui Optimo Maximo, quod populo Romano ſeruari uideret, id ſibi ut donaret, rogare, & uehemẽter petere cœpit. Cùm ille ſe & religione Iouis Capitolini, & hominũ exiſtimatione impediri diceret, quòd multæ nationes teſtes eſſent illius operis ac muneris: iſte homini minari acerrimè cœpit. Vbi uidet eum nihilo magis minis, quàm precibus permoueri, repentè hominem de prouincia iubet ante noctem diſcedere: ait ſe comperiſſe, ex eius regno piratas in Siciliam eſſe uenturos. Rex maximo conuentu Syracuſis, in foro (ne quis fortè me in crimine obſcuro uerſari, atq; affingere aliquid ſuſpicione hominum arbitretur) in foro inquam Syracuſis flens deos, homineſq́; conteſtans, clamare cœpit, candelabrum factum

ctum è gemmis, quod in Capitolium miſſurus eſſet, quod in templo clariſsimo, populo Romano monimentum ſuæ ſocietatis, amicitiæq́; eſſe uoluiſſet, id ſibi C. Verrem abſtuliſſe: de cæteris operibus ex auro, & gemmis, quæ ſua penes illum eſſent, ſe non laborare: hoc ſibi eripi miſerum eſſe & indignum. id etſi antea iam mente & cogitatione ſua, fratris'que ſui conſecratum eſſet: tamen tum ſe in illo conuentu ciuium Romanorum dare, donare, dicare, conſecrare Ioui Optimo Maximo, teſtemq́; ipſum Iouem ſuæ uoluntatis ac religionis adhibere. Quæ uox? quæ latera? quæ uires huius unius criminis querimoniam poßint ſuſtinere? Rex Antiochus, qui Romæ ante oculos omnium noſtrum biennium ferè comitatu regio, atque ornatu fuiſſet, is cùm amicus, & ſocius pop. Rom. eſſet, amiciſsimo patre, auo, maioribus, antiquiſsimis, & clariſsimis Regibus, opulentiſsimo & maximo regno, præceps è prouincia populi Romani exturbatus eſt, quemadmodum hoc accepturas nationes exteras? quẽadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in ultimas terras peruenturam putaſti? cùm audierint à Prætore populi Romani in prouincia uiolatum Regem, ſpoliatum hoſpitem, eiectum ſocium pop. Rom. atq; amicum? Nomen ueſtrum, populiq́; Romani odio atque acerbitati ſcitote nationibus exteris Iu-

dices

dices futurum, ſi iſtius hæc tanta iniuria impunita diſceſſerit. ſic omnes arbitrabũtur, præſertim cùm hæc omnino fama de noſtrorũ hominum auaritia & cupiditate percrebruerit, non iſtius ſolius hoc eſſe facinus, ſed eorũ etiã, qui approbarint. Multi Reges, multæ liberæ ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes, habent profectò in animo Capitolium ſic ornare, ut templi dignitas, imperijq; noſtri nomen deſiderat. qui ſi intellexerint, interuerſo regali hoc dono, grauiter nos tuliſſe, grata fore nobis, populoq; Rom. ſua ſtudia, ac dona arbitrabuntur: ſin hoc nos in Rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexiſſe audierint, non erunt tam amentes, ut operam, curam, pecuniam impendant in eas res, quas nobis gratas fore non arbitrentur. Hoc loco Q. Catule te appello: loquor enim de tuo clariſsimo, pulcherrimoq; monimento: nòn Iudicis ſolùm ſeueritatẽ in hoc crimine, ſed propè inimici, atq; accuſatoris uim ſuſcipere debes. tuus eſt enim honos in illo templo Senatus populiq; Romani beneficio: tui nominis æterna memoria ſimul cum templo illo conſecratur. tibi hæc cura ſuſcipienda, tibi hæc opera ſumenda eſt, ut Capitolium quomodo magnificentius eſt reſtitutum, ſic copioſius ornatum ſit, quàm fuit: ut illa flamma diuinitus extitiſſe uideatur, nõ qua deleret Iouis Opt. Max.

templum, ſed quæ præclarius magnificẽtiusq́; depoſceret. Audiſti Q. Minutium Rufum dicere, domi ſuæ diuerſatum eſſe Antiochum Regem Syracuſis: ſe illud ſcire ad iſtum eſſe delatum, ſe ſcire non redditum. audiſti, & audies omnes è conuentu Syracuſano, quia ita dicant, ſeſe audientibus illud Ioui Op. Max. dicatum eſſe ab Rege Antiocho, & conſecratum. Si Iudex non eſſes, & hæc ad te delata res eſſet, te potiſsimùm hoc perſequi, te petere, & agere oporteret. Quare nõ dubito, quo animo Iudex huius criminis eſſe debeas, qui apud aliũ iudicẽ multo acrior, quàm ego ſum, actor accuſatorq́; eſſe deberes. Vobis autem Iudices, quid hoc indignius, aut quid minus ferendum uideri poteſt? Verres'ne habebit domi ſuæ candelabrum Iouis Opt. Max. è gemmis auroq́; perfectum? cuius fulgore collucere, atque illuſtrari Iouis Opt. Max. templum oportebat, id apud iſtum in eiuſmodi conuiuijs conſtituetur, quæ domeſticus ſtupris flagitijsq́; flagrabunt? in iſtius lenonis turpiſsimi domo ſimul cum cæteris Chelidonis hæreditarijs ornamentis Capitolij ornamẽta ponentur? Quid huic ſacri unquam fore, aut quid fuiſſe religioſi putatis, qui nunc tãto ſcelere ſe obſtrictũ eſſe non ſentiat? qui in iudicium ueniat, ubi ne precari quidem Iouem Opt. Max. atque ab eo auxilium petere more omnium poſsit? à quo

etiam dij immortales ſua repetunt in eo iudicio, quod hominibus ad ſuas res repetūdas eſt conſtitutum. miramur Athenis Mineruam, Deli Apollinem, Iunonē Sami, Pergæ Dianam, multos præterea ab iſto deos tota Aſia Græciaq; uiolatos, qui à Capitolio manus abſtinere non potuerit? quod priuati homines de ſuis pecunijs ornant, ornaturiq; ſunt, id C. Verres ab regibus ornari non eſt paſſus. itaque hoc nefario ſcelere concepto, nihil poſtea tota in Sicilia neque ſacri, neque religioſi eſſe duxit. ita ſeſe in ea prouincia per triennium geſſit, ut ab iſto non ſolùm hominibus, uerùm etiam dijs immortalibus bellum indictum putaretur. Segeſta eſt oppidum peruetus in Sicilia Iudices, quod ab Aenea fugiēte à Troia, atq; in hæc loca ueniente, conditum eſſe demonſtrant. itaq; Segeſtani non ſolùm perpetua ſocietate, atque amicitia, uerùm etiam cognatione ſe cum populo Romano coniunctos eſſe arbitrantur. Hoc quondam oppidum, cùm illa ciuitas cum Pœnis ſuo nomine ac ſua ſponte bellaret, à Carthaginienſibus ui captum, atq; deletum eſt: omniaq; quæ ornamento urbi eſſe poſſent, Carthaginem ſunt ex illo loco deportata. fuit apud Segeſtanos ex ære ſimulacrum Dianæ, tum ſumma atque antiquiſſima præditum religione, tum ſingulari opere, artificioq; perfectum. hoc translatum Carthaginem locum tantùm

tum, hominesq; mutarat: religionem quidem priſtinam conſeruabat. nam propter eximiam pulchritudinem etiam hoſtibus digna, quam ſanctiſſimè colerent, uidebatur. aliquot ſeculis pòſt, P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit. qua uictoria (uidete hominis uirtutem & diligentiam, ut & domeſticis præclariſſimæ uirtutis exemplis gaudeatis, & eo maiore odio dignam iſtius incredibilem audaciam iudicetis) conuocatis Siculis omnibus, quod diutiſſimè ſæpiſſimeq; Siciliam uexatã à Carthaginienſibus cognorat, iubet omnia conquiri: pollicetur ſibi magnæ curæ fore, ut omnia ciuitatibus, quæ cuiuſque fuiſſent, reſtituerentur. tum illa, quæ quondam fuerant Himera ſublata, de quibus antea dixi, Thermitanis ſunt reddita: tum alia Gelenſibus: alia Agrigentinis: in quibus etiam ille nobilis taurus, quem crudeliſſimus omnium Tyrannorum Phalaris habuiſſe dicitur, quò uiuos ſupplicij cauſa demittere homines, & ſubijcere flammam ſolebat. quem taurum Scipio cùm redderet Agrigẽtinis, dixiſſe dicitur, æquum eſſe illos cogitare, utrum eſſet Siculis utilius, ſuis'ne ſeruire, an populo Romano obtemperare: cùm idem monimentum & domeſticæ crudelitatis, & noſtræ manſuetudinis haberẽt. Illo tẽpore Segeſtanis maxima cum cura hæc ipſa Diana, de qua dicimus, redditur: reportatur

tatur Segeſtam: in ſuis antiquis ſedibus ſumma cum gratulatione ciuium, & lætitia reponitur. hæc erat poſita Segeſtæ, ſanè excelſa in baſi: in qua grandibus literis P. Africani nomen erat inciſum, eumq; Carthagine capta reſtituiſſe perſcriptum. colebatur à ciuibus: ab omnibus aduenis uiſebatur. cùm Quæſtor eſſem, nihil mihi ab illis eſt demonſtratũ prius. Erat admodum amplum, & excelſum ſignũ cum ſtola: ueruntamen inerat in illa magnitudine ætas, atq; habitus uirginalis: ſagittæ pendebant ab humero: ſiniſtra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferebat. Hanc cùm iſte ſacrorum omnium hoſtis, religionum'que prædo uidiſſet: quaſi ipſa illa face percuſſus eſſet, ita flagrare cupiditate, atque amentia cœpit. imperat magiſtratibus iſte, ut eam demoliantur, & ſibi dent: nihil ſibi gratius oſtendit futurum. illi uerò dicere, id ſibi nefas eſſe, ſeq; cum ſumma religiõe, tum ſummo metu legum, & iudiciorum teneri. iſte tum petere ab illis, tum minari, tum ſpem, tum metum oſtendere. opponebant illi interdũ nomen Africani, donum pop. Ro. illud eſſe dicebant: nihil ſe in eo poteſtatis habere, quod Imperaror clariſſimus urbe hoſtium capta monimentum uictoriæ pop. Rom. eſſe uoluiſſet. cùm iſte nihilo remiſſius, atque etiam multò uehementius inſtaret quotidie: res agitur in Senatu: uehementer

menter ab omnibus reclamatur . itaque illo tempore ac primo iſtius aduentu pernegatur. poſtea quicquid erat oneris in nautis,remigibusq; exigendis,in frumento imperando, Segeſtanis præter cæteros imponebat aliquantò amplius , quàm ferre poſſent.præterea magiſtratus eorum euocabat : optimum & nobiliſſimum quenq; ad ſe accerſebat:circum omnia prouinciæ fora rapiebat : ſigillatim unicuique calamitati fore ſe denuntiabat : uniuerſam ſe funditus illam euerſurum eſſe ciuitatem minabatur.itaq; aliquando multis malis,magnoq; metu uicti Segeſtani,Prætoris imperio parendum eſſe decreuerunt . magno cum luctu,& gemitu totius ciuitatis , multis cum lacrymis & lamẽtatione uirorum,mulierumq; omniũ, ſimulacrum Dianæ tollendum locatur.Videte quanta religione fuerit.apud Segeſtanos repertum eſſe Iudices ſcitote neminem,neq; liberum,neq; ſeruum,neq; ciuem, neq; peregrinũ, qui illud ſignum auderet attingere. Barbaros quoſdam Lilybæo ſcitote aduocatos eſſe operarios.hi deniq; illud ignari totius negotij,ac religionis,mercede accepta ſuſtulerũt.quod cùm ex oppido exportaretur,quem cõuentum mulierum factum eſſe arbitramini? quem fletum maiorum natu ? quorum nonnulli etiam illum diem memoria tenebant,cùm illa eadem Diana Segeſtam Carthagine reuecta , uictoriam

pop.Ro.reditu ſuo nuntiaſſet.quàm diſsimilis hic dies illi tempori uidebatur! tum Imperator pop.Ro.uir clariſsimus deos patrios reportabat Segeſtanis,ex urbe hoſtium recuperatos,nunc ex urbe ſociorum Prætor eiuſdem populi turpiſsimus, atque impuriſsimus eoſdem illos deos nefario ſcelere auferebat. Quid hoc tota Sicilia eſt clarius,quàm omnes Segeſtanas matronas, & uirgines conueniſſe, cùm Diana exportaretur ex oppido, unxiſſe unguentis, compleſſe coronis, & floribus,ture, odoribusq; incenſis uſque ad agri fines proſecutas eſſe? Hanc tu tantam religionem,ſi tum in imperio propter copiditatem, atque audaciam non pertimeſcebas, ne nunc quidem in tanto tuo liberorumq; tuorum periculo perhorreſcis? Quem tibi aut hominem, inuitis dijs immortalibus,aut uerò deum tantis eorum religionibus uiolatis auxilio futurum putas? Tibi illa Diana in pace,atque in otio religionem nullam attulit? quæ cùm duas urbes, in quibus locata fuerat,capias, incenſasq; uidiſſet,bis ex duorum bellorum flamma ferróque ſeruata eſt: quæ Carthaginienſium uictoria loco mutato,religionem tamen non amiſit: P. Africani uirtute religionem ſimul cum loco recuperauit. Quo quidem ſcelere ſuſcepto, cùm inanis eſſet baſis,& in ea P. Africani nomen inciſum,res indigna atque intoleranda

uideb

uidebatur omnibus ,non ſolùm religiones eſſe uiolatas, uerùm etiam P. Africani uiri fortiſsimi rerum geſtarum gloriam, memoriam uirtutis, monimenta uictoriæ C. Verrem ſuſtuliſſe. Quod cùm iſti renuntiaretur de baſi ac literis, exiſtimauit homines in obliuionem totius negotij eſſe uenturos, ſi etiam baſim, tanquam indicem ſui ſceleris, ſuſtuliſſet. itaq; tollendam iſtius imperio locauerunt: quæ uobis locatio ex publicis Segeſtanorum literis priore actione recitata eſt. Te nunc P. Scipio, te, inquam, lectiſsimum, ornatiſsimumq; adoleſcentem appello: abs te officium tuum debitũ generi, & nomini requiro, & flagito. Cur pro iſto, qui laudem, honoremq; familiæ ueſtræ depeculatus eſt, pugnas? cur eum defenſum eſſe uis? cur ego tuas partes ſuſcipio? cur tuum onus ſuſtineo? M. Tullius P. Africani monimenta requirit. P. Scipio eum, qui illa ſuſtulit, defendit, cùm mos à maioribus traditus ſit, ut monimenta maiorum ita ſuorum quiſque defendat, ut ea ne ornari quidem nomine alieno ſinat, tu iſti aderis, qui non obtruſit aliqua ex parte monimẽta P. Scipionis, ſed funditus ſuſtulit, ac deleuit? Quiſnam igitur per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monimenta, atque indicia uirtutis, ſi tu ea relinquis, ac deſeris? neque ſolùm ſpoliata illa patiere, ſed etiã eorum ſpo-

liatorem, uexatoremq; defendes? adſunt Segeſtani clientes tui, ſocij pop. Ro. atq; amici certiorem te faciunt P. Africanum Carthagine deleta ſimulacrum Dianæ maioribus ſuis reſtituiſſe: id'que apud Segeſtanos eius Imperatoris nomine poſitum ac dedicatum fuiſſe: hoc Verrem demoliendum, & aſportandum, nomenq; omnino P. Scipionis delendum, tollẽdumq; curaſſe: orant te, atq; obſecrant, ut ſibi religionẽ, generi tuo laudẽ, gloriãq; reſtituas: ut quod ex urbe hoſtium per P. Africanũ recuperarint, id per te ex prædonis domo conſeruare poßint. Quid aut his reſpondere honeſtè potes, aut illi facere, niſi, ut te, ac fidem tuam implorent? adſunt, & implorant. potes domeſticæ laudis amplitudinem Scipio tueri: potes: omnia in te ſunt, quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur. non præcerpo fructum officij tui: non alienam mihi laudem appeto: non eſt pudoris mei, P. Scipione florentiſsimo adoleſcente uiuo & incolumi, me propugnatorem monimentorum P. Scipionis, defenſorem'que profiteri. quam ob rem ſi ſuſcipis domeſticæ laudis patrocinium, me non ſolùm ſilere de ueſtris monimentis oportebit, ſed etiam lætari, P. Africani eiuſmodi eſſe fortunas mortui, ut eius honos ab ijs, qui ex eadem familia ſint, defendatur, neque ullum aduentitium requiratur auxilium. ſi iſtius amicitia te impediet: ſi

hoc

hoc,quod abs te poſtulo,minus ad officiũ tuum pertinere arbitrabere: ſuccedam ego uicarius tuo muneri,& ſuſcipiam partes,quas alienas eſſe arbitrabar,ut iſta præclara nobilitas deſinat queri populum Romanum hominibus nouis aque induſtrijs libenter honores mandare, ſemper'que mandaſſe. non eſt querendum in ea ciuitate,quæ propter uirtutem omnibus nationibus imperat, uirtutem plurimum poſſe. Sit apud alios imago P. Africani: ornentur alij mortui uirtute,ac nomine.talis ille uir fuit,ita de pop. Rom. meritus eſt, ut non uni familiæ, ſed uniuerſæ ciuitati commendatus eſſe debeat. Eſt aliqua mea pars uirilis,quòd eius ciuitatis ſum,quam ille amplam,illuſtrẽ, claramq; reddidit: præcipuè quòd in his artibus pro mea parte uerſor,quarũ ille princeps fuit, æquitate,induſtria, temperantia, defenſione miſerorum,odio improborũ: quæ cognatio ſtudiorũ & artium propemodum non minus eſt coniũcta,quàm iſta,qua uos delectamini, generis, & nominis. Repeto abs te Verres monimentum P. Africani: cauſam Siculorum,quam ſuſcepi,relinquo iudicium de pecunijs repetundis,ne ſit hoc tempore: Segeſtanorum iniuriæ negligantur: baſis P. Africani reſtituatur: nomen inuictiſsimi Imperatoris incidatur: ſignum pulcherrimum Carthagine captum reponatur. hæc abs te non Siculorum defenſor,

non tum accuſator, non Segeſtani poſtulant, ſed is, qui laudē, gloriamq; P. Africani tuēdam, conſeruandamq; ſuſcepit. Non uereor, ne hoc officium meum P. Seruilio Iudici non probem: qui cùm res maximas geſſerit, monimentaq; ſuarum rerum maximè conſtituat, atq; in his elaboret, profectò uolet hæc non ſolùm ſuis poſteris, uerùm etiam omnibus uiris fortibus, & bonis ciuibus defendēda, non ſpolianda improbis tradere. Non uereor ne tibi Q. Catule diſpliceat, cuius ampliſsimum in orbe terrarum, clariſsimumq; monimētum eſt, quàm plurimos eſſe cuſtodes monimentorum, & putare omnes bonos alienæ gloriæ defenſionem ad officium ſuum pertinere. Et quidem cæteris iſtius furtis, atq; flagitijs ita moueor, ut ea reprehendenda tantum putem: hîc uerò tanto dolore afficior, ut nihil mihi indignius ferendum uideatur. Verres Africani monimentis domum ſuam plenam ſtupri, plenam flagitij, plenam dedecoris, ornabit? Verres temperatiſsimi, ſanctiſsimiq; uiri monimentum, Dianæ ſimulacrum uirginis, in ea domo collocabit, in qua ſemper meretricum, lenonumq; flagitia uerſantur? At hoc ſolum Africani monimentum uiolaſti. quid? à Tyndaritanis non eiuſdem Scipionis beneficio poſitum ſimulacrum Mercurij pulcherrimè factum ſuſtuliſti? at quemadmodum dij immortales!

quàm audacter, quàm libidinoſè, quàm impudenter! audiſtis nuper dicere Legatos Tyndaritanos, homines honeſtiſsimos, ac principes ciuitatis: Mercurium, qui ſacris anniuerſarijs apud eos, ac ſumma religione coleretur, quem P. Africanus Carthagine capta Tyndaritanis non ſolùm ſuæ uictoriæ, ſed etiam illorum fidei, ſocietatis monimentum, atque indicium dediſſet: huius ui, ſcelere imperióque eſſe ſublatum. qui ut primùm in illud oppidum uenit, ſtatim, tanquam ita fieri non ſolùm oporteret, ſed etiam neceſſe eſſet, tanquam hoc Senatus mandaſſet, populuſq; Romanus iuſsiſſet, ita continuò ſignum ut demolirentur, & Meſſanam deportarent, imperauit. Quòd cùm illis, qui aderant, indignum: qui audiebant, incredibile uideretur: non eſt ab iſto primo illo aduentu perſeueratum. diſcedens mandat Proagoro Sopatro, cuius uerba audiſtis, ut demoliatur. cùm recuſaret, uehementer minatur. ita tum ex illo oppido proficiſcitur. Proagorus refert rem ad Senatum: uehementer undiq; reclamatur. ne multa: iterum iſte aliquantò pòſt ad illos uenit: quærit continuò de ſigno. reſpondetur ei, Senatum non permittere: pœnam capitis conſtitutam, ſi iniuſſu Senatus quiſquam attigiſſet. ſimul religio commemoratur. tum iſte, Quam mihi religionem narras? quam pœnam? quem Senatum? uiuum te non

relin

relinquam, moriere uirgis, niſi ſignum traditur. Sopater iterum flens ad Senatum defert iſtius cupiditatem, minasq́; demonſtrat. Senatus Sopatro reſponſum nullum dat, ſed commotus, perturbatusq́; diſcedit. ille Prætoris accerſitus nuntio, rem demonſtrat: negat ullo modo fieri poſſe. atq; hæc (nihil enim prætermittendum de iſtius impudentia uidetur) agebantur in conuentu palàm, de ſella, ac de loco ſuperiore. erat hyems ſumma: tempeſtas, ut ipſum Sopatrum dicere audiſtis, perfrigida. imber maximus: cùm iſte imperat lictoribus, ut Sopatrum de porticu, in qua ipſe ſedebat, præcipitem in forum deÿciant, nudumq́; conſtituant. uix erat hoc planè etiam imperatum, cùm illum ſpoliatum, ſtipatumq́; lictoribus uideres. omnes ideo putabant, ut miſer, atq; innocens uirgis cæderetur. fefellit hæc homines opinio. uirgis iſte cæderet ſine cauſa ſocium pop. Rom. atque amicum? non uſque eo eſt improbus: non omnia ſunt in eo uno uitia: nunquam fuit crudelis. leniter hominē, clemēterq́; accepit. Equeſtres ſunt medio in foro Marcellorum ſtatuæ, ſicuti ferè cæteris in oppidis Siciliæ: ex quibus iſte C. Marcelli ſtatuam delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq́; prouincia recentiſsima erant, & maxima: in ea Sopatrum hominem tum domi nobilē, tum ſummo magiſtratu præditum, diuaricari, ac deligari

gari

gari iubet. quo cruciatu ſit affectus, uenire in mentem neceſſe eſt omnibus, cùm eſſet uinctus nudus in aëre, in imbri, in frigore. neque tamen finis huic iniuriæ, crudelitatiq́; fiebat, donec populus, atque uniuerſa multitudo atrocitate rei, miſericordiaq́; commota, Senatum clamore coëgit, ut ei ſimulacrum illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, ut ipſi ſeſe dij immortales ulciſcerentur: hominem intereà perire innocentem non oportere. tum frequens Senatus ad iſtum uenit: pollicetur ſignum. Ita Sopater de ſtatua C. Marcelli, cùm iam penè obriguiſſet, uix uiuus aufertur. Non poſſum diſpoſitè iſtum accuſare, ſi cupiam. opus eſt non ſolùm ingenio, uerùm etiam artificio quodam ſingulari. Vnum hoc crimen uidetur eſſe, & à me pro uno ponitur, de Mercurio Tyndaritano: plura ſunt: ſed ea quo pacto diſtinguere, ac ſeparare poſſim, neſcio. eſt pecuniarum captarum, quòd ſignum à ſocijs pecuniæ magnæ ſuſtulit: eſt peculatus, quòd publicè populi Rom. ſignum de præda hoſtium captum, poſitum Imperatoris noſtri nomine, non dubitauit auferre: eſt maieſtatis, quòd imperij noſtri gloriæ, rerumq́; geſtarũ monimenta euertere, atq; aſportare auſus eſt: eſt ſceleris, quòd religiones maximas uiolauit: eſt crudelitatis, quòd in hominem innocentem, in ſocium noſtrum, atq; amicum, nouum ac ſingulare ſup-

plicij

plicij genus excogitauit. illud uerò quid ſit, iam non queo dicere: quo nomine appellem, neſcio, quod in C. Marcelli ſtatua. Quid eſt hoc? patronus'ne quòd erat? quid tum? quò id ſpectat? utrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium atque hoſpitum ualere debebat? an ut hoc oſtenderes, contra uim tuam in patronis præſidij nihil eſſe? quis hoc non intelligeret, in improbi præſentis imperio maiorem eſſe uim, quàm in bonorum abſentium patrocinio? an uerò ex hoc illa tua ſingularis ſignificatur inſolentia, ſuperbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de amplitudine Marcellorum putaſti? itaq; nunc Siculorum Marcelli non ſunt patroni: Verres in eorum locum ſubſtitutus eſt. quam in te tantam uirtutem eſſe, aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam illuſtrem, tam ſplendidæ prouinciæ, tranſducere ad te, auferre à certiſſimis, antiquiſſimisq; patronis? tu iſta ſtultitia, nequitia, inertia, non modò totius Siciliæ, ſed unius tenuiſſimi Siculi clientelam tueri potes? tibi Marcelli ſtatua pro patibulo in clietes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipſos, qui honorem illi habuerant, ſupplicia quærebas? Quid poſtea? quid tandem tuis ſtatuis fore arbitrabare? an uerò id quod accidit? Nam Tyndaritani ſtatuam iſtius quam ſibi propter Marcellos altiore etiam

baſi

baſi poni iuſſerat, deturbarunt, ſimulac ſucceſſum iſti audierunt. Dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, ut cuius ad ſtatuam Siculi te Prætore alligabantur, eius religioni te eundem uinctum, aſtrictumq́; dedamus. Ac primò Iudices hoc ſignum Mercurij dicebat iſte Tyndaritanos C. Marcello huic Aeſernino uẽdidiſſe: atq; hoc ſua cauſa etiam Marcellum ipſum ſperabat eſſe dicturum: quod mihi nunquam ueriſimile uiſum eſt, adoleſcentem illo loco natum, patronum Siciliæ, nomen ſuum iſti ad translationem criminis commodaturum. ueruntamen ita res mihi tota prouiſa, atq; præcauta eſt, ut ſi maximè eſſet inuentus, qui in ſe ſuſcipere iſtius culpam, crimenq́; cuperet, tamen is proficere nihil poſſet. eos enim teſtes deduxi & eas literas deportaui, ut de iſtius facto dubium nemini eſſe poſſet. publicæ literæ ſunt, deportatum eſſe Mercurium Meſſanam ſumptu publico. dicunt, quanti: præfuiſſe huic negotio publicè Legatum Polcam. Quid is? ubi eſt? præſto eſt: teſtis eſt. Proagori Sopatri iuſſu. quis eſt hic? qui ad ſtatuam aſtrictus eſt. quid is? ubi eſt? teſtis eſt. uidiſtis hominem, & uerba eius audiſtis. demoliendũ curauit Democritus Gymnaſiarchus, quòd is ei loco præerat. quid? hoc nos dicimus? imò uerò ipſe præſens: Romæ nuper ipſum eſſe pollicitum, ſeſe id ſignum Lega-

tis

tis eſſe redditurum, ſi eius rei teſtificatio tolleretur, cautumq́; eſſet eos teſtimonium non eſſe dicturos. dixit hoc apud uos Zoſippus, & Hiſmenias homines nobiliſsimi, & principes Tyndaritanæ ciuitatis. Quid Agrigento? non'ne eiuſdē P. Scipionis monimentum, ſignū Apollinis pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inſcriptum, ex Aeſculapÿ religioſiſsimo fano ſuſtuliſti? quod iſte Iudices cùm clàm feciſſet, cùm ad ſuum ſcelus illud, furtumq́; nefarios quoſdam homines, improbos duces, atq; adiutores adhibuiſſet: uehementer commota ciuitas eſt, uno eodem tempore Agrigentini beneficium Africani, religionem domeſticam, ornamentum urbis, indicium uictoriæ, teſtimonium ſocietatis requirebant. itaq; ab illis, qui principes in ea ciuitate erant præcipitur, & negotium datur Quæſtoribus, & Aedilibus, ut noctu uigilias agerēt ad ædes ſacras. etenim iſte Agrigenti (credo propter multitudinem illorum hominum, atque uirtutem, & quòd ciues Rom. uiri fortes ac ſtrenui, & honeſti permulti in illo oppido, coniunctiſsimo animo cum ipſis Agrigentinis uiuunt ac negotiantur) non audebat palàm tollere, aut poſcere, quæ placebant. Herculis templum eſt apud Agrigentinos, non longè à foro, ſanè ſanctum apud illos, & religioſum. ibi eſt ex

ære

are ſimulacrum ipſius Herculis, quò non facilè quicquam dixerim me uidiſſe pulchrius (tametſi non tam multum in iſtis rebus intelligo, quàm multa uidi) uſque eò Iudices, ut rictus eius, ac mentũ paulò ſit attritius, quòd in precibus, & gratulationibus non ſolùm id uenerari, uerùm etiam oſculari ſolent. Ad hoc templum, cùm eſſet iſte Agrigenti, duce Timarchide repentè nocte intempeſta ſeruorum armatorum fit cõcurſus, atq; impetus. clamor à uigilibus, faniq; cuſtodibus tollitur. qui primò cùm obſiſtere ac defendere conarẽtur, malè mulctati clauis, ac fuſtibus repelluntur: poſtea cõuulſis repagulis, effractisq; ualuis, demoliri ſignum, ac uectibus labefactare conantur. Interea ex clamore fama tota urbe percrebruit, expugnari deos patrios, non hoſtiũ aduentu, neq; repentino prædonum impetu: ſed ex domo atq; cohorte Prætoria manum fugitiuorum inſtructam armatamq; ueniſſe. nemo Agrigenti neq; ætate tam affecta, neq; uiribus tam infirmis fuit, qui non illa nocte eo nuntio excitatus ſurrexerit, telumq;, quod cuiq; ſors offerebat, arripuerit. itaq; breui tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. Hora amplius iam in demoliendo ſigno permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte. cũ alij uectibus ſubiectis conarentur commouere, alij deligatum omni-

bus membris rapere ad ſe funibus: repentè Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio, dant ſeſe in fugam iſtius præclari Imperatoris nocturni milites. duo tamen ſigilla perparuula tollũt, ne omnino inanes ad iſtum prædonem religionum reuerterentur. Nunquam tam malè eſt Siculis, quin aliquid facetè, & commodè dicant: uelut in hac re: aiebant in labores Herculis non minus hunc immaniſſimum Verrem, quàm illum aprum Erymanthium referrri oportere. Hanc uirtutem Agrigentinorum imitati ſunt Aſſorini poſtea uiri fortes, & fideles, ſed nequaquam ex tam ampla, neq; tam ex nobili ciuitate. Chryſas eſt amnis, qui per Aſſorinorum agros fluit. is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. fanum eius eſt in agro propter ipſam uiam, qua à Aſſoro itur Ennam. in eo Chryſæ eſt ſimulacrum præclarè factum è marmore. id iſte poſcere Aſſorinos propter ſingularem eius fani religionem non auſus eſt. Tlepolemo dat, Hieroniq; negotium. illi noctu facta manu, armatiq; ueniunt: fores ædis effringunt: æditui, cuſtodesq; maturè ſentiunt: ſignum, quod erat notum uicinitati, buccina datur: homines ex agris concurrunt: eijcitur fugaturq; Tlepolemus: neq; quicquam ex fano Chryſæ, præter unum perparuulum ſignum ex ære, deſideratum eſt. Matris magnæ fanũ apud Enguinos

guinos eſt (iam enim mihi non modò breuiter de unoquoque dicendum eſt, ſed etiam prætereunda uidentur eſſe permulta, ut ad maiora iſtius, & illuſtriora in hoc genere furta, & ſcelera ueniamus) in hoc fano loricas galeasq; æneas, cælatas opere Corinthio hydriasq; grandes ſimili in genere, atq; eadem arte perfectas, idem ille P. Scipio, uir omnibus rebus præcellentiſsimus poſuerat, & ſuum nomen inſcripſerat. Quid iam de iſto plura dicam, aut querar? omnia illa Iudices abſtulit: nihil in religioſiſſimo fano, præter ueſtigia uiolatæ religionis, nomenq; P. Scipionis reliquit. hoſtium ſpolia, monimenta Imperatorum, decora, atq; ornamenta fanorum poſthac his præclaris nominibus amiſsis, in inſtrumento, ac ſupellectili C. Verris numerabuntur. Tu uidelicet ſolus uaſis Corinthijs delectaris? tu illius æris temperationem, tu operum lineamenta ſolertiſsimè perſpicis? hæc Scipio ille non intelligebat, homo doctiſsimus, atq; humaniſsimus? tu ſine ulla bona arte, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine literis, intelligis, & iudicas? uide ne ille non ſolum temperantia, ſed etiã intelligentia te, atq; iſtos, qui ſe elegantes dici uolunt, uicerit. nam quia, quàm pulchra eſſent, intelligebat, idcirco exiſtimabat ea, non ad hominum luxuriem, ſed ad ornatum fanorum, atq; oppidorum eſſe facta, ut poſteris noſtris monimenta religioſa eſſe

uideantur. Audite etiam ſingularem eius Iudices cupiditatem, audaciam, amentiam, in his præſertim ſacris polluendis, quæ non modò manibus attingi, ſed ne cogitatione quidem uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris eſt apud Catinenſes eadem religione, qua Romæ, qua in cæteris locis, qua propè in toto orbe terrarum. in eo ſacrario intimo fuit ſignum Cereris perantiquum: quod uiri, non modò cuiuſmodi eſſet, ſed ne eſſe quidē ſciebant. aditus enim in id ſacrarium non eſt uiris: ſacra per mulieres, ac uirgines confici ſolent. hoc ſignum noctu clàm iſtius ſerui, ex illo religioſiſsimo, atq; antiquiſſimo fano ſuſtulerunt. poſtridie ſacerdotes Cereris, atq; illius fani antiſtites, maiores natu, probatæ ac nobiles mulieres, rem ad magiſtratus ſuos deferunt. omnibus acerbum, indignū, luctuoſum deniq; uidebatur. tum iſte permotus illa atrocitate negotij, ut ab ſe ſceleris iſtius ſuſpicio remoueretur, dat hoſpiti ſuo cuidam negotium, ut aliquem reperiret, quem ea feciſſe inſimularet: daretq; operam, ut is eo crimine damnaretur, ne ipſe eſſet in crimine. res non procraſtinatur. nam cùm iſte Catinam profectus eſſet, ſerui cuiuſdam nomen defertur: is accuſatur: ficti teſtes in eum dantur: rem cunctus Senatus Catinenſium legibus iudicat. Sacerdotes uocantur: ex his quæritur ſecretò in curia, quid eſſet factum: quemadmodum

dum arbitrarentur ſignum eſſe ablatum. reſpondent illæ, Prætoris in illo loco ſeruos eſſe uiſos. res quæ eſſet antea non obſcura, ſacerdotum teſtimonio perſpicua eſſe cœpit. itur in conſilium: ſeruus ille innocens omnibus ſententijs abſoluitur, quò facilius uos hunc omnibus ſententijs condemnare poſſetis. Quid enim poſtulas Verres? quid ſperas? quid ſpectas? quem tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas futurum? eo'ne tu ſeruos ad ſpoliandum fanum immittere auſus es, quò liberos adire ne orandi quidem cauſa fas erat? his'ne rebus manus afferre non dubitaſti, à quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogebant? tametſi ne oculis quidem captus in hunc fraudem tam ſceleratam, ac tam nefariam decidiſti. nam id concupiſti, quod nunquam uideras: id, inquam, adamaſti, quod antea non aſpexeras. auribus tu tantam cupiditatem concepiſti, ut eam non metus, non religio, non deorum uis, non hominum exiſtimatio contineret. At ex uiro bono, credo, audieras, & bono autore. quî id poteſt, qui ne ex uiro quidem audire potueris? Audiſti igitur ex muliere, quoniam id uiri neq; uidiſſe, neq; noſſe poterant. qualem porrò illã fœminam fuiſſe putatis Iudices? quàm pudicam, quæ cum Verre loqueretur? quàm religioſam, quæ ſacrarium ſpoliandi oſtenderet rationem?

at minimè mirum, quæ ſacra per ſummam caſtimoniam uirorum, ac mulierum fiant, eadem per iſtius ſtuprum ac flagitium eſſe uiolata. Quid ergo? hoc ſolum auditione expetere cœpit, cùm id ipſe non uidiſſet? imò uerò alia complura: ex quibus eligam ſpoliationem nobiliſsimi, atque antiquiſsimi fani: de qua priore actione teſtes dicere audiſtis. nunc eadem illa quæſo audite, & diligenter, ſicut adhuc feciſtis, attendite. Inſula eſt Melita Iudices, ſatis lato ab Sicilia mari, periculoſóque diſiuncta: in qua eſt eodem nomine oppidum, quò iſte nunquàm acceſsit: quod tamen iſti textrinum per triennium ad muliebrem ueſtem conficiendam fuit. Ab eo oppido non longè in promontorio fanum eſt Iunonis antiquum, quod tanta religione ſemper fuit, ut non modò illis Punicis bellis, quæ in his ferè locis nauali copia geſta, atque uerſata ſunt, ſed etiam in hac prædonum multitudine ſemper inuiolatum ſanctum'que fuerit. Quin etiam hoc memoriæ proditum eſt, claſſe quondam Maſiniſſæ Regis ad eum locum appulſa, præfectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine è fano ſuſtuliſſe, & eos in Africam portaſſe, Maſiniſſæ'que donaſſe. Regem quidem primò delectatum eſſe munere: pòſt, ubi audiſſet unde eſſent, ſtatim certos homines in quinqueremi miſiſſe, qui eos

dentes reportarent. Itaque in his inſcriptum literis Punicis fuit, Regem Maſiniſſam imprudentem accepiſſe: re cognita, reponendos reſtituendosq́; curaſſe. Erat præterea magna uis eboris, multa ornamenta, in quibus eburneæ uictoriæ antiquo opere, ac ſumma arte perfectæ. Hæc iſte omnia, ne multis morer, uno impetu, atq; uno nuntio per ſeruos Venerios, quos eius rei cauſa miſerat, tollenda atque aſportanda curauit. Prò dij immortales, quem ego hominem accuſo? quem legibus ac iudiciali iure perſequor? de quo uos ſententiam per tabellam feretis? dicunt legati Melitenſes publicè, ſpoliatum templum eſſe Iunonis: nihil iſtum in religioſiſsimo fano reliquiſſe: quem in locum claſſes hoſtium ſæpe acceſſerint, ubi piratæ ferè quotannis hyemare ſoleāt, quod neq; prædo uiolarit antea, neque hoſtis attigerit, id ab uno iſto ſic ſpoliatum eſſe, ut nihil omnino ſit relictum. hic nunc aut iſte reus, aut ego accuſator, aut hoc iudicium appellabitur? criminibus enim coarguitur, aut ſuſpicionibus in iudicium uocatur? dij ablati, fana uexata, nudatæ urbes reperiuntur. earum autem rerum nullam ſibi iſte neq; inficiandi rationem, neq; defendendi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me, conuincitur à teſtibus, urgetur cōfeſsione ſua, manifeſtis in maleficijs tenetur: & manet etiā, ac tacitus facta mecū

ſua recognoſcit. Nimium mihi diu uideor in uno genere uerſari criminum. ſentio Iudices occurrendum eſſe ſatietati aurium, animorumq́; ueſtrorum. quam ob rem multa prætermittam. ad ea autem quæ dicturus ſum, reficite uos quæſo Iudices per deos immortales, per eos ipſos, de quorũ religione iandiu dicimus, dum id eius facinus commemoro, & profero, quo prouincia tota commota eſt. de quo ſi paulò altius ordiri ac repetere memoriam religionis uidebor, ignoſcite. rei magnitudo me breuiter perſtringere atrocitatem criminis non ſinit. Vetus eſt hæc opinio Iudices, quæ conſtat ex antiquiſſimis Græcorum literis, atque monimentis, inſulam Siciliam totam eſſe Cereri, & Liberæ cõſecratam. hoc cùm cæteræ gentes ſic arbitrantur, tum ipſis Siculis tam perſuaſum eſt, ut animis eorum inſitum, atq; innatum eſſe uideatur. Nam & natas eſſe has in his locis deas, & fruges in ea terra primùm repertas arbitrantur: & raptam eſſe Liberam, quam eandem Proſerpinam uocant, ex Ennenſium nemore: qui locus, quòd in media eſt inſula ſitus, umbilicus Siciliæ nominatur. quam cùm inueſtigare, & conquirere Ceres uellet, dicitur inflammaſſe tedas ijs ignibus, qui ex Aetnæ uertice erumpunt: quas ſibi cùm ipſa præferret, orbem omnium peragraſſe terrarum. Enna autem, ubi ea, quæ dico, geſta eſſe memorantur,

tur, eſt loco præcelſo, atq; edito: quo in ſummo eſt æquata agri planities, & aquæ perennes. tota uerò omni aditu circunciſa, atq; dirempta eſt. quam circa lacus, luciq́; ſunt plurimi, & lectißimi flores omni tẽpore anni: locus ut ipſe raptum illum uirginis, quem iam à pueris accepimus, declarare uideatur. Etenim propter eſt ſpelunca quædam, cõuerſa ad Aquilonem, infinita altitudine, quà Ditem patrem ferunt repentè cum curru extitiſſe, abreptamq́; ex eo loco uirginem ſecum aſportaſſe, & ſubitò non longè à Syracuſis penetraſſe ſub terras: lacũq́; in eo loco repẽtè extitiſſe: ubi uſq; ad hoc tempus Syracuſani feſtos dies anniuerſarios agũt, celeberrimo uirorum, mulierumq́; conuentu. Propter huius opinionis uetuſtatem, quòd eorum in locis ueſtigia, ac propè incunabula reperiuntur deorum, mira quædam tota Sicilia priuatim, ac publicè religio eſt Cereris Ennenſis. Etenim multa ſæpe prodigia uim eius, numenq́; declarant: multis ſæpe in difficillimis rebus præſens auxilium eius oblatum eſt, ut hæc inſula ab ea nõ ſolùm diligi, ſed etiam incoli, cuſtodiriq́; uideatur. Nec ſolùm Siculi, uerùm etiam cæteræ gentes, nationes'que Ennenſem Cererem maximè colunt. etenim ſi Athenienſium ſacra ſumma cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore ueniſſe dicitur, fruges'que attuliſſe: quantam eſſe religionem con-

 uenit

uenit eorum, apud quos eam natam eſſe, & fruges inueniſſe conſtat? Itaque apud patres noſtros atroci, ac difficili Reipub. tempore, cùm Tib. Graccho occiſo magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur, P. Mutio, L. Calphurnio COSS. *aditum eſt ad libros Sibyllinos: in quibus inuentum eſt, Cererem antiquiſsimam placari oportere. tum ex ampliſsimo collegio Decemuirali Sacerdotes populi Romani, cùm eſſet in urbe noſtra Cereris pulcherrimum, & magnificẽtiſsimum templum, tamen uſque Ennam profecti ſunt. tanta enim erat autoritas, & uetuſtas illius religionis, ut cùm illuc irent, non ad ædem Cereris, ſed ad ipſam Cererem proficiſci uiderentur. Non obtundam diutius aures ueſtras: iandudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi conſuetudine eſſe uideatur. hoc dico, hanc ipſam Cererem, antiquiſsimam, religioſiſsimam, principem omniũ ſacrorum, quæ apud omnes gentes, nationesq́; fiunt, à C. Verre ex ſuis templis, ac ſedibus eſſe ſublatam. Qui acceſsiſtis Ennam, uidiſtis ſimulacrũ Cereris è marmore, & in altero templo Liberæ. ſunt ea perampla, atque præclara, ſed non ita antiqua. Ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac ſingulari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quæ ſunt in eo fano, multò antiquiſsimum: id ſuſtulit. ac*

tamen eo contentus non fuit. ante ædem Cereris in aperto ac propatulo loco ſigna duo ſunt, Cereris unum, alterũ Triptolemi, & pulcherrima, & perampla, his pulchritudo periculo, amplitudo ſaluti fuit, quòd eorum demolitio, atque aſportatio perdifficilis uidebatur. inſiſtebat in manu Cereris dextra ſimulacrũ pulcherrimè factum Victoriæ. hoc iſte è ſigno Cereris auellendum, aſportandumq́; curauit. Qui tandem iſtius animus eſt nunc in recognitione ſcelerum ſuorum, cùm ego ipſe in commemoratione eorum non ſolùm animo commouear, uerùm etiam corpore perhorreſcam? uenit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentem: uerſantur ante oculos omnia, dies ille, quo ego Ennam cùm ueniſſem, præſto mihi Sacerdotes Cereris cum infulis ac uerbenis fuerunt, concio, conuentusq́; ciuium: in quo ego cùm loquerer, tanti fletus, gemitus'que fiebant, ut acerbiſſimus tota urbe luctus uerſari uideretur. non illi decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importuniſſimas iſtius libidines, non uim, non contumelias, quibus operti, oppreſſiq́; erant, conquerebantur: Cereris numen, ſacrorum uetuſtatem, fani religionem, iſtius ſceleratiſſimi, atque audaciſſimi ſupplicio expiari uolebant. omnia ſe cætera pati, ac negligere dicebant. Hic dolor erat tantus, ut Verres

alter

aliter Orcus ueniſſe Ennam, & non Proſerpinam aſportaſſe, ſed ipſam abripuiſſe Cererem uideretur. Etenim urbs illa non urbs uidetur, ſed fanum Cereris eſſe. habitare apud ſeſe Cererem Ennenſes arbitrantur: ut mihi non ciues illius ciuitatis, ſed omnes ſacerdotes, omnes accolæ, atque antiſtites Cereris eſſe uideantur. Ennæ tu ſimulacrum Cereris tollere audebas? Ennæ tu de manu Cereris Victoriam diripere, & deam deæ detrahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere auſi ſunt, in quibus erant omnia quæ ſceleri propiora ſunt, quàm religioni. tenuerunt enim P. Popilio, P. Rupilio COSS. *illum locum ſerui fugitiui, barbari hoſtes. ſed neque tam ſerui illi dominorũ, quàm tu libidinum: neque tam fugitiui illi à dominis, quàm tu à iure, & à legibus: neque tam barbari lingua, & natione illi, quàm tu natura & moribus: neque illi tam hoſtes hominibus, quàm tu dijs immortalibus. Quæ deprecatio eſt igitur ei reliqua, qui indignitate ſeruos, temeritate fugitiuos, ſcelere barbaros, crudelitate hoſtes uicerit? Audiſtis Theodorum, & Numinium, & Nicaſionem Legatos Ennenſes publicè dicere, ſeſe à ſuis ciuibus hæc habere mandata, ut ad Verrem adirent, & eum ſimulacrum Cereris, & Victoriæ repoſcerent. id ſi impetraſſent, tum ut morem ueterem Ennenſium conſeruarent: publicè in eum,*

tametſi

tametſi uexaſſet Siciliam, tamen, quoniã hac à maioribus conſtituta accepiſſent, teſtimoniũ ne quod dicerent: ſin autem ea non reddidiſſet, tum ut iudicio adeſſent, tum uti de eius iniurijs Iudices docerent, ſed multò maximè de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aſpernari, nolite contemnere, ac negligere Iudices. Aguntur iniuriæ ſociorum: agitur uis legum: agitur exiſtimatio, ueritasq; iudiciorum. quæ ſunt omnia permagna: uerùm illud maximum: tanta religione obſtricta tota prouincia eſt, tanta ſuperſtitio ex iſtius facto mentes omnium Siculorum occupauit, ut quæcunque accidant publicè uel priuatim incommoda, propter eam cauſam ſcelere iſtius euenire uideantur. Audiſtis Centuripinos, Agyrinenſes, Catinenſes, Herbitenſes, Ennenſes, complures alios publicè dicere, quæ ſolitudo eſſet in agris, quæ uaſtitas, quæ fuga aratorũ, quàm deſerta, quàm inculta, quàm relicta omnia. ea tametſi iſtius multis & uarijs iniurijs acciderũt: tamen hæc una cauſa in opinione Siculorum plurimũ ualet, quòd Cerere uiolata, omnes cultus, fructusq; Cereris in his locis interijſſe arbitrãtur. Medemini religioni ſociorum Iudices: conſeruate ueſtram autoritatem. Neq; enim hæc externa nobis eſt religio, neque aliena. quòd ſi eſſet, ſi ſuſcipere eam nolletis: tamen in eo, qui

uiolaſſet, ſancire uos uelle oporteret. Nunc uerò in communi omnium gentium religione, inq; his ſacris, quæ maiores noſtri ab exteris nationibus adſcita atq; accepta coluerunt (quæ ſacra, ut erant re uera, ſic appellari Græca uoluerunt) negligentes ac diſſoluti ſi cupiamus eſſe, qui poſſumus? Vnius etiam urbis omnium pulcherrimæ, atq; ornatiſsimæ Syracuſarũ direptionem commemorabo, & in medium proferam Iudices: ut aliquando totam huius generis orationem cõcludam, ac definiam. Nemo ferè ueſtrũ eſt, quin quẽadmodum captæ ſint à M. Marcello Syracuſæ, ſæpe audierit, nonnunquam etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem cum illo bello: huius Prætoris aduentum, cum illius Imperatoris uictoria: huius cohortem impuram, cum illius exercitu inuicto: huius libidines, cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas: ab hoc, qui conſtitutas accepit, captas diceiis Syracuſas. Ac iam illa omitto, quæ diſpersè à me multis locis dicentur, ac dicta ſunt: forum Syracuſanorum, quod introitu Marcelli à plurima cæde ſeruatum eſt, id aduentu Verris Siculorum innocentium ſanguine redundaſſe: portum Syracuſanorum, qui tum & noſtris claſsibus, & Carthaginienſium clauſus fuiſſet, eum iſto Prætore Cilicum myoparoni, prædonibus'que patuiſſe: mitto adhibitam uim ingenuis, matreſ-

famil

familiâs uiolatas : quæ tum urbe capta commiſſa non ſunt, neque odio hoſtili, neque licentia militari, neque more belli, neq; iure uictoriæ: mitto, inquam, hæc omnia, quæ ab iſto per triennium perfecta ſunt. ea, quæ cõiuncta cum illis rebus ſunt, de quibus antea dixi, cognoſcite. Vrbem Syracuſas maximam eſſe Græcarum urbium, pulcherrimamq; omnium ſæpe audiſtis. eſt Iudices ita, ut dicitur. nam & ſitu eſt cùm munito, tum ex omni aditu uel terra, uel mari præclaro ad aſpectum: & portus habet prope in ædificatione aſpectuq; urbis incluſos: qui cùm diuerſos inter ſe aditus habeãt, in exitu coniunguntur, & confluunt. eorũ coniunctione pars oppidi, quæ appellatur Inſula, mari diſiuncta anguſto, ponte rurſum adiungitur, & continetur. Ea tanta eſt urbs, ut ex quatuor urbibus maximis conſtare dicatur: quarũ una eſt ea, quam dixi, inſula : quæ duobus portubus cincta, in utriuſque portus oſtiũ aditumq; proiecta eſt : in qua domus eſt quæ regis Hieronis fuit, qua Prætores uti ſolent. in ea ſunt ædes ſacræ complures, ſed duæ, quæ longè cæteris antecellunt : Dianæ una, & altera, quæ fuit ante iſtius aduentum ornatiſſima, Mineruæ. In hac inſula extrema eſt fons aquæ dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine, pleniſſimus piſcium, qui fluctu totus operiretur, niſi munimi-

ne

ne, ac mole lapidum à mari diſiunctus eſſet. Altera autem eſt urbs Syracuſis, cui nomen Acradina eſt: in qua forum maximum, pulcherrimæ porticus, ornatiſſimum Prytaneum, ampliſſima eſt curia, templumque egregium Iouis Olympij: cæteræq; urbis partes una lata uia perpetua, multisq; tranſuerſis diuiſæ, priuatis ædificijs cõtinentur. Tertia eſt urbs, quæ, quòd in ea parte Fortunæ fanũ antiquum fuit, Tyche nominata eſt: in qua & gymnaſium ampliſſimum eſt, & complures ædes ſacræ: coliturq; ea pars, & habitatur frequẽtiſſimè. Quarta autem eſt urbs, quæ quia poſtrema ædificata eſt, Neapolis nominatur: quam ad ſummam theatrum eſt maximum: præterea duo templa ſunt egregia, Cereris unum, alterum Liberæ: ſignumq; Apollinis qui Tennites uocatur, pulcherrimũ & maximum: quod iſte ſi portare potuiſſet, non dubitaſſet auferre. Nunc ad Marcellum reuertar, ne hæc à me ſine cauſa commemorata eſſe uideantur: qui cùm tam præclaram urbem ui, copijsq; cepiſſet, non putauit ad laudem populi Romani hoc pertinere, hanc pulchritudinem, ex qua præſertim nihil periculi oſtenderetur, delere, & extinguere. itaque ædificijs omnibus, publicis, & priuatis, ſacris, & profanis ſic pepercit, quaſi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda ueniſſet. in ornatu urbis habuit

uict

uictoriæ rationem, habuit humanitatis. uictoria putabat eſſe, multa Romam deportare, quæ ornamẽto urbi eſſe poſſent: humanitatis, nõ planè ſpoliare urbẽ, præſertim quam cõſeruare uoluiſſet. in hac partitione ornatus, nõ plus uictoria Marcelli pop. Ro. appetiuit, quàm humanitas Syracuſanis reſeruauit. Romã quæ aſportata ſunt, ad ædem Honoris atque Virtutis, itemq; alijs in locis uidemus. nihil in ædibus, nihil in hortis poſuit, nihil in ſuburbano. putauit, ſi urbis ornamenta domum ſuam non contuliſſet, domum ſuam urbi ornamẽto futuram. Syracuſis autem permulta, atq; egregia reliquit: deum uerò nullum uiolauit, nullum attigit. Conferte Verrem, non ut hominem cum homine comparetis, ne qua tali uiro mortuo fiat iniuria: ſed ut pacem cum bello, leges cum ui, forum & iuriſdictionem cum ferro & armis, aduentum & comitatũ cum exercitu & uictoria conferatis. Aedes Mineruæ eſt in inſula, de qua antè dixi, quam Marcellus non attigit, quam plenam atq; ornatam reliquit: quæ ab iſto ſic ſpoliata, atque direpta eſt, non ut ab hoſte aliquo, qui tamẽ in bello religionum, & conſuetudinis iura retineret, ſed ut à barbaris prædonibus uexata eſſe uideatur. Pugna erat equeſtris Agathoclis Regis in tabulis picta præclarè: his autem tabulis interiores templi parietes ueſtiebantur: nihil erat ea pictu-

ra nobilius, nihil Syracuſis, quod magis uiſendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cùm omnia illa uictoria ſua profana feciſſet, tamen religione impeditus non attigit. iſte, cùm illa iam propter diuturnam pacem, fidelitatemq́; populi Syracuſani ſacra religioſaq́; accepiſſet, omnes eas tabulas abſtulit: parietes, quorum ornatus tot ſecula manſerat, tot bella effugerat, nudos ac deformatos reliquit. Et Marcellus, qui, ſi Syracuſas cepiſſet, duo templa ſe Romæ dedicaturum uouerat, id quod erat ædificaturus, his rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, qui non Honori, neque Virtuti, ut ille, ſed Veneri & Cupidini uota deberet, is Mineruæ tēplum ſpoliare conatus eſt. ille deos deorum ſpolijs ornare noluit: hic ornamenta Mineruæ uirginis in meretriciam domum tranſtulit. Viginti & ſeptē præterea tabulas pulcherrimè pictas ex eadem æde ſuſtulit: in quibus erant imagines Siciliæ Regum ac tyrannorum, quæ non ſolum pictorum artificio delectabant, ſed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarū. Ac uidete, quantò tetrior hic tyrannus Syracuſanis fuerit, quàm quiſquam ſuperiorum: cum illi tamen ornarint templa deorum immortalium hic etiam deorum monimenta, atq; ornamenta ſuſtulerit. Iam uerò quid ego de ualuis illius templi commemorem? uereor, ne hæc qui

non

non uiderunt, omnia me nimis augere, atque ornare arbitrentur: quod tamen nemo ſuſpicari debet, tam eſſe me cupidũ, ut tot uiros primarios uelim, præſertim ex iudicũ numero, qui Syracuſis fuerint, qui hæc uiderint, eſſe temeritati & mendacio meo conſcios. Confirmare hoc liquidò Iudices poſſum, ualuas magnificẽtiores ex auro atq; ebore, perfectiores nullas unquam ullo tempore fuiſſe. incredibile dictu eſt, quàm multi Græci de harum ualuarum pulchritudine ſcriptum reliquerint. nimium forſitan hæc illi mirentur atque efferant. eſto: uerũtamen honeſtius eſt Reipub. noſtræ Iudices ea, quæ illis pulchra eſſe uideantur, Imperatorem noſtrum in bello reliquiſſe, quàm Prætorẽ in pace abſtuliſſe. Ex ebore diligẽtiſſimè perfecta argumenta erant in ualuis: ea detrahenda curauit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus, reuellit, atque abſtulit: & tamẽ indicauit, ſe non ſolùm artificio, ſed etiã precio, quæſtuq; duci. nã bullas omnes aureas ex his ualuis, quæ erãt & multæ, & graues, nõ dubitauit auferre: quarũ iſte non opere delectabatur, ſed pondere. Itaq; eiuſmodi ualuas reliquit, ut quæ olim ad ornandum templum erant maximè, nunc tantùm ad claudendum factæ eſſe uideantur. Etiam'ne gramineas haſtas? uidi enim uos in hoc non minimè, cùm teſtes dicerẽt, cõmoueri: quòd erãt huiuſmodi, ut

ſemel uidiſſe ſatis eſſet: in quibus neq; manu factum quicquã, neq; pulchritudo erat ulla, ſed tantũ magnitudo incredibilis: de qua uel audire ſatis eſſet: nimium, uidere plus quàm ſemel, etiã'ne id concupiſti? Nã Sappho quæ ſublata de Prytaneo eſt, dat tibi iuſtã excuſationẽ, propè ut cõcedẽdũ atq; ignoſcẽdũ eſſe uideatur. M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegãs, tam elaboratũ, quiſquam non modò priuatus, ſed populus potius haberet, quàm homo elegãtiſsimus atq; eruditiſsimus Verres? nimirum cõtrà dici nihil poteſt. noſtrũ enim unuſquiſq;, qui tam beati, quàm iſte eſt, non ſumus, tam delicati eſſe non poſſumus: ſiquando aliquid iſtiuſmodi uidere uolet, eat ad ædẽ Felicitatis, ad monimentũ Catuli, in porticum Metelli: det operam ut admittatur in alicuius iſtorũ Tuſculanũ: ſpectet eorũ ornatum, ſi quid iſte ſuorum Aedilibus accõmodauit: Verres hæc habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atque oppidorũ habeat plenam domum, uillas refertas. Etiam'ne huius operarij ſtudia, ac delicias Iudices perferetis? qui ita natus eſt, ita educatus, ita factus & animo, & corpore, ut multo appoſitior ad deferenda, quàm ad auferenda ſigna eſſe uideatur. Atq; hæc Sappho ſublata quantum deſiderium ſui reliquerit, dici uix poteſt. nam tum ipſa fuit egregiè facta, tũ epigrãma Græcũ pernobile inciſum

habuit

habuit in baſi: quod iſte eruditus homo, & Græculus, qui hæc ſubtiliter iudicat, qui ſolus intelligit, ſi unam literam Græcam ſciſſet, certè non ſuſtuliſſet. nunc enim quod inſcriptũ eſt inani in baſi, declarat quid fuerit, & id ablatum indicat. Quid? ſignum Pæanis ex æde Aeſculapij præclarè factũ, ſacrum, & religioſum non ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinem uiſere, propter religionem colere ſolebãt. Quid? ex æde Liberi ſimulacrũ Ariſtæi non tuo imperio palàm ablatũ eſt? Quid? ex æde Iouis religioſiſſimum ſimulacrũ Iouis Imperatoris, quẽ Græci Vrion nominant, pulcherrimè factum non'ne abſtuliſti? Quid? ex æde Liberi paruum illud caput pulcherrimũ, quod uiſere ſolebamus, num dubitaſti tollere? Atqui ille Pæan ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cum Aeſculapio apud illos colebatur. Ariſtæus, qui, ut Græci ferunt Liberi filius inuentor olei eſſe dicitur, unà cum Libero patre apud illos eodem erat in templo conſecratus. Iouem autem Imperatorem quanto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari uolueritis, quãta religione fuerit eadem ſpecie atq; forma ſignum illud, quod ex Macedonia captum in Capitolio poſuerat Flaminius. Etenim tria ferebãtur in orbe terrarum ſigna Iouis Imperatoris uno in genere pulcherrimè facta: unum, illud Ma-

cedonicũ,quod in capitolio uidemus: alterum, in Ponti ore & anguſtijs:tertium,quod Syracuſis ante Verrem Pratorẽ fuit. illud Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit,ut in Capitolio,hoc eſt,in terreſtri domicilio Iouis poneret. Quod autẽ eſt ad introitũ Ponti, id, cùm tam multa ex illo mari bella emerſerint, tam multa porrò in Pontũ inuecta ſint,uſq; ad hanc diẽ integrum,inuiolatumq; ſeruatũ eſt.hoc tertiũ,quod erat Syracuſis,quod M. Marcellus armatus & uictor uiderat, quod religioni conceſſerat, quod ciues atq; incolæ Syracuſani colere, aduenæ nõ ſolùm uiſere,uerùm etiã uenerari ſolebant:id Verres ex tẽplo Iouis ſuſtulit. Vt ſæpius ad M. Marcellũ reuertar Iudices, ſic habetote:plures eſſe à Syracuſanis iſtius aduentu deos, quàm uictoria Marcelli homines deſideratos. Etenim ille requiſiſſe dicitur etiã Archimedẽ illũ,ſummo ingenio hominẽ ac diſciplina,eumq; cùm audiſſet interfectũ,permoleſtè tuliſſe.Iſte omnia quæ requiſiuit,non ut ſeruaret,uerum ut aſportaret,requiſiuit.Iam illa, quia leuiora uidebũtur, ſi hoc loco dicerentur, ideo præteribo, quòd iſte menſas Delphicas è marmore, crateras ex ære pulcherrimas,uim maximã uaſorũ Corinthiorũ,ex omnibus ædibus ſacris Syracuſis abſtulit.Itaq; Iudices hi qui hoſpites ad ea,quæ uiſenda ſunt,ducere ſolent,& unũquidq; oſtendere, quos illi Myſtagogos

gogos

gogos uocant, cõuerſam iam habẽt demõſtrationẽ ſuã. nam ut antè demõſtrabãt, quid ubiq; eſſet, ita nunc, quid undiq; ablatũ ſit, oſtẽdunt. Quid tum? mediocri'ne tandem dolore eos affectos eſſe arbitramini? non ita eſt Iudices: primùm, quòd omnes religione mouentur, & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos ſibi diligẽter, & retinendos eſſe arbitrãtur: deinde hic ornatus, hæc opera, atq; artificia, ſigna, tabulæ pictæ, Græcos homines nimio'opere delectant. Itaq; ex illorũ querimonijs intelligere poſſumus, hæc illis acerbiſſima uideri, quæ forſitã nobis leuia, & contẽnenda eſſe uideãtur. mihi credite Iudices, tametſi uoſmetipſos hæc eadem audire certò ſcio: cùm multas acceperint per hoſce annos ſocij, atque exteræ nationes calamitates, & iniurias, nullas Græci homines grauius tulerunt, nec ferunt, quàm huiuſcemodi ſpoliationes fanorũ, atq; oppidorum. Licet iſte dicat emiſſe ſe, ſicuti ſolet dicere: credite hoc mihi Iudices, nulla unquã ciuitas tota Aſia, & Græcia, ſignũ ullũ, tabulã pictã, nullũ deniq; ornamentũ urbis, ſua uoluntate cuiquam uendidit. niſi fortè exiſtimatis, poſteaquã iudicia ſeuera Romæ fieri deſierint, Græcos homines hæc uẽdere cœpiſſe, quæ tũ nõ modò nõ uẽdebant, cùm iudicia fiebãt, uerùm etiã coëmebant: niſi arbitramini L. Craſſo, Q. Scæuolæ, C. Claudio potentiſſimis hominibus,

 quorum

quorũ Ædilitates ornatiſſimas uidimus, cõmerçiũ iſtarũ rerũ cum Græcis hominibus nõ fuiſſe: his qui poſt iudiciorũ diſſolutiones Ædiles facti ſunt, fuiſſe. Acerbiorẽ etiam ſcitote eſſe ciuitatibus falſam iſtam & ſimulatã emptionem, quàm ſi quis clàm ſurripiat, aut eripiat palàm, atque auferat. nam turpitudinem ſummam eſſe arbitrantur, referri in literas publicas, pretio adductã ciuitatẽ, & pretio paruo ea, quæ accepiſſet à maioribus uendidiſſe, atq; alienaſſe. etenim mirandũ in modũ Græci rebus iſtis, quas nos contẽnimus, delectantur. itaque maiores noſtri facilè patiebantur, hæc eſſe quamplurima apud ſocios, ut imperio noſtro quàm ornatiſſimi florentiſſimi'que eſſent. apud eos autẽ, quos uectigales, aut ſtipendiarios fecerant, tamen hæc relinquebant, ut illi, quibus ea iucunda ſunt, quæ nobis leuia uidebantur, haberent hæc oblectamẽta, & ſolatia ſeruitutis. Quid arbitramini Rheginos, qui iã ciues Romani ſunt, mereri uelle, ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarẽtinos, ut ne Europã in Tauro ſedentẽ amittant? ut Satyrum, qui apud illos in æde Veſtæ eſt? ut cætera? quid Theſpiẽſes, ut Cupidinis ſignum, propter quod unũ uiſuntur Theſpiæ, quid Gnidios, ut Venerẽ marmoream? quid ut pictam, Coos? quid Epheſios, ut Alexandrum? quid Cyzicenos, ut Aiacẽ, aut Medeã? quid Rhodios,

dios, ut Ialyſiũ? quid Athenienſes, ut ex marmore Iacchum, aut Paralũ pictum, aut ex ære Myronis buculã? Longũ eſt, & non neceſſariũ cõmemorare, quæ apud quoſq; uiſenda ſunt tota Aſia & Græcia: uerùm illud eſt, quãobrẽ hæc commemorarim, quòd exiſtimare uos hoc uolo, mirum quendam dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus hæc auferantur. Atque, ut cæteros omittamus, de ipſis Syracuſanis cognoſcite: ad quos ego cùm ueniſſem, ſic primò exiſtimabã, ut Romæ ex iſtius amicis acceperam, ciuitatẽ Syracuſanã propter Heraclij hæreditatẽ, nõ minus eſſe iſti amicã, quàm Mamertinã propter prædarũ, ac furtorũ omnium ſocietatẽ: ſimul & uerebar, ne mulierum nobilium, & formoſarũ gratia, quarũ iſte arbitrio Præturam per triennium geſſerat, uirorumq́;, quibus cum illæ nuptæ erant, nimia in iſtum non lenitudine, ſed etiam liberalitate oppugnarer, ſi quid ex literis Syracuſanorum conquirerem. itaque Syracuſis cum ciuibus Romanis eram, eorum tabulas exquirebam: iniurias cognoſcebam. cùm diutius in eo negotio, curaq́; fueram, ut requieſcerem, curamq́; animi remitterem, ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebar: ubi cum Equitibus Rom. ex illo conuentu honeſtiſsimis, illos Verrutios, de quibus antè dixi, explicabam à Syracuſanis prorſus nihil adiumenti neq; publicè, neque priua-

tim expectabã: neq; erat in animo poſtulare. Cùm hæc agerẽ, repẽtè ad me uenit Heraclius is, qui tum magiſtratũ Syracuſis habebat, homo nobilis, qui Sacerdos Iouis fuiſſet, qui honos apud Syracuſanos eſt ampliſsimus: agit mecum, & cum fratre meo, ut ſi nobis uideretur, adiremus ad eorũ Senatũ, frequẽtes eſſe in curia: ſe iuſſu Senatus à nobis petere, ut ueniremus. Primò nobis fuit dubium, quid ageremus: deinde citò uenit in mentem, non eſſe uitandum nobis illum conuentũ & locum. itaque in curiam uenimus: honorificè ſanè conſurgitur: nos rogatu magiſtratus aſſedimus: incipit is loqui, qui & autoritate, & ætate, &, ut mihi uiſum eſt, uſu rerũ antecedebat, Diodorus Timarchides: cuius omnis oratio hanc habuit primò ſententiã: Senatũ, populũq; Syracuſanũ moleſtè, grauiterq; ferre, quòd ego cùm in cæteris Siciliæ ciuitatibus Senatũ, populumq; docuiſſem, quid eis utilitatis, quid ſalutis afferrẽ, & cũ ab omnibus mãdata, legatos, literas, teſtimoniaq; ſumpſiſſem, in illa ciuitate nihil eiuſmodi facerẽ: reſpondi, neq; Romæ in cõuentu Siculorũ, cùm à me auxiliũ cõmuni omniũ legationũ conſilio petebatur, cauſaq; totius ad me Siciliæ deferebatur, Legatos Syracuſanorum affuiſſe: neq; me poſtulare, ut quicquam cõtra C. Verrẽ decerneretur in ea Curia, in qua inauratam C. Verris ſtatuam uiderem

derem. Quod poſteaquã dixi, tantus eſt gemitus factus aſpectu ſtatuæ, & cõmemoratione, ut illud in Curia poſitum monimentum ſcelerũ, nõ beneficiorũ uideretur. Tum pro ſe quiſq; quantũ dicendo aſſequi poterat, docere me cœpit ea, quæ paulò antè cõmemoraui, ſpoliatam urbem, fana direpta: ex Heraclij hæreditate, quam palæſtritis cõceßiſſet, multò maximam partẽ ipſum abſtuliſſe: neq; poſtulandũ fuiſſe, ut ille palæſtritas diligeret, qui etiam inuentorem olei deum ſuſtuliſſet: neq; illam ſtatuam eſſe ex pecunia publica, neq; publicè datã: ſed eos qui hæreditatis diripiendæ participes fuiſſent, faciendam, ſtatuendamq́; curaſſe: eoſdem Romæ fuiſſe Legatos, illius adiutores improbitatis, ſocios furtorũ, cõſcios flagitiorũ: eò minus mirari me oportere, ſi illi cõmuni Legatorum uolũtati, & ſaluti Siciliæ defuiſſent. Vbi eorũ dolorẽ ex illius iniurijs non modò non minorẽ, ſed propè maiorẽ, quàm cæterorum Siculorum eſſe cognoui: tum meũ animũ in illos, tum mei conſilij, negotijq́; totius ſuſcepti cauſam, rationemq́; propoſui: tum eos hortatus ſum, ut cauſæ communi, ſaluti que ne deeſſent, ut ei illam laudationem, quam ſe ui, ac metu coactos paucis illis diebus decreſſe dicebãt, tollerent. Itaq; Iudices Syracuſani hæc faciunt iſtius clientes atq; amici: primùm mihi literas publicas, quas in ærario ſanctiore cõditas habebãt, proferunt:

ſerunt:in quibus oſtēdunt omnia, quæ dixi ablata,eſſe perſcripta,& plura etiam,quàm ego potui dicere: perſcripta autem hoc modo quòd ex æde Mineruæ hoc & illud abeſſet, quòd ex æde Iouis, quòd ex æde Liberi. ut quiſque eis rebus tuendis, conſeruandiſque præfuerat, ita perſcriptum erat,cùm rationem ex lege redderet,& quæ acceperat, deberet tradere: petiſſe, ut ſibi,quòd hæ res abeſſent,ignoſceretur.itaque omnes liberatos diſceßiſſe, & eſſe ignotum omnibus. quas ego literas obſignandas publico ſigno deportādasq; curaui.De laudatione autem ratio ſic reddita eſt. primùm cùm à Verre literæ aliquantò ante aduentum meum de laudatione ueniſſent, nihil eſſe decretum: deinde, cùm quidam ex illius amicis cōmonerēt oportere decerni, maximo eſſe clamore & conuicio repudiatos: & poſteaquàm meus aduentus appropinquarit,imperaſſe eum, qui ſummam poteſtatem haberet, ut decernerent: decretum ita eſſe,ut multò plus illa laudatio mali, quàm boni poßit afferre. Id adeò Iudices, ut mihi ab illis demonſtratum eſt, ſic uos ex me cognoſcite. Mos eſt Syracuſis, ut ſiqua de re ad Senatum referatur, dicat ſententiam, qui uelit: nominatim nemo rogatur: & tamen, ut quiſque honore & ætate antecedit, ita primus ſolet ſua ſponte dicere: id'que à cæteris ei conceditur.ſi quando taceant omnes, tunc ſortitò

cog

coguntur dicere. Cùm hic mos eſſet, refertur ad Senatum de laudatione Verris: in quo primùm, ut aliquid eſſet moræ, multi interpellant: de Sex. Peduceo, qui de illa ciuitate, totáque prouincia optimè meritus eſſet, ſeſe antea, cùm audiſſent ei negotium faceßitum, cumq́; eum publicè pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent, à C. Verre prohibitos eſſe: iniquum eſſe, tametſi Peduceus eorum laudatione iam non uteretur, tamen non id prius decernere, quod aliquando uoluiſſent, quàm quod tum cogerentur. Conclamant omnes, & approbant ita fieri oportere: refertur de Peduceo, ut quiſq; ætate, & honore antecedebat, ita ſententiam dixit ex ordine. Id adeò ex ipſo S. C. *cognoſcite. nam principium ſententiæ perſcribi ſolet. Recita.* QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCEO. *Dicit, qui primi ſuaſerint. decernitur. refertur deinde de Verre. dic quæſo quomodo?* QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE? *quid poſtea ſcriptum eſt?* CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. *quid hoc eſt?* SORS DVCITVR. *quamobrem? nemo erat uoluntarius laudator Præturæ tuæ? defenſor periculorum tuorũ? præſertim cùm inire à Prætore gratiam poſſet? nemo. ipſi illi tui conuiuæ, conſiliarij, & conſcij, uerbum facere non audebant. in*

quæ

qua Curia ſtatua tua ſtabat, et nuda in ea filij, nemo fuit, quĕ ne nudus quidem filius in nuda prouincia cōmoueret. Atq; etiā hoc me docēt, eiuſmodi Senatuſconſulto ſeſe feciſſe laudationem, ut omnes intelligere poſſent, non laudationē, ſed potius irriſionē eſſe illam, quæ commoneſaceret iſtius turpem, calamitoſamq; Præturam. Etenim ſcriptum eſſe ita: QVOD iſte uirgis neminē cecidiſſet: à quo cognoſcitis nobiliſſimos homines, atq; innocentiſſimos ſecuri eſſe percuſſos: QVOD uigilāter prouinciā adminiſtraſſet: cuius omnes uigilias in ſtupris cōſtat adulterijsq; eſſe conſumptas. hoc autē ſcriptum etiā, quod proferre non auderet reus, accuſator recitare non deſineret, QVOD prædones procul ab inſula Sicilia prohibuiſſet Verres: quos etiam intra Syracuſanā inſulam recepiſſet. Quæ poſteaquàm ex illis cognoui, diſceſſi cum fratre è Curia, ut nobis abſentibus, ſi quid uellent, decernerent. decernunt ſtatim: primū, ut L. fratri hoſpitium publicè fieret, quòd is eandē uoluntatem erga Syracūſanos ſuſcepiſſet, quā ego ſemper habuiſſem: id non modò tum ſcripſerunt, uerùm etiam in ære inciſum nobis tradiderunt. Valde hercle te Syracuſani tui, quos crebrò cōmemorare ſoles, diligunt: qui cum accuſatore tuo ſatis iuſtam cauſam coniungendæ neceſſitudinis putant, quòd te accuſaturus ſit, & quòd ad inquirendum in te uenerit. poſtea decer

decernitur, ac non uariè, ſed propè coniunctis ſentētijs, ut laudatio, quæ C. Veteri decreta eſſet, tolleretur. Atq; adeò cùm iam non ſolùm diſceſſio facta eſſet, ſed etiam perſcriptum, atque in tabulas relatum, Prætor appellatur. at quis appellat? magiſtratus aliquis? nemo. Senator? ne id quidem. Syracuſanorum aliquis? minimè. quis igitur Prætorem appellat? qui Quæſtor iſtius fuerat, Cæcilius. ò rem ridiculam, ò deſertum hominem, ò deſperatū, ac relictum. à magiſtratu Siculo, ne S.C. Siculi homines facere poſſent, ne ſuum ius ſuis moribus, ſuis legibus obtinere poſſent, nō amicus iſtius, non hoſpes, non denique aliquis Siculus, ſed Quæſtor Prætorem appellat. Quis hoc uidit? aut quis audiuit? Prætor æquus, & ſapiens dimitti iubet Senatum. concurrit ad me maxima multitudo. primùm Senatores clamare, eripi ſibi ius, eripi libertatem, populus Senatum laudare, gratias agere: ciues Romani à me nuſquam diſcedere. quo quidē die nihil ægrius factum eſt multo labore meo, quàm ut manus ab illo appellatore abſtinerētur. Cùm ad Prætorem in ius adiſſemus, excogitat ſanè diligenter, & cautè, quid decernat. nam antè quàm uerbū facerem, de ſella ſurrexit, atq; abijt. itaq; tum de foro, cùm iam adueſperaſceret, diſceſſimus. Poſtridie manè ab eo poſtulo, ut Syracuſanis liceret S. C. quod pridie feciſſent, mihi

reddere:

reddere: ille enimuero negat: & ait indignum facinus eſſe, quod ego in Senatu Græco uerba feciſſem: quòd quidem apud Græcos Græcè locutus eſſem, id fieri nullo modo poſſe. Reſpondi homini, ut potui, ut uolui, ut debui: tum multa, tum etiam hoc me memini dicere, facile eſſe perſpicuum, quantum inter hunc, & illum Numidicum uerum et germanum Metellum intereſſet: illum noluiſſe ſua laudatione iuuare L. Lucullum ſororis uirum, quicum optimè conueniſſet: hunc homini alieniſsimo, à ciuitatibus laudationes per uim & metũ comparare. Quod ubi intellexi, multũ apud illum recẽtes nuntios, multum tabulas non commendatitias, ſed tributarias ualuiſſe: admonitu ipſorum Syracuſanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus ſingula perſcripta erant. Ecce autem noua turba, atque rixa. ne tamen iſtum omnino Syracuſis ſine amicis, ſine hoſpitibus planè nudum eſſe, ac deſertum putetis: retinere cœpit tabulas Theomnaſtus quidam, homo ridiculè inſanus, quẽ Syracuſani Theoractum uocant: qui illic eiuſmodi eſt, ut eum pueri ſectentur: ut omnes, cùm loqui cœperit, irrideant. Huius tamen inſania, quæ ridicula eſt alijs, mihi tum moleſta ſanè fuit. nam cùm ſpumas ageret in ore, arderent oculi, uoce maxima uim me ſibi afferre clamaret: copulati in ius peruenimus. Hic ego poſtulare cœpi, ut

mihi

mihi tabulas obſignare, ac deportare liceret: ille contrá. inſtare mihi ego omnium tabularũ & literarũ fieri poteſtatẽ oportere. Contrà ille furioſus urgere, nihil ad ſe noſtras leges pertinere. Prætor intelligens negare ſibi placere, quod S.C. ratum eſſe non deberet, id me Romam deportare. Quid multa? niſi uehementius homini minatus eſſem, niſi legum ſanctionẽ, pœnamq; recitaſſem, tabularum mihi poteſtas facta non eſſet. ille autem inſanus, qui pro iſto contra me uehementiſſimè declamaſſet, poſtquàm nõ impetrauit, credo, ut in gratiam mecum rediret, libellũ mihi dat, in quo iſtius furta Syracuſana perſcripta erant, quæ ego antea iam ab illis cognoram, & acceperam. Laudẽt te ſanè iam Mamertini, qui ex tãta prouincia ſoli ſunt, qui te ſaluum uelint: ita tamen laudẽt, ut Heius, qui eius princeps legationis eſt, adſit: ita laudent, ut ea quæ rogati erunt, mihi parati ſint reſpondere. Ac ne ſubitò à me opprimantur, hæc ſum rogaturus: nauem debeant'ne? fatebuntur. præbuerint'ne Prætore C. Verre? negabunt. ædificauerint'ne nauẽ onerariam maximam publicè, quã Verri dederunt? negare non poterunt. frumẽtum'ne ab his ſumpſerit Verres, quod pop. Ro. mitteret, ſicuti ſuperiores? negabunt. quid militum, aut nautarũ per triennium dederint? nullum datum dicent. fuiſſe Meſſanam omniũ iſtius furtorũ, ac præ-

darum receptricem? negare non poterunt. permulta mulis nauibus illinc exportata? hāc deniq; nauem maximā à Mamertinis datā, onuſtam cum iſto Pratore profectam? fatebuntur. Quamobrem tibi habe ſanè iſtam laudationem Mamertinam: Syracuſanā quidem ciuitatē, ut abs te affecta eſt, ita in te eſſe animatam uidemus: apud quos etiā Verrea illa flagitioſa ſublata ſunt. etenim minimè conueniebat, ei deorū honores haberi, qui ſimulacra deorum ſuſtuliſſet. Etiam mehercule illud in Syracuſanis meritò reprehenderetur, ſi cùm diem feſtum ludorum de faſtis ſuis ſuſtuliſſent celeberrimum & ſanctiſſimum, quòd eo ipſo die Syracuſæ à Marcello captæ eſſe dicuntur, ijdem diem feſtum Verris nomine agerent, cùm iſte Syracuſanis quæ ille calamitoſus dies reliquerat, ademiſſet. At uidete hominis impudentiam, atq; arrogantiam Iudices, qui nō ſolùm Verrea hæc turpia, hæc ridicula ex Heraclij pecunia conſtituerit, uerū etiam Marcellea tolli imperarit: ut ei ſacra facerent quotannis, cuius opera omniū annorum ſacra, deosq; patrios amiſerant: eius autem familiæ dies feſtos tollerent, per quam cæteros quoque feſtos dies recuperarant.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VII.

ORATIO X.

NEMINI uideo dubiũ eſſe Iudices, quin apertiſsimè C. Verres in Sicilia ſacra, profanaq; omnia & priuatim, & publicè ſpoliarit, uerſatusq; ſit ſine ulla non modò religione, uerùm etiam diſsimulatione in omni genere furandi, atque prædandi. ſed quædam mihi magnifica & præclara eius defenſio oſtenditur: cui quemadmodum reſiſtam, multò mihi antè eſt Iudices prouidendum. ita enim cauſa conſtituitur, prouinciam Siciliam uirtute eius, & uigilãtia ſingulari, dubijs formidoloſisq; tẽporibus à fugitiuis, atq; à belli periculis tutam eſſe ſeruatam. Quid agam Iudices? quò accuſationis meæ rationem conferam? quò me uertam? ad omnes enim meos impetus, quaſi murus quidam, boni nomen Imperatoris opponitur. noui locum: uideo ubi ſe iactaturus ſit Hortenſius. belli pericula, tempora Reipub. Imperatorum penuriam commemorabit: tum deprecabitur à uobis, tum etiam pro ſuo iure contendet, ne patiamini talem Imperatorem populo Rom. Siculorum teſtimonijs eripi, ne'ue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritiæ uelitis. Non poſſum diſsimulare Iudices: timeo, ne C. Verres propter hanc uirtutem eximiam in re militari, omnia, quæ fecit, impunè fecerit. uenit enim mihi in mentem, in iudicio M.

Aquilij quantum autoritatis, quantũ momenti oratio M. Antonij habuiſſe exiſtimata ſit: qui ut erat in dicẽdo non ſolùm ſapiens, ſed etiã fortis, cauſa propè perorata, ipſe arripuit M. Aquilium, conſtituitq; in conſpectu omnium, tunicamq; eius à pectore abſcidit, ut cicatrices pop. Rom. Iudicesq; aſpicerent, aduerſo corpore exceptas: ſimul & de illo uulnere, quod ille in capite ab hoſtiũ duce acceperat, multa dixit: eoq; adduxit eos qui erãt iudicaturi, uehementer ut uererentur, ne quem uirũ fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet, cùm ſibi ipſe non pepercisset, hic non ad pop. Ro. laudem, ſed ad iudicũ crudelitatẽ uideretur eſſe ſeruatus. Hæc eadem nũc ab illis defenſionis ratio, uiaq; tẽtatur, idẽ quæritur. ſit fur, ſit ſacrilegus, ſit flagitiorum omnium, uitiorumq; princeps: at eſt bonus Imperator, & felix, & ad dubita Reip. tempora reſeruãdus. Non agam ſummo iure tecum: non dicam id, quod debeam forſitan obtinere: cùm iudiciũ certa lege ſit conſtitutũ, non quid in re militari fortiter feceris, ſed quemadmodũ manus ab alienis pecunijs abſtinueris, ab te doceri oportere: non inquam ſic agam ſed ita quæram, quemadmodum te uelle intelligo, quæ tua opera, & quanta fuerit in bello? Quid dices? an bello fugitiuorum Siciliam uirtute tua liberatam? magna laus & honeſta oratio. ſed tamen quo bello? nos enim poſt id bellum, quod

M. Aq

M. Aquilius confecit, ſic accepimus, nullum in Sicilia fugitiuorũ bellum fuiſſe. At in Italia fuit. fateor, & magnum quidem, ac uehemens: num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriæ gloriam cum M. Craſſo, aut Cn. Pompeio communicandam putas? non arbitror hoc etiã deeſſe tuæ impudentiæ, ut quicquam eiuſmodi dicere audeas. obſtitiſti uidelicet, ne ex Italia tranſire in Siciliam fugitiuorum copiæ poſſent. ubi? quando? qua ex parte? cùm aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil unquam prorſus audiuimus: & illud audiuimus, M. Craſſi fortiſsimi uiri uirtute, conſilioq; factum, ne ratibus coniunctis freto fugitiui ad Meſſanam tranſire poſſent: à quo illi conatu nõ tantopere prohibendi fuiſſent, ſi ulla in Sicilia præſidia ad illorum aduẽtum oppoſita putarentur. At tum in Italia bellum tam propè à Sicilia, tamen in Sicilia nõ fuit. Quid mirum? ne cùm in Sicilia quidem fuit, eodem interuallo pars eius belli in Italiam ulla peruaſit. Etenim propinquitas ad utram partem hoc loco profertur? utrũ aditum facilem hoſtibus, an contagionem imitandi eius belli periculoſam fuiſſe? aditus omnis hominib⁹ ſine ulla facultate nauiũ, nõ modò diſiũctus, ſed etiã clauſus fuit: ut illis, quibus Siciliã propinquã fuiſſe dicis, facilius fuerit ad Oceanum peruenire

nire, quàm ad Peloridem accedere. contagio autẽ iſta ſeruilis belli, cur abs te potius, quàm ab his omnibus, qui cæteras prouincias obtinuerunt, prædicatur? an quòd in Sicilia iam antè bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipſa cauſa eſt cur ipſa prouincia minimo in periculo ſit, & fuerit. Nam poſteaquam illinc M. Aquilius deceßit, omnium inſtituta, atq; edicta Prætorum fuerunt eiuſmodi, ut ne quis cum telo ſeruus eſſet. Vetus eſt quod dicam, & propter ſeueritatem exempli nemini fortaſſe ueſtrum inauditum: L. Domitium Prætorem in Sicilia, cùm aper ingens ad eum allatus eſſet, admiratum requiſiſſe, quis eum percußiſſet: cùm audiſſet paſtorem cuiuſdam fuiſſe, eum ad ſe uocari iußiſſe: illũ cupidè ad Prætorem, quaſi ad laudem, atq; præmium accurriſſe: quæſiſſe Domitium, quî tantam beſtiam percußiſſet? illũ reſpondiſſe, uènabulo. ſtatim deinde iuſſu Prætoris in crucem eſſe ſublatum. durum hoc fortaſſe uideatur, neq; ego ullam in partẽ diſputo: tantum intelligo, maluiſſe Domitium crudelem in animaduertẽdo, quàm in prætermittendo diſſolutũ uideri. Ergo his inſtitutis prouinciæ, iam tum, cùm bello fugitiuorũ tota Italia arderet, homo nõ acerrimus, nec fortißimus, Cn. Norbanus in ſummo otio fuit: perfacilè enim ſeſe Sicilia tuebatur, ne qđ in ipſa bellũ poſſet exiſtere. etenim cũ nihil tã cõiunctũ ſit quàm negotiatores no-

ſtri

ſtri cũ Siculis, uſu, re, ratione, cõcordia: & cum ipſi Siculi res ſuas ita cõſtitutas habeãt, ut his pacẽ expediat eſſe: imperiũ autẽ pop. Ro. ſic diligant, ut id imminui, aut commutari minimè uelint: cumq; hæc ab ſeruorũ bello pericula, & Prætorum inſtitutis, & dominorum diſciplina prouiſa ſint: nullũ eſt malũ domeſticũ, quod ex ipſa prouincia naſci poßit. Quid igitur? nulli ne motus in Sicilia ſeruorũ Verre Prætore? nullåne cõſenſiones factæ eſſe dicũtur? nihil ſanè, quod ad S.P.Q.R. peruenerit: nihil, quod iſte Romam publicè cõſcripſerit: & tamen cœpiũ eſſe in Sicilia moueri aliquot locis ſeruitiũ ſuſpicor: id adeò non tam ex re, quàm ex iſtius factis, decretisq; cognoſco. Ac uidete, quàm non inimico animo ſim acturus: ego ipſe hæc, quæ ille quærit, quæ adhuc nunquã audiſtis, cõmemorabo, & proferã. In Tricalino, quem locũ fugitiui iam antè tenuerũt, Leonidæ cuiuſdam Siculi familia in ſuſpicionẽ uocata eſt cõiurationis: res delata ad iſtũ. ſtatim (ut par fuit) iuſſu eius homines, qui nominati erant, comprehenſi ſunt, adductiq; Lilybæum: domino denuntiatum eſt, ut adeſſet: cauſa dicta damnati ſunt. Quid deinde? quid cenſetis? furtum fortaſſe, aut prædam expectatis aliquam? nolite uſquequaque eadem quærere. in metu belli, furandi qui locus poteſt eſſe? etiam ſiqua hîc fuit in hac re occaſio, prætermiſſa eſt: tum potuit

à Leonida numorum aliquid auferre, cùm denuntiauit, ut adeſſet. fuit nundinatio aliqua, & iſti nõ noua, ne cauſam diceret: etiam alter locus, ut abſoluerentur. damnatis quidem ſeruis, quæ prædandi poteſt eſſe ratio? produci ad ſupplicium neceſſe eſt. teſtes enim ſunt, qui in conſilio fuerunt: teſtes publicæ tabulæ: teſtis ſplendidiſsima ciuitas Lilybætana: teſtis honeſtiſſimus, maximusq; conuentus ciuium Romanorum. nihil poteſt. producendi ſunt. itaq; producuntur, & ad palum alligãtur. Etiam nunc mihi expectare uidemini Iudices, quid deinde factũ ſit: quòd iſte nihil unquam fecit ſine aliquo quæſtu, atque præda. quid in eiuſmodi re fieri potuit? quod cõmodum eſt? expectate facinus, quàm uultis improbum: uincam tamen expectationem omniũ. nomine ſceleris, cõiurationisq; damnati, ad ſuppliciũ traditi, ad palum alligati, repentè multis millibus hominũ inſpectantibus ſoluti ſunt, & Leonidæ illi domino redditi. Quid hoc loco potes dicere homo amentiſsime? niſi id, quod ego non quæro: quod deniq; in re tam nefaria, etiametſi dubitari non poteſt, tamen ne ſi dubitetur quidẽ, quæri oporteat: quid, aut quãtum, aut quomodo acceperis. remitto tibi hoc totum, atq; iſta te cura libero. neq; enim metuo, ne hoc cuiquã perſuadeatur, ut, ad quod facinus nemo præter te ulla pecunia adduci potuerit, id tu gratis ſuſcipere conatus

natus ſis.uerùm de iſta furandi, prædandiq; ratione nihil dico:de hac imperatoria iam tua laude diſputo. Quid ais bone cuſtos, defenſorq; prouinciæ? tu quos ſeruos arma capere,ac bellum facere in Sicilia uoluiſſe cognoras, & de conſilij ſententia iudicaras : hos ad ſupplicium iam more maiorũ traditos, & ad palum alligatos,ex media morte eripere ac liberare auſus es? ut quã damnatis ſeruis crucem fixeras, hãc indemnatis ciuibus Rom.reſeruares? Perditæ ciuitates,deſperatis omnibus rebus, hos ſolent exitus exitiales habere,ut damnati in integrum reſtituantur, uincti ſoluantur, exules reducãtur, res iudicatæ reſcindantur.quæ cùm accidunt,nemo eſt, quin intelligat ruere illam Remp.hæc ubi eueniũt.nemo eſt, qui ullã ſpem ſalutis reliquam eſſe arbitretur.atq; hæc ſicubi facta ſunt, facta ſunt ut homines populares, aut nobiles ſupplicio,aut exilio leuarentur : at non ab his ipſis,qui iudicaſſent:at nõ ſtatim:at non eorũ facinorũ damnati, quæ ad uitam,& omniũ fortunas pertinerent.hoc uerò nouũ,& eiuſmodi eſt, ut magis propter reũ, quàm propter rem ipſam credibile eſſe uideatur, ut homines ſeruos, ut ipſe qui iudicarat, ut ſtatim è medio ſupplicio dimiſerit, ut eius facinoris damnatos ſeruos,quod ad omniũ liberorũ caput,& ſanguinem pertineret.O præclarũ Imperatorẽ,nec iam cum M. Aquilio fortiſſimo

uiro,ſed uerò cum Paulis,Scipionibus,Marijs conferēdum.tantum'ne uidiſſe in metu,periculoq; prouinciæ? cùm ſeruitiorum animos in Sicilia ſuſpenſos propter bellum Italiæ fugitiuorum uideret,ne quis ſe cōmouere auderet,quātum terroris iniecit? cōprehendi iußit: quis non pertimeſcat? cauſam dicere dominos: quid ſeruis tam formidoloſum? feciſſe uideri pronūtiauit: exortam uidetur flammam paucorū dolore,ac morte reſtinxiſſe. Quid deinde ſequitur? uerbera,atq; ignes,& illa extrema ad ſupplicium damnatorū, metum cæterorū, cruciatus, & crux. hiſce omnibus ſupplicijs ſunt liberati. Quis dubitet,quin ſeruorū animos ſumma formidine oppreſſerit? cùm uiderent ea facilitate Prætorem,ut ab eo ſeruorū ſceleris coniurationisq; damnatorū uita,uel ipſo carnifice internuntio redimeretur. Quid? hoc in Apolloniēſi Ariſtodamo? quid? in Leonte Megarenſi nō idem feciſti? quid? iſte motus ſeruorum,belliq; ſubita ſuſpicio,utrum tibi tandem diligentiam cuſtodiendæ prouinciæ, an nouam rationē improbißimi quæſtus attulit? Halicienſis Eumenidæ nobilis hominis et honeſti,magnæ pecuniæ uillicus cùm impulſu tuo inſimulatus eſſet, HS.LX. *à domino accepiſti: quod nuper ipſe iuratus docuit,quēadmodum geſtum eſſet. Ab Equite Rom. C. Matrinio abſente,cùm is eſſet Romæ, quòd eius uillicos, paſtoresq; tibi*

in

in ſuſpicionem ueniſſe dixeras, HS. centum abſtuliſti. dixit hoc L. Flauius, qui tibi eam pecuniam numerauit, procurator C. Matrinij dixit ipſe C. Matrinius: dicet uir clariſſimus Cn. Lentulus Cenſor, qui Matrinij honoris cauſa, recenti negotio ad te literas miſit, mittendasq; curauit. Quid? de Apollonio Dioclis filio Panormitano, cui Gemino cognomen eſt, praterriri poteſt? ecquid hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifeſtius proferri poteſt? quem is, uti Panormũ uenit, ad ſe uocari, & de tribunali citari iuſſit, concurſu magno, frequentiaq; conuentus. Homines ſtatim loqui, mirari, quòd Apollonius homo pecunioſus tandiu ab iſto maneret integer: excogitauit, neſcio quid attulit: profectò homo diues repentè à Verre nõ ſine cauſa citatur: expectatio ſumma omniũ, quidnam id eſſet: cùm exanimatus ſubitò ipſe accurrit cum adoleſcente filio: nam pater grandis natu iandiu lecto tenebatur. nominat iſte ſeruũ, quem magiſtrum pecoris eſſe diceret: eum dicit coniuraſſe, & alias familias concitaſſe. is omnino ſeruus in familia nõ erat. eum ſtatim exhiberi iubet. Apollonius affirmat ſeruũ ſe omnino illo nomine habere neminem. iſte hominẽ arripi à tribunali, & in carcerẽ conijci iubet. ille clamare, cùm raperetur, nihil ſe miſerũ feciſſe, nihil cõmiſiſſe: pecuniam ſibi eſſe in nominibus, numeratam in praſentia

non habere. hæc cùm maximè ſumma hominũ frequentia teſtificaretur, ut quiuis intelligere poſſet, eum quòd pecuniam nõ dediſſet, idcirco illa tam acerba iniuria affici: cùm maximè, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in uincla coniectus eſt. Videte cõſtantiam Prætoris, & eius Prætoris, qui in his rebus non ita defendatur, ut mediocris Prætor: ſed ita laudetur, ut optimus Imperator. Cùm ſeruorum bellum metueretur, quo ſupplicio dominos indemnatos afficiebat, hoc ſeruos damnatos liberabat. Apollonium locupletiſsimum hominem, qui, ſi fugitiui bellum in Sicilia facerẽt, ampliſsimas fortunas amitteret, belli fugitiuorum nomine, indicta cauſa, in uincla coniecit: ſeruos quos ipſe cum conſilio belli faciendi cauſa conſenſiſſe iudicauit, eos ſine conſilij ſententia ſua ſponte omni ſupplicio liberauit. Quid? ſi ab Apollonio aliquid cõmiſſum eſt, quam ob rem iure in eum animaduerteretur: tamen'ne hanc rem ſic agemus, aut crimini, aut inuidiæ reo putemus eſſe oportere, ſi quo de homine ſeuerius iudicauit? Non agam tam acerbè: non utar iſta accuſatoria conſuetudine, ſi quid eſt factum clemẽter, aut diſſolutè factũ criminer: ſi quid uindicatũ ſeuerè eſt, ut ex eo crudelitatis inuidiam colligam. nõ agam iſta ratione: tua ſequar iudicia: tuam defendam autoritatẽ, quoad tu uoles. ſimul ac tute cœperis tua iudicia reſcinde-

re, mihi ſuccenſere deſinito: meo enim iure contendam, cum qui ſuo iudicio condemnatus ſit, iuratorum iudicum ſententijs damnari oportere. Non defendam Apollonij cauſam, amici atq; hoſpitis mei; ne tuũ iudiciũ uidear reſcindere: nihil de hominis frugalitate, uirtute, diligentia, dicam: prætermittam illud etiã, de quo antea dixi, fortunas eius ita conſtitutas fuiſſe, familia, pecore, uillis, pecunijs creditis, ut nemini minus expediret, ullum in Sicilia tumultum, aut bellum cõmoueri. non dicam ne illud quidẽ, ſi maximè in culpa fuerit Apollonius, tamen in hominem honeſtiſsimũ, ciuitatis honeſtiſsimæ, tam grauiter animaduerti cauſa indicta non oportuiſſe: nullam inuidiam in te, ne ex illis quidẽ rebus concitabo, cùm eſſet talis uir in carcere, in tenebris, in ſqualore, in ſordibus, tyrannicis interdictis tuis patri exacta ætate, & adoleſcenti filio adeundi ad illũ miſerum poteſtatem nunquam eſſe factam. etiam illud præteribo, quotieſcunq; Panormum ueneris illo anno, & ſex menſibus (nam tandiu fuit in carcere Apollonius) toties ad te Senatum Panormitanum adiſſe ſupplicem cum magiſtratibus, ſacerdotibusq́; publicis, orãtem, atq; obſecrãtem, ut aliquando ille miſer, atq; innocens calamitate illa liberaretur. relinquã hæc omnia, quæ ſi uelim perſequi, facilè oſtendam tua crudelitate in alios, omnes tibi aditus mi-

ſeriæ

ſericordiæ iudicum iampridem eſſe præcluſos. omnia igitur iſta concedam,& remittã. prævideo enim, quid ſit defenſurus Hortenſius. fatebitur apud iſtum, neq; ſenectutem patris, neque adoleſcentiam filij, neq; lacrymas utriuſq; plus ualuiſſe, quàm utilitatem, ſalutemq́; provinciæ: dicet Remp. adminiſtrari ſine metu, ac ſeveritate non poſſe: quæret quam ob rem faſces Prætoribus præferantur? cur ſecures datæ? cur carcer ædificatus? cur tot ſupplicia ſint in improbos more maiorum conſtituta? quæ cùm omnia graviter, ſevereq; dixerit, quæram cur hunc eũdem Apolloniũ Verres idem, repente, nulla noua re allata, nulla defenſione, ſine cauſa de carcere emitti iuſſerit? tantumq; in hoc crimine ſuſpicionis eſſe affirmabo, ut iam ipſis iudicibus ſine mea argumẽtatione coniecturã facere permittam, quod hoc genus prædandi, quàm improbũ, quàm indignũ, quamq́; ad magnitudinẽ quæſtus immenſum, infinitumq́; eſſe videatur. Nam quæ iſte in Apollonio fecit, ea primùm breviter cognoſcite quot & quanta ſint: deinde hæc expendite, atq; æſtimate pecunia: reperietis, idcirco hæc in uno homine pecunioſo tot conſtituta, ut cæteris formidines ſimilium incõmodorum, atq; exempla periculorum proponerentur. Primùm inſimulatio eſt repentina, capitalis, atq; invidioſi criminis: ſtatuite, quanti hoc putetis, & quàm multo redemiſſe.

Deinde crimen ſine accuſatore,ſententia ſine cõſilio,damnatio ſine defenſione.æſtimate harum rerũ omniũ pretia:& cogitate in his iniquitatibus unum hæſiſſe Apollonium,cæteros profectò multos ex his incommodis pecunia ſe liberaſſe. Poſtremò tenebræ,uincla,carcer,incluſum ſuppliciũ,atq; à conſpectu parẽtum,ac liberûm,deniq; à libero ſpiritu,& cõmuni luce ſecluſum.Hæc uerò, quæ uel uita redimi rectè poſſunt,æſtimare pecunia non queo.hæc omnia ſerò redemit Apollonius,iam mœrore,ac miſerijs perditus : ſed tamen cæteros docuit, antè iſtius auaritiæ,ac ſceleri occurrere. Niſi uerò exiſtimatis hominẽ pecunioſiſsimũ ſine aliqua cauſa quæſtus iniectũ ad tam incredibile crimen, aut ſine eadem cauſa repentè è carcere emiſſum,aut hoc prædãdi genus ab iſto in illo uno adhibitum,ac tentatum,& non per illum omnibus pecunioſis Siculis metũ propoſitũ,& iniectũ.Cupio mihi Iudices ab illo ſubijci,quoniam de militari eius gloria dico,ſi quid fortè prætereo.Nam mihi uideor de omnibꝰ iam rebus eius geſtis dixiſſe,quæ quidem ad belli fugitiuorũ pertinerẽt ſuſpicionẽ:certè nihil ſciens prætermiſi.Habetis hominis cõſilia,diligentiã,uigilantiã,cuſtodiã,defenſionemq; prouinciæ. ſumma illuc pertinet,ut ſciatis quoniam plura genera ſunt Imperatorũ,ex quo genere iſte ſit. Ne diutius in tanta penuria uirorum fortium

talem

talem Imperatorē ignorare poßitis:non ad Q. Maximi ſapientiam,neq; ad illius ſuperioris Africani in re gerenda celeritatem,neque ad huius, qui poſtea fuit,ſingulare conſiliū, neq; ad Pauli rationē,ac diſciplinā,neq; ad C.Marij uim atq; uirtutē,ſed ad aliud genus Imperatorum ſanè diligēter retinendū & cōſeruandum,quaſo cognoſcite.Itinerū primū laborem, qui uel maximus eſt in re militari Iudices,& in Sicilia minimè neceſſarius, accipite quàm facilem ſibi iſte, & iucundū ratione,conſilioq; reddiderit.Primùm tēporibus hybernis,ad magnitudinem frigorū,& ad tempeſtatū uim ac imbriū,præclarū ſibi hoc remediū cōparat.urbem Syracuſas elegerat:cuius hic ſitus, atque hæc natura eſſe loci, cœliq; dicitur, ut nullus unquā dies tam magna, turbulentaq́; tempeſtate fuerit,quin aliquo tempore ſolem eius diei homines uiderēt.hic ita uiuebat iſte bonus Imperator hybernis mēſibus,ut cum nō facilè,nō modò extra tectū,ſed ne extra lectum quidem quiſquā uideret.ita diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo ſtupris & flagitijs cōterebatur. Cùm autem uer eſſe cœperat, cuius initiū iſte nō à Fauonio,neq; ab aliquo aſtro notabat:ſed cùm roſam uiderat, tunc incipere uer arbitrabatur:dabat ſe labori,atq; itineribus:in quibus uſq; eò ſe præbebat patientē, atq; impigrū, ut eū nemo unquā in equo ſedentē uideret. Nam,

ut mos fuit Bithyniæ regibus, lectica hexaphoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus Melitenſi roſa fartus: ipſe autem coronam habebat unã in capite, alterã in collo, reticulũq; ad nares ſibi apponebat tenuiſsimo lino, minutis maculis, plenũ roſæ. Sic cõfecto itinere, cùm ad aliquod oppidũ uenerat, eadem lectica uſq; in cubiculũ deferebatur. eò ueniebant Siculorũ magiſtratus, ueniebãt Equites Ro. id quod ex multis iuratis audiſtis: cõtrouerſiæ ſecretò deferebãtur, paulò pòſt palàm decreta auferebãtur. deinde ubi pauliſper in cubiculo pretio, non æquitate iura deſcripſerat, Veneri iam, & Libero reliquũ tẽpus deberi arbitrabatur. quo loco mihi non prætermittenda uidetur præclari Imperatoris egregia, ac ſingularis diligentia. Nam ſcitote eſſe oppidũ in Sicilia nullũ ex ijs oppidis, in quibus conſiſtere Prætores, & conuentũ agere ſolent, quo in oppido nõ iſti ex aliqua familia non ignobili delecta ad libidinem mulier eſſet: ita quòd nõnullæ ex eo numero in conuiuiũ adhibebantur palàm. ſi quæ caſtiores erant, ad tẽpus ueniebant, lucem, conuẽtumq; uitabant. erant autem conuiuia non illo ſilẽtio Prætorum, atq; Imperatorum, neq; eo pudore, qui in magiſtratuũ conuiuijs uerſari ſolet, ſed cum maximo clamore, atq; conuicio. nonnunquam etiã res ad manus, atq; ad pugnam ueniebat. iſte enim Prætor ſeuerus, ac diligens,

S qui

qui pop. Rom. legibus nunquam paruiſſet, illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat. itaq; erant exitus eiuſmodi, ut alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio, auferretur, alius tanquam occiſus relinqueretur: pleriq; fuſi ſine mente, ac ſine ullo ſenſu iacerent: ut quiuis cùm aſpexiſſet, non ſe Prætoris conuiuiū, ſed ut Cannēſem pugnā nequitiæ uidere arbitraretur. Cùm uerò æſtas ſumma eſſe iam cœperat, quod tēpus omnes Siciliæ ſemper Prætores in itineribus cōſumere conſueuerunt, propterea quòd tum putant obeundam eſſe maximè prouinciā cùm in areis frumenta ſunt, quòd & familiæ cōgregantur, & magnitudo ſeruitij perſpicitur, & labor operis maximè offendit, & frumenti copia cōmonet, tēpus anni nō impedit: tum inquā, cùm cōcurſant cæteri Prætores, iſte nouo quodā ex genere Imperator, pulcherrimo Syracuſarum loco ſtatiua ſibi caſtra faciebat. nam in ipſo aditu, atque ore portus, ubi primùm ex alto ſinus ad urbem ab litore inflectitur, tabernacula carbaſeis intenta uelis collocabat. huc ex illa domo Prætoria, quæ Regis Hieronis fuit, ſic emigrabat, ut per eos dies nemo iſtū extra illum locū uidere poſſet. in eū autē ipſum locū aditus erat nemini, niſi qui aut ſocius aut miniſter libidinis eſſe poſſet. huc omnes mulieres, quibus cum iſte cōſueuerat, cōueniebant: quarū incredibile

eſt

eſt quãta multitudo fuerit Syracuſis.huc homi-
nes digni iſtius amicitia,digni uita illa, cõui-
uijsq; ueniebãt.ĩter eiuſmodi uiros,ac mulieres
adulta ætate filiꝰ uerſabatur:ut eũ etiãſi natu-
ra à parentis ſimilitudine abriperet,conſuetu-
do tamẽ,ac diſciplina patri ſimilẽ eſſe cogeret.
huc Tertia illa perducta per dolum, atq; inſi-
dias ab Rhodio tibicine,maximas in iſtius ca-
ſtris effeciſſe turbas dicitur:cùm indignè pate-
retur uxor Cleomenis Syracuſani, nobilis mu-
lier,item'que uxor Aeſchrionis, honeſto loco
nata,in cõuentũ ſuũ mimi Iſidori filiã ueniſſe.
iſte autem Annibal,qui in ſuis caſtris uirtute
putaret oportere,nõ genere certari,ſic hãc Ter
tiã dilexit,ut eã ſecũ ex prouincia exportaret.
ac per eos dies,cùm iſte cũ pallio purpureo,ta-
lariq; tunica uerſaretur in cõuiuijs mulieribus,
nõ offendebantur homines in eo,neque moleſtè
ferebant abeſſe à foro magiſtratũ, nõ ius dici,
non iudicia fieri: lucũ illum litoris percrepare
totum mulierum uocibus,cantuq; ſymphoniæ:
in foro ſilentium eſſe ſummum cauſarum atq;
iuris,non ferebant homines moleſtè. non enim
ius abeſſe uidebatur à foro,neque iudicia,ſed
uis,& crudelitas,& bonorum acerba, atque
indigna direptio. Hunc tu igitur Imperato-
rem eſſe defendis Hortenſi? huius furta, rapi-
nas,cupiditatẽ,crudelitatẽ,ſuperbiam,ſcelus,
audaciã,rerum geſtarũ magnitudine,atq; Im

peratorijs laudibus tegere conaris? Hic ſcilicet eſt metuendũ, ne ad exitum defenſionis tuæ uetus illa Antoniana dicẽdi ratio, atq; autoritas proferatur: ne excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne cicatrices pop. Ro. aſpiciat, ex mulierũ morſu ueſtigia libidinis atq; nequitiæ. Dij faciant, ut rei militaris, ut belli mentionem facere audeas. cognoſcẽtur enim omnia iſtius æra illa uetera, ut, nõ ſolùm in imperio, uerùm etiã in ſtipẽdijs qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia, cùm iſte è foro abduci, non, ut ipſe prædicat, perduci ſolebat. aleatoris Placẽtini caſtra cõmemorabuntur: in quibus cùm frequẽs fuiſſet, tamẽ ære dirutus eſt. multa eius in ſtipẽdijs dãna proferẽtur, quæ ab iſto ætatis fructu diſſoluta, & cõpenſata ſunt. Iam uerò cùm in eiuſmodi patiẽtia turpitudinis, aliena, nõ ſua ſatietate obduruiſſet: qui uir fuerit, quot præſidia, quàm inuenita pudoris & pudicitiæ, ui & audacia ceperit, quid me attinet dicere? aut cõiungere cum iſtius flagitio cuiuſquã præterea dedecus? non faciã Iudices, omnia uetera prætermittã: duo ſola recẽtia ſine cuiuſquam infamia ponã: ex quibus cõiecturam facere de omnibus poßitis. unum illud, quod ita fuit illuſtre, notumq; omnibus, ut nemo tam ruſticanus homo L. Lucullo, & M. Cotta COSS. *Romã ex ullo municipio uadimonij cauſa uenerit, q̃n ſciret iure*

omnia

omnia pop. Rom. nutu, atq; arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari: alterũ, quòd cùm paludatus exiſſet, uota'que pro imperio ſuo, communiq; po. Ro. nuncupaſſet, noctu ſtupri cauſa lectica in urbẽ introferri ſolitus eſt ad mulierem, nuptã uni, propoſitã omnibus, contra fas, cõtra auſpicia, contra omnes diuinas atq; humanas religiones. O dij immortales, quid intereſt inter mẽtes hominũ, & cogitationes? ita mihi meã uoluntatẽ, ſpemq; reliquæ uitæ ueſtra populiq; Ro. exiſtimatio cõprobet, ut ego, quos adhuc mihi magiſtratus pop. Ro. mãdauit, ſic eos accepi, ut me omniũ officiorũ obſtrin gi religione arbitrarer. Ita Quæſtor ſum factus; ut mihi honorẽ illũ tum non ſolùm datũ, ſed etiam creditũ, ac cõmiſſum putarẽ. ſic obtinui Quæſturã in prouincia Sicilia, ut omniũ oculos in me unum cõiectos arbitrarer: ut me, Quæſturamq; meam, quaſi in aliquo orbis terræ theatro uerſari exiſtimarẽ: ut omnia ſemper, quæ iucũda uidentur eſſe, nõ modò his extraordinarijs cupiditatibus, ſed etiã ipſi naturæ, ac neceſsitati denegarem. Nunc ſum deſignatus Aedilis: habeo rationem quid à pop. Rom. acceperim: mihi ludos ſanctiſsimos maxima cum carimonia Cereri, Libero, Liberaq; faciẽdos: mihi Florã matrem populo plebiq; Ro. ludorũ celebritate placandã: mihi ludos antiquiſsimos, quo primi Romani ſunt no-

minati, maxima cũ dignitate, ac religione Ioui, Iunoni, Mineruaq́; eſſe faciundos: mihi ſacrarũ ædiũ procurationẽ, mihi totã urbẽ tuendam eſſe cõmiſſam: ob earum rerũ laborẽ, & ſolicitudinẽ fructus illos datos, antiquiorem in Senatu ſententiæ dicẽdæ locũ, togã prætextã, ſellam curulem, ius, imagines ad memoriam, poſteritatemq́; prodendam. Ex his ego rebus omnibus Iudices, ita mihi deos omnes propitios eſſe uelim, ut, tametſi mihi iucundiſſimus eſt honos populi, tamẽ nequaquam tantum capio uoluptatis, quantũ ſolicitudinis, & laboris: ut hæc ipſa Aedilitas, nõ quia neceſſe fuerit, alicui candidato data, ſed quia ſic oportuerit: rectè collocata, & indicio populi digno in loco poſita eſſe uideatur. Tu cùm eſſes Prætor renũtiat9 quoquo modo (mitto enim, et prætereo, quid tũ ſit actũ) ſed cùm eſſes renũtiatus, ut dixi, nõ ipſa præconis uoce excitatus es, qui te toties ſeniorũ, iuniorumq́; centurijs illo honore affici pronuntiauit, ut hoc putares, aliquam Reipub. partẽ tibi creditam? annum tibi illum unum domo carẽdum eſſe meretricis? Cùm tibi ſorte obtigiſſet, ut ius diceres: quãtum negotij, quid oneris haberes, nunquàm cogitaſti: neque illud rationis habuiſti, ſi fortè expergefacere te poſſes, eam prouinciam, quam tueri ſingulari ſapientia, atque integritate difficile eſſet, ad ſummam ſtultitiam, nequitiamq́; ueniſſe.

Itaque

Itaque non modò domo tua Chelidonē in Prætura extrudere noluiſti, ſed in Chelidonis domum Præturam tuam totam detuliſti. Secuta prouincia eſt: in qua tibi nũquam uenit in mentem, non tibi idcirco faſces, & ſecures, & tantam imperij uim, tantamq; ornamentorum omnium dignitatem datam, ut earum rerũ ui, & autoritate omnia repagula iuris, pudoris, & officij perfringeres: ut omnium bona prædã tuã duceres: nulli⁹ res tuta, nullius domus clauſa, nullius uita ſepta, nullius pudicitia munita cõtra tuã cupiditatẽ, & audaciã poſſet eſſe. in qua tu te ita geſſiſti, ut cùm omnibus teneare rebus, ad bellum fugitiuorum cõfugias: ex quo iam intelliges non modò tibi nullam defenſionem, ſed maximam uim criminum exortã. niſi fortè Italici belli fugitiuorum reliquias, atque illud Thẽpſanum incõmodũ proferes. ad quod recens cùm te peropportunè fortuna obtuliſſet, ſi quid in te uirtutis, atque induſtriæ fuiſſet: idem, qui ſemper fueras, inuentus es. Cùm ad te Valentini ueniſſent, & pro his homo diſertus & nobilis M. Marius loqueretur, ut negotium ſuſciperes: ut, cùm penes te Prætorium imperium, ac nomen eſſet, ad illam paruam manum extinguendã, ducem te principemq; præberes: non modò id refugiſti, ſed eo ipſo tempore, cùm eſſes in litore, Tertia illa tua, quam tecum deportabas, erat in omnium

conſpectu.ipſis autẽ Valẽtinis ex tam illuſtri, nobiliq; municipio, tantis de rebus reſponſum nullũ dediſti, cùm eſſes cum tunica pulla, & pallio. Quid hunc proficiſcentem, quid in ipſa prouincia feciſſe exiſtimatis? qui cùm iam ex prouincia, nõ ad triũphũ, ſed ad iudiciũ decederet, ne illã quidẽ infamiã fugerit, quam ſine ulla uoluptate capiebat. O diuina Senatus frequẽtis in æde Bellonæ admurmuratio. Memoria tenetis Iudices, cùm aduesperaſceret, & paulò antè eſſet de hoc Thempſano incõmodo nuntiatũ, cùm inueniretur nemo qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixiſſe quẽdã, Verrem eſſe nõ longè à Thẽpſa: quam ualde uniuerſi admurmurarint, quàm palàm principes cõtradixerint. Et is tot criminib⁹, teſtimoniiſq; conuictus, in eorũ tabellis ſpem ſibi aliquã ponit, quorũ omniũ palàm, cauſa incognita, uoce dãnatus eſt? Eò nihil ex fugitiuorũ bello, aut ſuſpicione belli laudis adeptus eſt: quòd neque bellũ eiuſmodi, neq; belli periculũ fuit in Sicilia, neq; ab iſto prouiſum eſt, ne quod eſſet. At uerò contra bellũ prædonũ claſſem habuit ornatam diligẽtiamq; in eo ſingularẽ. itaq; iſto Prætore præclarè defenſa prouincia eſt. Sic de bello prædonũ, ſic de claſſe Siciliẽſi Iudices dicam, ut hoc iam antè confirmẽ, in hoc uno genere omnes ineſſe culpas iſtius maximas auaritiæ, maieſtatis, dementiæ, libidinis, crudelitatis.

hæc

hæc dum breuiter expono, quæſo, ut feciſtis adhuc, diligenter attēdite. Rē naualē primùm ita dico eſſe adminiſtratā, nō uti ꝓuincia defenderetur, ſed ut claſſis nomine pecunia quæreretur. Suꝑiorū prætorū cōſuetudo cùm hæc fuiſſet, ut naues ciuitatibꝰ, certusq; numerꝰ nautarū, militumq; imperaretur, maximæ, & locupletiſſimæ ciuitati Mamertinæ nihil horū imperauiſti. ob hāc rem quid tibi Mamertini clàm dederint pecuniæ, pòſt uidebitur, ex ipſorū literis, & teſtibus quæremus. nauem uerò Cybeā maximā, triremis inſtar, pulcherrimā, atq; ornatiſſimam, palàm ædificatā ſumptu publico, ſciente Sicilia, per magiſtratū Senatūq; Mamertinū tibi datā donatamq; eſſe dico. hæc nauis onuſta præda Sicilienſi, cùm ipſa quoq; eſſet ex præda, ſimul cùm iſte decederet, appulſa Veliam eſt, cum plurimis rebus, & ijs quas antè Romā mittere cum cæteris furtis noluit, quòd erant chariſſimæ, maximeq; eū delectabāt. Eam nauē nuper egomet uidi Veliæ, multiq; alij uiderūt, pulcherrimam, atq; ornatiſſimam Iudices. quæ quidē omnibus, qui eā aſpexerant, proſpectare iam exiliū, atq; explorare fugam domini uidebatur. Quid mihi hoc loco reſpondebis? niſi fortè id, quod tametſi probari nullo modo poteſt, tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis neceſſe eſt: de tua pecunia conſtare ædificatam eſſe eam nauem.

Aude hoc ſaltem dicere, quod neceſſe eſt. noli metuere Hortenſi, ne quarã, quî licuerit ædificare nauẽ Senatori. antiquæ ſunt iſtæ leges, & mortuæ, quẽadmodum tu ſoles dicere, quæ uetant. fuit iſta Reſpublica quondã, fuit iſta ſeueritas in iudicijs, ut iſtã rem accuſator in magnis criminibus obijciẽdã putaret. Quid enim tibi naue opus fuit? cui, ſi quò publicè proficiſcereris, & præſidij, & uecturæ cauſa, ſumptu publico nauigia præberentur: priuatim autem nec proficiſci quôquam potes, nec accerſere res tranſmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. Deinde cur quicquam contra leges paraſti? ualeret hoc crimen in illa ueteri ſeueritate, ac dignitate Reipu. nunc non modò te hoc crimine nõ arguo: ſed ne illa quidem communi uituperatione reprehendo. Poſtremò tu tibi hoc nunquàm criminoſum, nunquàm inuidioſum fore putaſti? celeberrimo loco palàm tibi ædificari onerariã nauem in ea prouincia, quam tu cum imperio obtinebas? Quid eos loqui, qui uidebant, quid exiſtimare eos, qui audiebant, arbitrabare? inanem te nauem eſſe in Italiam deducturum? nauiculariam te, cùm Romam ueniſſes, eſſe facturum? ne illud quidem quiſquam poterat ſuſpicari, te habere in Italia maritimum fundum, & ad fructus deportãdos onerariam nauem comparare. eiuſmodi de te uoluiſti ſermonem

nem eſſe omnium, palàm ut loquerentur, te illam nauem parare, quæ prædã ex Sicilia deportaret, & quæ ad ea furta, quæ reliquiſſes, cõmearet? Verùm hæc omnia, ſi doces nauem de tua pecunia ædificatã, remitto, atq; concedo, ſed hoc homo amẽtiſſimè nõ intelligis priore actione ab ipſis iſtis tuis Mamertinis laudatoribus eſſe ſublatũ? Nam dixit Heius princeps ciuitatis, princeps iſtius legationis, quæ ad tuam laudationẽ miſſa eſt, nauem tibi operis publicis Mamertinorum eſſe ædificatam, eiq́; faciendæ Senatorẽ Mamertinum publicè præfuiſſe. Reliqua eſt materies. hanc Rheginis, ut ipſi dicunt (tametſi tu negare non potes) publicè, quòd Mamertini materies non habent, imperauiſti. Si & ex quo fit nauis, & qui faciunt, imperio tibi tuo, non pretio præſto fuerunt: ubi tandem iſtuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impenſum? At Mamertini in tabulis nihil habent. primùm uideo potuiſſe fieri, ut ex ærario nihil darent (etenim uel capitolium, ſicut apud maiores noſtros factum eſt, publicè gratis coactis fabris, operisq́; imperatis, exædificari, atque effici potuit) deinde id quoque perſpicio, quod oſtendam, cùm iſtos produxerò, ipſorum ex literis, multas pecunias iſti erogatas in operum locationes falſas, atq; inanes, eſſe perſcriptas. Nam illud minimè mirũ eſt, Mamertinos, à quo ſummũ

benefi-

beneficium acceperant,quem ſibi amiciorem, quàm pop.Ro.eſſe cognouerant, eius capiti literis ſuis peperciſſe. Sed ſi argumento eſt Mamertinos pecunias tibi non dediſſe,quia ſcriptũ non habent:ſit argumento tibi gratis conſtare nauẽ,quia,quid emeris,aut quid locaueris,ſcriptum proferre non potes. At enim idcirco nauẽ Mamertinis nõ imperaſti,quòd ſunt fœderati.dij approbent. habemus hominẽ in Fecialiũ manibꝰ educatũ,unũ præter cæteros in publicis religionibus fœderũ ſanctũ,et diligẽtẽ. omnes, qui ante te Prætores fuerunt,dedãtur Mamertinis,quòd ijs nauẽ cõtra pactionẽ fœderis imperarint. Sed tamen tu ſancte homo ac religioſe, cur Taurominitanis item fœderatis nauẽ imperaſti?an hoc probabis,in æqua cauſa populorũ ſine pretio uarium ius,& diſparẽ conditionem fuiſſe? Quid,ſi eiuſmodi eſſe hæc duo fœdera duorũ populorũ Iudices doceo, ut Taurominitanis nominatim cautum & exceptum ſit fœdere,ne nauem dare debeant: Mamertinis in ipſo fœdere ſanctũ,atq; perſcriptum ſit, uti nauem dare neceſſe ſit?iſtum autem contra fœdus & Taurominitanis imperaſſe, & Mamertinis remiſiſſe? num cui dubium poterit eſſe,quin Verre Prætore plus Mamertinis Cybea, quàm Taurominitanis fœdus opitulatum ſit? Recitentur fœdera. Iſto igitur tuo, quemadmodum ipſe prædicas,beneficio,ut res indicat,

pret

pretio atq; mercede, minuiſti maieſtatẽ Reip. minuiſti auxilia pop. Ro. minuiſti copias maiorum uirtute ac ſapientia comparatas: ſuſtuliſti ius imperij, conditionem ſociorum, memoriam fœderis. Qui ex fœdere ipſo nauem uel uſq; ad Oceanum, ſi imperaſſemus, ſumptu, periculoq́; ſuo armatam, atq; ornatã mittere debuerũt: hi, ne in freto ante ſua tecta & domos nauigarẽt, ne ſua mœnia portusq́; defenderẽt, pretio abs te ius fœderis, & imperij conditionẽ emerunt. Quid cenſetis in hoc fœdere faciundo uoluiſſe Mamertinos impẽdere laboris, operæ, pecuniæ, ne hæc biremis aſcriberetur, ſi id ullo modo poſſent à noſtris maioribus impetrare? nam cum hoc munus imperaretur tam graue ciuitati, inerat neſcio quo modo in illo fœdere ſocietatis quaſi quædam nota ſeruitutis. Quod tũ recentibus ſuis officijs, integra re, nullis pop. Ro. difficultatibus à maioribus noſtris fœdere aſſequi non potuerunt, id nunc nullo nouo officio ſuo, tot annis pòſt, iure Imperij noſtri quotannis uſurpatum, ac ſemper retentum, ſumma in difficultate nauiũ à C. Verre pretio aſſecuti ſunt. At non hoc ſolùm aſſecuti, ne nauem darent. ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in claſſe, aut in præſidio eſſet, te Prætore per triennium Mamertini dederunt? Deniq; cum ex Senatuſconſulto, itemq́; ex lege Terentia, & Caßia frumentũ æquabiliter emi ab omnibus

Sic

Siciliæ ciuitatibus oporteret: id quoq; munus leue, atq; cõmune Mamertinis remiſiſti. Dices frumentum Mamertinos non debere. quomodo non debere? an, ut ne uenderent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere, quod exigeretur, ſed ex eo, quod emeretur. Te igitur autore, & interprete, ne foro quidem & commeatu Mamertini pop. Ro. iuuare debuerũt. Quæ tandẽ ciuitas fuit, quæ deberet? qui publicos agros arant, certũ eſt quid ex lege Cenſoria dare debeant. cur ĳs quicquã præterea ex alio genere imperauiſti? Quid Decumani? nũquid præter ſingulas decumas ex lege Hieronica debent? cur ĳs quoq; ſtatuiſti, quantum ex hoc genere frumenti empti darẽt? qui ſunt immunes, ĳ certe nihil debent. at ĳs non modò imperaſti: uerũ etiã, quò plus darẽt quàm poterant, hæc ſexagena millia modiûm, quæ Mamertinis remiſeras, addidiſti. Neq; hoc dico, cæteris nõ rectè imperatum eſſe. Mamertinis, qui erant in eadẽ cauſa, et quibus ſuperiores omnes Prætores itẽ ut cæteris, imperarãt: pecuniãq; ex Senatuſcõſulto, & ex lege diſſoluerãt, his dico non rectè remiſſum. at ut hoc beneficium, quemadmodũ dicitur, trabali clauo figeret, cum conſilio cauſam Mamertinorum cognoſcit, & de conſiliĳ ſententia Mamertinis ſe frumentum non imperare pronuntiat. Audite decretum mercenarĳ Prætoris ex ipſius commentario, & cognoſcite,

ſcite, quanta in ſcribendo grauitas, quanta in conſtituendo iure ſit autoritas. Recita commentarium. Libenter ait ſe facere: itaq; perſcribit. Quid, ſi hoc uerbo non eſſes uſus, Libenter? nos uidelicet inuitum te quæſtũ facere putaremus? At de conſilij ſententia. præclarũ recitari conſilium Iudices audiſtis. utrum uobis conſilium recitari tãdem Prætoris uidebatur, cùm audiebatis nomina? an prædonis improbiſsimi ſocietas, atq; comitatus? En fœderũ interpretes, ſocietatis pactores, religionis autores. nunquã in Sicilia frumẽtum publicè eſt emptum, quin Mamertinis pro portione imperaretur, antè quàm hoc delectum, præclarumq; conſiliũ iſte dedit, ut ab his numos acciperet, ac ſui ſimilis eſſet. Itaq; tantum ualuit iſtius decreti autoritas, quantum debuit eius hominis, qui, à quibus frumentum emere debuiſſet, ijs decretum uendidiſſet. Nam ſtatim L. Metellus, ut iſti ſucceſsit, ex C. Sacerdotis & Sex. Peducei inſtituto, ac literis, frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerunt, ſe id, quod à malo autore emiſſent, diutius obtinere non poſſe. Age porrò tu, qui te tam religioſum exiſtimari uoluiſti interpretem fœderum, cur Taurominitanis frumentum, cur Netinis imperaſti? quarum ciuitatum utraq; fœderata eſt. ac Netini quidem ſibi non defuerunt. nam ſimulac pronuntiaſti libenter te Mamertinis quid-

dam

dam remittere, te adierunt, & eandem ſuam cauſam fœderis eſſe docuerunt. tu aliter decernere eadem in cauſa non potuiſti. pronuntias Netinos frumentum dare non oportere: & ab his tamen exigis. Cedo mihi eiuſdem Prætoris literas, & rerum decumarum frumenti imperati, & rerum decretarum tritici empti. Quid potius in hac tanta, ac tam turpi inconſtantia ſuſpicari poſſumus Iudices, quàm id quod neceſſe eſt, aut iſtam à Netinis pecuniam, cùm poſceret, non datam: aut id eſſe actum, ut intelligerent Mamertini, bene ſe apud iſtum tam multa pretia ac munera collocaſſe, cùm idem alij iuris ex eadem cauſa non obtinerent? Hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertinæ laudationis? in qua quàm multa ſint uulnera, quis eſt ueſtrum Iudices, quin intelligat? primùm, ut in iudicijs, qui decem laudatores dare non poteſt, honeſtius eſt ei nullum dare, quàm illum quaſi legitimum numerũ conſuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates ſunt, quibus tu per triennium præfuiſti: argunt cæteræ: pauca, & parua metu repreſſæ ſilent: una laudat. hoc quid eſt, niſi intelligere, quid habeat utilitatis uera laudatio? ſed tamẽ ita Verres prouinciæ præfuiſti, ut hac utilitate neceſſariò tibi ſit carendum. Deinde, id quod alio loco antè dixi, quæ eſt iſta tandem laudatio, cuius laudationis Legati principes & publicè

blicè tibi nauẽ ædificatam, et priuatim ſe ipſos abs te ſpoliatos, expilatosq́; eſſe dixerunt? Poſtremò quid aliud iſti faciunt, cũ te ſoli ex Sicilia laudãt, niſi teſtimonio nobis ſunt, te omnia ſibi eſſe largitũ, quæ tu de Rep. noſtra detraxeris? Quæ colonia eſt in Italia tam bono iure? quod tã immune municipiũ, quod per hos annos tam commoda uacatione ſit uſum omnium rerũ, quàm Mamertina ciuitas per triennium? ſoli, ex fœdere quod debuerũt, non dederũt: ſoli iſto Prætore omniũ rerũ immunes fuerunt: ſoli in iſtius imperio ea conditione uitæ fuerunt, ut popu. Ro. nihil darent, Verri nihil denegarent. Verùm ut ad claſſem, quo ex loco ſum digreſſus, reuertar: accepiſti à Mamertinis nauem contra legẽ, remiſiſti contra fœdera. ita in una ciuitate bis improbus fuiſti: cùm & remiſiſti, quod nõ oportebat, & accepiſti, quod non licebat. exigere te oportuit nauẽ, quæ contra prædones, non quæ cum præda nauigaret: quæ defenderet, ne prouincia ſpoliaretur, nõ quæ noua prouinciæ ſpolia portaret. Mamertini tibi & urbẽ, quò furta undiq; portares, & nauẽ, qua exportares, præbuerunt. illud tibi oppidũ receptaculum prædæ fuit: illi homines teſtes, cuſtodesq́; furtorũ: illi tibi & locũ furtis, et furtorũ uehiculũ cõparauerunt. Itaq; ne tũ quidẽ, cùm claſſem auaritia, ac nequitia tua perdidiſti, nauem Mamertinis imperare auſus es: quo tem-

T pore

pore in tãta inopia nauiũ, tantaq; calamitate prouinciæ, etiãſi precariò eſſent rogandi, tamẽ ab his imperaretur. reprimebat enim tibi et imperandi uim, & rogandi conatũ præclara illa non po. Ro. reddita biremis, ſed Prætori donata Cybea. ea fuit merces imperij, auxilij, iuris, conſuetudinis, fœderis. Habetis unius ciuitatis firmum auxiliũ amiſſum, ac uẽditũ pretio. cognoſcite nunc nouã prædandi rationem, ab hoc primũ excogitatam. Sumptũ omnẽ in claſſem frumento, ſtipẽdio, cæteriſq; rebus, ſuo quæq; Nauarcho ciuitas ſemper dare ſolebat. is neq; ut accuſaretur à nautis cõmittere audebat, & ciuibus ſuis rationẽ referre debebat: ille in omni negotio, non modò labore, ſed etiã periculo ſuo uerſabatur. Erat hoc, ut dico, factitatũ ſemper, nec ſolùm in Sicilia, ſed in omnibus prouincijs, etiã in ſociorũ, & Latinorũ ſtipendio, ac ſumptu, tũ cùm illorũ auxilijs uti ſolebamus. Verres poſt imperiũ cõſtitutũ primꝰ imperauit, ut ea pecunia omnis à ciuitatibus ſibi adnumeraretur: ut is eam pecuniã tractaret, quẽ ipſe præfeciſſet. cui poteſt eſſe dubium, quamobrẽ & omniũ conſuetudinẽ ueterẽ primus immutaris, & tantã utilitatẽ per alios tractandæ pecuniæ neglexeris, & tantã difficultatẽ cum crimine, moleſtiã cũ ſuſpicione ſuſceperis? Deinde alij quæſtus inſtituũtur ex uno genere nauali, uidete quàm multi: accipere à ciuitatibus pecu-

nias,

nias, ne nautas darēt: pretio certo miſſos facere nautas: miſſorū omne ſtipēdiū lucrari: reliquis quod deberet, nō dare. Hæc omnia ex ciuitatū teſtimonijs cognoſcite. Recita teſtimonia ciuitatū. Hunccine hominē? hanccine impudentiā Iudices? hanccine audaciā? ciuitatibus pro numero militū pecuniarū ſummas deſcribere, certo pretio ſexcentenos numos nautarū miſsione conſtituere. quos qui dederat commeatū totius æſtatis abſtulerat: iſte quod & nautæ nomine pro ſtipēdio, frumētoq; acceperat, lucrabatur. itaq; quæſtus duplex uni⁹ miſsiōe fiebat. Atq; *hæc homo amentiſsimus in tanto prædonū impetu, tātoq; periculo prouinciæ, ſic palā faciebat, ut & ipſi prædones ſcirēt, & tota prouincia teſtis eſſet. Cùm propter iſtius hanc tantam auaritiā, nomine claſsis, eſſēt in Sicilia re quidem uera naues inanes, quæ prædā Prætori, nō quæ prædonibus metū afferrent: tamē, cùm P. Ceſecius & P. Tadius decē nauibus his ſemiplenis nauigarēt, nauē quandam piratarū præda refertā, non ceperunt, ſed abduxerunt onere ſuo planè captā, atq; depreſſam. Erat ea nauis plena iuuentutis formoſiſsimæ, plena argenti facti atq; ſignati, multa cū ſtragula ueſte.* Hæc *una nauis à claſſe noſtra nō capta eſt, ſed inuēta ad* Megaridē: *qui locus eſt nō longè à Syracuſis. quod ubi iſti nuntiatum eſt, tametſi noctu cū mulierculis iacebat ebrius, erexit ſe tamen.*

& ſtatim Quaſtori, Legatoq; ſuo cuſtodes miſit cõplures, ut omnia ſibi integra quàm primũ exhiberẽtur. Appellitur nauis Syracuſas: expectatur ab omnibus: ſuppliciũ ſumi de captiuis putatur. iſte quaſi prada ſibi aduecta, nõ pradonibus captis, ſi qui ſenes aut deformes erãt, eos in hoſtiũ numero ducit: qui aliquid formæ, atatis, artificijq; habebãt, abducit omnes: nõnullos Scribis ſuis, filio, cohortiq; diſtribuit: ſymphoniacos homines ſex cuidam amico ſuo Romã muneri miſit. nox illa tota exinanienda naui conſumitur. Archipiratam ipſum uidet nemo, de quo ſuppliciũ ſumi oportuit: hodieq; omnes ſic habent perſuaſum (quid eius ſit, uos coniectura quoq; aſſequi debetis) iſtum clam à piratis ob hunc archipiratã pecuniã accepiſſe. Coniectura bona eſt. iudex eſſe bonus nemo poteſt. qui ſuſpicione certa nõ mouetur. hominem noſtis, conſuetudinẽq; omniũ tenetis, qui ducem pradonum, aut hoſtium ceperit, quam libenter eum palàm ante oculos omnium eſſe patiatur. Hominem in tanto cõuentu Syracuſis uidi neminem Iudices, qui archipiratam captum uidiſſe ſe diceret, cùm omnes, ut mos eſt, ut ſolet fieri, cõcurrerẽt, quarerẽt, uidere cuperẽt. Quid accidit, cur tantopere iſte homo occultaretur, ut eum ne caſu quidem quiſquam aſpicere poſſet? erant homines maritimi Syracuſis, qui cũ ſape iſtius ducis nomen audiſſent, cùm eum

ſæpe timuiſſent, cùm eius cruciatu atq; ſupplicio paſcere oculos, animumq; exaturare uellent: poteſtas aſpiciendi nemini facta eſt. Vnus plures prædonũ duces uiuos cepit P. Seruilius, quàm omnes antea. Ecquando igitur iſto fructu quiſquã caruit, ut uidere piratã capitũ non liceret? At cõtra, quacunq; iter fecit, hoc iucundiſsimũ ſpectaculum omnibus uinctorum, captorumq; hoſtiũ præbebat. Itaq; ei cõcurſus undiq; fiebant, ut non modò ex his oppidis, quà ducebantur, ſed etiã ex finitimis uiſendi cauſa conuenirent. Ipſe autem triumphus quãobrem omniũ triumphorũ gratiſsimus pop. Rom. fuit, atq; iucũdiſsimus? quia nihil eſt uictoria dulcius: nullum eſt autẽ teſtimoniũ uictoriæ certius, quàm, quos ſæpe metueris, eos te uinctos ad ſuppliciũ duci uidere. Hoc tu quãobrem non feciſti? quamobrem ita iſte pirata celatus eſt, quaſi eum aſpicere nefas eſſet? quãobrem ſuppliciũ nõ ſumpſiſti? quã ob cauſam hominem reſeruaſti? ecquẽ audiſti in Sicilia antea captũ archipiratã, qui non ſecuri percuſſus ſit? unum cedò autorẽ tui facti: unius profer exemplum. uiuũ tu archipiratã ſeruabas, quem per triumphum, credò, quẽ ante currũ tuũ duceres. neq; enim quicquã erat iam reliquum, niſi ut claſſe pop. Ro. pulcherrima amiſſa, prouinciaq; lacerata, triũphus naualis tibi decerneretur. Age porrò, cuſtodiri ducem prædonum nouo more,

quàm ſecuri feriri omniũ exemplo magis placuit. Quæ ſunt iſta cuſtodia? apud quos homines? quemadmodum eſt aſſeruatus? Latomias Syracuſanas omnes audiſtis, pleriq; noſtis. op' eſt ingens, magnificũ, Regum ac tyrannorum: totum eſt ex ſaxo in mirandam altitudinẽ depreſſo, & multorum operis penitus exciſo. nihil tam clauſum ad exit⁹, nihil tam ſeptũ undiq;, nihil tam tutum ad cuſtodias nec fieri, nec cogitari poteſt. in has Latomias, ſi qui publicè cuſtodiendi ſunt, etiã ex cæteris oppidis Siciliæ deduci imperantur. Eò quòd multos captiuôs ciues Rom. coniecerat, & quòd eôdem cæteros piratas contrudi imperarat: intellexit, ſi hunc ſubdititiũ archipiratã in eandem cuſtodiã dediſſet, fore ut à multis, illis in Latomijs uerus ille dux quæreretur. itaq; hominẽ huic optimæ, tutiſsimæq; cuſtodiæ non audet cõmittere. deniq; Syracuſas totas timet: amandat hominẽ, quò? Lilybæum fortaſſe. uideo: tamen homines maritimos non planè reformidat. minimè Iudices. Panormũ igitur? audio: quanquam Syracuſis, quoniã in Syracuſano captus erat, maximè, ſi minus ſupplicio affici, at cuſtodiri oportebat. ne Panormũ quidem. Quid igitur? quò putatis? ad homines à piratarum metu, & ſuſpicione alieniſsimos, à nauigando rebusq; maritimis remotiſsimos, ad Centuripinos, homines maximè mediterraneos, ſummos aratores,

qui

qui nomen nunquã timuiſſent maritimi prædonis, unũ te Prætore horruiſſent Aproniũ terreſtrem archipiratam. Et ut quiuis facilè perſpiceret, id ab iſto actũ eſſe, ut ille ſuppoſitꝰ facilè & libenter ſe illum, qui nõ erat, eſſe ſimularet: imperat Cẽturipinis, ut is uictu, cæteriſq; rebus quàm liberaliſſimè, cõmodiſſimeq; habeatur. Interea Syracuſani homines periti & humani, qui nõ modò ea, quæ perſpicua eſſent, uidere, uerũ etiã occulta ſuſpicari poſſent, habebãt rationẽ omnes quotidie piratarũ, qui ſecuri ferirẽtur: quàm multos eſſe oporteret, ex ipſo nauigio, quod erat factum ſex remorum numero, cõijciebant. Iſte, quòd omnes, qui artificij aliquid habuerãt, aut formæ, remouerat atq; abduxerat, reliquos ſi, ut cõſuetudo eſt, uniuerſos ad palum alligaſſet, clamorẽ populi fore ſuſpicabatur, cùm tãto plures abducti eſſent, quàm relicti. propter hanc cauſam cùm inſtituiſſet alios alio tẽpore producere: tamen in tanto cõuentu nemo erat, quin rationẽ, numerumq; haberet, & reliquos non deſideraret ſolũ, ſed etiã poſceret, & flagitaret. Cùm maximus numerus deeſſet, tum iſte homo nefarius in eorũ locum, quos domum ſuam de piratis abduxerat, ſubſtituere & ſupponere cœpit ciues Romanos, quos in carcerem antea cõiecerat: quorum alios Sertorianos milites fuiſſe inſimulabat, & ex Hiſpania fugiẽtes ad Siciliam appulſos

eſſe dicebat: alios qui à prædonibus erãt capti, cùm mercaturas facerẽt, aut aliam ob cauſam nauigarẽt, ſua uoluntate cum piratis fuiſſe arguebat. Itaq; alij ciues Rom. ne cognoſcerẽtur, capitib' obuolutis è carcere ad palum atq; ad necem rapiebantur: alij cùm à multis ciuibus Rom. recognoſcerẽtur, ab omnibus defenderentur, ſecuri feriebãtur. Quorũ ego de acerbiſsima morte, crudeliſsimoq; cruciatu dicam, cùm eum locũ tractare cœpero: & ita dicã, ut ſi me in ea querimonia, quã ſum habiturus de iſtius crudelitate, & de ciuiũ Ro. indigniſsima morte, nõ modò uires, uerùm etiam uita deficiat, id mihi præclarũ & iucũdum putem. Hæc igitur eſt geſta res, hæc uictoria præclara, myoparone piratico capto, dux liberatus, ſymphoniaci Romam miſsi: formoſi homines, & adoleſcentes, & artifices domũ abducti: in eorũ locũ, & ad eorũ numerũ ciues Rom. hoſtilem in modũ cruciati, & necati: omnis ueſtis ablata: omne aurum & argentũ & ablatũ, & auerſum. At quemadmodũ ipſe ſeſe induit priore actione? qui tot dies tacuiſſet, repentè in M. Annij hominis ſplendidiſsimi teſtimonio, cùm is ciues Rom. dixiſſet, & archipiratam negaſſet ſecuri eſſe percuſſum: exiluit cõſcientia ſceleris, & furore ex maleficijs concepto excitatus: dixit ſe, quòd ſciret ſibi crimini datum iri, pecuniã accepiſſe, neq; de uero archipirata ſumpſiſſe ſupplic

pliciũ, ideo ſecuri nõ percußiſſe: domi eſſe apud ſeſe archipiratas dixit duos. O clementiã pop. Rom. ſeu potius patientiã miram ac ſingularẽ. ciuẽ Ro. ſecuri eſſe percuſſum. Annius Eques Rom. dicit: taces. archipiratã negat: fateris. fit in eo gemitus omniũ, & clamor: cùm tamen à præſenti ſupplicio tuo ſe continuit pop. Rom. & repreßit, & ſalutis tuæ rationẽ iudicum ſeueritati reſeruauit. Quî ſciebas tibi crimini datũ iri? quamobrem ſciebas? quamobrem etiã ſuſpicabare? inimicũ habebas neminem: ſi haberes, tamen nõ ita uixeras: ut metum iudicij propoſitum habere deberes. An te, id quod fieri ſolet, conſcientia timidũ, ſuſpicioſumq; faciebat? qui igitur cùm eſſes cum imperio, iam tum iudicium & crimen horrebas: reus cùm tot teſtibus coarguare, potes de damnatione dubitare? Verùm ſi crimen hoc metuebas, ne quis abs te ſuppoſitum eſſe diceret, qui pro archipirata ſecuri feriretur, utrũ tandem tibi ad defenſionem firmius fore putaſti? in iudicio coactu atq; efflagitatu meo producere ad ignotos tantò pòſt eum quẽ archipiratã eſſe diceres? an recenti re, Syracuſis apud notos, inſpectante Sicilia penè tota, ſecuri ferire? uide, quid interſit, utrum faciendum fuerit. in illo reprehenſio nulla eſſe potuit: hîc defenſio nulla eſt. itaque illud ſemper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis præter te fecerit, quæro. Piratam uiuum tenuiſti. quẽ ad

finem? dum cum imperio fuiſti? quamobrem? quam ob cauſam? quo exẽplo? cur tandiu? cur inquã ciuibus Romanis, quos piratæ ceperant, ſecuri ſtatim percuſſis, ipſis piratis lucis uſurã tam diuturnã dediſti? Verùm eſto: ſit tibi illud liberũ omne tempus, quod cum imperio fuiſti. etiam'ne priuatus, etiam'ne reus, etiam'ne penè damnatus, hoſtium duces priuata in domo retinuiſti? Vnum, alterũ menſem, propè annũ: deniq; domi tuæ piratæ, à quo tempore capti ſunt, quoad per me licitum eſt, fuerunt, hoc eſt, quoad per M. Aciliũ Glabrionẽ licitum eſt, qui poſtulãte me, produci, atq; in carcerẽ cõdi imperauit. Quod eſt huiuſce rei ius? quæ cõſuetudo? quod exemplũ? hoſtem acerrimũ, atq; infeſtiſſimũ pop. Rom. ſeu potius cõmunem hoſtẽ gentiũ, nationũq; omniũ, quiſquã omniũ mortalium priuatus intra mœnia domi ſuæ retinere poterit? Quid ſi pridie, quàm à me tu coactus es cõfiteri, ciuibus Rom. ſecuri percuſſis prædonũ ducẽ uiuere, apud te habitare: ſi inquã pridie domo tua profugiſſet, ſi aliquã manum contra pop. Rom. facere potuiſſet: quid diceres? apud me hisbitauit: mecũ fuit: ego illum ad iudiciũ meũ, quò facilius crimen inimicorũ diluere poſſem, uiuũ atq; incolumem reſeruaui. Ita'ne uerò? tu tua pericula communi periculo defendes? tu ſupplicia, quæ debentur hoſtibus uictis, ad tuũ, nõ ad pop. Rom. tempus cõferes?

pop.

pop. Rom. hoſtis priuatis cuſtodijs aſſeruabitur? At etiam qui triumphãt, eoq; diutius uiuos hoſtiũ duces ſeruant, ut his per triumphum ductis pulcherrimum ſpectaculum, fructumq; uictoriæ populus Rom. percipere poſsit: tamen cùm de foro in Capitoliũ currum flectere incipiunt, illos duci in carcerẽ iubent: idemq; dies & uictoribus imperij, & uictis uitæ finem facit. Et nunc credo eſſe dubium, quin tu id commiſſurus non fueris: præſertim cùm ſtatuiſſes, ut ais, tibi cauſam eſſe dicendam, ut ille archipirata non potius ſecuri feriretur, quàm quod erat ante oculos poſitũ, tuo periculo uiueret. Si enim eſſet mortuus, tu qui crimẽ ais te metuiſſe, quæro, cui probares? cùm conſtaret iſtũ Syracuſis ab nullo uiſum eſſe Archipiratam, ab omnibus deſideratũ: cùm dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus eſſet: cùm uulgò loquerentur, ſuppoſitum in eius locum, quem pro illo probare uelles: cùm tute faſſus eſſes, te id crimen tantò antè metuiſſe: ſi eum diceres eſſe mortuum, quis te audiret? qui nunc cùm uiuum iſtum neſcio quem produces, tamen te irrideri uides. Quid, ſi aufugiſſet? ſi uincla rupiſſet? ita ut Nico ille nobiliſsimus pirata fugit, quem P. Seruilius, qua felicitate ceperat, eadem recuperauit. quid diceres? Verùm hoc erat: ſi ille ſemel uerus archipirata ſecuri percuſſus eſſet, pecuniam illam non ha-

beres

heres: ſi hic falſus eſſet mortuus, aut profugiſſet, non eſſet difficile aliũ in ſuppoſiti locũ ſupponere. Plura dixi, quàm uolui, de illo archipirata, & tamen ea quæ certiſſima ſunt huius argumenta, prætermiſi. uolo enim mihi totum eſſe crimen hoc integrũ. eſt certus locus, certa lex, certũ tribunal, quo hoc reſeruetur. Hac tãta præda auctus, mancipijs, argento, ueſte locupletatus, nihilo diligentior ad claſſem ornãdam, milites reuocandos alendosq; eſſe cœpit: cùm ea res non ſolùm prouinciæ ſaluti, uerùm etiam ipſi prædæ eſſe poſſet. Nam æſtate ſumma, quo tempore cæteri Prætores obire prouinciam, & circuncurſare cõſueuerunt: aut etiam in tanto prædonũ metu, & periculo ipſi nauigare: eo tempore ad luxuriam, libidinesq; ſuas domo ſua regia, quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti ſolent, contentus non fuit. tabernacula, quemadmodum conſueuerat temporibus æſtiuis, quod antea iam demõſtraui, carbaſeis intenta uelis collocari iuſſit in litore: quod eſt litus in inſula Syracuſis poſt Arethuſæ fontẽ, propter ipſum introitũ atq; oſtiũ portus, amœno ſanè & ab arbitris remoto loco. Hic dies æſtiuos ſexaginta Prætor pop. Rom. cuſtos defenſorq; prouinciæ ſic uixit, ut muliebria quotidia cõuiuia eſſent, uir accumberet nemo, præter ipſum & prætextatũ filium. tametſi rectè ſine exceptione dixeram uirum, cùm iſti eſſent,

nem

neminem fuiſſe. nonnunquã etiam libertus Timarchides adhibebatur: mulieres autẽ nuptæ nobiles, præter unã mimi Iſidori filiam, quam iſte propter amorẽ ab Rhodio tibicine abduxerat, Pippa quadã, uxor Aeſchrionis Syracuſani: de qua muliere plurimi uerſus, qui in iſtius cupiditatẽ facti ſunt, tota Sicilia percelebrantur. Erat Nice facie eximia, ut prædicatur, uxor Cleomenis Syracuſani. hanc Cleomenes uir amabat: ueruntamen huius libidini aduerſari nec poterat, nec audebat: & ſimul ab iſto donis, beneficijsq́; plurimis deuinciebatur. illo autẽ tempore iſte, tametſi ea eſt hominis impudentia, quã noſtis, ipſe tamen, cùm uir eſſet Syracuſis, uxorẽ eius parũ poterat animo ſoluto ac libero tot in acta dies ſecum habere. itaq; excogitat rem ſingularẽ. naues, quib⁹ Legatus præfuerat, Cleomeni tradit: Claſſi pop. Rom. Cleomenẽ Syracuſanũ præeſſe iubet atq; imperat. hoc eò facit, ut ille non ſolùm abeſſet à domo, tum cùm nauigaret: ſed etiã libẽter cum magno honore, beneficioq́; abeſſet: ipſe autem remoto, atq; ablegato uiro, non liberius quàm antè (quis enim unquã iſtius libidini obſtitit?) ſed paulò ſolutiore tamen animo ſecũ illam haberet, ſi non tanquã uirum, at tanquã æmulum remouiſſet. Accipit nauem ſociorũ, atq; amicorum Cleomenes Syracuſanus. Quid primùm aut accuſem, aut querar Iudices? Siculo'ne hom

homini Legati, Quæſtoris, Prætoris deniq; poteſtatem, honorem, autoritatem dari? Si te impediebat iſta conuiuiorum, mulierumq; occupatio: ubi Quæſtores? ubi Legati? ubi ternis denarijs æſtimatum frumentum? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot tantaq; ornamẽta magiſtratibus & Legatis à Senatu populoq; Rom. permiſſa & data? deniq; ubi Præfecti & Tribuni tui? Si ciuis Ro. dignus iſto negotio nemo fuit, quid ciuitates, quæ in amicitia, fideq; pop. Ro. perpetuò manſerãt? ubi Segeſtana? ubi Cẽturipina ciuitas, quæ tum officijs, fide, uetuſtate, tum etiã cognatione pop. Rom. nomen attingunt? O dij immortales, quid, ſi harũ ipſarũ ciuitatũ militibus, nauibus, nauarchis, Syracuſanus Cleomenes iuſſus eſt imperare? nõ omnis honos ab iſto dignitatis, æquitatis, officijq; ſublatus eſt? Ecquod in Sicilia bellum geſſimus, quin Centuripinis ſocijs, Syracuſanis hoſtibus uteremur? atq; hæc omnia ad memoriã uetuſtatis, nõ ad contumeliam ciuitatis referri uolo. Itaq; ille uir clariſſimus, ſummusq; Imperator M. Marcellus, cuius uirtute capta, miſericordia cõſeruatæ ſunt Syracuſæ, habitare in ea parte urbis, quæ inſula eſt, Syracuſanũ neminẽ uoluit. hodie inquam Syracuſanum in ea parte habitare non licet. eſt enim locus, quẽ uel pauci poſſunt defendere. cõmittere igitur eum non fideliſſimis hominibus noluit: ſimul quòd ab illa

parte

parte urbis nauibus aditus ex alto eſt.quam-obrem qui noſtros exercitus ſæpe excluſerãt,ijs clauſtra loci cõmittenda nõ exiſtimauit. Vide quid interſit inter tuã libidinẽ,maiorumq; autoritatem:inter amorem furoremq; tuũ, & illorum conſiliũ atq; prudentiã.illi aditũ litoris Syracuſanis ademerunt : tu maritimũ imperiũ conceßiſti.illi habitare in eo loco Syracuſanũ, quò naues accedere poſſent, noluerũt:tu claßi, & nauibus Syracuſanũ præeſſe uoluiſti.quibus illi urbis ſuæ partẽ ademerunt,ijs tui noſtri imperij partem dediſti:& quorũ ſociorũ opera Syracuſani nobis dicto audientes ſunt,eos Syracuſanis dicto audientes eſſe iußiſti. Egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes è portu: ſequitur Segeſtana nauis, Tyndaritana, Herbitenſis, Heraclienſis, Apolloniẽſis, Haluntina: præclara claßis in ſpeciem,ſed inops, & infirma propter dimißionẽ propugnatorũ, atq; remigum.tandiu in imperio ſuo claſſem iſte Prætor diligens uidit, quandiu conuiuium eius flagitioſißimũ prætervecta eſt.ipſe autem, qui uiſus multis diebus non eſſet,tum ſe tamen in conſpectum nautis pauliſper dedit.ſtetit ſoleatus Prætor pop.Rom.cum pallio purpureo, tunicaq; talari,muliercula nixus in litore.iam hoc ipſo iſtum ueſtitu Siculi, ciueſq; Romani permulti ſæpe uiderunt. Poſteaquam paulùm prouecta claßis eſt,& Pachynum quinto

die

die deniq; appulſa eſt: nautæ fame coacti, radices palmarũ agreſtium, quarum erat in illis locis, ſicut in magna parte Siciliæ, multitudo, colligebant, & his miſeri perditiq; alebantur. Cleomenes autẽ, qui alterũ ſe Verrem cum luxuria, atq; nequitia, tum etiã imperio putaret: ſimiliter totos dies, in litore tabernaculo poſito perpotabat. Ecce autẽ repentè ebrio Cleomene, eſurientibus cæteris, nuntiatur piratarũ naues eſſe in portu Ediſſæ: nam ita is locus nominatur. noſtra autẽ claſsis erat in portu Pachyni. Cleomenes autẽ, quòd erat terreſtre præſidium non re, ſed nomine, ſperabat iis militibus, quos ex eo loco deduxiſſet, explere ſe numerũ nautarum, & remigum poſſe. reperta eſt eadem iſti⁹ hominis auariſsimi ratio in præſidiis, quæ in claſsibus. nam erant perpauci reliqui, cæteriq; dimiſsi. princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malũ erigi, uela fieri, præcidi anchoras imperauit: & ſimul, ut ſe cæteri ſequerentur, ſignũ dari iuſsit. hæc Centuripina nauis erat incredibili celeritate uelis. nam ſcire iſto Prætore nemo poterat, quid quæq; nauis remis facere poſſet: etſi in hac quadriremi propter honorem & gratiã Cleomenis minimè multi remiges, & milites deerant. Euolarat iam è cõſpectu ferè fugiẽs quadriremis, cũ etiã tũc cæteræ naues ſuo in loco moliebãtur. Erat anim⁹ in reliquis, quanquã erant pauci, quoquo modo ſeſe

ſeſe res habebat, pugnare tamẽ ſe uelle clamabant: & quod reliquum uitæ uiriumq; fames fecerat, id ferro potiſsimùm reddere uolebant. Quòd ſi Cleomenes non tãto antè fugiſſet, aliqua tamen ad reſiſtendum ratio fuiſſet. erat enim ſola illa nauis conſtrata, & ita magna, ut propugnaculo cæteris poſſet eſſe. quæ, ſi in prædonum pugna uerſaretur, urbis inſtar habere, ĩter illos piraticos myoparones uideretur. ſed tũc inopes relicti à duce, præfectoq; claſsis, eundẽ neceſſariò curſum tenere cœperunt. Pelorum uerſus, ut ipſe Cleomenes, ita cæteri nauigabant: neque ita tamen tam prædonum fugiebant impetum, quàm Imperatorem ſequebantur. Tum ut quiſque in fuga poſtremus, ita periculo princeps erat. poſtremã enim quanq; nauem piratæ primam adoriebãtur. ita prima Haluntinorum nauis capitur, cui præerat Haluntinus homo nobilis Philarchus, quem ab illis prædonibus Locrenſes poſtea publicè redemerunt: ex quo uos priore actione iurato rem omnem, cauſamq; cognoſtis. deinde Apolloni enſis nauis capitur, & eius præfectus Anthropinus occiditur. Hæc dum agũtur, interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat: iam ſeſe in terram è naui eiecerat, quadriremem q; in ſalo fluctuantem reliquerat: Reliqui præfecti nauium, cùm in terram Imperator exiſſet, cũ ipſi neq; repugnare, neq; mari effugere, ullo

modo poſſent, appulſis ad Pelorū nauibus Cleomenem perſecuti ſunt. Tunc prædonū dux Heracleo, repentè, præter ſpem, nō ſua uirtute, ſed iſtius auaritia, nequitiaq; uictor, claſſem pulcherrimam pop. Ro. in litus expulſam & eiectam, cùm primum aduesperaſceret, inflāmari, incēdiq; iuſsit. O tēpus miſerū, atq; acerbū prouinciæ Siciliæ: ò caſum illū multis innocētibus calamitoſum, atq; funeſtum: ò iſtius nequitiam, ac turpitudinem ſingularem. una atq; eadem nox erat, qua Prætor amoris turpiſsimi flamma, ac claſsis pop. Rom. prædonū incendio conflagrabat. Affertur nocte intempeſta grauis huiuſce mali nūtius Syracuſas: curritur ad Prætoriū quò iſtum è cōuiuio illo præclaro reduxerant paulò antè mulieres cum cantu, atq; ſymphonia. Cleomenes, quāquam nox erat, tamen in publico eſſe non audet: includit ſe domi: neq; aderat uxor, quæ conſolari hominē in malis poſſet. Huius autē præclari Imperatoris ita erat ſeuera domi diſciplina, ut in re tanta, in tam graui nuntio nemo admitteretur: nemo eſſet, qui auderet, aut dormientē excitare, aut interpellare uigilantem. Iam uerò re ab omnibus cognita, concurſabat urbe tota maxima multitudo. nō enim ſicut antea cōſuetudo erat, prædonū aduētū ſignificabat ignis è ſpecula ſublatus, aut tumulo: ſed flāma ex ipſo incendio nauium & calamitatē acceptam, & periculum reliq

reliquum nuntiabat. Cùm Prætor quæreretur, & conſtaret ei neminẽ nũtiaſſe:ſit ad domum eius cũ clamore concurſus,atq; impetus. Tum iſte excitatus exit:audit rem omnẽ ex Timarchide:ſagũ ſumit.lucebat iam ferè:procedit in mediũ uini,ſomni,ſtupri plenus. Excipitur ab omnibus eiuſmodi clamore, ut ei Lampſaceni periculi ſimilitudo uerſaretur ante oculos.hòc etiam maius hoc uidebatur,quòd in odio ſimili multitudo hominum hac erat maxima.tum iſtius acta commemorabantur,tum flagitioſa illa conuiuia:tum appellabantur à multitudine mulieres nominatim:tũ quærebatur ex ipſo palàm,tot dies cõtinuos,per quos nunquã uiſus eſſet,ubi fuiſſet,quid egiſſet:tum Imperator ab iſto præpoſitus Cleomenes flagitabatur: neque quicquã propius eſt factũ,quàm ut illud Vticenſe exemplũ de Adriano transferretur Syracuſas,ut duo ſepulcra duorũ Prætorũ improborũ,duabusq; in prouincijs cõſtituerentur:uerùm habita eſt à multitudine ratio tẽporis, habita eſt tumultus,habita etiã dignitatis, exiſtimationisq; cõmunis,quòd is eſt cõuentus Syracuſis ciuiũ Ro.*ut nõ modò illa prouincia,uerùm etiã hac Rep.digniſſimus exiſtimetur.Confirmant ipſi ſe,cùm is etiã tum ſemiſomnis ſtuperet:arma capiũt:totũ forũ atq; inſulã,quæ eſt urbis magna pars,complent.Vnam illam ſolã noctem prædones ad Pelorum commorati,cùm*

fumantes etiam noſtras naues reliquiſſent, accedere incipiunt ad Syracuſas, qui uidelicet ſæpe audiſſent, nihil eſſe pulchrius, quàm Syracuſarum mœnia, ac portus: ſtatuerãt ſeſe, ſi ea Verre Prætore non uidiſſent, nũquam eſſe uiſuros. ac primo ad illa æſtiua Prætoris accedunt, ipſam illam ad partem litoris, ubi iſte per eos dies tabernaculis poſitis caſtra luxuriæ collocarat. quem poſtea quàm inanem locum offenderunt, & Prætorem commouiſſe ex eo loco caſtra ſenſerũt: ſtatim ſine ullo metu in portum ipſum penetrare cœperunt. Cùm in portum dico Iud. (explanandum eſt enim diligentius eorum cauſa, qui locũ ignorant) in urbem dico, atq; in urbis intimam partemueniſſe piratas. nõ enim portu illud oppidum clauditur, ſed urbe portus ipſe cingitur, & cõcluditur: nõ ut alluãtur à mari mœnia extrema, ſed influat in urbis ſinum portus. Hic te Prætore Heracleo Archipirata cũ quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium ſuum nauigauit. Prò dij immortales, piraticus myoparo, cùm imperiũ po. Rom. nomen, ac faſces eſſent Syracuſis, uſq; ad forum & ad omnes urbis crepidines acceſſit: quò neq; Carthaginienſium glorioſiſſimæ claſſes, cùm mari plurimum poterant, multis bellis ſæpe conatæ, unquam aſpirare potuerunt: neq; pop. Rom. inuicta ante te Prætorem gloria illa naualis, unquam tot Punicis, Sicilienſibus'que

bellis

Bellis penetrare potuit: qui locus eiuſmodi eſt, ut antè Syracuſani in mœnibus ſuis, in urbe, in foro hoſtem armatum ac uictorem, quàm in portu ullam hoſtium nauem uiderent. hîc te Prætore prædonum nauiculæ peruagatæ ſunt, quò Athenienſium claßis ſola poſt hominum memoriam CCC. *nauibus ui, ac multitudine inuaſit: quæ in eo ipſo portu, loci ipſius, portusq; natura uicta, atque ſuperata eſt. hic primùm opes illius ciuitatis uictæ, cõminutæ, depreſſæq; ſunt: in hoc portu Athenienſium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factum exiſtimatur. eò'ne pirata penetrauit, quò ſimul atq; adiſſet, non modò à latere, ſed etiã à tergo magnam partem urbis relinqueret? Inſulam totam præteruectus eſt: quæ eſt urbis magna pars Syracuſis ſuo nomine, ac mœnibus. quo in loco maiores (ut antè dixi) Syracuſanũ quenquam habitare uetuerunt: quòd qui illam partem urbis tenuerint, in eorum poteſtatem portum futurum intelligebant. At quemadmodum eſt peruagatus? radices palmarũ agreſtium, quas in noſtris nauibus inuenerant, iaciebant, ut omnes iſtius improbitatem, & calamitatẽ Siciliæ poſſent cognoſcere. Siculos'ne milites, aratorum'ne liberos, quorũ patres tantum labore ſuo frumenti exarabant, ut popu. Rom. totiq; Italiæ ſuppeditare poſſent, eos'ne in inſula Cereris natos, ubi primùm fruges in-*

nienta eſſe dicitur,eo cibo eſſe uſos, à quo maiores corũ cæteros quoq; frugibus inuentis remouerunt? Te Prætore Siculi milites palmarum ſtirpibus,prædones Siculo frumẽto alebantur. O ſpectaculũ miſerum,atq; acerbum,ludibrio eſſe urbis gloriã,pop.Rom.nomen:hominũ conuentu,atq; multitudine,piratico myoparone,in portu Syracuſano de claſſe pop. Ro. triumphũ agere piratã,cùm Prætoris nequiſsimi, inertiſſimiq; oculos prædonũ remi reſpergerẽt. Poſtea quàm è portu piratæ non metu aliquo affecti,ſed ſatietate exierãt,tum cœperũt quærere homines cauſam illius tãta calamitatis:dicere omnes,& palã diſputare, minimè eſſe mirãdum,ſi militibus,remigibusq; dimiſsis,reliquis egeſtate,& fame perditis, Prætore tot dies cum mulierculis perpotante,tãta ignominia,& calamitas eſſet accepta.hæc autẽ iſtius uituperatio,atq; infamia confirmabatur eorũ ſermone, qui à ſuis ciuitatibus illis nauibus præpoſiti fuerãt:qui ex illo numero reliqui Syracuſas claſſe amiſſa refugerant. dicebãt quos ex ſua quiſq; naui miſſos ſciret eſſe.res erat clara:neq; ſolùm argumẽtis,ſed etiã certis teſtibus iſtius audacia tenebatur. homo certior fit ugi nihil in foro,& conuentu tota die,niſi hoc quæri à Nauarchis,quemadmodum claſsis ſit amiſſa. illos reſpondere, & docere unũquenq; miſsione remigum,fame reliquorũ, Cleomenis

timore

timore & fuga. Quod poſteaquã iſte cognouit, hanc rationẽ habere cœpit. cauſam ſibi dicendam eſſe ſtatuerat iam antè, quàm hoc uſu ueniret, ita ut ipſum priore actione dicere audiſtis. uidebat illis Nauarchis teſtibus, tantum hoc crimẽ ſuſtinere ſe nullo modo poſſe: conſiliũ capit primò ſtultum, ueruntamen clemẽs: Cleomenẽ, et Nauarchos ad ſe uocari iubet: ueniũt. accuſat eos, quòd huiuſmodi de ſe ſermones habuerint: rogat, ut id facere deſiſtant, & in ſua quiſq; naui dicat ſe tantũ habuiſſe nautarum, quantum oportuerit, neq; quẽquam eſſe dimiſſum. Illi enimuero ſe oſtendunt, quod uellet, eſſe facturos. Iſte non procraſtinat: aduocat amicos ſtatim: quærit ex his ſigillatim, quot quiſq; nautas habuerit: reſpondit unuſquiſq;, ut erat præceptũ. iſte in tabellas refert: obſignat ſignis amicorum prouidens homo: ut contra hoc crimen, ſiquando opus eſſet, hac uidelicet teſtificatione uteretur. Deriſum credo eſſe hominem amentem à ſuis cõſiliarijs, & admonitũ, haſce ei tabellas nihil profuturas: etiã plus ex nimia Prætoris diligentia ſuſpicionis in eo crimine futurum. Iam iſte erat hac ſtultitia multis in rebus uſus, ut publicè quoq;, quæ uellet, in ciuitatum literis & tolli, & referri iuberet: quæ omnia nunc intelligit ſibi nihil prodeſſe, poſteaquàm certis literis, teſtibus, autoritatibusq; conuincitur. ubi hoc uidet, illorũ confeßionem,

teſtificationem ſuam, tabellas ſibi nullo adiumento futuras: init conſilium, nõ improbi Prætoris (nam id quidem eſſet ferendum) ſed importuni, atq; amentis tyranni. ſtatuit, ſi hoc crimen extenuare uellet (nam omnino tolli poſſe non arbitrabatur) Nauarchos omnes teſtes ſui ſceleris uita eſſe priuandos. Occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? poterò'ne animaduertere in eos, quos dicto audientes eſſe iuſsi? miſſum facere eum, cui imperium, poteſtatem'que permiſi? poterò'ne eos afficere ſupplicio, qui Cleomenẽ ſecuti ſunt? ignoſcere Cleomeni, qui ſecum fugere, & ſe conſequi iuſsit? poterò'ne in eos eſſe uehemens, qui naues inanes non modò habuerunt, ſed etiam apertas? in eum diſſolutus, qui ſolus habuerit conſtratam nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes unà. ubi fides? ubi execrationes? ubi dextræ, complexusq́; ? ubi illud contubernium muliebris militiæ in illo delicatiſsimo litore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem uocat. dicit ei, ſe ſtatuiſſe animaduertere in omnes Nauarchos: ita ſui periculi rationes ferre, ac poſtulare. tibi uni parcã, & totius iſtius culpæ crimen, uituperationemq́; inconſtantiæ potius ſuſcipiam, quàm aut in te ſim crudelis, aut tot, tã graues teſtes uiuos, incolumesq́; eſſe patiar. agit gratias Cleomenes: approbat conſilium: dicit, ita fieri oportere. admonet tamen

illud

illud, quod iſtum fugerat, in Phalargũ Centuripinum Nauarchum non poſſe animaduerti, propterea quòd ſecum fuiſſet unà in Centuripina quadriremi. Quid ergo? iſte homo ex eiuſmodi ciuitate, adoleſcẽs nobiliſſimus, teſtis relinquetur? In præſentia, inquit Cleomenes, quoniam ita neceſſe eſt: ſed poſt aliquid uidebimus, ne iſte nobis obſtare poſſit. Hæc poſteà quàm acta & conſtituta ſunt, procedit iſte repentè è Prætorio inflammatus ſcelere, furore, crudelitate: in forum uenit: Nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent, nihil ſuſpicarentur, ſtatim accurrunt. Iſte hominibus miſeris, innocẽtibusq́; iniÿci catenas imperat. implorare illi fidem populi Roma. & quare id faceret, rogare. tunc iſte hoc cauſa dicit, quòd claſſem prædonibus prodidiſſent. Fit clamor, & admiratio populi, tantam eſſe in homine impudentiam, atq; audaciam, ut aut aliÿs cauſam calamitatis attribueret, quæ omnis propter auaritiam ipſius accidiſſet: aut, cùm ipſe prædonum ſocius putaretur, aliÿs proditionis crimen inferret: deinde, hoc quintodecimo die crimen eſſe natum, poſtquam claſſis eſſet amiſſa. Cùm hæc fierent, quærebatur, ubi eſſet Cleomenes: nõ quò illum ipſum, cuiuſmodi eſſet, quiſquam ſupplicio propter illud incommodum dignum putaret. nam quid Cleomenes facere potuit (non enim poſſum quẽquam inſimulare falsò) quid

inquam magnopere potuit Cleomenes facere, iſtius auaritia nauibus exinanitis? atq; eũ nident ſedere ad latus Prætoris, & ad aurẽ familiariter, ut ſolitus erat inſuſurrare. tum uerò omnibus indigniſsimũ uiſum eſt, homines honeſtiſsimos, electos ex ſuis ciuitatibus, in ferrũ atq; in uincla cõiectos: Cleomenẽ propter flagitiorũ, ac turpitudinis ſocietatẽ familiariſsimum eſſe Prætoris. apponitur his tamẽ accuſator Næuius Turpio quidã, qui C. Sacerdote Prætare iniuriarum damnatus eſt, homo bene appoſitus ad iſtius audaciam: quẽ iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni calmnnia, præcurſorem habere ſolebat & emiſſariũ. Veniunt Syracuſas parentes, propinquiq; miſerorum adoleſcentiũ hoc repẽtino calamitatis ſuæ commoti nuntio: uinctos aſpiciunt catenis liberos ſuos, cùm iſtius auaritiæ pœnam collo, & ceruicibus ſuis ſuſtinerent: adſunt, defendunt, proclamant, fidẽ tuam, quæ nuſquam erat, nec unquam fuit, implorant. Pater aderat Dexio Tyndaritanus homo nobiliſsimus, hoſpes tuus, cuius tu domi fueras, quem hoſpitem appellaras. eum cùm illa autoritate, & miſeria uideres præditum, non te eius lacrymæ, non ſenectus, non hoſpitij ius, atque nomẽ à ſcelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit. Sed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani bellua cõmemoro? qui Stheniũ Thermitanum

hoſp

hoſpitē ſuum, cuius domū per hoſpitium exhauſit & exinaniuit, abſentē in reos retulerit, cauſa indicta capite damnarit, ab eo nunc hoſpitiorum iura, atq; officia quæramus? cum homine enim crudeli nobis res eſt, an cū fera atq; immani bellua? te patris lacrymæ de innocētis filij periculo non mouebant? cùm patrem domi reliquiſſes, filium tecū haberes: te neq; præſens filius de liberorū charitate, neq; abſens pater de indulgētia patria commonebat? catenas habebat hoſpes tuus Ariſtæus, Dexionis filius. quid ita? prodiderat claſſem. quod ob præmiū? deſeruerat exercitum. quid Cleomenes? ignauus fuerat: at eum tu ob uirtutem corona aurea donaras. dimiſerat nautas: at ab omnibus tu mercedem miſsionis acceperas. Alter parens ex altera parte erat Herbitenſis Eubulida, homo domi ſuæ clarus & nobilis: qui, quia Cleomenem in defendendo filio læſerat, nudus penè eſt deſtitutus. Quid erat autē quod quiſquam diceret, aut defenderet? Cleomenem nominare non licet. at cauſa cogit. moriere, ſi appellaris. nunquam enim iſte eſt cuiquam mediocriter minatus. At remiges nō erant. Prætorem tu accuſas? frange ceruicem. Si neq; Prætorem, neq; Prætoris æmulum appellare licebit: cùm in his duobus tota cauſa ſit, quid futurū eſt? Dicit etiā cauſam Heracli⁹ Segeſtanus homo domi ſuæ ſummo loco natus. Audite, ut

neſtra

ueſtra humanitas poſtulat Iud. audietis enim de magnis incommodis, iniurijs'que ſociorum. Hunc ſcitote fuiſſe Heraclium in ea cauſa, qui propter grauem morbum oculorũ tum non nauigarit, & iuſſu eius qui poteſtatẽ habuit, cum cõmeatu Syracuſis remanſerit. Iſte certè neq; prodidit claſſem, neque metu perterritus fugit, neq; exercitum deſeruit. etenim tunc eſſet hoc animaduerſum, cùm claſsis Syracuſis proficiſcebatur. is tamen in eadẽ cauſa fuit, quaſi eſſet in aliquo manifeſto ſcelere deprehenſus, in quẽ ne falsò quidem cauſa cõferri criminis potuit. Fuit illis Nauarchus Heraclienſis quidam Furius (nam habẽt illi nonnulla huiuſcemodi Latina nomina) homo, quandiu uixit, domi ſuæ non ſolùm, poſt mortem tota Sicilia clarus, & nobilis: in quo homine tantum animi fuit, non ſolùm ut iſtum liberè læderet (nam id quidem, quoniam moriendũ uidebat, ſine periculo ſe facere intelligebat) uerùm morte propoſita, cùm lacrymans in carcere mater noctes, dieſq; aſsideret, defenſionẽ cauſæ ſuæ ſcripſit: quam nunc nemo eſt in Sicilia, quin habeat, quin legat, quin tui ſceleris, & crudelitatis ex illa oratione cõmonefiat. in qua docet, quot à ciuitate ſua nautas acceperit: quot, et quãti quẽque dimiſerit: quot ſecum habuerit: item de cæteris nauibus dicit. quæ cùm apud te diceret, uirgis oculi uerberabãtur. ille morte propoſita,

facilè

facilè dolorē corporis patiebatur. clamabat, id quod ſcriptū reliquit, facinus eſſe indignū, plus impudiciſsimæ mulieris apud te de Cleomenis ſalute, quàm de ſua uita lacrymas matris ualere. deinde etiam illud uideo eſſe dictum, quod, ſi rectè nos populus Rom. cognouit, non falsò ille iam in ipſa morte de uobis prædicauit: non poſſe Verrem teſtes interficiendo, crimina ſua extinguere: grauiorem apud ſapientes iudices ſe fore ab inferis teſtem, quàm ſi uiuus in iudicium produceretur. tum, auaritiæ ſolum, ſi uiueret: nunc cùm ita eſſet necatus, ſceleris, audaciæ, crudelitatis teſtem fore. Iam illa præclara: non teſtium modò cateruas, cùm tua res ageretur, ſed tum à dijs Manibus innocentium pœnas, ſceleratorumq́; furias in tuū iudicium eſſe uenturas: ſeſe ideo leuiorem caſum ſuum fingere, quòd iam antè aciem ſecuriū tuarum, Seſtijq́; tui carnificis uultum & manum uidiſſet, cùm in conuentu ciuium Rom. iuſſu tuo ſecuri ciues Rom. ferirentur. Ne multa Iudices, libertatem quam uos ſocijs dediſtis, hac ille in acerbiſsimo ſupplicio miſerrimæ ſeruitutis abuſus eſt. Condemnat omnes de conſilij ſententia: tamen neq; iſte in tanta re, tot hominum, totq́; ciuiū cauſa, P. Vectium ad ſe accerſit Quæſtorem ſuum, cuius conſilio uteretur: neq; P. Ceruium talem uirum Legatum, qui, quia Legatus iſto Prætore in Sicilia fuit, primus ab iſto

iudex

iudex reiectus eſt: ſed de latronum, hoc eſt, de comitũ ſuorum ſententia condẽnat omnes. Hic cũſti Siculi fideliſſimi, atq; antiquiſſimi ſocij, plurimis affecti beneficijs à maioribus noſtris, grauiter cõmouentur, & de ſuis periculis, fortunisq; omnibus pertimeſcũt. Illã clementiam, manſuetudinemq́; noſtri imperij in tãtam crudelitatem, inhumanitatemq́; eſſe conuerſam? condemnari tot homines uno tempore nullo crimine? defenſionẽ ſuorũ furtorum Prætorem improbũ ex indigniſſima morte innocẽtiũ quærere? Nihil addi iam uidetur Iud. ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq́; poſſe, & rectè nihil uidetur. nam ſi cùm aliorũ improbitate certet, longè omnes, multumq́; ſuperabit. ſed ſecum ipſe certat: id agit, ut ſemper ſuperius ſuum facinus nouo ſcelere uincat. Phalargum Centuripinum dixeram exceptum eſſe à Cleomene, quòd in eius quadriremi Cleomenes uectus eſſet: tamen quia pertimuerat adoleſcens, quòd eandem ſuam cauſam uidebat eſſe, quam illorum, qui innocentes peribant: ad hominem accedit Timarchidis: à ſecuri negat eſſe ei periculum: uirgis ne cæderetur, monet ut caueat. Ne multa, ipſum dicere adoleſcentem audiſtis, ſe ob hunc uirgarum metum, pecuniam Timarchidi numeraſſe. Leuia ſunt hæc in hoc reo crimina. metum uirgarum Nauarchus nobiliſſimæ ciuitatis pretio redemit: humanum.

manum.alius ne condemnaretur, pecuniã dedit:uſitatum eſt.non uult pop.Rom.obſoletis criminibus accuſari Verrẽ:noua poſtulat,inaudita deſiderat:nõ de Prætore Siciliæ,ſed de crudeliſsimo tyrãno fieri iudiciũ arbitratur. includuntur in carcerẽ condẽnati:ſuppliciũ conſtituitur in illos:ſumitur de miſeris parentibus Nauarchorum: prohibentur adire ad filios ſuos: prohibentur liberis ſuis cibum,ueſtitumq́; ferre.patres hi,quos uidetis,iacebãt in limine:matresq́; miſeræ pernoctabant ad oſtiũ carceris, ab extremo complexu liberùm excluſæ:quæ nihil aliud orabãt,niſi ut filiorũ extremum ſpiritum excipere ſibi liceret. Aderat ianitor carceris,carnifex Prætoris, mors, terrorq́; ſociorũ & ciuiũ,lictor Seſtius,cui ex omni gemitu,doloreq́; certa merces cõparabatur.ut adeas,tantum dabis:ut cibum tibi intrò ferre liceat, tantum.nemo recuſabat.Quid, ut uno ictu ſecuris afferam mortem filio tuo, quid dabis? ne diu crucietur? ne ſæpius feriatur? ne cũ ſenſu doloris aliquo aut cruciatu ſpiritus auferatur? Etiã ob hanc cauſam pecunia lictori dabatur. O magnum,atque intolerandum dolorem,ò grauem acerbamq́; fortunam.non uitam liberûm, ſed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parẽtes.atq; ipſi etiam adoleſcentes cũ Seſtio de eadem plaga,& de uno illo ictu loquebantur:idq́; poſtremum parẽtes ſuos liberi

orabant

orabãt,ut leuãdi cruciatus ſui cauſa lictori pecunia daretur. Multi & graues dolores inuenti parẽtibus, & propinquis: multi ueruntamen mors ſit extrema. non erit. eſt'ne aliquid ultrà, quò progredi crudelitas poßit? reperietur. Nã illorũ liberi cùm erunt ſecuri percußi, ac necati, corpora feris obijcientur. hoc ſi luctuoſum eſt parenti, redimat pretio ſepeliendi poteſtatem. Onaſum Segeſtanũ hominem nobilem dicere audiſtis, ſe ob ſepulturam Heraclij Nauarchi pecuniã Timarchidi dinumeraſſe: hoc ne poßis dicere. patres enim ueniunt amißis filijs irati. uir primarius, homo nobilißimus, dicit: neq; de filio dicit. Iam hoc, quis tum fuit Syracuſis, qui nõ audierit, quin ſciat, has per Timarchidem pactiones ſepulturæ cum uiuis etiã illis eſſe factas? non palàm cũ Timarchide loquebantur? nõ omnes hominum propinqui adhibebantur? non palàm uiuorum funera locabantur? Quibus rebus omnibus actis, atque deciſis, producuntur è carcere, & deligãtur ad palum. Quis tam fuit illo tempore durus, & ferreus? quis tam inhumanus, præter unum te, qui non illorũ ætate, nobilitate, miſeria cõmoueretur? ecquis fuit, quin lacrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorũ, ut fortunam tamen non alienã, periculum autẽ commune agi arbitraretur? Feriuntur ſecuri. lætaris tu in omniũ gemitu, & triumphas: teſtes auaritiæ tuæ gaudes eſſe ſub-

latos

latos. Errabas Verres, & uehemẽter errabas, cùm te maculas furtorum, & flagitiorũ tuorũ, ſociorũ innocentiũ ſanguine eluere arbitrabare: præceps amẽtia ferebare, qui te exiſtimares auaritiæ uulnera crudelitatis remedijs poſſe ſanare. Etenim quãquam illi ſunt mortui ſceleris tui teſtes, tamen eorũ propinqui neq; tibi, neq; illis deſunt: tamen ex illo ipſo numero Nauarchorum aliqui uiuunt, & adſunt: quos, ut mihi uidetur, ab illorum innocentium pœna fortuna ad hãc cauſam reſeruauit. Adeſt Philarchus Haluntinus, qui, quia cum Cleomene non fugit, oppreſſus à prædonibus, & captus eſt: cui calamitas ſaluti fuit: qui niſi captus à piratis eſſet, in hunc prædonem ſociorum incidiſſet. dicet is pro teſtimonio de miſsione nautarum, de fame, de Cleomenis fuga. Adeſt Centuripinus Phalargus, in ampliſsima ciuitate, ampliſsimo loco natus. eadẽ dicit: nulla in re diſcrepat. Per deos immortales Iud. quo tandẽ animo feretis? aut hæc quemadmodum auditis? Vtrum ego deſipio, & plus quàm ſatis opus eſt, doleo in tãta calamitate, miſeriaq; ſociorum? an uos quoq; hic acerbiſsimus innocentium cruciatus, & mœror pari ſenſu doloris afficit? Ego enim cùm Herbitẽſem, cùm Heracliẽſem ſecuri eſſe percuſſum dico, uerſatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. eorũne populorũ ciues, eorum'ne agrorũ colonos, ex quibus maxima uis

frumenti quotannis plebi Rom. illorũ operis ac laboribus quæritur, qui à parẽtibus ſpe noſtri imperij, noſtræq; æquitatis ſuſcepti, educatiq; ſunt, ad C. Verris nefariã immanitatem, & ad cius ſecurẽ funeſtã eſſe ſeruatos? Cũ mihi Tyndaritani illius uenit in mentẽ, cùm Segeſtani, tum iura ſimul ciuitatũ, atq; officia conſidero quas urbes P. Africanus etiã ornãdas eſſe ſpolijs hoſtiũ arbitratus eſt, eas C. Verres non ſolùm illis ornamentis, ſed etiã uiris nobiliſsimis nefario ſcelere priuauit. En quod Tyndaritani libenter prædicẽt: nos in ſeptẽdecim populis Siciliæ non eramus: nos ſemper in omnibus Punicis, Siciliẽſibusq; bellis amicitiã, fidẽq; pop. Rom. ſecuti ſum⁹: à nobis omnia pop. Rom. ſemper & belli adiumẽta & pacis ornamẽta adminiſtrata ſunt. Multũ uerò hæc his iura profuerunt in iſtius imperio, ac poteſtate. Veſtros quondã nautas cõtra Carthaginẽ Scipio duxit: at nũc naues cõtra prædones penè inanes Cleomenes ducit. Vobiſcũ Africanus hoſtiũ ſpolia, & præmia laudis cõmunicauit: at nũc per me ſpoliati, naue à prædonibus abducta, ipſi in hoſtium numero, locoq; ducemini. Quid uerò illa Segeſtanorũ non ſolùm literis tradita, neq; cõmemorata uerbis, ſed multis officijs illorũ uſurpata, & cõprobata cognatio, quos tãdem fructus huiuſce neceſsitudinis in iſtius imperio tulit? nempe hoc fuit iure Iud. ut ex ſinu patris

nobili

nobiliſsimus adoleſcens, & è complexu matris ereptus innocẽs filius iſtius carnifici Seſtio dederetur. Cui ciuitati maiores noſtri maximos agros atq; optimos cõceſſerunt, quã immunem eſſe uoluerũt, hæc tãta apud te cognationis, fidelitatis, uetuſtatis autoritate, ne hoc quidẽ iuris obtinuit, ut unius honeſtiſsimi, atq; innocẽtiſsimi ciuis mortem, & ſanguinem deprecaretur. Quò confugient ſocij? quem implorabunt? qua ſpe deniq; ut uiuere uelint tenebuntur, ſi uos eos deſeritis? ad Senatũ deuenirẽt, qui de Verre ſupplicium ſumat? non eſt uſitatum, non Senatorium. ad pop. Rom. confugient? facilis eſt cauſa populi. legem enim ſociorum cauſa iuſsiſſe, & uos ei legi cuſtodes, ac uindices præpoſuiſſe dicet. Hic locus eſt igitur unus, quò perfugiant: hic portus, hæc arx, hæc ara ſociorũ: quò quidem nunc non ita confugiunt, ut antea in ſuis repetendis rebus ſolebant. non argentum, non aurum, non ueſtem, non mancipia repetũt: non ornamẽta, quæ ex urbibus, fanisq́; erepta ſunt: metuũt homines imperiti, ne iam hæc populus Rom. concedat, & iam fieri uelit. patimur enim iam multos, & ſilemus, cùm uideamus ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias perueniſſe. quod eò magis ferre æquo animo, atque concedere uidemur, quia nemo iſtorum diſsimulat, nemo laborat, ut obſcura ſua cupiditas eſſe uideatur. In urbe ueſtra

pulcherrima, atque ornatiſſima quod ſignum, quæ tabula picta eſt, quæ non ab hoſtibus uictis capta, atque apportata ſit? at iſtorum uillæ ſociorum fideliſſimorum & plurimis, & pulcherrimis ſpolijs ornatæ, refertæq; ſunt. ubi pecunias exterarũ nationum eſſe arbitramini, quibus nunc omnes egent, cùm Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletum, Chion, Samon, totam deniq; Aſiam, Achaiam, Græciã, Siciliam, iam in paucis uillis incluſas eſſe uideatis? Sed hæc, ut dico, omnia iam ſocij ueſtri relinquunt, & negligũt Iud. ne publicè à pop. Rom. ſpoliarentur, officijs ac fide prouiderunt. paucorum cupiditati, tum cùm obſiſtere non poterant, tamẽ ſufficere aliquo modo poterãt. Nunc uerò iam adempta eſt non modò reſiſtẽdi, uerũ etiam ſuppeditandi facultas. Itaq; res ſuas negligũt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non repetunt, relinquunt & negligunt. hoc iam ornatu ad nos confugiũt. aſpicite, aſpicite Iud. ſqualorem, ſordesq; ſociorum. eſt Sthenius hic Thermitanus cũ hoc capillo, atq; ueſte: domo ſua tota expilata, mentionem tuorum furtorum nõ facit: ſeſe ipſum abs te repetit, nihil amplius. totũ enim tua libidine, & ſcelere ex ſua patria, in qua multis uirtutibus, & beneficijs floruit princeps, ſuſtuliſti. Dexio hic, quem uidetis, non quæ publicè Tyndari, non quæ priuatim ſibi eripuiſti, ſed unicũ miſer

ſer abs te filiũ optimum, atq; innocentiſſimum flagitat. non ex litibus æſtimatis tuis pecuniã, domum, ſed ex tua calamitate cineri, atq; oſſibus filij ſui ſolatiũ uult aliquod reportare. Hic iam grandis natu Eubulida, hoc tantum exacta ætate laboris, itinerisq; ſuſcepit, non ut aliquid ex ſuis bonis recuperaret, ſed ut quibus oculis cruentas ceruices filij ſui uiderat, iiſdem te condemnatum uideret. Si per L. Metellum licitum eſſet Iud. matres illorum, uxores, ſororesq; ueniebant. quarũ una, cùm ego ad Heracliam noctu accederem, cũ omnibus matronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam uenit: & ita me ſuam ſalutem appellãs, te ſuum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes miſera iacuit, quaſi ego excitare filium eius ab inferis poſſem. faciebãt hoc idem in cæteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miſerorũ: quorum utrorunq; ætas laborem & induſtriam meam, fidem & miſericordiam ueſtram requirebat. Itaque ad me Iud. præter cæteras hanc querimoniam Sicilia detulit lacrymis. ego ad hoc nõ gloria inductus acceſſi: ſed ne falſa dãnatio, ne carcer, ne catenæ, ne uerbera, ne ſecures, ne cruciatus ſociorum, ne ſanguis innocentum, ne deniq; etiam exanguium corpora mortuorum, ne mœror parentum, ac propinquorum magiſtratibus noſtris quæſtui poſſet eſſe. Hũc

ego ſi metum Siciliæ, damnatione iſtius per ueſtram fidem, & ſeueritatẽ deiecero Iudices, ſatis officio meo, ſatis illorum uoluntati, qui à me hoc petiuerunt, factũ eſſe arbitrabor. Quapropter ſi quem fortè inueneris, qui hoc nauale crimẽ conetur defendere, iſta defendat: illa cõmunia, quæ ad cauſam nihil pertinent, prætermittat: me culpam fortunæ aſsignare, calamitatem crimini dare, me amiſsionẽ claſsis obÿcere, cùm multi uiri fortes in communi, incertoq; periculo belli, & terra, & mari ſæpe offenderint. Nullam tibi obÿcio fortunam: nihil eſt, quòd cæterorum res minus cõmodè geſtas proferas: nihil eſt, quòd multorum naufragia fortunæ colligas. ego naues inanes fuiſſe dico: remiges, nautasq; dimiſſos: reliquos ſtirpibus uixiſſe palmarum: præfuiſſe claſsi pop. Rom. Siculum, perpetuò ſociÿs, atq; amicis Syracuſanum: te illo tempore ipſo, ſuperioribusq; diebus omnibus in litore cum mulierculis perpotaſſe dico: harum rerum omnium autores, teſtesq; produco. Num tibi inſultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunæ, num caſus bellicos exprobrare, aut obÿcere uideor? tametſi ſolent ÿ fortunam ſibi obÿci nolle, qui ſe fortunæ cõmiſerunt, qui in eius periculis ſunt ac uarietate uerſati. iſtius quidem calamitatis tua fortuna particeps nõ fuit. homines enim in prælÿs, non in conuiuÿs belli fortunã tentare, ac periclitari

tari ſolent. In illa autem calamitate nō Martem fuiſſe communem, ſed Venerem poſſumus dicere. quòd ſi fortunā obijci tibi nō oportet, cur tu fortunæ illorum innocentiū ueniam, ac locū non dediſti? Etiam illud prædices licet: quòd ſuppliciū more maiorū ſumpſeris, ſecuriq́; percuſſeris, idcirco à me in crimen & inuidiā uocari. non in ſupplicio crimen meum uertitur: nō ego ſecuri nego quenquā feriri debere: non ego metum ex re militari, non ſeueritatē imperij, non pœnā flagitij tolli dico oportere: fateor non modò in ſocios, ſed etiam in ciues, militesq́; noſtros perſæpe eſſe ſeuerè, ac uehemēter uindicatum. quare hæc quoq; prætermittas licet. Ego culpam non in Nauarchis, ſed in te fuiſſe demōſtro: pretio milites, remigesq́; dimiſiße arguo. hoc Nauarchi reliqui dicunt, hoc Netinorum fœderata ciuitas publicè dicit, hoc Herbitenſes, hoc Ameſtratini, hoc Ennenſes, hoc Agyrinenſes, Tyndaritani, Locrenſes publicè dicunt: tuus deniq; teſtis, tuus Imperator, tuus hoſpes Cleomenes hoc dicit, ſeſe in terram eſſe egreſſum, uti Pachyno, è terreſtri præſidio milites colligeret, quos in nauibus collocaret. quod certè non feciſſet, ſi ſuum numerum naues haberent. ea eſt enim ratio inſtructarum, ornatarumq́; nauium, ut non modò plures, ſed ne ſinguli quidem poßint accedere. Dico præterea illos ipſos reliquos nautas fame, atque ino-

pia rerum omnium confectos fuiſſe, ac perditos. dico, aut omnes extra culpam fuiſſe: aut ſi uni attribuenda culpa ſit, in eo maximam fuiſſe, qui optimã nauem, plurimos nautas haberet, ſummum imperium obtineret: aut ſi omnes in culpa fuerint, non opportuiſſe Cleomenem conſtitui ſpectatorem illorum mortis, atq; cruciatus. dico etiã, in illo ſupplicio mercedem lacrymarum, mercedem uulneris atq; plagæ, mercedem funeris ac ſepulturæ cõſtitui nefas fuiſſe. Quapropter ſi mihi reſpondere uoles, hæc dicito: claſſem inſtructam atq; ornatam fuiſſe, nullum propugnatorẽ abfuiſſe, nullum uacuũ tranſtrum eſſe remigi, rem frumentariam eſſe ſuppeditatam, mentiri Nauarchos, mentiri tot & tam graues ciuitates, mentiri etiam Siciliã totam, proditum te eſſe à Cleomene, qui ſe dixerit exiſſe in terram, ut Pachyno deduceret milites: animũ illis, nõ copias defuiſſe: Cleomenem acerrimè pugnantem ab his relictum eſſe atq; deſertum: numum ob ſepulturam datum nemini, quæ ſi dices, tenebere: ſin alia dices, quæ à me dicta ſunt, non refutabis. Hîc tu etiã dicere audebis: eſt in Iudicibus ille familiaris meus, eſt paternus amicus ille? nõ, ut quiſq; maximè eſt, quicum tibi aliquid ſit, ita tui huiuſcemodi criminis maximè eum pudet? Paternus amicus eſt. ipſe pater ſi iudicaret, per deos immortales quid facere poſſet, cum tibi hæc diceret? tu

*in prouincia pop.Rom.Prætor, cùm tibi mari-
timũ bellum eſſet adminiſtrandum, Mamer-
tinis,ex fœdere quam deberent nauem,per tri-
enniũ remiſiſti:tibi apud eoſdem priuatim na-
uis oneraria maxima publicè eſt ædificata:tu
à ciuitatibus pecunias claßis nominè coëgiſti:
tu pretio remiges dimiſiſti:tu,cùm nauis eſſet
à Quæſtore,& ab legato capta prædonũ,ar-
chipiratam ab omnium oculis remouiſti:tu,qui
ciues Rom.eſſe dicerentur,qui à multis cogno-
ſcerentur,ſecuri ferire potuiſti:tu tuam domum
piratas abducere,in iudiciũ archipiratã domo
producere auſus es:tu in prouincia tam ſplen-
dida,apud ſocios fideliſsimos,ciues Rom.hone-
ſtiſsimos,in metu periculoq; prouinciæ,dies cõ-
tinuos cõplures in litore,conuiuijsq; iacuiſti:te
per eos dies nemo domi tuæ conuenire,nemo in
foro uidere potuit,tu ſociorum, atq; amicorum
ad ea conuiuia matresfamiliâs adhibuiſti : tu
inter eiuſmodi mulieres prætextatũ tuum filiũ,
nepotem meum collocauiſti : ut ætati maximè
lubricæ atq; incertæ exempla nequitiæ parẽtis
uita præberet : tu Prætor in prouincia cum tu-
nica pallioq; purpureo uiſus es:tu ꝓpter amo-
rem libidinemq; tuam,imperium nauium Le-
gato populi Rom.ademiſti,Syracuſano tradi-
diſti:tui milites in prouincia Sicilia frugibus,
frumentoq; caruere:tua luxuria atq; auaritia
claßis populi Rom.à prædonibus capta & in-*

cenſa eſt: poſt Syracuſas conditas quem in portum nunquam hoſtis acceſſerat, in eo te Prætore primùm piratæ nauigauerũt: neq; hæc tot tãtaq; dedecora diſsimulatione tua, neq; obliuione hominum ac taciturnitate tegere uoluiſti: ſed etiam nauium præfectos ſine ulla cauſa de cõplexu parentum ſuorum hoſpitumq; tuorum, ad mortem, cruciatumq; rapuiſti: neq; in parentum luctu atq; lacrymis te mei nominis commemoratio mitigauit: tibi hominum innocentium ſanguis nõ modò uoluptati, ſed etiam quæſtui fuit. Hæc ſi tibi tuus parens diceret, poſſes ab eo ueniam petere? poſſes ut tibi ignoſceret, poſtulare? Satis eſt factum Siculis, ſatis officio ac neceßitudini Iudices, ſatis promiſſo noſtro, ac muneri recepto. reliqua eſt ea cauſa Iudices, quæ non iam recepta, ſed innata: neq; delata ad me, ſed in animo, ſenſuq; meo penitus affixa, atq; inſita eſt: quæ non ad ſociorum ſalutem, ſed ad ciuium Romanorum hoc eſt, ad uniuſcuiuſq; noſtrum uitam & ſanguinẽ pertinet. In qua nolite à me, quaſi dubium ſit aliquid, argumẽta Iudices expectare. omnia, quæ dicam de ſupplicio ciuium Rom. ſic erunt clara, & illuſtria, ut ad ea probanda totam Siciliam teſtem adhibere poßim. furor enim quidam ſceleris & audaciæ comes, iſtius effrenatum animum, importunamq; naturã tanta oppreßit amentia, ut nunquàm dubitaret in conuentu

uentu palàm ſupplicia, quæ in conuictos maleficij ſeruos conſtituta ſunt, ea in ciues Rom. expromere. Virgis quàm multos ceciderit, quid ego cõmemorem? tantum breuiſsimè dico Iudices: nullum fuit omnino iſto Prætore in hoc genere diſcrimen. Itaq; iam conſuetudine ad corpora ciuiũ Rom. etiã ſine iſtius nutu ferebatur manus ipſa lictoris. Nũ potes hoc negare Verres? in foro Lilybæi, maximo conuentu, C. Seruilium ciuem Rom. in conuentu Panormitano ueterem negotiatorem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terrã uirgis & uerberibus abiectum? aude hoc primùm negare, ſi potes. nemo Lilybæi fuit, quin uiderit: nemo in Sicilia, quin audierit. Plagis cõfectũ dico à lictoribus tuis ciuẽ Rom. ante oculos tuos cõcidiſſe. ob quã cauſam dij immortales? tametſi iniuriam facio cõmuni cauſæ, et iuri ciuitatis. quaſi enĩ poſsit eſſe ulla cauſa, cur hoc cuiquã ciui Ro. iure accidat, ita quæro, quæ in Seruilio cauſa fuerit. ignoſcite in hoc uno Iudices: in cæteris enim nõ magnopere cauſas requirã. Locutus erat liberius de iſtius improbitate atque nequitia. quod iſti ſimul ac renuntiatũ eſt, hominẽ iubet Lilybæũ uadimonium Venerio ſeruo promittere. promittit. Lilybæum uenitur, cogere eum cœpit, cùm ageret nemo, nemo poſtularet, HS. duobus millibus ſponſionẽ facere cũ lictore ſuo, ni furtis quæſtũ faceret. Recuperatores de cohorte ſua dicit da-

turum Seruilius & recuſare, & deprecari, ne iniquis iudicibus, nullo aduerſario, iudiciũ capitis in ſe cõſtitueretur. Hæc cùm maximè loqueretur, ſex lictores circunſiſtũt ualentiſſimi, & ad pulſandos uerberãdosq; homines exercitatiſſimi: cædũt acerrimè uirgis: deniq; proximus lictor (de quo ſæpe iam dixi) Seſtius cõuerſo bacillo oculos miſero tundere uehementiſſimè cœpit. itaq;, illi cùm ſanguis os oculosq; compleſſet, concidit: cùm illi nihilo minus iacenti latera tunderẽtur, ut aliquando ſpondere ſe diceret. ſic ille affectus illinc tum pro mortuo ſublatus, breui poſtea eſt mortuus. Iſte autem homo Venerius, & affluens omni lepôre, & uenuſtate, de bonis illius in æde Veneris argẽteum Cupidinem poſuit. ſic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna uota cupiditatum ſuarum. Nam quid ego de cæteris ciuium Rom. ſupplicijs ſigillatim potius quàm generatim atque uniuersè loquar? Carcer ille, qui eſt à crudeliſſimo tyranno Dionyſio factus Syracuſis, quæ Latomiæ uocãtur, in iſtius imperio domicilium ciuium Romanorum fuit. ut quiſque iſtius animum, ut oculos offenderat, in Latomias ſtatim conijciebatur. Indignum hoc uideo uideri omnibus Iudices: & id iam priore actione, cùm hæc teſtes dicerẽt, intellexi. retineri enim putatis oportere iura libertatis non modò hîc, ubi Tribuni plebis ſunt, ubi cæteri

magiſt

magiſtratus, ubi plenum forum iudiciorũ, ubi Senatus autoritas, ubi exiſtimatio populi Ro. & frequentia: ſed ubicunq; terrarum, & gentium uiolatum ius ciuium Rom. ſit, ſtatuitis id pertinere ad communem cauſam libertatis, & dignitatis. In externorum hominum & maleficorum, ſceleratorumq́;, in prædonum, hoſtiumq́; cuſtodias tu tantum numerum ciuium Rom. includere auſus es? nunquam'ne tibi iudicij, nunquàm concionis, nũquam huius tantæ frequentiæ, quæ nunc animo te iniquiſsimo infeſtiſsimoq́; intuetur, uenit in mentẽ? nunquàm tibi populi Romani abſentis dignitas, nũquàm ſpecies ipſa huiuſcemodi multitudinis, in oculis animoq́; uerſata eſt? nunquàm te in horum cõſpectum rediturum, nunquàm in forum populi Romani uenturum, nunquàm ſub legum & iudiciorum poteſtatem caſurum eſſe putaſti? At quæ erat iſta libido crudelitatis exercendæ? quæ tot ſcelerum ſuſcipiendorum cauſa? nulla Iudices, præter prædandi nouam ſingularemq́; rationem. Nam ut illi, quos à poëtis accipimus, ſinus quoſdam obſediſſe maritimos aut aliqua promontoria, aut prærupta ſaxa tenuiſſe dicuntur, ut eos, qui eſſent appulſi nauigijs, interficere poſſent: ſic iſte in omnia maria infeſtus ex omnibus Siciliæ partibus imminebat. quæcunque nauis ex Aſia, quæ ex Syria, quæ Tyro, quæ Alexandria uenerat,

ſtatim

ſtatim certis iudicibus & cuſtodibus tenebatur: uectores omnes in Latomias cöijciebantur: onera atq; merces in Prætoriam domum deferebãtur. Verſabatur in Sicilia longo interuallo alter, non Dionyſius ille, nec Phalaris (tulit enim illa quondam inſula multos & crudeles tyrannos) ſed quoddam nouum monſtrum, ex uetere illa immanitate, quæ in ijſdem locis uerſata eſſe dicitur. non enim Charybdim tam infeſtam, neque Scyllam nautis, quàm iſtum in eodem freto fuiſſe arbitror. hoc etiam iſte infeſtior, quòd multo ſe pluribus et maioribus canibus ſuccinxerat. Cyclops alter, multo importunior. hic enim totam inſulam obtinebat: ille Aetnam ſolam, & eam Siciliæ partem tenuiſſe dicitur. At quæ cauſa tum ſubijciebatur ab ipſo Iudices huius tam nefariæ crudelitatis? eadem quæ nunc in defenſione commemorabitur. Quicunq; acceſſerant ad Siciliã paulò pleniores, eos Sertorianos milites eſſe, atq; à Dianio fugere dicebat. illi ad deprecãdum periculum proferebant alij purpuram Tyriam, tus alij, atq; odores, ueſtemq́; linteam: gẽmas alij, & margaritas: uina nõnulli Græca, uenalesq́; Aſiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, quibus ex locis nauigarent. non intelligebant eas ipſas ſibi cauſas eſſe periculi, quibus argumẽtis ſe ad ſalutẽ uti arbitrabantur. iſte enim hæc eos ex piratarũ ſocietate adeptos eſſe dicebat: ipſos

ipſos in Latomias abduci imperabat: naues eorũ atq; onera diligẽter aſſeruanda curabat. His inſtitutis cùm completus iam mercatorum carcer eſſet, tum illa fiebant, quæ L. Suetium Equitem Rom. lectiſſimum uirũ dicere audiſtis, quæ cæteros audietis, ceruices in carcere frãgebantur indigniſſimè ciuium Ro. ut etiã illa uox, et illa imploratio, Ciuis Roman⁹ ſum, quæ ſæpe multis in ultimis terris opem inter barbaros & ſalutem tulit, ea mortem illis acerbiorem, & ſupplicium maturius ferret. Quid eſt Verres? quid ad hæc cogitas reſpondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horum dicere iſtis defenſoribus tuis audes? Cedò mihi quæſo ex ipſius ſinu literas Syracuſanorum, quas iſte ad arbitrium ſuum confectas eſſe arbitratur: cedò rationem carceris, quæ diligẽtiſſimè conficitur, quo quiſque die datus in cuſtodiam, quo mortuus, quo necatus ſit. LITERAE SYRACVSANORVM. *Videtis ciues Romanos gregatim coniectos in latomias: uidetis indigniſſimo in loco coaceruatam multitudinem ueſtrorum ciuiũ. quærite nunc ueſtigia, quibus exitus illorum ex illo loco compareant, nulla ſunt. omnes'ne mortui? ſi ita poſſet defendere, tamen fides huic defenſioni, non haberetur. ſed ſcriptũ extat in iiſdem literis, quod iſte homo barbarus, ac diſſolutus neq; attendere unquã, neq;*

intelligere potuit. ἐδεικώθησαν, inquit, hoc eſt, ut Siculi loquuntur, ſupplicio affecti ac necati ſunt. Si quis Rex, ſi qua ciuitas exterarũ gentium, ſi qua natio feciſſet aliquid in ciuem Ro. eiuſmodi, non'ne publicè uindicaremus? nõ bello perſequeremur? poſſemus hanc iniuriã, ignominiamq́; nominis Romani inultam, impunitamq́; dimittere? quot bella maiores noſtros, et quanta ſuſcepiſſe arbitramini, quòd ciues Romani iniuria affecti, quòd nauicularij retenti, quòd mercatores ſpoliati dicerentur? at ego retentos non queror: ſpoliatos ferendum puto: nauibus, mãcipijs, mercibus ademptis in uincula coniectos eſſe mercatores, & in uinculis ciues Rom. necatos eſſe arguo. Si hac apud Scythas dicerem, non hîc in tanta multitudine ciuium Rom. non apud Senatores lectiſsimos ciuitatis, non in foro pop. Rom. de tot & tam acerbis ſupplicijs ciuium Romanorũ: tamen animos etiam barbarorum hominũ permouerem. tanta enim huius imperij amplitudo, tanta nominis Rom. dignitas eſt apud omnes nationes, ut iſta in noſtros homines crudelitas nemini cõceſſa uideatur. Num ego tibi ullam ſalutem, ullum perfugium putem, cùm te implicatum ſeueritate iudicum, circunretitum frequẽtia populi Romani eſſe uideam? Si mehercules (id quod fieri intelligo non poſſe) ex his laqueis te exueris, ac te aliqua ui hac ratione explicaris, in illas tibi

maio

maiores plagas incidendũ eſt, in quibus te ab eodem me ſuperiore ex loco confici, & concidi neceſſe eſt. Cui ſi etiam id, quod defendit, uelim concedere: tamen illa ipſa defenſio non minus eſſe ei pernicioſa, quam mea uera accuſatio debeat. Quid enim defendit? ex Hiſpania fugientes ſe excepiſſe, & ſupplicio affeciſſe dicit. Quis tibi id permiſit? quo id iure feciſti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit? forum plenum, & baſilicas iſtorũ hominũ uidemus, & animo æquo uidemus. ciuilis enim diſſenſionis, & ſiue amẽtiæ, ſiue fati, ſeu calamitatis, nõ eſt moleſtus exitus, in quo reliquos ſaluẽ ciues incolumes licet cõſeruare. Verres ille uetus proditor Conſulis, translator quæſturæ, auerſor pecuniæ publicæ, tantum ſibi autoritatis in Repub. ſuſcepit, ut quibus hominibus per Senatum, per pop. Rom. per omnes magiſtratus in foro, in ſuffragijs, in hac urbe, in Repub. uerſari liceret, ijs omnibus mortem acerbam crudelemq; proponeret, ſi fortuna eos ad aliquam partem Siciliæ detuliſſet. Ad Cn. Pompeium clariſſimum uirum & fortiſſimum permulti occiſo Perpenna ex illo Sertoriano numero militum confugerunt. quem non ille ſummo cum ſtudio ſaluum, incolumemq; ſeruauit? cui ciui ſupplici non illa dextera inuicta & fidẽ porrexit: & ſpem ſalutis oſtendit? Ita'ne uerò, quibus fuit portus apud eum, contra quem

arma tulerunt, ijs apud te, cuius nullũ in Rep. unquã monimẽtũ fuit, mors & cruciatus erat conſtitutus? Vide, quàm cõmodã defenſionem excogitaris. malo, malo mehercules, id quod tu defendis, his iudicibus, populoq́; Ro. quàm id, quod ego inſimulo, probari. malo, inquam, te iſti generi hominũ, quàm mercatoribus, & nauiculariјs inimicũ, atq; infeſtum putari. meum enim crimen auaritiæ te nimiæ coarguit: tua defenſio furoris cuiuſdam, & immanitatis, & inauditæ crudelitatis, & penè nouæ proſcriptionis. Sed nõ licet me iſto tãto bono Iudices uti, nõ licet. adſunt enim puteoli tot: frequentiſſimi uenerũt ad hoc iudiciũ mercatores homines locupletes, atque honeſti, qui partim ſocios ſuos, partim libertos ab iſto ſpoliatos, in uincla cõiectos, partim in uinclis necatos, partim ſecu ri percuſſos eſſe dicent. Hic uide quàm me ſis uſurus æquo, cùm ego P. Graniũ teſtẽ produxe ro, qui ſuos libertos à te ſecuri percuſſos eſſe dicat: qui à te nauẽ ſuam, merces repetat: refellito ſi poteris: meum teſtẽ deſerã, tibi fauebo, te, inquam adiuuabo: oſtendito illos cum Sertorio fuiſſe. à Dianio fugientes ad Siciliam eſſe delatos. nihil eſt, quod te malim probare. nullum enim facinus, quod maiore ſupplicio dignũ ſit, reperiri, neq; proferri poteſt. Reducam iterum Æquitẽ Rom. L. Flauiũ, ſi uoles: quoniã priore actione, ut patroni tui dictitant, noua quadam

ſapient

ſapientia: ut omnes intelligunt, conſcientia tua atq; autoritate meorū teſtiū, teſtē nullū interrogaſti: interrogetur Flauius, ſi uoles, quinam fuerit L. Herennius is, quē ille argentariā Lepti feciſſe dicit: qui cùm amplius centum ciues Romanos haberet ex cōuentu Syracuſarū, qui eum non ſolùm cognoſcerent, ſed etiā lacrymātes, ac te implorātes defenderent, tamen te inſpectātibus omnibus Syracuſanis ſecuri percuſſus eſt. hūc quoq; teſtē meum refelli, & illum Herennium Sertorianum fuiſſe abs te demonſtrari, & probari uolo. Quid de illa multitudine dicemus eorū, qui capitibus inuolutis in piratarum, captiuorumq; numero producebantur, ut ſecuri ferirentur? quæ iſta noua diligentia? quam ob cauſam abs te cogitata? an te L. Flauij, cæterorumq; de L. Herennio uociferatio cōmouebat? an M. Annij grauiſsimi, atq; honeſtiſsimi uiri ſumma autoritas paulò te diligentiorem, timidiorem'que fecerat? qui nuper pro teſtimonio, nō aduenam, neſcio quē, nec alienum, ſed eum ciuem Romanum, qui omnibus in illo conuentu notus, qui Syracuſis natus eſſet, à te ſecuri percuſſum eſſe dixit. Poſt hanc illorum uociferationem, poſt hanc communem famam atque querimoniam, non mitior in ſupplicio, ſed diligentior eſſe cœpit. capitibus inuolutis ciues Rom. ad necem producere inſtituit: quos tamen idcirco necabat

palàm, quòd homines in conuentu(id quod antea diximus)nimium diligenter prædonũ numerum requirebant. Haccine plebi Romanæ te Prætore eſt conſtituta conditio? hæc negotij gerendi ſpes? hoc capitis, uitæq; diſcrimen? parũ ne multa mercatoribus ſunt neceſſariò pericula ſubeunda fortunæ, niſi etiam hæ formidines ab noſtris magiſtratibus, atque in noſtris prouincijs impendebunt? ad eam'ne rẽ fuit hæc ſuburbana ac fidelis prouincia Sicilia, plena optimorũ ſociorũ, & honeſtiſſimorũ ciuiũ Romanorum, quæ ciues Rom. omnes ſuis ipſa ſedibus libentiſſimè ſemper accepit: ut qui uſq; ex ultima Syria, atq; Aegypto nauigarent, qui apud Barbaros propter togæ nomen in honore aliquo fuiſſent, qui ex prædonũ inſidijs, qui ex tempeſtatum periculis profugiſſent, in Sicilia ſecuri ferirentur, cùm ſe iam domũ ueniſſe arbitrarentur? Nam quid ego de P. Gauio Coſſano municipe dicã Iudices? aut qua ui uocis, qua grauitate uerborum, quo dolore animi dicam? tametſi dolor me non deficit: ut cætera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo ſuppetant, magis elaborandum eſt. quod crimen eiuſmodi eſt, ut cùm primùm ad me delatum eſt, uſurũ me illo non putarẽ. tametſi enim ueriſſimũ eſſe intelligebã, tamen credibile fore non arbitrabar. coactus lacrymis omnium ciuium Ro. qui in Sicilia negotiantur, adductus

Valētinorum hominū honeſtiſsimorū teſtimonijs,omniumq; Rheginorū, multorūq; Equitū Ro.qui caſu tum Meſſanæ fuerunt,dedi tantū priore actione teſtimoniū, res ut nemini dubia eſſe poſſet. Quid nunc agā? cùm iam tot horas de uno genere ac de iſtius nefaria crudelitate dicam: cùm propè omnē uim uerborū eiuſmodi,quæ ſcelere iſtius digna ſunt,alijs in rebus cōſumpſerim,neq; hoc prouiderim,ut uarietate criminū uos attentos tenerē? queādmodū de tanta re dicā? opinor unus modus,atq; una ratio eſt.rem in medio ponam:quæ tantum habet ipſa grauitatis,ut neq; mea,quæ nulla eſt, neque cuiuſquā, ad inflāmandos ueſtros animos eloquentia requiratur. Gauius hic,quem dico, Coſſanus,cùm illo in numero ab iſto in uincula coniectus eſſet, & neſcio qua ratione clàm è Latomijs profugiſſet, Meſſanamq; ueniſſet, qui propè iam Italiā & mœnia Rheginorum uideret, & ex illo metu mortis, ac tenebris, quaſi luce libertatis, & odore aliquo legum recreatus,reuixiſſet:loqui Meſſanæ cœpit, & queri,ſe ciuem Rom.in uincla eſſe coniectum, ſibi rectà iter eſſe Romā, Verri ſe præſto aduenienti futurū:nō intelligebat miſer,nihil intereſſe,utrum hac Meſſanæ,an apud ipſum in Prætorio loqueretur. Nam,ut antè uos docui, hanc ſibi iſte urbem delegerat, quam haberet adiutricem ſcelerum,furtorū receptricem,fla-

gitiorum omnium ſociam. Itaq; ad magiſtratum Mamertinum ſtatim deducitur Gauius: eoq́; ipſo die caſu Meſſanam Verres uenit. res ad eum defertur, eſſe ciuem Romanum, qui ſe Syracuſis in Latomijs fuiſſe quereretur: quem iam ingredientẽ nauem, & Verri nimis atrociter minitãtem, à ſe retractum eſſe, & aſſeruatum, ut ipſe in eum ſtatueret, quod uideretur. Agit hominibus gratias, & eorum erga ſe beneuolentiam, diligentiam'que collaudat. ipſe inflammatus ſcelere, & furore, in forum uenit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat. expectabant omnes, quò tandẽ progreſſurus, aut quidnam acturus eſſet: cùm repentè hominem proripi, atq; in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. clamabat ille miſer ſe ciuem eſſe Romanum, municipem Coſſanum, meruiſſe ſe cum L. Pretio ſplendidiſsimo Æquite Romano, qui Panormi negotiaretur, ex quo hæc Verres ſcire poſſet. tum iſte, ſe cõperiſſe ait, eum ſpeculãdi cauſa in Siciliã ab ducibus fugitiuorũ eſſe miſſum: cuius rei neq; index, neq; ueſtigium aliquod, neq; ſuſpicio cuiquã eſſet ulla. deinde iubet undique hominẽ proripi, uehementiſsimeq; uerberari. Cædebatur uirgis in medio foro Meſſanæ ciuis Romanus Iudices, cùm interea nullus gemitus, nulla uox alia iſtius miſeri inter dolorem, crepitumq́; plagarũ audiebatur, niſi hæc.

Ciuis

Ciuis Romanus ſum. hac ſe cõmemoratione ciuitatis omnia uerbera depulſurũ, cruciatumq; à corpore deiecturũ arbitrabatur: is non modò hoc non perfecit, ut uirgarũ uim deprecaretur: ſed cùm imploraret ſæpius, uſurparetq; nomen ciuitatis, crux, crux inquã infelici, & ærumnoſo, qui nunquã iſtã poteſtatẽ uiderat, cõparabatur. O nomẽ dulce libertatis: ò ius eximium noſtræ ciuitatis: ò lex Porcia, legesq; Semproniæ: ò grauiter deſiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ Tribunitia poteſtas: huccine tandem omnia reciderunt? ut ciues Rom. in prouincia populi Roma. oppido fœderatorum, ab eo, qui beneficio populi Rom. faſces, & ſecures haberet, deligatus in foro uirgis cæderetur? Quid, cùm ignes, cãdentesq; laminæ, cæteri'que cruciatus admouebantur? ſi te illius acerba imploratio, & uox miſerabilis, non inhibebat: ne ciuium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu & gemitu maximo cõmouebare? in crucẽ tu agere auſus es quenquam, qui ſe ciuem Romanum eſſe diceret? Nolui tam uehementer agere hoc prima actione Iudices, nolui: uidiſtis enim ut animi multitudinis in iſtum dolore, & odio, & communis periculi metu concitarentur: ſtatui egomet mihi, tum modum orationi meæ, & C. Numitorio Æquiti Romano primario homini, teſti meo: & Glabrionem, id quod ſapientiſſimè

 fecit:

fecit, facere lætatus ſum, ut repentè conſilio in medio teſtem dimitteret. etenim uerebatur, ne po. Ro. ab iſto eas pœnas ui repetiſſe uideretur, quas ueritus eſſet, ne iſte legibus & ueſtro iudicio non eſſet perſoluturus. Nunc quoniã iam exploratũ eſt omnibus, quo loco cauſa tua ſit, & qd de te futurũ ſit: ſic tecũ agã. Gauiũ iſtũ quẽ repentinũ ſpeculatorẽ fuiſſe dicis, oſtẽdam in Latomias Syracuſis à te eſſe coniectũ: neq; id ſolùm ex literis oſtendã Syracuſanorum, ne poßis dicere me, quia ſit aliqnis in literis Gauius, hoc fingere, & eligere nomẽ, ut hunc illum eſſe poßim dicere: ſed ſecundũ arbitrium tuum teſtes dabo, qui iſtum ipſum Syracuſis abs te in Latomias cõiectum eſſe dicant: producam etiam Coſſanos, municipes illius ac neceſſarios, qui te nunc ſerò doceant, Iudices non ſerò, illum P. Gauium, quem tu in crucem egiſti, ciuem Rom. & municipem Coſſanum, non ſpeculatorem fugitiuorum fuiſſe. Cùm hæc omnia, quæ polliceor, cumulatè tuis proximis plana fecero: tum iſtuc ipſum tenebo, quod abs te mihi datur. eo contentũ me eſſe dicam. Quid enim nuper tu ipſe, cùm pop. Rom. clamore, atque impetu perturbatus exiluiſti, quid inquam locutus es? illũ, quòd morã ſupplicio quæreret, ideo clamitaſſe, ſe eſſe ciuem Romanum: ſed ſpeculatorem fuiſſe. Iam mei teſtes ueri ſunt. Quid enim dicit aliud C. Numitorius? quid

M. &

M. & P. Cotij nobiliſsimi homines ex agro Taurominitano? quid Q. Luceius? qui argentariam Rhegij maximã fecit? quid enim cæteri? adhuc enim teſtes ex eo genere à me ſunt dati, nõ qui nouiſſe Gauiũ, ſed qui ſe uidiſſe dicerent, cùm is, qui ſe ciuem Ro. eſſe clamaret, in crucem ageretur. Hoc tu Verres idem dicis, hoc tu cõfiteris, illũ clamitaſſe, ſe ciuẽ eſſe Romanum: apud te nomen ciuitatis ne tantũ quidem ualuiſſe, ut dilationem aliquam crucis, ut crudeliſsimi, teterrimiq; ſupplicij aliquã paruam moram ſaltẽ poſſet afferre. Hoc teneo, hic hæreo Iudices, hoc ſum cõtentus uno. omitto, ac negligo cætera: ſua cõfeſsione induatur, ac iuguletur neceſſe eſt. qui eſſet, ignorabas? ſpeculatorem eſſe ſuſpicabare? non quæro, qua ſuſpicione: tua te accuſo oratione. ciuem Rom. ſe eſſe dicebat. ſi tu apud Perſas, aut in extrema India deprehẽſus Verres, ad ſuppliciũ ducerere, quid aliud clamitares, niſi te ciuem eſſe Rom. et ſi tibi ignoto apud ignotos, apud Barbaros, apud homines in extremis, atq; ultimis gentibus poſitos, nobile & illuſtre apud omnes nomen tuæ ciuitatis profuiſſet: ille quiſquis erat, quẽ tu in crucẽ rapiebas, qui tibi eſſet ignotus, cùm ciuẽ ſe Ro. eſſe diceret, apud te Prætorẽ ſi non effugium, ne moram quidẽ mortis mentiõne, atque uſurpatione ciuitatis aſſequi potuit? Homines tenues, obſcuro loco nati nauigant:

adeunt ad ea loca, quæ nunquam antea uiderunt: ubi neq; noti eſſe ijs, quò uenerunt, neque ſemper cum cognitoribus eſſe poſſunt: hac una tamen fiducia ciuitatis non modò apud noſtros magiſtratus, qui & legum & exiſtimationis periculo cõtinentur, neq; apud ciues ſolùm Rom. qui & ſermonis, & iuris, & multarũ rerũ ſocietate iuncti ſunt, fore ſe tutos arbitrantur: ſed quocunq; uenerint, hanc ſibi rem præſidio ſperant eſſe futuram. tolle hanc ſpem, tolle hoc præſidium ciuibus Romanis: cõſtitue nihil eſſe opis in hac uoce, Ciuis Ro. ſum: poſſe impunè Prætorem, aut alium quemlibet ſupplicium, quod uelit in eum cõſtituere, qui ſe ciuem Rom. eſſe dicat, quod quis ignoret: iam omnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui ſemper noſtris hominibus maximè patuit, ciuibus Ro. iſta defenſione præcluſeris. Quid, ſi L. Pretium Equitem Rom. qui tum in Sicilia negotiabatur, nominabat? etiam'ne id magnum fuit. Panormum literas mittere, aſſeruaſſe hominem, cuſtodijs Mamertinorum tuorum uinctum, clauſum habuiſſe, dum Panormo Pretius ueniret, cognoſceret hominem: aliquid de ſummo ſupplicio remitteres: ſi ignoraret: tum, ſi ita tibi uideretur, hoc iuris in omnes conſtitueres, ut qui neq; tibi notus eſſet, neq; cognitorem locupletem daret, quamuis ciuis

nis Ro.eſſet, in crucem tolleretur. Sed quid ego plura de Gauio? quaſi tu Gauio tum fueris infeſtus, ac non nomini, generi, iuri ciuium hoſtis: non illi inquam homini, ſed cauſæ cõmuni libertatis inimicus fuiſti. Quid enim attinuit, cùm Mamertini more, atq; inſtituto ſuo crucem fixiſſent poſt urbẽ, in uia Pompeia, te iubere in ea parte figere, quæ ad fretũ ſpectaret, & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus audientibus dixiſti palam, te idcirco illum locum deligere, ut ille qui ſe ciuẽ Ro. eſſe diceret, ex cruce Italiam cernere ac domum ſuam proſpicere poſſet? Itaque illa crux ſola Iudices poſt conditam Meſſanam illo in loco fixa eſt. Italiæ conſpectus ad eam rem ab iſto delectus eſt, ut ille in dolore, cruciatuq; moriens, perangusto freto diuiſa ſeruitutis, ac libertatis iura cognoſceret: Italia autẽ alumnũ ſuũ, ſeruitutis extremo, ſummoq; ſupplicio affectum uideret. Facinus eſt, uinciri ciuem Ro. ſcelus, uerberari: propè parricidiũ, necari: quid dicam in crucem tollere? uerbo ſatis digno tam nefaria res appellari nullo modo poteſt. non fuit his omnibus iſte contentus. Spectet, inquit, patriam: in conſpectu legum, libertatiſq; moriatur. non tu hoc loco Gauium, non unum hominem neſcio quem ciuem Ro. ſed communem libertatis, & ciuitatis cauſam in illum cruciatum, & crucem egiſti. Iam uerò uidete hominis

nis audaciam non'ne eum grauiter tuliſſe arbitramini, quòd illam ciuibus Ro. crucem non poſſet in foro, non in comitio, non in roſtris defigere? quod enim his locus in prouincia ſua celebritate ſimillimum, regione proximũ potuit, elegit: monimentum ſceleris, audaciæq; ſuæ uoluit eſſe in conſpectu Italiæ, ueſtibulo Siciliæ, prætereuectione omnium, qui ultro, citroq; nauigarent. Si hæc non ad ciues Ro. non ad aliquos amicos noſtræ ciuitatis, nõ ad eos, qui pop. Ro. nomẽ audiſſent: deniq;, ſi non ad homines, uerùm ad beſtias: aut etiam, ut longius progrediar, ſi in aliqua deſertiſsima ſolitudine ad ſaxa & ad ſcopulos hæc conqueri & deplorare uellem: tamen omnia muta, atq; inanima tanta & tam indigna rerum atrocitate cõmouerentur. Nunc uerò cùm loquar apud Senatores pop. Ro. legum, iudiciorumq;, & iuris autores timere non debeo, ne non unus iſte ciuis Ro. illa cruce dignus, cæteri omnes ſimili periculo indigniſsimi iudicentur. Paulò antè Iudices lacrymas in morte miſera, atq; indigniſsima Nauarchorum non tenebamus: & rectè, ac meritò ſociorum innocentiũ miſeria commouebamur. quid nũc in noſtro ſanguine tandem facere debemus? nam ciuium Ro. ſanguis coniunctus exiſtimandus eſt: quoniam id & ſalutis omnium ratio, & ueritas omnium poſtulat. omnes hoc loco ciues Ro. & qui adſunt, & qui

ubic

ubicunq; ſunt, ueſtram ſeueritatem deſiderãt, ueſtram fidem implorant, ueſtrũ auxilium requirunt: omnia ſua iura, commoda, auxilia, totam deniq; libertatẽ in ueſtris ſentẽtijs uerſari arbitrantur. A me tametſi ſatis habent, tamẽ ſi res aliter acciderit, plus habebunt fortaſſe, quàm poſtulant. nam & ſi qua uis iſtũ de ueſtra ſeueritate eripuerit, id quod neq; metuo Iudices, neq; ullo modo fieri poſſe uideo: ſed ſi in hoc me ratio fefellerit, Siculi cauſam ſuam periſſe querentur, & mecũ pariter moleſtè ferẽt: populus quidem Romanus breui, quoniã mihi poteſtatem apud ſe agendi dedit, ius ſuum me agẽte ſuis ſuffragijs ante Cal. Feb. recuperabit. Ac ſi de mea gloria & amplitudine quæritis Iudices: non eſt alienum meis rationibus, iſtum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud pop. Ro. iudicium reſeruari. Splendida eſt illa cauſa, probabilis mihi & facilis, populo grata atq; iucunda. Deniq; ſi uideor hic, id quod ego non quæſiui, de uno iſto uoluiſſe creſcere: iſto abſoluto, quod ſine multorũ ſcelere fieri non poteſt, de multis mihi creſcere licebit. Sed mehercules ueſtra, Reiq; pub. cauſa iudices, nolo in hoc delecto conſilio tantum flagitiũ eſſe commiſſum: nolo eos Iudices, quos ego probarim, atq; delegerim, ſic in hac urbe notatos iſto abſoluto ambulare, ut non cera, ſed cœno obliti eſſe uideantur. Quamobrem te quoq; Hortenſi, quia mo-

nendi

dicendi locus eſt, ex hoc loco moneo: uideas etiã atq; etiam, & conſideres quid agas, quò progrediare: quem hominẽ, & qua ratione defendas, neq; de illo quicquã tibi præfinio, quò minus ingenio mecum, atq; omni dicendi facultate contendas: cætera, ſi qua putas te occultius extra iudicium, quæ ad iudicium pertinent, facere poſſe, ſi quid artificio, conſilio, potentia, gratia, copijs iſtius moliri cogitas: magnopere cenſeo deſiſtas: & illa, quæ tentata iam, & cœpta ab iſto ſunt, à me autem peruestigata & cognita, moneo ut extinguas, & longius progredi ne ſinas. magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio, maiore quàm putas. Quòd enim te liberatum iam exiſtimationis metu, defunctum honoribus, deſignatum C O S. *cogites: mihi crede ornamenta iſta, & beneficia po. Rom. non minore negotio retinentur, quàm comparantur. tulit hæc ciuitas, quod potuit, quoad neceſſe fuit, regiam iſtam ueſtram dominationem in iudicijs, & in omni Republica. tulit: ſed quo die pop. Rom. Trib. pl. reſtituti ſunt, omnia iſta uobis (ſi fortè nondum intelligitis) adempta, atq; erepta ſunt: omnium nunc oculi coniecti ſunt hoc ipſo tempore in unumquenq; noſtrum. qua fide ego accuſem, qua religione hi iudicent, qua tu ratione defendas. de omnibus nobis. ſi quis tantulũ de recta regione deflexerit, non illa tacita exiſtimatio,*

quam

quam antea contemnere ſolebatis,ſed uehemẽs ac liberum pop. Ro.iudicium conſequetur. nulla tibi Quinte cum iſto cognatio eſt, nulla neceſſitudo:quibus excuſationibus ante nimium in aliquo iudicio ſtudium tuum defendere ſolebas,carũ habere in hoc homine nullam poteſ: quæ iſte in prouincia palàm dictitabat, cùm ea quæ faciebat,tua ſe fiducia facere dicebat: ea ne uera putentur,tibi maximè eſt prouidendum. Ego mei iam rationem officij confido eſſe omnibus iniquiſſimis meis perſolutã: nam iſtũ paucis horis primæ actionis omniũ mortalium ſententijs condemnaui:reliquum iudicium non iam de mea fide,quæ perſpecta eſt,neq; iſtius uita,quæ dãnata eſt:ſed de iudicibus, & uerè ut dicam,de te futurũ eſt. at quo tẽpore futurũ eſt? nã id maximè prouidendũ eſt. etenim cùm omnibus in rebus,tum in Rep.permagni momenti eſt,ratio atq; inclinatio temporũ. nempe eo,cùm pop.Ro.aliud genus hominũ atq; aliũ ordinem ad res iudicandas requirit: nempe ea lege de iudicijs, iudicibusq́; nobis ꝓmulgata, quam non is promulgauit, cuius nomine proſcriptam uidetis,ſed hic reus, hic, inquam,ſua ſpe atq; opinione,quam de uobis habet, legem illam ſcribendam, promulgandamq́; curauit. Itaq; cùm primò agere cœpimus,lex non erat promulgata, cùm iſte ueſtra ſeueritate permotus multa ſigna dederat, quamobrem reſpon

ſponſurus non uideretur: mentio de lege nulla fiebat. Poſtea quã iſte recreari, & confirmari uiſus eſt, lex ſtatim promulgata eſt: cui legi cũ ueſtra dignitas uehemẽter aduerſaretur, iſtius ſpes falſa, & inſignis impudẽtia maximè ſuffragatur. Hic ſi quid erit commiſſum à quoquam ueſtrum, quod reprehendatur: aut pop. Rom. iudicabit de eo homine, quem iam antea iudicijs indignũ putauit: aut ij, qui propter offenſionẽ iudiciorũ de ueteribus iudicibus lege noua noui Iudices erunt conſtituti. mihi porrò, ut ego non dicam, quis omnium mortalium nõ intelligit, quàm longè progredi ſit neceſſe? Potero ſilere Hortenſi? potero diſsimulare? cùm tantũ Reſp. uulnus acceperit, ut expilatæ prouinciæ, uexati ſocij, dij immortales ſpoliati, ciues Rom. cruciati & necati impunè me actore eſſe uideantur? potero hoc ego onus tantũ aut in hoc iudicio deponere, aut diutius tacitus ſuſtinere? non agitanda res erit? non in medium proferenda? non pop. Ro. fides imploranda? non omnes, qui tanto ſe ſcelere obſtrinxerint, ut aut fidem ſuã corrumpi paterẽtur, aut iudiciũ corrumperent, in diſcrimen ac iudicium uocandi? Quæret aliquis fortaſſe: tãtum'ne igitur laborem, tãtas inimicitias tot hominum ſuſcepturus es? non ſtudio quidem hercule ullo, neq; uoluntate: ſed non idem mihi licet, quod ijs, qui nobili genere nati ſunt: quibus omnia pop. Ro.

ben

beneficia dormientibus deferuntur: longè alia mihi lege in hac ciuitate, & conditione uiuendum eſt. uenit enim mihi in mentem M. Catonis hominis ſapientiſsimi: qui cùm ſe uirtute, non genere, pop. Ro. commendari putaret, cùm ipſe ſui generis initium ac nominis ab ſe gigni & propagari uellet, hominum potentiſsimorum ſuſcepit inimicitias, & maximis in laboribus uſq; ad ſummam ſenectutem, ſumma cũ gloria uixit. Poſteaq; Pompeius humili, atq; obſcuro loco natus, non'ne plurimis inimicitijs maximisq; ſuis periculis, ac doloribus ampliſſimos honores eſt adeptus? Modò L. Fimbriã, C. Marium, C. Cælium uidimus non mediocribus inimicitijs, ac laboribus contendere, ut ad iſtos honores peruenirent, ad quos uos per ludũ & per negligentiam perueniſtis. hæc eadem eſt noſtra rationis regio, & uia: horum nos hominum ſectam atq; inſtituta perſequimur. Videmus quanta ſit in inuidia, quantoq; in odio apud quoſdam homines nobiles nouorum hominum uirtus & induſtria: ſi tantulum oculos deiecerimus, præſto eſſe inſidias: ſi ullum locum aperuerimus ſuſpicioni aut crimini, accipiendum eſſe ſtatim uulnus: eſſe nobis ſemper uigilandum, ſemper laborandum uidemus, Inimicitiæ ſunt, ſubeãtur: labores, ſuſcipiantur. Etenim tacitæ magis, & occultæ inimicitiæ timendæ ſunt, quàm indictæ, & apertæ. Homi-

num nobilium non ferè quiſquam noſtræ induſtriæ fauet: nullis noſtris officijs beneuolentiam illorum allicere poſſumus: quaſi natura, & genere diſiuncti ſint, ita diſſident à nobis animo ac uoluntate. Quare quid habent eorum inimicitiæ periculi, quorum animos iam antè habueris inimicos, & inuidos, quam ullas inimicitias ſuſceperis? Quamobrem mihi Iudices optandum eſt illud, in hoc reo finem accuſandi facere, cùm & pop. Ro. ſatisfactum, & receptum officium Siculis neceſſarijs meis erit perſolutum. Deliberatum autem eſt, ſi res opinionem meam, quam de uobis habeo, fefellerit, non modò eos perſequi, ad quos maximè culpa corrumpendi iudicij, ſed etiam illos, ad quos conſcientiæ contagio petinebit. Proinde ſi qui ſunt, qui in hoc reo aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendum iudicium uelint eſſe, ita ſint parati, ut diſceptante pop. Ro. mecum ſibi rem uideant futuram: & ſi me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dederunt, ſatis uehementem, ſatis perſeuerantem, ſatis uigilantem eſſe cognorunt, exiſtiment in his hominibus, quorum ego inimicitias pop. Ro. ſalutis cauſa ſuſcepero, multò grauiorem, atq; acriorem futurum. Nunc te Iupiter optime Maxime, cuius iſte donum regale dignum tuo pulcherrimo templo, dignum Capitolio atq; iſta arce omnium nationum, dignũ regio munere,

tibi

tibi factum ab regibus, tibi dicatum atq; promiſſum, per nefarium ſcelus de regijs manibus extorſit: cuiuſq; ſanctiſſimum, & pulcherrimum ſimulacrum Syracuſis ſuſtulit: teq; Iuno Regina, cuius duo fana duabus in inſulis poſita ſociorũ, Melitæ & Sami, ſanctiſſima, & antiquiſſima ſimili ſcelere idem iſte omnibus donis, ornamẽtiſq; nudauit: teq; Mineruà, quam item iſte duobus in clariſſimis, & religioſiſſimis tẽplis expilauit, Athenis, cùm auri grande pondus, Syracuſis, cũ omnia præter tectum & parietes abſtulit: teq; Latona, & Apollo, & Diana, quorum iſte Deli non fanum, ſed ut hominum opinio, & religio fert, ſedem antiquã, diuinumq; domiciliũ nocturno latrocinio, atq; impetu compilauit: etiam te Apollo, quem iſte Chio ſuſtulit: teq; etiã atq; etiam Diana, quam Pergæ ſpoliauit, cuius ſimulacrum ſanctiſſimũ Segeſtæ, bis apud Segeſtanos conſecratum, ſemel ipſorum religione iterum P. Aphricani uictoria, tollendũ, aſportandumq; curauit: teq; Mercuri, quem Verres in uilla, & in priuata aliqua palæſtra poſuit, P. Aphricanus in urbe ſociorũ, & in gymnaſio Tyndaritanorum iuuentutis illorum cuſtodem, & præſidem uoluit eſſe: teq; Hercules, quem iſte Agrigenti nocte intẽpeſta, ſeruorũ inſtructa & comparata manu conuellere ex ſuis ſedib⁹, atq; auferre conat⁹ eſt: teq; ſanctiſ-

ſima mater Idæa, quã apud Enguinos auguſtiſsimo & religioſiſsimo in templo ſic ſpoliatum reliquit, ut nunc nomẽ modò Aphricani, & ueſtigia uiolatæ religionis maneant, monimenta uictoriæ, faniq; ornamenta non extent: uosq; omnium rerum forenſium, conſiliorũ maximorum, legum, iudiciorumq; arbitri, & teſtes, celeberrimo in loco Prætorij locati Caſtor, & Pollux, quorum è templo quæſtum ſibi iſte, & prædam maximã improbiſsimè comparauit: omnesq; dij, qui uehiculis Thenſarum ſolennes cœtus ludorum initis, quorum iter iſte ad ſuum quæſtum, non ad religionum dignitatem, faciendũ exigendumq; curauit: teq; Ceres & Libera, quarum ſacra, ſicut opiniones hominum, ac religiones ferunt, longè maximis, atq; occultiſsimis cærimonijs continentur: à quibus initia uitæ, atq; uictus, legum, morum, manſuetudinis, humanitatis exempla hominibus, & ciuitatibus data, ac diſpertita eſſe dicuntur: quarum ſacra pop. Ro. à Græcis aſcita, & accepta, tanta religione & publicè & priuatim tuetur, non ut ab alijs huc allata, ſed ut cæteris huic tradita eſſe uideantur: quæ ab iſto uno ſic polluta, & uiolata ſunt, ut ſimulacrum Cereris unum, quod à uiro non modò tangi, ſed ne aſpici quidẽ fas fuit, è ſacrario Catinæ conuellendum, auertendumq; curauerit: alterum autem Ennæ ex ſua ſede, ac domo ſuſtulerit:

quòd

quod erat tale, ut homines cùm uiderent, aut ipſam uidere ſe Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam, ſed cœlo delapſam arbitrarentur: uos etiam atq; etiam imploro, & appello ſanctiſſimæ deæ, quæ illos Ennenſes lacus, lucosq; colitis, cunctæq; Siciliæ, quæ mihi defendenda tradita eſt, præſidetis: a quibus, inuentis frugibus, & in orbē terrarum diſtributis omnes gentes, ac nationes ueſtri religione numinis continentur: cæteros item deos, deasq; omnes imploro, atq; obteſtor, quorum templis & religionibus iſte nefario quodam furore, & audacia inſtinctus, bellum ſacrilegum ſemper, impiumq; habuit indictū, ut ſi in hoc reo, atque in hac cauſa, omnia mea conſilia ad ſalutem ſociorum, dignitatem pop. Rom. fidem meam ſpectauerunt, ſi nullam ad rem, niſi ad officium & ueritatem omnes meæ curæ, uigiliæ, cogitationesq; laborarunt: quæ mea mens in ſuſcipienda cauſa fuit, fides in agenda, eadem ueſtra in iudicando ſit. deinde uti C. Verrem, ſi eius omnia ſunt inaudita, & ſingularia facinora ſceleris, audaciæ, perfidiæ, libidinis auaritiæ, crudelitatis, dignus exitus eiuſmodi uita, atque factis, ueſtro iudicio conſequatur: utq; Reſpub. meaq; fides una hac accuſatione mea contenta ſit: mihiq; poſthac bonos potius defendere liceat, quàm improbos accuſare neceſſe ſit.

PRO M. FONTEIO,

ORATIO XI.

Deſunt permulta.

Hoc Prætore oppreſſam eſſe ære alieno Galliam. A quibus uerſuras tantarum pecuniarum factas eſſe dicunt? à Gallis? nihil minus. A quibus igitur? à ciuibus Romanis, qui negotiantur in Gallia. Cur eorum uerba non audimus? cur eorum tabulæ nullæ proferuntur? Inſector ultro, atq; inſto accuſatori Iudices: inſector inquam, ac flagito teſteis. Plus ego in hac cauſa laboris, & operæ conſumo in poſcẽdis teſtibus, quàm cæteri defenſores in refutandis. Audacter hoc dico Iudices, nõ temere cõfirmo. Referta Gallia negotiatorum eſt, plena ciuium Romanorum. Nemo Gallorum ſine ciue Rom. quicquã negotij gerit: numus in Gallia nullus ſine ciuium Rom. tabulis commouetur. Videte quò deſcendam Iudices, quàm longè uidear à conſuetudine mea, & cautione, ac diligentia diſcedere. Vnæ tabulæ proferantur, in quibus ueſtigium ſit aliquod, quod ſignificet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero teſtem producant: uerè accuſatum eſſe concedam. Pro dij immortales, quæ eſt hæc cauſa? quæ defenſio? Prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit, quæ

conſtat ex his generibus hominum & ciuitatum; qui(ut uetera mittã) partim noſtra memoria bella cum pop. Rom. acerba, ac diuturna geſſerunt: partim modò ab noſtris Imperatoribus ſubacti, modò bello domiti, modò triumphis, ac monimentis notati, modò ab Senatu agris, urbibusq; mulctati ſunt: partim, qui cũ ipſo M. Fonteio ferrum, ac manus cõtulerunt, multoq; eius ſudore, ac labore ſub populi Romani imperium, ditionemq; ceciderunt. Eſt in eadem prouincia Narbo Martius, Colonia noſtrorum ciuiũ, ſpecula populi Romani, ac propugnaculum iſtis ipſis nationibus oppoſitum, & obiectum. Eſt item urbs Maſsilia, de qua antè dixi, fortiſsimorum, fideliſsimorumq; ſociorum, qui Gallicorum bellorum pericula populi Romani copijs, armisq; propulſarunt. eſt præterea numerus ciuium Romanorum, atque hominum honeſtiſsimorum. Huic prouinciæ, quæ ex hac gentium uarietate conſtaret, M. Fonteius (ut dixi) præfuit: qui erant hoſtes, ſubegit: qui proximi fuerant, eos ex ijs agris, quibus erãt mulctati, decedere coegit: cæteris, qui idcirco magnis ſæpe erãt bellis ſuperati, ut ſemper populo Rom. parerent, magnos equitatus ad ea bella, quæ tum in toto orbe terrarum à populo Romano gerebantur, magnas pecunias ad eorum ſtipendium, maximum frumenti numerum ad Hiſpanienſe bellum toleran-

dum, imperauit. Is, hac qui geßit, in iudicium uocatur: nos qui in re non interfuiſtis, cauſam unà cum populo Ro. cognoſcitis. dicunt contrà, quibus inuitißimis imperatū eſt: dicunt, qui ex agris ex Cn. Pompeij decreto decedere ſunt coacti: dicunt, qui ex bello, cæde, & fuga nunc primùm audent contra M. Fonteium inermem conſiſtere. Quid coloni Narbonenſes? quid uolunt? quid exiſtimant? Hunc per uos uolunt, ſe per hunc incolumes exiſtimāt eſſe. Quid Maſſilienſium ciuitas? hunc præſentem ijs affecit honoribus, quos habuit amplißimos: uos autem abſens orat, atque obſecrat, ut ſua religio, laudatio, autoritas, aliquid apud ueſtros animos momenti habuiſſe uideatur. Quid? ciuiū Rom. quæ uoluntas eſt? Nemo eſt ex tanto numero, quin hunc optimè de prouincia, de imperio, de ſocijs, & ciuibus meritū eſſe arbitretur. Quoniam igitur uidetis, qui oppugnēt M. Fonteiū, cognoſcitis qui defenſum uelint: ſtatuite nunc, quid ueſtra æquitas, quid pop. Rom. dignitas poſtulet: utrum colonis ueſtris, negotiatoribus ueſtris, amicißimis atque antiquißimis ſocijs & credere, & conſulere malitis: an his, quibus neque propter iracundiam fidem, neque propter infidelitatē honorē habere debetis. Quid, ſi maiorem etiam hominum honeſtißimorum copiam affero, qui huius uirtuti, atque innocentiæ teſtimonio poßint eſſe? tamen'ne plus

Gallorum conſenſio ualebit, quàm ſumma autoritas omniũ? Cùm Galliæ Fonteius præeſſet, ſcitis Iudices maximos pop. Rom. exercitus in duabus Hiſpanijs, clariſsimosq; Imperatores fuiſſe. quàm multi Æquites Romani, quàm multi Tribuni militum, quales & quot, & quoties legati ad eos exercitus! præterea Cn. Põpeius uir maximus, atq; ornatiſsimus hyemauit in Gallia, M. Fõteio imperãte. Satis'ne uobis multos, ſatis idoneos teſtes, & cõſcios uidetur ipſa fortuna eſſe uoluiſſe earum rerum, quæ M. Fonteio Prætore gererẽtur in Gallia? quem ex tanto hominũ numero teſtem in hac cauſa producere poteſtis? quis eſt ex eo numero, qui uobis autor placeat? eo nos iam laudatore, & teſte utemur. Dubitabitis etiã diutius Iudices, quin illud, quod initio uobis propoſui, uerißimũ ſit? aliud per hoc iudiciũ nihil agi, niſi ut M. Fonteio oppreſſo teſtimonijs eorum, quibus multa Reip. cauſa inuitißimis imperata ſunt, ſegniores poſthac ad imperandũ cæteri ſint, cùm uideãt eos oppugnari, quibus oppreſſis populi Rom. imperiũ incolume eſſe nõ poßit.

Obiectum eſt etiã, quæſtum M. Fonteium ex uiarũ munitione feciſſe: ut aut ne cogeret munire: aut id, quod munitũ eſſet, ne improbaret. Si & coacti ſunt munire omnes, & multorum opera improbata ſunt, certè utrũq; falſum eſt, & ob uacationẽ pretium datum, cùm immu-

nis nemo fuerit, & ob probationem, cùm multa improbata ſint. Quid? ſi hoc crimen optimis hominibus delegare poſſumus, & ita ut non culpam in alios transferamus, ſed uti doceamus, eos iſti munitioni præfuiſſe, qui facilè officium ſuum, & præſtare, & probare poſſunt: tamen'ne uos omnia in M. Fonteium iratis teſtibus freti confercitis? Cùm maioribus Reipub. negotijs M. Fonteius impediretur, & cùm ad Rempub. pertineret, uiam Domitiam munire, Legatis ſuis primarijs uiris C. Annio Bellieno, & C. Fonteio negotium dedit. itaque præfuerunt, imperauerunt pro dignitate ſua, quod uiſum eſt, & probauerunt. quod uos, ſi nulla alia ex re, ex literis quidem ueſtris, quas ſcripſiſtis, & miſsis, & allatis certè ſcire potuiſtis. quas ſi antea non legiſtis, nunc ex nobis quid de ijs rebus Fonteius ad legatos ſuos ſcripſerit, quid ad eum illi reſcripſerint, cognoſcite. Literæ ad C. Annium Legatum, ad C. Fonteium Legatũ. Literæ à C. Annio Legato, à C. Fonteio Legato. Satis opinor eſſe perſpicuum Iudices, hanc rationem munitionis, neque ad M. Fonteium pertinere, & ab his eſſe tractatam, quos nemo poßit reprehendere. Cognoſcite nunc de crimine uinario, quod illi inuidioſißimum, & maximum eſſe uoluerunt. Crimen à Pletorio Iudices ita conſtitutum eſt: Fonteio non in Gallia primùm ueniſſe in mentem

tem, ut portorium uini inſtitueret, ſed in Italia hac propoſita ratione Roma profectum. Itaq; Titurium Toloſæ quaternos denarios in ſingulas uini amphoras portorij nomine exegiſſe: Crodimum Porcium, & Numiũ ternos Victoriatos. * *Nuchalone ſerene Vmbinos, & Victoriatos mille, atque in his locis ſe Crodimi & Nuchalone ab his portorium eſſe exactum, ſi qui Cobiamacho, qui uicus inter Toloſam & Narbonem eſt, diuerterentur, neque Toloſam ire uellent. Eleſiodolus tantùm ſenos denarios ab his, qui ad hoſtem portarent, exegiſſet. uideo Iudices eſſe crimen & genere ipſo magnum (uectigal enim eſſe impoſitum frugibus noſtris dicitur) & pecuniam permagnam ratione iſta cogi potuiſſe confiteor, & inuidiam. uel maximè enim inimici hanc rem ſermonibus diuulgare uoluerunt. Sed ego ita exiſtimo, quò maius crimen ſit, id quod oſtendatur eſſe falſum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat. Vult enim magnitudine rei ſic occupare animos eorum, qui audiunt, ut difficilis aditus ueritati relinquatur.*

Deſiderantur quæ de crimine uinario erant reliqua: necnon quæ ad bellum Vocontiorum, & diſpoſitionem hybernorum pertinebant.

At hoc Galli non negant. Actio rerum, & uis argumẽtorum coargui poteſt. Igitur teſtibus Iudices nõ credere cupidis, & iratis, &

coniuratis, & ab religione remotis, non ſolum poteſtis, ſed etiã debetis. Etenim ſi, quia Galli dicunt, idcirco M. Fonteius nocens exiſtimandus eſt, quid mihi opus eſt ſapiẽte iudice? quid æquo quæſitore? quid oratore nõ ſtulto? Dicunt enim Galli. negare non poſſumus. hîc ſi ingenioſi, & periti, & æqui iudicis has partes eſſe exiſtimatis, ut quoniam quidem teſtes dicunt, ſine ulla dubitatione credendum ſit: Salus ipſa uirorum fortium innocentiam tueri non poteſt. Sin autem in rebus iudicandis, non minimam partem ad unamquanq; rem exiſtimandam, momentoq́; ſuo ponderandam, ſapiẽtia iudicis tenet: næ multò ueſtræ maiores, grauioresq́; partes ſunt ad cogitandum, quàm ad dicẽdum mea. Mihi enim ſemper unaquaq; de re teſtis non ſolùm ſemel, uerùm etiam breuiter interrogandus, & ſæpe etiam non interrogandus, ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido autoritas attributa eſſe uideatur: uos & ſæpius eandem rem animis agitare, & diutius unoquoq; de teſte cogitare poteſtis: & ſi quem nos interrogare nolumus, quæ cauſa nobis tacendi fuerit, exiſtimare debetis. Quamobrem ſi hoc Iudices præſcriptum lege, aut officio putatis, teſtibus credere: nihil eſt, cur alius alio Iudice melior, aut ſapientior exiſtimetur. Verum eſt enim, & ſimplex aurium iudiciũ, & promiſcuè, & cõmuniter ſtultis, ac ſapientibus ab

natura datum. Quid eſt igitur, ubi elucere poſſit prudentia? ubi diſcerni ſtultus auditor & credulus, ab religioſo & ſapienti iudice? nimirum illud, in quo ea, quæ dicuntur a teſtibus, coniectura & cogitatione traduntur, quanta autoritate, quanta animi æquitate, quanto pudore, quanta fide, quanta religione, quanto ſtudio exiſtimationis bonæ, quanta cura, quanto timore dicantur. An uerò uos id in teſtimonijs hominum barbarorum dubitabitis, quod perſæpe & noſtra, & patrum memoria ſapientiſſimi Iudices de clariſſimis noſtræ ciuitatis uiris dubitandum non putauerunt? qui Cn. & Q. Cæpionibus, L. & Q. Metellis teſtibus in Q. Pompeium hominem nouum non crediderunt: quorũ uirtuti, generi, rebus geſtis, fidem, & autoritatem in teſtimonio, cupiditatis atq; inimicitiarũ ſuſpicio derogauit. Ecquem hominem uidimus, ecquem uerè commemorare poſſumus parem conſilio, grauitate, conſtantia, cæteris uirtutibus, honoris, ingenij, rerum geſtarum ornamentis, M. Aemilio Scauro fuiſſe? tamen huius, cuius iniurati nutu propè terrarũ orbis regebatur, iurati teſtimonio, neq; in C. Fimbriam, neque in C. Memmium creditum eſt. Noluerunt ij, qui iudicabant, hanc patêre inimicitijs uiam, quem quiſque odiſſet, ut eum teſtimonio poſſet tollere. Quantus in L. Craſſo pudor fuerit, quod ingenium, quanta

autoritas,quis ignorat? tamen is,cuius etiam ſermo teſtimonij autoritatē habebat, teſtimonio ipſo,quæ in M. Marcellum inimico animo dixit,probare non potuit. Fuit,fuit illis iudicibus diuinum ac ſingulare Iudices conſilium,qui ſe non ſolùm de reo,ſed etiam de accuſatore,de teſte iudicare arbitrabantur, quid fictum,quid fortuna ac tempore allatum,quid pretio corruptum,quid ſpe,aut metu deprauatum,quid à cupiditate aliqua, aut inimicitijs profectum uideretur.quæ ſi Iudex non amplectetur omnia conſilio,nō animo,ac mente circunſpiciet, ſi quicquid ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquò dici arbitrabitur:profectò ſatis erit id,quod dixi antea nō ſurdum iudicē huic muneri atq; officio praeſſe:nihil erit quamobrem ille neſcio quis ſapiens homo, ac multarū rerum peritus ad res iudicandas requiratur. An uerò illi Equites Rom.quos non uidimus, qui nuper in Republica,iudicijsq; maximis floruerunt,habuerunt tantum animi,tantum roboris,ut M.Scauro teſti nō crederēt? uos Belgarum atq; Allobrogum teſtimonijs nō credere timetis? Si inimico teſti credere nō oportuit,inimicior Marcello Craſſus, aut Fimbria Scaurus ex ciuilibus ſtudijs atq; obtrectatione domeſtica,quàm huic Galli? quorum,qui optima in cauſa ſunt,equites, frumentū, pecuniam ſemel,atque iterum,ac ſæpius inuitiſsimi dare

coacti

coacti ſunt: cæteri, partim ex ueteribus bellis agro mulctati, partim ab hoc ipſo, bello ſuperati, & oppreßi. Si, qui ob aliquod emolumentum ſuum cupidius aliquid dicere uidentur, ijs credi nõ cõuenit: credo maius emolumentũ Cæpionibus, & Metellis propoſitum fuiſſe ex Q. Pompeij damnatione, cùm ſtudiorum ſuorum obtrectatorẽ ſuſtuliſſent, quàm cuncta Gallia ex M. Fonteij calamitate, in qua illa prouincia propè ſuã immunitatẽ ac libertatem poſitam eſſe arbitratur. An, ſi homines ipſos ſpectare conuenit (id quod in teſte profectò ualere plurimũ debet) non modò cum ſummis ciuitatis noſtræ uiris, ſed cum infimo ciue Romano quiſquam ampliſſimæ Galliæ cõparandus eſt? ſcit Induciomarus, quid ſit teſtimoniũ dicere? monetur eo timore, quo noſtrũ unuſquiſq;, cùm in eum locum productus eſt? Recordamini Iudices quantopere laborare ſoleatis, nõ modò quid dicatis pro teſtimonio, ſed etiam quibus uerbis utamini, ne quod minus moderatè poſitum, ne quod ab aliqua cupiditate prolapſum uerbum eſſe uideatur. Vultu deniq; laboratis, ne qua ſignificari poßit ſuſpicio cupiditatis: ut &, cùm proditis, exiſtimatio ſit quædam tacita de uobis pudoris ac religionis, & cùm diſceditis, ea diligẽter cõſeruata ac retẽta uideatur. Credo hæc eadem Induciomarum in teſtimonio timuiſſe, aut cogitaſſe: qui primum illud uerbum

conſid

conſideratiſſimum noſtræ conſuetudinis, Arbitror, quo nos etiam tunc utimur, cùm ea dicimus iurati, quæ comperta habemus, quæ ipſi uidimus, ex toto teſtimonio ſuo ſuſtulit, atque omnia ſe ſcire dixit. Verebatur enim uidelicet, ne quid apud nos populumq; Romanũ de exiſtimatione ſua deperderet: ne qua fama conſequeretur eiuſmodi, Indiciomarum talem uirum, tam cupidè, tam temere dixiſſe: non intelligebat, ſe in teſtimonio nihil præter uocem, & os, & audaciam, neque ciuibus ſuis, neque accuſatoribus noſtris præſtare debere. An uerò iſtas nationes religione iuriſiurandi, ac metu deorum immortalium in teſtimonijs dicendis commoueri arbitramini? quæ tantum à cæterarũ gentium more ac natura diſſentiunt, quòd cæteræ pro religionibus ſuis bella ſuſcipiunt, iſtæ contra omnium religiones. Illæ in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacem ac ueniam petunt: iſtæ cum ipſis dijs immortalibus bella geſſerunt. Hæ ſunt nationes, quæ quondam tam longè ab ſuis ſedibus, Delphos uſque ad Apollinem Pythium, atque ad oraculum orbis terræ uexandum, ac ſpoliandum profectæ ſunt. Ab iiſdem gentibus ſanctis, & in teſtimonio religioſis, obſeſſum Capitoliũ eſt atque ille Iupiter, cuius nomine maiores noſtri ſanctam teſtimoniorum fidem eſſe uoluerunt. Poſtremò his quicquam ſanctum, ac

religioſum uideri poteſt? qui etiã ſiquando aliquo metu adducti deos placãdos eſſe arbitrantur, humanis hoſtijs eorum aras ac templa funeſtant: ut ne religionem quidem colere poſſint, niſi eãm ipſam prius ſcelere uiolarint. Quis enim ignorat eos uſq; ad hanc diem retinere illam immanem, ac barbaram conſuetudinem hominũ immolãdorum? quamobrem, quali fide, quali pietate exiſtimatis eſſe eos, qui etiam deos immortales arbitrentur hominum ſcelere, & ſanguine facilè poſſe placari? cum his uos teſtibus ueſtram religionem coniungetis? ab his quicquã ſanctè, aut moderatè dictum putabitis? hoc ueſtræ mentes tam integræ ſibi ſuſcipient? ut cùm omnes Legati noſtri, qui illo triennio in Galliam uenerunt, omnes Equites Romani, qui in illa prouincia fuerunt, omnes negotiatores eius prouinciæ, deniq; omnes in Gallia, qui ſunt ſocij populi Rom. atque amici, M. Fonteium incolumem eſſe cupiant, iurati priuatim & publicè laudent: uos tamẽ Gallis credere malitis? quid ut ſecuti eſſe uideamini? uoluntatem'ne hominum? grauior'ne igitur uobis erit hoſtium uoluntas, quàm ciuium? an dignitatem teſtium? poteſtis igitur ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domeſticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religioſis, inimiciſſimos huic imperio, ac nomini, bonis ac fidelibus

& ſociis, & ciuibus anteferre? An uerò dubitatis Iudices, quin inſitas inimicitias iſta gẽtes omnes & habeant, & gerant cum populi Rom. nomine? ſic exiſtimatis eos hîc ſagatos, brachatosq́; uerſari animo demiſſo atque humili, ut ſolent ij, qui affecti iniurijs, ad opem iudicum ſupplices, inferioresq́; confugiunt? nihil uerò minus. hi contrà uagantur læti atque erecti paſsim toto foro, cum quibuſdam minis, & barbaro atque immani terrore uerborum: quod ego profectò nõ crederem, niſi aliquoties ex ipſis accuſatoribus uobiſcum ſimul Iudices audiſſem: cùm præciperent, ut caueretis, ne hoc abſoluto, nouum aliquod bellum Gallicũ concitaretur. Si M. Fonteium Iudices in cauſa deficerent omnia, ſi turpi adoleſcentia, uita infami, magiſtratib9, quos ante oculos ueſtros geſſit, conuictis uirorum bonorum teſtimonijs, legationibus flagitioſè obitis, inuiſus ſuis omnibus in iudicium uocaretur: ſi in eo indicio colonorum populi Rom. Narbonẽſium, fideliſsimorum ſociorum Maſsilienſium, ciuium Rom. *omnium teſtimonijs, tabulisq́; premeretur: tamen eſſet uobis magnopere prouidendum, ne quos ita afflictos à ueſtris partibus maioribusq́; accepiſſetis, ut contemnendi eſſent, eos pertimuiſſe, & eorum minis & terrore commoti eſſe uideremini. Nũc uerò, cùm lædat nemo bonus, laudẽt omnes ueſtri ciues atq; ſocij,*

oppug

oppugnent ij, qui ſæpiſſimè hãc urbem, & hoc imperium oppugnarunt: cum'que inimici M. Fonteij uobis, ac pop. Rom. minentur, amici ac propinqui ſupplicent uobis: dubitabitis nõ modò ueſtris ciuibus, qui maximè gloria, ac laude ducuntur, uerùm etiam exteris nationibus ac gentibus oſtendere, tot in ſententijs ferendis ciui parcere, quàm hoſti cedere maluiſſe? Magna mehercule cauſa Iudices abſolutionis cum cæteris cauſis hæc eſt, nequa inſignis huic imperio macula, atq; ignominia ſuſcipiatur, ſi hoc ita perlatum erit in Galliam, Senatum, Equitesq; populi Rom. non teſtimonijs Gallorum, ſed minis cõmotus, rem ad illorum libidinem iudicaſſe. Ita uerò, ſi illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius, qui Induciomaro iſti minaci, atq; arroganti par in belligerãdo eſſe poſſit: excitãdus Cn. Domitius, & Maximus, qui nationem Allobrogum, & reliquias ſuis iterum armis conficiat, atq; opprimat: aut, quoniam id quidem non poteſt, orandus erit nobis amicus meus M. Pletorius, ut ſuos nouos cliẽtes à bello faciendo deterreat, ut eorum iratos animos, atq; horribiles impetus deprecetur: aut, ſi nõ poterit, M. Fabium ſubſcriptorẽ eius rogabimus, ut Allobrogũ animos mitiget, quoniã apud illos Fabiorum nomen ampliſſimum: ut uelint iſti, aut quieſcere, id quod uicti ac ſubacti

 ſolent

ſolent: aut cùm minantur, intelligere, ſe populo Rom. non metum belli, ſed ſpem triumphi oſtendere. Quòd ſi in turpi reo patiendum non eſſet, ut quicquam iſti ſe minis profeciſſe arbitrarentur: quid faciendum uobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine Iudices (iam enim mihi uideor hoc, propè cauſa duabus actionibus perorata, debere dicere) de quo uos homine Iudices ne ab inimicis quidem ullum fictũ probroſum non modò crimen, ſed ne maledictum quidem audiſtis. Ecquis unquam reus, præſertim in hac uita ratione uerſatus, in honoribus petendis, in poteſtatibus, in imperijs gerendis, ſic accuſatus eſt, ut nullum probrum, nullum facinus, nulla turpitudo, quæ à libidine, aut à petulãtia, aut ab audacia nata eſſet, ab accuſatore obijceretur, ſi non uera, attamen ficta, cũ aliqua ratione ac ſuſpicione? M. Aemilium Scaurum ſummũ noſtræ ciuitatis uirum ſcimus accuſatũ à M. Bruto: extãt orationes, ex quibus intelligi poteſt, multa in illũ ipſum Scaurum eſſe dicta, falsò: quis negat? ueruntamẽ ab inimico dicta, & obiecta. Quàm multa M. Aquilius audiuit in ſuo iudicio? quàm multa L. Cotta? deniq; P. Rutilius? qui etſi dãnatus eſt, mihi uidetur tamẽ inter uiros optimos, atque innocentiſsimos eſſe numerandus. Ille igitur ipſe homo ſanctiſsimus, ac temperatiſsimus, multa audiuit in ſua cauſa, quæ

adſuſp

ad ſuſpicionem ſtuprorum, ac libidinem pertinerent. Extat oratio hominis (ut opinio mea fert) noſtrorum hominum longè ingenioſiſſimi, atque eloquentiſſimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Piſonem turpia, ac flagitioſa dicuntur. at in quem uirum? qui tanta uirtute, atque integritate fuit, ut etiam illis optimis temporibus, cùm hominem inuenire nequam neminem poſſes, ſolus tamen Frugi nominaretur: quem cùm in concionem Gracchus uocari iuberet, & uiator quæreret, quem Piſonem? quòd erant plures. cogis me, inquit, dicere inimicum meum Frugi. Is igitur uir, quem ne inimicus quidem ſatis in appellando ſignificare poterat, niſi antè laudaſſet: qui uno cognomine declarabatur, non modò quis eſſet, ſed etiam qualis eſſet: tamen in falſam atque iniquam probrorum inſimulationem uocabatur. M. Fonteius in duabus actionibus accuſatus eſt, ut obiectum nihil ſit, quo ſignificari ueſtigium libidinis, petulantiæ, crudelitatis, audaciæ poßit: non modò nullum facinus huius protulerunt, ſed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. Quòd ſi aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendū, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fingendum ingenij, non meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quàm illi, de qui-

bus antea commemoraui, fuiſſet. Frugi igitur hominem Iudices, frugi inquam, & in omnibus uitæ partibus moderatum, ac temperantem, plenum pudoris, plenũ officij, plenum religionis uidetis poſitum in ueſtra fide ac poteſtate, atq; ita ut commiſſus ſit fidei, permiſſus poteſtati. Videte igitur, utrum ſit æquius, hominem honeſtiſſimum, uirum fortiſſimum, ciuem optimum: dedi inimiciſſimis atque immaniſſimis nationibus, an reddi amicis? præſertim cùm tot res ſint, quæ ueſtris animis pro huius innocentis ſalute ſupplicent: primùm generis antiquitas, quam Tuſculo ex clariſſimo municipio profectam in monimentis rerum geſtarum inciſam ac notatam uidemus: tum autem continuæ Præturæ, quæ & cæteris ornamentis, & exiſtimatione innocentiæ maximè floruerunt: deinde recens memoria parentis, cuius ſanguine non ſolùm Aſculanorum manus, à qua interfectus eſt, ſed totũ illud ſociale bellum macula ſceleris imbutum eſt: poſtremò ipſe, cùm in omnibus uitæ partibus honeſtus atq; integer, tum in re militari cùm ſummi conſilij, & maximi animi, tum uerò uſu quoq; bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc ſunt, exercitus. Quare ſi etiam monendi eſtis à me, quod non eſtis Iudices, uideor hoc leuiter pro mea autoritate uobis præcipere poſſe, ut ex eo genere homines,

quorum cognita uirtus, induſtria, felicitas in re militari ſit, diligenter uobis retinendos exiſtimetis. fuit enim maior talium uirorũ in hac Rep. copia: quæ cùm eſſet, tamẽ eorum non modo ſaluti, ſed etiam honori conſulebatur. Quid nunc uobis faciendum eſt, ſtudijs militaribus apud iuuentutem obſoletis: hominibus autem, ac ſummis ducibus partim ætate, partim ciuitatis diſcordijs hac Reip. calamitate conſumptis? cùm tot bella aut à nobis neceſſario ſuſcipiantur, aut ſubitò atq; improuiſa naſcantur: non'ne & hominem ipſum ad dubia Reipubl. tempora reſeruandum, & cæteros ſtudij laudis, ac uirtutis inflammandos putatis? Recordamini, quos Legatos nuper in bello L. *Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit: ſcietis fuiſſe tum M. Cornutũ, L. Cinnã, L. Syllam, Prætorios homines, belli gerendi peritiſſimos: præterea C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Craſſum non literis homines ad rei militaris ſcientiam, ſed rebus geſtis, ac uictorijs eruditos. Agè uerò nũc inferte oculos in curiam, introſpicite penitus in omneis Reip. partes: utrum uidetis nihil poſſe accidere, ut tales uiri deſiderãdi ſint? an, ſi acciderit, eorum hominum copia pop. Rom. abũdare? Quæ ſi diligenter attendetis, profectò Iudices uirũ ad labores belli impigrũ, ad periculà fortem, ad uſum ac diſciplinam peritum, ad*

conſilia prudentem, ad caſum fortunamq; felicem, domi uobis ac liberis ueſtris retinere, quàm inimiciſsimis pop. Rom. nationibus, & crudeliſsimis tradere & cōdemnare malletis. At infeſtis propè ſignis inſeruntur Galli in Fonteium, & inſtant atq; urgent ſummo cum ſtudio, ſumma cum audacia: nos uerò Iudices & multis, & firmis præſidijs, uobis adiutoribus, iſti immani, atq; intolerãda barbariæ reſiſtemus. Primùm obijcitur contra iſtorum impetus Macedonia fidelis, & amica po. Rom. prouincia: quæ cùm ſe, ac ſuas urbes non ſolùm conſilio, ſed etiam manu Fonteij conſeruatam eſſe dicat: ut illa per hunc à Thracum aduētu ac depopulatione defenſa fuit, ſic ab huius nūc capite Gallorum impetũs, terroresq; depellit. Conſtituitur ex altera parte ulterior Hiſpania, quæ profectò non modò religione ſua reſiſtere iſtorum cupiditati poteſt, ſed etiam ſceleratorum hominum periuria teſtimonijs ac laudationibus ſuis refutare. Atq; ex ipſa etiã Gallia fideliſsima, & grauiſsima auxilia ſumuntur. Venit huic ſubſidio miſero atque innocenti Maſsilienſium cuncta ciuitas, quæ non ſolùm ob eam cauſam laborat, ut huic, à quo ipſa ſeruata eſt, parem gratiam referre uideatur, ſed etiam, quòd ea conditione, atq; eo fato ſe in his terris collocatam eſſe arbitratur, ne quid noſtris hominibus iſtæ gentes nocere poſsint. Pugnat

gnat pariter pro ſalute M.Fonteij Narbonenſis colonia, quæ per hunc ipſa nuper obſidione hoſtium liberata,nunc eiuſdem miſerijs ac periculis commouetur. Denique,ut oportet bello Gallico,ut maiorum iura, mores'que præſcribunt,nemo eſt ciuis Romanus,qui ſibi illa excuſatione utendum putet.omnes illius prouinciæ publicani, agricolæ,pecuarij,cæteri negotiatores, uno animo M. Fonteium, atque una uoce defendunt. Quòd ſi tantas auxiliorum noſtrorum copias Induciomarus ipſe deſpexerit,dux Allobrogum,cæterorumq; Gallorũ, num etiam de matris hunc complexu lectiſsimæ miſerrimæq; fœminæ uobis inſpectãtibus auellet,atque abſtrahet?præſertim cùm Virgo Veſtalis ex altera parte germanum fratrem complexa teneat,ueſtramq; Iudices,ac populi Romani fidem imploret: quæ pro uobis, liberisq; ueſtris tot annos in dijs immortalibus placandis occupata eſt,ut ea nunc pro ſalute ſua, fratrisq; ſui,animos ueſtros placare poſsit: cui miſera quod præſidium, quod ſolatium reliquum eſt,hoc amiſſo? nam cæteræ fœminæ gignere ipſæ ſibi præſidia,& habere domi fortunarum omnium ſocium, participemq; poſſunt:huic uerò uirgini, quid eſt præter fratrẽ, quod aut iucundũ,aut charum eſſe poſsit? Nolite pati Iudices aras deorum immortalium, Veſtæq; matris, quotidianis uirginis lamen-

tationibus de ueſtro iudicio commoueri. Proſpicite ne ignis ille æternus nocturnis Fonteiæ laboribus, uigilijsq́; ſeruatus, ſacerdotis Veſtæ lacrymis extinctus eſſe dicatur. Tendit ad nos uirgo Veſtalis manus ſupplices eaſdem, quas pro uobis dijs immortalibus tendere conſueuit: cauete ne periculoſum, ſuperbumq́; ſit, eius uos obſecrationem repudiare, cuius preces ſi dij aſpernarentur, hæc ſalua eſſe non poſſent. Videtis'ne ſubitò Iudices, uirum fortiſsimum M. Fonteium parentis, & ſororis commemoratione lacrymas profudiſſe? qui nunquam in acie pertimuerit, qui ſe armatus ſæpe in hoſtium manũ, multitudinemq́; immiſerit, cùm in eiuſmodi periculis eadem ſe ſolatia ſuis relinquere arbitraretur, quæ ſuus pater ſibi reliliquiſſet: idem nunc perturbato animo pertimeſcit, ne non modò ornamẽto & adiumento non ſit ſuis, ſed etiam cum acerbiſsimo luctu dedecus æternum miſeris atque ignominiam relinquat. O fortunam longè diſparem M. Fontei, ſi deligere potuiſſes, ut potius telis tibi Gallorum, quàm periurijs intereundũ eſſet. tum enim uitæ ſocia uirtus, mortis comes gloria fuiſſet: nunc uerò qui eſt dolor, uictoriæ te atque imperij pœnas ad eorum arbitrium ſufferre, qui aut uicti armis ſunt, aut inuitiſsimi paruerunt? A quo periculo defendite Iudices ciuem fortem, atque innocentem: curate ut no-

ſtris

ſtris teſtibus plus, quàm alienigenis credidiſſe uideamini: plus ſaluti ciuium, quàm hoſtium libidini conſuluiſſe: grauiorē duxiſſe eius obſecrationem, quæ ueſtris ſacris præſit, quàm eorum audaciam, qui cum omnium ſacris delubrisq; bella geſſerunt. poſtremò proſpicite Iud. id, quod ad dignitatē pop. Rom. maximè pertinet, ut plus apud uos preces uirginis Veſtalis, quàm minæ Gallorum ualuiſſe uideantur.

PRO A. CECINNA.

ORATIO XII.

SI QVANTVM *in agro, locisq; deſertis audacia poteſt; tantum in foro atque in iudicijs impudentia ualeret, non minus in cauſa cederet A. Cecinna Sex. Ebutij impudentiæ, quàm tum in ui facienda ceſsit audaciæ. uerùm & illud cōſiderati hominis eſſe putauit, qua de re iure decertari oporteret, armis non contendere: & hoc conſtantis, qui cum ui, & armis certare noluiſſet, eum iure, iudicioq; ſuperare. Ac mihi quidem cùm audax præcipuè fuiſſe uidetur Ebutius in conuocandis hominibus & armandis, tum impudens in iudicio: non ſolū quòd in iudiciū uenire auſus eſt (nam id quidē, tametſi improbè fit in aperta re, tamen malitia eſt iam uſitatum) ſed quòd nō dubitauit idipſum,*

quod

quod arguitur, confiteri: niſi fortè hoc rationis habuit, quoniam ſi facta uis non eſſet moribus, ſuperior in poſſeßione retinēda non fuiſſet: quia contra ius, moremq; facta ſit, A. Cecinnam cum amicis metu perterritum profugiſſe: nunc quoque in iudicio, ſi cauſa more, inſtitutoq; omnium defendatur, nos inferiores in agendo non futuros: ſin à cōſuetudine recedatur, ſe, quò impudentius egerit, hòc ſuperiorem diſceſſurū. quaſi uerò aut in iudicio poßit idem improbitas, quod in ui confidentia: aut non eò libentius tum audaciæ ceſſerimus, quò nunc impudentiæ facilius obſiſteremus. Itaq; longè alia ratione Recuperatores ad agēdam cauſam hac actione uenio, atq; initio ueneram. tum enim noſtra cauſæ ſpes erat poſita in defenſione mea, nunc in confeßione aduerſarij: tum in noſtris, nunc uerò in illorum teſtibus. de quibus ego antea laborabam, ne ſi improbi eſſent, falſi aliquid dicerent: ſi probi exiſtimarentur, quod dixiſſent, probarent: nunc ſum animo æquißimo. ſi enim ſunt uiri boni, me adiuuant, cùm id iurati dicunt, quod ego iniuratus inſimulo: ſin autem minus idonei, me non lædunt: cùm, ſiue creditur his hoc ipſum, quod nos arguimus, ſiue fides non habetur, de aduerſarij teſtium fide derogatur. Veruntamē cùm illorum cauſæ actionem conſidero, non uideo quid impudentius dici poßit: cùm autem ueſtram in iudicando

dubit

dubitationẽ, uereor ne id, quod uidentur impudenter feciſſe, aſtutè & callidè fecerint. Nam ſi negaſſẽt uim hominibus armatis eſſe factã, facilè honeſtiſſimis teſtibus in re perſpicua tenerentur: ſin cõfeſſi eſſent, & id quod nullo tẽpore iure fieri poteſt, tum ab ſe iure factum eſſe defenderent, ſperarunt id, quod aſſecuti ſunt, ſe iniecturos uobis cauſam deliberandi, & iudicandi iuſtam morã, ac religionem. ſimul illud, quod indigniſſimum eſt, futurũ arbitrati ſunt, ut in hac cauſa non de improbitate Sex. Ebutij, ſed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. Qua in re, ſi mihi eſſet unius A. Cecinnæ cauſa agenda, profiterer ſatis idoneum eſſe me defenſorem, propterea quòd fidem meam, diligentiamq́; præſtarem: quæ cùm ſunt in actore cauſa, nihil eſt, in re præſertim aperta, ac ſimplici, quòd excellens ingenium requiratur, ſed cùm de eo iure mihi dicendum ſit, quod pertineat ad omnes quod conſtitutum ſit à maioribus, conſeruatum uſq; ad hoc tempus, quo ſublato non ſolùm pars aliqua iuris diminuta, ſed etiã uis ea, quæ iuri maximè eſt aduerſaria, iudicio confirmata eſſe uideatur: uideo ſummi ingenij cauſam eſſe: non uti demonſtretur quod ante oculos eſt, ſed ne, ſi quis uobis error in tanta re ſit obiectus, omnes potius me arbitrentur cauſæ, quàm uos religioni ueſtræ defuiſſe. Quanquam ego mihi ſic perſuadeo Recuperatores,

non

non uos tam propter iuris obſcuram, dubiamq; rationem bis iam de eadem cauſa dubitaſſe, quàm, quòd uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquiſiſſe, ſimul & illi ſpatium ad ſe colligendum dediſſe. Quod quoniam iam in conſuetudinem uenit, & id uiri boni ueſtri ſimiles in iudicando faciunt, reprehendendum fortaſſe minus, querendum uerò magis etiam uidetur: ideo quòd omnia iudicia aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt, propterea quòd & minus lædit, & perſæpe diſceptatore domeſtico diiudicatur: alterum eſt uehementiſſimum, quòd & ad grauiores res pertinet, & non honorariam operam amici, ſed ſeueritatem iudicis, ac uim requirit. Quod eſt grauius, & cuius rei cauſa maximè iudicia conſtituta ſunt, id iam mala conſuetudine diſſolutum eſt. nam, ut quæq; res eſt turpiſſima, ſic maximè, & maturiſſimè iudicanda eſt: at ea, de qua exiſtimationis periculũ eſt, tardiſſimè iudicatur. Quî igitur conuenit, quæ cauſa fuerit ad conſtituendum iudicium, eandem moram eſſe ad iudicandum? Si quis, quod ſpopondit, qua in re uerbo ſe uno obligauit, id non facit, maturo iudicio, ſine ulla religione iudicis condemnatur: qui per tutelam, aut ſocietatem, aut

rem

rem mandatam, aut fiduciæ rationem, fraudauit quempiam, in eo, quò delictum maius eſt, eò pœna eſt tardior. eſt enim turpe iudicium, & facto quidem turpe. Videte igitur quàm iniquè accidat, quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi: quia turpis exiſtimatio ſequatur, ideo rem indignam non iudicari. At ſi quis mihi hoc Iudex, Recuperator'ue dicat, Potuiſti enim leuiore actione confligere: potuiſti ad tuum ius faciliore, & commodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem, aut noli mihi inſtare, ut iudicem: tamen is aut timidior uideatur, quàm fortem; aut cupidior, quàm ſapientem iudicem eſſe. æquum eſt, ſi aut mihi præſcribat, quemadmodũ meum ius perſequar, aut ipſe id, quod ad ſe delatum ſit, non audeat iudicare. Etenim ſi Prætor is, qui iudicia dat, nunquam petitori præſtituit, qua actione illũ uti uelit: uidete quàm iniquum ſit, conſtituta iam re, iudicem quid agi potuerit, aut quid poſsit, nõ quid actum ſit, quærere. Veruntamen nimiæ ueſtræ benignitati parere mus, ſi alia ratione ius noſtrum recuperare poſſemus. Nũc uerò quis eſt, qui aut uim armatis hominibus factam relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonſtrare poſsit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant, uel iniuriarum, uel capitis iudicia conſtituta ſunt. in eo poteſtis atrocitatẽ noſtram

ſtram

ſtram reprehendere, cùm uideatis nihil aliud actum, niſi poſſeßionem per interdictũ eſſe repetitam? Verùm ſiue uos exiſtimationis illius periculũ, ſiue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandũ, alterius rei cauſam uoſmetipſi iam uobis ſæpius prolato iudicio ſuſtuliſtis, alterius ego uobis hodierno die cauſam profectò auferã, ne diutius de controuerſia noſtra, ac de communi iure dubitetis. Et ſi fortè uidebor altius initium rei demõſtrandæ petiſſe, quàm me ratio iuris, & ius, de quo iudicium eſt, & natura cauſæ coëgerit, quæſo ut ignoſcatis. non enim minus laborat A. Cecinna, ne ſummo iure egiſſe, quàm ne certum ius non obtinuiſſe uideatur. M. Fulcinius fuit recuperatores è municipio Tarquinienſi, qui & domi ſuæ cum primis honeſtus exiſtimatus eſt, & Romæ argentariam non ignobilem fecit. Is habuit in matrimonio Ceſenniã eodem è municipio, ſummo loco natam, & probatiſſimam fœminam, ſicut & uiuus multis ipſe rebus oſtendit, & in morte ſua teſtamẽto declarauit. huic Ceſenniæ fundum in agro Tarquinienſi uendidit temporibus illis difficillimis ſolutionis. cùm uteretur dote uxoris numerata, quò mulieri eſſet res cautior, curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquantò pòſt argentaria diſſoluta, Fulcinius huic fundo uxoris continentia quædam prædia, atque adiuncta mercatur. moritur Fulcinius

nius (multa enim quæ ſunt in re, quia remota ſunt à cauſa, prætemittam) teſtamento facit hæredem, quem habebat è Ceſennia filium: uſumfructum omnium bonorum ſuorum Ceſenniæ legat, ut frueretur unà cũ filio. magnus honos uiri iucundus mulieri fuiſſet, ſi diuturnum eſſe licuiſſet. frueretur enim bonis cum eo, quem ſuis bonis hæredem eſſe cupiebat, & ex quo maximum fructũ ipſa capiebat. ſed hunc fructum maturè fortuna ademit. nam breui tempore M. Fulcinius adoleſcẽs mortuus eſt, hæredem P. Ceſennium fecit, uxori grande pondus argenti, matriq́; partem bonorum maiorem legauit. itaque in partem mulieres uocatæ ſunt. Cùm eſſet hæc auctio hæreditaria conſtituta, Æbutius iſte, qui iandiu Ceſenniæ uiduitate, ac ſolitudine aleretur, ac ſe eius in familiaritatẽ inſinuaſſet hac ratione, ut cum aliquo ſuo compendio negotia mulieris, ſiqua acciderent controuerſiasq́; ſuſciperet, uerſabatur quoq; eo tẽpore in his rationibus auctionis, & partitionis, atq; etiam ſe ipſe inferebat, & intrudebat, & in eam opinionẽ Ceſenniã adducebat, ut mulier imperita nihil putaret agi callidè poſſe, ubi non adeſſet Æbutius. quam perſonam iam ex quotidiana cognoſcitis uita Recuperatores, mulierum aſſentatoris, cognitoris uiduarum, defenſoris nimium litigioſi, conciti ad rixam, inepti, ac ſtulti inter uiros, inter mulieres

bb	periti

periti iuris, & callidi: hāc perſonam imponite Ebutio. is enim Ceſenniæ fuit Ebutius: ne fortè quæratis num propinquus? nihil alienius. amicus aut à patre, aut à uiro traditꝰ? nihil minus. Quis igitur? ille, quem ſuprà deformaui, uoluntarius amicus mulieris, non neceſsitudine aliqua, ſed ficto officio, ſimulataq; ſedulitate coniunctus, magis opportuna opera nonnunquam, quàm aliquando fideli. Cùm eſſet, ut dicere inſtitueram, conſtituta auctio Romæ, ſuadebant amici cognatiq; Ceſenniæ id, quod ipſi quoq; mulieri in mentem ueniebat: quoniã poteſtas eſſet emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens eſſet, nullam eſſe rationem, amittere eiuſmodi occaſionem: cùm præſertim pecunia ex partitione deberetur: nuſquam eam poſſe melius collocari. itaq; mulier facere conſtituit: mandat; ut fundum ſibi emat. cui tandem? cui putatis? an non in mētem uenit omnibus hominis illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negotia parati? ſine quo nihil ſatis cautè, nihil ſatis callidè agi poſſet? rectè attēditis. Ebutio nogotium datur. adeſt ad tabulam, licetur Ebutius: deterrentur emptores multi, partim gratia Ceſenniæ, partim etiam pretio: fundus addicitur Ebutio: pecuniã argentario promittit Ebutius. quo teſtimonio nũc uir optimus utitur, ſibi emptũ eſſe. quaſi uerò aut nos ei negemus addictum: aut

tum quiſquam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Ceſenniæ: cùm id plerique ſcirent, omnes ferè audiſſent, hi coniectura aſſequi poſſent: cùm pecunia Ceſenniæ ex illa hæreditate deberetur: eam porrò in prædijs collocari maximè expediret: eſſent autem prædia, quæ mulieri maximè conuenirent: ea uænirent: liceretur is, quem Ceſenniæ dare operam nemo miraretur, ſibi emere nemo poſſet ſuſpicari. Hac emptione facta, pecunia ſoluitur à Ceſennia. cuius rei putat iſte rationem reddi non poſſe, quòd ipſe tabulas auerterit: ſe autem habere argentarij tabulas, in quibus ſibi expenſa pecunia lata ſit, acceptaq́; relata: quaſi id aliter fieri oportuerit. Cùm omnia ita facta eſſent, quemadmodum nos defendimus, Ceſennia fundum poſſedit, locauitq́;: neq; ita multò pòſt A. Cecinnæ nupſit. ut in pauca conferam, teſtamento facto mulier moritur: facit hæredem ex deunce, & ſemuncia Cecinnã, ex duabus ſextulis M. Fulcinium libertum ſuperioris uiri: Ebutio ſextulam aſpergit. hanc ſextulam illa mercedem iſti eſſe uoluit aßiduitatis, & moleſtiæ, ſi quã ſuſceperat. Iſte autem hac ſextula ſe anſam retinere omnium controuerſiarum putat. Iam principiò auſus eſt dicere, non poſſe hæredem eſſe Ceſenniæ Cecinnã, quòd is deteriore iure eſſet, quàm cæteri ciues, propter incommodum Volaterranorum, calamitatemq́; ciuilem. Itaque

homo timidus, imperitusq́;, qui neque animi, neq; conſily ſatis haberet, nō putauit eſſe tanti hæreditatem, ut de ciuitate in dubium ueniret: conceſſit, credo, Ebutio, quantum uellet de Ceſenniæ bonis ut haberet: imò, ut uiro forti ac ſapiēti dignum fuit, ita calumniam ſtultitiamq́; obtriuit, ac contudit. In poſſeſſione bonorū cùm eſſet, & cùm ipſe ſextulam ſuam nimium exaggeraret, nomine hæredis arbitrum familiæ erciſcūdæ poſtulauit. Atq; illis paucis diebus, poſteaquam uidet nihil ſe ab A. Cecinna poſſe litium terrore abradere, homini Romæ in foro denunciat, fundum illum, de quo antè dixi, cuius iſtum emptorē demonſtraui fuiſſe mandato Ceſenniæ, ſuum eſſe, ſeq́; ſibi emiſſe. Quid ais? Iſtius ille fundus eſt, quem ſine ulla cōtrouerſia quadriennium, hoc eſt, ex quo tempore fundus uaniit, quoad uixit, poſſedit Ceſennia? Vſus enim, inquit, eius, & fructus fundi teſtamēto uiri, fuerat Ceſenniæ. Cùm hoc nouæ litis genus tam malitioſè intenderet, placuit Cecinnæ de amicorum ſententia conſtituere, quo die in rem præſentem ueniretur, & de fundo Cecinna moribus deduceretur. colloquūtur: dies ex utriuſq; commodo ſumitur. Cecinna cum amicis ad diem uenit in caſtellū Axiam: ex quo loco fundus is, de quo agitur, non longè abeſt. Ibi certior fit à pluribus, homines permultos liberos, atq; ſeruos coëgiſſe, & armaſſe Ebutiū.

Cùm

Cùm id partim mirarentur, partim non crederent, ecce ipſe Ebutius in caſtellum uenit, denuntiat Cecinnæ ſe armatos habere, abiturum eum non eſſe, ſi acceſſiſſet. Cecinnæ placuit, & amicis, quoad uideretur ſaluo capite fieri poſſe, experiri. tum de caſtello deſcendunt, in fundum proficiſcuntur. Videtur temere commiſſum. uerùm, ut opinor, hoc fuit cauſæ: tam temere iſtum re commiſſurum, quàm uerbis nũtiabatur, nemo putauit. Atq; iſte ad omnes introitus, quà adiri poterat non modò in eum fundum, de quo controuerſia fuerat, ſed etiam in illum proximũ, de quo nihil ambigebatur, armatos homines opponit. Itaq; primò cùm in antiquum fundum ingredi uellet, quòd eà proximè accedi poterat, frequentes armati obſtiterunt. quo loco depulſus Cecinna, tamen quà potuit ad eum fundum profectus, ex quo ex conuentu uim fieri oportebat. eius autem fundi extremam partem oleæ directo ordine definiunt. ad eas cùm accederetur, iſte cum omnibus copijs præſto fuit, ſeruumq; ſuum nomine Antiochum ad ſe uocauit, & clara uoce imperauit, ut eum, qui illum olearum ordinem intraſſet, occideret. Homo mea ſententia prudentiſſimus Cecinna, tamen in hac re plus mihi animi, quàm conſilij uidetur habuiſſe. Nam cùm & armatorum multitudinem uideret, & eam uocem Ebutij, quam commemoraui,

audiſſet, tamen acceſsit propius, & iam ingrediens intra finem eius loci, quem oleæ terminabant, impetum armati Antiochi, cæterorumq́; tela, atque incurſus refugit. eodem tempore ſe in fugam conferũt unà amici, aduocatiq́; eius metu perterriti, quemadmodum illorum teſtem dicere audiſtis. His rebus ita geſtis, P. Dolabella Prætor interdixit, ut eſt conſuetudo, de ui hominibus armatis, ſine ulla exceptione, tantum, ut unde deieciſſet, reſtitueret. reſtituiſſe ſe dixit. ſponſio facta eſt. hac de ſponſione uobis iudicandum eſt. Maximè fuit optandum Cecinnæ Recuperatores, ut controuerſiæ nihil haberet: ſecundo loco, ut ne cum tam improbo homine: tertio, ut cum tam ſtulto haberet. Etenim non minus nos ſtultitia illius ſubleuat, quàm lædit improbitas. improbus fuit, quòd homines coëgit, armauit, coactis armatisq́; uim fecit. læſit in eo Cecinnam. ſubleuauit ibidem. nam in eas ipſas res, quas improbiſsimè fecit, teſtimonia ſumpſit, & eis in cauſa teſtimonijs utitur. Itaque mihi certum eſt Recuperatores, antequam ad meam defenſionem, meosq́; teſtes uenio, illius uti confeſsione, & teſtimonijs. Quid confitetur? atque ita libenter confitetur, ut non ſolùm fateri, ſed etiam profiteri uideatur Recuperatores? conuocaui homines, coëgi, armaui: terrore mortis, ac periculo capitis, ne accederes, obſtiti: ferro (inquit) ferro (& hoc

dicis

dicit in iudicio) te reieci, atq; perterrui. Quid? teſtes quid aiũt? P. Vetilius propinquus Ebutij, ſe Ebutio cum armatis ſeruis ueniſſe aduocatum. quid præterea? fuiſſe complures armatos. quid aliud? minatum eſſe Ebutium Cecinnæ. Quid ego de hoc teſte dicam, niſi hoc, Recuperatores? ut idcirco non minus ei credatis, quòd homo minus idoneus habetur, ſed ideo credatis quòd ex illa parte id dicit, quod illi cauſæ maximè eſt alienum. A. Terẽtius alter teſtis, non modò Ebutium, ſed etiam ſe ipſum arguit. in Ebutium hoc dicit, armatos homines fuiſſe: de ſe autem hoc prædicat, Antiocho Ebutij ſeruo imperaſſe, ut in Cecinnam aduenientem ferro inuaderet. Quid loquar amplius hoc de homine? in quem ego dicere, cùm rogarer à Cecinna, nunquã uolui, ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nunc, quomodo aut loquar, aut taceam, cùm ipſe hoc de ſe iuratus prædicet. Deinde L. Cælius non ſolùm Ebutium cum armatis dixit fuiſſe compluribus, uerùm etiam cum aduocatis perpaucis eò ueniſſe Cecinnã. de hoc ego teſte detraham, cui æquè, atque meo teſti ut credatis, poſtulo? P. Memmius ſecutus eſt, qui ſuum nõ paruum beneficium commemorauit in amicos Cecinnæ, quibus ſeſe uiam per fratris ſui fundum dediſſe dixit, qua effugere poſſent, cùm eſſent metu omnes perterriti. huic ego teſti gratias agam,

quòd & in re miſericordem ſe præbuit, & teſtimonio religioſum. A. Atilius, & eius filius L. Atilius, & armatos ibi fuiſſe, & ſe ſuos armatos adduxiſſe dixerũt: etiã hoc amplius, cùm Ebutius Cecinnæ malum minaretur, ibi tum Cecinnam poſtulaſſe, ut moribus deductio fieret. hoc idem P. Rutilius dixit, & eò libentius dixit, ut aliquo in iudicio eius teſtimonio creditum putaretur. Duo præterea teſtes nihil de ui, ſed de re ipſa, atque emptione fundi dixerunt: P. Ceſennius autor fundi, non tam autoritate graui, quàm corpore, & argẽtarius Sex. Clodius, cui nomen eſt Phormio, nec minus niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus eſt Phormio, nihil de ui dixerunt, nihil præterea, quod ad ueſtrum iudicium pertineret. Decimo uerò loco teſtis expectatus, & ad extremum reſeruatus dixit Senator populi Romani, ſplendor equeſtris ordinis, decus atque ornamentum iudiciorum exemplar antiquæ religionis Fidiculanius Falcula: qui cùm ita uehemens, acerq; ueniſſet, ut non modò Cecinnam periurio ſuo læderet, ſed etiam mihi uideretur iraſci: ita eum placidũ, mollemq; reddidi, ut non auderet, ſicut meminiſtis, iterum dicere, quot milia fundus ſuus abeſſet ab urbe. Nam cùm dixiſſet minus abeſſe L I I I. *populus cum riſu acclamauit ipſa eſſe. meminerant enim omnes, quantum in Albiano iudicio ac-*

cepiſſ

cepiſſet. In eum quid dicam, niſi id, quod negare non poßit? ueniſſe in conſilium publicæ quæſtionis, cùm eius cõſilij iudex nõ eſſet: & in eo conſilio, cùm cauſam non audiſſet, & poteſtas eſſet ampliandi, dixiſſe ſibi liquere: dum incognita re iudicare noluiſſet, maluiſſe cõdemnare, quàm abſoluere: cùm ſi uno minus damnarent, condemnari reus non poſſet, non ad cognoſcendam cauſam, ſed ad explendã damnationem præſto fuiſſe. Vtrum grauius aliquid in quempiam dici poteſt, quàm ad hominem cõdemnandum, quem nunquam uidiſſet, neque audiſſet, adductum pretio eſſe? an certius quicquam obijci poteſt, quàm quod is, cui obijcitur, ne nutu quidem infirmare conatur? Veruntamen is teſtis, ut facilè intelligeretis eum nõ adfuiſſe animo, cùm ab illis cauſa ageretur, teſtesq; dicerent, ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe: cùm omnes ante eum dixiſſent teſtes, armatos cum Æbutio fuiſſe complures: ſolus dixit nõ fuiſſe. uiſus eſt mihi primò ueterator intelligere præclarè, quid cauſa optaret: & tantummodo errare, quòd omnes teſtes infirmaret, qui ante eũ dixiſſent: cùm ſubitò ecce idem qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe dixit. quid huic tu homini facias? non'ne concedas interdum, ut excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur? Vtrũ Recuperatores his teſtibus non credidiſtis, cùm

quid liqueret, non habuiſtis? at controuerſia non erat, quin uerum dicerent. an in coacta multitudine, in armis, in telis, in præſenti metu mortis, perſpicuo periculo cædis, dubium uobis fuit, an eſſe uis aliqua uideretur? nec'ne? quibus igitur in rebus uis intelligi poteſt, ſi in his non intelligetur? An uerò illa defenſio uobis praeclara uiſa eſt: non deieci, ſed obſtiti. non enim te ſum paſſus in fundum ingredi: ſed armatos homines oppoſui: ut intelligeres, ſi in fundo pedem poſuiſſes, ſtatim tibi eſſe pereundum. Quid ais? is qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt, non uidetur eſſe deiectus? poſterius de uerbo uidebimus: nunc rem ipſam ponamus, quam illi non negant: & eius rei ius, actionemq́; quæramus. Eſt hæc res poſita, quæ ab aduerſario nō negatur: Cecinnam, cùm ad conſtitutam diem, tempusq́; ueniſſet, ut ius ac deductio moribus fieret, pulſum, prohibitumq́; eſſe ui, coactis hominibus, & armatis. Cùm hoc conſtet, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorum ac litium, hanc puto me habere actionem, ut per interdictum, meum ius teneam, atque iniuriam tuam perſequar. fac in hoc errare me, nec ullo modo poſſe per hoc interdictum id aſſequi, quod uelim. te uti in hac re magiſtro uolo. Quæro ſit'ne aliqua huius rei actio, an nulla? conuocari homines propter poſſeßionis controuerſiam non oportet, armari

mari multitudinem iuris retinendi cauſa non conuenit: nec iuri quicquam tam inimicum, quàm uis: nec æquitati quicquam tam infeſtum eſt, quàm conuocati homines, & armati. Quod cùm ita ſit, resq́; cuiuſmodi ſit, ut in primis à magiſtratibus animaduertenda eſſe uideatur, iterum quæro, ſit'ne eius rei aliqua actio, an nulla? nullam eſſe dices? audire cupio, qui in pace, & otio, cùm manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coëgerit, armarit, inſtruxerit, homines inermes, qui ad conſtitutũ experiũdi iuris gratia ueniſſent, armis, uiris, terrore periculoq́; mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat, Feci equidem, quæ dicis, omnia: & ea ſunt & turbulenta, & temeraria, & perículoſa. quid ergo eſt? impunè feci. nam quod agas mecum ex iure ciuili, ac Prætorio nõ habes. Ita'ne uerò Recuperatores? hoc uos audietis? & apud uos dici patiemini ſæpius? cùm maiores noſtri tanta diligentia, prudentiaq́; fuerint, ut omnia omniũ non modò tantarũ rerum, ſed etiam tenuiſſimarum iura ſtatuerint, perſecutiq́; ſint; ut hoc genus unum; uel maximũ prætermitterent; ut ſi qui me exire domo mea coëgiſſent armis, haberem actionem: ſi qui introire prohibuiſſent, nõ haberem? Nondum de Cecinnæ cauſa diſputo, nondum de iure poſſeſſionis noſtræ loquor, tantũ de tua defenſione C. Piſo queror. quando ita dicis, &

ita

ita conſtituis, Si Cecinna, cùm in fundo eſſet, inde deiectus eſſet, tum per hoc interdictum eum reſtitui oportuiſſe: nunc uerò deiectũ nullo modo eſſe inde, ubi non fuerit: hoc interdicto nihil nos aſſecutos eſſe: quæro, ſi te hodie domum tuam redeuntem coacti homines, & armati non modò limine tectoq; adium tuarum, ſed primo aditu, ueſtibulóq; prohibuerint, quid acturus ſis? monet amicus meus te L. Calphurnius, ut idem dicas, quod ipſe antea dixit, iniuriarum. quid ad cauſam poſſeſsionis? quid ad reſtituendum eum, quem oportet reſtitui? quid denique ad ius ciuile, aut ad actoris notionem, & ad animaduerſionem? ages iniuriarũ? plus tibi ego largiar. nõ ſolùm egeris, uerùm etiam condemnaris licet: nunquid magis poſsidebis? actio enim iniuriarum non ius poſſeſsionis aſſequitur, ſed dolorem imminuta libertatis iudicio, pœnaq; mitigat. Prator interea Piſo tanta de re tacebit? quemadmodum te reſtituat in ades tuas non habebit? qui dies totos aut uim fieri uetat, aut reſtitui factam iubet: qui de foſsis, de cloacis, de minimis aquarum, itinerumq; controuerſijs interdicit, is repentè obmuteſcet? in atrociſsima re quid faciat, non habebit? & C. Piſone domo tectisq; ſuis prohibito, prohibito, inquam, per homines coactos & armatos, Prator quemadmodum more & exemplo opitulari poſsit nõ hãbebit? quid enim

dicet

*dicet ? aut quid tu tam inſigni accepta iniu-
ria poſtulabis ? unde ui prohibitus ſis, nemo
unquam interdixit. nouum eſt, non dico in-
uſitatum, uerùm omnino inauditum. unde de-
iectus ? quid proficies, cùm illi hoc reſponde-
bunt tibi, quod tu nunc mihi : armatos ſe tibi
obſtitiſſe ne in ædes accederes: deijci porrò nul-
lo modo potuiſſe, qui non acceſſerit. Deijcior
ego, inquis, ſi quis meorum deijcitur. omnino
iam bene agis. à uerbis enim recedis, & æqui-
tate uteris. nam uerba ipſa ſi ſequi uolumus,
quomodo tu deijceris, cùm ſeruus tuus deijci-
tur? Verùm ita eſt uti dicis : te deiectum debeo
intelligere, etiamſi tactus non fueris. non'ne?
age nunc, ſi ne quidem tuorum quiſquam loco
motus erit, atque omnes in ædibus adſeruati,
ac retenti, tu ſolus prohibitus, & à tuis ædibus
ui atque armis perterritus: utrum hanc actio-
nem habebis, qua nos uſi ſumus ? an aliam
quampiam ? an omnino nullam ? nullam eſſe
actionem dicere in re tam inſigni, tamq; atro-
ci, neq; prudentiæ, neq; autoritatis tuæ eſt. alia
ſiqua fortè eſt, quæ nos fugerit, dic quæ ſit : cu-
pio diſcere. hæc ſi eſt, qua nos uſi ſumus : te iu-
dice uincamus neceſſe eſt. non enim uereor ne
hoc dicas, in eadem cauſa eodem interdicto te
oportere reſtitui, Cæcinnã non oportere. Etenim
cui perſpicuũ non ſit, ad incertum reuocari bo-
na, fortunas, poſſeſſiones omniũ, ſi ulla ex par-*

te

te ſententia huius interdicti diminuta, aut infirmata ſit? ſi autoritate uirorũ talium, nis armatorum hominum iudicio approbata uideatur: in quo iudicio non de armis dubitatum, ſed de uerbis quæſitum eſſe dicatur? is'ne apud uos obtinebit cauſam ſuam, qui ſe ita defenderit: eieci ego te armatis hominibus, non deieci: ut tantum facinus non in æquitate defenſionis, ſed in una litera latuiſſe uideatur? huiuſce rei uos ſtatuetis nullam eſſe actionem? nulli experiundi ius conſtitutum? quòd obſtiterit armatis hominibus, qui multitudine coacta non introitu, ſed omnino aditu quẽpiam prohibuerit? Quid ergo? hoc quam habet uim, ut illa res aliquid aliqua ex parte differre uideatur, utrum, pedem cùm intulero, atque in poſſeßionem ueſtigium fecero, tum expellar atque deijciar: an cùm eadem ui, atque iiſdem armis mihi antè occurratur, ne non modò intrare, uerùm etiam aſpicere, aut aſpirare poßim? quî hoc ab illo differt? ut ille cogatur reſtituere, qui ingreſſum expulerit: ille qui ingredientem repulerit, non cogatur? Videte per deos immortales, quod ius nobis, quam conditionem uobiſmetipſis, quam denique ciuitati legem conſtituere uelitis. huiuſce generis una eſt actio, per hoc interdictũ: quo nos uſi ſumus, conſtituta. ea ſi nihil ualet, aut ſi ad hanc rem nõ pertinet, quid negligentius, aut quid ſtultius maioribus noſtris dici

poteſt

*poteſt? qui aut tantæ rei prætermiſerint actio-
cem, aut eam conſtituerint, quæ nequaquam
ſatis uerbis cauſam, & rationem iuris ample-
cteretur? Periculoſum eſt diſſolui hoc interdi-
ctum: captioſum eſt omnibus rem ullam con-
ſtitui eiuſmodi, quæ cùm armis geſta ſit, reſcin-
di iure non poßit: ueruntamen eſt turpißimum
illud, tantæ ſtultitiæ prudentißimos homines
condemnari, ut uos iudicetis huius rei interdi-
ctum, atq; actionem in mentem maioribus no-
ſtris nõ ueniſſe. Queramur, inquit, licet, tamen
hoc interdicto Ebutius non tenetur. quid ita?
quòd uis Cecinnæ facta nõ eſt. dici in hac cau-
ſa poteſt, ubi arma fuerint, ubi coacta homi-
num multitudo, ubi inſtructi, & certis locis cũ
ferro homines collocati, ubi minæ, pericula,
terroresq; mortis, ibi uim non fuiſſe? Nemo, in-
quit, occiſus eſt, neq; ſaucius. quid ais? cùm de
poſſeßionis controuerſia, & de priuatorum ho
minum contentione iuris loquamur, tu uim ne-
gabis eſſe factam, ſi cædes & occiſio facta non
erit? Ego exercitus maximos ſæpe pulſos, &
fugatos eſſe dico, terrore ipſo, impetuq; hoſtiũ,
ſine cuiuſquam non modò morte, uerùm etiam
uulnere. Etenim recuperatores non ea ſola uis
eſt, quæ ad corpus noſtrum, uitamq; perue-
nit, ſed etiam multò maior ea, quæ periculo
mortis iniecto, formidine animum perterritum
loco ſæpe, ſed certo de ſtatu dimouet. itaque
ſaucij*

ſaucij ſæpe homines, cùm corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neq; eum relinquunt locũ, quem ſtatuerint defendere: at alij pelluntur integri: ut non dubium ſit, quin maior adhibita uis ei ſit, cuius animus ſit perterritus, quàm illi, cuius corpus uulneratum ſit. Quòd ui pulſos dicimus exercitus eſſe eos, qui metu ac tenui ſæpe ſuſpicione periculi fugerunt, & ſi non ſolum impulſu ſcutorum, neq; conflictu corporum, neq; ictu comminus, neq; coniectione telorum, ſed ſæpe clamore ipſo militum, aut inſtructione, aſpectuq; ſignorum magnas copias pulſas eſſe & uidimus, & audiuimus: quæ uis in bello appellatur, ea in otio non appellabitur? & quod uehemens in re militari putatur, id leue in iure ciuili iudicabitur? & quod exercitus armatos mouet, id aduocationem togatorum non uidebitur mouiſſe? & nullius corporis magis iſtam uim, quàm terror animi declarabit? & ſauciatio quæretur, cùm fugam factam eſſe conſtabit? tuus enim teſtis hoc dixit, metu perterritis noſtris aduocatis, locũ quà effugerent demonſtraſſe, qui non modò ut fugerent, ſed etiam ipſius fugæ tutam uiam quæſierunt, his uis adhibita non uidebitur? Quid igitur fugiebant? propter metum? quid metuebant? uim uidelicet. poteſtis igitur principia negare, cùm extrema conceditis? fugiſſe perterritos confitemini: cauſam fugæ di-

citis eandem, quam omnes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incurſionem, atq; impetum armorum: hæc ubi conceduntur eſſe facta, ibi uis facta negabitur? At uerò hoc quidem iam uetus eſt, & maiorum exemplo multis in rebus uſitatum: cùm ad uim faciundam ueniretur, ſi quos armatos quamuis procul conſpexiſſent, ut ſtatim teſtificati diſcederent, optimè ſponſionem facere poſſent, ni aduerſus edictum Prætoris uis facta eſſet. Itane uerò? ſcire eſſe armatos ſatis eſt, ut uim factam probes: in manus eorum incidere non eſt ſatis? aſpectus armatorum ad uim probandam ualebit: incurſus & impetus non ualebit? qui abierit, facilius ſibi uim factã probabit, quàm qui effugerit? At ego dico hoc: ſi ut primò in caſtello Cecinnæ dixit Ebutius, ſe homines coëgiſſe, & armaſſe, neq; illum, ſi eò acceßiſſet, abiturum, ſtatim Cecinna diſceßiſſet: dubitare uos non debuiſſe, quin Cecinnæ facta uis eſſet. ſi uerò, ſimulac procul conſpexit armatos, receßiſſet: eò minus dubitaretis. omnis enim uis eſt, quæ periculo aut decedere nos alicunde cogit, aut prohibet accedere. Quòd ſi aliter ſtatuetis, uidete ne hoc uos ſtatuatis, qui uiuus diſceſſerit, ei uim non eſſe factam: ne hoc omnibus in poſſeßionum controuerſijs præſcribatis, ut confligendum ſibi & armis decertandum putent: ne quemadmodũ in bello, pœna igna-

uis ab Imperatoribus conſtituitur, ſic in iudicijs deterior cauſa ſit eorum, qui fugerint, quàm qui ad extremum uſque contenderint. Cùm de iure, & legitimis hominum controuerſijs loquimur, & in his rebus uim nominamus, pertenuis uis intelligi debet. uidi armatos, quamuis paucos: magna uis eſt. deceſsi unius hominis telo perterritus: deiectus detruſusq́; ſum. hoc ſi ita ſtatuetis, non modò non erit, cur depugnare quiſquam poſthac poſſeſſionis cauſa uelit, ſed ne illud quidem, cur repugnare. ſin autem uim ſine cæde, ſine uulneratione, ſine ſanguine nullam intelligetis, ſtatuetis homines poſſeſsionis cupidiores, quàm uitæ eſſe oportere. Age uerò, de ui te ipſum habebo iudicem Ebuti: reſponde, ſi tibi uidetur: in fundum Cecinna utrum noluit tandem, an non potuit accedere? cùm te obſtitiſſe, & repudiaſſe dicis, certè hunc uoluiſſe cõcedis. potes igitur dicere, non ei uim fuiſſe impedimento, cui cùm cuperet, eoq́; conſilio ueniſſet, per homines coactos nõ ſit licitum accedere? Si enim id, quod maximè uoluit, nullo modo potuit, uis profectò quædam obſtiterit neceſſe eſt: aut tu dic quamobrem cùm uellet accedere, non acceſſerit. Iam uim factam negare non potes: deiectus quemadmodum ſit, qui non acceſſerit, id quæritur. dimoueri enim, & depelli de loco neceſſe eſt eum, qui deijciatur. id autem accidere

ei qui

ei quî poteſt, qui omnino in eo loco, unde ſe deiectum eſſe dicit, nũquam fuit? Quòd ſi fuiſſet, & ex eo loco metu permotus fugiſſet, cùm armatos uidiſſet, diceres'ne eſſe deiectum? Opinor. an tu, qui tam diligenter, & tam callidè uerbis controuerſias, nõ æquitate dijudicas & iura non utilitate communi, ſed literis exprimis: poteris'ne dicere deiectum eſſe eum, qui tactus non erit? Quid? detruſum dices? nam eo uerbo antea Prætores hoc interdicto uti ſolebant. Quid ais? poteſt'ne detrudi quiſquam, qui non attingitur? non'ne, ſi uerbum ſequi uolumus, hoc intelligamus neceſſe eſt? eum detrudi, cui manus afferantur? neceſſe eſt, inquam, ſi ad uerbum rem uolumus attingere, neminem ſtatu detruſum, qui non adhibita ui, manu demotus, & actus præceps intelligatur. Deiectus uerò quî poteſt eſſe quiſquam, niſi in inferiorem locum de ſuperiore motus? poteſt pulſus, fugatus, eiectus denique: illud uerò nullo modo poteſt, deiectus eſſe quiſquam, non modò qui tactus non ſit, ſed ne æquo quidem & plano loco. Quid ergo? hoc interdictum putamus eorum eſſe cauſa compoſitum, qui ſe præcipitatos ex locis ſuperioribus dicerent? eos enim uerè poſſumus dicere eſſe deiectos. an non, cùm uoluntas, & conſilium, & ſententia interdicti intelligatur, impudentiam ſummam, aut ſtultitiam ſingularem putabimus, in

uerborum errore uerſari: rem & cauſam, & utilitatem communem non relinquere ſolùm, ſed etiam prodere? An hoc dubium eſt, quin neq; uerborum tanta copia ſit, non modò in noſtra lingua, quæ dicitur eſſe inops, ſed ne in alia quidem ulla, res ut omnes ſuis certis ac proprijs uocabulis nominētur? neq; uerò quicquam opus ſit uerbis, cùm ea res, cuius cauſa uerba quæſita ſint, intelligatur? Quæ lex, quod Senatuſconſultum, quod magiſtratus edictū, quod fœdus, aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) teſtamentum, quæ iudicia, aut ſtipulationes, aut pacti & conuenti formula non infirmari, aut conuelli poteſt, ſi ad uerba rem deflectere uelimus, conſilium autem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem, & autoritatem relinquamus? Sermo hercule & familiaris, & quotidianus non cohærebit, ſi uerba inter nos aucupabimur. deniq; imperium domeſticum nullum erit, ſi ſeruulis hoc noſtris conceſſerimus, ut ad uerba nobis obediant, nō ad id, quod ex uerbis intelligi poßit, obtemperent. Exemplis nunc uti uidelicet mihi neceſſe eſt harum rerum omnium? non occurrit unicuiq; ueſtrum aliud alij in omni genere exemplum, quod teſtimonio ſit, non ex uerbis totum pendêre ius, ſed uerba ſeruire hominum conſilijs, & autoritatibus? Ornatè & copioſè L. Craſſus homo longè eloquentißimus, paulò antè

quam

quàm nos in forum uenimus, iudicio centumuirali hanc ſententiam defendit, & facilè, cùm contra eum prudentiſsimus homo Q. Mutius diceret: probauit omnibus M. Curium, qui hæres inſtitutus eſſet ita, mortuo poſthumo filio, cùm filius non modò non mortuus, ſed ne natus quidem eſſet, hæredem eſſe oportere. Quid? uerbis ſatis hoc cautum erat? minimè. quæ res igitur ualuit? uoluntas. quæ ſi tacitis nobis intelligi poſſet, uerbis omnino nõ uteremur: quia non poteſt, uerba reperta ſunt, non quæ impedirent, ſed quæ indicarent uoluntatẽ. Lex uſum, & autoritatem fundi iubet eſſe biennium. at utimur eodem iure in ædibus, quæ in lege non appellãtur. Si uia ſit immunita, iubet, quà uelit, agere iumentum. poteſt hoc ex uerbis intelligi, licere, ſi uia ſit in Brutijs immunita, agere, ſi uelit, iumẽtum per M. Scauri Tuſculanũ? Actio eſt in actorem præſentem his uerbis. Quandoquidem te in iure conſpicio. hac actione Appius ille Cæcus uti non poſſet, ſi tam ſeuerè homines uerba cõſectarentur, quàm rem, cuius cauſa uerba ſunt, non conſiderarent. Teſtamento ſi recitatus hæres eſſet pupillus Cornelius, isq; iam annos XX. haberet, uobis interpretibus amitteret hæreditatem? Veniunt in mentem mih permulta, uobis plura certò ſcio. uerùm ne nimium multa complectamur, atq; ab eo quod propoſitum eſt, longius aberret ora-

tio: hoc ipſum interdictum de quo agitur, conſideremus. intelligetis enim in eo ipſo, ſi in uerbis ius conſtituamus, omnem utilitatem nos huius interdicti, dum uerſuti, & callidi uolumus eſſe, amiſſuros. VNDE TV, AVT FAMILIA, AVT PROCVRATOR TVVS. *Si me uillicus tuus ſolus deieciſſet, non familia deieciſſet, ut opinor, ſed aliquis de familia. rectè igitur diceres te reſtituiſſe? quippe. quid enim facilius eſt, quàm probari ijs, qui Latinè ſciant, in uno ſeruulo familiæ nomẽ nõ ualere? ſi uerò ne habeas quidẽ ſeruũ præter eum, qui me deiecerit, clames uidelicet, ſi habeo familiam, à familia mea fateor te eſſe deiectum. neq; dubiũ eſt, quin, ſi ad rem iudicandam uerbo ducimur, non re, familiam intelligamus, quæ conſtet ex ſeruis pluribus: quin unus homo familia non ſit. uerbum certè hoc non modò poſtulat, ſed etiam cogit. At uerò ratio iuris, interdictiq; uis, & Prætorum uoluntas, & hominum prudẽtium conſilium, & autoritas, reſpuat hãc defenſionem, & pro nihilo putet. Quid ergo? iſti homines Latinè non loquuntur? imò uerò tãtum loquũtur, quantum eſt ſatis ad intelligendam uoluntatem: cùm ſibi hoc propoſuerint, ut ſiue me tu deieceris, ſiue tuorum quiſpiam, ſiue ſeruorum, ſiue amicorum, ut ſeruos non numero diſtinguant, ſed appellent uno familiæ nomine. de li-*

beris

beris autem, quiſquis eſt, procuratoris nomine appelletur: non quò omnes ſint, aut appellẽtur procuratores, qui negotij noſtri aliquid gerant: ſed in hac re, cognita ſententia interdicti, uerba exquiri omnia noluerunt. Non enim alia cauſa eſt æquitatis in uno ſeruo, & in pluribus: non alia ratio iuris in hoc genere duntaxat. utrum me tuus procurator deiecerit is, qui legitimè procurator dicitur omnium rerũ eius, qui in Italia nõ ſit, abſit'ne Reipublicæ cauſa, quaſi quidem penè dominus, hoc eſt, alieni iuris uicarius: aut tuus colonus, aut uicinus, aut cliens, aut libertus, aut quiuis, qui illam ui, deiectionemq; tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. Quare ſi ad eum reſtituendum, qui ui deiectus eſt, eandem uim habet æquitatis ratio: ea intellecta, certè nihil ad rem pertinet, quæ uerborum uis ſit, ac nominum, tam reſtitues, ſi tuus me libertus deiecerit, nulli tuo præpoſitus negotio, quàm ſi procurator deiecerit: non quò omnes ſint procuratores, qui aliquid noſtri negotij gerũt, ſed quòd id in hac re quæri nihil attinet. tam reſtitues, ſi unus ſeruulus, quàm ſi familia deiecerit uniuerſa: non quò idem ſit ſeruulus quod familia, uerùm quia, nõ quibus uerbis quidque dicatur, quæritur, ſed quæ res agatur. Etiam ut iam longius à uerbo recedamus, ab æquitate ne tãtulum quidem: ſi tuus ſeruus nullus fuerit, & omnes alieni, ac

mercenarij: tamen & ipſi tua familia & genere, & nomine continebuntur. Perge porrò hoc idem interdictum ſequi. HOMINIBVS COACTIS. *Neminem coëgeris, ipſi conuenerint ſua ſponte: certè cogit is, qui congregat homines, & conuocat. Coacti ſunt ij, qui ab aliquo ſunt unum in locum congregati. ſi non modò conuocati non ſunt, ſed ne conuenerunt quidem, ſed ij modò fuerunt, qui etiam antea, non uis ut fieret, uerùm colendi, aut paſcendi cauſa eſſe in agro conſueuerant: defendes homines coactos non fuiſſe: & uerbo quidem ſuperabis, me ipſo indice, re autem ne conſiſtes quidem ullo indice. uim enim multitudinis reſtitui uoluerunt, non ſolùm conuocatæ multitudinis. Sed, quia plerunque ubi multitudine opus eſt, homines cogi ſolent, ideo de coactis compoſitum interdictum eſt: quod etiamſi uerbo differre uidebitur, re tamen erit unum, & omnibus in cauſis idem ualebit, in quibus perſpicitur una atq; eadem cauſa æquitatis.* ARMATIS'VE. *quid dicemus? armatos ſi Latinè loqui uolumus, quos appellare uerè poſſumus? opinor eos, qui ſcutis, telis'que parati, ornatiq; ſunt. Quid igitur? ſi glebis, aut ſaxis, aut fuſtibus aliquem de fundo præcipitem egeris? iuſſusq; ſis, quem hominibus armatis deieceris, reſtituere: reſtituiſſe te dices? uerba ſi ualent, ſi cauſa non ratione, ſed uocibus*

ponder

ponderantur: me autore dicito. uinces profectò non fuiſſe armatos eos, qui ſaxa iacerent, quæ de terra ipſi tollerent: non eſſe arma cæſpites, neque glebas: non fuiſſe armatos eos, qui prætereuntes ramum defringerent arboris: arma eſſe ſuis nominibus, alia ad tegendum, alia ad nocendum: quæ qui non habuerint, eos inermes fuiſſe uinces. Verùm ſi quidem erit armorum iudicium, tum iſta dicito: iuris iudicium cùm erit, & æquitatis, caue in iſta tam frigida, tam ieiuna calumnia deliteſcas. non enim reperies quenquam iudicem, aut Recuperatorem, qui tanquam ſi arma militis inſpiciunda ſint, ita probet armatum: ſed perinde ualebit, quaſi armatiſſimi fuerint, ſi reperientur ita parati fuiſſe, ut uim uitæ, aut corpori potuerint afferre. Atque ut magis intelligas, quàm uerba nihil ualeant: ſi tu ſolus, aut quiuis unus cum ſcuto, cum gladio impetum in me feciſſes, atq; ego ita deiectus eſſem, auderes'ne dicere, interdictum eſſe de armatis hominibus: hîc autem hominem armatum unum fuiſſe? non opinor tam impudens eſſes. atqui uide, ne multò nunc ſis impudentior. nam tum quidē omnes mortales implorare poſſes, quòd homines in tuo negotio Latinè loqui obliuiſcerentur: quòd inermes armati iudicarentur: quòd, cùm interdictum eſſet de pluribus, commiſſa res eſſet ab uno: unus homo plures eſſe homines iudica-

rentur. uerùm in his cauſis non uerba ueniunt in iudicium, ſed ea res, cuius cauſa uerba hæc in interdictum coniecta ſunt. Vim, quæ ad caput & ad uitam pertinet, reſtitui ſine ulla exceptione uoluerunt. ea fit plerunque per homines coactos, armatosq́;: quæ ſi alio conſilio, eodem periculo facta ſit. eodem iure eſſe uoluerunt. non enim maior eſt iniuria, ſi tua familia, quàm ſi tuus uillicus: non, ſi tui ſerui, quàm ſi alieni, ac mercenarij: non, ſi tuus procurator, quàm ſi uicinus, aut libertus tuus: non, ſi coactis hominibus, quàm ſi uoluntarijs, aut etiam aſſiduis, ac domeſticis: non ſi armatis, quàm ſi inermibus, qui uim haberent armatorum ad nocendum: non, ſi pluribus, quàm ſi uno armato. Quibus enim rebus plerunque uis fit, eiuſmodi hæ res appellantur interdicto, ſi per alias res eadē facta uis eſt, ea, tametſi uerbis interdicti non concluditur, tamen ſententia iuris, atq; autoritate retinetur. Venio nunc ad illud tuum: Non deieci, ſi non ſiui accedere. puto te ipſum Piſo perſpicere, quantò iſta ſit anguſtior, iniquiorq́; defenſio, quàm ſi illa uterere: non fuerunt armati, cum fuſtibus & ſaxis fuerunt. Si mehercule mihi non copioſò homini ad dicendum, optio detur, utrum malim defendere, non eſſe deiectum eum, cui ui & armis ingredienti ſit occurſum: an armatos non fuiſſe eos, qui. ſine ſcutis, ac

ſine

ſine ferro fuerint: omnino ad probandum utranque rem uideam infirmam, nugatoriamq́; eſſe: ad dicendum autem, in altera uidear mihi aliquid reperire poſſe, non fuiſſe armatos eos, qui neq; ferri quicquam, neque ſcutum ullum habuerint: hîc uerò hæream, ſi mihi defendendum ſit, eum qui pulſus, fugatusq́; ſit, non eſſe deiectum. Atque illud in tota defenſione tua mihi maximè mirum uidebatur, te dicere, iuriſconſultorum autoritati obtemperari non oportere. Quod ego tametſi non nunc primùm, neq; in hac cauſa ſolùm audio, tamen admodũ mirabar, abs te quam ob rem diceretur: nam cæteri tum ad iſtam orationem decurrunt, cùm ſe in cauſa putant habere æquum & bonum, quod defendant. ſi contrà uerbis & literis, & (ut dici ſolet) ſummo iure contenditur, ſolent eiuſmodi iniquitati & boni, & æqui nomen dignitatemq́; opponere. tum illud, quòd dicitur, ſic uenire irrident: tum aucupia uerborum, & literarum tendiculas in inuidiam uocant: tum uociferantur, ex æquo & bono, non ex callido uerſuto'que iure rem iudicari oportere: ſcriptum ſequi, calumniatoris eſſe: boni'que iudicis, uoluntatem ſcriptoris, autoritatem'que defendere. In iſta uerò cauſa, cùm tu ſis, qui te uerbo, literaq́; defendas, cùm tuæ ſint eæ partes, unde deiectus es? an inde, quò prohibitus es accedere? eiectus es, nõ deiectus. cũ tua ſit hæc

oratio

oratio, fateor me homines coëgiſſe, fateor armaſſe, fateor tibi mortem eſſe minitatum; fateor hoc interdicto Pratoris uindicari, ſi uoluntas & æquitas ualeat, ſed ego inuenio in interdicto uerbum unum, ubi deliteſcam. non deieci te ex eo loco, quem in locum prohibui ne uenires. in iſta defenſione accuſas eos, qui conſuluntur, quòd æquitatis cenſeant rationem, non uerbi haberi oportere. Et hoc loco Scæuolam dixiſti cauſam apud Centumuiros non tenuiſſe, quem ego antea commemoraui, quòd idem faceret, quod tu nunc: tametſi ille in aliqua cauſa faciebat, tu in nulla facis, tamen non probaſſe memini quod defendis, quia uerbis oppugnare æquitatem uidebatur. Cùm id miror, te hoc in hac re alieno tempore, & contrà quàm iſta cauſa poſtulaſſet, defendiſſe: tum illud uulgò in iudicijs, & nonnunquam ab ingenioſis hominibus defendi mihi mirum uideri ſolet, nec iuriſconſultis cõcedi, nec ius ciuile in cauſis ſemper ualere oportere. Nam qui hoc diſputant, ſi id dicunt, non rectè aliquid ſtatuere eos qui conſulantur: nec hoc debent dicere, iuri ciuili, ſed hominibus ſtultis obtemperari non oportere. ſin illos rectè reſpondere concedunt, & aliter iudicari dicunt oportere, malè iudicari oportere dicunt. neque enim fieri poteſt, ut aliud iudicari de iure, aliud reſponderi oporteat: nec ut quiſquam iuris numeretur peritus, qui id

ſtatuas

ſtatuat eſſe ius, quod non oporteat iudicari. At eſt aliquando contrà iudicatum. primùm utrum rectè, an perperam? ſi rectè, id fuit ius, quod iudicatum eſt: ſin aliter, non dubium eſt, utrum Iudices, an iuriſconſulti uituperandi ſint: deinde ſi de iure uario quippiam iudicatum eſt, non potius contra iuriſconſultos ſtatuunt, ſi aliter pronuntiatum eſt. ac Mutio placuit, quàm ex eorum autoritate, ſi ut Manilius ſtatuebat, ſic eſt iudicatum. Etenim ipſe Craſſus non ita cauſam apud Centumuiros egit, ut contra iuriſconſultos diceret, ſed ut hoc doceret, illud quod Scæuola defendebat, non eſſe iuris: & in eam rem non ſolùm rationes afferret, ſed etiam Q. Mutio ſocero ſuo, multisq; peritiſſimis hominibus autoribus uteretur. Nam qui ius ciuile contemnendum putat, is uincula reuellit, non modò iudiciorum, ſed etiam utilitatis, uitæque communis. qui autem interpretes iuris uituperat, ſi imperitos iuris eſſe dicit, de hominibus, non de iure ciuili detrahit: ſin peritis non putat eſſe obtemperandum, non homines lædit, ſed leges, ac iura labefactat. quod uobis uenire in mentem profectò neceſſe eſt: nihil enim in ciuitate tam diligenter, quàm ius ciuile retinendum. etenim hoc ſublato, nihil eſt qua re exploratum cuiquam poſſit eſſe, quid ſuum, aut quid alienum ſit: nihil eſt, quod æquabile inter omnes, atque

unum omnibus eſſe poſſit. Itaque in cæteris controuerſijs atque iudicijs, cùm quæritur aliquid factum, nec'ne ſit, uerum, an falſum proferatur, & fictus teſtis ſubornari ſolet, & imponi falſæ tabulæ, nonnunquam honeſto ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci, improbo facultas dari, ut cùm ſciens perperam iudicarit, teſtamentum aut tabulas ſecutus eſſe uideatur. Iure nihil eſt eiuſmodi Recuperatores, non tabulæ falſæ, non teſtis improbus, denique nimia iſta, quæ dominatur in ciuitate, potentia, in hoc ſolo genere quieſcit: quid agat, quomodo aggrediatur iudicem, quà denique digitum proferat, non habet. Illud enim poteſt dici iudici ab aliquo non tam uerecundo homine, quàm gratioſo: iudica hoc factum eſſe, aut nunquam eſſe factum, uel cogitatum: crede huic teſti: has comproba tabulas. hoc nõ poteſt. cui filius agnatus ſit, eius teſtamentum non eſſe ruptum, iudica: quod mulier ſine tutore autore promiſerit, deberi. non eſt aditus ad huiuſmodi res neq; potentiæ cuiuſquam, neq; gratiæ. deniq; quò maius hoc, ſanctiusq; uideatur, ne pretio quidem corrumpi iudex in eiuſmodi cauſa poteſt. Iſte ueſter teſtis, qui auſus eſt dicere feciſſe uideri eum, de quo ne cuius rei argueretur quidem ſcire potuiſſet, ipſe nunquam auderet iudicare, deberi uiro dotem, quam mulier nullo autore dixiſſet.

O rem

O rem præclaram, uobisq́; ob hoc retinendam Recuperatores. quod enim eſt ius ciuile, quod neq; inflecti gratia, neq; perfringi potĕtia, neque adulterari pecunia poßit? quod ſi nõ modò oppreſſum, ſed etiam deſertum, aut neglig ĕtius adſeruatum erit, nihil eſt, quod quiſquam ſeſe habere certum, aut à patre accepturũ, aut relicturum liberis arbitretur. Quid enim refert, ædes, aut fundum relictum à patre, aut alia ratione habere bene partum, ſi incertum ſit quæcunque tua iure mancipij ſint, ea poßis'ne retinere? ſi parum ſit communitum ius? ſi ciuili ac publica lege contra alicuius gratiam teneri non poteſt? quid, inquam, prodeſt fundum habere, ſi, quæ decentißimè deſcripta à maioribus iura finium, poſſeßionum, aquarum, itinerumq́; ſint, hæc perturbari aliqua ratione, commutariq́; poſſunt? Mihi credite, maior hæreditas uenit unicuiq; ueſtrum in ijſdem bonis à iure, & à legibus, quàm ab ijs, à quibus illa ipſa bona relicta ſunt. nam ut perueniat ad me fundus, teſtamento alicuius fieri poteſt: ut retineam quod meum factum ſit, ſine iure ciuili non poteſt. Fundus à patre relinqui poteſt: at uſucapio fundi, hoc eſt finis ſolicitudinis, ac periculi litium, non à patre relinquitur, ſed à legibus. Aquaductus, hauſtus, iter, actus, à patre: ſed rata autoritas harũ rerum omnium à iure ciuili ſumitur. Quapropter non minus

diligen-

diligenter ea, quæ à maioribus accepiſtis, publica patrimonia iuris, quàm priuatæ rei ueſtræ retinere debetis: non ſolùm quòd hæc iure ciuili ſepta ſunt, ſed etiam quòd patrimonium unius incommodo dimittitur, ius amitti non poteſt ſine magno incommodo ciuitatis. In hac ipſa cauſa Recuperatores, ſi hoc nos non obtinebimus, ui armatis hominibus deiectũ eſſe eum, quẽ ui armatis hominibus pulſum, fugatumq́; eſſe conſtet: Cecinna rem non amittet, quam ipſam animo forti, ſi tempus ita ferret, amitteret: in poſſeſsionem in præſentia nõ reſtituetur: nihil amplius Pop. Rom. cauſa, ciuitatis ius, bona, fortunæ, poſſeſsionesq́; in dubium, incertumq́; reuocabuntur: ueſtra autoritate hoc conſtituetur, hoc præſcribetur, qui cum tu poſthac de poſſeſsione cõtendes, eum, ſi ingreſſum modò deieceris, in prædium reſtituas oportebit: ſin autem ingredienti cum armata multitudine obuius fueris, & ita uenientem repuleris, fugaris, auerteris, non reſtitues. tum ſtatueritis uim in cæde ſolùm, non etiam in animo: niſi cruor appareat, uim non eſſe factam: iniuriarum delictum eſſe, qui prohibitus ſit: niſi ex eo loco, ubi ueſtigium impreſſerit, deijci neminẽ poſſe: iuris retinere ſententiam, & æquitatem plurimum ualere oportere, an uerbo ac litera ius omne torqueri: uos ſtatuite Recuperatores, utrũ utilius eſſe uideatur. Hoc loco percommodè

accidit, quòd nõ adeſt is, qui paulò antè affuit. & adeſſe nobis frequenter in hac cauſa ſolet, uir ornatiſsimus C. Aquilius. nam ipſo præſente, de uirtute eius, & prudentia timidius dicerẽ, quòd et ipſe pudore quodã afficeretur ex ſuâ laude, & me ſimilis ratio pudoris à præſentis laude tardaret. cuius autoritati dictum eſt ab illa cauſa concedi nimium non oportere. Non uereor de tali uiro ne plus dicã, quàm uos aut ſentiatis, aut apud uos cõmemorari uelitis. quapropter hoc dicam, nunquam eius autoritatem nimiũ ualere, cuius prudentiam pop. Rom. in cauendo, non in decipiendo perſpexerit: qui iuris ciuilis rationem nũquam ab æquitate ſeiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuam pop. Rom. promptam, expoſitamq; præbuerit: qui ita iuſtus & bonus uir eſt, ut natura, non diſciplina conſultus eſſe uideatur: ita peritus ac prudens, ut ex iure ciuili, non ſcientia ſolùm quædam, uerum etiam bonitas nata eſſe uideatur: cuius tantum eſt ingenium, ita prompta fides, ut quicquid inde haurias, purũ, liquidumq; te haurire ſentias. Quare permagnam initis à nobis gratiam, cùm eum autorem ueſtræ defenſionis eſſe dicitis. Illud autem miror cur uos aliquid contra me ſentire dicatis, cùm eum autorẽ uos pro me appelletis, ueſtrum nominetis. Veruntamen quid ait iſte ueſter autor? omnibus, quicquid uerbis actum,

pronuntiatumq́; ſit, conuenit. Ego ex iſto genere conſultorum non nominem, ut opinor, iſtum ipſum, quo uos autore rem iſtam agere & defenſionem cauſæ conſtituere uos dicitis: qui cùm iſtam diſputationem mecum ingreſſus eſſet, non poſſe probare quenquam eſſe deiectũ, niſi ex eo loco in quo fuiſſet: rem & ſententiam interdicti mecum facere fatebatur, uerbo me excludi dicebat: à uerbo autem poſſe recedi non arbitrabatur. Cùm exemplis uterer multis, etiam illa materia æquitatis ab uerbo & ab ſcriptò: plurimis ſæpe in rebus ius, æqui boniq́; rationem eſſe ſeiunctam: ſemperq́; id ualuiſſe plurimum, quod in ſe autoritatis habuiſſet, æquitatisq́; plurimum: conſolatus eſt me, & oſtendit in hac ipſa cauſa nihil eſſe, quod laborarem. nam uerba ipſa ſponſionis facere mecum, ſi uellem diligẽter attendere. quonam inquam modo? quia certè, inquit, deiectus eſt Cecinna ui hominibus armatis aliquo ex loco: ſi non ex eo loco, quem in locum uenire uoluit, at ex eo certè, unde fugit. quid tum? Prætor inquit interdixit, ut unde deiectus eſſet, eò reſtitueretur, hoc eſt quicunque is locus eſſet, unde deiectus eſſet. Ebutius autem, qui fatetur aliquo ex loco deiectum eſſe Cecinnam, is, quo modo ſe reſtituiſſe dixit, neceſſè eſt malè fecerit ſponſionem. Quid eſt Piſò? placet tibi pugnare uerbis? placet cauſam iuris, & æqui-

tatis,

tatis, & non noſtræ poſſeßionis, ſed omnino poſſeßionum omniũ conſtituere in uerbo? Ego quod mihi uideretur, quod à maioribus factitatum, quod horum autoritate, quibus iudicandum eſt, dignum eſſet, oſtendi, id uerum, id æquum, id utile omnibus eſſe: ſpectari quo conſilio, & qua ſententia, non quibus quidq; uerbis eſſet actum. Tu me ad uerbum uocas? non antè uenio, quàm recuſaro. nego oportere, nego obtineri poſſe, nego ullam rem eſſe, quæ aut comprehendi ſatis, aut caueri, aut excipi poſſit, ſi aut præterito aliquo uerbo, aut ambiguè poſito, ſententia, & re cognita, non id quod intelligitur, ſed id quod dicitur, ualebit. Quoniã ſatis recuſaui, uenio iam quò uocas. quæro abs te, ſim'ne deiectus, non de Fulciniano fundo: neque enim Prætor, ſi ex eo fundo eſſem deiectus, ita me reſtitui iußiſſet: ſed eò unde deiectus eſſem. ſum ex proximi uicini fundo deiectus, quà adibam ad iſtum fundum: ſum de uia, ſum certè alicunde, ſiue de priuato, ſiue de publico: eò reſtitui ſum iuſſus: reſtituiſſe te dixiſti: nego me ex edicto Prætoris reſtitutum eſſe. Quid ad hæc dicimus? aut tuo, quemadmodum dicitur gladio, aut noſtro defenſio tua conficiatur neceſſe eſt. Si ad interdicti ſententiam confugis, & de quo fundo actum ſit tum, cùm Ebutius reſtituere iubebatur, id quærendum eſſe dicis, neque æquitatem rei uerbi la-

queo capi putas oportere: in meis caſtris, præſidijsq́; uerſaris. mea, mea eſt iſta defenſio: ego hoc uociferor, ego omnes homines, deosq́; teſtor: cùm maiores uim armatam nulla iuris defenſione texerint, non ueſtigium eius, qui deiectus ſit, ſed factum illius, qui deiecerit in iudicium uenire: deiectũ eſſe qui fugatus ſit: uim eſſe factam, cui periculum mortis ſit iniectum. Iſtum locũ fugis, & reformidas, & me ex hoc, ut ita dicam, campo æquitatis ad iſtas uerborum anguſtias, & ad omnes literarum angulos reuocas. in ijs ipſis intercludere inſidijs, quas mihi conaris opponere. non deieci, ſed eieci. peracutũ hoc tibi uidetur: hic eſt mucro defenſionis tuæ: in eũ ipſum cauſa tua incurrat, neceſſe eſt. Ego enim tibi refero, ſi non ſum ex eo loco deiectus, quò prohibitus ſum accedere, at ex eo ſum deiectus, quò acceſſi, unde fugi. Si Prætor non diſtinxit locum, quò me reſtitui iuberet, & reſtitui iuſſit, non ſum ex edicto reſtitutus. Velim Recuperatores, hoc totum ſi uobis uerſutius, quàm mea conſuetudo defendendi fert, uidebitur, ſic exiſtimetis: primùm alium, non me excogitaſſe: deinde huius rationis non modò non inuentorem, ſed ne probatorem quidem eſſe me: idq́; me non ad meam defenſionem attuliſſe, ſed illorum defenſioni retuliſſe: me poſſe pro meo iure dicere, minime in hac re, quam ego protuli, quæri oportere, quibus uerbis Prætor in

tor interdixit, ſed de quo loco ſit actum, cùm interdixit: neque in ui armatorũ ſpectari oportere, in quo loco ſit facta uis, uerùm ſit'ne facta. te uerò nullo modo poſſe defendere, in qua re tu uelis, uerba ſpectari oportere: in qua re nolis, non oportere. Veruntamen ecquid mihi reſpondetur ad illud, quod antea dixi, non ſolùm re, & ſententia, ſed uerbis quoque hoc interdictum ita eſſe compoſitum, ut nihil cõmutandum uideretur? Attendite diligenter quæſo Recuperatores. eſt enim ueſtri ingenij, non meam, ſed maiorum prudentiam cognoſcere. nõ enim ſum id dicturus, quod ego inuenerim, ſed quod illos non fugerit. Cùm de ui interdicitur, duo genera cauſarum eſſe intelligebãt, ad quæ interdictum pertineret: unum, ſi qui ex eo loco, in quo eſſet: alterum, ſi ab eo loco quò ueniret, ui deiectus eſſet. & horum utrunq;, neq; præterea quicquam poteſt accidere Recuperatores. id adeò, ſi placet, conſiderate. Si qui meã familiã de meo fundo deiecerit, ex eo me loco deiecerit. ſi qui mihi præſto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum, & me introire prohibuerit, non ex eo, ſed ab eo loco me deiecerit. ad hæc duo genera rerum, unum uerbum, quod ſatis declararet utraque res, inuenerunt: ut ſiue ex fundo, ſiue à fundo deiectus eſſem, uno atque eodem interdicto reſtituerer. VNDE VI. *hoc uerbum* VNDE, *utrumque*

declarat. & ex quo loco, & à quo loco. unde deiectus eſt Cinna? ex urbe. unde deiectus Carbo? ab urbe. unde deiecti Galli? à Capitolio. unde qui cũ Graccho fuerunt? ex Capitolio. uidetis igitur hoc uno uerbo ſignificari res duas, & ex quo, & à quo loco. Cùm autem eò reſtitui iubet, ita iubet: ut ſi Galli à maioribus noſtris poſtularent, ut eò reſtituerentur, unde deiecti eſſent, & aliqua ui hoc aſſequi poſſent: nõ opinor eos in cuniculum, quà aggreſſi erãt, ſed in Capitolium reſtitui oportere. hoc enim intelligitur, unde deieciſti, ſiue ex quo loco, ſiue à quo loco, eo reſtituas. hoc iam ſimplex eſt, in eum locum reſtituas: ſiue ex hoc loco deieciſti, reſtitue in hunc locum: ſiue ab hoc loco, reſtitue in eum locum, non ex quo, ſed à quo deiectus. Vt ſi qui ex alto, cùm ad patriam acceſſiſſet, tẽpeſtate ſubitò reiectus optaret, ut cùm eſſet à patria deiectus, eò reſtitueretur: hoc, opinor, optaret, ut à quo loco depulſus eſſet, in eum ſe fortuna reſtitueret, non in ſalum, ſed in ipſam urbem, quam petebat: ſic (quoniam uim uerborum neceſſariò ſimilitudine rerum aucupamur) qui poſtulat, ut à quo loco deiectus eſt, hoc eſt, unde deiectus eſt, eò reſtituatur, cùm uerba nos eo ducunt, tum res ipſa hoc ſentire atq; intelligere cogit. Etenim Piſo (credo nunc ad illa principia defenſionis meæ) ſi quis te ex ædibus tuis ui hominibus armatis deiecerit,

quid

quid ageres? opinor, hoc interdicto, quo nos uſi ſumus, perſequerere. Quid? ſi quis iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit? quid ageres? uterêre eodem interdicto. cùm igitur Prætor interdixerit, unde deiectus es, ut eò reſtituaris, tu hoc idem, quod ego dico, & quod perſpicuum eſt, interpretabere, cùm illud uerbum Vnde, in utranque rem ualeat, eóque tu reſtitui ſis iuſſus, tam te in ædes tuas reſtitui oportere, ſi è ueſtibulo, quàm ſi ex interiore ædium parte deiectus ſis. Vt uerò iam Recuperatores nulla dubitatio ſit, ſiue rem, ſiue uerba ſpectare uultis, quin ſecundum nos iudicetis: exoritur hîc iam obrutis rebus omnibus, et perditis, illa defenſio, eum deijci poſſe, qui tũ poßideat: qui non poßideat, nullo modo poſſe: itaq;, ſi ego ſim à tuis ædibus deiectus, reſtitui non oportere, ſi ipſe ſis, oportere. Numera quàm multa in iſta defenſione falſa ſint Piſo: ac primùm illud attende, te iam ex illa ratione eſſe depulſum, quòd negabas quenquam deijci poſſe, niſi qui in eo loco fuerit: nunc, qui poßideat, eum etiamſi non fuerit in eo loco, deijci poſſe concedis. Cur ergo aut in illud quotidianum interdictum, Vnde ille me ui deiecit, additur, Cùm ego poßiderem: ſi deijci nemo poteſt, qui non poßidet? aut in hoc interdictum, de hominibus armatis, non additur, ſi

 oport

oportet quæri, poſſederit, nec'ne? negas deÿci, niſi qui poßideat. oſtendo, ſi ſine armatis, coactis'ue hominibus deiectus quiſquā ſit, eum, qui fateatur ſe deieciſſe, uincere ſponſionem, ſi oſtendat eum non poſſediſſe. negas deÿci, niſi qui poßideat. oſtendo ex hoc interdicto de armatis hominibus, qui poßit oſtendere non poſſediſſe eum, qui deiectus ſit, condemnari tamen ſponſionis neceſſe eſſe, ſi fateatur eſſe deiectum. Dupliciter homines deÿciuntur, aut ſine coactis, armatis'ue hominibus, aut per eiuſmodi rationē, aut uim. Ad duas dißimiles res, duo deuincta interdicta ſunt. in illa ui quotidiana non ſatis eſt poſſe docere ſe deiectum, niſi oſtendere poßit, cùm poßideret, tum deiectum. ne id quidē ſatis eſt, niſi docet ita ſe poſſediſſe, ut nec ui, nec clàm, nec precariò poſſederit. itaque is, qui ſe reſtituiſſe dixit, magna uoce ſæpe confiteri ſolet, ſe ui deieciſſe: uerùm illud addit, Non poßidebat: uel etiam, cùm hoc ipſum conceßit, uincit tamen ſponſione, ſi planum facit, ab ſe illum, aut ui, aut clàm, aut precariò poſſediſſe. Videtis'ne, quot defenſionibus eum, qui ſine armis, ac multitudine uim fecerit, uti poſſe maiores uoluerunt? hunc uerò qui ab iure, officio, bonis moribus, ad ferrum, ad arma, ad cædem cōfugerit, nudum in cauſa, deſtitutumq; uideris: ut, qui armatus de poſſeßione contendiſſet, inermus planè de ſponſione certaret. Ecquid

igitur

igitur intereſt Piſo inter hæc interdicta? ecquid intereſt utrum hoc additum, Cum A. Cecinna poſſederit, nec'ne? ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum diſsimilitudo, ecquid autoritas maiorum commouet? ſi eſſet additum, de eo queri oporteret: additum non eſt, tamen oportebit? Atque ego in hoc Cecinnam non defendo. poſſedit enim Cecinna Recuperatores: & id tametſi extra cauſam eſt, percurram tamen breui, ut non minus hominem ipſum, quàm ius commune defenſum uelitis. Ceſenniam poſſediſſe propter uſumfructum non negas. qui colonus habuit conductum de Ceſennia fundum, cùm idem ex eadem conductione fuerit in fundo, dubium non eſt, quin ſi Ceſennia tum poſsidebat, cùm erat colonus in fundo, poſt eius mortem hæres, eodem iure poſſederit? deinde ipſe Cecinna, cùm circuiret prædia, uenit in iſtum fundum, rationes à colono accepit. ſunt in eam rem teſtimonia. poſtea cur Æbuti de iſto potius fundo, quàm de alio, ſi quem habes, Cecinnæ denuntiabas, ſi Cecinna nõ poſsidebat? ipſe porrò Cecinna cur ſe moribus deduci uolebat: idq; tibi de amicorũ, etiam de ipſius C. Aquilij ſentẽtia reſponderat? At enim Sylla legem tulit. * *Vt nihil de illo tempore, nihil de calamitate Reipub. querar, hoc tibi reſpondeo, adſcripſiſſe eundem Syllam in eandem legem, ſi quid ius non eſſet rogari, eius ea lege nihilum*

rogatum.quid eſt,quod ius non ſit,quod populus iubere, aut uetare nō poßit? & ne longius abeam,declarat iſta aſcriptio eſſe aliquid.nam niſi eſſet,hoc in omnibus legibus nō aſcriberetur.Sed quæro abs te, putes'ne, ſi populus iuſſerit me tuum, aut item te meum ſeruū eſſe, id iuſſum ratum,atq; firmum futurum? perſpicis hoc nihil eſſe,ut in cæteris,quæ rogari non poſſunt.Primùm ergo illud concedis,non quicquid populus iuſſerit,ratum eſſe oportere:deinde nihil rationis affers, quāobrem ſi libertas adimi nullo modo poßit, ciuitas poßit. nam & eodem modo de utraq; re traditum nobis eſt: & ſi ſemel ciuitas adimi poteſt, retineri libertas non poteſt. Quî enim poteſt iure Quiritum liber eſſe is, qui in numero Quiritum non eſt? Atque ego hanc adoleſcentulus cauſam cùm agerem contra hominem diſertißimum noſtræ ciuitatis Cottam,probaui.cùm Arretinæ mulieris libertatem defenderem, et Cotta Decemuiris religionem inieciſſet,non poſſe ſacramentum noſtrum iuſtum iudicari,quòd Arretinis adempta ciuitas eſſet,& ego uehementius cōtendiſſem ciuitatem adimi non potuiſſe: Decemuiri prima actione non iudicauerūt:poſtea re quæſita, & deliberata,ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerunt. Atq; hoc,& contradicente Cotta, & Sylla uiuo iudicatum eſt. Iam uerò in cæteris,ut omnes,qui in eadē cau-

ſa

ſa ſunt, & lege agant, & ſuum ius perſequãtur: & omnes iure ciuili ſiue cuiuſquã aut magiſtratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur; quid ego commemorem? dubiũ nemini ueſtrum eſt. Certè quæri hoc ſolere me non præterit (ut ex me ea, quæ tibi in mentem non ueniunt, audias) quemadmodum, ſi ciuitas adimi non poßit, in colonias Latinas ſæpe noſtri ciues profecti ſint. aut ſua uoluntate, aut legis mulcta profecti ſunt: quã mulctam ſi ſufferre noluiſſent, tum manere in ciuitate potuiſſent. Quid? quem Paterpatratus dedidit, aut ſuus pater, populus'ue uẽdidit, quo is iure amittit ciuitatem? ut religione ciuitas ſoluatur, ciuis Romanus traditur: qui cùm eſt acceptus, eſt eorum, quibus eſt deditus: ſi non accipiunt, ut Mancinum Numantini, retinet integrã cauſam, & ius ciuitatis. Si pater uendidit eum, quem in ſuã poteſtatem ſuſceperat, ex poteſtate dimittit. Iam populus cùm eum uendidit, qui miles factus non eſt, non adimit ei libertatem, ſed iudicat non eſſe eum liberum, qui ut liber ſit, adire periculum noluit. cùm autem incenſum uendidit, hoc iudicat: cùm is, qui in ſeruitute iuſta fuerit, cenſu liberetur, eum, qui cùm liber eſſet, cenſeri noluerit, ipſum ſibi libertatem abiudicaſſe. Quod ſi maximè iſce rebus adimi libertas, aut ciuitas poteſt, nõ intelligunt qui hæc commemorant, ſi per has rationes

tiones adimi maiores poſſe uoluerunt, alio modo noluiſſe. Nam ut hæc ex iure ciuili protulerunt, ſic afferãt uelim, quibus lege, aut Romana ciuitas, aut libertas erepta ſit. Nam quod ad exiliũ attinet, perſpicuè intelligi poteſt quale ſit. Exilium enim non ſuppliciũ eſt, ſed profugium portusq́; ſupplicij. nam qui uolunt pœnam aliquã ſubterfugere, aut calamitatem, eò ſolùm uertunt, hoc eſt, ſedem ac locum mutant. Itaque nulla in lege noſtra reperietur, ut apud cæteras ciuitates, maleficium ullum exilio eſſe mulctatum. Sed cùm homines, uincla, neces, ignominiasq́; uitant, quæ ſunt legibus conſtituta, confugiũt, quaſi ad aram, in exilium, qui ſi in ciuitate legis uim ſubire uellent, non prius ciuitatem, quàm uitam amitterẽt: quia nolunt, non adimitur his ciuitas, ſed ab his relinquitur, atque deponitur. Nam cùm ex noſtro iure duarum ciuitatum nemo eſſe poſſit, tum amittitur hæc ciuitas denique, cùm is, qui profugit, receptus eſt in exilium, hoc eſt, in aliam ciuitatem. Non me præterit Recuperatores, tametſi de hoc iure multa prætereo, tamen me longius prolapſum eſſe, quàm ratio ueſtri iudicij poſtularit. uerùm id feci, non quòd uos in hac cauſa hanc defenſionem deſiderare arbitrarer, ſed ut omnes intelligerent, nec ademptam cuiquã ciuitatem eſſe, nec adimi poſſe. hoc cùm eos ſcire uoluit, quibus Sylla uoluit iniuriã facere, tum

omnes

omnes cæteros nouos, ueteresq́; ciues. neq; enim ratio afferri poteſt, cur ſi cuiquã nouo ciui potuerit adimi ciuitas, non omnibus patricijs, omnibus antiquiſsimis ciuibus poſsit. Nam ad hanc quidem cauſam nihil hoc pertinuiſſe, primùm ex eo intelligi poteſt, quòd uos ea de re iudicare non debetis: deinde quòd Sylla ipſe ita tulit de ciuitate, ut non ſuſtulerit horum nexa atq; hæreditates. iubet enim eodẽ iure eſſe, quo fuerint Ariminẽſes: quos quis ignorat duodecim coloniarũ fuiſſe, & à pop. Rom. hæreditates capere potuiſſe? Quòd ſi adimi ciuitas A. Cecinnæ lege potuiſſet, magis illam rationem tamen omnes boni quæreremus, quẽadmodum ſpectatiſsimum, prudentiſsimumq́; hominem, ſummo conſilio, ſumma uirtute, ſumma autoritate domeſtica præditum, leuatum iniuria ciuem retinere poſſemus, quàm uti nunc cùm de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere, quiſquã exiſtat, niſi tui Sexte ſimilis & ſtultitia, & impudentia, qui huic ciuitatem ademptam eſſe dicat. Qui quoniam Recuperatores ſuum ius non deſeruit, neque quicquam illius audaciæ, petulantiæq́; conceſsit: derelinquo iam cõmunem cauſam, populiq́; Rom. ius in ueſtra fide ac religione depono. Is homo ita ſe probatum uobis ueſtriq́; ſimilibus ſemper uoluit, ut id nõ minus in hac cauſa laborarit, nec contenderit aliud, quàm ne ius ſuum diſſolutè relinquere

uider

uideretur: nec minus uereretur, ne contemnere Æbutium, quàm de eo contemptus eſſe exiſtimaretur. Quapropter ſi quid extra iudiciũ eſt, quod homini tribuendum ſit, habetis hominem ſingulari pudore, uirtute cognita, & ſpectata fide ampliſsimum. Hetruriæ nomine totius in utraq; fortuna cognitum multis ſignis & uirtutis, et humanitatis. Si quid in cõtraria parte in homine offendendũ ſit, habetis eum, ut nihil dicam amplius, qui ſe homines coëgiſſe fateatur. Sin hominibus remotis de cauſa quæritis: cùm iudicium de ui ſit: is qui arguitur, uim ſe hominibus armatis feciſſe fateatur: uerbo ſe nõ æquitate defendere conetur: id quoq; ei uerbum ipſum ereptum eſſe uideatis: autoritatem ſapiẽtiſsimorum hominum facere nobiſcum: in iudicium non uenire, utrum Cecinna poſſederit, nec'ne: tamẽ doceri poſſediſſe: multo etiam minus quæri, A. Cecinnæ fundus ſit, nec'ne: me tamen idipſum docuiſſe, fundum eſſe Cecinnæ: cùm hæc ita ſint, ſtatuite quid uos tempora Reip. de armatis hominibus, quid illius confeſsio de ui, quid noſtra deciſio de æquitate, quid ratio interdicti de iure admoneant, ut iudicetis.

F I N I S.

GVID.
ANTO.
BONA.

Digitized by Google